پێكهاتەو راڤەی دەق

كتێبی دووهەم

بابەك ئەحمەدی

و: مەسعودی بابایی

چاپی یەكەم

هەولێر ٢٠٠٥

لەبڵاوكراوەكانی سەنتەری لێكۆڵینەوەی فیكریی‌و ئەدەبی نما

زنجیرەی(٤٢)

سەرپەرشتیكردنی پرۆژەی(٢١) كتێب

ئیسماعیل كوردە_ رێبین رەسوڵ ، جەمال پیرە

ناوی كتێب: پێكهاتەو راڤەی دەق

نوسنی: بابەك ئەحمەدی

وەرگێڕانی: مەسعود بابایی

بابەت : لیكۆڵینەوە

پیت چنین: عیماد رەسوڵ

دیزانین: نما

تیراژ: ١٠٠٠

چاپی یەكەم: هەولێر ٢٠٠٥

مافی لەچاپدانەوەی بۆ گۆڤاری نما پارێزراوە

بەرایی وەرگێڕ

بەشی یەکەمی ئەم کتێبە پێشتر کەوتۆتە بەر دیدی خوێنەرانی خۆی، هەڵبەت ئاشکرایە لەگەڵ هەمو کەم و کوریەکانی تا ڕادەیەك جێی پەسند بوە، کە ئەمە هانی وەرگێڕ دەدا لەمەولا لە بەرگەکانی داهاتودا کارێکی جوانتر پێشکەش بە خوێنەری کورد بکات. دیارە کتێبێکی هەستەمی وەك ئەم کتێبە ماوەیەکی زۆری خایاند تا بێتە وەرگێڕان و هەموو کەند و کۆسپەکانی وەرگێڕانی بڕیوە تا گەیشتۆتە ئەنجامێکی باشی ڕێژەیی. ڕەنگە بتوانم ئەوە بڵێم کە توانیومە دەستمایەیەکی زاراوەیی لەم کتێبەدا- بە ڕەچاوکردنی هەموو کەم و کورِیەکان — پێشکەش بە خوێنەر بکەم. ئەو زاراوانەی کە لە دەقەکەدا هەن هەوڵم داوە ڕاستەوخۆ لە ئینگلیزی و فەرەنسیەیەکەی وەریان بگرم کە لەم پێناوەدا سپاسی دوکتور عەزیز گەردی دەکەم کە لە وەرگێڕانی زاراوەکان دا یارمەتی دام. زاراوەکان لە کۆتایی کتێبەکەدا هاتوون و بە زمانی فەرەنسی و ئینگلیزی و کوردی ریزبەندم کردوون.

هێندێ وشە و زاراوە هەن کە لە فارسی یا عەرەبیەوە وەرگێڕدراون بۆیە من لە وەرگێڕانیان دا دوو شێوازم بەکار هێناوە:

١ — لە دیالێکت و شێوەزارەکاندا پەیدام کردوون.

٢ — هەندێکیشیان لە ڕەگی چاوگەکانیانەوە بە پێی رێزمانی کوردی دام رشتوون.

شێوازی وەرگرتنەکە لەنێو زارەکاندا:

لە بەرامبەر وشەی غیاب "پیوار"م لە زاری هەورامیەوە و لە شێعری مەولەویدا وەرگرتوە نموونەی شێعرەکە:

فەریاد جەشۆرەی ئەرز چارەی من   هەر سەوزەی مراد من نادیارەن

داد جە هەوای شوم بەدستارەی من   هەر نەوگوڵاڵەی من نەپیوارەن

شایانی گوتنە "مەلا عەبدولکەریمی مودەرێس" بە هەڵە پێی وابووە پیوار واتای "خاك"دەدا بە دەستەوە. کەوابوو وشەکانی:

حاچر = ئامادە \ حچور = ئارایی \ غایب = نا ئامادە \ غیاب = پیوار

چەندین وشەی دیکەی لەم جۆرە لە کتێبەکەدا بەدی دەکرێن وەك:

حاشیە = زێوار، واقعیت (واقع) = کەتوار

ئاخێو = **discourse** = سخن، گفتمان. ف

شێوەی داڕشتن: لە چاوگی ئاخاوتنەوە

ئاخاوتن: قسەکردن = سخن گفتن = **Speech**

ئاخاوتە = کلام

ئاخێوەر = قسەکەر = گوینده

ئاخێو = سخن، گفتمان...

ئەرکی ئەم وشانەشم بەم چەشنە پۆلین کردووە و پێم وایە بۆ زمانی فەلسەفیمان بەسوود بێ:

١ — هێما = اشارە، علامت

٢ — زناك = علامت

٣ — ئاماژە = "**image**" ایماژ، تصویر، دلالت

٤ — ئاماژە پێکەر = دال

٥ — ئاماژەپێکراو = مدلول

هێندێك وشە و زاراوەش هەن کە لە زاری بەساڵاچوانەوە وەرم گرتوون:

وارسکە = غریزە (ز.هەورامی)

پاتۆر = پارچەی ئاسن یان دار ... لە شێوەزاری جاف — جوانرۆ، بەرامبەر بە وشەی قطعە ئەگەر بێتو مەبەستمان پارچەی ئاسن، دار، بەرد، ... بێ ، بەڵام ئەگەر مەبەست (قطعە ی موسیقی یا شعر) لە فارسی بێ، "کۆپلە"م بەکار هێناوە.

<u>ژێدەری زاراوەکان :</u>

١- دیوانی مەولەوی تاوەگۆزی، جزیری، خوسرەوو شیرینی خانای قوبادی.

٢ — فەرهەنگی کوردستان، گیوی موکریانی

٣ — فەرهەنگی هەنبانە بۆرینە، هەژار موکریانی

٤ — فەرهەنگی زاراوەی ئەدەبی، بەختیار سەججادی — محەممەد مەحموودی

٥ — فەرهەنگی شیکارانەی زاراوەی ئەدەبی، بەرگی یەکەم، بەختیار سەججادی — محەممەد مەحموودی

<u>سەرچاوە فارسی یەکان:</u>

١ — فرهنگ شش جلدی، د. محمد معین

٢ — فرهنگ علوم انسانی، داریوش آشوری

٣ — برابر نامە ی واژگان، "ساختار و تأویل متن"، بابك احمدی

تاووتوێی پێکهاتەیی دەق

لە هەموو نهێنییەکان جگە لە ئەلفێ هیچ شتێ ئاشکرا نەبوو، و ئیدی هەرچییان گوت بۆ روونکردنەوەی ئەو ئەلفە گوتیان‌و هەڵبەت ئەو ئەلفە لە تێگەیشتن نەهات.

وتارەکانی "شمس تبریزی" دەفتەری یەکەم، ل٢٤١.

سەرەتا

لەم کتێبەدا ﴿هیچ﴾ پارێک لەمەڕ سەرچاوەکان، رەگ‌و ریشەو مێژووی پێکهاتەگەرایی نەنووسراوە، هۆیەکەشی ئەوە نییە کە ئەم باسەم بە گرنگ نەزانیوە؛ بەڵکوو بە پێچەوانەوە ئەمە باسێکی زۆر گرنگە، بەڵام خاڵگەلێکی تیۆریی ئاڵۆزو زۆرو زەوەند دەخولقێنێ کە تاووتوێ کردنیان دەبێ ببێتە بابەتی کتێبێکی سەربەخۆ. بۆ نموونە ئەگەر پێکهاتەگەرایی بە مێتۆدی زانستی تاووتوێ کردنی پێوەندییە ناوەکییەکانی توخمە پێکهێنەرەکانی فۆرمێك ئەژمار بکەین، ئەو کات ئەم مێتۆدە تەمەنێکی درێژ وەدەست دێنێ‌و پێشینەکەی پانتاییە جۆراوجۆرەکانی زانستە سروشتی‌و زانستە مرۆڤایەتییەکان دەگرێتەوە. روونکردنەوەی مێژوویی پێکهاتەگەرایی لەم دۆخە دەبێت بە جۆرە "خوێندنەوەیەکی مێژووی زانست". بەڵام ئەگەر ئەم رێبازە نەك بە مێتۆدێکی زانستی بەڵکوو بە تیۆرێك لەمەڕ فۆڕم یا پێکهاتە لە قەڵەم بدەین، ئەوکات بەسەرهاتی ژیانی کورت دەبێتەوە؛ بەمەبەستی دۆزینەوەی بنەمادانەرانی بۆ نیوەی دووهەمی سەدەی نۆزدەهەم دەگەڕێینەوە. ئەم جیاکارییە تەنیا یەکێك لەم خاڵە ئاڵۆزانەیە کە لە دەسپێکی باسی مێژووی لەمەڕ پێکهاتەگەراییەوە سەر هەڵدەدا. لە ناسینی مێژوویی "پێکهاتەگەرایی ئەدەبی"ش دا لەتەك ئەم چەشنە گرفتەدا بەرەوڕوو دەبین. ئەگەر بە ڕوونی تاووتوێی بکەین‌و بە

جیاکردنەوەو شیکردنەوەی دەقە هونەرییەکان لە قەڵەمی بدەین، دەبێتە کۆنترین (و لە دیدێکی ﴿ ترەوە﴾ گرنگترین) بەڵگەی کتێبی "تیۆری ئەدەبی" ئەرەستۆ‌و ئەگەر بە تیۆرێکی تایبەتیی بزانین ئەو کات دەبێ لە سەرەتای سەدەی بیستەمەوە بۆ دەستپێکی ژیانی بگەڕێین. بەپێی هۆی دووەم لە ڕوانگەی مێژووییەوە دەستکەوتەکانی پێکهاتەگەرایی لە بواری هونەری دا دەکەینە دوو بەش: ١ ـ ئەو لێکۆڵینەوانەی کە لەنیوەی یەکەمی ئەم سەدەیە دا هاتنە ئەنجام‌و چەقەکەشیان بەرهەمەکانی فۆرمالیستە رووسییەکان‌و گرنگترین خاڵی لێکۆڵینەوەشیان فۆرمی بەرهەمی هونەری بوو. ٢ـ توێژینەوە گەلێکن کە لە دەیەی ١٩٥٠ لە فەڕانسەدا بە چەشنێکی رێکوپێك‌و ورد هاتە گۆڕێ‌و مێتۆدێکی نوێی لە تاووتوێی دەقەکانی لێ کەوتەوە کە رۆلان بارت بە "تاووتوێی پێکهاتەیی دەق" ناودێری کردوە. ئەم مێتۆدە دابەشکارییە مێژووییە بێسوود نیەو دەرەنجامی بەسوودی هەیە. بە تایبەتی رۆڵی پێشڕەوەکانی پێکهاتەگەرایی، (بە تایبەتی فۆرمالیستە رووسییەکان، مۆکارۆفسکی، پرۆپ، یۆلس، باختین‌و ئێسپیتزێر) لە وەدەستهێنانی مێتۆدی جیاکردنەوەو شیکاری پێکهاتەیی دا پشت گوێ ناخاو لە لایەکی دیکەوە جەخت لەسەر گرینگی فۆرم لە لێکۆڵینەوە نوێیەکان دا دەکا؛ بە تایبەتی کە هێشتا پێناسەیەکی ورد وەدەست نەهاتوە کە لە نێوان فۆرم‌و پێکهاتە دا جیاکردنەوەیەکی کۆتایی‌و حاشاهەڵنەگر دیاری بکات. مێتۆدی تاووتوێی پێکهاتەیی دەقەکان‌و ئاخێوی هونەری لەسەر بنەمای قوتابخانەیەکی هزرمەندانە کە بە ناوونیشانی گشتگیری "پێکهاتەگەرایی" ناوبانگی پەیدا کردوە. ئەم قوتابخانەیە لەسەر بنەمای جۆرە هاوکاتییەکی لێکۆڵینەوەکان پێك هات کە بە چەشنێکی سەرسووڕهێنەر لە "دابەشکردنی سروشتی کار" دەچێ: تاقمێك لە شارەزایانی سیستمی فێرکاریی زانکۆی فەرانسە ـ لە لقە هەمەجۆرە زانستییەکان دا ـ لە گرنگی فۆرم چەشنی "کۆمەڵەیەك لە پێوەندییە ناوەکییەکانی توخمەکانی پێکهاتە" تێگەیشتن‌و لە نووسینەکان‌و وانەکانیان دا بەردەوام بە وردی روونیان دەکردەوە. کلۆد لیۆشتراوس لە مرۆڤناسی‌و خەڵکناسی دا، میشێل فۆکۆ لە ئاخێوی فەلسەفی‌و فەلسەفەی زانست،

ژاك لاكان لە دەروون شیكاریو رۆلان بارت لە ئاخێوی ئەدەبی دا، بنەماكانی پێكهاتەگەرایی مۆدێرنیان دانا. هەر بۆیە ئەم چوار كەسە وەكوو "پێشڕەوانی پێكهاتەگەرایی فەرانسی" ناوبانگیان بەدەست هێناوە. بەڵام دەبێ بزانین لە هەریەك لەم لقانەدا ژمارەیەكی زۆر لە بیرمەندانو شارەزایان كاریان كردوەو بە بێ چالاكی فكریی ئەوان، "قوتابخانەی پێكهاتەگەرایی" رێزو پلەبەرزیی ئێستای خۆی وەدەست نەدەهێنا. لەم كتێبەدا هێما بۆ چەند كەسایەتییەكی سەرەكی لە تاووتوێی پێكهاتەیی دەقەكان كراوە، ناوەكانی بارت، تۆدۆرۆف، ژێنێت، كریستواو ئێكۆ تاكەناون كە لە نێو ئەم ڕێبازەدا زیاتر ناسراون. تاووتوێی مێژوویيو هەمەلایەنەتر پێدەچێ بەرهەمی كاری كەسانێك وەكوو: مایكێل ریفاتێر، كریستیان مێتز، ژوول گرێتی، ژان ریكاردۆ، ژان كیبۆدۆ، ژان لوویی ئۆدبۆنو زۆر كەسی دیكەش بگرێتەوە. وەكوو پێشەكییەك بۆ بابەتی تاووتوێی پێكهاتەیی دەق دەتوانین باس لە ڕای میشێل ئۆریوە بكەین كە لە ساڵی ١٩٦٩ لە وتارێكی سەرنج راكێش دا، رەهەندی سەرەكی تیۆریكی، "رەخنەی ستراكتۆری" بە شێوەیەكی وردو كورت دیاری كرد. ئۆریوە ئەم یاسایەی هێنایە پێشەوە: ١ـ دەقی ئەدەبی شتێك نیە جگە لە بابەتێكی زمانناسانە ٢ـ دەقی ئەدەبی دەقێكە داخراوەو لە چوارچێوەی كاتو شوێنی خۆی دایە كە "لەنێو مەودای پیتی گەورەی یەكەمین وشەی خۆیو دوایین پیتی كۆتایی وشەكەی خۆی لە ئارا دایە" * و هیچ پێوەندییەكی لەتەك لایەنە دەرەكییەكانی خۆی نیە ٣ـ دەقی ئەدەبی تەنیا بە دنیای خۆی، واتە دنیای زمانیی خۆی، ئاماژە دەكاو ئاماژە بە شتی دیكە ناكا ٤ـ بەسترانەوەی دەقی ئەدەبی بە پێكهاتە زمانییەكان دوو رووی هەیە، لە لایەكەوە كەڵك لە زمانی سروشتی وەردەگرێو لە لایەكی دیكەوە بە یارمەتیی ئەو ﴿زمانە سروشتییە﴾ زمانێكی نوێ دەخوڵقێنێ. بەم پێیە "ئەدەبیات زمانی هێمایە، هێما بۆ زمانە نەك بۆ جیهان".(١) لەم كتێبەدا دەبینین كە پێشڕەوانی رەخنەی پێكهاتەگەرایی لە ساڵانی پاش بڵاوبوونەوەی وتاری ئۆریوە، لەم رێسایانە تێیان پەڕاند. بەڵام باوەڕ پێكراوی ئەم رێسایانە لانی كەم لە روونكردنەوەی شوێنی سەرهەڵدانو شوێن دەستپێكی مێتۆدی پێكهاتەیی

خوێندنەوەی دەقە ئەدەبییەكان، هەروەكوو خۆی ماوەتەوە. بە تایبەتی رێسای سەرەتایی ئۆریوە كە دەقی ئەدەبی بە بابەتێكی زمانناسانە دەزانێ، تا دوا نووسینەكانی پێكهاتەگەراكان (و پاش ئەوان لە بەرهەمەكانی پەیڕەوانی هێرمێنۆتیكی مۆدێرن) بە بڕوا پێكراو زانراوە. هەڵبەت هەرچەند دوابەرهەمەكانی بارتو گرووپی "تێل كێل" لە شیكردنەوە فۆنۆلۆژیكییەكانی قوتابخانەی پراگ دوور كەوتوونەتەوە، بەڵام بنەما بونیادییەكانی ئەو قوتابخانەیەیان رەت نەكردۆتەوەو "كاری ئەوان بێگومان بەردەوام وەسفیو شیكاری مایەوە."(٢) پێكهاتە گەراكان هەر بەو شێوەیە كە رۆمەن یاكۆبسێن پێشبینی دەكرد، بەرەبەرە لە تەوەری هاونشینیی زمانەوە دەركیان بە تەوەری جێنشینی (زمان) كرد. شیكردنەوەی ئاوازی فۆنیمەكانو وشەكان گەیشتە رۆڵی خوازەیی نیشانەكانو تاووتوێی پێكهاتەیی ئاخێوی ئەدەبی سروشتێكی تازەی بەخۆیەوە گرت.(٣)

﴿*﴾ واتە دەق لە یەكەم پیتدا كە هێمای زمانییە (دەنگی ـ واتایی) دەست پێدەكاو (واتا) دەكەوێتە نێوان هێمایەكو هێمایەكی دیكەی زمانیو لە نێوان ئەو مەودایەدا واتای ئەدەبی خۆی حەشار دەدا كە هەمان ئەدەبیاتە.

پەراوێزەكانی پێشەكی بۆ كتێبی دووهەم:

١- M. Arrive, ``Postulats``, Langages, 1969.
٢- S. Santerres – Sarkany, Théore de la littérature, Paris, 1990, P.14.
٣- J.M. Adam and J.P. Goldenstein, Linguistigue et discourse littéraire, Paris, 1976.

پاژی حەوتەم

پێکهاتەو واتا: لیۆشتراوس، فۆکۆ

ئایا مرۆڤناس شتێ جگە لە دان پیانانەکانی خۆی دەنووسێ؟

لیۆشتراوس

١

کلۆد لیۆشتراوس (لە دایکبووی ١٩٠٨) یەکێك لە گەورەترین مرۆڤناسانی سەدەی بیستەمە. ئەو لەنێو هەموو پێشڕەوانی پێکهاتەگەرایی مۆدێرن دا تاکە کەسێکە کە بە ڕاشکاوی ناوی پێکهاتە گەرای لەخۆ ناو دووبەرگ لە هەڵبژاردەی گرنگترین وتارەکانی خۆی بە "مرۆڤناسی پێکهاتە گەرا" ناودێر کردوە.[1] لیۆشتراوس زانیارییەکی بەرفراوانی لە بواری توێژینەوەکانی تیۆری ئەدەبی هەیە. لە پاری سێیەم دا هێمام بۆ وتارێکی بەناوبانگی ئەو کە لەگەڵ ڕۆمەن یاکۆبسێن لەبارەی شێعری "پشیلەکان"ی بۆدلێرەوە نووسی، کرد. ئەم وتارە ئێستاشی لەگەڵ دابێ، یەکێك لە گرنگترین نووسینەکان لە بواری تاووتوێی پێکهاتەیی دەقەکانە. لە زۆربەی بەرهەمەکانی لیۆشتراوس دا دەتوانین شوێن پێی ئەم زانستە ئەدەبیو هونەرییە هەڵگرین، هەرچەند کە ناتوانین هیچ کام لە کتێبەکان لە ریزی "کتێبە ئەدەبییەکان"ی کتێبخانەکان دابنێین، بەڵام تەواوی بەرهەمەکانی لە روانگەی مێتۆدی دەربڕین، پەخشانو لایەنی ئەدەبییەوە بایەخدارن. لەم نێوە دا کتێبی "گەرمێنیانی خەمبار" پێگەیەکی تایبەتی هەیە؛ ئەم کتێبە بەردەوام وەکوو یەکێك لە بەرهەمە دەگمەنە

زانستییەکانی سەردەمی ئێمە رێزی لێ گیراوە کە سەنگە ئەدەبییەکەی هاوسەنگ لە تەك ئاراستەو نێوەرۆکە زانستییەکەی بەرچاوە.[2] کتێبی دیکەی لیۆشتراوس "ئاوازی دەمامکەکان"ە کە لەمەڕ دەمامکەکی سوورپێستەکانی کیشوەری ئەمریکاو باکووری زەریای هێمن نووسراوە، کە بە بێ ئەم زانیارییە ئەدەبییە نەدەنووسرا. کتێبێك کە بە ڕاستی بابەتی سەرەکی "مێتۆدی دەربڕینو رێباز"ە. گرنگترین کاری لیۆشتراوس لە ناسینی ئاخێوی هونەری کە خۆی بە "هەڵسەنگاندنی کولتوور"ی زانیوە، کتێبێکی چواربەرگییە کە لەمەڕ ٨٠٠ ئوستوورەی سوورپێستەکانی ئەمریکای باکوورو ئەمریکای باشوور نووسیویەتی. ناونیشانی سەرەکیی ئەم بەرهەمە بریتییە لە "لۆژیکی ئوستوورەکان، پێشەکییەك بۆ زانستی ئوستوورەکان"و چوار بەرگەکەش بریتین لە: خاوو پێگەیشتوو، لە هەنگوینەوە تا خۆڵەمێش، سەرچاوەی نەریتەکانی خۆراك خواردن، مرۆڤی رووتەڵە.[3] لە روانگەی مێتۆدۆلۆژییەوە "لۆژیکی ئوستوورەکان"ی لیۆشتراوسی، وردترینو تەواوترین تاووتوێی پێکهاتەیی (لەهەر چەشنە پانتاییەکی چالاکی فکریی پێکهاتە گەراکان) دەژمێردرێ. ئامانجی ئەم کتێبە تەنیا دۆزینەوەی رێسا یا سیستمێك بۆ ناسینی ئوستوورەکان نییە (هەرچەند ئەمە خۆی بە ئامانجی گەورە ئەژمار دەکرێ)، بەڵکوو ئامانجێکی بەرزەفڕانەترە: ناسینی پێکهاتەو ئەرکی زەینی مرۆڤ. بەڕای لیۆشتراوس مرۆڤ خاوەنی کارو کەرەستەی پێکهاتەییە کە بە هەر ماددەیەك کە لەبەر دەمی دابێ "فۆرم دەبەخشێ". لەحاڵێکدا کە ژیارو کولتووری رۆژئاوایی، بابەتگەلی ئەبستراکتو سەیمبولی ماتماتیکی بۆ ئاسانکاری کردەوەی زەین دروست کردوە، کولتوورەکانی دی، فۆرمگەلێکی لۆژیکیتریان خولقاندوە کە ئەرکەکەیان لە کاری بابەتە ئەبستراکتیو ماتماتیکییەکان دەچێ. بەپێی تیۆریی بەناوبانگی لیۆشتراوس ئەرکی زەینی "پێشکەوتوو" (زەینی مرۆڤی هاوچەرخ) لە تەك

ئەركی زەینی "سەرەتایی" (زەینی ئەو تیرانەی کە بە "کێویلە" یان "سەرەتایی" ناودێر دەکرێن) یەکسانە، تەنیا ئەو دیاردانەی کە دێنە بەرچاویان یەکسان نین. ئەم گریمانەیە کە "تیرە سەرەتاییەکان" خاوەن ژیار نین، یان کولتووریان بە فۆرمی ناتەواوی کولتووری تیرە "پێشکەوتوو"ەکان دەژمێردرێ، ئەنترۆپۆلۆژیستەکانی تووشی مێتۆدو دەرەنجامە هەڵەکان کردوە. یەکێك لە گرنگترین هۆیەکانو رەگو ریشەکانی ئەم گریمانە دەبێ لە چەمکەکانو کردە ئابووری ـ سیاسییەکانی دوو سەدەی رابردوو بە تایبەتی لە ئەرکی داگیرکاری (یا کۆلۆنیالیزم)دا بۆی بگەڕێین. [٤] لیۆشتراوس لە کتێبی "هزری یاخی" سەلماندی کە زانایانی مرۆڤناس و خەڵکناس نەیانتوانیوە "کۆمەڵگا سەرەتاییەکان" بناسن، چونکە ئامرازی پێویستیان بۆ ئەم ناسینە بەکار نەهێناوە. ئەوان دیاردەکانیان چەشنی (یەکە) تاكو جێگیرە لێك جیاکان لەبەرچاو گرتوەو لەسیستەم یان دوا پێکهاتەوە کە دیاردەکان وەکوو توخمگەلێك کە لەوان دا لەتەك یەکدی دا پێوەندی پەیدا دەکەن، دەستیان پێنەکردوە. ئەگەر هۆز یان تیرەیەك خاوەنی تەوتمێکی تایبەتییە، رێبازە نەریتییەکانی مرۆڤناسی لە ئەرکی ئەو تەوتمەوە دەست پێدەکەن. (بۆ نموونە لە باوەڕی "خۆوڵاتییەکان"دا [*] رۆحی خۆر زادەی ئەم تەوتمەیە). بەڵام مێتۆدی راستو دروست هێنانەگۆڕی پێگەی تەوتم لە سیستمی نیشانەناسی دایە، کە دیاریکەری پێگەی توخمەکانی دیکەیە لە ژیانی هۆزیش دا. دەبێ هەر توخمێك لە پێوەندیی ناوەکی کە لە تەك توخمەکانی ترو کۆی پێکهاتەدا هەیەتی، بناسین: "زانست لە پرۆسەی توێژینەوە دا یا کەمکەرەوە گەرایە یا پێکهاتەگەرا. لە شوێنێك کەمکەرەوەگەرایە گەر بتوانێ دیاردەیەکی ئاڵۆز (بۆ ئاستی) دیاردەیەکی سادەتر کە لە پێگەیەکی دی دایە، دابەزێنێ... بەڵام لە بەرەوڕوو بوونەوە لە تەك دیاردەیەکی ئەوەند ئاڵۆز کە ئەگەری کەمبوونەوەی بۆ رێژەیەکی کەمتر نییە، تەنیا دەتوانین لە

رێگەی ناسینی پێوەندی گەلێك کە لە گەڵ دیاردەکانی دیکە دا دای دەمەزرێنێ، بیناسینەوە. ئێمە لەم دۆخەدا هەوڵ دەدەین تاکوو تێبگەین ئەم دیاردەیە بۆ کامە سیستمی رەسەنو سەرەتایی دەگەڕێتەوە." [٥]

باوەڕی شتراوس بە هەبوونی دوایین سیستم کە دیاردە کولتوورییەکان "پەیوەستن بەوەوە" واتە پێکهاتەیەك کە نەگۆڕە (شایانی بەراورد لەتەك پێکهاتەی زەینی مرۆڤ) و تەواوی توخمەکانو فۆرمە کولتووریو پێوەندیی نێوانیان لە چەقیدا جێگیرن، یەکێك لە گرنگترین لەپێشدانان "Prmise"ەکانی پێکهاتە گەرایی یە. لیۆشتراوس گوتوویەتی: "رەنگە مێتۆدی پێکهاتە گەرایی شتێك نەبێ جگە لەمە کە هەوڵ دان بێ بۆ دۆزینەوەی توخمی نەگۆڕ. بە دەربڕینی تر، ناسینی توخمی نەگۆڕ، لە نێوان جیاوازییە رواڵەتییەکان دا" [٦].
لیۆشتراوس باس لە "پێکهاتەی نەستیی شتەکان" یان "ئەنجام ناسی نائاگایانەی زەین" دەکا کە لەپشت دامەزراوە کۆمەڵایەتییەکانی دروست کراوی مرۆڤ خۆیان شاردۆتەوە. نەست (ناخودئاگاه) "بریتییە لە" بنەما پێکهاتەیی یە بنیاتییەکان کە بەسەر زمان دا زاڵن. زمان بە وتەی لیۆشتراوس "ئاوەزی مرۆڤانەیە، خاوەنی هزرمەندیی خۆیەتیو ئێمە شتێکی ئەوتۆی لێ نازانین". [٧] توێژینەوە لەم پێکهاتە ناخودئاگا "بەرجەستە"یە کە ئەرکە سەرەکییەکانی پێکهاتەی زەین دەنوێنێتەوە، روونکەرەوەی کارو کەرەستەی ئاماژەی واتایی یە لە کردەی مرۆڤ دا؛ ئامانجی لیۆشتراوس لە شیکردنەوەی مرۆڤی "سەرەتایی" دەست پێڕاگەیشتن بوو بە لۆژیکی ئاماژە ئاسای ئەو کارو کەرەستەیە "ئەو، باوەڕ هێنان بە نائاگایی ﴿مرۆڤە سەرەتایی یەکان﴾ کە بە وتەی پۆل ریکۆر نایەتە نێو چوارچێوەی وشیارییەوە، بە شتێك دەزانێ کە "کانت گەرایی یەکە کە خاوەنی بابەتی باڵایی (ترانسێندالڵ) نیە."!! ریکۆر رەگو ریشاڵی ئەم کارو کەرەستەیە لە کارە زماناسانەکانی سۆسۆر دا دەدۆزێتەوە، چونکە سۆسۆر دواجار نەیتوانی

بسەلمێنێ کە هەر ئاماژە پێکەرێك (دال)، هەر ئایدیاو چەمکێك خاوەنی توانایەکی گەڕانەوەیی (ارجاعی) واتە گەڕانەوە بۆ سەرچاوەیەکی تایبەتی لە جیهان دایە.[٨] هەڤپەیڤینی لیۆشتراوس لەگەڵ ژۆرژ شاربۆنیە کە لە کۆتایی ١٩٥٩ دا ئەنجام دراو لە ساڵی ١٩٦١ دا بڵاو کرایەوە یەکێك لە بەڵگەنامە گرنگەکانە کە تیۆرەکانی لیۆشتراوس لەمەڕ هونەرەوە ڕوون دەکاتەوە.[٩] شاربۆنیە لە لیۆشتراوسی پرسی: ئایا لە کولتوورە "سەرەتایی"یەکان دا کە نووسینیان نیە، دەتوانین هونەر هەر بەو چەشنە بە جۆرە زمانێك لە قەڵەم بدەین؟ لیۆشتراوس وەڵامی دایەوە کە بە هەرحاڵ هەرچۆنێك بێ هونەر جۆرە زمانێکە "بەڵام نەك هەموو زمانێك."[١٠] ئەگەر هونەر لاسایی کردنەوەیەکی تەواوی "بابەت" بووایەو هونەرمەند چاودێرییەکی تەواوی بەسەر پرۆسەی بەرهەم هێنانی هونەریو ماددیی کاری خۆی هەبایە، ئەو کات نەدەکرا لەنێوان بەرهەمی هونەریو بابەت جیاوازییەك بدۆزینەوە. لەم دۆخەدا کاری هونەرمەند دەبوو بە نۆژەن کردنەوەی سروشت نەك داهێنانی هونەری. بەڵام لە لایەکی دیکەوە ئەگەر هیچ چەشنە پێوەندییەك لە نێوان بەرهەمی هونەریو بابەت لە گۆڕێدا نەبایە، ئەوکات ئیدی لەتەك بەرهەمی هونەری بەرەوڕوو نەدەبووین، بەڵکوو دیاردەیەکمان لەپێشدا بوو کە خاوەنی چیەتی زمانیی دەبوو. سروشتی سەرەکیی زمان (بە پێداگرتنی سۆسۆر) سیستمێکە لە نیشانەکان کە هیچ جۆرە پێوەندییەکی ماددیی لەگەڵ ئەو شتەی کە دەمانەوێ بەیانی بکەین نیەو بەهیچ جۆرێك لاسایی کردنەوەیەکی بابەت نیە. ئەگەر هونەر لاسایی کردنەوەیەکی تەواوی بابەت بووایە، ئەو کات سروشتی نیشانەیی لەنێو دەچوو و ئەگەر بە تەواوی لە بابەتیش جیا بووایە، دەگۆڕا بۆ زمان: "هونەر بەردەوام لە نیوەڕێگای زمانو بابەت دایە".[١١] لیۆشتراوس لە درێژە دا وتی کە ڕەخنەگرە ئەدەبیو هونەرییەکان زیاتر زاراوەی "زمانی هونەر"و یان "زمانی بەرهەمی هونەری"

بە شێوەیەکی هەڵە بەکار دێننو مەبەستیان لە زمان هەمان "پەیامی بەرهەم"ە.[١٢] لەمەڕ هونەری "تیرە سەرەتایی"یەکانەوە لیۆشتراوس وتی کە ڕەنگە بەهۆی "خۆڕاگریی ژیانی ماددی" لە بەرامبەر نیگارکێش، ئەو بە ئانقەست نەیدەویست کە "بەرهەمی هونەری بۆ کۆپیکەری ڕاستەوخۆی بابەت" بگۆڕێت، واتە نەیدەویست یا نەیدەتوانی سیمبۆلەکەی دووبارە بەرهەم بێنێ یان موشەمەری[**] بکات. هەربۆیە جەختی لەسەر "بەهای نیشانەیی"ی ﴿ئەو سیمبۆلە﴾ دەکردو بەم پێیە هونەرەکە لە جیاتی ئەوە کە بەیانکەریی یان کۆپیکەریی بێ، سیستمێك لە نیشانەکان دەبوو.[١٣] بەڵام لە سەردەمی مۆدێرن دا هونەر بەرەو شوناسی تاکەکەسی کۆپی هەڵگرتن هەنگاوی هەڵێناوە: "ئێستا هونەر هەرچی زیاتر بۆتە فۆرمخوازو بەیانکەر".[١٤] بە بۆچوونی لیۆشتراوس "نووسین یەکێك لە ئامرازەکانی زاڵبوونی مرۆڤ بەسەر مرۆڤ بووە".[١٥] لێرەدا لیۆشتراوس هێمای بۆ هەندێ لە "تیرە بێتواناکان ﴿لەبواری﴾ نووسین" کردو تاکە جیاوازیی ئەوانی لەگەڵ مرۆڤی ئێستا لەم کولتوورە نەنووسراوەیان دا زانی.[١٦] بە بۆچوونی ئەو هونەر لە کۆمەڵگە "سەرەتایی"یەکان دا ئامرازی پێوەندی بووە. بەڵام لە کۆمەڵگەکانی دواتردا زمانی نووسینو هەردوو ڕۆڵی "پێوەندی"و "دەسەڵات"ی گرتە ئەستۆی خۆیو هونەری خستە پەراوێزەوە.

لیۆشتراوس مەبەستی خۆی لە "کەوتنە پەراوێزی هونەر" بەم جۆرە ڕوون دەکاتەوە: هونەر بوو بە ئامرازی ڕابواردنی کەمایەتییەکی زاڵو فەرمانڕەوا.[١٧] ئەم بڕیارەی لیۆشتراوس بەقەد بڕیارێکی "زێدەڕۆیانە" هەڵەیە. دابەزاندنی هونەر بۆ لایەنی "بەکارهێنیو ئامرازی"ی هونەر ئەگەری تاووتوێی گرنگترین لایەنەکانی "بەرهەمهێنانی هونەری" بەلاوە دەنێ. خاڵی گرنگی دیکە کە لە وتووێژی نێوان لیۆشتراوسو شاربۆنیە هاتە ئاراوە، تیۆرەکانی لیۆشتراوس لەبارەی شێعرەوە بوو. ئەو لەباسی دیاریکردنی پێگەی هونەر کە لەنیوەڕێگەی

بابەتو زمان دا دەیبینیەوە، بۆ شێعر پلەو پایەیەکی جیای دادەنا: "شێعر لەنیوە ڕێگای هونەرو زمان دایە، پێوەندی لەتەك زمان دا هەمان پێوەندیی نیگارکێشە لەتەك بابەت دا". زمان کەرەستەی سەرەکیی کاری شاعیرەو بە یارمەتیی ئەم کەرەستە خاوە تێدەکۆشێ تا باوەڕەکانو چەمکەکان هەرچەندیش چەندان ورد نەبن، دەربڕێ.[١٨] لیۆشتراوس درێژەی دایەو وتی: شاعیر ڕەهەندێکی تازە بە (تعبیر)ە تازە زمانییەکان دەبەخشێ "وا دێتە بەرچاو کە شێعر لە نێوان دوو ڕێسای پێکناکۆك (پارادۆکس) دایە: "کردەی ئاوێتە کردنە زمانییەکانو کردەی لێك دابڕانی واتاییە".[١٩] ئەمە گرنگترین وانەیە کە لیۆشتراوس لە فۆرمالیستە ڕووسییەکانەوە فێری بووە: "شاعیر لە دەرەوەی پانتایی دەربڕینو ئاماژەگەری خەریکی دەربڕینو ئاماژە دەبێت، واتە لە دەرەوەی سنووری فەرمانڕەوایی زماندایە. بە بۆچوونی شاعیر وشە ئامرازێکە کە بواری پێدەدا تا لە زمان بۆ تێکشکاندنی هەمەلایەنەی زمان کەڵك وەرگرێ، یان بە دەربڕینی باشتر ئاماژە لەنێو بەرێت".[٢٠] هەربۆیە لیۆشتراوس وەکوو یاکوبسێن دەڵێ "شاعیر بەڕاستی دروستکەری بانزمانە".[٢١] لە پێشگوتاری "خاوو پێگەیشتوو"دا لیۆشتراوس گرینگیی ورد بوونەوە لە پێکهاتەی مووسیقای لە تاووتوێی دوا پێکهاتەی ئوستوورەکان دا شیتاڵ کردەوە. ناسینی هەر ئوستوورەیەك بە یارمەتیی سیستم یا دوا پێکهاتەی ئوستوورەکان مەیسەر دەبێو هەر ئەم خاڵە لە تێگەیشتنی مووسیقایی یەوە نزیکە:

﴿ئۆپێراکانی﴾ (★★★) واگنێر سەرچاوەی شیکردنەوەی پێکهاتە گەراییە لەبۆ ئوستوورەو ئۆپێرای "پسپۆڕانی گۆرانیبێژی نۆرێنبێرگ"ی ئەو سەرچاوەی شیکردنەوەیە بۆ حیکایەتە فۆلکلۆریکییەکان. ئەم خاڵە کە شیکردنەوەی پێکهاتەیی یەکەم ار لە موسیقا دا دروست بووە، بەڕاستی ڕوونکەرەوەی خاڵگەلێکی گرینگە. هەربۆیە کاتێك من پێم داگرت کە شیکردنەوەی

ئوستوورەکان لەتەك شیکردنەوەی مووسیقایی بەراورد بکەیت، تاکە دەرەنجامی لۆژیکی دۆزینەوەی واگنێرم هێنایە ئارا کە ئەویش دەیگوت دەبێ پێکهاتە لە ڕێگەی پێکهاتەی مووسیقاوە بناسیتەوە.[٢٢]

لیۆشتراوس لە بەرهەمە هەمە جۆرەکانی دا جەختی کرد کە ئوستوورەو مووسیقا لە یەك سەرچاوە، واتە لە زمانەوە جیا بوونەتەوە. لە ئەنجامگیری مرۆڤی ڕووتەڵە دا کە وەکوو پوختەی چوار بەرگی کتێبی "لۆژیکی ئوستوورەکان"ە، نووسی: "ئێستا زانیمان کە دەتوانین ئوستوورە وەکوو لاپەڕەی نۆتی مووسیقا بخوێنینەوە." [٢٣] ئوستوورە "دەربڕینی ئەزموونی ژیان"ەو وەرگرتنی لۆژیکی فۆرم پێدەری ئەو (ئوستوورەیە) بە واتای کارو کەرەستەی کردەی زەینییە کە ئاراستەکانی دیکەی لەو "ئەزموونی ژیان"ەدا خوڵقاندوە: "ئەگەر بتوانین (ئەرکی) (☺) زەینی مرۆڤ لە دروست کردنی ئوستوورەدا دیاری بکەین، ئەو کات دەتوانین ئەرکەکەی لە ئاراستەکانی دیکەش دا دیاری بکەین".[٢٤] لە ڕاستی دا هەر ئوستوورەیەك وەکوو گوتارێکە کەلەنێو سیستمێکی سیمبۆلیك دا (وەکوو زمان) دێتە گۆڕێ، توخمەکانی دیکەو ڕێساکانی پێوەندی ناوەکی ئەم سیستمە نەناسراوە، بەڵام "ئەزموون نیشانی داوە کە زمانناسێك دەتوانێ ڕێزمانی زمانێك لە ڕێگەی توێژینەوەی کۆمەڵەیەکی زۆر بچووکی ڕستەکانەوە بناسێت."[٢٥] ئەمە نهێنیی دژواری توێژینەوەی ئوستوورەکانە کە وادەکا ئێمە بەرەوڕوو بوونەوەی توخمەکان لە کولتووری خۆماندا دەناسین. بەڵام لە "جیهانی ئوستوورە"دا لەگەڵ لۆژیکی بەرەوڕوو بوونەوەکاندا ئاشنا نین. دەزانین لەئەدەبیاتی دینیو سۆفیانەدا لەنێوان فریشتەکانو ئەهریمەنەکاندا ململانێو شەڕێکی قورس هەیە، تەنانەت شاعیرانێك وەکوو میلتۆنو ریلکە کە ئەم ڕەمزانەیان پەسند نەکردوە، دابڕان لە ڕێسا لەسەر بنەمای ئەم پێش گریمانەیەوە بە ئەنجام دەگەیەنن کە بریتییە لەوەی کە ئێمە لەگەڵ ڕێسادا

ئاشنا نین!! بەڵام لە ئوستوورەکاندا لەتەك بەرەوڕوو بوونەوەکان بە تایبەتی لەگەڵ بەرەوڕوو بوونەوە دووفاقییەکان ئاشنا نین. بە گوتەی لیۆشتراوس لەوێدا دەبێ لە یەك چرکە سات دا هەم پێکهاتەو هەم نیشانەکان هەروەها ئاماژەو واتاش بناسین. هەر بۆیە توێژینەوەی ئێمە رۆنانێك دەبێ لە زمانناسیو واتاناسی. لیۆشتراوس باسی لە رێسایەك کردوە کە بە پێی ئەو رێسایە هەر ئوستوورەیەك واتای توخمەکانی ئوستوورەیەکی دی، ئاشکرا دەکا (یا کلیلی ناسینی دەخاتە بەردەستمان). ئەو واتا نوێیەی کە بۆمان دەرکەوتووە تەنیا لە رێگەی بەراورد لەگەڵ ئوستوورەیەکی دیکەدا دەسەلمێنرێ یان بەرتەك دەدرێتەوە. لە کۆتایی دا سیستمێکی گونجاو بەدەست دێنین کە لەو دا هەر ئوستوو رەیەك تەنیا لە پێوەندی لەگەڵ ئوستوورەکان دیکەدا دەناسرێتەوە. " بواری ناسینی هەر ئوستوورەیەك هەر دەمەو زیاتر لە رێگەی وردبوونەوە لە ئوستوورەکانی دی، دەرەخسێت"(٢٦) بنەمای کاری لیۆشتراوس دەتوانین بە دۆزینەوەی لۆژیکی ئەودیوی هەر شتێك کە لە ڕواڵەت بێلۆژیك خۆ دەنوێنێو دۆزینەوەی واتا کە لەپشت هەر گوزارەیەك خۆی حەشار داوە، بزانین. یاساکانی پێکەوەنانی ژینی هاوبەش لە هەموو کولتوورەکان دا هەیە. دۆزینەوەی "واتای" ئەم یاسایانەی یەکێك لە ئامانجەکانی مرۆڤناسەکانە. هەر بەم شێوەیە ئوستوورەکان لە روانینی یەکەم دا دڵخوازانە بێواتاو پووچ دێنە بەرچاو، بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا لە هەموو کولتوورەکان دا هەن. دۆزینەوەی واتای ئەوانە ئەرکی مرۆڤناسێکی پێکهاتەگەرایە. ئوستوورە بە ڕای لیۆشتراوس لەتەك حیکایەتو ڕاپۆرتی رۆژنامەو (لە بنەڕەتەوە لەگەڵ گێڕانەوە) جیاوازیی گەوهەریی نیە، بەڵام ناتوانین دێڕ بەدێر بیخوێنینەوە، یان لە رەوتی پێشڤەچوونی گێڕانەوەدا بیناسینەوە؛ بەڵکوو دەبێ چەشنی گشتێك لەبەرچاو بگیرێت. واتای بنیاتی ئوستوورە لە زنجیرە رووداوەکان دا نەشاردراوەتەوە،

بەڵکوو لە زنجیرەیەك لە رووداوەکان دەشێ بناسرێتەوە. زنجیرەیەك کە "گشت" ئاشکرا دەکاتو ئەمە نهێنیی وێکچوونی ئوستوورەیە لە تەك مووسیقا دا. لەم هاوشێوەیی یەدا، ئوستوورە لە گێڕانەوەی چیرۆك ئامێز دوور دەکەوێتەوە، چونکە ناتوانین بە شێوەیەکی پچڕ پچڕ بیناسینەوە. دەبێ بزانین کە ئەو شتەی لە دێڕی یەکەم دا هاتوە، تەنیا کاتێك لێی تێدەگەین کە چەشنی پاژێك لە گشتێك بزانرێتو واتاکەی تەنیا لەم گشتەدا دەشێ بناسرێت. واتە دەبێ لاپەڕەیەکی نۆتی مووسیقا نەك تەنیا ئاسۆیی ـ لە چەپەوە بۆ ڕاست لەسەر هێڵە هەڵگرەکان (هەڵگری نۆتە) ـ بەڵکوو ستوونی ـ لەسەرەوە بۆ خوارەوە ـ بیخوێنینەوە.(٢٧) بە بۆچوونی لیۆشتراوس پاش رێنسانس بە تایبەتی لە سەدەی هەڤدەهەمدا چیرۆك گەلێك کە لەسەر بنەمای ئوستوورە بوون، شوێنی خۆیان بۆ رۆمان چۆل کرد، هاوکات لەگەڵ ئەم رووداوەدا مێتۆدێکی دەربڕینی تازە لە مۆسیقای رۆژئاواییدا سەری هەڵدا.

دیسانەوە لە روانینی یەکەم دا وادێتە بەرچاو کە مۆسیقا درێژەی بە ئەرکەکانی ئوستوورە داوەو لە بەرامبەر رۆمان دا قوت بۆتەوە. لە زمان دا یەکەی سەرەکی فۆنیمەکانن کە لێکدانیان وشە دروست دەکەنو لە لێکدانی وشەکان رستە پێکدێ. لە موسیقا دا نۆتەکان یەکەی سەرەکین کە لێکدانیان رستەکانی مۆسیقا دروست دەکەن، واتە لە مۆسیقادا توخمی نێونجی (یان بژیوان) یان وشەمان کەمە. لە ئوستوورە دا وشەکان رستەکان پێك دێننو توخمی واکە (فۆنیم)مان کەمە. مۆسیقاو ئوستوورە هەر یەکەیان یەکێك لە توخمە زمانییەکانیان نیە. ئەوانە لە زمان جیا بوونەتەوەو هەر یەکەیان رێچکەی خۆی گرتۆتە بەر. مۆسیقا ئاراستەی فۆنەتیکی زمانو ئوستوورەدرێژەی بە ئاراستەی واتایی (زمانی) داوە.(٢٨) ئوستوورەو مۆسیقا هەردووك "ئامرازی چڕکردنەوەی زمان"ن. پێکهاتەی هەردووکیان بەیانکەری ئەرکی زەینە، ئەرکێك کە لەپێش هزر یان

"کردەی وشەیی"یە. هەر دوو بەیانکەری "زمانی نەست"ن، هەردووک لەو شوێنەی کە "دەگێڕدرێنەوە" لە ڕێگەی دوو هاوڕێکی جیاواز واتە پێوەندیی ئاسۆیی ـ ستوونی دەور دەبینن.

بنەما تیۆریکییە سەرەتاییەکانی تاووتوێی هەرە گەورەی لیۆشتراوس لە بارەی "دنیای نوێ" یەکەم جار لە چەند وتارێکدا داڕێژرا: بەناوی "شیکردنەوەی پێکهاتەیی ئوستوورە" (١٩٥٥)، "چیرۆکی ئاسێدیووال" (١٩٦٠) (٢٩). پاشان شیکردنەوەی ئوستوورەیی لە تیرەی "بۆرۆرۆ"وە دەستی پێکردو تاووتوێ کردنی ئەم ئوستوورەیە هێدی هێدی ئوستوورەکانی تریشی گرتەوەو لە کولتوورێکەوە بۆ کولتوورێکی دیکەو دواجار لۆژیکی ئوستوورەکانی "ئامرائیندێن"ی سوورپێستەکانی کیشوەری ئەمریکا بەهۆیانەوە ئاشکرا بوو. لیۆشتراوس لە چوار بەرگی لۆژیکی ئوستوورەکاندا ٨٠٠ ئوستوورەی سوورپێستەکانی تاووتوێ کردو هەوڵی دا تا دوایین پێکهاتەیان پەیدا بکات. شیکردنەوەی ئەو لەبۆ ئەم ئوستوورانە پێوەندی بە شیکردنەوەی پێکهاتەی گێڕانەوەیی چیرۆکەکانەوە نیە. لە ئوستوورە دا، پارەکان (فصل) و ڕووداوەکان بە دوای یەکدی دا دێن، بەڵام بەرەنجامی یەکتری نین. پێوەندیی هۆو هۆکارییان لەگۆڕێ دانیە، یان گرینگ نیە. سیستمی هەمە لایەنەی پێوەندییە دووسەرەکان لە هەموو ئوستوورەیەکدا هەیە، کە لەسیستمی گێڕانەوەییو زەمەنمەندی تێدەپەڕێ. لێکۆڵینەوەی لیۆشتراوس پێوەندیی بە "پێکهاتەی دەرەکی"ی ئوستوورەوە هەیە. بەر لەو ئوستوورەناسان، چەندین جار لەمەڕ لێکچوونەکانی ئوستوورەکان لەگەڵ یەکدی دا باسیان کردوەو چەندین بەڵگەشیان لەسەر ئەو لێکچوونانە هێناوەتەوەو ئەو لێکچوونانەیان داوەتە پاڵ ڕەگو ڕیشە هاوبەشەکانو، قۆناغە هاوشێوەکان لە کاملّ بوونی کولتووری دا، یان ئەرکە یەکسانەکانی زەینی مرۆڤ لە قۆناغە هەمەچەشنەکاندا. بەڵام لیۆشتراوس دەری خست کە هاوشێوەیی تاکە پێوەندیی

ئوستوورەکان نیە، بەڵکوو بەرەوڕوو بوونەوەو (دژیەک)یش فۆرمگەلێکی دیکەنو ئوستوورەکان پێکەوە لە سیستمێکی یەکگرتوو دا جێ دەگرنو پێوەندیی پاژەکان لەم سیستمە دا هەڵبەت تەنیا لەسەر بنەمای هاوشێوەیی دانەمەزراوە، بەڵکو و بەرەوڕوو بوونەوەو دژیەک بە چەند فۆرمێکی دیکەی ئەم پێوەندییانە ئەژمار دەکرێن. ئەنجامێك کە لەم باسە دا دەردەکەوێ ئەوەیە کە هەر ئوستوورەیەك "فۆرمی گۆڕدراوی" ئوستوورەیەکی دیکەیەو هەربۆیە دەتوانین بە لێکدانی توخمەکانی پەی بە "ڕۆنانی واتایی" ئەو ئوستوورەیەو بە گشتی ڕۆنانی واتایی سیستمی ئوستوورەکان یا لۆژیکی ئوستوورەکان ببەین. لەم پێناوە دا چەمکی "یەکەی ئوستوورەیی" یان ***Mythem*** یارمەتیمان دەدا. هەر ئوستوورەیەك لێکدانێکە لەم یەکانە کە لەنێو خۆیان دا بێواتان، بەڵام لەپێوەندی لەگەڵ یەکدی دا واتا پەیدا دەکەن. خاڵی سەرەکیو گرنگ لە تاووتوێی لیۆشتراوس دا ئەمەیە کە دوا پێکهاتەی ئوستوورە دەربڕینی دوا پێکهاتەی زەینی مرۆڤە. ئەو "گۆڕانکاری"یەی کە هەر ئوستوورەیەك بە شێوەیەکی دیکە دەینوێنێ، لە ڕاستی دا سەلماندنی شێوەی گۆڕانکارییە لە ئەرکی زەینی ئێمە دا " لە لایەکەوە ئوستوورە وا دێتە بەرچاو کە بە تەواوی بێلۆژیکە کە لەو دا هەموو شتێك دەشێ ڕووبدا. بەڵام لە لایەکی دیکەوە لێکچوونێکی حاشا هەڵنەگر لەنێوان ئەو ئوستوورانەی کە لە وڵاتە جیاجیاکان دا کۆکراونەتەوە دەبینرێت." (٣٠)

بە ڕای لیۆشتراوس ئەم دژیەکە لە دژیەکێك دەچێ کە لە گەنگەشەکانی فەلسەفەی کۆن دا لەمەڕ زمان دروست بوو. لە لایەکەوە سروشتی زمانیان دڵخوازانە دەدیو لە لایەکی دیکەوە نەیان دەتوانی لێکچوونی زمانەکان لەگەڵ یەکدی دا بەرتەك بدەنەوە: "ئوستوورە زمانە، بۆ تێگەیشتن دەبێ بەیان بکرێت، بەشێکە لە زمانی مرۆیی". (٣١)

پاش بە دەستهێنانی "ڕێزمان"ی ئوستوورەکانی "ئامواییندن" دەتوانین سەرنج بدەینە پەیامێك کە لەوان دایە. ئەم ئوستوورانە هەوڵێکن لە لایەن سوورپێستەکانەوە بۆ دەربڕینو تەنانەت گۆڕینی پارادۆکسەکانی بنەمایی ژیانو ئەزموونە ڕۆژانەکانی ئەوان. نموونەش ئەو پارادۆکسەیە کە لەنێوان ژنان وەکوو نیشانەکانو ژنان چەشنی نیشانە سازان دەیان دۆزیەوە، یان پارادۆکسی نێوان مرۆڤ وەکوو بوونەوەرێکی سروشتیو بوونەوەرێکی کولتووری. لیۆشتراوس لە تاووتوێ کردنی دەمامکی سوورپێستەکانی باکووری خۆرهەڵاتی کیشوەری ئەمریکا دا، دوو دەستە دەمامکی لێك جیا کردەوەو بۆ یەکەم جار جیاکاریی پێکهاتەیی ئەم "دەمامکە ئایینی"یانەی لەبنەمای دیدی ئوستوورەیی ئەم خۆ وڵاتیانەو پاشان لە ژیانی ڕۆژانەی ئەوان دا دۆزیەوە.[٣٢] تەنیا لە ڕێگەی زانینی پێکهاتەی سەرەکیی ئوستوورەوە دەتوانین تێبگەین کە ئوستوورەکانی سوورپێستەکان چ کارایییەکیان هەیە. بە چ جۆرێك مەودای نێوان بوونی فیزیکی ﴿جەستەیی﴾و هەبوونی کولتووری ئەوان ڕوون دەکەنەوە.[٣٣] بە چ جۆرێك بە وشیارییەوە هاوسەنگیی نێوان کولتوورو سروشت دەپارێزن.[٣٤] لەهەمووشی گرینگتر چۆن دەسەلمێنن کە هەڵبژاردنی خۆوڵاتییەکان "ژیان لە دەرەوەی مێژوو"ە.[٣٥] دیسانەوە بە یارمەتیی ئەم زانیارییە لەمەڕ دواپێکهاتەیە کە جیاکاریی دابەکانی ژیانی خۆوڵاتییەکان لەتەك دابەکانی ژیانی مۆدێرن دەزانرێت. لیۆشتراوس دەری خستوە کە دابەکانی خۆراك خواردنی خۆوڵاتییەکان لەسەر ئەم ڕێسایە بنیات نراوە کە جیهان لە دەست درێژیی ئێمە بپارێزێتو دابەکانی خۆراك خواردنی مرۆڤی مۆدێرن لەسەر ئەم ڕێسایە دانراوە کە ئێمە لە لایەن جیهانەوە دەست درێژیمان نەکرێتە سەر.[٣٦] هەروەها لە ڕوویەکی ترەوە، دەتوانین سەرنج بدەینە پێوەندیی ئوستوورە لەگەڵ ڕۆمان چەشنی یەکێك لە فۆرمەکانی ڕاپۆرت. پارێك لە کتێبی سەرچاوەی دابەکانی خۆراك

خواردن"لەژێر ناوی "لە ئوستوورەوە تا ڕۆمان" لە ڕۆڵی تایبەتی ڕۆمان لەکۆمەڵگەی نوێی کۆڵیوەتەوەو لەتەك ئەرکی ئوستوورە لە کۆمەڵگە "سەرەتایی"یەکاندا بە هاوچەشنی زانیوە. لیۆشتراوس پێی داگرتوە کە "پێکهاتەی پشتبەستوو، لەسەر بنەمای بەرەوڕوو بوونەوەکان" کە لە بەشێك لە ئوستوورەکاندا، دەگۆڕێت بۆ "پێکهاتەی پشت بەستوو بە بەدوایەك دا هاتنو دووپات بوونەوە"، کەلەمەڕ ڕۆمانیشەوە دەگونجێ. جیا لە فۆرمی پێشکەش کردن (بۆ نموونە ئەو ڕۆمانانەی کە بە شێوەیەکی زنجیرەییو بە شێوەی پەراوێزی لە بلاوکراوەکان دا چاپ دەکرێن) کە وەبیرهێنەری "بەدوایەك دا هاتنە"، ئەم دوو پێکهاتەیە دەتوانین لە بنەمای گێڕانەوەیی ڕۆمانەکانیشدا ببینین.[٣٧] لە لۆژیکی ئوستوورەکاندا لیۆشتراوس ئوستوورەی وەکوو "زمانێکی تایبەتی" لەبەرچاو گرتو مێتۆدی شیکردنەوەی پێکهاتەیی زمانناسیی لەبارەیانەوە بەکار هێنا.ڕونانی (یەکە) ئوستوورەییەکانی لەسەر بنەمای ڕێسای "بڕگەبەندی" دۆزیەوە. دەتوانین بۆ تێگەیشتن لەمێتۆدی لیۆشتراوس هەر یەکە لەو ئوستوورانەی کە لە چوار بەرگی "لۆژیکی ئوستوورەکان" دا هاتوون، بکەین بە شوێن دەستپێکی توێژینەوە. چونکە ئەو شتەی کە گرنگە پێوەندیی نێوان ئوستوورەیی ***Inter mythologic*** یەو نەك ئوستوورەیەکی دیاریکراو. دوا پێکهاتەی ئوستوورە بە پێچەوانەی چیرۆك سیمبۆلێك نیە کە هەر ئوستوورەیەك لەگەڵی دا بگونجێ، بەڵکوو دوا ئاوازە لە مووسیقا دا کە هەر ئوستوورە بەشێك لەو (ئاوازە) دروست دەکاو کۆی ئوستوورەکان ئەم دوا ئاوازەیە پێك دێنن. هەر ئوستوورەیەك ڕستەیەکی مووسیقاییە لەنێو دواپێکهاتە دا کە پێدەچێ لەهێندێك خاڵ دا لەتەك ڕستەیەکی دی دا هاوبەشی بکات. کۆی ئەم ڕستە مووسیقایانە دروستکەری دوا بنەمانو لیۆشتراوس مێتۆدی ڕیز کردنی ئەم بڕگانەی بە "بڕگەبەندی" ناودێر کردوە.[٣٨]

چەمکی "بڕگەبەندی"ی لیۆشتراوس لە ئەدەبیاتی مۆدێرن دا ڕۆڵێکی گرینگی هەبووە، تەنیا بۆ نموونە دوو ڕۆمانی کلۆد سیمۆن بە نموونە دێنمەوە، یەکێکیان ناوی "بەسەرهات" (١٩٦٧)ەو دووەمیان "شەڕی فارسال" (١٩٦٩)ە. لە یەکەمیاندا پیاوێك ناوی خۆی لەنێو کارتی یادگارییە کۆنەکان دا دەدۆزێتەوە. ڕۆمانەکە گێڕانەوەی ڕۆژێکە لەژیانی ئەو. بەڵام، گێڕانەوەیەکی پچڕپچڕ، بەبێ ڕەچاو کردنی کاتو شوێنە. چەقی ڕۆمانەکە لەو شوێنەدایە کە ئەو کارتەکانی یادگاری لە ئەنباری خانووەکەی خۆیدا دەبینێتەوە: ئەو کارتانەی کە ئەندامانی بنەماڵەکەی بۆیان ناردوە، ئەوانەی کە باوکی بەر لە ژیانی هاوسەرایەتی لەگەڵ دایکی لە سووچو قوژبنەکانی ئەو دنیایە دا بۆ دایکی ناردوونیو ... ڕابردووی پیاوەکە دووبارە زیندوو دەبێتەوەو بە بێهیواییو خەمۆکی ئەمڕۆی خۆی، گری دەدرێت. ئەم "بڕگە بەندی" ژیانە تەواوەتێك دەخولقێنێ کە لە ژیانی تاکەکەسێك تێدەپەڕێو، دەچێتە مێژووی هاوچەرخەوە. لە ڕۆمانەکەی دی دا شەڕی فارسال لەگەڵ دوو "بڕگەبەندی" بەرەوڕووین. یەکێکیان وێنەیەکە لە شاری نیۆیۆرك کە کلۆد سیمۆن لەسەر تاوەرێکەوە، سەیری دەکا: چەند بەشێك لە مانهاتان، بڕۆکلین، ئاسۆی کارگەکان، ڕەنگە پاییزییەکانی پارکەکان، ڕێگە دەریاییەکان، پردەکان، هەموویان چەشنی بڕگە گەلێك تێك چڕژاونو ئەم شارە بە تەواوی جیا لەمێژوو و تێپەڕینی کات، لەم چرکە ساتە دا نیشان دەدەن ﴿چرکە ساتێك لە کاتی تێڕامان دا﴾. دووەمیان کردەی زمانیی نووسینە. ئەم کردەیە لە هێماکردنێك بۆ شەڕی مێژوویی "فارسال" لە وشەی *Pharsale*ەوە دەگۆڕێت بۆ وشەی *Laphrase* یان ڕستە.[٣٩] "بڕگەبەندی"ی ڕستەکان لەم چیرۆکەدا کە لەروانینی یەکەمدا خاوەنی هیچ چەشنە لۆژیکێکی گێڕانەوەیی نەبوو، لە کۆتایی دا ڕێ بۆ تێگەیشتن لە گێڕانەوە خۆش دەکات.

لیۆشتراوس لە پێش گوتاری "خاوو پێگەیشتوو" دا کاری خۆی بە ڕاڤەی ئوستوورە لە قەڵەم دا: "ئەم کتێبە لەبارەی ئوستوورەوە نووسراوە، (لەنێو جەستەی)😐😐 خودی ئوستوورە دایە. ئەگەر خاوەنی یەکگرتوویيەك بێت، دەتوانی ئەم یەکگرتووییە لەپشت یان لە سەرووی دەقو لە چاکترین دۆخ دا، لە زەینی خوێنەر دا بدۆزیەوە".[٤٠]

پاشان گوتەی مرۆڤناسی ئەمریکایی ویلیام لیپکیند دووپات دەکاتەوە. لیپ کیند نووسیویەتی کە لە ڕەوتی توێژینەوەکانی دا لەبارەی ئەمریکای باشوور، تێگەیشت کە هەریەکە لە ئوستوورەکانی سوورپێستەکان هەرجارەو کە دەگێڕدرێتەوە، ئوستوورەیەکی نوێیەو چاوساغە سوورپێستەکەشی (هاوڕێی لیپکیند) لە کاتی گێڕانەوەی هەمان ئوستوورەدا شتێکی تازە بەسەر ئوستوورەکە دا زیاد دەکاو لەگەڵ ئەوەش دا سوورپێستەکانی دی، بە ئەرخەیانییەوە ئەم گێڕانەوەیەی ئوستوورەکە پەسند دەکەن. لیۆشتراوس دەنووسێ: کاتێك کە ڕووداوێکی مێژوویی دیاریکراو تایبەت بە وڵاتێکی دیاریکراو لە سەردەمێکی دیاریکراو وەکوو شۆڕشی فەرانسە، ڕوو دەدا، لەهەر گێڕانەوەیەك دا بەجۆرێك خۆی دەنوێنی کەبە تەواوی جیاوازە لە گێڕانەوەکانی دیو ئەم خاڵە لەمەڕ کەتوار (واقع) ێکی نەك ئەوەندەش دوور ڕوو دەدا، کەوابوو بۆ دەبێ سەیر بێت کە گێڕانەوەکانی ئوستوورەیەك، لەگەڵ یەکدی دا جیاواز بن؟ [٤١] بەئاشکرا ئەم ئەنجام گیرییەی لیۆشتراوس کە بنەمای گێڕانەوە گۆڕانی واتاییيەو جەختێك کە ئەو لەسەر گرنگیی ڕاڤە ئەیکات، وەبیرهێنەری بابەتگەلی هێرمێنۆتیکی مۆدێرنە. کاری لیۆشتراوس لە ڕاڤەی ئوستوورەکان دا هاوشێوەی ڕاڤەکردنی خولیاکانە لە لایەن فرۆیدەوە. هەر خولیایەك لەسەر بنەمای گێڕانەوەیەکی ناتەواو دامەزراوە، چونکە پەیوەستە بە کردەی وەبیرهێنانەوە لە بێداری داو جیا لەمە لە خۆیەوە (کامڵ) نیە. هەرجارەو کە ڕاڤە دەکرێ، هەندێك لە لایەنە

واتایی یەکانی خۆی لەکیس دەدا یان چەند لایەنێکی تازە وەدەست دێنێ، ئێمە تەنیا ژمارەیەك لە وێنەکانو دیالۆگەکان وەبیردێنینەوەو نەك هەموویان، پێداچوونەوە لەسەر گرنگترین خاڵەکان دەکەین نەك وردە کارییەکان.[٤٢] هەر ئوستوورەیەك بەڕای لیۆشتراوس گێڕانەوەیەکی ناتەواوە. خولیا، لە نەستی تاکەکەسی دا، تەواوەتی خۆی لەدەست دەداو ئوستوورە لە کۆنەستیدا.

٢

فیردەوسی راستەقینە، فیردەوسی ونبووە.

مارسێل پروست

لەبارەی میشێل فۆکۆ (١٩٨٤ ـ ١٩٢٦)وە بە تەنز گوتوویانە کە ئەو هێندە بوێر بوو کە مرۆڤو زانستی لە پانتایی زانستە مرۆڤایەتییەکان بردە دەرەوە. کاتێك لە ساڵی ١٩٨٠ رۆژنامەی لۆمۆند لەگەڵ فەیلەسووفانی بەناوبانگی سەردەم ئاخفیو گۆی وتەکانی ئەوانی لە کتێبێك دا چاپ کرد،(٤٣) فۆکۆ لەم نێوە دا، وەکوو تاکە "فەیلەسووفێکی نەناسراو" مایەوە، هەرچەند کە ئاستەم نەبوو کە لە دەقی گفتوگۆکەدا بتوانی هزرەکەی بناسیتەوە. فۆکۆ پێشتر چەندین جار لەبارەی سیاسەت، ئەدەبیاتو زانستە مرۆڤایەتییەکان، لەتەك بلاڤۆکە هەمەجۆرەکان دا دوابوو، بەڵام هەرگیز لەبارەی فەلسەفەوە رازی نەبوو کە بدوێت. بە ڕای ئەو فەیلەسووف دەبێ هەمیشە روخساری لەپشت دەمامکێکەوە بشارێتەوە. پانتایی کاری فۆکۆ بێسنوور بوو. لە تاووتوێی پەیدابوونی چەمکی "زانستی مرۆیی"یەوە دەستی پێکرد، کارەکەی خۆی بە "دێرینەناسی زانست" ناودێر

کردو ئەمە بوو بە ناوونیشانی گرنگترین کتێبەکانی کە لە ساڵی ١٩٦٩ دا بڵاوی کردەوە.[٤٤] هەر بە زوویی لەنێوەڕاستی دەیەی ١٩٥٠ دا گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە "مرۆڤ" دیاردە یان چەمکێکی تازەیە لە زانستە مرۆڤایەتییەکانو مێژوو لە سەردەمی رێنسانس دا، کە هەر لە سەرەتاوە بەهێماکردن بۆ مرۆڤ دەستی پێکردوە بەڵام لە "سەدەی گەورە"دا واتە سەدەی حەڤدەهەم بۆتە "ئایدیای زاڵ". فۆکۆ ئەم خاڵەی چەند ساڵێك دواتر لە بەرهەمی "وشەکانو شتەکان"دا (١٩٦٦) روون کردەوە. [٤٥] کتێبێکی لەبارەی "دێرینەناسی زانستە مرۆڤایەتییەکان" کە باس لەم خاڵە دەکا، نووسیوە کە تیایدا دەڵێ: بە لەدایکبوونی مرۆڤ لە مەیدانی زانست دا جۆرێکی تازەو (چەمکی تازە) لە بالادەستی سەری هەڵداوە. کەوابوو هەوڵی دا تا ڕەچەڵەکی دامەزراوە بالادەستەکان دووبارە بناسێتەوە. پرسی: بالادەستییەك کە بەسەر شێتەکانەوەی هەمانە، لەکوێوە هاتوە؟ (بۆ وڵام دانەوەی ئەم پرسیارە) "مێژووی شێتی نووسی" (١٩٦١، چاپی دووەم ١٩٧٢). [٤٦] ئەم بەرهەمە روونکردنەوەی پەیدا بوونی چەمکگەلێکی تازە کە لە "شێتی"و"شێتخانە"وە سەریان هەڵداوەورەگو رەچەڵەکیان بۆ سەدەی حەڤدەهەم دەگەڕێتەوە، دەگرێتە خۆ. دیسانەوە پرسی: "بالادەستییەك کەبەسەر نەخۆشەکانەوە هەمانە لە کوێوە هاتوە؟" بۆ ئەم مەبەستە لە دایکبوونی دەرمانخانە (١٩٦٣)ی نووسی [٤٧]، کە نێوەرۆکەکەی دێرینەناسیی پێوەندیی نێوان چەمکە زاڵە ئەمڕۆیی یەکانە کە بەهۆی نەخۆشەوە دروست بوون، پزیشکی، تەندروستی، نەخۆشخانە، نموونەی ئەم چەمکانەن. واتە دۆزینەوەی رەگەزو گۆڕانەکانی چەمکی "دیدی پزیشکی". پاشان پرسی: "بالادەستییەك کە بەسەر زیندانییەکانەوە هەمانە لە کوێوە هاتوە؟" بۆ ئەم مەبەستە "چاودێریو سزادان"ی نووسی (١٩٧٥)[٤٨]، کە نێوەرۆکەکەی دێرینەناسی پێوەندیی زیندان، زیندانبانو زیندانی، واتە

تێگەیشتن لە چەمكی ئەورۆیی زیندان لە لایەن ئێمەوە دەگرێتە خۆی. دواجار پرسی پێوەندیی باڵادەستیو كێشە سێكسییەكان كامەیە؟ "مێژووی سێكسوالیتە"ی نووسی كە هەر سێبەرگەكەی چاپ كراوە.[٤٩] لە هەموو ئەم بەرهەمانە دا فۆكۆ خۆی بە چاوێك + میكرۆسكۆپ زانیوە كە "لە باڵادەستی رادەمێنێ". لە یەكەم بەرگی "مێژووی سێكسوالیتە"دا فۆكۆ جەختی كردوە كە گرینگی توێژینەوە لەمەڕ پرۆبلێماتیكەكانی ژیانی سێكسی لەم راستییەوە سەرچاوەی گرتوە كە ناسكار *Subject*ی فەلسەفی / زانستیی هزری رۆژئاوایی لەم "مێژوو"ەدا خۆی وەكوو بەرناس *Object*ی توێژینەوە پەسند كردوە. هەربۆیە تێگەشتن لە دروست بوونی پێوەندییە باڵادەست ئاسانو رێسابەندی كۆی پرسیاری باڵادەستی، بە لایەوە ئاسانتربۆتەوە. فۆكۆ كاری خۆی (بە بەراورد لەگەڵ كاری نیچەدا) بە "ڕەچەڵەك ناسی رەوشت" ناوزەد كردو جارێكیان وتی كە حەز دەكا كە كۆی بەرهەمەكانی بەم ناوو نیشانە بناسن. كاری ئەو بە كورتی دەتوانین بەم چەشنە كورت بكەینەوە: دۆزینەوەی پێوەندیی نێوان زانستو باڵادەستی، نێوان هزرو هێز. روانینی ئەو بۆ رابروو تامەزرۆیی ناسینی رەگو ریشەكانی ئەم پێوەندییەی هەیە هیچ ئامانجێكی دیكەی جگە لەمەی بۆخۆی هەڵنەبژارد كەوابوو مێژوو نووس نەبوو، خۆی ناوی "فەیلەسووفی بێناو"ی لەخۆ نا واتە كەسێك كە "دەیەوێ بەرەو سیستمێكی فەلسەفی هەنگاو بنێ، بەڵام ناتوانێ"و لەم رێڕەوە دا فۆكۆ لە سۆفیستەكان دەچێ، واتە كەسانێك كە بە پێچەوانەی ئاراستەی فەلسەفیی سەردەمی خۆیان دەچوونە پێشەوە. هەرچەند ناویان زڕا، بەڵام لەهەمبەر راستی دا وەفادار مانەوە، هەربۆیە بە گوتی ژیل دلۆز تەنانەت تۆزقاڵێكیش زێدەڕۆیانە نیە گەر بڵێین فۆكۆ یەكێك لە گەورەترین فەیلەسووفەكانی ئەم سەدەیە بوو.[٥٠] یەكێك لە گرنگترین چەمكەكان كە فۆكۆ بەكاری هێنا، چەمكی "ئاخێو" بوو. سۆسۆر ئاخێوی بە "ئەركی بەیانكاریی

زمان" دەزانی، لەپاش ئەو زماناسان بە ڕاشكاوی ئاخێویان بە "رستە"دەزانی. بەڵام لە نیشان ناسیی مۆدێرن دا ئاخێو "گۆڕدرانی رستەكان بۆ "رستەكانی" دیكە" بوو یان بە دەربڕینی تر "رۆحی زمان كە دێتە نێو دەربڕینەوە" بوو. پێوەندیی نێوان نێوەرۆكی واتایی، "كۆ"ی پێكهاتەی رستەو گوتارو نڤیسیار دەگرێتەوەو بەم پێیە باس لە "ئاخێوی رامیاری" یان "ئاخێوی گێڕانەوەیی" دەكەن. شوێن دەستپێكی لێكۆڵینەوەی فۆكۆ لەمەڕ ئاخێوەوە دوایین خاڵە. ئاخێو نووسەر یان ئاخێوەر ناچار دەكا شێوازێك لە دەربڕین یان مێتۆدێك لە نووسین هەڵبژێرێت، چونكە ئاراستەیەك لەو ئاخێوە پەیوەستە بە "باڵادەستیی زمان"ەوە. جۆرە پراكسیسێكی كولتوورییە كە زۆر بەهێز خۆ دەنوێنێ. بەم پێیە فۆكۆ هەر فۆرمێكی بەیانكاریی بە بابەتەكانی ژینی كولتووری "ئاخێو" ناودێر كردو كتومت لەبەر ئەم هۆیە ئاراستەیەكی "باڵادەست ئاسا"ی ئەو ئاخێوەی بەرجەستە كرد. لە لایەكی دیكەوە، هەر ئاخێوێك دەربڕینی فۆرمێك لەچێژەو لە خواستو تامەزرۆیی یەوە هەڵقوڵاوە. ئاراستەیەكە كە چەشنی دیوی باڵادەست گەرای ئاخێو، شاراوەیە.[٥١] هەربۆیە فۆكۆ گەڕایەوە بۆ ڕەچەڵەكناسی وشەی *Discours* یا (ئاخێو): *Dis* رەچەڵەكێكی هیندو ئورووپی هەیە كە واتایەكی نێگەتیڤ دروست دەكا، *Kers* بە واتای ئاراستەو رێگا دێت. فۆكۆ دەڵێ لە هەر ئاخێوێك دا، ئاوێتەیەك لە رێگاو لاڕێ، پەسندكردنو بەرتەك دانەوە، دەتوانی بدۆزیتەوە. هەر لەبەر ئەم واتایەیە كە فۆكۆ لە رەگەزناسی زانستدا كاری خۆی بە "ئاخێوێك لەمەڕ ئاخێو" ناوزەد كرد. ئاخێوی ئەدەبی بریتییە لە دیالكتیكی پەسندكردنو بەرتەك دانەوە. رێبازو مێتۆدی دەربڕینی هەر نووسەرێك رەنگدانەوەی هەڵكەوتی ئەوە لەنێوان دوو ئاراستەی ئاخێو دا. ئاماژەی واتایی هەر گوزاریەك لە نووسراوی هەر كەسێك دابێت، شوێنگەی ناهاوسەنگی نووسین لەنێو ئاخێو دا دەردەخات. نووسەرێك كە ئاگاداری ئەم

هەڵکەوتە بێت، ئەم خاڵەش دەزانێ کە کەوشەنی ئاماژەی واتایی (لەلایەن) هەمان دیالیکتکی باڵادەستی/چێژەوە دیاری دەکرێ. فۆکۆ دەپرسێ: "چۆن خۆمان بخەینە نێو ئاسۆیەکی مێژوویی دیکەوە؟"، "بە چ جۆرێك زانستی ئێستا بە لاوە بنێینو زانستی رۆژانی رابردوو بکەینە پێوەری ناسینەوەی رووداوەکانی رابردوو؟"، "ئایا ئەم کارە لە بنەڕەت دا دەکرێ پراکتیك بکرێ؟"و ئەگەر ناکرێ بۆچی ناکرێ؟ ئەم پرسیارە فۆکۆی لەنێو بەڵگەنامەکانو دەقەکانی رابردوو نوقم کردو لەم نێوە دا دەقە ئەدەبییەکان بە لایەوە گرینگییان پەیدا کرد. هەر بەو جۆرەی کە ئێمە لەگەڵ ئاخێوێکی یاسایی بەرەوڕوو دەبین، فۆکۆش بەو چەشنە بەرەوڕووی ئاخێوی ئەدەبی بوویەوە. تێکەڵییەك لە دۆش دامانو تامەزرۆیی، ترسو چێژ، (بریتی بوون) لەو هەستەی کە فۆکۆ لەو کاتە دا تووشی ببوو. هەر بەندێکی یاسای سزادان، مافێکمان پێدەبەخشێو مافێکمان لێ دەستێنێو بە وردبوونەوە لە یاساکانی سزادانی رابردوو، دەپرسین: چ مافێکیان هەبوو کە لەمافی من زیاتر یان کەمتر بوو؟ ئەوان لە چ شتێك دەترسانو لە هەمان کات دا لە چ شتێك چێژیان وەردەگرت؟ مەبەستم ئیمابواری، ئاناکارنین، ژولین سۆرێلو "هیسکلیف"ە. لە بەرهەمەکانی فۆکۆ دا کەسیەتیە "خەیاڵی"یەکان بەردەوام یارمەتیی ئەو دەدەن: دۆن کیشۆتو برازای رامۆو ریمۆن رۆسێل نموونەی ئەم کەسایەتییانەن. سێیەم کەسیان نموونەی مرۆڤێکی راستەقینەیە (نەك خەیاڵی) بەڵام لە پاش دۆزینەوە "کایەی زمانی" بوو بە خەیاڵیو فۆکۆ لەبارەیەوە کتێبێکی نووسی. کەسێتییەکی سەرسووڕهێنەر کە دیدرۆ کتێبێکی لەبارەیەوە نووسی (هەرکات شتێك لەمەڕ کەسێکەوە دەنووسین دەیکەینە خەیاڵی) واتە برازی رامۆ، پێگەیەکی سانترالی لە "مێژووی شێتی"دا هەیە: "ئەو دوایین کەسە کە شێتیو بێئاوەزی لەدەروونی خۆی دا پێکەوە گرێ دابوو و جیاوازیی ئەم دووانەش بەهۆی ئەوەوە دەناسرێتەوە." [٥٢] لە حاڵێکدا

کە برازای رامۆ لە "دیاردەناسیی رۆح"ی هیگلدا لەبۆ ناسینی "نامۆ بوون لەخۆ" بەکارهاتبوو، [٥٣] لە کتێبی فۆکۆ دا هێمایەکە بۆ لەدایکبوونی "بێعەقڵیی نوێ". کاراکتەری دیکەی "بێعەقڵی نوێ" جەنگاوەری مانشە. فۆکۆ چەند جار دۆن کیشۆتی بە "یەکەمین بەرهەمی مۆدێرن" ناوزەد کرد، چونکە "وەك یەکیو جیاوازی پێکەوە لە هەموو چرکەساتەکانی بەرهەمدا بەدی دەکرێن"و هاویەکبوونی "شیعرو شێتی" دەردەخەن. [٥٤] شێتیەتی برازای رامۆ، چەشنی شێتیی دۆن کیشۆت رووی ناوەکیی کەتوار نیشان دەدا. ئەوان "ئاخێوی شێتی"یان بنیات ناوە کە دواتر لە بەرهەمەکانی ساد، هۆلدێرلین، نێروال، نیچە، تراکێلو ئارێتۆ درێژەی پێدرا. لەباسەکەی فۆکۆ دا لەمەڕ "زانستی مرۆیی"، "رەچەڵەك ناسیی رەوشت"و "دێرینەناسیی زانست" پێبەپێی تێگەیشتن لە ئاراستە مێژووییەکانی کار، زمانو وارسکە، شتێکی دیکەش وەبەرچاو دەکەوێ: جۆرە پشێوییەكو ئاژاوەیەك. [٥٥] بە شێوەیەکی تەنزئاسا، فۆکۆ ناوونیشانی وەرگێڕدراوی ئینگلیزیی کتێبی "وشەکانو شتەکان"ی بە "هاوڕێکی شتەکان" ناودێر کرد. [٥٦] لە راستی دا بە مەبەستی دۆزینەوەی ئەم هاوڕێکییە بوو چەمکی مرۆڤیان لە سەدەی هەژدەهەم دا دروست کرد. (!!) هەر بەهۆی دۆزینەوەی ئەم هاوڕێکییە بوو کە فۆکۆ خۆی بە "پێکهاتەگەرا" نەدەزانی؛ چونکە بڕوای بە هەبوونی "دواپێکهاتە" نەبوو؛ ئەوشتەی بە باوەڕ هێنان بە جیهانێکی داخراو لە قەڵەم دەدا، چونکە لەگەڵ مێتۆدی دێرینە ناسیی ئەودا نەدەگونجا. [٥٧] هەر ئەم بڕوا کردن بەم پشێوییە لە بەرهەمی کەسانێك کە پێشتر ناوم هێنان، واتە پێکهێنەرانی "ئاخێوی شێتی" دا هەیە. ساد، هۆلدێرلینو ئەوانیتر هەر یەکەو بەجیا شتێکیان دۆزیەوە، کە نیچە بە کامڵترین شێوە دەری بڕیوە: ئەم شتە سەرسووڕهێنەرترین کەتواری سەدەی نۆزدەهەمە: نەك ئاوەز بەڵکوو جۆرێك "زانستی نەزانراو"ە (چەشنی "ئاگایی" خەوگەردێك) کە ئەو دیوی دیکەی

"من" ئازاد دەكا. فۆكۆ پیشانی داوە كە ئەم شێتانە شتێكیان زانیوە، كە زانستە مرۆڤایەتییەكان تەنیا ئاسەوارێك لەو (شتەیان) لە بەرزترین ئاستەكانی كامڵ بوونیان دا چەشنی ئامانجێك وەبەرچاو گرتوە. هەر لەبەر ئەمە بوو كە فۆكۆ بەرهەمی ئەوانی بە "رەگەزی مەعنەوی دەربڕینی پشێوی ئاگایی" زانیو لە وتارێك دا لەژێر ناوی "پێشەكییەك بۆ قەدەغە شكێنی" [٥٨] كە لەبارەی ژۆرژ باتای نووسراوە، نووسی: زمانی ساد، هۆلدێرلین، فلۆبێرو نیچە ئیدی بەو مانا سادەو ئاشنایە دەربڕینی بیرۆكەیەك نیەو بە لەدەست چوونی بنەمای واتاناسانەی زمان، هەر گوزارەیەك دەبێت بە ئاشكراكەری مەرگو شێتی (بە شێوەیەكی هاوكات). ئیدی ئەو ئەرخەیانییە دیكارتییە لەكار كەوتووەو "مەتەڵ"و "پارادۆكسەكانی هزر" جێیان گرتۆتەوە. زمانی بەیانكەرو زانستی سەدەی نۆزدەهەم لەژێر تیشكی رۆحی ئاخێوی گومانكارانەی ساد، هۆلدێرلین، فلۆبێرو نیچە كەمڕەنگو دواجار بێڕەنگ بوو و ئاخێوی تازە لە رێگەی دابڕانی تەواو لەو نەریتو زمانەوە دەستی پێكرد.

فۆكۆ لە "وشەكانو شتەكان"دا مێژووی بەرەوڕوو بوونەوەی مرۆڤو زمانی بەسەر سێپلەی لێك جیا دابەش كرد: بەرلە عەقڵ گەرایی پێیان وابوو كە وشەكان شتەكانن، واتە بڕوایان بەجادوی وشەكان هەبوو، ئاماژە پێكراویان نەك بە ئامادە بوونی شتێك، بەڵكوو بە خودی ئەو شتە دەزانیو تەنانەت هێمایەكیشیان بە "خاڵی راڤەیی" نەدەكرد. لەسەردەمی رۆشنگەریدا، ویستیان تا هاوڕێكی شتەكان لە رێگەی هاوڕێكیی وشەكانەوە تێبگەن، ئەم دوانە یەك شت نەبوون، بەڵام لەجۆرە "دوا پێكهاتەیەك"دا پێكەوە هاوبەشیان پەیداكرد. لە رۆژگاری ئێمەدا "شتەكان ئیدی یەكسەر لە دەرەوەی بازنەی ناساندنو بەیانكەرییو ئاماژە دا جێگیر بوو ون." [٥٩] مرۆڤ ملكەچی جۆرە "كایەیەكی زمانی" بووە كە لە یاساكانی تێناگاو لەمە بەدواوە هیچ چەشنە پێوەندییەك لە

نێوان شتەكانو وشەكان (لەنێوان دەنگو واتا)ش ناتوانی بدۆزیەوە. بە گوتەی فۆكۆ ئەدەبیاتو زمان ئیدی بایەخی (مەعریفی) یان ناسینیان نیە. بە زمانی ئاشنای ئێمە، هەرچەشنە ئەركێكی پەیام لەگەڵ ئەركە "گەڕانەوەیی"یەكەی لەنێو چووەو تەنیا ئەركە ئەدەبییەكەی ماوەتەوە، بەم پێیە دەتوانین بڵێین كە سروشتی ئاماژەگەریی زمان، جێی خۆی بە "ئاماژەیەكی ناوەكی" سپاردوە. فۆكۆ لە وتاری "زمان تا ناكۆتایی" دا[٦٠] باس لە هۆمێرۆس دەكا كە گوتبووی "خواوەندەكان مرۆڤەكان تووشی بەڵاو كارەسات دەكەن تاكوو بتوانن لەبارەیانەوە بدوێن،" وەكوو ئەوە وایە زمان ئامانج بێو تەنگو چەڵەمەكانو مردن ئامراز بن. هۆلدێرلین وەبیری ئەو گریمانگەرایانەی كە دەیانویست یۆنانی كۆن زیندوو بكەنەوە هێنایەوە كە خواوەندەكانی یۆنان مردوون، كەوابوو زمان بە كەڵكی هیچ كەس نایەت جگە لە "خۆم". هەر بەو جۆرە كە زمانیماركی دۆسات ـ دیلی زیندانی باستیل ـ بە كەڵكی كەسێك جگە لە خۆی نەدەهات.[٦١] فۆكۆ لە گۆشە نیگایەكی دیكەشەوە باسەكە دێنێتە گۆڕێ، گۆشە نیگایەك كە دەتوانین بە "بێدەنگی" ناودێری بكەین. ئەو نموونەیەكی لە "كتێبخانەی بابل"ی بۆرخێس هێنایەوە كە لەودا تەواوی وشەكان، رستەكانو تەنانەت رۆنانە "بێواتا"كانی فۆنیمەكان، واتە هەر سووچێكی لواوی زمان، یەكسەر ناسراوەتەوەو ئیدی شتێك بۆ گوتن یان دۆزینەوە یان ئاماژە نەماوەتەوە.[٦٢] بەر لە فۆكۆ، مۆریس بلانشۆ باسی لە "لەنێوچوونی ئەدەبیات" كردبوو. ئەو نموونەی لە رۆژگارانی دوورو ئەو وڵاتانە هێنایەوە كە خاوەنی نووسەرو شاعیر نەبوونو پێشگۆیی كرد كە "بێدەنگی لە ئێمەوە نزیكە. كولتووری نڤیسیاریو كتێب لەنێو دەچن، پاشان ..."[٦٣].

خاڵی سەرەكی لەبارەی زمانی شێعرەوە ئەمەیە كە "چۆن زمان دەتوانێ ئاخێوێكی یەكگرتوو و یەكسان بە شێعرو شێتی ببەخشێ؟ كام ئەركی سینتاكسی

هاوکات هەم لە ئاستی واتایی دا دەناسرێتەوەو هەم ئاماژەیەکی راڤەئاساشە؟"[٦٤] ئەم پرسیارە لە وتارێك دا کە لەمەڕ هۆلدێرلین هاتۆتە کایەوە، لە پانتایی شێعری هۆلدێرلین تێپەڕیوە. بەڵام فۆکۆ خۆی وڵامێکی بۆ ئەم پرسیارە پێنیە. لە دواندەرییەکەی لە "کلژۆدۆفرانس" دا کە لەژێر ناوی "سیستمی ئاخێو" بڵاو کراوەتەوە [٦٥]، لەبوونێکی نهێنی دەروونی ئێمە دەدوێ کە هێندێك جار وەقسە دێ‌و ئێمەش کۆیلەی ئەوین‌و ئەگەر وابێت پرسیاری ئەو (فۆکۆ) لەبارەی "ئەو ئەرکە سینتاکسی"یەش بێوڵامە، بەڵام رێ لەبەر دەم مان دا ئاوەڵا دەکات تاوەکوو وێنەیەکی تازە، لە شوێنگەی هونەرمەندو شاعیر بەدەست بێنین. ئورووپای مەسیحی لە رێنسانس بەم لاوە لە پێناسەکردنی ژینی هونەرمەند دا، لەو پاڵەوانێکی دروست دەکرد، نموونەش ژیاننامەگەلێکە کە واساری لەمەڕ هونەرمەندانی رێنسانس نووسیونی [٦٦] کە ئەوان بەم جۆرە دەنوێنێ: بلیمەتی هەر لە منداڵییەوە لەوان دا هەبووە، ئەوەش نەك لە فۆرمی سەرهەڵدانی دەروونناسانەدا، بەڵکوو چەشنی گەوهەرێك کە هەر لە سەرەتاوە لەواندا بەئەمانەت چێنراوە. وێناکردنی رێنسانس لەبۆ هونەرمەند/ی قارەمان رەگ‌و ریشەی بۆ یۆنانی کۆن دەگەڕێتەوە. لە سەدەی نۆزەهەم دا ئەم وێناکردنە گۆڕا، سەرەتا گریمانی رۆمانتیکەکان شێتیی لەجێی بلیمەتی بەرجەستە کرد. ئەم گریمانە سنوورێکی باریکی لەنێوان بلیمەتی‌و شێتی دەدۆزیەوە. پاشان سیمبۆلیستەکان شیعرو شێتییان بە یەك شت زانی، بەڵام ئەمڕۆکە، ئەم خاڵە لە بنەڕەتەوە گۆڕانی بەسەر داهاتوو ئیدی نەبوونی ئاماژەو هاوواتا بە "سروشتی" بەرهەمی هونەری دادەنرێت. فۆکۆ لە "وشەکان‌و شتەکان" دا نووسی:

وشەی ئەدەبیات وشەیەکی نوێیە، هەر بەو جۆرە کە لە کولتووری ئێمەدا گۆشەگیری زمانیی تایبەتی کە بوونەکەی "ئەدەبی"بێ، مۆدێرنە؛ هەر بۆیە لە دەستپێکی سەدەی نۆزدەهەم دا زمان کە پێشتر بواری دەدا هزر لێی سوودمەند

بێ، بنەمای خۆی لە شوێنێکی دی دا، هەسەم دەکرد، بە شێوەیەکی سەربەخۆ چەشنی گەڕانەوە بۆ کردەی پەتی نووسین ... لێرەدا ئەدەبیات بە شێوەیەکی پەرەسەندوو لە سنووری فەرمانڕەوایی "ئاخێو"ی ئایدیالی جیا بوەوەو خۆی لە دەروەستێکی حاشاهەڵنەگر شاردەوە. لە هەرچەشنە بەهایەك کە دوو سەدە پێشتر بواری گشتگیر بوونی ئەوی دەرەخساند (زەوق، چێژ، خاڵی سروشتی، هەقیقەت) دابڕاو لە کەش‌و هەوای ناوەکیی خۆی دا هەموو ئەو شتانەی خولقاند کە بەرتەکدەری حاشاهەڵنەگری ئەو شتانە بوون، واتە (شتە ورووژێنەرەکان، نا شیرین‌و نەلواوەکان) [٦٧].

واتە ئەدەبیات بوو بە جۆرە ئاوەژووییەك‌و کاریگەرییەکەی لە ئاستی یاخی بوونی ژمارەیەك نووسەرو شاعیر تێپەڕی، چونکە چەمکی "دووبارە دۆزینەوە، یا دووبارە دۆزینەوەی زمان"ی لێ کەوتەوە. خاڵی گرنگ کە لە باسکردنی "دووبارە دۆزینەوەی زمان" دێتە گۆڕێ، پێوەندییە ناوەکییەکانی دەقی ئەدەبیی تایبەتە لەگەڵ دەقەکانی دی دا. فۆکۆ لەمەڕ "پێوەندییەکانی نێوان دەقی" بە کەمی نووسیویەتی. هەڵبەت بەرهەمەکانی ئەو هێنانە ئارای تیۆریکیی "پێوەندییە ناوەکییەکانی ژانرەکانی ئاخێو" دەگرنە خۆیان، کە بەکەڵکی تاووتوێی ئەو شتەی کە مەبەستمانە دێن، بەڵام ئەگەر بمانەوێ بە شێوەیەکی دیارترو روونتر لە پێوەندییە "نێوان دەقی"یەکان لەهزری فۆکۆ دا ئاگادار بین، تەنیا وتارێکی کە بەکەڵکمان دێ، وتارێکە لەژێر ناوی "کتێبخانەی خەیاڵی" کە لەمەڕ چیرۆکی "راڕایی سێنت ئانتوان"ی فلۆبێر کە لەساڵی ١٩٦٧ دا نووسراوە.[٦٨] فۆکۆ سەرەتا روونکردنەوەیەکی وردی لەبارەی رەوتی سێجار نووسینەوەی راڕایی لەساڵانی ١٨٤٩، ١٨٥٦، ١٨٧٢ ئەنجام داو هەوڵی دا تا روون بکاتەوە کە بۆچی نووسینی ئەم دەقە بۆ فلۆبێر دژوار بوو. پاشان روونکردنەوەیەکی لەسەر رەچەڵەك‌و چاوگەکانی چیرۆك هێنایە ئاراوەو نووسی کە دۆزینەوەی رەگەزی

"دۆن کیشۆت" له ئەفسانه پاڵەوانەتیو یان رەگەزی "ژۆستین"ی مارکی دۆساند لە رۆمانە "قەدەغە"کانی سەدەی هەژدەهەم دا، کارێکی ئاسانە، بەڵام "ڕاڕایی سێنت ئانتوان" بە کام "ژانر"ەوە گرێ دراوە؟ فۆکۆ بۆ وڵام دانەوەی ئەم خاڵە کتێبخانەیەکی خەیاڵیی دروست کرد: مالارمە، جۆیس، رۆسێل، کافکا، پاند، بۆرخێس لە نووسەرانی کتێبەکانی ئەم کتێبخانەیەن. چیرۆکی فلۆبێر نە لەیەك ژانر دا بەڵکوو لەیەك کتێبخانە دا جێی دەبێتەوە. هەرچەند کە تەنیا "کتێبی پیرۆز" (ئینجیل) لەگەڵ ئەو دا شایەنی بەراورد کردنە". [٦٩] وتاری فۆکۆ چەشنی چیرۆکی فلۆبێر خاڵی (نێوان دەقی) بە گرنگ دەزانێ. بەڵام وڵامێکی بۆ پەیدا ناکات. ئەو دەقەی کە وەکوو کۆمەڵەیەکە لە بڕگە بچووکەکان بەڵام نەناسراوە (بڕگەگەلێك کە بەدەر لە کۆتی پێوەندییە لۆژیکییەکان پێکەوە بەستراونەتەوە) هەمان پێوەندیی لەتەك دەقەکانی دیکەدا پەیدا دەکات، واتە چەشنی کتێبێك لە کتێبخانەدا لەگەڵ کتێبێکی دی پێوەندی پەیدا دەکات. فۆکۆ دەنووسێ کە "ڕاڕای سێنت ئانتوان" تەنیا کتێبێك نیە کە فلۆبێر ماوەیەکی زۆر خەیاڵی نووسینی کەوتبوە مێشکی، بەڵکوو خولیای کتێبەکانی دیکەیە، خولیایەك کە لەو دا کتێبەکان دەبینن[!!] بە شێوەیەکی کاملتر تەنانەت دەتوانین بڵێین کە "بەرهەمەکانی فلۆبێر خولیای کتێبەکانی دیکەیە." [٧٠]

گرینگترین کاری فۆکۆ لەبواری "تیۆریی ئەدەبی" کتێبێکە لەمەڕ ریمۆن رۆسێلەوە (١٩٣٣ ـ ١٨٧٠)[٧١]. مێتۆدی نووسینی رۆسێل سەمەرە بوو. ئەو دوو رستەی کە لە روانگەی فۆنەتیکییەوە لێك دەچن‌و لە روانگەی واتاناسانەوە جیاوازن لە جێی یەکتری بەکار دەهێنان. مێتۆدێك کە لە لایەکەوە پشتی بە واتاهەمەجۆرەکانی وشەو لە لایەکی دیکەشەوە بە ئەگەری دابەشبوونی وشەیەك بۆ پاژگەلێك بەستوە کە هەر یەکەو چەند واتایەکی جیاواز بە دەستەوە دەدەن. لە هەنگاوی دوایيدا ئەم پاژانە لەتەك توخمە وشەییەکانی دیکە لەرستەدا لێك

دەدرێن‌و ئەمە هەمووی تێکشکاندن‌و وێران کردنی واتای لێ دەکەوێتەوە. رۆسێل خۆی ئەم مێتۆدەی بە "خوازە" ناودێر دەکردو دەینووسی کە شێوازی نووسینی ئەو بە تەواوی "شاعیرانە"یە. چیرۆکەکانی ئەو خاوەنی توخمگەلی گێڕانەوەیی نەبوون، یان بە دەربڕینی باشتر بە شێوەیەکی نائاسایی دەگێڕدرانەوە. هەربۆیە سەرەتا سۆررێئالیستەکان ـ پاشان نووسەرانی "رۆمانی نوێ" (بە تایبەتی میشێل بۆتۆر) پەسنی ئەویان کردوە. جەختی فۆکۆ لە کتێبەکەیدا لەسەر "کایەزمانییەکان"و"ئاراستە لەخوێندنە نەهاتووەکان"ی بەرهەمەکانی رۆسێل بوو بۆنموونە رۆسێل لە رۆمانی"لۆکۆس سۆلۆس"(١٩١٤)دا باس لە ئامێرێك دەکا کە بە مەبەستی خولقاندنی جیهانێك دروست کراوە، کە یەکسەر زادەی سروشتی ئامێریانەی زمانەو بنەمای ئەم چیرۆکە "کایەی زمانی"یە. لە یەکەم پاراگرافەوە بەهۆی واتا جیاجیاکانی رستەکە چیرۆکێك دادەهێنرێ کە لە رواڵەت دا زادەی ئامێرە: شازادەیەك عاشقی کچێك دەبێت "کە بە ددان گرتوویەتی". فۆکۆ روونی کردەوە کە لەلایەکەوە دەق لە درێژەی رستە بێواتاکانی خۆی دا "فۆرمێکی گۆڕاوو جیانەکراوە"ی داهێناوە، لە لایەکی دیکەشەوە ئەگەری وەدەستهێنانی لێکدانە جیاوازەکانی تا سنووری بێکۆتایی هێناوەتە گۆڕێ. ئەو لێکدانانەی کە "لەپاڵ یەکرێز بوونی فۆنەتیکیو نەك پێوەندیی واتایی وشەکان" وەدەست دێن لە ئەنجام دا، بواری سەرسووڕهێنەری زمان کە"ئاراستە بەتواناکەی بەڕاستی بەرەنجامی هەژاریەتی"روون دەبێتەوە.[٧٢] فۆکۆ پیشانی دا کە لە رێگەی "مێتۆدی" رۆسێلەوە وڵامی خەیاڵ کردنەوە بە زمان (لەو شوێنەی کە زمان بە ئازادی "چەشنی سیستمێك لە جیاکارییەکان کایە دەکا") بواری پەیدا بوونی واتا ناکۆتاکان دەڕەخسێنێو واتاکان دەگۆڕێن بۆ کۆمەڵە نیشانەیەك: "داهێنانی زمانێك کە تەنیا خۆی دەدوێ، بەزمانی ئەدەبی بوار یان کەش‌و هەوایەکی سەرسوڕهێنەر دەبەخشێ کە ڕەنگە بتوانین بە

زمانناسانه باسی بکەین، ئەگەر هاتوو وێنەیەکی ئاوەژوو (بەکارهێنانی خولیائاسا سەرخۆشانەو ئوستوورەیی لە کەش‌و هەوای زمانناسانەدا)ی نەبێت."[٧٣] فۆکۆ باسی لەپێشینەی بەکارهێنانی خوازە لە سەدەی هەژدەهەم (بەتایبەتی لە بەرهەمەکانی رێزمان نووسی ـ کەم تا زۆر نەناسراو ـ بە ناوی دۆمارشێ) کردو گرینگیی کاری رۆسێلی لە "مێتۆدی ئاوەژووکەر"ی ئەو زانی: "گەڕانەوەی وشەکان بۆ ئەو شوێنەی کە لەوێوە جوولەی خۆیان دەست پێکردبوو، ئەمەیە واتای مێتۆدی رۆسێل". دیسانەوە (ئامانجی رۆسێل)😐😐😐 دووبارە دروست کردنەوەی کەتواری جیهانی دەرەکی لەرێگەی بەکارهێنانی هەڵقوڵاوی زمان، شاردنەوەی کەش‌و هەوای پێشبینی نەکراو، ئاشکراکردنی هەموو ئەو شتانەی کە تا ئێستا نەگوتراون، بوو."[٧٤]

فۆکۆ جەختی کرد کە رۆسێل نەیدەویست جیهانێکی تازە (دنیاکانی تر کە بەزۆری لەنێو ئەفسانە زانستییەکان دا سەرهەڵدەدەن) دروست بکا. ئەو دەیویست دنیای تازەی زمان بدۆزێتەوە: کەش‌و هەوایەك کە لە "وتە هێشتا دەرنەبڕدراوەکان" دروست دەبێ. بەم جۆرە فۆکۆ واتایەکی تازەی "لە ئەدەبیاتی فەنتازیك" وەدەست هێنا. ئەو لەوتاری "کتێبخانەی خەیاڵی" دا نووسی: "خەیاڵ نابێ بە پێچەوانەی کەتوار بڕوات، تاکوو بتوانێ لێی تێپەڕێت. ئەوەند بەسە کە بچێتە نێو نیشانەکانەوە واتە لە کتێبێکەوە بچێتە نێو کتێبێکی ترەوە".[٧٥] واتە بچێتە نێو دوو دەقەوە، لەمەودای دەق‌و راڤە دا. هەربۆیە کە لە کتێبخانەی فۆکۆ دا مەودای نێوان کتێبەکان گرنگە نەك خودی کتێبەکان. ئەم کتێبخانەیە تەنیا کەش‌و هەوای ئەدەبی نانوێنێ، بەڵکوو بریتی‌یە لە کەش‌و هەوایەکی خەیاڵی.[٧٦] رۆسێل بە گوتەی خۆی "هەموو دنیای دیبوو"، لە چین‌و هیندەوە بگرە تا دەگاتە دورگەکانی باکوور لە ئوسترالیاوە تا ئەفریقا "و بست بە بستی ئوروپا"و نووسیبووی: "لەڕاستی‌دا هەموو سەفەرەکانم لە نووسینی

کتێبەکانم دا تۆزقاڵێك یارمەتی‌یان نەداوم ... بە لای منەوە خەیاڵپەروەری هەموو شتێکە".[٧٧] فۆکۆ لە کتێبی "ریمۆن رۆسێل"دا زیاتر سەرنجی دەدایە "کایەی زمانی" رۆسێل. بەڵام کاری رۆسێل لەمەڕ زمانەوە جیا لە هزرەکەی لەبارەی شوێنگەی ناسکار، فەلسەفی نیە. رۆسێل لەو باوەڕە دا نەبوو کە "من" ناسکارێکە کە "سەرنج" دەداتە ئەویتر. بەپێچەوانەوە "من" تەنیا دەتوانێ بەرناسێك بێ بۆخۆی. بێتوانایی یان هەرەس هێنانی "من" لە بەیانکەرییش دا لەم خاڵەوە سەرچاوە دەگرێ. لەبەر ئەمە رۆسێل واتای راڤە نەکرد، بەڵکوو نیشانەکانی راڤە کرد. "چۆن دەنووسم؟" بە پێی راڤەی فۆکۆ دەگۆڕێت بۆ پرسیاری "چون دەنووسن؟" ئەمە یەکێك لە هەوێنە سەرەکیەکانی کتێبی "وشەکان‌و شتەکان"ە، کە بڕیارێکە لەپێناو سەلماندنی "مەرگی ناسکاری فەلسەفی".

بە بۆچوونی فۆکۆ ئەگەر نووسین ئەمڕۆکە لە رۆشنگەری دەرباز بووبێ‌و ئەگەر تەنیا وەکوو گەڕانەوەیەك بۆخۆی بزانرێت، کەوابوو ویستی دانەر بەلاوە دەنرێ‌و دەق بە بنەمای کارەکە دەزانرێت. فۆکۆ لە وتاری "دانەر چیە؟"[٧٨] (نەك کێیە؟)لە زاری ساموئێل بێکتەوە دەنووسێ: "یەکێك دەدوێ، گرینگ نیە چ کەسێك دەدوێ"[٧٩]. کاراکتەرە لاوەکانی تراژیدیاکانی یونان پێشوازی‌یان لە مەرگ دەکرد، چونکە بڕوایان بە نەمری هەبوو. لە "هەزارو یەك شەو"دا شەهرزادی چیرۆکبێژ بەسەر مەرگ دا زاڵ دەبێ. بەڵام نووسەری نوێ نە بڕوای بە نەمری هەیەو نە بە درێژەدان بە چیرۆکبێژی دەتوانێ لە دەست مەرگ رابکا: "ئێستا نووسین بە کوشتن‌و بەر لە هەموو شت بە کوشتنی دانەر گەیشتوە. فلۆبێر، پروست‌و کافکا، نموونە دیارەکانی ئەم گۆڕانکاری‌یەن (لە نووسیندا) "و "ئەری رەخنە ئیدی دروستکردنی پێوەندی‌یەك لەنێوان دانەرو بەرهەم نیە. هەروەها روونکردنەوەی هزرەکان‌و ئەزموونەکانی دانەر کە لە بەرهەم دا

ڕەنگیان داوەتەوە نیە. هەنووکە ڕەخنە دەبێ تەنیا لە پێکهاتەی بەرهەمی هونەری بکۆڵێتەوە، واتە لە فۆرمی بیناکاری خۆی دا (لێی بکۆڵدرێتەوە) کە لە پێوەندی نێوەوەی پاژەکان دا، دەشێ بزانرێت."[٨٠] پێشتر لە باس کردنی فۆرمالیستە رووسیەکان دیتمان کە بە بۆچوونی ئەوان لە تاووتوێی بەرهەمە هونەریەکان دا، هەلومەرجە مێژووی و کۆمەڵایەتیو سایکۆلۆژیەکانی پەیدابوونی بەرهەمە هونەریەکان، ناتوانێ شوێن دەستپێکی ناسین بێتو لەتوێژینەوەو شیکردنەوەی ئەم بەرهەمانەدا، بەر لە هەموو شتێك دەبێ لەپێوەندیە ناوەکیەکانی توخمەکانی فۆرمەکەیان ورد بینەوە. ئەم ڕێسایە لە ڕێبازی ناسراو بە "ڕەخنەی نوی" کە چەندین دەیە ڕێبازی زاڵی ڕەخنەی ئەدەبی لە وڵاتانی ئەنگلۆساکسۆنیش بوو، پەسند کراوە. پێش ئەوان تی.ئێس.ئیلیوت لە ساڵی ١٩٢٠ دا لە وتاری "نەریتو زەوقی تاکەکەسی"دا نووسیبووی: "ئەو کاریگەریو ئەزموونانەی کە بە لای مرۆڤەوە گرنگ ئەژمار دەکرێن ڕۆڵی لە شێعری ئەو دا نیەو، ئەوانەی کە لە شێعری خۆی دا گرینگی وەدەست دێنن، لەوانەیە بەڕای ئەو گرنگ نەبن."[٨١]

لەبەرهەمەکانی فۆکۆ دا هۆیە سەرەکیە تیۆریکیەکان بۆ سەلماندنی ئەم ڕێسایە ئامادە بوون. ئەو لە کۆتایی "وشەکانو شتەکان" دا نووسی: مرۆڤ خۆی داهێنراوێکەو دێرینەناسی زانست نیشان دەدا کە داهێنانێکی تازەیە کە بە زوویش لەنێو دەچێ".[٨٢] چەمکی دانەر (چەشنی ناسکاری فەلسەفی) کە لە سەدەکانی پێشوو دا لە ڕۆژئاوا گرنگ بووە، ئەویش لەنێو دەچێ. فۆکۆ باس لە زمان دەکات کە تێدەفکرێ ﴿!!﴾ لیۆشتراوسیش باسی ئەم خاڵەی کردوە کە "گرنگ نیە خەڵکان بە چ جۆرێك بیر لە ئوستوورەکان دەکەنەوە، خاڵی گرنگ ئەوەیە کە ئوستوورەکان چۆن لە خەڵکان تێدەفکرن، بەبێ ئەوەی کەسەکان ئاگادار ببنەوە کە چی ڕوودەدات.[٨٣] ویستی دانەر گرنگ نیە، ئەم ویستە وەکوو

زۆربەی ڕووداوە بەرجەستەکانی ژیان، یان ئەو تیۆریە ئیستاتیکیانەی کە بە گومانی دانەر بنەمای کارەکەی بووە، بێبایەخن. خاڵی باوەڕپێکراو خودی بەرهەمەو پێوەندیە ناوەکیەکانی نێوان توخمە ڕوخسار بەخشەکانە کە دانەر ڕۆڵێکی ئەوتۆی لە درووست بوونیان دا ناگێڕێت. ڕۆلان بارت لە وتاری بەناوبانگی خۆی بە ناوی "مەرگی دانەر"جەختی کرد کە جیهان کلیلی ناسینی ڕۆمانی گەڕان بەدووی کاتی لەدەستچووی مارسێل پروست نیە، بەڵکوو ڕۆمانەکە کلیلی ناسینی جیهانە. لەجێی ئەوە کە بارۆن مۆنتسکیۆ بەسەر چاوەی شارلۆس لە ڕۆمانەکەدا بزانی، دەبێ شارلۆس بەسەر چاوەی بارۆن دابنێین. مالارمە ڕاستی دەگوت کە "زمان دەدوێ بەڵام دانەر ... نووسین گەیشتنە بە شوێنێك کە زمان ببێت بە کردەوە، نەك من".([٨٤] پاش مالارمە پۆلوالێری جەختی لەسەر ئاراستەی زماناسانەی کاری دانەر کرد. پروستیش جیا لە هەموو شیکردنەوە سایکۆلۆژیکیەکان کە دەتوانین لەسەر کارەکەی ئەنجامی بدەین، چیرۆك گێڕەوە نە بەو کەسە دزانێ کە دەیبینیو هەست پێدەکاو تەنانەت دەنووسێ، بەڵکوو بەو کەسەی زانیوە کە دەیەوێ بنووسێ؛ پیاوێك کە بە ڕاستی نازانین کێیەو تەمەنی چەندە، تەنیا دەتوانێ بنووسیو ناتوانێ چیرۆکێك بگێڕێتەوە. ڕۆمان لە شوێنێك کۆتایی پێدێ کە ئەم پیاوە توانای نووسینی پەیدا کردوە. "پروست بۆ نووسینی خۆی دلێریەکەی خولْقاندوە" [!!] واتە "لەجێی ئەوە کارێکی ئاسایی ئەنجام بداو ژیانی خۆی لە ڕۆمانی خۆی دا بەیان بکا، لە ژینی خۆی بەرهەمێکی خولْقاند کە سێمبۆلی سەرەکیی ڕۆمانەکەیەتی". بارت پێی داگرت کە ئەگەر لەم هەوڵدانە دا بۆ دۆزینەوەی "پێش مێژووی مۆدێرنیزم" بچینە پێشەوە، سۆرریئالیستەکانیش دەدۆزینەوە کە لە مێتۆدی "نووسینی میکانیکی" دانەریشیان ئەگەر بەلاوە نەنابێ تا ئاستی زمانی کە بێ ئەوەی ئاگای لە خۆی بێ دەدوێ، دایان بەزاندوە. ئەوان دانەریان بە "دەستێك کە کۆمەڵە شتێك

دەنووسێ کە مێشك ئاگای لەو شتانە نیە" چوواندووەو، لە ئەنجام دا بە پەسندکردنی ئەم ڕێسایە کە دەبێ ئەزموونی چەند کەسێك هاوکاتو بە یارمەتیی هەموویان بنووسرێتەوە، دانەریان کوشت. دانەر بەر لە بەرهەم تێدەفکرێ، لە پێناوی دا ڕەنج دەکێشێ، بە خاتری دەژی، بەڵام بەرهەم لەپاش دانەر دەخولقیو تیۆریی ئەدەبی نوێ یەکڕاست لە بەرهەمەوە دەست پێدەکا. هیچ بەرهەمێکی ئەدەبی واتایەکی تاقانەیی نیە کە لەو دا پەیامی دانەر ـ خواوەند ـ بە خوێنەر بدات، بەڵکوو کەتوارێکی چەند ڕەهەندیـیە کە خاوەنی چەندین واتایەو هیچ کام لەو واتایانە بە مانای واتای پەتیو کۆتایی بەرهەم نیە. کۆمەڵەیەك لە "نووسراوەکان" بەرهەم دەئافرێننو "نووسینی ڕەسەن" دەتوانین لەم نێوە دا بدۆزینەوە، یان بناسینەوە. گریمان دەق لە ڕێگەی دانەرەوە بناسین. ئەمە بە واتای دروست کردنی چوارچێوەیە بۆ دەق. ئەم جۆرە کارە هەڵبەت باسەکە سانا دەکا، تەنیا دەبێ دانەر بدۆزینەوەو لەبارەیەوە کۆمەڵە زانیاریەك پەیدابکەین ئەم کارە وێنەیەکی (زۆر جاران ئاڵۆز) لەبۆ دانەر دەکێشێتەوە، بەڵام هیچ پێوەندیـیەکی لەگەڵ ناسینی بەرهەم نیە. بارت دەڵێ: "لەدایکبوونی خوێنەر لە گرەوی مردنی دانەر دایە."[٨٥] ژان پۆل سارتێر لەمەڕ شێعرەوە جیایی زمانی لە واتا پەسند کردو لە کتێبی "ئەدەبیات چیە؟"دا شاعیری بە کەسێك پێناس کرد، کە لە زمان کەڵك وەردەگرێو "وشەکان بە خودی شتەکان دەزانێ نەك بە نیشانەی ئەوان".[٨٦] تۆدۆرۆف دەنووسێ: "جیاوازیی واتاو ئاماژە کە سارتر لەبارەی زمانی شاعیرانەوە هێناویەتە گۆڕێ، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو جیاوازیـیەی کە ڕۆمانتیك خوازە ئاڵمانیەکان، وەکوو: مۆریتێس، نووالیسو ئۆگۆست ویلهێلۆم شیگێل، لەنێوان ئەلیگۆری ***Allegory*** = تمسیلو سیمبۆلدا دۆزیبوویانەوە.[٨٧] بەهەرحاڵ سارتێر لەتەك تیۆریی شێعری پێکهاتەگەراکان ناتەبا نەبوو، بەڵام ئەو ڕێسایانەی کە لەمەڕ شێعرەوە بە

دروستی دەزانی، لەبارەی پەخشانەوە بەهەڵەی لەقەڵەم دەدان. ئەو نووسەری (پەخشان نووس)ی بە بەرپرسیاری هەڵبژاردنی وشەکان چەشنی نیشانەکانو بەرپرسی دروستکردنی "واتا" دەزانیو هەر ئەم خاڵە بنەمای "تیۆریی ئەدەبیاتی دەروەست"ی ئەوی پێك دەهێنا: "نووسەری پابەند ئاگادارە کە ئاخاوتن هەمان کردەیەو ئاشکرا کردن بریتیـیە لە گۆڕین".[٨٨] بە بۆچوونی سارتێر هونەرو ئەدەبیات پابەندە بە ئەدەبیاتێك کە ئاگاداری ناسنامەی خۆیەتیو بەپێچەوانەی ئەو شتەی کە دەیڵێن مەرج نیە بە واتای دەروەستیو پابەند بوون بێت بە ئامانجێکی سیاسی (یان پرۆگرامی سیاسیی پارتێکی تایبەتی).[٨٩] لە ڕەخنە ئەدەبیـیەکانی سارتێریش دا، دانەر چەندین جار گرینگتر لە بەرهەمەکانی خۆی زانراوە. لە چوار بەرهەمی ئەو کە لەمەڕ چوار ئەدیبەوە نووسراون، وردبینەوە: بودلێر (١٩٤٧)، ژێنەی پیرۆز، ئەکتەر یان شەهید (١٩٥٦)، وشەکان (کە لە کۆتایی ساڵی ١٩٥٤ تەواو بووەو لە ساڵی ١٩٦٣ دا بڵاو بۆتەوە)و "گەمژەی بنەماڵە" (لە سێبەرگ دا ١٩٧٢ ـ ١٩٧١). نێوەرۆکی ئەم چوار کتێبە کەسایەتیـیە ئەدەبیـیەکانن نەك بەرهەمە ئەدەبیـیەکانیان. ئەم چوار کەسە بریتین لە: شارل بۆدلێر، ژان ژێنە، سارتێر خۆیو گۆستاو فلۆبێر. دوایین ڕستەی کتێبی "بۆدلێر"ی سارتێر نیشان دەدا کە کەسێتیی کەسێك واتە شارل بۆدلێر، بەڕای نووسەر، ڕێخۆشکەرو ئامرازی ناسینی مرۆڤی هەمە لایەنەیە: "دۆخە ئەبستراکتەکانی ئەزموون ئەم ڕاستیـیەیان بەو (بۆدلێر) " پیشان داوە کە هەڵبژاردنی ئازادانەی مرۆڤ لە دروست کردنی خۆی، بە شێوەیەکی ڕەها هەر ئەو شتەیە کە ئێمە چارەنووسی پێدەڵێین."[٩٠] گەڵاڵەی "ژێنەی پیرۆز" لەمەڕ کۆی زانیاریـیەکانی ئێمە لەبارەی کەسێتیـیەکەوە لە هەمە لایەنەبوونی هەبوونی ئەو" بوو.[٩١] لە ڕێگەی بۆدلێرەوە مرۆڤی هەمە لایەنە دەناسینو لە ڕێگەی ژێنەوە مرۆڤی تایبەتیو ئەدەبیات ـ واتە بەرهەمەکانی ئەوان ـ بۆ

ناسینی مرۆڤ بەکار دێت. سارتێر کتێبی "ژێنەی پیرۆز"ی (خۆی گوتەنی) بە مەبەستی "نواندنی سنووردارییی شیکاریە دەروون شیکاریو مارکسیستیەکان" نووسی تا "هەڵبژاردنی نووسەرێك لە پێکهاتەی خۆی دا" بۆمان روون بێتەوەو "بتوانین تا ئاستی رێپێدانی مێژوو (فۆرمێك لە ■■■) ئازادی لە وردەکاریەکانی خۆی دا روون بکەینەوە."(٩٢)

لەراستی دا لەم بەرهەمانەدا هەمان پرسیاری بنەمایی "فەلسەفەی سارتێر" سەر هەڵدەدا: پێوەندیی ئازادیو (جەبر) لەچی دایە؟و ئەم خاڵە بەتایبەتی لە کتێبی "وشەکان"دا بە تەوژمێکی زیاترەوە وەبەرچاو دەکەوێ. لەم کتێبە دا یەکەم ساڵەکانی ژینی سارتێر دەناسین تاکوو کلیلێك بێ بۆ تێگەیشتنی هزری فەلسەفیی ئەو. بەڵام پرسیاری سەرەکی هەروا بێ وڵام دەمێنێتەوە: بۆچی بۆ ناسینی بەرهەمەکانی نووسەرێك دەبێ ژیاننامەی ئەو بنووسینەوە؟ ئەگەر ناسینی بەرهەمەکان لێرەدا بە ئامانج بزانین ـ چونکە بە ئاشکرا ئامانجی سارتێر لە رێگەی هێنانەگۆڕی ژیاننامەی دانەرەکان ـ وەڵامدەری پرسیارە فەلسەفییەکانە. هەرچۆنێك بێ لەسەنتەری سەرنجی سارتێر دا ژیانی دانەر جێی گرتبوو نەك بەرهەمەکانی. لە یەکەمین رستەکانی "گەمژەی بنەماڵە"دا دەخوێنینەوە: "بابەتی کتێبەکە ئەمەیە، ئەمڕۆکە چ شتێك دەتوانین لەبارەی مرۆڤێکەوە بزانین؟ پێم وایە تەنیا بە توێژینەوەیەکی دیاریکراو دەتوانین وڵامێك بۆ ئەم پرسیارە بدۆزینەوە: چ شتێك بۆ نموونە لەبارەی گۆستاو فلۆبێرەوە دەزانین؟"(٩٣) فلۆبێر وەکوو کەسێك ـ کە بەڵگەی زۆر لەبارەی "ژیانیەوە" بەجێ نەماوە، تاکوو بتوانین توێژینەوەکە بەرەو پێشەوە ببەین ـ گرنگە نەك وەك نووسەر. من گرنگیی ئەم چوار کتێبە رەت ناکەمەوەو دەزانم کارە بەنرخەکانی سارتێر لەپێناو دۆزینەوەی کۆمەڵە وڵامێك بۆ ئەو پرسیارە فەلسەفیە تا چ ئاستێك کاران، بەڵام بۆ ئەو کەسەی کە خەیاڵی ناسینی دەقە

ئەدەبیەکانی لە مێشك دایە، پێشنیاری پەیڕەوی کردن لە مێتۆدی سارتێر ناکەمو لەو باوەڕە دا نیم کە توێژینەوەی ژیاننامەی دانەران، بنەما یان شوێن دەستپێکێکی راستو دروست بێ.

هەزار ساڵ لەمەوپێش عەینولقوزات هەمەدانی نووسی:

جوامێر! ئەم شێعرانە وەکوو ئاوێنە بزانە! دوایی دەزانی ئاوێنە لەخۆیەوە روخسارێکی نیە، بەڵام هەرکەس لەو بڕوانێ، روخساری خۆی دەتوانێ ببینێ، هەروەها بزانە کە شێعر لەخۆیەوە هیچ واتایەکی نیە، بەڵام هەرکەسێك بتوانێ لەودا شتێك ببینێ کە باوی رۆژگاری خۆیەتی، (ئەمە) لوتکەی کاری ئەوە. ئەگەر بڵێی کە واتای شێعر ئەوەیە کە خوازیارەکەی دەیەوێ خەڵکانی دیکە، لەخۆیانەوە واتای دی بۆ پەیدا دەکەن، ئەمەش وەکوو ئەوەیە کەسێك بڵێ روخساری ئاوێنە روخساری دەمو چاوی سافو بێگەردە کە یەکەم جار ئەو (ئاوێنەیە) نواندوویەتی.(٩٤)

تێبینیی وەرگێڕ:

* خۆوڵاتی (بوومی): ئەو خەڵکانەی کە لەخاکێك دا دەژین کە سەرەتای سەرهەڵدانیانو ژیارەکەیان لەو خاکەداو لەو وڵاتە دا بووەو خەڵکی رەسەنی وڵاتێکن.

** موشەمەر: (فراوان، فراوان کردنەوە، فرەیی) بەرامبەر بە وشەکانی (تکسیر، کسرت ـ ف) لە زاری هەورامیەوە وەرگیراوە.

*** تێبینی لە نووسەرەوەیەو پێوەندیی بە وەرگێڕەوە نیە.

😐 تێبینی لە نووسەرەوەیەو پێوەندیی بە وەرگێڕەوە نیە.

😐😐 تێبینی لە نووسەرەوەیەو پێوەندیی بە وەرگێڕەوە نیە.

😐😐😐 تێبینی لە نووسە رەوەیەو پێوەندیی بە وەرگێڕەوە نیە.

■ تێبینی لە نووسەرەوەیەو پێوەندیی بە وەرگێڕەوە نیە.

■■ تێبینی لە نووسەرەوەیەو پێوەندیی بە وەرگێڕەوە نیە.

■■■ تێبینی لە نووسەرەوەیەو پێوەندیی بە وەرگێڕەوە نیە.

پەراوێزەکانی پاری حەوتەم

1- C. Lévi-strauss, Anthropologie structurale, Vol. I; Paris, 1958, Vol. 2. Paris, 1973.

٢ـ سۆزان سۆنتاگ لەبارەی ئەم کتێبەوە نووسیویەتی: "گەرمیانیە خەمبارەکان" یەکێك لە گرنگترین کتێبەکانی ئەم چاخەیە، شێوەیەکی نووسینی زۆر جوانی هەیەو چەشنی هەموو کتێبە گەورەکان، مۆرکی دەربڕینی تەواو تاکەکەسی لێدراوەو بە دەنگێکی مرۆڤانە دەدوێ".

Sontag S, Against Interpretation, Newyork, 1966, P.79.

3- C. Lévi-strauss, Mytholgiques:

Vol. Lecru et le cuit, Paris, 1964.

Vol.2, Du miel aux cendres, Paris, 1966.

Vol.3, L' Origin des Maniéres de table, Paris, 1968.

Vol.4, L' homme nu, Paris, 1970.

٤ـ بڕوانە:

C.Lévi-strauss, race et historie, Paris, 1974.

ك. لئوشتراوس، نژاد و تاريخ. ترجمه ا.نجفی، تهران، ١٣٥٨.

توێژینەوەیەکی هەمەلایەنە لە تێڕوانینی لیۆشتراوس لەمەڕ "تیرەکانی دیکە"و ڕەخنەی ئەو لە تێگەیشتنە ئورووپی‌یەکان لەمەڕ "ژیارەکانی دیکە" لە کتێبی تۆدۆرۆڤ دا دەشێ بدۆزرێتەوە:

T. Todorov, Nous et les autres, Paris, 1988, PP. 81-109.

5- C. Lévi-strauss, Myth and Meaning, Toronto U.P., 1978, PP.9.10.

6- Ibid, P.8.

7- C. Lévi-strauss, La Pensée sauvage, Paris, 1962, P.252.

هەروەها سەرنج بدەنە لێکۆڵینەوە لیۆشتراوس لە:

C. Lévi-strauss, L'homme nu, P.561.F.

8- P. Ricoeur, Interpretation, Theory, Discourse, and the Surplus of Meaning, Texas chrestian, U.P., 1976, P.6.F

9- G. Charbonier, Entertiens auec chaude Lévi-strauss, Paris, 1961.

لەم کتێبەدا کەڵکم لە وەرگێڕانی ئینگلیزیی ئەم وتووێژە وەرگرتوە:

G. Bharbonier, conversation with Claude lévi-strauss, Trans. J.and D. Weightman, London, 1969.

چەندساڵ دواتر لیۆشتراوس لە کتێبێك دا کە بەرەنجامی هەڤپەیڤینیەتی، لەتەك دیدیە ئەریبۆن دا بنەمای باوەڕەکانی خۆی، لەبارەی هونەری ئەدەبی‌یەوە، بە شێوەیەکی کورت بەیان کرد. باسە ئەدەبی‌یەکان لە لاپەڕەکانی ٢٢٨ تا ٢٣٥ی ئەم کتێبەدا هاتوون: C. Lévi-strauss and D. Éribon, De Prés et de loin, Paris. 1988.

10- Ibid., P.107.

11- Ibid., P.108.

12- Ibid., P.109.

13- Ibid., P.60.

14- Ibid., P.59.

15- Ibid., P.61.

١٦ـ لیۆشتراوس ئەم خاڵەی لە "گەرمیانیە خەمبارەکان"و "هزری یاخی"دا هێناوەتە گۆڕێ. ژاك دریدا ئەم ڕایەی لیۆشتراوسی ڕەت کردۆتەوە. من ئەم خاڵە لە پاری دوازدەهەم دا باس دەکەم. لێرەدا تەنیا بە هێمایەك قەناعەت دەکەم (ئەویش ئەوەیە) کە بە ڕای ژاك دریدا، پێناسەی لیۆشتراوس لەمەڕ نڤیسیارەوە، ناتەواوەو ورد نیەو تەنیا لە (دێڕ) دا قەتیس دەمێنێتەوە.

17- G. Charbonier, Op.cit, P.62.

18- Ibide., PP. 110 – 111.

19- Ibid., P. 111.

20- Ibid., P.113.

21- Ibid., P.128.

22- C. Lévi-Strauss, Lé cru et le cuit, P.15.

23- C. Lévi-Strauss, L’homme nu, P.380.

تیۆریی موسیقا هەمیشە پانتایی پێوەندیکاریی موسیقایی بە سیستمێکی پێکهاتەیی زانیوە، بەڵام تاکوو دەیەی ١٩٦٠، موسیقی ناسی مۆدێرن کەمتر کەوتۆتە ژێر توێژینەوە پێکهاتە گەراکانەوە. لە دەیەی ١٩٦٠ بە دواوە، "نیشانە ناسیی موسیقی" دەستی پێ‌کردوە. بۆ

ناسینی کاری پێشڕەوەکان لەم بوارەدا بڕواننە کتێبنامەیەك کە J.J.Nattie لەم گۆڤارەی خوارەوە دا هێناویەتی:

Musique enjeu, 5, 1971.

و یان بڕواننە کتێبی:

Ruwét, N,Langage, musique, Poésie, Paris, 1972.

24- C.Léve-strauss, Le Cru et le cuit. P.18.

25- Ibid, P.15.

26- C.Lévi-strauss, Du miél aux cendres, P.305.

لەم بارەوە سەرنج بدەنە تەوەری رۆشنگەری کە لەم کتێبەی خوارەوە دا هاتوە:

J. Culler, structuralist Poetics, London, 1975. PP. 44 -53.

27- C.Léve-strauss, myth and meaning, P.45.

28- Ibid. P. 53.

٢٩ـ ئەم دوو وتارە، بەڕیز لە دوو بەرگی کتێبی "مرۆڤناسیی پێکهاتە گەرا"دا هاتوون. لیۆشتراوس خۆی، کامڵ بوونی کارەکەی لەبارەی ئوستوورەناسیو دروستبوونی "لۆژیکی ئوستوورەکان"ی روون کردۆتەوە:

C.Clément and A.Casanova “Entreine avec Claude Lévi -strauss”, La nouvelle critigue, 61, fevrier 1973.

٣٠ـ لەوتاری "شیکردنەوەی پێکهاتەیی ئوستوورە" لە:

C.Lévi-strauss, Anthropologie – structurale, Vol., P.208.

31- Ibid., P.209.

لەمەڕ گرینگیی مێتۆدە زمانناسانەکان، لە تاوتوێی مرۆڤناسی دا بڕواننە وتاری "زمانناسیو مرۆڤناسی".

32- C.Lévi-strauss, La voive des masques, Paris, 1988.

33- C.Lévi-strauss, Anthropologie structurale, Vol., 2. PP.298-300.

34- C.Lévi-strauss, L’homme nu , p.244.

35- Ibid., PP.542-546.

36- C.Lévi-strauss, L’origine des maniéres de table, P.22.

37- Ibid., PP.96-106.

38- C.Lévi-strauss, Le pensée sasuvage, PP.43-44.

39- J.Ricardou, Pour un théorie du nourvau roman, Paris, 1971, PP.118-158.

40- C.Lévi-strauss, Le Cru et le cuit, P.6.

41- Ibid., PP.12.13

42- S.Freud, the Interpretation of Dreams, trans. J.Strachey, London, 1977, pp. 106 – 107.

43- Éntretin avec “Le monde”. I,Philosophie, Paris, 1984.

یەکەم هەڤپەیڤین لە تەك "فەیلەسووفی پشت دەمامك"ە، (لاپەڕەکانی ٢١ ـ ٣٠). وتوێژەکانی دی لەمەر پۆل ریکۆر، هانس گئۆرگ گادامێر، یۆرگێن هابرماس، ژان فرانسوا لیوتار، ئیمانۆئێل لویناس، ویلادیمر یانکلەویچ، ژاك دریداو ئەوانیتره.

44- M.Foucault, L’archéologie du savoir, Paris, 1969.

45- M.Foucault, Les Mots et les chosese, Paris, 1966.

46- M.Foucault, Historie de la folie a l’age classique, Paris 1961.

47- M.Foucault, naiss ance de la clinique, Paris, 1963.

48- M.Foucault, Surveiller et puniri, Paris, 1975.

49- M.Foucault, IIi Store de la sexualité: Vol.1, La Volalonté de Savoir, Paris, 1976.

Vol.2, L’usage des Plaisirs, Paris, 1984.

Vol.3, Le Souci de Soi, Paris, 1984.

50- G.Deleuze, Foucoult, Paris, 1986.

٥١ـ سەرنج بدەنە دواندەریی فۆکۆ لە کلژۆ دۆفرانس (٢ی دیسامبری ١٩٧٠) کە لەژێرناوی "سیستمی ئاخێو" (و ـ بە بۆچوونی من باشتر وایە بە "فرمانی ئاخێو" وەری گێڕین) بلاو بۆتەوە:

M.Foucault, L’ordre du discourse, 1971.

52- M.Foucault, L’histoire de la Polie, Paris, 1972, P.417.

"سەد گاڵتەجاڕی چەشنی من! جەنابی فیلسووف، لەم گاڵتەجاڕانە چەندانیش زۆر نین. بەڵێ، گاڵتەجاڕی بێسەروبەرە زۆرن... وەلێ من دەگمەنم، من بۆ ئەوان شێتخانەیەکی بێوێنەبووم".

D.Diderot, Le neveu de romeau, Paris, 1967. P.122.

و هەروەها: "من لەخۆڕا خۆم ماندوو دەکەم، تاکوو بە لوتکەی دانیشتوانی شێتخانەکان بگەم، ئەم کارە قازانجی نیە (هەمان سەرچاوەی پێشوو، لاپەڕە ٩٦).

٥٣ـ لە بەشی دووهەمی پاری شەشەم "رۆح" بەمانای "رۆحی لەخۆ نامۆ" هاتوە. "فەرهەنگ" لە کتێبی هیگل دا، بڕوانە:

G.W.F.Hegel, la Phénoménologie de lesprit, trans. J.Hyppolite, Paris, 1975, Vol.2. PP.80-81.

54- M.Foucault, Les Mots et les shoses, PP.62-63.

لەبارەی توێژینەوەی فۆکۆ لەمەڕ "برازای رامۆو دۆن کیشۆت" بڕوانە:

J.M.Auzias, Michel Foucault Paris, 1946, PP.95-102.

55- M.Foucault, Les mots et les choses, PP.62-63.

٥٦ـ لە زمانی ئینگلیزی دا، بەر لە کتێبی فۆکۆ، کتێبێك لەژێرناوی وشەکانو شتەکان، بڵاوکرابوویەوە. ئێرنێست گێلنێر، ئەم کتێبەی نووسی، بەرهەمێك کە رەخنەی لە گرینگیدانی فەیلەسوفە ئینگلیزیەکان بە فەلسەفەی زمان، گرتبوو. فۆکۆ هەر لەبەر ئەم هۆیە بەباشی زانی کە ناوونیشانی وەرگێڕدراوی ئینگلیزیی کتێبەکەی خۆی بگۆڕێت.

57- A.K.Marietti, Michel Foucault, Paris, 1985, P.102.

58- Critique, 195-196, 1963.

من لە وەرگێڕدراوی ئینگلیزی کەڵکم وەرگرتوە لە:

M.Foucault, Language, Countermemory, practice, cornell U.P.,1986, PP.29-52.

59- M.Foucault, Les Mots et les choses, P.22, P.253.

60- Telquel, 15, 1963. M.Foucault, Language, counter memory, practice PP.53-69.

61. Ibid, P.61.

62- Ibid. P.66.

63- M.Blandchot, le live á venir, Paris, 1971. PP.265-267.

٦٤ـ ئەم پرسیارە لە وتارێك دا، لەژێر ناوی "نەی باوك" بڵاو کراوەتەوە:

Critique, 178, 1962.

باسی فۆکۆ لەبارەی کتێبی لاپلانش، لەمەڕ (هۆلدێرلین)ە:

J.Laplanche Iiőlderlin et la question du pére, Paris, 1961.

من چاپی سێیەمی کتێبی لاپلانش (١٩٨٤)م بەکار هێناوە، هەروەها کەڵکم لە وەرگێڕانی ئینگلیزیی وتاری فۆکۆ وەرگرتوە لە:

Foucault. M. language counter memory, Practice, PP.68 -86.

65- M.Foucault, L’ordre du discours, Paris, 1971.

66- G.Vacari, Lives of Artists, tans. G.Bull, London, 1974.

واساری (١٥٧٤- ١٥١٧) خۆی نیگارکێش بوو، لەساڵی ١٥٦٨ "ژینەکان"ی لەچاپ دا کە گرینگترین دەقە لە روونکردنەوەی کارەساتەکانی ژیانی هونەرمەندانی رێنسانسدا.

67- M.Foucault, les Mots et les choses, P.313.

٦٨ـ وتارەکەی فۆکۆ یەکەمجار لەم بڵاۆکەی خوارەوە بڵاو کرایەوە:

Cahiers Renaud-Bakrault, 59, Mars, 1967.

دەتوانی وتارەکە لەم کتێبە دا بدۆزیتەوە:

M.Foucault, et al, Irarvail Flaubert, Paris, 1963, PP.103 – 122.

69- Ibid., P.118.

70- J.Roudaur, “Bibliotéque imaginair”, Magazin litéraire, Mai, 1984, PP.46-48.

71- M.Foucault, Raymond Rossel, Paris, 1968.

رۆسێل تا لە ژیان دا مابوو، هەر بە نەناسراوی مایەوە. کتێبەکەی فۆکۆ لە دووبارە خوێندنەوەی بەرهەمەکانی ئەو دا کاریگەر بوو. چەند کتێبێك کە رۆسێل لەسەردەمی ژیانی دا بڵاوی کردبوونەوە تۆزقاڵێك سەرکەوتنیان بەدەست نەهێنا، بەرهەمێك کە ئەوی بەناوبانگ کرد، لەپاش مەرگی لەچاپ درا "ناوی": "چۆن هێندێك لە کتێبەکانی خۆمم نووسی؟" (١٩٣٥) بوو.

72- Ibid., P.23.

73- Ibid., PP. 209-210.

74- Ibid., PP. 211-211.

75- M.Foucault, et al, Travail de flaubert, p.166.

76- J.Roudour, op,cit., P.47.

77-R. Roussel, comment J ai écrit certains de mes lives, Paris, 1963, P.27.

78- M.Foucault, language, Couter memory, practice, PP.113-138.

79- Ibid., P.115.

روانگەی فۆکۆ لە بەرتەك دانەوەی ناسکار (یان بکەر یا بیرکەرەوەی فەلسەفی) لە هەمان کات دا کە رەنگدانەوەی بنەمایی هزری پێکهاتەگەرایە، ئەوەند رادیکاڵە کە زۆرترین پلاری رەخنەگرانی بەرەوڕووی ئەو کردۆتەوە. لەم دوو کتێبەی خوارەوە یەکەمیان رەخنەیەکی نەرمو لەسەرخۆیە لەسەر تیۆرەکانی پێکهاتەگەراکانو فۆکۆ، بەڵام دووەمیان بە زمانێکی توندو مشتومڕ ئاسا، پتر لەهەر کەسێکی دی، هێرشی کردۆتە سەر فۆکۆ:

L.Ferry and A.Renaut, Le pensée 68, Paris, 1988.
T.Pavel, les mirage linguistique Paris, 1988.
80- M.Foucault, Lnaguage, Counter memory, practice, P.117, P.118.
81- T.S.Eliot. the sacred wood, London,1960. P.56.
82- M.Foucault, les mots et les choses, P.398.
83- C.Léve-ctrauss, le sru et le cuit, P.20.
84- R.Barthes, Le bruissement de La langue, Paris, 1984, PP.61 - 67.
85- Ibid., P.67.
86- J.P.Sarter, Situations, Paris, 1948, Vol.2, PP.63 -64.
87- T.Todorov, critique de la critique, Paris, 1984, P.56.
88- J.P.Sarter, Op.cit., P.73.
89- T.Todorov, OP.Cit., P.57.

ئەمە خاڵێکی گرنگە کە زۆرتر فەرامۆش دەکرێ. تێگەیشتنێکی بێسەروبەرە ڕای سارتێر لەمەڕ پابەند بوون، نووسەر تا ئاستی ئایدیۆلۆژیەکی دیاریکراو دادەبەزێنێ.

90- J.P.Sarter, Baudelaire, Paris, 1979, P.245.
91- J.P.Sarter, Saint, Genet, Comédien et martyre, Paris, 1952, P.536.
92- Ibid., PP.535-536.
93- J.P.Sarter, L'idiot de la famille, Paris, 1971, Vol.1. P.7.
٩٤ـ ابوالمعالی عبدالله بن میانجی همدانی، نامەهای عین القضات همدانی، تصحیح م.منزوی ـ ع.عسیران، تهران، ١٣٦٢، جلد ١، صفحه ٢١٦، نامەی ٢٥.

پاری هەشتەم

چێژی دەق: بارت

ژیانی بێنرخی من هێندە ساکارو ئارامە کە تیایدا رستەکان، رووداوەکانن.

فلۆبێر

١

رۆلان بارت (١٩٨٠ ـ ١٩١٥) لە ساڵی ١٩٧٥ دا، کتێبێکی نووسی بە ناوی "رۆلان بارت" کە کۆمەڵەیەك لە بڕگە کورتەکانە، لە بارەی بەرهەمەکانو تیۆرەکانو ژیانی خۆیەتی.[(١)] لە بڕگەیەك دا بە ناوی "قۆناغەکان" خشتەیەکی کێشایەوە کە دەرخەری کامڵبوونی فیکریی ئەو لەسەر بنەمای مێژووی نوسینی بەرهەمەکانی تا ساڵی ١٩٧٤ بوو. ئەو نووسی کە لە بەرهەمەکانیدا جۆرە پێوەندیەکی نێوان دەقی هەیە لەگەڵ بەرهەمەکان ئاندرێژید کە "تامەزرۆیی بۆ نووسین"یان وروژاندو لەگەڵ بەرهەمەکانی ژان پۆل سارتێر، کارڵ مارکسو برتۆلێت برێختدا "پێوەندیی نێوان دەقی هەیە" کە "ئەم بەرهەمانە" ئەویان فێری ئوستوورەناسیی کۆمەڵایەتی کرد (لە "پلەی سفری نڤیسیار"، ئوستوورەناسیەکانو وتارگەلێك لەمەڕ شانۆ)و هەروەها پێوەندیی نێوان دەقیان لەگەڵ بەرهەمەکانی سۆسۆر هەیە کە ئەویان فێری نیشانەناسی کرد (لە توخمەکانی نیشانەناسیو سیستمی دابی پۆشاك)و لەتەك بەرهەمەکانی فیلیپ سۆلێر، ژولیا کریسوا، ژاك دریداو ژاك لاکان کە لە بواری دەقو دەق ناسی دا یارمەتیی ئەویان دا (چێژی دەق، رۆلان بارت)و دواجار لەتەك بەرهەمەکانی نیچە دا، پێوەندیی نێوان دەقیان هەیە کە لە بواری رەوشتەوە کاریگەریان لەسەر چێژی دەقی بارت دانا.[(٢)]

بەرهەم گەلێك كە بارت لەوەودوا نووسی، زیاتر دەچنە ریزی دوو گرووپی دواتر (لەمەڕ دەق‌و ڕەوشتەوە)و بە گشتی ڕۆنانێكن لەم دووانە.[٣] كتێبی ڕۆلان بارت چەشنی سیمیۆلۆژیی ژیانێكە. ژیانی تایبەتی‌و كۆمەڵایەتیی نووسەرێك كە بەردەوام هەوڵی دا تا كارایی نیشانەناسی لە تاووتوێی هەر دیاردەیەكی كۆمەڵایەتی وەبیر بێنێتەوە. هەربۆیە ناتوانین بە ئاسانی ئەم كتێبە بە ژیاننامەیەك دابنێین كە خۆی نووسیویەتی. هەرچەند ئاراستەگەلێكی "ئۆتۆبیۆگرافیك" لەو دا ئاشكراو دیارن.[٤] چەندساڵێك پاش مردنی بارت هێندێك لە نووسینە "ئۆتۆبیۆگرافیك"ییەكانی ئەو لە نامیلكەیەك دا لەژێرناوی ڕووداوەكان بلاوكرانەوە.[٥] لەم نووسینانەدا (بە تایبەتی لەو نووسراوە ڕۆژانەیی‌یانەی كە لە كۆتایی هاوینی ١٩٧٩ دا لەژێر ناوی خولیائامێزی "ئێوارانی پاریس" دا چاپ كراون) خودی بارت بە گرینگتر لە "ڕێبازی بارت" دەزانین. بەڵام جوانترین نووسینی "ئۆتۆبیۆگرافیك"ی بارت لە دوایین بەشی ژووری ڕووناكدا دەدۆزرێتەوە، واتە دوایین كتێبێك كە لە سەردەمی ژیانی دا، بلاوی كردەوەو لەبارەی وێنەگرییەوە نووسراوە. لێرەدا بارت بە سەیر كردنی وێنەكانی دایكی هەوڵی دا تا مارسێل پروست گوتەنی: "ئەو مردوە ئازیزە"و تەمەن لە دەست چووە زیندوو بكاتەوە. بارت چەندین جار گوتبووی: "من خۆم بە ڕەخنەگر نازانم، من زیاتر ڕۆمان نووسم".[٦] جارێكیشیان وتی: كە ڕۆمان نانووسیٚ، بەڵكوو "ڕۆمانێسك" دەنووسیٚ، واتە شێوازێك لە ئاخێو كە پێكهاتەكەی لەسەر بنەمای چیرۆك دانەنراوە، بەڵكوو پشتی بە "هێمادانان" بەستوە. لە ڕۆمانێسكدا هەر شتێكی سەرنج ڕاكێشی ژینی ڕۆژانە، هێمای بۆ دادەنریٚ: "هەر ژیاننامەیەكی نووسراو، جۆرە ڕۆمانێسكێكە".[٧] نووسەری ڕۆلان بارتیش لەو باوەڕە دابوو كە ئەم كتێبە "لە ڕۆمانێك دەچیٚ، "ڕۆمانێك بەبیٚ كاراكتەرو ناوە تایبەتیی‌یەكان".[٨] بارت لەدوا ڕۆژەكانی ژیانی دا دەیەویست "ڕۆمانێكی ڕیئالیستی لەگەڵ ناوە تایبەتیی‌یەكان" بنووسیٚ. بەڵام دواوتارێك كە لەسەردەمی ژیانی دا چاپی كرد، سەردێڕەكەی بریتی‌بوو لە: "هەمیشە لە گوتن دا ناتوانین هەموو ئەو شتانەی كە خۆشمان دەوێن، دەربڕین." ئەمە سەردێڕێكە

كە وەبیرهێنەری نووسینەكانی نوالیسە، بەڵام لەبارەی ستاندال (بە تایبەتی سەفەرنامەكەی بۆ ئیتالیا)وە نووسراوە.[٩] بەڵام بارت بە واتایەك كە ئەو لەبۆ "نووسەر" هێناویەتە گۆڕیٚ، بە ئاسانی دەتوانین بە نووسەر لەقەڵەمی بدەین: "نووسەر كەسێكە كە كێشەكەی زمان بێت، واتە لەو باوەڕەدابیٚ كە زمان كەخولقێنەری قووڵاییە، نەك ئامراز یان جوانی".[١٠] بە گاڵتە یان بەڕاستی دەیگوت كە نەخۆشە، چونكە دەتوانیٚ زمان ببینیٚ.[١١] كارەكەی دیتن بوو، نەك وەسف كردن. لە وتارێك دا كە سەردێڕەكەی یەكەم ڕستەی ڕۆمانی گەڕان بەدووی كاتی لەدەست چوویە، "واتە" "جاران چ زوو دەخەوتم" نووسیویەتی: "خۆم لە دۆخی كەسێك دا دەبینمەوە كە كارێك ئەنجام دەدا، نە كەسێك كە لەبارەی شتێكەوە دەدویٚ. من بەرهەمێكی بەرهەم هاتوو تاووتویٚ ناكەم، خۆم شتێك دەخولقێنم. ئاخێوێك لەمەڕ ئاخێوەوە بەرهەم دێنم. جیهان لەبەر چاوی منەوە وەكوو بابەتێك لە گۆڕیٚ دانیە. بەڵكوو چەشنی نڤیسیارێك ئامادەیە. واتە چەشنی پراكتیكێك...".[١٢] بارت لە كتێبی ڕۆلان بارتدا نووسیبووی: هەموو ئەم قسانە دەبیٚ بەجۆرێك بەبەرچاو بگیرێن كە گوایە قسەكانی كەسێتیەك یان چەند كەسێتیەكن لە ڕۆمانێك دا".[١٣] ئەم ڕستەیە بە دەستخەتی خودی بارت لەنێو دوو توێی كتێبەكەش دا هاتووە. لە ڕاستییش دا ئەم كتێبە ژیاننامەیەك نیە كە خۆنووس بێت. جۆرە فەرهەنگێكی وشەی تاكەكەسی‌یە، كۆمەڵە بڕگەیەكی كورتە كە وێنەگەلێكی لێڵ‌و تەم‌و مژاوی لە "سیمیۆلۆژیی ژیانێك" دەدەن بە دەستەوەو هەر ئەم بەرەنجامە كارەكە لە چیرۆك نزیك دەكاتەوە. كەسێتی‌یەك كە لەم چیرۆكەدا دەردەكەویٚ تەنیا بە یارمەتی (لەپەنای) وشەكانەوە دەكریٚ بناسرێتەوە، هەربۆیە دەبیٚ بوتریٚ پاڵەوانی ڕۆمانێكە، نەك ڕۆلان بارتی ڕاستەقینە. بەڵام ڕۆلان بارتی ڕاستەقینە كیٚبوو؟ پیشەی ئەویان بەم چەشنە دیاری دەكرد: ڕەخنەگری ئەدەبی، ڕەخنەگری كۆمەڵایەتی، نیشانەناس، وتارنووس... لانی كەم لەژێر هەریەك لەم ناوونیشانانەدا دەتوانین ناوی دووكتێبی ئەو، تۆمار بكەین، بەڵام لە ڕاستی دا، نووسەرێكی "داهێنەر" بوو.[١٤] "بەرهەمێكی بەرهەم هاتووی تاووتویٚ نەدەكرد، خۆی شتێكی بەرهەم

دەهێنا"، هەر لەبەر ئەم هۆیە حەزی نەدەکرد بڵێن "لەبارەی" دەقێك یا کەسێکەوە شتێکی نووسیوەو لەناوونیشانی کتێبێکی خۆی بەناوی "لەبارەی راسین"ەوە دڕدۆنگ بوو. بارت لە ڕێگەی نووسینەوە خولیای دیتنی زمانی هەبوو، چەشنی پروست. خەونی دەدی‌و پەخشانێکی خەیاڵاوی‌و خولیائامێزی دەنووسی: (کە) یەکێك لە جوانترین نموونەکانی پەخشانی مۆدێرنی فەڕانسی بوو.

مێتۆدی بارت لە نووسین دا تایبەت بوو بەخۆی‌و نەدەتوانرا لاسایی بکرێتەوە. بە شێوەیەکی هێمایی کورت دەینووسی‌و کورتبڕیی کە لە بنەڕەت دا مێتۆدێکی شێعری‌یە، بەکار دەهێنا. ڕستەکانی ئەو کورتن‌و زۆر جار بواری ڕاڤەجیاوازەکان دەڕەخسێنن. لەسەر مێتۆدی نیچە "بڕگەگەلی کورت"ی دەنووسی‌و هەمیشە شەیدای بڕگەنووسی، کورت نووسی‌و ئافۆریزم **Aphorism** بوو. دەیوت: "زمانی سروشتیی بیرەوەری، بریتی‌یە لەم کورت نووسی‌یە... چارەنووسی بنەمایی‌و مۆزیکالی کورت نووسی، هایکۆیە."[١٥] هایکۆ واتا بەیان ناکات، بەڵام پشت گوێشی ناخات. خاڵی نەمری هزر هاوکات بوونی واتاو بێ‌واتایی‌یە. بارت بڕگەیەك لە کتێبی ڕۆلان بارتی بە ناوی "بازنەی بڕگەکان" بۆ ئەم خاڵە تەرخان کردو نووسی کە بڕگەنووسی دروستکەری بازنەیە، "تەواوی جیهانی بچووکم لەو دا جێی دەبێتەوە".[١٦] بارت باسی لە یەکەمین دەق کە لە ساڵی ١٩٤٢ دا دایهێنابوو کردو نووسی کە کۆمەڵەیەك بوو لە بڕگە کورتەکان‌و پێی داگرت کە هەمیشە "لە هەموو کاتێکدا" بڕگەنووس بووە: "ئۆستوورەناسیەکان"و هەروەها تێزو پێشگوتارگەلێك کە لە "وتارە ڕەخنەگرانەکان"دا کۆ کراونەتەوە، لە بڕگە کورتەکان پێك هاتوون. "ئەمانە" کۆمەڵە کۆپلەیەکی زۆر کورت‌و چڕی کتێبی S/Z دروست دەکەن، تێزی دووەم لەمەڕ کتێبی مارکی دۆسادە لە ساد، فۆریە، لۆڤیۆلا، چێژی دەق (باسی لێوە کراوە)و لەپاش ئەمە "بڕگە گەلێك لە ئاخێوێکی عاشقانە (تاکە بەرهەمی بارت کە لە سەردێڕەکەی دا وشەی بڕگە هاتوە)ش کۆمەڵەیەکن لە بڕگە کورتەکان. لە وتووێژێك دا لە "ئەنجومەنی سریسی" (١٩٧٧) بارت ڕایگەیاند کە هیچ کتێبێکی تایبەتیی نیچە کاریگەریی

چارەنووسسازی لەسەر هزرو بەرهەمەکانی دانەناوە، بەڵام "ئەوەی من بۆ لای نیچە ڕادەکێشێ، فلانە کتێبی ئەو نیە، بەڵکوو بڕگەنووسیی ئەوە، واتە مێتۆدی تایبەتیی ئەو لە نووسین دا".[١٧] بارت لەو باوەڕە دابوو کە هەر بڕگەیەك نیشانەیەکی هوشیارانەیە، کە چەندین جار، لە "گشت" یان سیستم کاراترە. بڕگەکان خۆیان ژینێکی تاکانەیان هەیە، لێکدانی ئەو بڕگانە ئاخێو دەخولقێنن‌و ئاخێو لە ژیانی ناوەکیی بڕگەکانەوە دەست پێ‌دەکا: "پێڕستی دەق، ئیدی ئامرازی سەرچاوە نیە، بەڵکوو خودی خۆی دەقێکە، واتە دەقی دووەمە کە بە نیشانەی هەرە دیاری دەقی یەکەم دەژمێردریت". بارت باسی لە ئەزموونی تایبەتیی خۆی لە کۆپی کردنی نیگارێکی ئێرانی سەدەی حەڤدەهەم بە ناوی "کۆڕی ڕاو" کردوە. ئەو لەجێی کێشانەوەی وێنەی "گشت" تەنیا هێندێك دیمەنی نیگارە ڕەسەنەکەی کۆپی کرد. هەڵبەت ئەنجامەکەی لەتەك "ئاوێتەکردنی ڕەنگەکان = **Combination**ی تابلۆ ڕەسەنەکە گونجاو نەبوو، بەڵام بە بۆچوونی بارت "کاری سەرەکی نەدەکرا جگە لەمە بێ"، چونکە سەروکاری ئێمە لەتەك ئەم وردەکاری‌یانەیە نەك لەگەڵ تەواوەت دا. بارت چێژی بڕگەنووسی بەم چەشنە وەسف دەکا: "ئەم هەموو بڕگەیە، ئەم هەموو دەستپێکە"و لەسەری دەڕوات‌و دەڵێ کە بێزارە لە دوماهی، چونکە دەترسێ کە نەتوانێ لە بەرامبەر دوائاخاوتەدا خۆڕاگر بێت. بڕگەی بە "خەیاڵپەروەریی ئاخێو" پێناس دەکرد. هەر بڕگەیەك چەشنی دەقەکانی ئایینی زێن (*)و شێعرە هایکۆیی‌یەکان بریتیە لە چێژ. "کرۆکی بڕگە لە هەموو شوێنێك دا لەگەڵتایە، لە کافتریا، لە شەمەندەفەر، لە پیاسەیەکی هاوڕێیانە لەگەڵ دۆستێك دا، پاشان دەفتەری تێبینی‌یەکانت هەڵدەگری تاکوو نەك "هزرێك" بەڵکوو ریتمێك بنووسی".[١٨] بارت شەیدای موزیکی ڕۆمانتیك بە تایبەتی بەرهەمەکان شومان بوو، هەربۆیە کاتێك نووسی کە بڕگەی بەرهەمەکانی خۆی لە بڕگەکانی کۆمەڵەیەك لە گۆرانی‌یەکان دەچن، بیری لە شومان دەکردەوە: "هەر بڕگەیەك خۆی بەسە، بەڵام شتێك نیە جگە لە مەودایەکی نێوان دوو بڕگەی تەنیشتی خۆی... کەسێك کە بە شێوەیەکی زۆر باش بەر لە ئانتۆن‌و برێن لە جوانناسی

بڕگەکان تێگەیشتو بەکاری هێنا، شومان بوو". "بڕگە نووسییش ئایدیالی خۆی هەیە:"کە بریتیی‌یە لە" موسیقا".[١٩]

بارت هەر لە سەرەتاوە لەگەڵ بڵاوبوونەوەی پلەی سفری نڤیسیار شەڕی دژی "رەخنەی فەرهەنگستانی" واتە رەخنەیەك کە واز لە دەق دێنیو لە رووداوەکانی ژیانی نووسەرو شیتاڵ کردنەوەی توخمە "بان دەقی"یەکان دەدوێ، راگەیاند. پاش بڵاوبوونەوەی کتێبی لەبارەی راسینەوە پیکارد کە یەکێك لە "رەخنەگرە فەرهەنگستانی"یەکان بوو، و بە شێوەیەکی تایبەتی بەوە ناسرابوو کە شارەزای بەرهەمەکانی "راسین"ە هێرشی کردە سەر بارتو "رەخنەی نوی". مشتو مڕی نێوان بارتو پیکارد بە تایبەتی لەکتێبی رەخنەو حەقیقەتی بارت مێتۆدە تازەکانو رەخنەی مۆدێرنی جێگیر کرد. ئەم مێتۆدە تازەیە (کە بە لاسایی کردنەوە لە "رۆمانی نوێ" بە "رەخنەی نوێ" ناودێریان کرد) نەك تەنیا گۆڕانی بەسەر تیۆریی ئەدەبی دا هێنا، بەڵکوو لە بنەڕەتەوە شوێنگەی داهێنانی ئەدەبیی گۆڕی، بارت لە وتارە رەخنەگرانەکاندا نووسی:

"بەبۆچوونی رەخنەگرە کۆنەکان هەبوونی ئەدەبیات شتێکی نەمرانە (یا رەنگە چاکتر بێ بڵێم شتێکی سروشتی)یە. ئەوان ئەدەبیات بە گەوهەرێك لەنێوخۆی دا دادەنێن. بەڵام ئایا بە ڕاستی ئەدەبیات بەم چەشنەیە؟ بۆچی دەنووسین؟ ئایا هۆیەك کە راسین بۆ نووسین دایدەنا، هەر هەمان هۆی پروست بوو؟ رەخنەی کۆن بە پەسند کردنی نەریتی روانگەی تێگەیشتنی هەمووان (کە مەرج نیە واتایەکی مێژوویش بێ)، بەبێ هێنانەگۆڕی پرسیارەکان وەڵامی دەدانەوە. پێی وابوو کە نووسەر دەنووسێ تا شتێ دەربڕێو ئەدەبی بوون بە واتای وەرگێڕانی هەستەکانو هەڵچوونەکانە، بەڵام بە هێنانە ئارای بابەتی مەبەستی مرۆیی، ناکارایی سایکۆلۆژی پۆزەتیڤیستی ئاشکرا دەبێ. نەك لەبەر ئەوە کە شتێکی سەرەتایی‌یە، بەڵکوو لەبەر ئەوە کە بە فەلسەفەیەکی (جەبر)گەراوە گرێ دراوە، فەلسەفەیەك کە بە تەواوی کۆن بووە. پارادۆکس لێرەدایە کە رەخنەی مێژوویی کاتێك کە دەگاتە ئەم شوێنە، یەکسەر مێژوو بەرتەك دەداتەوە.[٢٠]

بارت نیشانی دا کە "مێژووی ئەدەبیات"، بەڕای "رەخنەگرە کۆنەکان"، بە واتای تێکهەڵکردنی مێتۆدی مێژوویی لەگەڵ مێتۆدی دەروونناسانەیە. لە ئەنجام دا ئەوان هەرگیز مێژووی بەرهەمە ئەدەبی‌یەکانیان نەنووسیوە،[٢١] بەڵکوو مێژوو یان ژینی دانەرانی ئەم بەرهەمانەیان نووسیوەتەوە. بەناوبانگترین نموونە لە رەخنەی کۆندا مێژووی ئەدەبیاتی فەڕانسەیە؛ کە گوستاو لانسۆن نووسیویەتی بنەمای نەریتیی رەخنەی فەرهەنگستانی لەودا دیارە: ئەمە مێژووی روونکردنەوەو تۆمارکردنی گرژی‌یە سایکۆلۆژیکی‌یەکانی نووسەرانە. لێرەدا بەرهەمە ئەدەبی‌یەکان شتێك نین جگە لە کۆمەڵە بەڵگەنامەیەك کە بە کەڵکی سەلماندنی راستیو دروستیی رێساکانی رەخنەگر لەبارەی سروشتی سایکۆیی دانەران یان وەسفی مێژووییو سۆسیۆلۆژیکی ژینگەی ئەدەبی دێن. بە گوتەی بارت لەم دۆخە دا مێژووی ئەدەبی "تا ئاستی" مێژوو دادەبەزێو ئەدەبیات بزر دەبێ. لە بەرانبەر کێوێك لە نووسینەکان کە لەمەڕ ژیانی نووسەران نووسیویانە، لەو وەسفەی کە بارت لەبارەی ئاندرێ ژیدەوە دەیکات، ورد بینەوە: "ئەو پرۆتستان بوو، ئەو پیانۆی دەژەنی، ئەو باسی تامەزرۆیی دەکرد، ئەو دەینووسی". "ئەمانە" چوار رستەی کورتو پوختن. مارتین هایدگریش لەبارەی فەیلەسووفەکانەوە بەم چەشنە دەینووسی. بۆنموونە لەمەڕ ژیانی ئەرەستۆوە نووسیویەتی: "هاتە دونیاوە، ئیشی کردو مرد". بە بۆچوونی هایدگر، بەسەرهاتی هزر پێوەندیی لەگەڵ تێڕوانینی تاکەکەسیی دانەرەوە نیە. هەبوون نایەتە نێو بابەتەوە، بابەت نایەتە نێو منی تاقانەوە، هزر نایەتە نێو دەروونناسی یان جیهان بینی‌یەوە. هایدگر باسی لە "نەخۆشیی رۆژگاری ئێمە" کە بریتیی‌یە لە لێوردبوونەوە لە سایکۆلۆژیی دانەر [٢٢] دەکرد. بارت پێی داگرت کە ئێمە دەبێ ژینی دانەر لەشوینی شیاوی خۆی دابنێین، واتە ئەو ژیانە بە بنەمای ئاماژە واتایی‌یەکانی بەرهەم لە قەڵەم نەدەین، ئەمە مانای ئەوە نیە کە یەکسەر بەرتەکی بدەینەوە. پیکارد بارتی بەوە تاوانبار کرد کە لە کتێبی لەبارەی راسینەوە هەم لە مێتۆدی ژیاننامە نووسی کەڵکی وەرگرتوەو هەم هێرشیشی کردۆتە سەر ئەو مێتۆدە. بارت وەڵامی دایەوە کە کەڵك وەرگرتن

لەمێتۆی ژیاننامەنووسی بە واتای رەخساندنی پێوەندی‌یە سیستماتیکەکانی نێوان بەرهەمو دانەرە، نەك هەر هێمایەك کە بۆ ژیانی دانەر بکرێت".[٢٣]
رەخنەی بارت لەسەر رەخنەی فەرهەنگستانی پێنج لایەنی هەیە. ١) رەخنەی بەهاکانو رێسا رەوشتی‌یەکان کە لە تانو پۆ Plot یان لە بەرهەمێکی ئەدەبی دا دەیدۆزینەوە، کە بە بۆچوونی رەخنەی فەرهەنگستانی نەمرنو پێوەندی‌یان لەتەك کۆمەڵگایەك کە بەرهەمی ئەدەبی لەودا نووسراوە، نیە. ٢) لە روانگەی سایکۆلۆژیکی‌یەوە رەخنەی فەرهەنگستانی سادەگەراو (جەبر)گەرایە. سیمبۆلی مرۆڤ لەم رەخنەیەدا پێشدەروون شیکارانەیە.[**] ٣) رەخنەی فەرهەنگستانی لە ژیانی دانەرەوە دەست پێ‌دەکا، لە ژیانی "گریمانەیی" دانەرەوە دەست پێ‌دەکا، چونکە ژیان لە تەواوەتی خۆی‌دا، ناناسرێت؛ بەڵام تەنانەت ئەگەر ژیانو دەروونی دانەرانیش بناسرایە، دیسانەوە کاری سەرەکی لە "ژیانی دەق"ەوە دەبوو نەك ژیانی دانەر.[٢٤]
٤) رەخنەی فەرهەنگستانی تەنها یەك واتا لە دەق دا دەدۆزێتەوە، ئەو واتایەش "واتایەکی لەقاڵب دراو"ەو هێندە بڕوای بەو واتایە هەیە کە دان بە خاڵێکی دیکە دانانێت. ٥) رەخنەگری فەرهەنگستانی هەرگیز بە ڕاشکاوی ڕاناگەیەنێت کە "ئایدیۆلۆژی"ی ئەو چیە. مامۆستای ئەو شێوازانەیە کە دەتوانین پێ‌یان بڵێین "لێدان لە ناڵو هەم لە بزماریش". ئەم پێنج لایەنەی رەخنەی فەرهەنگستانی لە باوەڕەکان یان کۆمەڵە بیرێکی دوگمدا خۆ دەردەخەن. بارت لە رەخنەو حەقیقەتدا ژمارەیەك لەو باوەڕانەی روونکردەوەو هەڵی‌سەنگاندن. نموونەی سەرەکیی ئەو نووسینەکانی پیکارد بوو، بەڵام کەمو کورپییەکانی مێتۆدی ئەو نووسەرەی دایە پاڵ "دوگم"ەکانی رەخنەی فەرهەنگستانیو لەم سێ‌باوەڕەی خوارەوە دا کورتی کردنەوە: ١ـ بڕوا هێنان بە بوونی حەقیقەتێکی بەرجەستە کە دواجار خۆی چەشنی تاکە واتای لواو (ممکن)و هەبوو (موجود) (بۆ نموونە واتایەکی تاکانە لە شانۆیەکی راسیندا) دەنوێنێ.
٢ـ بڕوا هێنان بە هەبوونی بابەتگەلێکی بێ‌بایەخ یان "قەدەغەکراو" کە ئەگەر رەخنەگر باسیان لێوە بکات، لەبەهاو نرخی کارەکەی کەم دەبێتەوە. (بۆنموونە

باسکردن لە پێوەندی‌یەکانو رەفتاری سێکسی لە بەرهەمەکانی راسین داو ...هتد) ٣ـ بڕواهێنانە بە واتای تاکانەی وشەکان، واتایەکی "سروشتی"و لەگۆڕان نەهاتوو کە لە کۆتایی دا هەبوونی هەر چەشنە ئاخێوێکی رەخنەگرانە ناپێویست دەکات.[٢٥]
"رەخنەی نوێ" هیچ کام لەم "دوگم"انە پەسند ناکات. بارت بە شێوەیەکی مەرجدار بڕوای بە بنەمای "زانستی ئەدەبی" هەبوو و، ئەم خاڵە ئەوی لە فۆرمالیستە رووسی‌یەکان جیا دەکردەوە، چونکە ئەوان لەژێر کاریگەریی پۆزەتیڤیزمی سەدەی نۆزدەهەم (و تا رادەیەك پێدا هەڵگوتنی "ئاخێوی زانستی" لە لایەن مارکسیزمەوە) بوون. بارت لە پێشگوتارێکی کورت دا کە بۆ وتاری "شەڕ لە تەك فریشتە" دا نووسی، پێی داگرت کە ئامانجی ئەو وتارە بە هیچ شێوەیەك هێنانەئارای بنەماکانی رەخنەی پێکهاتەگەرا نیەو تەنانەت ناتوانێ بەستێنی تاووتوێی پێکهاتەیی گێڕانەوە دیاری بکات. ئەم چەشنە تاووتوێ کردنە نابێ لەگەڵ ئەرکی زانستێك بە یەك شت بزانرێ، چونکە خاوەنی رێبازو بنەمای تایبەتی نیە، بەشێوەیەکی زۆر ساکار بەشێك لە نیشانەناسییە. رێسای راستیی هەر شیکردنەوەیەکی تازە لەمەڕ بابەت (دەقێکی نوێ، بەکارهێنانی رێسا زمانناسانەکانە. بەڵام هەر ئەم خاڵە بۆمان روون دەکاتەوە کە تاووتوێی هەر دەقێك جیاوازە لە شیکردنەوەی دەقەکانی دیکە. دەق لێرەدا "دەقێکی کراوە" دەبێت کە لەتەك چیەتی (ماهیت) ناکۆتای زمان دەگونجێ.[٢٦] لە وتووێژێك دا لەبارەی کتێبی سیستمی نەریتی پۆشاکەوە بارت وتی کە بەپێچەوانەی زۆر لە پێکهاتەگەراکان بڕوای بە "زانستی ئەدەبیات" نیە؛ هەرچەند خۆی مێتۆدێکی زانستی پەیڕەو دەکات، بەڵام بڕوای بە یاساکانو دەرەنجامە حاشاهەڵنەگرەکان لە ئەدەبیات دا نیە. بارت درێژەی پێ‌داو گوتی کە بەڕای ئەو خاڵی سەنتڕاڵ نەك تیۆریی زانستی ئەدەبی بەڵکوو "زمانی زانستی ئەدەبی"یە. بارت لە نووسین دا لەگەڵ زانست "جۆرە کایەیەکی شاراوە" دەکاتو ئەم کایەیە لەسەر بنەمای بێ‌باوەڕی لە هەمبەر "ئاراستەی بەرجەستەی ئەدەبیات"ە، چونکە "بەرجەستەگەراییش شتێکە دێتە خەیاڵەوەو گریمان

ئاسایه وەك شتەكانی دیكە."[٢٧] بارت لە رەخنەو حەقیقەتدا بەدەستهێنانی "جۆرێك" لە زانستی ئەدەبی بەدوور نەزانیوە، بەڵام پەیدابوونی ئەو زانستەی بەستبوویەوە بە ناسینی "بابەتی" ئەدەبیاتو جەختی لەسەر ئەم خاڵە دەكرد كە كاری ئەو زانستە نەك ئاگادار بوون لە نێوەرۆكی ئەدەبیات، بەڵكوو لەمەولا ناسینی فۆرمە ئەدەبیەكانو مێتۆدەكانی دەربڕین دەبێت.[٢٨] خاڵێك كە لێرەدا بەهێماكردنێك لێی تێدەپەڕم (و دەبێ لە تاووتوێ كردنێكی جیاواز دا باسی لێوە بكرێت) ئەوەیە كە لەنێوان ئەم باوەڕەی پێشووی بارت لە هەمبەر "جۆرێك" زانستی ئەدەبی، تیۆرگەلێك كە لە دوادەیەكانی ژیانی دا هێنایە گۆڕێ، جیاوازیی هەیە. وادێتە بەرچاو ئەو هەرچی بەرەوپێشەوە چوو، بڕوای بە "زانستی ئەدەبی" لەقتر بوو. رەنگە بتوانین خاڵی وەرچەرخان (ئەم خاڵە بە هیچ شێوەیەك بە دڵنیاییەوە دەرنابڕم) لە وتاری "لە كوێوە دەست پێدەكات؟" (١٩٧٠) بدۆزینەوە، كە لەو دا بارت جەختی كرد كە رەخنەی پێكهاتەیی مێتۆدێكی بنەمایی، كۆتاییو حاشاهەڵنەگری نیە تا بتوانرێ بە هۆیەوە هەرچەشنە دەقێك بناسرێتەوە: "رێساگشتیەكان لە بەرهەمەكانی پێكهاتەگەراكان دا بە مەبەستی پێشكەش كردنی ئەو چەشنە مێتۆدە رێك نەخراون." [٢٩]

بابەتی بەرهەمەكانی بارت هەمەجۆرە: ئەدەبیات، موسیقا، وێنەگری، سینەما، نیگاركێشان، پۆشاك، گرافیك، كێشەكانی ژیانی رۆژانە، سیاسەتو ...هتد، "ئایدیۆلۆژی" ئەویش لە باوەڕە فرەچەشنەكانەوە هەڵقوڵابوو: كاریگەریی سارتێر، ماركس، باشلار، برێشت، فرۆید، سۆسۆر، فۆرمالیستە روسیەكان، رۆمانتیك خوازە ئاڵمانیەكان، هۆسریڵ، لیبرالیزمو ... لە نووسینە هەمەڕەنگەكانی دا ئاشكرایە. ئەو خۆی گوتوویەتی - پێدەچێ نیوەیەك بە تەنزو نیوەیەك بە راستەقینە - هەركات كە بیهەوێ "دەتوانێ لە یەك سات دا" لە ئیگزیستانسیالیزم، ماركسیزم، فرۆیدیزمو پێكهاتەگەرایی كەڵك وەرگرێ، ئەم تێڕوانینە ئاوێتەییە كە بە ڕاستی لە هەموو بەرهەمەكانی دا وەبەرچاو دەكەوێ، بەبێ ئەو روحە ئازادەی ئەو رووی نەدەدا. بەڵام یەك خاڵ هەمیشە لە

بەرهەمەكانی دا بە خاڵی سەنتڕاڵ ئەژمار دەكرا: ئامانجی ئەو نەك دۆزینەوەی حەقیقەتی شاراوەی بەرهەمەكان، بەڵكوو ناسینی زمانیان بوو. "ناسینێك تا ئەو شوێنەی كە دەلوێ دەبوو كامڵتر بووایە". ئەو نەیدەویست واتاكان بدۆزێتەوە، بەڵكوو دەیەویست رێسا واتاییەكان بدۆزێتەوە، واتە ئەو كەرەستانەی كە زمان بۆ گەیاندنی واتا ئامادەیان دەكات. بەرهەمی ئەدەبی لە رێگەی زمانەوە دروست دەبێ، رەخنەی ئەدەبییش بەهۆی زمانەوە دێتە بەرهەم، بەڵام بابەتەكەی "دۆزینەوەی زمان"ە؛ خاڵی سەرەكی نەك پەیام بەڵكوو رەمزەكانە. "هەربەو چەشنەی كە زماناس كاری بەسەر واتای رستەوە نیە، بەڵكوو دەیەوێ پێكهاتەی وێنەیی ئەو رستەیە بناسێت، پێكهاتەیەكە كە ئەگەری هاتنە ئارای ئەو واتایە دەڕەخسێنێ".[٣٠] رەخنەگری ئەدەبیش دەبێ پێكهاتەی وێنەیی ئاخێوی ئەدەبی بناسێت، كەوابوو هەر رەخنەیەك بەم پێیە كە ئاخێوێكە لەمەڕ زمانەوە خۆی بان زمانە (سیستمێكی ئاماژەیی دیاریكراو، واتە ئەدەبیات تاووتوێ دەكات)، بەڵام لە لایەكی دیكەوە هەروەكوو زمان (رەخنەی ئەدەبی خۆی ئاخێوێكی ئەدەبیە) سیستمێكی سیمیۆلۆژیك دەخوڵقێنێ كە خوازیاری تاووتوێیەكی تازەیە (بان رەخنە یان رەخنەیەك لەسەر رەخنەگرێك) كە دەركەوتێك لەو (سیستمە) لەتێگەیشتنەكانی خوێنەری دەقی رەخنەی ئەدەبی دا هەیەو لەدوا شیكردنەوە دا شتێك نیە جگە لە نیشانەناسی لە فراوانترینو گشتیترین فۆرمی خۆی دا. كەوابوو رەخنەی ئەدەبی لە یەك سات دا هەم بەرناسەو هەم ناسكار؛ هەم واتایەو هەم واتاناس. هەر ئەم خاڵە ئێمە بەرەو بناغەی باسەكەی بارت واتە "ئاماژەی واتایی لە زمان دا" رێنوێنی دەكات، كاتێك كە بارت دەڵێ "ئازادیی مرۆڤ لەوە دایە كە بۆ شتەكان نیشانە دەخوڵقێنێ" [٣١] یان بە دەربڕینی تر بۆ شتەكان ئاماژە دادەهێنێ. بارت لە "مرۆڤی نیشانەساز" دەدوێ ئامانجی سەرەكیی ئەو "ناسینی رەوتێكە كە تایبەت بەمرۆڤەكانە، تێگەیشتنە لەم خاڵە كە بە چ جۆرێك مرۆڤەكان واتا بە شتەكان دەبەخشن."[٣٢] ئەمە هەوێنی هاوبەشی كتێبەكانی بارتە. تەنانەت "رووداو"ی گەرمو گوڕی مانگی مایسی ١٩٦٨ بەلای بارتەوە لە دەقێك دەچێ كە دەتوانین واتاكانی لە رێگەی "زمانێك كە

بەکار دێنێ"وە بدۆزینەوە. لە گوتاری "نڤیسیاری رووداو" کە لە هەمان ساڵی ١٩٦٨ دا بڵاوی کردەوە، نووسیویەتی: "تەواوی رووداوەکانی مانگی مایسی ١٩٦٨ بە سێشێوە نووسراون"؛ لە رێگەی گوتار، سیمبولو توندو تیژییەوە، پاشان وتی کە ورد بوونەوە لە گوتار ئاسانترین رێگەی ناسینی ئەو رووداوانەیەو گوتاری بەسەر چوار دەستە دا دابەش کرد: ١) دەربڕینی رادیۆیی (راپۆرتی رووداوەکان، لەگەڵ لەمپەرەکانو ئەو مەوداوایانەی کە لەنێوان کردەو ئاخێو داهەنو هەڵبەت کۆمەڵە لەمپەرێکی ئایدیۆلۆژیکن ٢)پێوەندیی هێزەکان لەنێوان گوتاری پارتەکانو تاقمە جۆراوجۆرەکان ٣)گوتاری خوێندکارانی زانکۆ ٤) گوتاری راشکاوانەو توندوتیژ (چەشنی دروشمەکان). تاووتوێی وردی ئەم چوارجۆرە (بە ئاخێوبوونی کردەکان) رێخۆشکەری تێگەیشتن لە واتای کردەکانە.[٣٣] هەوێنی "دۆزینەوەی ئاماژەی واتایی زمان"و "زانینی شێوەی واتابەخشی بە نیشانەکان" نێوەرۆکی کتێبی پلەی سفری نڤیسیار دەگرێتە خۆ، کتێبێك کە بە گوتەی بارت بە "مێژووی نڤیسیار" لەقەڵەم دەدرێت.[٣٤] بارت نووسیویەتی: "پلەی سفری نڤیسیار بە مانای مێژووی زمانی ئەدەبییە، نە مێژووی زمانەو نە مێژووی مێتۆدی دەربڕین (Style) بەڵکوو زۆر بە ئاسانی مێژووی نیشانە ئەدەبییەکانە، واتە ئەو نیشانانەی کە ئەدەبیات بەوانەوە دەبێتە ئەدەبیات".[٣٥] بەرهەمی ئەدەبی پێوەندییەکی نێوان نووسەرو دەق، یان پێوەندییەك لەنێوان نووسەرو خوێنەر نیە، بەڵکوو پێوەندییەکە لەنێوان کردەی ئاماژەو جیهان. ئەگەر ئەدەبیات بە دامەزراوێك بزانین، مێتۆدە مێژووییەکان، چ سۆسیۆلۆژیك یان سایکۆلۆژیك، بۆ ئاشنابوون لەگەڵی دا، بەکار دێن، بەڵام ئەگەر وەکوو جۆرە کردەیەکی داهێنەر سەیری بکەین، کە بە ڕاستی بەم شێوەیەیە، ئەم مێتۆدانە ئامرازێك نین کە بەپێی پێویست بنو تەنیا وەکوو زانیارییەك لەمەڕ ئاماژەوە بەکەڵکمان بێن.

بارت دەڵێ: "بابەتی بەرهەمەکانی من، بە تەواوی هەمەچەشنن ... بەڵام هەمیشە لە هەیکەلێکی سەرەکی دا جێیان دەبێتەوە: واتە لە ئاماژەی بابەتە فەرهەنگییەکان دا"[٣٦] و جەخت دەکاتەوە کە بابەتی ئەدەبیات لەم نێوە دا گرینگترە چونکە سەروکاری لەگەڵ زمان دا هەیە. لە شوێنێکی دیکە دا نووسیویەتی: "کاری من بەدەستهێنانی زنجیرەیەك لە شیکردنەوە پێکهاتەیی‌یەکانە کە ئامانجی هەموویان جۆرە زمانێکی نازماناناسانەیە".[٣٧] دۆزینەوەی ئەم بان زمانە یان "زمانی نازماناناسانە"یە دڵەخورپەی هەمیشەیی بارت بوو. ئەو زۆر زوو گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە بۆ گەیشتن بەم ئەنجامە رێگەیەك نیە جگە لە کەڵك وەرگرتن لە زمان. یاکوبسێن پەی بەوە بردبوو کە ئەزموونی منداڵ لەمەڕ کات، لە بنەڕەت دا پەیوەستە بە ئەزموونی زمانیی ئەو. منداڵان بەردەوام کۆمەڵە پرسیارێك لەبارەی چیەتیی زمانەوە دەهێننە ئاراوەو هێما بۆ قۆناغەکانی پێشووی فێربوونی زمان دەکەن. ئەوان شەیدای زمانن‌و ئەرکی بان ـ زمانناسانە ئامرازێکی گرنگە لە کامڵبوونی زمانی وان دا. منداڵ رابردوو بەم جۆرە وەبیر دێنێتەوە: "کاتێ چکۆلانە بووم بەم شێوەیە قسەم دەکرد". هێندێك جار هەوڵ دەدا تا "وەکوو منداڵێکی چکۆلە" بدوێ. ئەو پێی وایە ئەم یارییە زۆر سەرنج راکێشە.[٣٨] لەپاری یەکەم دا دیتمان کە سۆسۆر، زمانناسیی بە یەکێك لە توخمەکانی دوازانستی نیشانەکان یان نیشانەناسی دەزانیو لەو باوەڕەدابوو کە بە دۆزینەوە بنەمای نیشانەناسی دەتوانین مێتۆدی راستو دروستتر بۆ زمانناسی بدۆزینەوە. بارت لە تێزی بەناوبانگی خۆی لەژێرناوی پێشەکیەك بۆ نیشانەناسیدا رایەکی یەکسەر پێچەوانەی رایەکەی سۆسێری هێنایە گۆڕێ. ئەو دەسەلمێنێ کە نیشانەناسی ئەگەر بیەوێ بمێنێتەوە رێگەیەکی جگە لە بەکارهێنانی مێتۆدی زمانناسانە لەبەردەم دا نیە. بارت لە سیستمی نەریتی پۆشاکدا وتوویەتی: "زمانی مرۆیی هەر بە تەنیا سیمبۆلی واتا نیە، بەڵکوو بنەمای واتایە".[٣٩] بە لەبەردەست دابوونی بەرهەمی کاری بارت دەتوانیت بڕیار بدەی کە تەنیا بە یارمەتیی مێتۆدە زمانناسانەکان لە "پێکهاتە سەرەکیو پێوەندییە ناوەکییەکانی دیاردە فەرهەنگییەکان تێبگەیت"، ئەم خاڵە لەسەر دوو رێسای سەرەکی دامەزراوە: ١) دیاردە کۆمەڵایەتیو فەرهەنگییەکان، کۆمەڵە بابەت یان خاڵگەلێکی "واتادارن"و هەربۆیە بە نیشانە لەقەڵەم دەدرێ. ٢) ئەوانە لەنێو خۆیان دا هەڵگری گەوهەرێك نین،

بەڵکوو تەنیا لە بواری ئەو پێوەندییانەی کە لە تەك یەکدی دا پەیدای دەکەن، دەشێ بناسرێنەوە؛ هەر لەبەر ئەمەش سیمبۆلەکەیان نیشانە زمانییەکانن. پێکهاتەگەرایی لەسەر ئەو خاڵە دامەزراوە کە ئەگەر کردەکانو دەستکەوتەکانی کارو هزری مرۆڤ خاوەن واتا بن، کەوابوو دەبێ سیستمێك لە جیاکاریو پێوەندییەکانی نێوان (یەکە)کانی کردەو بەرهەمهێنانی کردە هەبێت، تاکوو بواری هاتنە ئارای واتا بڕەخسێنێ. بەڕای بینەرێك کە ئاگای لە دابونەریتەکانی پێکەوەنانی ژینی هاوسەرێتی لە کولتوورێکی دیاریکراو دا، (یان بینەری یارییەکی تۆپی پێ، کە شتێك لەبارەی تۆپی پێ نازانێ) نەبێت، کردەکانی تاکەکان بە تەواوی بە لایەوە بێواتان. تەنیا کاتێك ئەم کردانە بە لای ئەوەوە واتا پەیدا دەکەن کە چەشنی نیشانەگەلێك دابنرێنو ئەو سیستمانەی کە بەسەر گۆڕانکاریو پێوەندییە ناوەکیەکانیاندا زاڵن، بناسرێن، یان شایەنی ناسین بن. لیۆشتراوس لە پێش گوتارێك کە لەسەر گرینگترین بەرهەمەکانی مارسێل مۆس دا نووسیویەتی گوتوویە کە "کردە تەریك کەوتووەکانی تاکەکان هەرگیز لەخۆیانەوە سیمبۆلیك نین". هەروەها واتای فەرهەنگی هەر کردەیەکی دیاریکراو لە رێگەی ناسینی رێسا زاڵەکانەوە دەناسرێتو روون دەکرێتەوە.[٤٠] رێساکانی زمانی فارسی بوارمان دەدەنێ تا رۆنانێك لە فۆنیمەکان، مانای وشەیەك، یان رۆنانێك لە وشەکانی رستەیەك، یان رۆنانێك لە رستەکان چەشنی ئاخێو یان واتا بدەن بە دەستەوەو رێساگەلێکی فەرهەنگی دیاریکراو، بووارمان بۆ دەڕەخسێنن کە کردەگەلێکی تایبەتی واتای "گۆڵ کردن"، "شێعر هۆنینەوە"، "بەئەدەب بوون" ... بگەیەنن. فەرهەنگ بەم پێیە لە زنجیرەیەك لە سیستمە سیمبۆلیکیەکان پێك هاتوە. کاتێك کە ئێمە بابەتی توێژینەوەی خۆمان نەك بۆ دیاردەیەکی دیاریکراو، بەڵکوو بۆ دەسکەوتە فەرهەنگیەکان، یان "پێوەندییە واتادارەکان" تەرخان بکەین، چۆنیەتیەکانی "پێناسەکەر"انی ئەو پێوەندییانە دەگۆڕێن بۆ کۆمەڵە تایبەتمەندییەك کە دیاریکاریو جیاکاری دەخوڵقێننو بوار بە هەموو شتێك دەدەن تاکوو لە سیستمێکی سیمبولی دیاریکراودا واتا پەیدا بکەن.[٤١] کارایی نیشانەناسی لەوە دایە کە "ئێمە" هەر بابەتێکی توێژینەوە، یان

بە نیشانەیەك لە قەڵەمی دەدەین یان بە کۆمەڵەیەك لە نیشانەکانو پێوەندیە ناوەکیەکان دەیزانین. لە زمانناسی دا دەتوانین بە ئاسانی واتای رێککەوتەیی نیشانەکان بناسینەوە، بەڵام لە سیستمە نازمانیەکان دا مەترسی ئەوە کە نیشانەکان بە خاوەنی "واتای سروشتی" بزانین هەیە. بە هێنانەگۆڕی رێساکانی زمانناسی چەشنی سیمبۆل دەتوانین لەم جۆرە هەڵەیە دوور کەوینەوە. سۆسۆریش پێی داگرتوە کە زمانناسی بەهۆی هێنانە ئارای سیستمێك کە زاڵ ببێت بەسەر رێساکانی نێوان یەکە زمانییەکان دا، دەتوانێت کارایییەکی زۆری هەبێت.(٤٢) زمانناسی مێتۆدێکی شیکاری دەخاتە بەردەست کە لە هەموو شوێنێك دا دەکرێ بەکار بێت. هەڵبەت بارت بڕوای بەم خاڵە هەبوو، بەڵام ئەوەی ئەوی لەپێکهاتەگەراکانی دی جیا دەکردەوە، بەکار هێنانی ئەم مێتۆدە یان چاکتر بڵێم ئامانجی تاووتوێکردن بوو. بارت بە ئاشکرا بە دووی دۆزینەوەی حەقیقەتێکی حاشاهەڵنەگرو ئەرخەیانییەکی پتەوو توکمەو زانستی نەکەوتبوو. سوزان سونتاگ وەبیریهێناوەتەوە کە بارت پابەندی نەریتێکی کۆن لە "هزری فەرەنسی" مابوویەوە: بەدوای جوانی کەوتبوو، زیاتر سەروکاری لەتەك "جوانخوازی" دا هەبوو نەك زانست.[٤٣]

٢

بارت جۆرە سیستمێکی "رەمزدانەری"ی لەنێو هەموو رووداوەکانی ژیانی کۆمەڵگای مۆدێرن دا دۆزیوەتەوە، هەر لە پۆشینی جلوبەرگو خواردنی خۆراکەوە بگرە تا دەگاتە رووەکانی ژیانی کولتووری، ئابووریو ...هتد. بۆ نموونە رێساکانی خواردنی خۆراك وەبەرچاو بگرین. خۆارکەکان لە روانگەی تەوەری جێنشینییەوە لەسەر بنەمای لێکچوونەکانی خۆیانو لە روانگەی تەوەری هاونشینییەوە لەسەر بنەمای هاوڕێکیی بەردەوام لەکردەی خواردن دا هاوڕێك دەبن. ئەگەر ئێمە بە شێوەیەکی ستوونی بڕوانینە "لیستەی خۆراکی" رێستۆرانێك، لەگەڵ هاوڕێکی هاونشینی بەرەوڕوو دەبین. سەرەتا سووپ، پاشان بەڕیز بەرخۆراك، خۆراکی سەرەکیو زەڵاتەو دێسێر(***) لەلیستەکەدا دێن. شلەمەنی بە زۆری هاوکات لەگەڵ "بەرخۆراك" یان پاش ئەو ئامادە دەکرێت.

لەپاش دێسێریش دا دەتوانی داوای قاوەیەکیش بکەی. ئەمە "زمانی" ڕێستۆرانێکی فەڕانسەوی یان "هاوڕێکیو شێوەی خۆراك خواردنی فەڕانسەوییەکان"ە. بەڵام لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، زەڵاتە، لەنێوان بەرخۆراكو خۆراکی سەرەکی دەخورێ. ئەم "زمان"ە لەروانگەی فەڕانسەوییەکانەوە، "نارێزمانی"یە. ئێستا ئەگەر بە شێوەیەکی ئاسۆیی بڕوانینە "لیستەی خۆراکی" ڕێستۆران، لەپاش ناوی سووپەوە، جۆرەکانی هاتوون: دەتوانین لەنێوان سووپی جۆ، تەماتەو ... یەکێکیان هەڵبژێرین. هەروەها لەنێوان جۆرەکانی "بەرخۆراك" داو پاشان لەنێوان جۆرەکانی خۆراك دا، سۆسی زەڵاتە، پیپسی، دێسێرو تەنانەت لەبارەی ڕێژەی کوڵانی گۆشت لەنێو خۆراکی سەرەکی دا، بواری هەڵبژاردنمان هەیە. لێرەدا لەگەڵ تەوەری جێنشینی دا بەرەوڕووین. لە ڕەهەندێکی دیکەوە دەتوانین بڵێین لە دۆخی یەکەم دا لەگەڵ "زمان"و لە دۆخی دووەم دا لەگەڵ "گوتار"دا بەرەوڕووین.(٤٤) ئەم مێتۆدە زمانناسانەیە لە زۆربەی لایەنەکانی ژیانی ڕۆژانەی ئێمە دا بەکار دێ. بارت لەبارەی سیستمی پۆشاك، فەزای شارو بیناکاری، ﴿هونەری﴾ بیناکاری، دیوی ناوەوەی خانووەکانو بەکورتی زۆر لە لایەنەکانی ژیانی ڕۆژانە، ئەم مێتۆدەی بە ئەکتیڤ دەزانیو سەلماندی کە ژیانی ڕۆژانەی ئێمە بە شێوەیەکی زمانناسانە ڕێك خراوە. بارت ئەم تێگەیشتنە لە "ڕەمزدانەری"ی لەبارەی ئەدەبیاتیشەوە بەکار هێناوە. ئەو ئەم خاڵانەی بەسەر گەڵاڵەی یاکۆبسێن لەمەڕ پێوەندییەوە زیاد کرد: بواری پەتی لە گۆڕێ دانیە، هەر بوارێکی سیستمی پێوەندیکارانە بەهۆی ڕەخنەوە "ڕەمزدانەری" **Codification**ی بۆ کراوەو لەسەر بنەمای ڕێسا زمانناسانەکان پێك هاتوە. هەڵەی "ڕیئالیستەکان" بەردەوام بریتییە لەوە کە پێیان وایە سەروکاریان لەگەڵ بوارێکی کۆتاییو حاشاهەڵنەگر هەیە؛ لەحاڵێك دا کە لەگەڵ ڕێسای تایبەتی "ڕەمزدانەری" بەرەوڕوون. بارت پیشانی دا کە "کەتوار" بەو شێوەیەی کە بالزاك دەیدیو دەیهێنایە گۆڕێ، کاریگەریی لەسیستمێکی "ڕەمزدانەری"ی پێشوو وەرگرتبوو. خاڵێکی گرینگی دیکە کە پێی لەسەر داگرت ئەوە بوو کە ئەو "کەتوار"ەی کە مەبەستی بالزاکە لەگەڵ ئەو

"کەتوار"ەی کە ئێستاندال مەبەستیەتی جیاوازە. تا بەر لە مێتۆدی تاووتوێی پێکهاتەیی دەق خوێندنەوە بریتیبوو لە دابەزاندنی دەق بۆ واتاگەلێکی دیاریکراو کە لە بەستێنێکی تەواو جیاواز لە دەق بەدەست هاتوون. بەڵام بارت بڕوای بە بوونی واتایی کە لە دەرەوەی دەق بێت نیە. زمانناسی لەبەر ئەوەی واتا بەلاوە گرنگ نیەو گرنگی بە فۆرم دەدات، مێتۆدی ڕاستو دروستی خوێندنەوەشمان فێر دەکات.[٤٥] بارت لە تێزی سەرەتایەك بۆ نیشانەناسی گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە زمانناسی خۆی بەسەر هەموو لقەکانی نیشانەناسیو زمانیش خۆی بەسەر هەموو "سیستمەکانی دەربڕین یا ئاماژە" دەسەپێنێ. هەوڵی بارت لە ناسینی زمانی نەریتی پۆشاك (مۆدێلی جلوبەرگ) زیاتر سەلماندنی ئەم خاڵەیە کە تەنانەت لە سیستمەکانی تایبەت بە پۆشاك (لەنموونەی ئەو دا پۆشاکی فەڕانسەوییەکانی کۆتایی دەکانی ١٩٥٠ مەبەستە) ڕێساو بنەماکانی زمانناسی زاڵە. ئەو ئەم کارەی لە ڕێگەی تاووتوێی چەند "گۆڤارێکی تایبەت بە مۆدێل"ی ـ ژمارەکانی هەر یەکە لەو گۆڤارانە بە ڕیز لە ماوەی ساڵێك دا ـ ئەنجام دا.[٤٦] کتێبی سیستمی نەریتی پۆشاك لە بارەی شێوەی پۆشاکی خەڵکان، یان ڕێساکانی پۆشاك بەپێی یاسای گۆڤارەکانی تایبەت بە مۆدیل" نیە. ئامانجی سەرەکی ناسینی "سیستمی ئاماژەگەری"ی ئەم بڵاڤۆکانەیە، واتە تێگەیشتنی واتاکانە بەیارمەتیی نیشانەناسی. جلوبەرگەکان ـ چەشنی دەقە ئەدەبییەکان ـ جیهانێکن لەنیشانەکان، هەر بەو جۆرە کە ناسینی واتا ئەگەرییەکانی دەق، کاری نیشانەناسی زمانی ئەدەبییە، لەمەڕ تێگەیشتنی سیستمی واتایی نەریتی پۆشاکیش سیمیۆلۆژییەکی ئەکتیڤە. بارت لەبۆ نووسینی کتێبی "سیستمی نەریتی پۆشاك" شەش ساڵ کاری کرودوە. ئەم کتێبە لەلایەن پێکهاتە گەراکانەوە وەکوو "نموونەی باڵای مێتۆدۆلۆژیك"ستایش کرا.[٤٧] پێشتر بارت باسی لە لێکچوونی نێوان سیستمی پۆشاكو ئەدەبیات کردبوو: "ئەرکی هەردووك سیستم پێکهێنانی پێوەندییەك کە واتایەکی بەرجەستەو دەرەکی هەبێو بەر لەو سیستمە هەبووبێ، نیە. بەڵکوو خوڵقاندنی جۆرە هاوسەنگییەکی ئەرکیانەیە." [٤٨] لەسەرەتایەك بۆ نیشانەناسیشدا ئەم ڕێسایە

دووپات بۆتەوە. سیستمی نەریتی پۆشاك ـ بەو چەشنە کە لە گۆڤارەکانی مۆدێل دا پێناسە دەکرێت ـ خۆی زمانێکە، بەدەر لە شێوەی لەبەرکردنی جلوبەرگ لە لایەن تاکەکەسەوە زنجیرەیەکی سیستماتیکە کە لە نیشانەکان‌و رێساکان پێك هاتوە. بەڵام لە "زمانی نەریتی پۆشاك" دا بەپێچەوانەی زمان، هەمووان چوارچێوەی سیستم دیاری ناکەن، بەڵکوو تاقمێکی دیاریکراو (مۆدێل سازان) رەمزی بۆ دادەنێن‌و دەستنیشانی دەکەن. لەم کاتەدا ئاراستەی ئەبستراکتی زمان لێرەدا دەربڕینێکی ماتریالی بەدەست دێنیۆ لەم ڕووەوە لە زمانی نڤیسیاری نزیك دەبێتەوە، بەڵام لە نیگارو وێنەی "گۆڤارەکانی تایبەت بە مۆدێل" دا زمانی نەریتی پۆشاك، ئەو فۆرمە تەواو ئەبستراکتە لەکیس دەدا، چونکە جلوبەرگەکان لە دۆخێك دا دەبینن کە مرۆڤەکان لەبەریان کردون. ئەم خەڵکانە ـ زۆر جاران ژنە لاو و رەندەکان ـ بەجۆرێك نمایش دەکرێن‌و دەناسێندرێن، کە ئێمە پێمان وایە پۆشاکی ئەوان، پیشاندەری رێساکان‌و "زمان"ەو نەك نیشانەی دەست ڕەنگینیی تایبەتیی ئەوان لە لێکدان‌و هەڵبژاردنی کەرتە هەمەچەشنەکانی جلوبەرگەکان. [٤٩] بە ئاشکرا لە دەیەی ١٩٨٠ دا لە وڵاتانی رۆژئاوا "گوتار" لەسیستمی نەریتی پۆشاك" دا فۆرمی هەمەجۆری وەرگرتووەو یاساکان‌و رەمزەکانی "زمانیو نەریتی پۆشاك" گۆڕاوە. پێشتر لەسەر بناغەی ئەم زمانە فۆرمگەلێکی سنووورداری وتار پێك دەهات. بەڵام ئەمڕۆکە ئەم "گوتار" **Speech**انە تەواو فرەچەشن بوون‌و کار گەیشتۆتە ئەوە کە "زمانی سەرەکیو دوایین رێساکان" زۆر بە دژواری دەتوانی بدۆزیتەوە. سیستمی پۆشاك دواجار لەسەر بنەمای رێککەوتن دامەزراوە. ئەم سیستمە لە رێگەی گرینگی‌دان بە (واتادار کردن)ی بەشێك لە پاژەکان، هەمەچەشنی دەخولقێنیۆ لە ئەنجام دا بواری جێنشینی دەڕەخسێنیۆ. کاری نیشانەناس تێگەیشتن لە پرۆسێسی بەرهەمهێنانی ئەم واتایەیە. بارت لە وتووێژێك دا جەختی لەسەر گرینگیی "سیستمی نەریتی پۆشاك" کردو وەبیری هێنایەوە کە نووسەرانێك وەکوو بالزاك، میشلەو پروست، لە "زمانی پۆشاك" شارەزا بوون. بەڵام کاری ئەو بارت دەبووایە لە رێسا مێتافۆریکی‌یەکانەوە گەیشتبایە شیکردنەوەیەکی دیاریکراو و

تەکنیکی پۆشاك یەکێك لە ئامرازە پەیوەندی‌کاری‌یەکانە کە هەم خاوەنی ئارایی‌یەکی مەتریالی‌یە کە رۆژانە وەبەرچاو دەکەویۆ ئارایی‌یەکی "فکری"یشی هەیە.[٥٠] بارت روون دەکاتەوە کە لە کتێبەکەی خۆی دا وێنەو نیگار بەکار نەهاتوون. چونکە کتێبەکە لە بنەڕەت دا لەسەر بناغەی وەسفی نڤیسیاری (روونکردنەوەی وێنەکان لە گۆڤارەکانی تایبەت بە مۆدێل) دانراوەو وەسف کردن هەر تەنیا پێوەندیی بە دیتنەوە نیە، چونکە هەر چەشنە وەسفێکی ئاخاوتەیی خۆی سیستمێکی هزرمەندانەی پەتی‌یە: "نووسین رەنگدانەوەی ساکار، یان وەرگێڕانی سادەی نیگارەکان‌و ئاخاوتن نیە، بەڵکوو سیستمێکە لەنێو خۆی‌دا (کامڵ)ە".[٥١] هەڵبەت کتێبی سیستمی نەریتی پۆشاك چەند سیستمێکی ئاماژەی واتایی لێك جیاواز دەهێنێتە گۆڕیۆ: جلوبەرگەکان، وێنەکان‌و زمانی نڤیسیاری. بەڵام شیکردنەوە لە هەمبەر ئەم فرەچەشنی‌یە تەنیا دوابەدوای شیکردنەوە لە هەمبەر زمانەوە دەشیۆ ئەنجام بدرێت.[٥٢] ئەو جلوبەرگانەی کە لە "گۆڤارەکانی تایبەت بە مۆدێل"دا دەیان بینین، لەگەڵ ئەو جلوبەرگانەی کە خەڵکی لە شەقامەکان دا دەیان پۆشن، جیاوازی‌یان هەیە. رەنگە باشتر بیۆ بڵێین کە "ناڕاستەقینە"ن، بەڵام زۆر جاران زیاتر لە جلوبەرگە راستەقینەکان دەبنە ئامرازی خەیاڵپەروەریی گشتی "خەڵك". ئەم جلوبەرگانە نیشاندەری جۆرە مەودایەکی کەتوار لە تەك ئۆتۆپیان، چەشنی فیلمەکان‌و چیرۆکە وێنەیی‌یەکان‌و رۆمانە پڕفرۆشەکان کە هەمووان پەسندیان دەکەن.[٥٣]

بارت وتوویەتی کە بە نووسینی مێتۆلۆژی زانی کە زماناسی مێتۆدێکی سەرەکی دەخاتە بەردەست توێژەر. سیستمی نەریتی پۆشاك لە راهێنانێك دەچوو بۆ ئەوە راستیی ئەم خاڵە بسەلمێنریۆ. ئەو سەرەتا دەیویست لە تاووتوێی جلوبەرگی ژنان لە شەقامەکان ڕا دەست پیۆبکا، بەڵام هەرزوو بۆی دەرکەوت کە زمانی نڤیسیاری دەربڕین **Diction**ی ئەم جلوبەرگانە لە بڵاڤۆکەکان دا مێتۆدی راست‌و دروستی کارەکەی دەخاتە بەردەست. بارت گوتی کە "ئیدی دڵنیا بوو وم کە ناتوانی لە دەرەوەی زمان بیر لە هیچ بابەتێکی فەرهەنگی بکەینەوە".[٥٤] سیستمی پۆشاك لەسەر بنەمای رێککەوتن دامەزراوە. ئەگەر پۆشاك خاوەنی ئاماژەیەکی واتایی ـ

کۆمەڵایەتی نەبووایە، ئەو کات تەنیا کۆمەڵە جلوبەرگێك دەکڕدرا کە درەنگ بدڕێن‌و هەرکەسێکیش تەنیا کاتێك جلوبەرگی تازەی دەکڕی کە کراسەکانی پێشو وی کۆن بوونایە؛ بەڵام بەهۆی واتای دیاریکراو و ڕێککەوتەیی پاژەکانی کراس، ڕۆنانی هەمەچەشن‌و فرەڕەنگ پێك دێن کە بنچینەی "نەریتی پۆشاك" واتە مۆدێلی جلوبەرگن. بۆ دۆزینەوەی ئەرکی ئەم سیستمە بارت نیگارەکان‌و نڤیسیارەکانی گۆڤارەکانی تایبەت بە مۆدێلی تاووتوێ کردو خاڵی دووەمی بە "نەریتی پۆشاکی نووسراو" ناودێر کرد.[٥٥] بارت لەپاری یەکەمی کتێبەکە دا (کە سەردێڕەکەی "مێتۆد"ە) مێتۆدی زمانناسانەی خۆی هێنایە گۆڕێ. ئەو پۆشینی جلوبەرگ (Vetement)ی بە زمان دایە قەڵەم‌و خوو و نەریتی پۆشاك (Habillement)ی بە مانای گوتار بەکار هێنا. نەریتی پۆشاك جۆرە هەڵبژاردنێکی تاکەکەسیی نیشانەکانەو فۆرمە هەمەجۆرەکانی بریتین لە چەشنەکانی سەرهەڵدانی "زمانی پۆشاك". ڕوونکردنەوەو وەسفکردنە نڤیسیاری‌یەکان کە لە گۆڤارەکانی تایبەت بە مۆدێل دا دێن، بە واتای زمانناسانە "گوتار"ە (لە فۆرمی تۆمارکراوی خۆی لە سیستمی هێما نڤیسیاری‌یەکان) بەڵام لە پانتایی سیستمی پۆشاك دا "زمان". ئەم دوو فاقی‌یەتە ڕێسای سەرەکیی تاووتوێی پێکهاتەییە لەمەڕ "نەریتی پۆشاکی نڤیسیاری".[٥٦] هەربۆیە "مێتۆدی پۆشاك" بابەتێکی تاکەکەسی‌یەو بە گوتار ناودێری دەکەین، "زمانی پۆشاك" خاڵێکی گشتی‌یەو بە زمان ناوزەدی دەکەین. تەواوی کۆمەڵگا زمانی پۆشاك لە ڕێگەی ئەرکی گرووپێك لە داڕێژەران‌و مۆدێل سازان واتە دەزگا سەرەکی‌یەکانی بەرهەمهێنانی پۆشاك، دەناسن. ئەم بژیوانە دروستکەری "ئاخێوی پۆشاك"ە کە بڵاڤۆکەکانی جلوبەرگ‌و ڕێکلامەکان (و هەندێ جار ڕاگەیەنە گشتی‌یەکان) ئەم ئاخێوە دەهێننە گۆڕێ.[٥٧] بەڵام چ پێویستی‌یەك بەبوونی نڤیسیار لە گۆڤارەکانی تایبەت بە مۆدێل دا هەیە؟ بارت لە وتاری "تیۆریی دەربڕینی نیگارەکان" دا باسی لە ڕێکلامێك کردوە: وێنەی کووپێك قاوە کە هەڵمی لێ هەڵدەستێ، ئەم وێنەیە بە تەنیایی دەدوێ (گەیەنەری واتایە) بەڵام لە پاڵیشیدا ڕوونکردنەوەیەکیش نووسراوە: "تازە، سروشتی، بەتام"، ئەم نووسینە (کە

دووپاتکەرەوەی واتایە) بۆچ پێویستە؟ بارت دەڵێ: "زمان واتە دەسەڵات" [٥٨]. هەرچەندیش کە نووسینی گۆڤارەکانی تایبەت بە مۆدێل گەمژەیی‌یانە یان سادەگەرایانە بێنە بەرچاوو بابەتگەلی ئاشکرا ڕوون بکەنەوە، دیسان "واتا سەقامگیر دەکەن". ئەم زمانە نڤیسیاری‌یە ئەگەری "مانۆڕ"ی هەیە. لە شوێنگەی ژن لە کۆمەڵگەی بورژوازی دەچێ‌و پێشاندەری ئەم شوێنگەیەیە: "نەزان، منداڵ‌و لە هەمان کات دا گرنگە"■ [٥٩]. بەڵام لە ڕووی ئەرکی‌یەوە یا چاکتر بڵێین پروپاگەندەیی‌یەوە لانی‌کەم خاوەنی سێ‌جۆر واتای لاوەکی‌یە:

١ـ زمانی پروپاگەندەیی بۆ دەوڵەمەندان، ڕوون دەکاتەوە کە جلوبەرگەکە لە چ جۆر قوماشێك‌و چ جۆرە کەرەستەیەك دروست کراوە، ٢ـ زمانی پروپاگەندەیی بۆ کرێکاران، ڕوون دەکاتەوە نرخەکەی کەمەو درەنگ کۆن دەبێ‌و دەدڕێ، ٣ـ زمانی پروپاگەندەیی بۆ چینی نێوەڕاست: ئەرکێکی تایبەتی هەیە، بەرهەمهێنەری خولیایە، بۆ نموونە لەپاڵ وێنەکە دا ژنێکی گەنج کراسەکەی لەبەر کردوە "کەسێك کە "مانە" تامەزرۆ بوو بیکێشێتەوە". ئامانجی بارت لە سیستمی نەریتی پۆشاکدا کۆکردنەوەو ڕێکخستنی دەستوورێکی هەمەلایەنە بوو بۆ زمانی پۆشاك. بارت خۆی جارێکیان دانی پیانا کە بەراورد لەگەڵ کتێبێکی ڕێزمانی لە نووسینی ئەم کتێبە دا لەبەرچاو گرتوە.[٦٠] ئەو شەست ناوی لێك جیاوازی دۆزیەوە کە دەتوانی هەموو بەشەکانی جلوبەرگەکان لەوان دا جێ بکەیتەوەو ﴿هەروەها﴾ سێ‌مێتۆدی جیاوازی لێك دان ﴿ی دۆزیەوە﴾ کە پێوەندیی ئەم بەشانە پێشان دەدا. وردبوونەوە لە مێتۆدە زمانناسانەکان بارتی بەرەو هێنانە ئارای بابەتگەلی سەرنج ڕاکێش، ڕاکێشاوە. بۆ نموونە لە لێکۆڵینەوەیەك کە ئەو لەمەڕ "ناوە تایبەتی‌یەکان"ەوە ئەنجامی داوە ورد بینەوە: "ناوەتایبەتی‌یەکان بە گرینگ دەزانم، تاکە دەقێك کە لەبارەی پروستەوە نووسیومە لەبارەی ناوە تایبەتی‌یەکانە لە بەرهەمەکانی ئەو دا. پروست خۆی فەلسەفەیەکی لەمەڕ ناوە تایبەتی‌یەکانەوە هەبوو، پێوەندیی مەتەڵ ئاسای ئێمە لە تەك ناوەکان لە ڕاستی دا پێوەندی‌یەکی ئاماژەدارە، چێژی هەیەو تەنانەت دەتوانین بڵێین سەرخۆشانەیە".[٦١] بارت لە کتێبی "ڕۆلان

بارتدا باسی له بیرەوەرییەکانی منداڵیی خۆیو ناوە تایبەتییەکانو شاری بایۆن کردوە. جارێکیان گوتی: "هەستیارم بە ناوە تایبەتییەکان... چەندین جار بیرم لەوە کردۆتەوە کە سەرکەوتنی نووسەرێك لە رۆمان دا پەیوەستە بە دۆزینەوەی ناوی گونجاو بۆ کەسێتییەکان".[٦٢] بارت لە وتاری "تاووتوێی پێکهاتەیی چیرۆکێکی ئیدگار پوو" (١٩٧٣) دا ناوی تایبەتی بە "میری ئاماژە پێکەرەکان" ناوزەد کردوە کە "خاوەنی واتای ناڕاستەوخۆی زۆرە، هەم لە روانگەی کۆمەڵایەتیو هەم لە روانگەی سیمبۆلیکییەوە." [٦٣] لە کتێبی "رۆلان بارت" دا چوار ناوی جیاوازی بۆخۆی داناوە کە بریتین لە: من، ئەو، ر.ب، و هێندێ جار ئێوە. خۆی گوتوویەتی: "ناوونیشانی من لە راستی دا ناوی منی خەیاڵپەروەرە، هەرکاتێك دەڵێم من، بێگومان نغرۆی خەیاڵم" ناوی "ئەو" پیشاندەری مەودایە، ئەو لە پیوار دایە، لەگەڵ "من" دا مەودای هەیە. "﴿مەبەست لە﴾ مەودا ئەو واتایەیە کە برێشت مەبەستی بووە". کاتێك کە دەڵێین ئەو، باس لە وردیو جیاکاریی زمانی دەکەین: "رەنگیشە بتوانین بڵێین بە پێی واتای وردی وشەکە، ئەو، مردوە".[٦٤] بە لەبەرچاو گرتنی خاڵی ناوبراو ئایا دەتوانین بڵێین کە پێداگریی شێخ ئەبو سەعید ئەبولخەیر لەجێی خۆی "ئەمان" بەکار بێنێ، بە واتای مەرگی خۆیەتی؟ ئایا مەبەست ئەوە نیە کە شێخ دەیەویست "من"ی خۆی بکوژێ؟[٦٥]، بەڵام ئەم "من"ە بەردەوام لە مەودایەکی دوورتر دا چەشنی "ئەمان" دیسان دەردەکەوتەوە؟ یان کاتێك لیۆن ترۆتێسکی لە مێژووی شۆڕشی رووسیەدا باس لە خۆی دەکا "ئەو" بە کار دێنێ، ئایا بەبێ ئەوە کە خۆی بزانێ، باس لە سەردەمێکی بەسەرچوو، ئایدیالی لە دەستچوو، قارەمانێکی مردوو ناکات؟ دەبا بگەڕێینەوە لای باسەکەی بارت؛ ئەو "ئێوە" لە شوێنێ بەکار دێنێ کە خەریکی ئیدانەکردنی خۆیەتی: "جۆرە کردەیەكو دەربڕینی پارانوویيك **Paranoiac**و دواجار "ر.ب"ی لە هێندێك شوێن دا هێناوەتەوە کە وای کردوەکە رەفتارو کردارەکانی ئەو، نەناسراوو ئاوێتەی لێڵیو نادیاری بن. [٦٦] تا ئێرە روون بۆتەوە کە مێتۆدی کار کردنی بارت پانتاییەکی فراوانتر لە رەخنەو تیۆریی ئەدەبی دەگرێتەوە لە هەموو لایەنەکانی ژینی کۆمەڵایەتی -

کولتووریيەوە ئەکتیڤە. بارت کاری خۆی بە "مێتۆلۆژیك" ناوزەد کردو هەڵبەت چەمکێکی فراوانتر لەو شتەی کە تا ئێستا - بەتایبەتی لە بەرهەمەکانی لیۆشتراوس دا - لەبارەی ئوستوورەوە هاتە کایەوە، لەبەرچاو گرتبوو. لە وتارەکانی کتێبی بارت "ئوستوورەناسییەکان" دا، دەتوانین رەهەندێك چەشنێك رەهەندی پێوەندیکارانەی یاکۆبسێن بەدەست بێنین. بە پێی ئەم تانو پۆ = گەڵاڵە = **Plot**یە گەیەنەر دەق لەبۆ وەرگر دەنێرێت، هەڵبەت لە زۆربەی نموونەکانی بارت دا، گەیەنەر نووسەرەو وەرگر خوێنەرە. دەق پێکهاتەیەکە لە نیشانەکان کە کۆمەڵە بەهایەکی گریمانکراوو دیاریکراوی هەیە، خودی ئەم بەهایانە دیاریکارییەکانی خۆیان لە رەهەندی ئاماژە ئاسای خۆیانەوە بەدەست دێنن... دیاریکاریو ئاماژە بەهادارەکان کە نووسەر دەیانهێنێتە ئاراوە، مەرج نیە لەگەڵ ئەو شتانەی کە خوێنەر هەڵیان دەهێنجێنێ، بگونجێن. لەهەندێك خاڵ دا (چەشنی شوێنێك کە خوێنەر لەگەڵ دەق دا بەرەوڕوویە کە بە زمانێکی بێگانە نووسراوەو ئەو شارەزای ئەو زمانە نیە) ئەم پێوەندییە بە هیچ شێوەیەك دروست نابێت. پێوەندیی گەیەنەرو وەرگر بە بەهاکانو ئاماژەکانیشەوە لەژێر کاریگەریی راڤەکردنیان دایە. لێرەدا راڤە لە گشتیترین واتای خۆی دا هاتوە کە ئەزموونە تاکەکەسییەکانو ئەرکی هێزە کۆمەڵایەتییەکان دەگرێتەوە. لایەنی پروپاگەندەو پێش گریمانەیی سیاسی، رەوشتیو دینییەکانو ... هتد لە هەمبەر تێگەیشتنی خوێنەر لە مەڕ بەهاکانو ئاماژەوە گرینگییەکی چارەنووسسازیان هەیە. بارت لە وتاری "ئوستوورە، ئەمڕۆ"[٦٧]دا (کە لە سێپتامبری ١٩٥٦ دا، کاتێك کە شەڕی ئەلجەزایر پەرەی دەسەند بڵاو بوویەوە) لەبارەی وێنەیەکەوە کە لەسەر بەرگی گۆڤاری پڕفرۆشی "پاری ماچ" چاپ کرابوو، دووا. لەم وێنە ڕەنگییە دا سەربازێکی رەش پێست، خۆڵاتییەکی یەکێك لە کۆلۆنیالەکانی فەڕانسە دەبینرێ کە بە جلوبەرگی سەربازیی سوپای فەڕانسەوە سڵاو لە ئاڵای فەڕانسە دەکات. بارت روونی کردەوە کە واتای ئەم وێنەیە دەتوانین لە پێوەندییەکانی نێوان نیشانەکان دا بناسین. ئەو پێوەندییانەی کە وەرگر (لێرە دا بڵاوکەرەوە، سەرنووسەرو وێنەگری گۆڤار)

دەستنیشانی کردوون: "فەڕانسە ئیمپراتووریەیەکی مەزنە... هەموو کوڕانی نیشتمانی دایك، جیا لە ڕەنگی پێستیان وەفادارانە، لەژێر سایەی ئالاکەی دا، خزمەتی نیشتمان دەکەن... وڵامێکی باشتر لەم هەڵچوون و تامەزرۆیییەی رەش پێستێك کە خزمەت بە ستەمکارەکانی دەکات ناتوانی بدۆزیتەوە، تاکوو لە دژی لۆمەکارانی سیستمی کۆلۆنیالیستی بیدەیتەوە."[٦٨] لە راستی دا لێرە وێنەگر / بڵاوکەرەوەی "پاری ماچ" وێنەیەکیان بۆ خوێنەری گۆڤارەکە داناوە کە لەودا دیاریکاری بەهادارانە بریتییە لە پەیوەست بوونی سەربازیی رەش پێستەکە بە سوپای فەڕانسە. تاکوو لەم رێگایەوە ئاماژە بەم واتایە بکات کە ئاپارتاید لە سوپاو کۆمەڵگەی فەڕانسە دا نیە. ئەمە راڤەی بڵاوکەرەوەو وێنەگرە کە هەوڵ دەدەن تا لە رێگەی هێنانە گۆڕی بەهایەکی دیاریکراو ئەو دیاریکارییەی کە مەبەستیانە بەسەر خوێنەردا بیسەپێنن. فالکێز دەنووسێ کە دەتوانن ئەو گەلاڵەیەی کە بارت باسی لێوە دەکا فراوان بکەیەوەو خودی رۆلان بارتیش لەو گەلاڵەیەدا جێ بکەیتەوە.

بارت چی کردوە؟ ئەو خوێنەری لەگەڵ ئاماژەی دووەم ئاشنا کردوە. وێنەگرو / بڵاوکەرەوەی "پاری ماچ" لە رێگەی ئەم دیاریکارییە بەهادانەرانەوە کە سەربازێکی رەش پێست سڵاو لە ئاڵای فەڕانسە دەکا، ئاماژەی یەکەمیان هێنابوویە گۆڕێ: ئاپارتاید لە سوپاو کۆمەڵگای فەڕانساییدا نیە. لەم کاتەدا بارت ئاماژەی دووەم دێنێتە پێشەوە: هێزێك دەیەوێ دان بەوە دابنێین کە ئاپارتاید لە سوپاو کۆمەڵگەی فەڕانسە دا نیە.[٦٩] ئەمە ڕاڤەی رۆلان بارتە. بارت بە بڵاوکردنەوەی پلەی سفری نڤیسیار لە ساڵی ١٩٥٥دا یەکەم هەنگاوی لەپێناو هێنانەگۆڕی تیۆریکی ئایدیۆلۆژی لەجەرگەی ئاخێوی سیمیۆلۆژیك هەڵێنابوو.[٧٠] لەنێوان ئەم کتێبەی بارت و ئەدەبیات چیە؟ی ژان پۆل سارتەردا لێکچوونی زۆر دەتوانی بدۆزیتەوە. هەر دووك تێگەیشتنی تایبەتی خۆیان لەمەڕ کامڵ بوونی ئەدەبیاتی فەڕانسە لە ماوەی ٣٠٠ ساڵی رابردوو دا بەیان کردو لەبۆ تێگەیشتنی شوێنگەی ئێستای نووسینی ئەدەبی لە فەڕانسە دا کەڵکیان لێ وەردەگرت. هەردووکیان شیکردنەوەی سۆسیۆلۆژیك / مێژوویییان بەکار هێناو هەر یەکەو

بە جۆرێك لە جۆرەکان ئەدەبیاتیان بە "دەروەست" زانیوە. بارت لەو باوەڕە دابوو کە تا ساڵی ١٦٥٠، زمانی فەڕانسە هێندە توکمە نەببوو تاکوو نووسەران بتوانن پەی بە شێوەی نووسینی تاکەکەسی و شێوەی دەربڕین ببەن. بەڵام هەر لەگەڵ کامڵ بوونی سیستمی سینتاکسی و وشە پێویستەکان، "بەرهەمە خەیاڵییەکان" بەزمانێك نووسراون کە بە خێرایی لەژێرناوی "زمانی ئەدەبی" ناوبانگی بەدەست هێنا. ئەم زمانە شێوەی تێڕوانین و جیهانبینی چینی نێوەڕاستی دەسەڵاتداری پێشان دەدا. هەموو نووسەران لەسەر ئەم بۆچوونە کۆك بوون کە ئامانجی ئەدەبیات دروستکردنی پێوەندییە. کاری ئەدەبی بە واتای گەیشتن بە ڕایەکی دیاریکراو بوو کە بەهۆی کامڵ بوونی رێژەیی لە زەین دا، وشەکان هەڵدەبژێردرێن و ڕا بۆ خوێنەرو گوێگر دەگوازنەوە. هەڵبەت بارت لە تەك ئەم تێڕوانینە ناکۆك بوو و چەشنی تریستان تزارا پێی وابوو کە "هزر لەنێوان لێوەکان دا دروست دەکرێ"؛[٧١] و رێگەیەکیشی بۆ جیاکردنەوەی ئایدیا لەو زمانەی کە دەری دەبڕێت، شك نەدەبرد. بە ڕای بارت تەنانەت رۆمانتێك خوازەکانیش جیا لەو شۆڕشەی کە لە دژی کلاسیك خوازەکان بەرپایان کردبوو، ئەم ڕوانگە سەرەکییەی کلاسیك خوازەکانیان کە پێی وایە "زمان ئامرازە"[٧٢] پەسند کردبوو. بارت روونی کردەوە کە دابڕانی راستەقینە لەنزیك ساڵی ١٨٤٨و چەشنی بەرەنجامی شۆڕشی ١٨٤٨ رووی دا، پاش ١٦٥٠ دووەمین مێژووی گرینگ لە مێژووی ئەدەبیی فەڕانسە ساڵی ١٨٤٨ە. لە پاش شۆڕشی مەزن ١٧٨٩ کۆمەڵگەی فەڕانسە بەسەر سێبەشی لێك جیاواز دا لێك دابەش کرابوو: کرێکارانی پیشەسازی، ئەریستۆکراتی خاوەن زەوی، چینی نێوەڕاستی دەسەڵاتدار. هەر لەگەڵ کامڵبوونی ململانێی چینەکان، چینی دەسەڵاتدار ئەم ڕوانگەیە کە "زمان بەردەوام بە شێوەیەکی بونیادی قەناعەت پێکەرەو لەسەر بنەمای دیالۆگ دامەزراوە، بە واتا زمان فۆرم بە جیهانێك دەبەخشێ کە لەو دا مرۆڤ تەنیا نیەو وشەکان هەڵگری ئەو دۆخە ترسناکە نین و ئاخاوتن هەمیشە بە واتای دروستکردنی پێوەندی لەگەڵ کەسانی دیکەیە".[٧٣] بارت دەنووسێ ئەو شتەی کە فلۆبێری لە بالزاك جیا دەکردەوە چەمکێکی جیاوازە کە ئەو خۆی لەبارەی

زمانەوە داینـاوە. ئەمە بەرەنجامی ساڵی خوێناویی ١٨٤٨ە. فلۆبێر لە "شێوازی دەربڕین (Style)ی تاکەکەسی" لە باڵزاك جیابووبوویەوە، چونکە زمانێکی جیاوازی دەناسی. بالزاك لە بیروڕاو تێگەیشتنی کلاسیکخوازەکانەوە نزیك بوو و زمانی بە ئامرازێکی سروشتیو تەنیا بۆ پێوەندیو هێنانەگۆڕی ڕا لەبارەی ئەزموونی مرۆڤەوە دەدایە قەڵەم، لە حاڵێك دا فلۆبێر تێڕوانینێکی گومانکارانە، لەگەڵ جەخت کردن لەسەر ئاراستەی ناخودئاگای زمان، لەسەر ئەم "ئامرازی بەیانی دەروون"ەی هەبوو. لە فلۆبێر بەم لاوە ئیدی ئەدەبیات بە ڕەفتارێکی سروشتی ئەژمار ناکرێ کە بەرهەمی حاشاهەڵنەگری توانای مرۆڤ لە گوتنو نووسین دابێ؛ واتە ئامرازێك بۆ دروستکردنی پێوەندی نیە، بەڵکوو بە ئەگەرێکی تایبەتی، یان ڕێکەوتەیی، یان هەڵبژاردەیی دەژمێردرێ. بە ئاشکرا بنەمای کتێبی پلەی سفری نڤیسیار تا ڕادەیەك پەیوەستە بە مێتۆدی مێژوویی ـ سۆسیۆلۆژیك. لێرەدا پەیوەندیـیە بەرهەم هێنەکانو ئاراستەی سیاسیی ململانێی چینەکان، بەدیاریکەری کامڵبوونی ئەدەبیاتو مێتۆدە ئەدەبیـیەکان ناسراوە. بەڵام لە لایەکی دیکەوە جەختی لەسەر زمان کردوەو ئەمە نیشان دەدا کە لەم کتێبی یەکەمەوە پلەی سفری نڤیسیار ئەو هێندەش پابەندی ڕێسا مێژوویی - سۆسیۆلۆژیکیـیەکان نیە. کاتێك کە بارت پەسنی "ئەم کردە وشیارانە"یە دەکات، کە "زمان بۆ کاری خۆمان هەڵبژێرین"و بە "فلۆبێری کردنی نووسین" ناودێری دەکرد، نەك تەنیا لە ئاخێوی مارکسیستی، بەڵکوو لە سارتێریش دوور دەکەوێتەوە. بارت لە پلەی سفری نڤیسیاردا ئەم ڕێسایەی تەنانەت لە مەڕ شێعریشەوە بەکار هێناو ڕەخنەی لەبنەمای بۆچوونی کلاسیك کە شێعری بە "فۆرمی شێعریانەی دەربڕینی باوەڕەکان" ناوزەد دەکرد، گرت. ئەو دەریخست کە لەپاش رامبۆ، چیەتیی شێعر گۆڕاو "شێعر بوو بە کردەیەك کە ئیدی مرۆڤ بەرەو ڕووی مرۆڤێکی دی ناکاتەوە، بەڵکوو ئەو مرۆڤە لە بەرانبەر نامرۆیی‌ترین وێنەکانی سروشت دادەنێ: فیردەوس، دۆزەخ، پانتایی پیرۆزی، شێتیو هەر شتێکی ڕەسەنو ... هتد."[٧٤]

لێرەدا جیاکاریی ڕاستەقینەو قووڵ لەنێوان شێعرو پەخشان دێتە گۆڕێ . لەکاتێك دا کە پەخشان هێشتا تارادەیەكو بەشێوەیەکی ڕێژەیی سروشتی پێوەندیکارانەی خۆی پاراستوە (هەڵبەت ڕامانی نووسەر لەزمانی تاکەکەسیـیە، بەڵام سروشتی سەرەکیی ئاخێو و دەق بەردەوام گواستنەوەی ئایدیاو پەیامە). شێعر وشەکان نەك بەمەبەستی ڕۆشنگەری یا گواستنەوەی واتاکان، بەڵکوو بۆ لێڵ کردنی ئەو "وشانە" بەکار دێنێ.

لەشێعردا وشەکان خاڵگەلێکی ئۆتوماتیکن. شاعیر دەزانێ کە واتاکان لەژمارە نایەنو بەدەستیش نایەن، ئەو تەنیا دەتوانێ "ئایدیاکان ئاڵۆز بکات" (ئەمە زاراوەیەکە کە مالارمە بەکاری هێناوە). لەشێعردا هەر وشەیەك هەموو پێداویستیـیەکانی لەنێو خۆی دا کۆکردۆتەوە. هەربۆیە لەنوسەرییشدا لەهەرشوێنێ کە مەبەست دروستکردنی لێڵیو ئاڵۆزی بێ، پەخشان لەشێعر نزیك دەبێتەوە. ئەم خاڵە بەمانای ئەوە نیە پەخشان ناچارە کە ڕێسای حاشاهەڵنەگرو لە گۆڕان نەهاتووی زمان بەکار بێنێ. هەر دەقێکی ئەدەبی، بەهەر حاڵ خۆبواردنە لەو ڕێسایانە کە "پتەو و پۆڵایین" خۆ دەنوێننو هەموو کەسێك ناچار دەکەن ئەو ڕێکەوتننامەیەی کە خۆیان لە کۆکردنەوەو ڕێکخستنیدا بەشدار نەبوون، پەسند بکەن. بەڵام لە زمانی ڕۆژانەدا بۆ دروست کردنی پێوەندی بەکاریان دێنن. بەڵام لە پێوەندیی ئەدەبی دا، ئەم ڕێسایانە دەشکێن، زمانی ئەدەبی وشیارانە یا ناوشیارانە دەچێتە سەرووی هەموو ڕێسایەکەوە.

بارت لەدواندەریی خۆی لە کلژۆ دوفرانسدا (٧ی ژانویەی ١٩٧٧) ئەدەبیاتی بەواتای "هەڵاتن لە باڵادەستیی زمان"و "شۆڕشی بەردەوامی زمان" بەکار هێناو لە درێژە دا گوتی "مەبەستم لە ئەدەبیات نەك بەرهەمێك یا نەك کۆمەڵەیەك لە بەرهەمەکان، تەنانەت بازرگانی یا فێرکاری، بەڵکوو تۆمار کردنی ئاڵۆزیی هێماکان، جۆرە پراکتیکێکە "واتە" پراکتیکی نووسین".[٧٥] ئەوەی بارت بە "شێوەی نووسینی سپی یان بێلایەن" ناودێری کردوەو لە شوێنێك دا بە "پلەی سفری نڤیسیار"ی زانیوە، نزیکبوونەوەیە لە شێوە نووسینی ڕۆژنامەکان، واتە شێوە دەربڕینی ڕاپۆرت ئاساو ساردو بێسۆز. ئەو دەنووسێ هەتا نیوەی سەدەی

نۆزدەهەم ئەم شێوازە بە لای نووسەرانەوە پەسند نەبوو، ڕیئالیستە فەرانسەوی‌یەکان ئەم شێوازەیان بە پێچەوانەی ئارەزووی بەشداری نووسەر لە کردە **Action**دا دەزانی. ئەوان ئامادەیی خۆیان لەبەشداری لە گێڕانەوە دا دەدی‌و هەموو شتێکیان لە پاڵێوی کولتووری، ڕەوشت، سیاسەت‌و هێما هزرگەراکان تێدەپەڕاندو بەوە ڕازی دەبوون کە دواجار بە دەربڕینی لە قاڵب دراوو هێنانە گۆڕی ڕواڵەتە دووبارەکان بگەن. لە سەدەی حەڤدەهەمەوە تا سەدەی نۆزدەهەم "شێوازی نووسینی کلاسیك" ئەدەبیاتی فەڕانسەی پێك هێنا کە بەر لە هەموو شتێك "جوانناسیی بەیانکەرو ئاماژەکار"ە. [٧٦] خوێندنەوە لەم ئەدەبیاتە دا بە واتای دۆزینەوەی "واتادار"ە. مادام دۆلافایەت لە ڕوونکردنەوەی پەرچەکرداری "کۆنت دۆتوندە"دا کە پەی بە خەیانەتی هاوسەرەکەی بردوە، دەنووسێ: "ئەو بیر لەو شتانە دەکاتەوە پیاوان لەم جۆرە دۆخەدا بە شێوەیەکی ئاسایی بیریان لێ دەکەنەوە" و بالزاك لە وەسفی بارۆن ئولود لە چیرۆکی "سارازاین"دا دەنووسێ: "ئەو یەکێك لەو پیاوانە بوو کە چاوەکانیان بە دیتنی خاتوونێکی جوان، دەدرەوشێتەوە". لەم دوو نموونەیەدا تێگەیشتن لە زمانی دەق بە واتای تێگەیشتنە لە جیهانێك کە دەق ئاماژەی پێدەکا، یا بە دەربڕینێ‌تر تێگەیشتن واتە ئاشنا بوون لەگەڵ ڕەمزەکان‌و ئەو ڕێککەوتنانەی پێشتر دیاری کراون، بەڵام لە بێگانەی ئالبێر کامۆ دا "زمان ڕوونە"و باوەڕەکان لەسەر بنەمای خۆیان دامەزراون نەك لەسەر بنەمای ئاماژە کردن بە شتەکانی دیکەو "هزر بەرپرسیاریی خۆی دەگرێتە ئەستۆ". هەڵبەت بێگانە بە شێوەیەکی هەمە لایەنە بەدەر نیە لە سەپاندنی ڕێساکان، ڕێککەوتنەکان‌و ڕەمزەکانی نووسەری (هیچ چیرۆکێك لەم هەموو شتە بەدەر نیە) و خاوەنی میتافۆرەکان، وێنەکان‌و ڕەمزگەلێکە کە کەتوار دووپات دەکەنەوە. بەڵام کامۆ هەنگاوێکی بەرەو "بێلایەنیی پەتی" هەڵێناوە. بەسترانەوەی بە شیکردنەوە مێژوویی‌و سۆسیۆلۆژیکی‌یەکان لە زۆربەی ئەو کارانەی کە لە ئوستوورەناسیەکاندا کۆکراونەتەوە ئاشکراو دیارە.

تەنیا لە دوا وتاردا واتە "ئوستووره ئەمڕۆ" "دابڕان لەو شیکردنەوانە" بە بەرەنجامێکی شێلگیرانە دەگا. هەڵبەت هەموو وتارەکان لە سنووری تاووتوێی سیمیۆلۆژیکیش دا جێیان دەبێتەوەو بنەمای لێکۆڵینەوە لەوانیش دا ئاماژەیە، بەڵام سروشتی ناتەواوو (ڕەنگە بتوانین بڵێین ئاوێتەیی)یان دەبێ ڕەچاو بکرێت. بەهۆی هەبوونی هەمان بنەمای سیمیۆلۆژیك هەموو وتارەکان (تەنانەت ئەوانەی پێوەندی‌یان بە سیاسەتی ڕۆژ یان ڕووداوێکی کۆمەڵایەتی‌و تایبەتی لە فەڕانسەی دەیەی ١٩٥٠ دا هەیە) ئەمڕۆکە سەرنج ڕاکێشن. بارت خۆی لە پێشگوتارێکی کورت کە لە ١٩٧٠دا بۆ کتێبی ئوستووره ناسی‌یەکاندا نووسی، جەختی کرد کە نووسینە کورتەکانی ئەم کتێبە لە لایەکەوە "ڕەخنەی ئایدیۆلۆژیك" لەسەر زمانی فەرهەنگیی جێی پەسندی هەمووان"ن‌و لە لایەکی دیکەوە "بە یەکەم ڕێکخستنی سیمیۆلۆژیکی ئەم زمانە ئەژمار دەکرێن". [٧٧] لە کتێبەکە دا هێندێك جار زمان پاڵەوانی سەرەکی‌یە. چەشنی وتاری "ئادامۆف‌و زمان" کە لەو دا "دۆخی سەرەکیی شانۆنامەی پینگ - پۆنگ" لە بنەڕەت دا بە شوێنگەیەکی زمانناسانەو کەتوارێکی نمایشی "نمایشکردنی شوێنگەی زمان" لە قەڵەم دراوە. [٧٨] ئامانجی سەرەکیی بارت کە لە "پێشگوتاری ١٩٧٠"دا جەختی لەسەر کراوە، واتە دەرخستنی "سیستمی نیشانەکانی کولتووری وردە بورژوا کە خۆی چەشنی چیەتیی سیستمی کولتووری کۆمەڵگا دەنوێنێ" ئامانج‌و خاڵی سەرەکیی شانۆی ئادامۆفیش بوو: بە چ جۆرێك زمان خۆی وەکوو هۆکاری زاڵ لە ژیانی کولتووری دا سەقامگیر دەکات؟ بە چ جۆرێك ژیان وەکوو پاشکۆ یان تەنانەت زادەی ئەم زمانە دەردەکەوێ؟ لە زۆربەی وتارەکانی کتێبی "ئوستووره ناسی‌یەکان"دا زمان چەشنی پاڵەوانێکی نەناسراو ئامادەیە. وتارەکان هەمەجۆرن. لە ئوتۆمبێلە نوێ‌یەکانەوە بگرە تا کەلوپەلی یاریی منداڵان، لە دادنامەی دوو مێنێ‌چی - پیرەپیاوی گوندنشین کە بە کوشتنی گەشتیاران تاوانبار کرابوو - تا دەگاتە ئوستوورەی گرتاگار. لە هەموو ئەوانە پاری هاوبەش، زمان‌و نیشانەیە. بە ڕای بارت شێوەی ڕازاندنەوەی قژی ئەکتەرەکانی فیلمی ژۆلیۆس سزاری جۆزێف مێنکێویچ "نیشانەیەکە بۆ ئەوە کە ئەوان ڕۆمین" بۆ

ئەوەی ئێمە خۆمان نەك لە ژوورێكی فیلمسازی هۆلیوود بەڵكوو لە رۆمی كۆن دا ببینینەوە. بەڵام روخساری "ئەنگلۆساكسۆن"ی هەموو ئەكتەرەكان شتێكی كەمە، تەنیا "دەمو چاوی مارلۆن براندۆ نەبێ كە خاوەنی خەتەكانی روخساری لاتین"ە.[٧٩] لە وتارەكانی‌تر دا لە شیكردنەوەی شوێنگە جیاوازەكانی ئایدیال‌و مارگرێت لە مادام كامیلیا[٨٠] تا گرینگیی "بیۆفتەك" بۆ فەڕانسەوی‌یەكان[٨١]، بەردەوام گەڕانەوەیەك بۆ لای رێسا زمانناسی‌یەكان ئەدۆزیتەوە. كتێبەكەی بارت لاسایی كردنەوەیەكی ژیان نیە. بەڵكوو ژیانێكی هزرمەندانە بەو لاسایی‌كردنەوەیە دەبەخشێ، هەر بەو جۆرەی كە خۆی چەندین ساڵ دواتر لەمەڕ بەرهەمەكانی ماركی دۆساد دا وتی:

لەبەر ئەوە كە ساد نووسەر بوو و دانەرێكی ریئالیست نەبوو، هەمیشە ئاخێوی لە بابەت‌و ئاماژە پێكراو ﴿زیاتر﴾ پەسند دەكرد. ئەو لە سۆنگەی سیمیۆلۆژیكەوە دەینووسی‌و نەك لە چاوگەی لاسایی كردنەوەوە. هەرچی ئەو دەری دەبڕێ بە شێوەیەكی بەردەوام بەهۆی واتاكانەوە لە فۆرم دەكەوێت و بەرهەمەكانی دەبێ لە پانتایی واتا دا بخوێنیتەوە، نەك لە پانتایی واتادار.[٨٢]

وتاری گرنگ‌و لە روانگەی مێتۆدۆلۆژیك سەرەكی، كتێبی "ئوستوورە، ئەمڕۆ"یە. بارت دەڵێ ئوستووره فۆرمێك یان شێوەیەكە لە گوتار. "جۆرە سیستمێكی پێوەندی‌كاری یان پەیام"ە كە نەك بەهۆی نێوەرۆك یان بابەتەكەی، بەڵكوو بەهۆی مێتۆدێك كە "گەیەنەری واتایە" گرنگە. توێژینەوەی ئوستوورەكان بەم شێوەیە، توێژینەوە جۆرێكە لە گوتارو بەشێك لە زانستی گشتی كە سۆسۆر مەبەستی بووە، واتە نیشانەناسییە.[٨٣] ئوستووره سیستمێكی "سیمیۆلۆژیك"ە كە ناكرێ بەبێ مێتۆدە زمانناسانەكان تاووتوێ بكرێت. لە ئوستوورەدا سێ‌رەهەندی ئاماژە پێكەر، ئاماژە پێكراوو نیشانە وەبەرچاو دەكەوێ: "بەڵام ئوستووره سیستمێكی دیاریكراوە، واتە لە زنجیرەی سیمیۆلۆژیكی دروست كراوە كە لەپێش خۆی هەبووە. بە دەربڕینی‌تر سیستمی نیشانەناسانەی پلە دوویە".[٨٤] ئەوەی كە لە سیستمی یەكەم دا نیشانەیە (هاوشێوەیی تەواوی چەمك‌و وێنە) لە سیستمی دووەم دا تەنیا بە ئاماژە پێكەرێك دەژمێردرێت. كەرەستەی گوتاری ئوستوورەیی زمان‌و وێنەكانە. هەر ئوستوورەیەك لە دوو سیستمی سیمیۆلۆژیك پێك هاتووە: سیستمی زمانی‌و سیستمی بان زمانی. ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ هەمان نموونەی سڵاوی سەربازیی سەربازە رەش پێستەكە لەبەرامبەر ئاڵای فەڕانسە دا (لەبیرمان نەچێ كە مەبەستمان واتای ئوستوورەیی مۆدێرنە كە بارت لێرەدا ڕەچاوی كردوە) دەزگای نیشانەی یەكەم، واتای یەكەم بەدەستەوە دەدا (دیاریكاریی بەهادارانە)و دەزگای نیشانەی دووەم (ئاماژە) (پیشان دەدا) كە (بریتی‌یە لە) "دۆزینەوە"ی یەكەم‌و دەزگای نیشانەی سێهەم واتای سێهەم دەنوێنێ كە لەسەر بنەمای راڤەی بارت (بەمانای) "بەرتەك دانەوەی دۆزینەوە یان ئاماژەو بەرتەك دانەوەی واتای دووەمە. بەم جۆرە هەر واتایەك بەهۆی واتای پێشوو بەرتەك دەدرێتەوەو لەنێو دەچێ". بارت دەڵێ: "پێوەندی‌یەك كە چەمك‌و ئوستووره لە تەك واتاكەی دا وێك دەخات لە بنەمادا لەسەر بناغەی فۆرم شكێنی دامەزراوە." [٨٥] بارت ئەم دەستێوەردانەی سیستمە نیشانەیی‌یەكانی لەگەڵ مێتۆدی دەروون شیكارانە بەراورد كرد: "هەر بەو جۆرەی كە بەلای فرۆیدەوە، واتای رەفتار بەهۆی واتای پاش خۆی لە فۆرم دەكەوێ لە ئوستوورەرەش دا، واتا بەهۆی واتای پێش خۆی لە فۆرم دەكەوێ".[٨٦] هۆی ئەم پرۆسەی لە فۆرم كەوتنە پشت بەستنی ئوستوورەیە بە زمان. بەڵام لە سیستمی زماندا، ئاماژە پێكراو ناتوانێ شتێك بشێوێنی. چونكە ئاماژە پێكەر تەنیا وەكوو رێككەوتنێك هەڵبژێردراوەو پشتی بە سیستمی ئاماژە نەبەستوە. بارت تاكە خاڵێكی كە "زمان دەكاتە دووپلەیی" بەم چەشنە وەسف كردوە: "من دەنووسم، ئەمە یەكەم پلەی زمانە، پاشان دەنووسم كە من دەنووسم، ئەمە دووەم پلەیە" پاسكال گوتبووی "هزرە پەشۆكاوو هەڵاتووەكان، دەمەوێ بیان نووسمەوە، بەڵام تەنیا دەنووسم كە لە هەڵاتن دان".[٨٧]

واتـای نڤیسـیار لـە پلـەی سـفری نڤیسـیاردا مێـتۆدی دەربـڕینە؛ بـەڵام لـە بەرهەمەکانـی دواتـری بـارت دا، ئـەم وشەیە چەند واتایەکی دیکەشی هەیە، هەر بـەو چەشـنەی کـە بـۆ وشـەکانی نووسـەرو تەنانـەت دەقـیش واتاگەری نوێ هاتە کایـەوە. هەر لە سەرەتاوە بارت، لەنێوان نووسەرو بنووس جیاوازیی دانا. بنووس زمـان بـە ئامـرازێك دەزانـێ بـۆ ئـەوە بـە کـۆمەڵە ئامانجێك بگات کە لەسەرووی ﴿زمـان﴾ دان. ئـەو ئامانجێکی ناسـراوی لەبـەردەم دایـەو ڕێگەیەکـی راسـتەوانە دەگـرێتەبەر. ئـەو هـەوڵ دەدا هـەر شـتێك کە دەینووسێ تەنیا یەك واتای هەبێ، واتایـەك کە دەبێ خوێنەر لێی تێبگاو دەربڕینێتر بەسەر خوێنەردا بسەپێنرێ. ئاخێوی بنووس چەشنی ئاخێوی زانستیيە کە ئایدیالەکەی بریتیيە لە گەیشتن بـە واتایەکـی کۆتایـی. بـەڵام نووسـەر بـەر لـە هەمـوو شـتێك شـەیدای چیەتیی ئامـرازێك کـە بەکاری دێنێ واتە زمانە. زمان بە لای ئەوەوە ئامانجی سەرەکیيە. سـەرقاڵی وشـەکانە نـەك جیهان، بـەدووی دروستکردنی واتایەکی حاشاهەڵنەگرو کۆتایـی لـە دەق دانـیە. بـاش دەزانـێ کـە دەیـەوێ دنـیایەك لـە واتاکـان دابهێـنێ. لەبەرهەمەکانـی دواتـری بـارت دا، ئـەم جیاکاریيە دەمێنێـتەوە، بـەڵام ئـەو ئـەم خاڵەشی هێنایە گۆڕێ کە نووسەر زۆر جاران تێکەڵیيەکە لە نووسەری ئایدیالیو بـنووس. هەنـدێ جـار بـەرەو واتاو هەندێ جار بەرەو زمان رادەکێشرێ. هەڵبەت سـیمبۆلی ئایـدیالی بـریتیيە لـە نووسـەرێك کـە دەزانـێ دنـیاکەی "زمان ئاسا"یە. هەتاکـوو مەیلـی نووسـەرێك بـۆ دۆزیـنەوەی زمـان زیاتـر بـێت، بەرهەمەکـەی نەمرتـر دەبـێ. نووسـەر (بەپێچەوانەی بنووس) لە واتاوە دەست پێ ناکا، بەڵکوو بـەرەو واتـا مـل دەنـێ. بەرپرسـی تـۆمارگە بنووسـە کە لە دەفتەرێکدا دەنووسێ: "ئـێمابواری مـردوە، خـۆی کوشـتوە" بەڵام فلۆبێر نووسەرە، چونکە ئێمابواری لە زمـان داو بەهـۆی زمانـەوە، دەکوژێ. نووسەر، ئەدەبیات چەشنی ئامانج دەناسێو جیهانـی ئـەو ﴿ئەدەبـیاتە﴾ چەشـنی ئامـراز بـۆ ئـەو ﴿نووسەرە﴾ دەنوێنێتەوە. خوێـنەر بەرهەمـی ئەدەبـی بـە "ئامراز" دەزانێو بەردەوام بەجۆرێك لەگەڵی دا بـەرەوڕوو دەبـێ کـە گـوایە لەگەڵ نووسینی بنووسێك بەرەوڕوویە. خوێنەر پێی وایـە کـە پرۆسـەی ئامـاژە لـە ئامـاژە پـێکەرەوە بـۆ ئامـاژە پێکراو دەڕوا، نووسەر

تەنـیا بـیر لـە نیشانە دەکاتەوە کە خۆی پێوەندیيەکە لە نێوان هەردوو ﴿ئاماژە پـێکەرو ئامـاژە پێکـراو﴾. خوێـنەر پێـی وایـە نووسـەر بەرلـەوەی خامـە بخاتـە سـەرکاغەز، بـە باشی زانیویەتی کە دەیەوێ چ بڵێو دواتر لەگەڵ ئەم پرسیارە دا بەرەوڕوو بووە کە بە چ جۆرێك بیڵێت. ئەم تێگەیشتنەی خوێنەر لەم کەتوارەوە هەڵدەقوڵێ کـە ئـەو تەنـیا لـە تـەك "دوابەرهـەم"ی کـاری نووسەر بەرەوڕوویە. بـەڵام نووسـەر کـە قەڵـەم لـە کاغـەز نـزیك دەکاتـەوە تەنـیا لەگـەڵ ئەم پرسیارە بەرەوڕوویـە: کـە بـە هـۆی زمانـەوە چ بکـەم؟ لەشـەڕ لەتـەك زمـان دا شـتێك دەگوتـرێ، شـتێك کە لەسەرووی ویستی نووسەرەوەیە. لەنێو پێشینیانی بارت دا، سـۆر ڕێئالیسـتەکان بەهـۆی "نووسـینە هەڵقـوڵاوەکان"ەوە بـزاوتێکیان بـەرەو تێگەیشـتنی رۆڵـی نووسـەرو دەروەسـتیی ئـەو لەهەمـبەر زمـان هەبـوو. بـەڵام وشـــیارانەترین نمـــوونە دەتـــوانین لـــە دوا رۆمانـــی جـــیمس جـــۆیس Finneganswake بدۆزیـنەوە [٨٨] کـە واتایەکـی کۆتایـی نـیەو دوژمنـی هـەر شـتێکە کـە خاوەنـی کۆتایـی بـێت". ئەمـە بەرهەمـێکە بـە باشـترین شـێوە دەروەسـتیی نووسـەر بـۆ زمـان ئاشـکرا دەکـاو لـەپاش چـەند سـەدە رۆماننووسـی دواجـار بـێ ئـەملاو ئـەولا رادەگەیـەنێ کـە زمـان نـەك ئامـراز، بەڵکوو بابەتـی سـەرەکیو ئامانجی سەرەکیی رۆمانە. یەکێك لە گرنگترین بەرهەمەکانی بارت لە بـواری ناسـینی دەق دا تێزێك دوورو درێژە لەژێرناوی "دەروازەیەك بۆ تاووتوێی پێکهاتەیـی چیرۆکەکان". [٨٩] بارت لە لەپێش دانان Premiseەوە دەستی پێکرد کە زمانناسی سنووری خۆی دەزانێ، واتە لە سنووری رستەدا دەوەستێو ئیشی بە ئاخـێوەوە نـیە. شیکردنەوەی پێکهاتەیی چیرۆکیش ناچارە چوارچێوەی کارەکەی دیـاری بکـات. بۆماوەی چـەندین سـەدە ئاخـێویان بـە "تیۆریی دەربڕین" ناودێر دەکـردو تاووتوێـی ئەدەبـی لـە چوارچـێوەیەك کـە تیۆریی دەربڕین دەستنیشانی دەکـرد ئـەنجام دەدرا. بـەڵام لەبـەر چـەند هۆیەکـی مێژوویی تیۆریی دەربڕین لە پانتایـی لێکۆڵیـنەوە ئەدەبیـیەکان دا، جـیابوویەوە. [٩٠] ئەمـڕۆکە تەنـیا بـە یارمەتیـی زمانناسـی دەتـوانین ئەم چوارچێوەیە ڕاژە بکەین. دەبێ بڵێین چیرۆك رستـەیەکی درێـژەو هـەر رستـەیەك کورتە چیرۆکێکە. بـارت لـە زاری مالارمەوە

نووسی کە: "زمان ئامرازی چیرۆکەو چیرۆك شوێن پێی مێتۆدی زمان هەڵدەگرێ."[٩١] پاشان بارت لە چەمکی "رۆڵی تایبەتی"ی کۆڵیەوەو وەبیری هێنایەوە کە بەلای تۆماشێفسکیو فۆرمالیستەکانی دیکەو هەروەها پرۆپ، رۆڵی تایبەتی "زۆر ساکار، بە واتای کردەی کەسێتی"بوو، بەڵام تۆدرۆف واتایەکی وردتری هێنایە گۆڕێ: "واتا یان رۆڵی تایبەتیی یەك توخم لە بەرهەمدا، بەواتای ئەگەری دروست کردنی پێوەندیی ئەم توخمە لەگەڵ توخمەکانی دیو لەگەڵ کۆی بەرهەمە."[٩٢] لێرەدا بارت نموونەیەکی بەناوبانگی هێناوەتەوە: تووتی فلیستیە لە کورتە چیرۆکی دڵێکی سادەی فلۆبێر. بە ڕای بارت هۆی ئەوە کە تووتی دەبێتە خاوەنی رۆڵی تایبەتی گێڕانەوەیی لە چیرۆکی فلۆبێردا، ئەوەیە کە ئامادە بوونی لەژینی فلیستیە دا گرنگە، واتە پێوەندییەکی گرنگی لەگەڵ توخمەکانی دیکەی چیرۆكو لەگەڵ کۆی چیرۆك دا هەیە.[٩٣] بارت دوو چەشنە پێوەندیی توخمی لەگەڵ کۆ "ی چیرۆك" لێك جیا کردەوە. جۆری یەکەمی چەشنی تۆدۆرف بە "رۆڵی تایبەتی" ناودێر کرد (بۆ نموونە رۆڵی تۆتی لە چیرۆکی فلۆبێر دا). بەڵام جۆری دووەم ئاڵۆزترەو بە هێما ناوزەدی کرد. نابێ هێماو نیشانە بە یەك شت بزانیت. هێما پێوەندییەکی راستەو خۆو ئاشکرای لەگەڵ واتایەکی دیاریکراو دا نیە، بەڵام ئامادەبوونی زۆر پێویستە؛ بۆنموونە بۆ ناسینی سروشتی سایکۆیی کەسێتی یان تێگەیشتن لە پێوەندییەکانی تاکەکان، یان وەسفی شوێن کارایە. رۆڵی تایبەتی پێوەندیی بە (کردە)وە هەیەو هێما پێوەندی بە هەبوونەوە هەیە. بارت یەکەمیانی بە خوازەی رەهاو دووهەمیانی بە خواستن ﴿مێتافۆر﴾ بەستەوە.[٩٤] لە حیکایەتە فۆلکلۆریکییەکان دا، بەکارهێنانی رۆڵی تایبەتی زاڵەو لە چیرۆکە سایکۆلۆژیکییەکان دا بەکار هێنانی هێما زاڵە. هەڵبەت لە نێوان رۆڵی تایبەتیو هێما، چەند پلەیەکی مام ناوەندیش هەن، کە لەسەر بنەمای مێژوو، کۆمەڵگەو ژانری چیرۆك، دامەزراون. رۆڵە تایبەتییەکان دوو گرووپن: یان گرینگییەکی چارەنووسسازو کلیلییان هەیە، یان نیە. بۆنموونە رستەی "تەلەفۆن زەنگ لێ دەدا" لە چیرۆکێك دا گرنگەو بەرسڤدانەوە یان نەدانەوەی تەلەفون لە لایەن کەسێتییەوە رەوتی چیرۆك

دیاری دەکات، بەڵام لە چیرۆکێکی دیکە دا گرنگ نیە.[٩٥] هێماکانیش دوو گرووپن: هێندێکیان پێوەندییان بە "دۆخی چیرۆك"ەوە هەیەو هێندێکی تریشیان تەنیا رۆشنکەرەوەی کەشو هەواو شوێنن. بۆنموونە تەمەنی وردی کەسێتی هەندێ جار گرینگی پەیدا دەکا (چەشنی تەمەنی لۆلیتا لە چیرۆکی ڤلادیمیر ناباکۆف دا) و هەندێ جار زانیارییەکی پلەی دوویە. پێداگرتن لەسەر شەوێکی زریانی لە یەکێك لە چیرۆکەکانی جیمز باند دا، گرنگەو لە چیرۆکێکی دیکە دا گرنگ نیە. بارت جەخت دەکا کە زۆرجاران دێتە پێش کە هێمایەکی دیاریکراو دوو رۆڵی هەبێ[٩٦] و تەنانەت شوێنگەیەکی دیاریکراو دەتوانێ هەم رۆڵی تایبەتیو هەم هێما بێت.[٩٧] شێوەی بەکارهێنانی ئەم رۆڵە تایبەتیو هێمایانە چیە؟ لەسەر بنچینەی کامە "رێزمان" دەتوانین ئەم (یەکە)یانە لە گێڕانەوە دا بەکار بهێنین؟ لە راستی دا رۆڵی تایبەتیی چارەنووسساز، سەرەکی یان کلیلی، پێوەندیی بە پێکهاتەی سەرەکیی گێڕانەوەوە هەیە. دەتوانین رۆڵە تایبەتییە لاوەکییەکانو ئەو دووجۆرە هێمایەی کە ناومان هێنان لە سەرتاسەری چیرۆك دا بەکار بهێنین، بەڵام لەمەڕ رۆڵی تایبەتی یان کلیدی ناتوانین کارێکی لەم چەشنە بکەین. لێرەدا چەمکێکی تیۆریو گرنگ دێتە کایەوە: بەرو دوایی **Sequence**. بارت ئەم چەمکە تیۆرییەی لە بەرهەمەکانی گێرماسو برێمۆن وەرگرتوە. بەرو دوایی بەردەوامیی لۆژیکییانەی رۆڵە تایبەتییەکانە کە پێکەوە پێوەندییەکی ناوەکیو پتەویان هەیە.[٩٨] بارت وەبیری هێنایەوە کە لە پاش "تیۆریی ئەدەبی"ی ئەرەستۆ زانراوە کە لۆژیك گرنگە، نەك هاوڕێکیی رۆژژمێری رووداوەکان. ئەم لۆژیکە دروستکەری پاژەکانی چیرۆك یان بەرودواییەکانە. هەر بەرودوایییەك لە شوێنێکەوە دەست پێدەکات کە پێوەندییەکی لۆژیکی لەنێوان رۆڵی تایبەتیی پێشوو نەتوانین بدۆزینەوەو لەوێوە کۆتایی پێدێت کە کردە پێوەندیی لەگەڵ رۆڵی تایبەتیی پاش خۆی نەمێنێت. بۆنموونە کڕینی جگەرە لەنێوان رووداوە هەمەجۆرەکانی چیرۆك دا بەرودوایەکەو دەتوانێ ببێتە هۆی هاتنە گۆڕی رۆڵە تایبەتییە یەك لەدوای یەکەکان. ئاشکرایە بە ڕاژەی چەمکی بەرودوایی دەتوانین رۆڵی تایبەتی

یـان کلیلـیش بدۆزیـنەوە. بـارت نموونەیەکی هێـناوەتەوە. دەسـتێك درێـژ دەبیٚو دەسـتێکی دیکـە دەگوشیٚو لێـی جیا ئەبێـتەوە؛ هـەر یەکە لەم سیٚساتە، ڕۆڵێکی تایبەتـی ـ لاوەکی یان پەراوێزیـیە. بەڵام کۆی ئەوانە خۆی ڕۆڵێکی تایبەتیـیە کە پێوەندیی لەگەڵ کۆی چیرۆکەوە هەیە.[٩٩] ئەگەر ﴿ئەم پرۆسەیە﴾ بەم شێوەیە ڕوونـەداتو تەنـیا مەبەسـتی ڕۆشنگەریـیەکی دیاریکراو بێت، پێی دەوتریٚ هێما. ڕۆڵـی تایبەتـی ـ کلیلـی چـیرۆك بـە ئاسـانی دەشـیٚ بناسـرێتەوە. پشـکی دواتـری تێزەکەی بارت لەمەڕ "کەسێتی"یە.

بـە لای ئەرەسـتۆوە کـردە گـرنگ بـوو و دانانـی کەسـێتیەکان بیٚبایـەخ بـوو. لـە تیـۆریـی ئەدەبیـی کلاسـیکیش دا کەسـێتیەکان شـتێك نەبـوون جگـە لـە ئـەنجام دەرانـی کـردە.[١٠٠] بـەڵام لـە ڕۆمـان دا، کەسـێتیـیەکان جیا لـە کـردە، ئامادەیـیان هەیـە. زۆر لـە ڕەفـتارە سـایکۆیـیەکانی کەسـێتیـیەکانی ڕۆمـان نـە بەهـۆی کـردارەکانیان دەناسـرێنو نـە بـە کەڵکی ناسینی کردارەکانیان دێن. بۆ نموونە لە "شـەڕو ئاشـتی"ی تۆلسـتۆی دا، نـیکۆلای ڕۆسـتۆف هـەر لـە سـەرەتاوە تـا کۆتاییـی پیاوێکی چاك، لاوێکـی وەفادار، چاونەترسو هەستیارە. شازادە ئاندریٚ، پیاوێکی نەجـیب، ڕەوشـتی، دڵمـردوو و نائومـێدە. ڕووداوەکـان نایـان گـۆڕێتو ئەوانـیش ڕووداوەکان دروست ناکـەن، تەنـیا لـە لایـەن ڕووداوەکانـەوە دەناسـرێنو وێنەیان دەکێشـرێتەوە. دەتـوانین بڵـێین سـەربەخۆیی کەسـێتیـیەکان لـە کـردە، بـە مانای دۆزیـنەوەی گەوهـەری سایکۆلۆژیکیی چیرۆکە. بارت پێی داگرت کە تۆدۆرۆف بە ڕاسـتی لەنـێوان مێـتۆدی تۆماشێفسـکیو پـرۆپ جیاوازیـی دانـا؛ یەکەمـیان کەسـێتیـیەکان لـە ڕێگـەی وردبـوونەوە لـە سروشـتی دەروونـیان شـیدەکاتەوەو دووەمـیان تەنیا سەرنج دەداتە کردارەکانیان. لەژێر کاریگەریی مێتۆدی پرۆپ لە تاووتوێـی پێکهاتەیـی دا، کەسـێتیـیەکان بـەردەوام لـە ڕوانگـەی کـردەکانیانەوە هاتـوونەتە ئـاراوە. تەنانـەت لـە ڕۆمانـێك وەکـوو درامـی فیلـیپ سـۆلێر دا، کەسێتیـیەکان بـە لاوە نەنراون، بەڵکوو چەشنی بابەت لە گۆڕیٚ دانینو ڕۆڵیان ـ واتـە بەشداری لـە کـردەکان ـ خـراوەتە ئەستۆی بکەرە زمانیـیەکان".[١٠١] خاڵەکە لێـرەدایە کـە شـیکردنەوەی پێکهاتەیـی هـەوڵ دەدا کەسـێتیـیەکان بـەدەر لـە

دیاریکاریو سروشتە دەروونیـیەکانیان بهێنێتە گۆڕیٚ، واتە ئەو ﴿کەسێتی﴾یانە نـەك وەکوو "خەڵکانی ئامادە" بەڵکوو چەشنی "بەشداریکەران" دەناسێنیٚ. هەر کەسـێتیـیەك (تەنانـەت پلـە دوو) پاڵەوانـی بەرودوایی تایبەتیی خۆیەتی. لەهەر بەرودوایـیەك دا زۆر جاران ـ بـەڵام نـەك هەمیشـە ـ دوو کەسـێتیی سـەرەکی بەشـدارنو دۆخـی بکـەریو بـەرکاری وەردەگـرن. بـارت نموونەگەلێکـی لـە کەسێتیـیەکان لە شیکردنەوەی پێکهاتەیی دا هێناوەتەوە: شیکردنەوەی تۆدۆرۆف لـە ڕۆمانـی "هۆگـریە ترسـناکەکان"و باسـی "گێـرماس" لەمـەڕ "سـیمبۆلەکانی کـردە". تـۆدۆرۆف ڕۆمانێکی کلاسیکی (کە ناوبانگەکەی زیاتـر بەهۆی "لایەنی بەهێـزی شـیکردنەوەی سـایکۆلۆژیك"یەتـی) خسـتۆتە بەرتیشـکی تاووتوێـی پێکهاتەیـیەوە. ئـەو کـردەی کەسـێتیـیەکانی لە سیٚپێوەندیی سەرەکی: (ئەوین، پـێوەندی، هاویاری) دا تاووتویٚ کردوە؛[١٠٢] و گێرماس کەسێتیـیەکانی نەك لەسەر بـنەمای هەرچـیـیەك کـە "هەن" بەڵکوو لەسەر بنەمای "ئەو شتەی کە ئەنجامی دەدەن" پۆلـێن بەنـدی کـردوەو بـە "سـیمبۆلی کـردە" ناودێـری کـردوونو لـە ئارادابوونیانـی لـە سـیٚ ڕەهەنـدی واتاناسـانەی هـەر ڕسـتەیەك (بکـەر، کـردار، بـەرکار) دا تاووتـویٚ کـردوە.[١٠٣] بـارت دان بـەوە دادەنیٚ کە زۆر لە کۆسپەکان لەم ڕێگایـە دا چارەسـەر نەکـراون. یەکێك لەوانـە گرفتی بابەت یان ناسکارە. هەندیٚ جار کەسـێتیی سـەرەکی لـە ڕەوتـی پێشڤەچوونی چیرۆك دا سروشتگەلی جیاواز بەخۆیەوە دەگریٚو هەنـدیٚ جار لـە هێـندێك خاڵـیش دا کەسـێکی دیکە دەبێتە کەسـێتیی سەرەکی. لەم خاڵانەدا دۆزینەوەی بابەت یان بکەری سەرەکیی چیرۆك دژوار یـان نەلـواوە. بـە تایبەتـی هێـندێك جار بابـەت لـە ڕەوتی ناسینی خۆی دا چەشـنی "ئـۆبژە" یـان بەرناسە. چەشنی چیرۆکی گوێدرێژی زێڕین"ی ئاپوولە،[١٠٤] و هەنـدیٚجار بابـەت، شـوێن پێـی بابەتگـەلی فرەچەشـن هەڵدەگـریٚ، وەکوو ئێما لە مـادام بـواریدا. خاڵێکی گرنگی دیکـە کـە بـارت لـە تێزەکەی دا باسی لێوە کردوە "گێـڕانەوە"یـە. گێـڕانەوە ئامـرازی پێوەندیـیە، گەیەنەرێکی هەیـەو وەرگرێکی هەیـە. نـە چیرۆك گێـڕەوەی تـێدایەو نـە بیسـەر. گێـڕانەوەیەك لـە گۆڕیٚ دانیە ﴿!!﴾. بـارت دابەشـکاریـیەکی سـیانی هێـنایە کایەوە: ١) چیرۆك گێڕەوە ڕوانگەی

کەسێتی سەرەکیی چیرۆکی هەیە، بە جێناوی "من" دەنووسێ، هەندێ جار پاڵەوانەو هەندێ جار شایەتی رووداوەکانی چیرۆکە. ٢) چیرۆك گێڕەوە کەسێتیی‌یەکی دیاری نیە. زانای گشتە، لە پێگەیەکی بەرزترەوە بە گوتەی فلۆبێر "لە پێگەیەکی خوایی‌یەوە"چیرۆکەکە دەگێڕێتەوە. لە یەك کات دا هەم لە نێو کەسێتی‌یەکان دایەو هەم لە کردە دەرەکی‌یەکانیان ئاگادارە. بەهەر حاڵ باڵادەستی‌یەکی هەیە لە سەرووی کەسێتی‌یەکان‌و لەتەك هیچ کامیان دا وەك یەکی پەیدا ناکات. ٣) لەنوێترین جۆری گێڕانەوە دا کە نموونەی تەواو هەمە لایەنەی لە بەرهەمەکانی هێنری جیمز دا وەبەرچاو دەکەوێ، چیرۆك گێڕەوە گێڕانەوەکەی دەبەستێتەوە بە دیدی کەسێتی‌یەکانەوە. هەموو شتێك بە جۆرێك "پێشڤە دەچوو کە گوایە هەر یەکە لە کەسێتی‌یەکان چیرۆك گێڕەوەن".[١٠٥]

دواجار گێڕانەوە، چەشنی زمان، دووسیستمە: ـ تایبەتی‌و ناتایبەتی. کۆمەڵە گێڕانەوەیەك هەن کە هەرچەند لەزاری کەسی سێیەمی تاکەوە دەنووسرێن، بەڵام لە راستی دا چیرۆك گێڕەوە کەسی یەکەمی تاکەو هەر هێندە بەسە کە لە سەرتاسەری گێڕانەوە دا "ئەو" بکەین بە "من". گێڕانەوەگەلێك هەن کە یەکسەر بەبێ چیرۆك گێڕەوە دەچنە پێشەوە. فۆرمی لۆژیکی گوزارەکان دیاریکەری یەکێك لەم دوو شێوازەن. بارت دەڵێ: کە لە دەستپێکی "گلێد فینگێر" دەخوێنینەوە: "باند پیاوێکی دی کە هێشتا گەنج دەهاتە بەرچاو" ئەمە گێڕانەوەیەکی تایبەتی‌یە یان فلیمینگ دەیتوانی بنووسێ: "منی جیمز باند پیاوێکی دیکەم کە هێشتا گەنج دەهاتمە بەرچاو"، بەڵام لە شوێنێکی دیکەی رۆمان دا دەخوێنینەوە "وەك بڵێی کە دەنگی شکانی سەهۆڵەکان خورپەیەکی لەناکاو بوو". هەر لەبەر ئەم وشەی "وەك بڵێی"یە ئەمە دەبێتە گێڕانەوەیەکی ناتایبەتی. مێتۆدی ناتایبەتی گێڕانەوە، مێتۆدی کلاسیکە. لە ﴿هونەری﴾ چیرۆکنووسیی ئەمرۆش دا، زیاتر بەرەوڕووی رۆنانێك لەم دوو مێتۆدە دەبینەوە.[١٠٦] روونکردنەوەیەك کە لەمەڕ تێزی "سەرەتایەك بۆ تاووتوێی پێکهاتەیی چیرۆکەکان" ئەنجام درا، بەکارهێنانی مێتۆدە زمانناسانەکان لە تیۆریی ئەدەبیی رۆلان بارت دا ئاشکرا دەکات. بارت لە دواندەری‌یەکەی خۆی لەژێر ناوی "نووسین: کرداری تێنەپەڕ؟" لایەنی تیۆریکیی ئەم خاڵەی دیسان روون کردەوە.[١٠٧] ئەو لەم خاڵەوە دەستی پێکرد کە کولتووری رۆژئاوا لە سۆفیستەکانەوە بگرە تا دەگاتە رێنسانس ئەدەبیاتی نەك لە رێگەی توێژینەوەی بەرهەمەکان، یان ناسینی دانەران یان رێبازەکان، بەڵکوو لە رێگەی تیۆریی دەربڕین کە لە راستی دا جۆرێکی دیاریکراو لە تیۆریی زمانە، دەهێنایە گۆڕێ. بەڵام لە سەدەی شانزدەهەم بەم لاوە پێ بە پێی گەشەی عەقڵ گەرایی فەلسەفی، تیۆریی ئەدەبی کە بەرەبەرە بێبایەخ ببوو، لەسەر دەستی مالارمە دووبارە بەستێنی هاوبەش‌و پێکەوە گرێدانی ئەدەبیات‌و زمان دەستی پێکردەوە. نووسەرانێك وەکوو جۆیس‌و پروست لە گرنگیی زمان تێگەیشتن‌و زمانناسانێك وەکوو یاکۆبسێن، لە بواری تیۆریی دەربڕین توێژینەوەیان ئەنجام دا. ئێستا دەبێ نیشان بدەین کە بە چ جۆرێك کردەی نووسین بە یارمەتیی خاڵە زمانناسانەکان دەناسرێت. بارت مێتۆی نمایش کردنی ئەم خاڵەی "بەهۆی پەیدانەکردنی ناوێکی چاکتر" بە رەخنەی نیشانەیی ناودێر کرد؛ ئەم ناوونیشانە جەختێکە لەسەر ئەم راستی‌یە کە نووسین سیستمێکە کە لە رێگەی نیشانەکانەوە لە دایك دەبێ. کەوابوو "زمان بنەماو رەگەزی نووسەری‌یە"، زمانە کە بواری پێناسەی مرۆڤی رەخساندوە نەك پێچەوانەکەی؛ لەوەش گرینگتر زمانناسی دەری خستوە کە بەرجەستەگەرایی **Obectivism**ی زانستە فیزیکی‌یەکان لەمەڕ تەوەرو بابەتە کولتووری‌یەکان بێمانایە، چونکە "راستی‌یە کولتووری‌یەکان دوو ئاراستەیین".[١٠٨] ئایا پێوەندیی زمان لەگەڵ کەتوار دا دەستنیشانکەری پێوەندیی ئاخێوی ئەدەبی‌و کەتواریشە یان نا؟ بە ڕای بارت بۆ وڵامدانەوەی ئەم پرسیارە دەبێ پێشتر ئەم خاڵە گرنگە ـ کە بە زۆری لەبیر دەچێتەوە ـ ڕەچاو بکەین کە ژیان بێ فۆرمەو ئەدەبیات فۆرمدارە، هەربۆیە ئاخێوی ئەدەبی ناتوانێ لە ژیان نزیك بێتەوە، هەر بەو چەشنە کە پاڵەوانی رۆمانی "هێلنج"ی سارتێر بۆی دەرکەوت کە هیچکەس ناتوانێ بە دڵنیایی‌یەوە بڵێ: "ئەمە چرکەساتی چارەنووسسازی ژینی منە"و تەنیا دەتوانێ دواتر تێبگات کە بەم چەشنە بووە. بارت لە "رۆلان بارت" پێی داگرتوە کە لە رۆمان

دا ئێمە دەتوانین مێتۆدی دەربڕین ببینین، بەڵام لە ئاخێوی زانستی دا بەم شێوەیە نیە. لە چیرۆك دا چەشنی هەر هونەرێکی دی، ئێمە لەگەڵ چەند چرکە ساتێك لە هەقیقەت بەرەوڕوو نین، بەڵکوو لەتەك خاڵێکی دیاریکراو واتە "هاتنە گۆڕی کاریگەریی‌یەکان" بەرەوڕووین؛[١٠٩] و ئەم کاریگەریی‌یانە بە واتای "ئارایی زمانی"ی شتەکانە، زاراوەیەك کە والتێر بنیامین بەکاری هێناو هەرچەند لە بەرهەمەکانی بارت دا دووپات نەکراوەتەوە، بەڵام چەمکێك دەدا بە دەستەوە کە هەوێنی سەرەکیی ئەم بەرهەمانەیە. بە ڕەچاو کردنی ئەم گەوهەرە زمانیی‌یەی ئاخێوی ئەدەبی دەتوانین لە باسی بارت لەمەڕ نزیکایەتیی چیرۆك‌و "کەتوار" کە لە وتاری "کاریگەریی کەتوار"دا هاتوە، ورد بینەوە.[١١٠]

بارت لەم وتارەدا باس لەوە دەکا، وەسفی گەرمی پێو لە ژووری پێشوازیی خاتوو ئوبن لە چیرۆکی دڵێکی سادەی فلۆبێر، یان وەسف لە زیندانی ژووری تاکەکەسیی شارلۆت کۆردی لە "مێژووی شۆڕش"ی میشلە دا، ناگەڕێنەوە بۆ کەتوار. بە ڕاستی ئەم کەرەستانە لە گێڕانەوەی چیرۆکی راپۆرتی مێژوویی ئەم دوو نووسەرەدا چ رۆڵێکیان هەیە؟ رۆڵی تایبەتی‌یان کامەیە؟ فلۆبێر بەر لە وەسفی گەرمی‌پێو باسی لە "کۆنە پیانۆ"ی ژووری پێشوازیی خاتوو ئوبن کردوە، کە جەختێکە لە شوێنگەی چینایەتیی خاتوون، بەم پێیە پیانۆ خۆی "هێما"یە. لەپاش وەسفی گەرمی‌پێویش باسی لە پاکەتە کاغەزی‌یەکان کردوە کە لە سووچێك دا هەرەم ئاسا کەڵەکە بوون، ئەمە نیشانەیەکە لە پشێوی‌و لەم ڕێڕەوە دا هێمایەکە نیشاندەری ورەی خاتوو ئوبنە. بەڵام رۆڵی تایبەتیی گەرمی‌پێو لەونێوە دا چیە؟ ئایا دەتوانین بڵێین کە نیشانەیەك نیە، چونکە خاوەنی ئاماژەپێکراو نیە؟ بەڵام دەبێ ئاماژەپێکراوەکەی تەنیا لە چیرۆك دا، واتە لە ئاخێوی ئەدەبی دا بدۆزینەوە. لە راستی دا ئەم گەرمی‌پێوە لە دەرەوەی "تیۆریی ئاماژە"و لە ئەنجام دا "لە دەرەوەی جیهانی راستەقینە" دایە. چەند ساڵ دواتر بارت لە کتێبی **S/Z** دا نووسی: "بابەتی ئاماژە ﴿شتێکی﴾ راستەقینە نیە... ئەو شتەی ئێمە پێی دەڵێین کەتوار (لە تیۆریی دەقی ریئالیست دا) شتێك نیە جگە لە رەمزێکی ئاماژە ئاسا (گەڕانەوە بۆ ئاماژە

پێکراو)".[١١١] لەمەڕ دەقی مێژوویی میشلەش بارت نووسیویەتی کە لەم بەشەی کتێبە مێژوویی کەدەچینە نێو "جیهانی چیرۆك"ەوە. هێمای میشلە بۆ ژووری تاکە کەسیی شارلۆت کۆردی هێمایەکی چیرۆك ئاسایە. دەرگایەك کە لە دوا کاتژمێرەکانی ژینی شارلۆت کۆردی، کاتێك کە نیگارەکەی دەکێشایەوەو پاسەوانی زیندانەکە هەر دەم لە ﴿دەرگاکەی﴾ دەدا، بۆ ئەوەی نیگارکێش لە کارەکەی خۆی پەلە بکات، هەڵبەت راستی‌یەکی مێژوویی لەپشتەوە نیە. ئەمە تەنیا لە دەقی چیرۆکیی راپۆرتی میشلە دا واتا پەیدا دەکات. پێوەندیی راستەقینە لەنێوان شتەکان‌و زمانی چیرۆك ئاسا (یان ئاخێوی ئەدەبی) هەیە، نەك لە نێوان شتە ئەدەبیەکان‌و جیهان. فلۆبێر نووسیبووی: "خاڵی راستەقینە لە گۆڕێ دانیە، تەنیا شێوەی دیتن هەیە".[١١٢] پێوەندیی گێڕانەوەی چیرۆکی لە تەك کەتوار، تەنانەت لەوەش ئاڵۆزترە. فیلیپ سۆلێر نووسیویەتی: "رۆمان شێوازێکە کە کۆمەڵگای ئێمە لەگەڵی دا دەدوێ". رۆمان زیاتر لە هەر فۆرمێکی ئەدەبیی دیکەو تەنانەت پتر لە هەر فۆرمێکی دیکەی نووسین، ئامرازێکە کە کۆمەڵگەی بۆرژوازی بەهۆیەوە خۆی بەیان دەکا. جۆرە ئاخێوێکە کە جیهان بەهۆیەوە خۆی دروست دەکا. بە مانای خولقاندن‌و ئۆرگانیزە کردنی نیشانەکانە، خولیای دروستکردنی واتای نیە، بەڵکوو ئامانجی خولقاندنی جیهانێکی مرۆیی‌یە کە خاوەنی واتا بێت. سۆلێر لە درێژە دا دەڵێ کە ئێمە چەشنی کەسێتی‌یەکانی رۆمان دەژین: "هۆکاری ناسینی ئێمە پەیوەستە بەرۆمانەوە".[١١٣] ئەگەر لەم گۆشە نیگایەوە لە رۆمان بڕوانین واتە رۆمان بە ئامرازی دەربڕینی کۆمەڵگە لە قەڵەم بدەین، ئەو کات ناچارین بەرامبەری‌یە کۆمەڵایەتی‌یەکان لە فۆرمی رۆمان دا بدۆزینەوە؛ لە کاتێك دا کە رۆمانی ریئالیستی رەنگدانەوەی ئەم بەرامبەری‌یانەی لە تان‌وپۆی چیرۆکی دا دەدۆزیەوە، ﴿بەپێچەوانەوە﴾ تیۆریی ئەدەبی لە فۆرمی ئەدەبی دا پەیدایان دەکات. ژوولیا کریستوا گوتوویەتی: "رۆمان هەر لە سەرەتاوە گۆپکەکانی دژە رۆمانی لە هەناوی خۆی دا هەڵگرتبوو و هەر لەگەڵ خولقاندنی رێسایەك دا دژەکەشی دەخولقاند".[١١٤] بەم پێیە دەتوانین "مێژووی رۆمان"یش بنووسین.

مێژووییەك کە لەو دا فلۆبێر ڕۆپ گریە بە شێوەیەکی یەکسان داهێنەری ڕۆمانو دژە ڕۆمان بوو ون. ئیمیل بنوسێت دەیگوت واتای هەر یەکەیەکی زمانناسانە چەشنی تواناکەی بۆ تێکەڵکردنی (یەکە)یەك لە پلەیەکی بەرزتر، دەشێ پێناسە بکرێت. هەربۆیە بارت دەنووسێ: "لە خوێندنەوەی گێڕانەوەیەکی چیرۆکیدا تەنیا لە وشەیەکەوە بۆ وشەیەکی پاش خۆی هەنگاو هەڵناهێنین، بەڵکوو لە ئاستێکەوە بۆ ئاستێکی دیکە دەڕۆین".[١١٥] لە پاری دووەم دا "بوو وار ووێپکۆشە" - دوایین بەرهەمی فلۆبێر - ڕوونکردنەوەیەك لە یەکەمین ڕۆژی نیشتەجێ بوونی دوو کەسێتیی سەرەکی کە لەخانوویەکی تازەی گوندەکەدانیشتەجێ بوون،هاتووە. ئەو شتەی کە ئەوان لە پەنجەرەوە دەیبینن "خودی شتەکانن"، ﴿ئەمە﴾ وەسفێکی وردە کە بارت بە "بەکارهێنانی زمانیی ناڕاستەوخۆ" ناودێری کردوە: "بۆ ناڕاستەوخۆ بوونی زمان چاکترین مێتۆد ئەوەیە کە ئاماژە بە خودی شتەکان - تا ئەو شوێنەی کە دەلوێ - بکەین نەك بە چەمکی شتەکان. چونکە بەردەوام واتای شتەکە گرنگە نەك چەمکەکەی".[١١٦] بە دەربڕینێکی تر فلۆبێر بەرەو جۆرە بەرجەستەگەرایی‌یەکی پەتی هەنگاوی دەنا. خوێنەریش لەتەك جیهانێك دا بەرەوڕوو دەبوو کە فلۆبێر بە "ڕاستەقینە"ی دەزانی، بەڵام نەیدەویست چەمکەکانی ئەو جیهانە بهێنێتە گۆڕێ. "بوو وارۆ ووێپکۆشە" بەردەوام چاوگەی بیرۆکە تازەکانی بارت بوو.[١١٧] ئەو لە وتووێژێك دا لە ساڵی ١٩٧٦ باسی لەم "ئەوین"ەی خۆی کرد. دەزانین کە فلۆبێر دەیویست لە کۆتایی ڕۆمانەکە دا "فەرهەنگۆکێکی باوەڕیانە" دابنێ کە بە شێوەیەکی تەنزئاسا بریتی بێ لە تێڕوانینی ئەو و دووپاڵەوانەی " سادە دڵە"ەکەی ئەو بۆ جیهان. فلۆبێر ئەم "فەرهەنگۆك"ەی نووسیو بە شێوەیەکی ئاسایی لە "کۆتایی" ڕۆمانەکەی دا چاپی کرد. بەڕای بارت ئەم "فەرهەنگۆك"ەی فلۆبێر بەپێچەوانەی سیمبۆلە سەرەکی‌یەکەی خۆی، واتە فەرهەنگەکانی سەدەی هەژدەهەم، بە هیچ شێوەیەك فەرهەنگی زانستەکانو باوەڕەکان نیە. خاڵی گرنگ لەم فەرهەنگۆکە دا بە ڕای فلۆبێر، هەر ئەو شتەیە کە لە دەقی ڕۆمانیش دا گرنگی‌یەکی بنیاتی هەیە: ﴿کە بریتی‌یە لە﴾ زمان. بارت دەنووسێ "زمان نە لە بەرەی ڕاستی دایەو نە لە بەرەی هەڵە. لە یەك سات دا لەنێو سنووری هەردووك دایە، هەربۆیە هەرگیز نازانین ڕاستە یان نا"و "بە لای فلۆبێرەوە، هەروەك نتیچە، زمان خاوەنی هیچ چەشنە گەرەنتییەك نیە، ئەمە دەستپێکی قەیرانی مۆدێرنیزمە".[١١٨] بە دەربڕینێکی تر لە زمانو بەهۆی زمانەوە ناتوانین بگەینە شتەکان. هەر بەو شێوەیەی کە لە ڕۆمانی فلۆبێر دا وشەکان خاوەنی واتادار **Referent** نینو دوورن لە شتەکان. بارت لە درێژە دا دەڵێ: "واتایەك لە گۆڕێ دانیە، بەڵام خولیای گەیشتن بە واتا هەیە، ئەمڕۆ، نووسەر بەهۆی فلانە هۆ نانووسێ، بەڵکوو تەنیا بەهۆی نیاز بە واتا دەنووسێ. شتێك کە هەنووکە، ئاماژەی واتایی پێدەڵێین".[١١٩] کتێبی فلۆبێر "بە ڕاستی گوێگر یان خوێنەرێکی نیە". سارتێر دەیگوت "فلۆبێر بۆخۆی دەینووسی" بەڵام ئەم "خۆیە" دەبووایە کەسێك با، خوێنەرێکی خەیاڵی کە لە کاتی نووسین دا سەرو سیمای دەردەکەوێ؛ بارت بە پێداگریەوە دەڵێ کە بۆ فلۆبێر هیچ گوێگرێك نەبوو. جیهانی "بووارۆ ووێپکۆشە" جیهانێکی بێدەنگدانەوەو بێڕەنگە، واتە جیهانی زمان. هونەری فلۆبێر خولقاندنی جیهانێکی لەم چەشنەیە. کارێکی پێشڕەوە نەك تەنیا بۆ ڕۆژگاری خۆی، بەڵکوو بۆ سەردەمی ئێمەش. وەك ئەوەیە بڵێی زمان هەیە بەڵام مرۆڤ نیە.

ژیان کامەیە؟ ژیان لە زمان دا بەردەوامەو بەس. فلۆبێر خۆی دەیگوت: "ژیانی بێنرخی من هێندە ساکارو ئارامە کە تیایدا ڕستەکان ڕووداوەکانن"و بارت لە سەری دەڕواتو دەڵێ: "ئەم ڕستەیەی فلۆبێر چارەنووسی ژینی ئەو و مێژووی ئەدەبیاتی ئێمەیە".[١٢٠] فلۆبێر لە لایەکەوە کاری سەرەکی بە "دروستکردنی ڕستەیەك" دەزانیو لە لایەکیتریشەوە ئەم کارەی بە ناکۆتا ناودێر دەکرد. ئەو دوایین نووسەری کلاسیك بوو، چونکە بنەمای کارەکەی لەسەر تیۆریی دەربڕین دامەزرابوو، هەروەها یەکەمین نووسەری مۆدێرنیش بوو، چونکە ئەم کارەی بە ناکۆتا دەزانی: "کارەکەی شێتی بوو، نەك شێتی بەیانکەریو لاسایی کردنەوەو ڕیئالیزم، بەڵکوو شێتی نووسین، شێتی زمان." [١٢١] بارت لە تێزی کورتی سۆلێری نووسەردا دەنووسێ: "ژین دەق ئاسایە" یان بە وەرگێڕانێکی وردتر "ژین

دەقە".[١٢٢] ئەو بەم ڕێسایەوە سەرەتا لە خاڵی لاوەکی "بەڕای سۆلێر ژیان دەقە"دەگات، هەمدیس بە شێوەیەکی دیکە لەم خاڵە لاوەکی‌یەوە دەست پێدەکات تا گشت (کل)ێکی بەیان کردبێ: "سۆلێر بە ئاشکرا ژیانی دەکرد بە کردە" و لە درێژە دا بارت پێی وایە هەر لەبەر ئەم هۆیە دەتوانین ڕوویەکی سۆفیانە لەکاری سۆلێر دا بدۆزینەوە کە ئەو لە حەللاج نزیك دەکاتەوە. چونکە حەللاجیش نڤیسیاری ژیانی کرد بە کردە.[١٢٣]

٤

بۆ ناسینی مێتۆدی بارت لە تاووتوێی پێکهاتەیی دەق دا، کتێبی S/Z نموونەیەکی تەواو و هەمە لایەنەیە. ئەم کتێبە کە ٢٣٠ لاپەڕەیە لەمەڕ چیرۆکی سی لاپەڕەیی باڵزاك واتە "سارازاین"ەوە نووسراوە. لەم کتێبە دا ٥٨هەزار وشە بۆ شیکردنەوەی ١٠هەزار وشەی باڵزاك بەکار هاتوە. ئەمە یەکێك لە کارە دەگمەنە چڕوپڕەکانی بارتە کە بە شێوەیەکی تایبەتی لە دەقێکی کۆڵیوەتەوەو هاوکات لەگەڵ دوو شیکردنەوە کە بارت لەبارەی دوو بڕگەی کورتی "چاخی دێرین" هێناویەتە ئارا، بە گرنگترین نموونەو سیمبۆلەکانی تاووتوێی پێکهاتەیی چیرۆك ئەژمار دەکرێ. بارت خۆی گوتوویەتی کە کتێبەکە بەرهەمی یەك ساڵی وانە وتنەوەی چیرۆك باڵزاکە: "ئەو ساڵەی کە S/Z م گوتەوەو نووسیم، شادیهێنەرترو باشترین ساڵ بوو لە کاری فیکریی من دا... ئەزموونی S/Z بۆمن بەر لەهەموو شتێك چێژو خۆشی نووسین بوو.[١٢٤] ئەو ڕوونی کردۆتەوە کە سەرەتا چیرۆکی مارکیز - کورتە چیرۆکێکی (هێنریش فۆن کلایست) ـ ی هەڵبژاردبوو بەڵام دواتر بۆی دەرکەوتبوو پێویستیی بە دەقێك هەیە کە بە زمانی فەڕانسەوی نووسرابێ. بۆیە "دڵێکی سادە"ی فلۆبێری هەڵبژارد، بەڵام ئەم حیکایەتە - کە لەمەڕ سێ لاپەڕەی سەرەتایی "ئەو حیکایەتە" توێژینەوەی ئەنجام دابوو - بە ڕای بارت هەڵگری ئەو دنیا سیمبۆلیکی‌یە پێویستە نەبوو، کەوابوو چیرۆکەکەی باڵزاکی هەڵبژارد؛ چیرۆکێك کە (ژۆرژ باتای)ش هۆگری بوو و لەبارەیەوە قەڵەمی خستبووە گەڕ. کتێبەکەی بارت ڕوونکردنەوە یان وەسفی دەقی باڵزاك نیە، چونکە هەر ڕوونکردنەوەو وەسفێك لەسەر بنەمای

ئەم پێش داوەری‌یە دانراوە کە دەق واتای سانتراڵو کۆتایی هەیەو ئەرکی ڕوونکار دۆزینەوەو هێنانەگۆڕی ئەم واتایەیە. بە ئاشکرا، بەرەنجامی دیارو (لۆژیکی)ی ئەم چەشنە بەڵگە هێنانەوەیە شتێك نیە جگە لەوەکە دانەر ویستوویەتی شتێك بڵێ، بەڵام نەیتوانیوە بیدرکێنێ، ئێستا ئەرکی ڕەخنەگر یان ڕوونکار ئەوەیە کە بە وردبوونەوەیەکی تایبەتی یان سەرنج دان بە ویستی دانەر - ویستێك کە ڕاستەقینەیە، بەڵام بەیان نەکراو گریمان دەکرێ - ئەو قسەیە بکات. هەڵبەت بارت دژی ئەم ڕایەیەو دەڵێ واتایەکی کۆتایی لە گۆڕێ دانیە. ناتوانین هیچ دوا ئاماژە پێکراوێك کە پەیوەست بێ بە ئاماژە پێکەرە هەمە جۆرەکان، بدۆزینەوە. ئەو دەستەیە لە دەقەکان کە بوار بە خوێنەر دەدەن تاکوو لەوانەوە واتا دیاریکراوو تاکەکەسی‌یەکان بخولقێنێ، چەشنی جۆرە "نووسینەوە"یەکی دەقگەلە "مۆدێرن"ەکانن لە بەرامبەر دەقە "کلاسیك"ی‌یەکان دا قوت دەبنەوە "کە ئەو دەقە کلاسیکیانە" وزەی خەیاڵپەروەریو داهێنەریی خوێنەر سنووردار دەکەنو "ڕۆنانێکی هێلنج هێنەر لە باوەڕەکانی هەمووانو توێژێکی خنکێنەر لە باوەڕە بەناو گرنگەکان بە دەستەوە دەدەن".[١٢٥] بەڵام "دەقە تازەکان" خوێنەر هان دەدەن تاکوو نۆژەنیان بکەنەوە. گرنگیی چیرۆکی سارازاینی بەلزاك لەوە دایە کە هەردوو سروشتەکەی پێکەوە تێکەڵ کردوەو دواجار بواری بۆ خوێنەر ڕەخساندوە تا بەسەر لایەنی "کلاسیك" سەرکەوێ. لە حاڵێك دا مێتۆدی نووسینی بەلزاك لێواولێوە لە "کلێشەکانو ڕێسا قاڵبی‌یەکان لە دەربڕین"داو هەوڵ دەدا تاکوو بەسەر خوێنەردا "باوەڕگەل"ێك بسەپێنێ، هەوێنی سەرەکیی چیرۆك ئەو ڕێساو باوەڕانە تێك دەشکێنێ. لێرەدا جیاکاری "دەقی نووسینەیی"و"دەقی خوێندنەوەیی" دێتە کایەوە[١٢٦]، دەقی خوێندنەوەیی زۆرجاران زەینی بەرامبەر "گوێگر - خوێنەر" بە بنەمای کار نازانێ؛ بەڵام بەرامبەر دەقی نووسینەیی لە کاتی خوێندنەوەدا دەخولقێنێو دووبارە دەینووسێتەوە. دەق گەلێك وەکوو شێعرەکانی لۆترە ئامون یان نووسینەکانی ژۆرژ باتای "دەق گەلی نووسینەیی"ن، واتە واتاکانیان یەکسەرو وشیارانە پەیوەستە بەو واتایانەی کە خوێنەرەکەیان

دەیان خولقێنن. [١٢٧] "سارازین" لە سنووری ئەم دووجۆر دەقەدایە، بەڵام لەبەر هۆیەك (کە سەلماندنەکەی لە دوو توێی کتێبی S/Z دایە) دەبێتە دەقێکی نووسینەیی. تانوپۆی بنچینەیی چیرۆکەکە سروشتێکی سیمیۆلۆژیکی هەیە. سارازاینی پەیکەرتاش، باوەڕە زاڵەکان کە لە کۆمەڵگای ئێمەدا لە رێگەی رەمزە فەرهەنگییەکانەوە جێگیر بوون، لە تەك واقعدا بە چەشنێکی هەڵە، بە یەك شت دەزانێ‌و ئەمە تراژیدیی ئەوە. ئەو شەیدای زامبی نلا دەبێت، چونکە پێی وایە خاوەنی هەموو ئەو سیفەتانەیە کە ژنێکی ئایدیال کۆمەڵگای ئێمە دا، هەیەتی: جوان‌و ناسك، بەناوبانگ‌و هونەرمەند. بەڵام سارازاین نەیزانیوە لە سەردەمی خۆی دا، لە نواندنە شانۆیییەکان دا رۆڵی ژنان بەهۆی کوڕانی لاو (ناسراو بە کاستراتۆ) پێشکەش دەکرێ؛ بەم شێوەیە سارازاین نازانێ ئەو ژنە ئەکتەرەی کە ئەو ئاشقی بووە ژن نیە، بەڵکوو کوڕە لاوێکە. ئەو تێدەکۆشێ تا پەیکەرێك لە "ژنێکی جوان" دروست بکا. بەڵام بە دەست خزمەتکارانی کاردینال چیکۆنا دەکوژرێ، چونکە کاردینال شەیدای "کوڕە لاوەکە"یە. سارازاین بە هۆی گەمژەیی خۆیەوە، بێئاگایی لە شێوەی خەڵکانی دی لە نیشانە دانان، رەمزدانان‌و دۆخی رەگەزیی ژنان‌و "کاستراتووەکان"لە کۆمەڵگادا، دەکوژرێت.[١٢٨] سارازاین لە "ژنێکی گەنج" پەیکەرێکی دروست کردبوو، ئەو بە خەیاڵی خۆی لاسایی کەتوارو سروشت دەکاتەوە، بەڵام کەتوار بەو شێوەیەی کە خۆی بۆ ئەو دەنوێنێ، راست نیە. ئەوەی ئەو دیتوویەتی راستەقینە نیە. لەپاش کوشتنی سارازاین کاردینال لە کارگەکە دا پەیکەرەکەی ئەو دەڕفێنێ، چەندین ساڵ دواتر پەیکەرەکە دەبێتە بنەمای کاری شێوەکارێك‌و ئەو دیمەنی "کاستراتۆ" دەکێشێتەوە، بە جۆرێك کە لە بەستێنی فەرهەنگیی کۆمەڵگا دا واتای هەیە "واتە" واتای نیشانەیی نەك چەمکی راستەقینە کە بە لاسایی کردنەوەی سروشت ـ یان لە راستی دا لاسایی کردنەوە لەو شتەی کە سروشت بە ڕواڵەت دەینوێنێ ـ دەژمێردرێ. بابەتی تابلۆی نیگارکێشەکە کوڕە لاوێکە کە لە ژن دەچێ. سارازاین نهێنیی سێکسوالیتەی زامبی نلا لە رێگەی کۆپی کردن‌و لاسایی کردنەوەی جوانیی ئەو لە بەرهەمی هونەری دا نازانێ، چونکە هەموو نهێنییەکە بریتییە لەوە کە زامبی نلا لە راستی خاوەنی جوانییەکی ژنانە نیە. چیرۆکی باڵزاك بێ ئەوەی خۆی بیهەوێ هەڵەی گشتی‌و هاوبەشی نێوان نووسەرانی رێئالیست ئاشکرا دەکا: بڕوا هێنان بەوە کە "نێوەرۆکی راستەقینە" هەیە کە گرنتی جوانی‌و رەسەنایەتیی بەرهەمی هونەرییە. چەشنی ئاڵتوونێك کە گرنتی بەهای دراو دەکات. بەڵام بارت، پسپۆڕی نیشانەناس، دەسەلمێنێ کە ئەم چەشنە گرنتییە هەر لە بنەڕەتەوە لە گۆڕێ دانیە. ئێما بووارێ‌و سالامبۆ بەرهەمهێنەرانی کاغەز، قەڵەم‌و مەرکەبن، نەك خاوەنی پێست‌و گۆشت‌و خوێن. بایەخی کەسێتییەکانی چیرۆك پەیوەستە بە "وزەی خەیاڵپەروەری"ی ئێمەی خوێنەر نەك سیمبۆلە سەرەکییەکان کە هونەرمەند "کۆپی"ی لێ هەڵگرتوونەتەوە. بە دەربڕینێ‌تر ئیدی ئەو شتەی کە هونەرمەندی رێئالیست بە دنیای راستەقینەو بەرجەستە دەیناسی، خۆی بابەتی رێککەوتنە سیمیۆلۆژیکییەکانەو لەسەر بنەمای ئەو رێککەوتنانە دەردەکەوێ‌و بە گۆڕینی ئەوان گۆڕانی بەسەر دادێ، واتە زۆر بە ئاسانی نە راستەقینەیەو نە بەرجەستە. بارت دەقی "سارازاین"ی بە ٥٦١ "یەکەی واتایی" دابەش کرد. ئەم یەکانە رستە یان رستەیەکی ناتەواوو لە هێندێك خاڵدا وشەیین. بارت سەرەتا هەر یەکەیەکی باسکرد، پاشان واتاکان یان تایبەتمەندییەکانی "هەر یەکەیەکی" روون کردەوە. هێندێك جار روونکردنەوەیەکی چڕو پڕی لەبۆ ئەو خاڵانەی کە ئەم یەکە واتاییانە دەیان خولقێنن هێنایە بەرباس. ٩٣ روونکردنەوەی چڕوپڕ (+دە روونکردنەوە کە لە پێشدەق دا چەشنی دەسپێکێك هاتوون) لە کتێبەکەدا وەبەرچاو دەکەون. پاشان بارت پێنج دەستەی رەمزە سەرەکییەکانی لێك جیاکردنەوە.[١٢٩] هەرچەشنە تایبەتمەندیەکی واتایی‌و زمانیی چیرۆکەکەی باڵزاك لەم پێنج دەستەیە دا جێی دەبێتەوە. رەمزە سەرەکییەکان هەردووك ئاراستەی واتاناسانەو هاونشینی دەگرنەوە. لەشێوازێکیاندا یەکە واتاییەکان پێکەوە گرێ دەدرێن "واتاناسانە" و لەشێوازێکی دیکەدا ئەم یەکانە پەیوەستن بە دنیای دەرەکییەوە"هاونشینی". بارت لە رێگەی ئەم رەمزانەوە توانی لە پێکهاتەی چیرۆکییەوە بەو پێکهاتە فکرییانەی کە لەگەڵیان دان، بگات: ١)

رەمزەکانی کردە گێڕانەوەیی‌یەکان؛[١٣٠] "بریتین لە" لەهەر شوێنێك یەکەیەك لە چیرۆك پیشانمان بدات کە چیرۆك‌و بە دوای یەك دا هاتنی کردەکان بە چ جۆرێك بەرەو پێشەوە دەچن. هەر جۆرە کردەیەکی چیرۆك لە کرانەوەی دەرگایەك تا کوشتنی کەسێك بەهۆی ئەم رەمزانەوە دیاری کراوە. لە دەقە کلاسیکی‌یەکان دا کردەکان لەخۆیانەوە کاملن. بەلام لە چیرۆکی بالزاك دا کردەکان تەنیا پێکەوە گرێ دراون. هەر چۆنێك بێ ئەم رەمزانە هەم پێوەندی‌یان بە کردەو هەم لەگەڵ ئەو شتەی کە یۆنانیەکان هزری بەر لە کردەیان پێ‌دەوت، هەیە. ئەم رەمزانە بەهۆی هێمای ACT لە کتێبەکە دا ئەدۆزینەوە. ٢) رەمزە واتاناسانەکان؛ [١٣١] کە پێوەندی‌یان بە ئاماژە کەم تا زۆر تایبەتمەندنوێنەکان، سایکۆلۆژیك‌و ژینگەوە هەیە. جیهانی ناسینەکان (بە واتا ناسراوەکەی وشەی ناسین)ە. بۆ نموونە بەهۆی ئەم رەمزانەوە تێ‌دەگەین کە "کەسێتی تووڕەیە" بەبێ ئەوەی وشەی تووڕە لە دەق دا هاتبێ. ئەم ڕەمزانە بە هێمای SEM لە کتێبەکە دا هاتوون.) رەمزە فەرهەنگی یان گەڕانەوەییەکان[١٣٢] کۆی ئاماژە فەرهەنگی‌یەکان دەگرێتەوە کە پێوەندیی بە ناسینێکی گشتی لە بارەی ئەو سەردەمەوە هەیە. ناسینێك کە ئاخێو لەسەر بنەمای ئەو "ناسینە" دامەزراوە: زانستی سایکۆلۆژی، پزیشکی، کۆمەڵناسی‌و هتد. ئەم رەمزانە بەتایبەتی لە بەرهەمەکانی بالزاك دا زۆر گرینگن. "راستیگەل"ی مێژوویی، هەموو سیستمی زانیاریی تاك کە لەسەر بنچینەی تێگەیشتوویی هەمووان‌و ... دەگرێتەوە. ئەم رەمزانە بە هێمای REF لە کتێبەکە دا هاتوون. ٤) رەمزە هێرمێنۆتیکی‌یەکان؛ [١٣٣] ئەم ڕەمزانە پێوەندی‌یان بە مەتەڵەکان‌و هەڵهێنانیانەوە هەیە. لە راستی دا رەمزەکان‌و دۆزینەوەی رەمزەکانی چیرۆك یان بە گوتەی خودی بارت "سیمبۆلی پۆلیسی" چیرۆکە. پرسیارەکان (کێ دەپرسێ، واتای پرسیاری ئەو) لەم رەمزانە دا جێ‌یان دەبێتەوە. ئەم رەمزانە بە هێمای HER لە چیرۆکەکەدا هاتوون ٥) رەمزە سیمبۆلیکی‌یەکان؛ [١٣٤] لۆژیکی ئەم رەمزانە لە لۆژیکی رۆژانە، ناسراو، بەڵگە هێنانەوەیی‌و ئەزموونکاری جیایە. لە لۆژیکی خولیا دەچێ [!!]. کات بە دوایەك دا هاتن یان جێ‌نشینیی

رووداوە نائاسایی‌یەکانە. ئەم ڕەمزانە بە هێمای SYM لە کتێبەکە دا هاتوون. بارت چەند ساڵێك پاش بڵاوبوونەوەی S/Z لە "ئەنجومەنی سریسی" دا گوتی کە دەتوانرێ دەستەی شەشەمی رەمزەکانیش بۆ تاووتوێی بەرهەمێك وەکوو "سارازاین" بەکار بهێنرێن: رەمزە پلە دارەکان Accreditement [١٣٥] کە بوار بە نووسەر دەدەن تا چیرۆکەکەی چەشنی کەتوار بنوێنێت. بۆ نموونە کەسێتی‌یەك کە چیرۆکەکە دەگێڕێتەوە، لە ناکاو لە چیرۆکەکە دا دەردەکەوێ، یان لەناکاو دەبێت بە خودی دانەر [١٣٦]. لە وتوویژێك دا ریمۆن بلۆر لەمەڕ پێنج دەستەی رەمزەکانی کتێبی S/Z لە بارتی پرسی ئایا ئەم رەمزانە لەنێو هیرارکییش دا هەن یان نا؟ بارت وڵامی دایەوە کە لە راستی دا هیرارکی‌یەك هەیە. رەمزە هێرمێنۆتیکی‌و کردە گێڕانەوەیی‌یەکان بەسەر سێ‌دەستەکەی دیکە دا زاڵن. چونکە هێڵ‌و رەمزی چیرۆك یان بە شێوەیەکی دیکە لۆژیکی چیرۆك بەرەو پێشەوە دەبەن. سێ‌رەمزەکەی‌تر هەر یەکەو لە شوێن خۆیەوە بەکار دێن‌و "لانی کەم دەتوانین بڵێین مێتۆدی خوێندنەوەی ئەمڕۆیی رەمزە سیمبۆلیکی‌یەکان گرینگی‌یەکی زۆری پەیدا کردوە". [١٣٧] لەمەڕ رەمزە سیمبۆلیکی‌یەکانەوە بارت پۆلێنبەندی‌یەکی سیانیی هەیە: ١) بابەتگەلی پێوەندی‌دار لەگەڵ "تیۆریی دەربڕین"و تیۆریی ئەدەبی، ٢) بابەتگەلی پێوەندیدار بە ژینی ئابووری، (بۆ نموونە رۆڵی زێڕ لە چیرۆك دا)، ٣) بابەتگەلی پێوەندیدار بە سایکۆلۆژی (بۆنموونە هێماکانی پێوەندیدار بە لەشی مرۆڤ لە چیرۆك دا). بەلام ئەمانە هەرسێکیان بەسەر یەك دا زاڵ نین، هەرچەند بابەتگەلی پێوەندیدار بە دەستەی سێهەم ئاشکراترو روونتر دێنە بەرچاو.[١٣٨] رەمزەکانی کردەی گێڕانەوەیی، لە تاووتوێی بارت دا، بە شێوەیەکی تایبەتی گرینگیی پەیدا کردوە، چونکە چیرۆکی بالزاك سروشتێکی گێڕانەوەیی تەواو ئاڵۆزی هەیە. جۆرە چیرۆکێکە لەنێو چیرۆك دا. پیاوێکی تەمەن ٩٠ساڵ، کە لە راستی دا کاستراتۆی پیرە، چیرۆکی سارازاین بۆ مارکیز دۆرۆشفیلد (لەبەرامبەر ئەوین)دا دەگێڕێتەوەو چیرۆك گێڕەوە (بالزاك؟) چیرۆکی کاستراتۆ بۆ ئێمە باس دەکا. ئەم گێڕانەوە ئاڵۆزانە چەشنی هەر کتێبێکی دی لە وشەکان دروست کراون

نەك كەتوارەكان. ناسینی چیرۆكی سارازاین دۆزینەوەی كەتوارەكان نیە، بەڵكوو زۆر بە ئاسانی دۆزینەوەی رەمزەكانە، تێگەیشتنە لەوەی كە وشەكان چۆن كار دەكەن. هەر یەكەیەكی واتایی نە بەهۆی گەڕانەوە بۆ دوایین واتاو سەلماندنی چیرۆك‌و نە بەهۆی گەڕانەوە بۆ كەتوارێكی دیاریكراوی دەرەوەی دەق، بەڵكوو لە رێگەی دیالۆگی نێوان پێكهاتەی سینتاكسی‌و پێكهاتەی واتایی (زانینە زەینی‌یەكانی خوێنەر) كار دەكا. واتە هەر چیرۆكێك بەم چەشنە كار دەكا. لە "سارازاین"دا باڵزاك لە سنوورە فكری‌و رەوشتی‌یەكان كە لەنێویانەوە هەڵقولابوو، تێپەڕی. بارت گوتبووی كە "منیش دەمەویست كۆمەڵەیەك لە فۆرمە جیاجیاكانی خوێندنەوەی ئەم دەقە كۆبكەمەوە. كاری من چەشنی كەمكردنەوەی خێرایی فیلمێك بوو." [١٣٩] چیرۆك گێڕەوە دەڵێ: "لەوانەشە من ئەم چیرۆكەم داهێنابێ". هەر ئەم "لەوانە"یە بارتی بەرەو تاووتوێی "سارازاین" راپێچ كرد. لە چیرۆكی باڵزاك دا، گێڕانەوەی كاستراتۆ لە بەرامبەر "ئەوینی شەوێك" ئاڵووێر دەكرێت، وەكوو هەزارو یەك شەو كە لەو دا هەر گێڕانەوەیەك "لەتەك یەك رۆژی ژیان"دا ئاڵووێر دەبێت.[١٤٠] بەڕای بارت دوو شێوەی خوێندنەوە لێك جیان: خوێندنەوەی بە مەبەستی چێژوەرگرتن، تێگەیشتن لە چیرۆك‌و كۆتایی‌یەكەی؛ و خوێندنەوەی سیمبۆلێك بۆ دۆزینەوەی واتا ناوەكی‌و شاراوەكانی چیرۆك. ئەم دوو جۆر خوێندنەوەیە هاوكات پێكەوە روو دەدەن. جۆری دووەم بە بێ ئەوەی هەستی پێبكەی پێشقە دەچێ، لۆژیكی ژیانی رۆژانە دەرناخات بەڵكوو تاووتوێی دەقەو تێگەیشتنە لە پێكهاتە واتایی‌یەكەی: "مرۆڤ سیمبۆل دروست ناكا، سیمبۆل مرۆڤ دروست دەكا، مرۆڤ لەو ساتەوە كە دێتە دنیاوە، خۆی لە نێوان سیمبۆل گەلێك كە پێشتر هەبوون دەدۆزیتەوەو، ئەگەر نەیەتە نێو ئەو سیمبۆلانەوە، نابێت بە مرۆڤ".[١٤١] دەبینین كە لەروانگەی یۆنگ لەهەمبەر سایكۆلۆژیی قووڵ نزیك دەبینەوە. مرۆڤ لە جیهان دا بەردەوام لەسەر بنەمای سیمبۆل گەلێك كە پێشتر دروست كراون دەژیت. ژاك لاكانیش لەو باوەڕە دابوو كە منداڵ لە شەش مانگی دا لە رێگەی بینینی وێنەی خۆی لە ئاوێنە دا دێتە نێو جیهانی سیمبۆلەكانەوە، پلەیەك كە

لاكان بە "قۆناغی ئاوێنە" ناودێری كردوە. خۆدیتن، "بریتیە لە دیتنی" لەشی خۆمان كە لە یەك سات دا هەم وێنەی كەسی دی‌و هەم وێنەیەكیشە لە خۆ. كەوابوو دەتوانین لە نێوان دوو یا چەند هزرێك دا نزیكایەتیی وەك یەكی دابنێین؛ هەروەها لەنێوان زۆر لە وشەكان‌و چەمكەكانیش دا. تەنانەت سەردێڕی كتێبی S/Z فرەواتایی‌یەو بارت گوتوویەتی بە ئەنقەست بەدوی ئەم واتا چەند فاقیانە كەوتوە. S و Z بە زۆری لە جیاتی یەكدی لە وشەكان دا، گۆ دەكرێن‌و وەكوو ناوی سارازاین كە دەتوانین بە ساراسین‌و، زاراسین‌و زارازاین بیخوێنینەوە. S سارازاینەو Z زامبی نلا یە. لە ناوی بالزاك دا Z هەیەو لەناوی بارتدا (لەنووسین بە شێوەی فەرانسەوی‌یەكان) پیتی S هەیە. بارت دەنووسێ كە سەردێڕی كتێبەكەی پرسیار هەڵدەگرێ. سارازاین چیە؟ ناوی گشتی؟ ناوی تایبەتی؟ یەك شت؟ یەك پیاو؟ یەك ژن؟ تەنیا بە گێڕانەوەو بەسەرهاتی پەیكەرتاش، تێدەگەین كە ئەمە ناوی خۆیەتی. واتە ناو خۆی جۆرە رەمزگەلێكی هێرمێنۆتیكی‌یە.[١٤٢] نیچە لە لەدایكبوونی تراژیدیدا رەخنەی ئاراستەی "هونەری پشتبەستوو بە بەیانكەری" كردووە. باسی ئەو تا ڕادەیەك رۆشنكەری مێتۆدی بارت لە باسكردنی "لاسایی‌كردنەوە"یە. مێتۆدێك كە یەكسەر لە بەرامبەر باسی كلاسیكیی یونانی‌یەكان (و بە تایبەتی باسی ئەرەستۆ) دەست پێدەكا، بەڵام بە چەشنێكی سەیرو سەمەرە لەگەڵ بەرەنجامەكانی دەگونجێ.[١٤٣] رۆلان بارت لە S/Z دا لەتەك ئەم بەرەنجامەدا سەروكاری هەیە. ئەو لاسایی‌كردنەوە بەرتەك دەداتەوە، نەك لەبەر ئەمە كە لاسایی‌كردنەوە سیستمێك پێكەوە تێكەڵ دەكا كە لەو دا هەموو شتێك لە شوێنی خۆی دایە؛ بەپێچەوانەوە لەبەر ئەوە كە لاسایكردنەوە ئەو سیستمە "سەقامگیر" دەكا. بارت پێی وایە كە لاسایكردنەوە كۆنسێرڤاتە، چونكە سیستمی دروستبووی نیشانەكان‌و واتا سەقامگیر دەكات‌و ئەوەی كە هەیە پەسندی دەكا.[١٤٤] بارت لاسایی‌كردنەوە بە "نوسخە هەڵگرتنەوە لەنوسخەیەك دەزانێ. نوسخەیەك كە وا دێتە بەرچاو "نوسخەی" راستەقینەیە. ئاخێوێك كە لەسەر بنەمای لاسایكردنەوەیە هەر لە بنەڕەتەوە توانای بەدەستهێنانی

هەڵوێستێکی ڕەخنەگرانەی دژی "ئەو شتەی خۆی وەکوو هەقیقە پیشان دەدات" نیە. بارت ئەم جۆرە ئاخێوەی بە **Doxa** ناودێر کردوە (کە لە بەرهەمەکانی ئەفلاتوون بە واتای "دژی هەقیقەت" هاتوە.)[١٤٥] کریستۆفێر پرێندر گاێست کتێبی هاوڕێکی لاسایی کردنەوەی کە لەمەڕ لاسایی کردنەوەو چەشنێکی تایبەتی لەبارەی کۆمەڵە بەرهەمێکی باڵزاك، ستاندال، نێروال‌و فلۆبێرە، بە درێژەی S/Z زانی‌و کتێبەکەی بارتی بە "دەروازەیەك بۆ ئاستەنگەکانی بەیانکەری یان دووبارە خوڵقاندنەوە" پێناس کرد.[١٤٦] دەقە کلاسیکیەکان هەر لە بنەڕەتەوە توانای تێپەڕین لە چوارچێوەی سیستمی لاساییکردنەوەیان نیەو تەنیا هێندێکیان دەتوانن ئەو چوارچێوەیە نمایش بکەن. بەڵام "سارازاین" لەو چوارچێوەیە تێدەپەڕێ‌و ڕێسا ئامادەکانی لاسایی کردنەوە پەسند ناکا. چەشنی دەقە نوێیەکان توانای پەسند کردنی سیستمی ئاخێوی نیەو وزەیەك کە بەرەو ڕابردوو پەلکێشی دەکات دەبێتە هۆی دروستبوونی ئاستەنگەکانی دەربڕین لەودا. دەقگەلێك وەکوو گومانە لەدەست چووەکانی باڵزاك‌و سوورو ڕەشی ستاندالیش پیشاندەری ئەو چوارچێوەیەو بەرهەمەکانی فلۆبێر تێپەڕین لەم کەوشەنە نیشان دەدەن. ئێمە نەك تەنیا لە تەك "سنوورەکانی دووبارە ئەفراندن" بەڵکوو لەگەڵ "دووبارە ئەفراندن چەشنی دروستکەری سنوور" بەرەوڕووین. لێرەدایە کە بەرهەمەکانی ژۆرژ باتای کە دەبێ چاوگەی S/Z لەوان دا بەدی بکەی، یارمەتیمان دەدەن. باتای ئەدەبیاتی بە "ریسك" ناودێر دەکرد، جۆرێك "دۆخی نەلواو" کە دەبێ درزی نێوان وشیاری‌و ئەزموون پڕ بکاتەوە، بەڵام بەردەوام بڕوا بە شکستی خۆی دێنێ. هەرچەند لانیکەم پیشان دەدا کە ئەم درزە چەندە قووڵە. مۆریس بلانشۆ ـ مامۆستایەکی دیکەی بارت ـ نیشانی دا کە "چوارچێوەی زمان" باسکردن لە چوونەسەرووی هەر کەتوارێك پووچەڵ دەکاتەوە. مێتۆدی بارت لە S/Zدا تا ڕادەیەکی کاریگەریی لە هەمان چیرۆکی "سارازاین" وەرگرتوە. بێ‌گومان ئەگەر ئەو دڵێکی سادەی فلۆبێری هەڵبژاردبا، مێتۆدی کارەکەی یەکسەر جیاواز دەبوو. بارت چەندین جار جەختی کردبوویەوە کە دروستکەری سیستمێکی دیاریکراو نیە، بەڵکوو تەنیا ڕاڤەکەری

دەقە ئەدەبی‌یەکانەو بە پێچەوانەی پێکهاتەگەراکانی دی، جۆرە مێتۆدێکی بەدەست بێنێ کە "لەمەڕ هەر دەقێك"ەوە کارا بێت، ئەو دەری خست کە مێتۆدێکی لەو چەشنە لە گۆڕێ دانیە.[١٤٧] لە ڕۆلان بارتدا دانی بەوە دانا کە ساڵانێك لە سیستم تێفکریوەو لە مارکس، سارتێرو برێشت وەکوو نموونەی بەیانکەرانی ئەو سیستمە فکرییەو لە نیشانە ناسی چەشنی ڕێبازی خۆی ناو دێنێ؛ بەڵام ئەمڕۆ پێی وایە کە ئاسوودەتر دەنووسێ، بێ‌دڵەراوکێ‌و بێ کۆت‌و بەند، و بیرۆکەی سیستمێکی دیکە گرفتی بۆ دروست ناکا.[١٤٨] خاڵی سەرنج ڕاکێش ئەوەیە کە لەنێوان ستراکتۆریستەکان دا ئەوانەی کە سەروکاریان لە تەك ئاخێوی ئەدەبی دا هەبوو، زووتر لە خەڵکانی دی، لە دەردو بەڵای سیستم ڕزگار بوون.

٥

دوو کتێب کە بارت لەمەڕ بەرهەمەکانی میشلەو ڕاسین نووسیونی‌و هەروەها کتێبێك کە لەبارەی زمانی ساد، فۆریەو لوڤیولا بڵاوی کردۆتەوە، بە نموونەگەلێك لە بەکارهێنانی مێتۆدی پێکهاتەیی تاووتوێی دەق‌و ئاخێوی ئەدەبی دەژمێردرێن. کتێبی میشلە بۆ یەکەم جار لە ساڵی ١٩٥٤ لە نامیلکەیەکی کە نێوەندی بڵاوکردنەوەی "سوی" لەژێر ناوی "نووسەران بە خامەی خۆیان" دا بڵاوی دەکردەوە، چاپکرا. ڕێسای سەرەکیی ئەم کۆمەڵەیە لەم ساڵانەدا، بەم چەشنە بوو کە هەوڵ بدرێ تا ژیان‌و تیۆرەکانی هەر نووسەرێك لەسەر بنەمای دەقگەلێك کە ئاراستەکانی "ئۆتۆبیۆگرافیك"یان هەیە، بناسرێت.[١٤٩]

بارت دواتر نووسی کە سەرەنج ڕاکێش بوونی بەرهەمەکانی میشلە بە لای ئەوەوە پەیوەستە بەم ڕاستیەوە کە میشلە بناغەدانەری ئەنترۆپۆلۆژی بوو لە فەرانسەدا. هەرچەند مێژوونووس بوو، بەڵام باسی لە سروشتی‌ترین لایەنەکانی ژیان دەکرد، واتە لە خۆراك، پۆشاك‌و ئەڤین دەدوا. بارت نووسیویەتی باڵزاك‌و پرۆستیشی هەر لەبەر ئەم هۆیە خۆش دەوێ، چونکە لە هەموو ئاراستەکانی

ژیانی تاقمە بچووکەکان ورد بوونەتەوە: "بەڕاستی کە کتێبەکانی تایبەت بە ئەنترۆپۆلۆژی چەندە ئازیزن، چەشنی ئەنسکلۆپیدیایەکن کە هەموو کەتوار، تەنانەت بێکەڵکترین خاڵەکانیش تۆمارو پۆلێنبەندی دەکەن".[(١٥٠)] ناوی بڕگەیەك لە کتێبی ڕۆلان بارت کە ئەم حوکمە لەو دا هاتوە "ئاخێوی زماناسانە"یە، پێشاندەری پێوەندیی ئاخێوی ئەدەبی لەگەڵ کەتوارە. لە سەرەتای میشلەدا بارت رستەیەکی کارل مارکسی گێڕاوەتەوە: "نوێنەرانی وردە بورژوازی ناتوانن لە زەینی خۆیان دا لە چوارچێوەیەك خۆ دەرباز کەن کە وردە بورژوازی لە ژینی خۆی دا ناتوانێ لێی دەرباز بێت. لەپاش روانگەی تیۆریك هەمان کێشەو چارەسەر دەدۆزنەوە کە وردە بورژوا بە پێی بەرژەوەندییە ماددیو دۆخی کۆمەڵایەتیی خۆی پێیان دەگات... ئەمە لە روانگەیەکی گشتەوە نزیکایەتییەکە کە لەنێوان نوێنەرە سیاسیو ئەدەبییەکانی چینێك لەتەك چینێکی دیکەدا کە ئەوان نوێنەرایەتییان دەکەن، هەیە.[(١٥١)] بە گێڕانەوەی ئەم رستەیە بارت زۆر لە خاڵە باندەڤییەکانی بەرهەمەکانی میشلەی مێژوونووسی روون کردۆتەوە، هەر بەو شێوەیەی کە لە زاری فەرهەنگۆکی لاروسەوە ژیاننامەی میشلەی لە پاراگرافێك دا هێناوەتەوە. کتێبی میشلە بەر لە هەموو شتێك سەرەنج دەداتە زمانو رووی ئەدەبیی بەرهەمەکانی نووسەرو لەم لایەنەوە کاری مێژوونووسی بەناوبانگ (میشلە) نەمرە. ساڵانێك پاش نووسینی کتێبەکە بارت لە وتاری "ئاراستەی مۆدێرنی "بەرهەمەکانی" میشلە" (١٩٧٤)دا جەختی کرد کە مۆدێرنیزمی میشلە دەتوانین لە زمانێك دا کە بەکاری هێناوە، بیدۆزینەوە. ئەم زمانە لایەنە مۆدێرنەکانی میشلە، (لە ئارادابوونی توخمە ئەنترۆپۆلۆژیکییەکان)و ئەپستمۆلۆژی Epistmologyی میشلە (چوونە پێش بەرەو زانستێکی تەواو و تازە)ی شێوەدار کردوە. زمانێکە کە هەڵچوونو سۆزەکانی نووسەر ناشارێتەوە.[(١٥٢)] لە کتێبی میشلەدا بارت بە وردی شێوە نووسینی میشلەو تێڕوانینەکانی ئەو بۆ شتەکان تاووتوێ دەکاتو ستایشان دەکاو "ئەم شێوە نووسینەی" بە "واتاکانی ئەنتۆلۆژیك"ی کاری مێژوونووسی ناودێر دەکرد. ئەو بە ورد بوونەوە لە بەرهەمە هەمەجۆرو قەبارە گەورەکانی

میشلە، هەوێنە "شاراوەکار"ەکان دەردێنێ: گەرمی، نەرمی، نزیکی، هێزو ... . لە بەرامبەر دا بابەتگەلێکیشی دەهێنایە ئاراوە کە دەبوونە مایەی بێزاریی میشلە: خانەدانەکانی بۆربۆن، ئێمپراتووریی بناپارتو ئەم دووە بە وەسفەکانی ئەو لەمەڕ سەرمای "هۆڵە ئاغەواتیەکان"، بۆنی چەوریی وشکەدارەکان، بۆنی بەرامەو وێنەو تابلۆکان دەبەستێتەوە. بڕگەگەلێکی پێوەندیدار بە چرکەساتی لە گیوتین دانی رۆبسپیری "سارد"و "داوێن پاك" لەبەر چاوی خەڵکانێکی زۆری "گەرمو گڕاوی" لە مێژووی شۆڕشی میشلەدا دەگێڕێتەوە. رامانی بارت لەبەرهەمەکانی نووسەرێك لە رێگەی زاڵبوونی "هەستە فیزیکی"یەکانەوە وەبیرهێنەری بەرهەمەکانی گاستۆن باشلارە.[(١٥٣)] لە لایەکی دیکەوە سارتێریش لە کتێبی "بۆدلێر"دا تا رادەیەك لە تەك "هەستی بۆن کردنی شاعیر" ئاشنا ببوو. لە میشلەدا بارت باسی لە "رێسا رەوشتیەکان (بە تایبەتی رەوشتی سێکسی) میشلە" کرد؛ و دیدی سێکسیی ئەو لە مێژوو نووسیو گێڕانەوە گەریی ئەودا دۆزیەوە؛ ئەمە ڕەنگدانەوەی سەرکوتی وارسکە سێکسییەکانی نووسەرییە لە "وەسفی زمانیی تایبەتیی ئەودا".

بۆ نموونە وەسفی میشلەی بۆ "هۆڵە تاریکبووەکان بەهۆی دووکەڵی تووتن" "بەڕای بارت" پێوەندیی هەیە لەگەڵ باوەڕی میشلە کە دووکەڵی تووتن کاریگەریی نیگەتیڤی هەیە لەسەر توانای سێکسیو بەدووی دەسمایەی سەرەکیی خوێن لە بەرهەمەکانی میشلە دا کەوت. ئەو سەلماندی کە میشلە لە خوێنی تازە دەترساو[(١٥٤)] وەسفی جۆرەکانی خوێنی لە بەرهەمەکانی خۆیدا،کەڵەکە کردو[(١٥٥)] رای میشلەی روون کردەوە کە "بریتیبوو لەوەی" ژنان بەهۆی سووڕی مانگانەی خۆیانەوە چەشنی سروشت دووبارە ژیانەوەی خۆیان ئەزموون دەکەنو هەر لەبەر ئەوەش دەتوانین بڵێین کە "سروشت" خووی ژنانەی هەیە.[(١٥٦)] بارت دەنووسێ کە ئەم ڕایە واتە باوەڕی میشلە بە "ژنانە بوونی هەمە لایەنە لە سەردەمی سووڕی مانگانە"دا لەگەڵ سستیی سێکسی میشلە، پێوەندییەکی راستەوخۆی هەیە. میشلە پێی باشتر بوو کە ژنان لێی نزیك نەبنو لە خەوتن لەگەڵیان دا دوور دەکەوتەوەو تەنانەت دەترسا.[(١٥٧)] کاتێك کە بارت ئەم رێسایەی

دەهێنایە گۆڕێ، هێشتا بەڵگەنامەیەك كە روونكەرەوەی لاوازیی سێكسیی میشلە بێت، بڵاو نەكرابوویەوە. "پێشبینیی" بارت لە ١٩٥٩و ١٩٦٢ (واتە ٥٨ ساڵ پاش بڵاوبوونەوەی كتێبەكەی میشلە) هەر لە تەك بڵاوبوونەوەی هێندێك لە نامەكانو یادنووسە بڵاونەبووەكانی میشلە سەلمێنرا. دبی دور رەخنەگری كتێبەكەی بارت كە رێساكانی ئەوی لە سەردەمی بڵاوبوونەوەی میشلە بە "زێدەڕۆییو هەوڵدان بۆ ناساندنی میشلە وەكوو پیاوێكی بێتوانا "كەخاوەنی وارسكە سەركوت كراوە سێكسییەكانە" لە قەڵەم دابوو، لە وتارێكی دیكەدا، هەر لەگەڵ بڵاو بوونەوەی ئەو بەڵگەنامانە، مێتۆدی بارتی ستایش كرد[١٥٨].

لە زماننـاسـی دا ئەم چەشنە پێشگۆییانە رێزپەڕ نین."لەمبارەوە" نموونەی بەناوبانگ پێشبینیی سۆسۆر لەمەڕ هەبوونی فۆنی دەنگیی Schame لە زمانە هیندو ئەورووپیەكانە. تەنانەت لە پانتایی رەخنەی ئەدەبییشدا دەتوانین نموونەگەلێكی دیكە لەم یارمەتییەی تیۆریی خوێندنەوەی دەقە ئەدەبییەكان، بۆ دۆزینەوەی لایەنەكانی بیۆگرافیك پەیدا بكەین. بۆ نموونە شارل مۆرۆن لە كتێبی مالارمەی نەناسراودا[١٥٩] باسی لە ئەگەری لە دەستچوونی "ئەوین"ێك لە ساڵانی منداڵیی مالارمە كردو ساڵی دواتر توێژەری بەرهەمەكانی مالارمە، بە ناوی مۆندور لە كتێبە بەناوبانگەكەی خۆی ژینی مالارمە چیرۆكی ئەوینی مالارمە بۆ خوشكەكەی ماریا، كە دوو ساڵ لەو بچووكتر بوو و لە سێزدەساڵی دا كۆچی دوایی كردبوو، لەسەر بنەمای نامەیەكی مالارمە كە تا ئەو كات بڵاو نەكرابوویەوە، گێڕایەوە. مالارمە لەم نامەیە دا كە لە رێكەوتی سەرەتای مانگی ئووتی ١٨٦٢ كە بۆ هاوسەرەكەی نووسیبووی، دەڵێ: "ئەم نەمامە نەوڕەسە بێچارەیە، خوشكەكەم بوو،تاقانە كەسێك كەبەر لە دیتنی ئێوە دەم پەرست"[١٦٠] لە ساڵانی دواتر دا بەڵگەگەلی تر لەمبارەوە لەچاپ درا. لە میشلەدا بارت ریسكی كرد. لە لایەكەوە لە شیكردنەوەی دەرون شیكارانە نزیك بوویەوە (ئەو لەم شیكردنەوەیە دا كەڵكی لە كتێبی "راسین"یش وەرگرت، و بەشێك لە بنەماكانی بەڵگە هێنانەوەكەی بە تیۆرەكانی فرۆید پشت ئەستوور كرد؛ و لە لایەكی دیكەوە، لە شێوەی زاڵی رەخنەی ئەدەبی لە فەرانسەی ئەو سەردەمانە، واتە "شیكردنەوەی پشت بەستوو بە هەوێنەكان" نزیك بوویەوە. "ئەمە" شێوەیەك بوو كە گرنگی بەكارهێنانی مێتۆدە زمانناسانەكانی لە رەخنەی ئەدەبی دا بەرتەك دەدایەوەو دژی تاووتوێی پێكهاتەیی دەقەكان بوو. بەڵام دەبێ بە دڵنیاییەوە بڵێین كە مێتۆدی نیشانەناسانەی بارت بەردەوام مەودای لەگەڵ دەرون شیكاریی فرۆید پاراستووەو لە لایەكی دیكەشەوە "رێكخستنی بەستێنەكانی ڕاڕایی میشلە"[١٦١]، واتە هێنانە گۆڕی هەوێن گەلی بەرهەمەكانی ئەو، جیاوازە لە مێتۆدی "تاووتوێی واتای بەرهەمەكان"، هەرچەند بارت خۆی لە وتاری "ئەمڕۆ، میشلە"دا (١٩٧٢) پێی داگرتوە كە ئیدی تاووتوێی واتاكان لە كتێبی میشلەدا پەسند ناكا، چونكە ئەمڕۆ یەكسەر لە زمان تێدەفكرێم"[١٦٢].

بەڵام دەبێ بە جەختەوە بڵێین كە بارت لە میشلەدا لە زمانەوە دەستی پێكردوە، لە كاتێك دا كە نوێنەرانی رێبازی "تاووتوێی واتاكانی بەرهەم" لە "ئەزموونی هونەرمەند لە جیهانو پێوەندییەك كە ئەو لە تەك جیهان دا هەیەتی" دەستیان پێدەكرد.[١٦٣] لە هەمان ساڵی بڵاوبوونەوەی میشلەدا كتێبی ریشار بەناوی "ئەدەبیاتو هەست" بڵاوكرایەوە،[١٦٤] ئەویش هەوڵی دابوو تاكوو بە یارمەتیی "هەست" كاری چەند نووسەرێكی سەدەی نۆزدەهەم (فلۆبێر، ستاندالو هتد) بناسێت. بەڵام لەبەر ئەوەی كە كارەكەی خۆی لە تاووتوێی ئەدەبی دەست پێكردبوو و سەرنجی نەدابوویە نزیكایەتیی زمانو ئەدەبیات بە ئەنجامێكی شیاو نەگەیشت. بارت بەردەوام ستایشكەری برێشتو یەكێك لە یەكەم لایەنگرانی لە فەڕانسە دابوو: "برێشت، ماركسیستێكە كە بیری لە بایەخی نیشانەكان كردۆتەوەو، ئەمە خاڵێكی زۆر دەگمەنە".[١٦٥] شیكردنەوەی بارت لە بەرهەمەكانی برێشت، هەر لەسەر ئەم "ئەركی نیشانەكان لە كۆمەڵگای هاوچەرخ" دامەزراوە. بارت چەندین جار نووسی كە ئەویش وەك برێشت لە "شانۆی سایكۆلۆژیك" بێزارە، چونكە تەنیا بۆچوونەكانی چینی نێوەڕاست لەمەڕ "هونەر چەشنی پێویستیی دەربڕینی نهێنییەكانی ناخ" بەگوڕ دەكا.[١٦٦] ئەو شانۆ كلاسیكییەكانی یونانی ستایش دەكرد:

لەوان دا هەستەکانی پاڵەوانان (لووت بەرزی، ئیرەیی، رق، تووڕەیی و تەنانەت ئەڤین) هیچ کات لە روانگەو میتۆدی سایکۆلۆژیك دا بەیان ناکرێتو ئەو هەڵچوونە تاکەکەسیيانە لەبەرچاو ناگیرێن، ئەگەر لە تەریك بوونەوەی ناخیی رۆمانتیك دا لەدایك بووبن، ئیرەیی لێرەدا گوناهێکی تاکەکەسی نیە، کردەیەکە دژی دەوڵەت ـ شار واتە کردەیەکی رامیاریيە. رق هیچ شتێك نیە جگە لە مافێکی پێشێلکراو و تووڕەیی داواکردنی مافێکی نوێیە، نیشانەی ئەوەیە کە خەڵکی پێی ناوەتە سەکۆی داوەرییەوەو یاساکۆنەکان ریسوا دەکات.[١٦٧]
دەتوانین لێکچوونێك لەنێوان دوژمنایەتیی بارت لە تەك "شانۆی کەسێتیيەکان یان نواندنی سایکۆلۆژیك" لە لایەکەوەو لە لایەکیترەوە پلۆت **Plot**ی سارتێر لەبارەی "شانۆی دۆخەکان" بدۆزینەوە. بەڵام سارتێر بە تەواوی لە کۆتی کەسێتيیەکانو سایکۆلۆژی ئازاد نەبووە، لە حاڵێك دا برێشت بەدەر لەم کۆتو یاسایانە رێگەیەکی تازەی لە دەربڕینی شانۆیی دا دۆزیوەتەوە. وتاری بارت لەبارەی نەنە دلاوەر پیشان دەدا کە نەنە دلاوەر بێ گوێدانە کارەساتە قورسەکانی سەردەمەکەی، لە کاتێك دا کە لە روانگەی سۆزدارییەوە بە هیچ شتێکەوە پەیوەست نەبوو، لەگەڵ ئەوەش دا چاوی بینەرێك پڕ ئەسرین دەکا کە بە پێچەوانەی نەنە دلاوەر لە ترسێك کە زادەی ئەم رۆژگارەیە ورد بۆتەوەو لە نێوان ئاڵمانی "سەردەمی" شەڕە سیساڵەکانو سەردەمی مۆدێرن دا وێکچوونی زۆر دەبینێتەوە.[١٦٨] لە نووسینەکانی بارت لەمەڕ بێرتۆلێت برێشت خاڵگەلی زمانناسانە لە پیوار دا نین، بەڵام لە سەنتەری باسەکەش دا جێگیر نین. کتێبی "لە بارەی ڕاسینەوە" لەم سۆنگەیەوە لە تەك ئەو نووسینانەدا جیاوازیی زۆری هەیە. زۆر لە رەخنەگران ئەم کتێبەیان بە شێوەیەکی هەڵە لە "پەراوێزی دەروون شیکاری"دا ریزبەندی کردوە؛ بەڵام لە پشت رەنگو بۆی مشتومڕاویو جەخت گەلێك کە لەسەر کێشە دەروونیەکان ئەیکات، زمانی راسین لەسەنتەری سەرنجی بارت دابووە. ئەم کتێبە سێوتاری لێك جیا دەگرێتە خۆیو هەر لە سەرەتاوە وەکوو توێژینەوەیەکی یەکڕەنگو یەك چەشن نەنووسراوە. یەکەمینو درێژترین وتاری بارت "مرۆڤی راسینی" (١٩٦٠)ە کە سەرەتا وەکوو پێشگوتارێك بۆ شانۆنامەکانی راسین نووسرابوو. وتاری دووەم رەنگدانەوەی ئەم پرسیارەی بارتە کە لەخۆی پرسیویەتی: "بۆچی چێژ لە پێشکەشکردنی شانۆکانی راسین وەرناگرم؟" ئەم وتارە لە ساڵی ١٩٥٨ نووسراو ئاسەواری بەرهەم گەلێکیان پێوە دیارە کە بارت لەبارەی برێشیتەوە نووسیونی. وتاری سێیەم لەژێر ناوی "مێژوو یا ئەدەبیات" بیانوویەکە بۆ ئەوەی ئەزموونێك لە زمانی خۆمانەوە لەمەڕ راسینەوە بهێنینە گۆڕێ. بارت هەڵبەت مەبەستی ئەوە نەبوو گەلاڵەی هەقیقەتێکی حاشاهەڵنەگر لەمەڕ راسینەوە بێنێتە ئاراوە. سەرقاڵیی ئەو هەمان هۆکاری هەمیشەییيە: کە بریتیيە لە زمان.[١٦٩] بڵاوبوونەوەی کتێبەکەی بارت، کۆمەڵە پەرچە کردارێکی توندی بە دواوە بوو. ریمۆن پیکارد "پسپۆڕ"ی بەرهەمەکانی راسین کە یەکێك لە کەسایەتیيەکانی رەخنەی فەرهەنگستانیيە، هێرشی کردە سەر کتێبەکەو دژی "رەخنەی نوێ" هەڵوێستی گرت. پیکارد پێی وایە بەرهەمەکانی راسین بەوردی تۆمار کراون:"نموونەگەلێك لەسەرکەوتنی خولقاندنی پشت بەستوو بە ویست، خواستو هوشیاری"، پیکارد، وەبیری هێنایەوە کە راسین لە پێش گوتارێك دا کە بۆ هێندێك لە بەرهەمەکانی خۆی نووسیویەتی: "بەردەوام دەیگوت کە دەیەوێ چ بکاتو ... تراژیدیەکانی راسین پەیوەستن بەو ژانرە ئەدەبیەوە کە رێساگەلێکی روونو ئاشکراو پتەو بەسەریدا زاڵن." [١٧٠] بە پێچەوانەوە بارت لە وتاری "مرۆڤی راسینی" دا دەری خستوە کە راسین بە دروستی نەیدەزانی کە دەیەوێ چ بکاتو دەرەنجامی کارەکەی هەمیشە لە سەرووی "گەلاڵەی وشیارانەو ویستی ئەو" دەچێتە پێشەوە.[١٧١] بارت لەو باوەڕە دایە کە پێکهاتەی شانۆکانی راسین خاوەنی "تانو پۆیەکی ساکاری چیرۆکی"ن: لە سەرەتاوە مرۆڤان لە هۆزێك دا دەژیان. تەنیا سەرۆك هۆز "مافی کەڵك وەرگرتن" لە ژنانی هەبوو. ئەندامە گەنجەکانی هۆز، دواجار رۆژێك لە دژی سەرۆك هۆز راپەرین. یاسای هۆز ڕاپەڕینی قبووڵ نەدەکرد: کەوابوو یاسا هەڵوەشایەوە. بەڵام لەنێوان لاوەکان دا شەڕو کێشە دەستی پێکرد. هەر یەکە دەیویست تا باڵادەستیو ژنان وەچنگ بێنێ. هەوێنەکانی هێز، ئیرەیی، دەست بەسەرداگرتن، ململانێ، سزادان، یاسا، راپەڕین،

بەردەوام بوونی تاوان لە هەموو بەرهەمەکانی راسین دا دووپات بوونەتەوە.[١٧٢] کەسانێك کە دەسەڵاتیان بە دەستەوەیە، خاوەنی سیفەتی "پیاوانە"ن (تەنانەت ئەگەر چەشنی ئاگری پین لە بریتانیکۆس یا روخسانا لە ئاتالی لە روانگەی بیۆلۆژیکیەوە ژن بن). لە بەرانبەر ئەم پیاوانە، بێدەسەڵاتەکان هەن کە توانای خۆیان لە راپەڕین دژی یاسایەك تاقی دەکەنەوە کە پاساوە بۆ باڵادەستی. ئەمانە دژی باڵادەستیی هۆز دەجەنگن، تا شوێنگەو مانەوەی خۆیان وەکوو "تاکە مرۆییەکان" بسەلمێنن "بۆنموونە"(پیرۆس لە ئاندرۆماك، نرۆن لە بریتانیکۆس، فارانس و فیفارێز ـ هەر چەند لە دوو رێگەی جیاوازەوە ـ لە میتری دات). دیارە ئەم پێکهاتەیە بە شێوەیەکی رەها لە هەموو شانۆنامەیەك دا دووپات دەبێتەوە. بەردەوام ئەو "شوێنگەی تایبەتەی بەرهەمەکانی راسین" سەر هەڵدەدا کە لەوان دا کەسێك بەسەر ئەوی دی دا زاڵە (پیرۆس بەسەر ئاندرۆماك دا، میتریدات بەسەر مۆنیمە دا، رۆخسانا بەسەر بایازێتدا) بەڵام باڵادەستیەکەی ناتوانێ ئەوینی دوو سەرە دروست بکا. بەڵێ، پێکهاتەی سەرەکی لە هەموو شانۆکان دا یەك شتە، گۆڕانەکان لە فۆرمەکانی سەرهەڵدانی پێوەندیی دەسەڵاتدارو دەسەڵات پەسند دا، لە هەموو شانۆیەکی تایبەتی دا ئاشکرا دەبێت. یاخی بوون لە شانۆنامەکانی راسین دا بەردەوام هاوکاتە لەگەڵ هەست کردن بە گوناه. بناغەی ئەو هەست کردن بە گوناهە بریتیە لە شۆڕشی کوڕ دژی باوك. لێرەدایە کە ئاسەواری دەرونشیکاریی مۆدێرن و باوەڕەکانی فرۆید لە تاووتوێی ئەم شانۆیانەدا بەدی دەکەین. شیکردنەوەی بارت تا رادەیەك لە تەك کتێبێك بە ناوی نەست لە بەرهەمەکان و ژیانی راسیندا کە شارێن مۆرۆن نوسیویەتی، دەگونجێ.[١٧٣] لە شانۆنامەی فدێردا پاڵەوان واتە فدێر بەهۆی ئەوینی رێپێنەدراوی خۆی لەهەمبەر هیپۆلیت هەست بە گوناه دەکات. هەڵبەت فدێر ژنێکە کە رەفتاری پیاوانەی هەیە، زمان سوێرو پێداگرە، خەبات دەکاو مەرگ لە ئامێز دەگرێ. لەو ژنانەیە کە بارت پێی دەوتن "پیاوئاسا" (ئەم خاڵە بەو واتایە نیە کە سیفەتە پۆزەتیڤەکان "پیاوانەن" بەڵکوو راستەوڕاست بەو واتایەیە کە لە رەوشتی هۆزایەتی دا کە بواری دواچیرۆکی شانۆنامەکانی راسینە، ئەو سیفەتانە پیاوانەن). فدێر نموونەیەکە لە پاڵەوانانی تراژیدیەکانی راسین کە پێك هەڵپڕژانیان زیاتر ناوەکیە. "هەموو بەرهەمەکانی راسین دەگەنە ئەم ساتە پارادۆکساڵە کە لەو دا وەچە بۆی دەردەکەوێ کە باوکی ئەهریمەنە، بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا ئاواتە خوازە هەر بە وەچەی ئەو بمێنێتەوە".[١٧٤] تەنیا شتێك لێرەدا دەمێنێتەوە شەڕو شۆڕە. راپەڕین دژی باوك، هەستانەوەیە دژی باوکی مەسیح. بارت دەپرسێ ئایا تراژیدیەکانی راسین راپەڕین دژی ژان سینیزم نیە؟ هەڵبەت راسین خۆی لە شیکردنەوەی بارت دا لە پیوار دایە. بە پێچەوانەی کتێبی مۆرۆن کە جەختی لەسەر ژیان، کەسایەتی و بە تایبەتی ساڵانی منداڵیی راسین کردوەو "پیاوێکی لەو دروست کردبوو کە لە کەنشتی ژان سینیستەکانیش دا هەر بە هەتیوی مایەوە" بەڵام بارت لە کتێبەکەی دا جگە لە دوو هێمای بێبایەخ هێمای بۆ راسین نەکردوە.

بارت مێتۆدی کار کردنی خۆی لە کتێبی "لەبارەی راسین"ەوە بەم چەشنە روون کردوە: "کاری من لەم کتێبە دا هێنانە گۆڕی جۆرە مرۆڤناسیەکی راسینی بوو کە هەم پێکهاتەگەرا بێ و هەم شیکاری: لە گەوهەری خۆی دا پێکهاتەیی بێ، چونکە تراژیدی چەشنی سیستمێکە کە لە یەکەکان (لە "روخسارەکان")و لە ئەرکەکان پێکهاتوەو، لە دەربڕین دا دەبێ شیکاری بێ، چونکە من پێم وایە تەنیا زمانی شیکاری توانای ترسان لە جیهان دەهێنێتە گۆڕێ و لەم رووەوە دەتوانێ شوێنگەی مرۆڤی یەخسیر بێنێتە ئاراوە".[١٧٥] لە وتاری "مرۆڤی راسینی"دا چەمکە زمانناسانەکان بەکار هاتوون و سیمبۆلی زمانناسی چەشنی میتافۆرێك بە بنەمای ئیشەکە دراوەتە قەڵەم. دەتوانین نیوەی یەکەم "چەمکە زمانناسانەکان" پشت بەستوو بە پێوەندیەکانی "جێنشینی" بزانین (تاووتوێی رۆڵە هەمەجۆرو ئەرکە لێك جیاکان و یەکسانەکان لە "تراژیدیی راسینی")؛ و نیوەی دووەم "سیمبۆلی زمانناسی" دەتوانین پشت بەستوو بە پێوەندیەکانی هاونشینی بزانین (تاووتوێی ئەم خاڵە کە توخمەکان بە چ جۆرێك کار دەکەن و سەرەنج دان بە نزیکایەتی و بەرامبەریەکانە و نەك "سەرنج دان" بە شیکردنەوەی تاکە توخمەکان). بارت لە راڤەی بەرهەمەکانی

راسین دا هێرش دەکاتە سەر سیستمی کۆنی تیۆریی ئەدەبی لەبارەی کەسێتیەکان، (کە لە دیدی سادەگەرایانەی مێژوویی و تەوەرە سایکۆلۆژیکیەکانی پێش فرۆیدی پێك هاتوە) و لە بەرامبەر ئەم سیستمانە دا کۆمەڵەی ئەرکەکان دێنێتە پێشەوە کە لە سەرووی ڕێسا سیانیەکانی تراژیدی، ئاسۆیەکی واتایی نوێ لە بەرهەمەکانی راسین دا دەئافرێنن. پرسیاری بارت لە پاری "مرۆڤی راسینی" دا لەگەڵ بابەتەکانی هێرمێنۆتیکی ئەدەبی ـ بە تایبەتی لەتەك ئەو بابەتانەی کە لە جوانناسیی تێگەیشتندا هاتوونەتە گۆڕێ ـ دەگونجێ: "ئەدەبیات بە لای راسین و هاوسەردەمەکانیەوە چ واتایەکی هەبوو؟"[١٧٦] بەڕای بارت ئەرکی سەرشانی ڕەخنەی ئەدەبی، تێگەیشتن لە ئەرکەکانی ئەدەبیات (بەرهەم هێنان، پێوەندی، بەکارهێنان)ەو ئەمە تێڕوانینێکی مێژوویییە. بە ڕای بارت "مێژووی ئەدەبی وەکوو مێژووی سۆسیۆلۆژیك دەشێ هەبێت، واتە بابەتەکەی کردەی دامەزراوەکانە و نەك تاکەکان".[١٧٧] وتاری دووەمی کتێبی "لەبارەی راسین"ەوە سەرنجی داوەتە پێشکەشکردنی شانۆکانی راسین. بارت نووسیویەتی کە هەڵەی زۆربەی ئەکتەرەکان لە نواندنی ڕۆڵ لە شانۆکانی راسین دا پێداگریانە لەسەر ئەوە کە بە بینەران بسەلمێنن کە لە هەر نیوەدێڕێکی وتاری شێعریانەی شانۆنامەکە تێدەگەن و هەستی پێدەکەن و لە بینەران دەخوازن کە لەم تێگەیشتنە دا لە گەڵیان دا هاوبەشی بکەن. بنەمای بەڵگە هێنانەوەی بارت هەمان تێگەیشتنی کۆنی ئەو لە مەڕ "پێوەندی"یە. دەبێ بینەران ئازاد بن تاکوو خۆیان واتا بخولقێنن، واتە ئاماژەیەك لە دیاریکاریی بەهادارانە بۆخۆیان دابهێنن و ئەمە بە مانای گەڕانەوەیە بۆ وانەی لوویی ژوە "کە" بە ئەکتەرەکانی دەگوت: "لێی گەڕێن تا دەق خۆی بدوێ" ئەم کارە بە واتای بە لاوەنانی هەڵچوونە دەستکردو ئەنقەستەکانە لە جووڵەو دەنگەکان دا. دەق دەبێ چەشنی گشتێکی یەکگرتوو بخوێنیتەوە، بەبێ دەستێوەردانی راڤەی سەپێنراوی ئەکتەر[١٧٨] بە ڕای بارت بناغەی ئەکتەرەکانی شانۆکانی راسین لەم باوەڕە هەڵەیەی ئەوانەوە سەرچاوە دەگرێ کە "پێیانوایە" هەر وشەیەك واتایەکی شاراوە، بەڵام حاشاهەڵنەگرو تاقانەی هەیەو ئەرکیشی ئاشکرا کردنی ئەم واتایەیە.[١٧٩] لێکدانەوەیەکی هەڵە کە لە زێدەڕۆییەکان و گۆکردن و هەڵچوونەکان دا بەدی دەکرێ نموونەیەکی دیارە. بەڵام ئەم هەڵەیە چاوگەیەکیشی لەنێو کاری راسین دا هەیە: ئاراستەیەکی "دەستکرد" لە شانۆکان دا بەدی دەکرێ، نێوانی شانۆی کلاسیك و دەستپێکی شانۆی سایکۆلۆژیك تەم و مژاوییە. بارت تا ئەو جێگەیە دەچێتە پێشەوە کە بڕیار دەدا سێ لە چواری شانۆکانی راسین لە هەموو جۆرە نواندنێکی شانۆیی دا "بە مردوویی لە دایك دەبن".[١٨٠] بارت هێمای بۆ نموونەیەکی پۆزەتیڤ لە "ئەکتەریی" لە نواندنی ئالێن کنی لە شانۆی فدێر کرد. ئەو ئەم ڕۆڵەی چەشنی کەسێك کە تازە لەگەڵ خواوەند پێوەندی گرتوە، نواندوە، پیاوێك کە لە کەسێتیی ناسووتیی خۆی دا، هەر لەبەر ئەم هۆیە جیا بۆتەوەو چەشنی خەوگەڕێکە لە جیهانێك دا کە یەکسەر لەگەڵ ئەو دا نامۆ دێتە بەرچاو.

نزیکایەتیی "دەربڕینی ئەدەبی" و زمان لە کتێبی "ساد، فۆریە، لوڤیولا" کە لە دێسامبری ١٩٧١ دا بڵاو بۆتەوە، بەردەوام تەوەری سەرەکیی بابەتەکەیە.[١٨١] کتێبەکە لەمەڕ سێ پیاوە کە سێ جیهانی لێك جیاوازیان لە ڕێگەی زمانەوە خولقاند. مارکی دۆساد ٢٧ ساڵ لە تەمەنی خۆی لە زیندانەکانی ڕێژیمی کۆنی فەڕانسە، ڕێژیمی شۆڕشگێڕو ڕێژیمی بۆناپارت بردە سەر. لەم ساڵانەدا کتێبگەلێکی زۆری لە زیندان دا نووسی کە تەوەری هەموویان کردەو ڕەوشتی سێکسی بوو. کارەکەی جۆرە ژماردنێکی تواناکانی ئەوین بوو و لەم ڕێگەیەشەوە تێگەیشتن بوو لە دوو خاڵی سەرەکی کە بریتی بوون لە: کەوشەن و پانتایی خەیاڵپەروەریی سێکسیی مرۆڤ و نزیکایەتیی سێکسوالیتە لەتەك ڕێسا ڕەوشتیەکانی زاڵ بەسەر کۆمەڵگا دا. دوابەدوای نووسینەکانی سوڕرێئالیستەکان لەمەڕ سادەوەو لەژێر سایەی توێژینەوەکانی ژۆرژ باتای، ساد لە جیهانی ئەدەبیی فەڕانسەی سەدەی بیستەم دا، بە کەسایەتیەکی سەنتراڵ لەقەڵەم درا، کە دامەزرێنەری ئاخێوی ئەدەبیەو ناچاری لە بەرهەمەکانی ورد ببیەوە، بارت تاکە نووسەرێکی پێکهاتەگەرا نەبوو کە سەرنج بداتە ساد. بەر لەو، ژاك لاکان لەبارەی سادەوە خامەی خستبوویە گەڕو وانەی وتبوویەوە.

بارت لە وتوویژێك دا وەبیردێنێتەوە كە ئەمڕۆ ساد بە ئوستوورەیەك دەورە دراوە، چەشنی ئەو ئوستوورەیەی كە ئەتیامبێل لە دەوروبەری رمبۆ دا دروستی كردبوو. ساد ئیدی لەو بەرزەخەی سەدەی نۆزدەهەم كە پێی وابوو ئەو "ساد" "ئەهریمەن"ە، هاتۆتە دەرێ. بەڕای بارت خاڵی سەرنج راكێش لە بەرهەمەكانی ساد دا "گرنگیی نووسینە لەوان دا". ساد بە یارمەتیی نووسین پێكهاتەی رۆمانی لەتەك ژیانی ئێرۆتیك دا گونجاند: خوازەكان‌و ئەلیگۆریی بەرهەمەكانی ئەو هەم ئیرۆتیكن‌و هەم لە جەستەی "تیۆریی دەربڕین" دان. سروشتی سەرەكیی مێتۆدی ساد، ناشێلگیریی رستەكانە؛ تەنانەت لە وەسفی ئیرۆتیزم دا بەرەوڕووی جۆرە دابڕانێكن لەگەڵ سیمبۆلەكان دا.[182] لە شوێنێكی تر دا بارت دەڵێ: "من بەردەوام لە خوێندنەوەی بەرهەمەكانی ساد، چێژێكی لە رادەبەدەرم وەرگرتوە ... لە ئەدەبیاتی فەرانسە دا تەنیا پروست شك ئەبەم كە بەرهەمەكانی تا ئەم ئاستە لە هەر دووبارە خوێندنەوەیەكی دووبارە دا، خوڵقێنەری چێژ بێت."[183]

ساد بە دووی دۆزینەوەی "رێزمانی ئیرۆتیزم" كەوتبوو. هەربۆیە لە "هەموو كتێبەكانی مێژووی ئەدەبیاتی فەڕانسە" دوور خرایەوە. بێزرانی ئەو بەهۆی "تۆمار كردنی بێشەرمی" نەبوو، هۆیەكەی هەوڵدانی ئەو بوو لە پێناو دۆزینەوەی "رێزمانی دەربڕینی سێكسی."[184]

شارل فۆریە سۆسیالیستی فەڕانسەوی كۆمەڵگەیەكی ئایدیالی پێشنیار كرد كە پێكهاتبوو لە یەكە سەربەخۆكان كە لە ژێرناوی "فالانژ" ناوبانگیان بەدەست هێناوە. لە هەریەكە لەم یەكانەدا، ژمارەیەك لە ژن‌و پیاو، لە پانتاییەكی دیاریكراوی زەوی دا ژینی هاوبەشی خۆیان لەسەر بنەمای نیازەكانی خۆیان‌و وارسكەكانی خۆیان درێژە پێدەدەن. بنەمای ژیانی مرۆڤ بە لای فۆریەوە چێژ‌و شادی بوو. ئەو كۆمەڵگەی هاوچەرخی ئیدانە دەكرد چونكە سەركوتكەری ئەم بنەمای ژیانەبوو. فۆریە كاری خۆی بە جۆرە مۆنتاژێكی رێساكانی كەرەستەكانی "ژینی تەندروست" دەدایە قەڵەم، ئەیژماردو دەیگوت كە مرۆڤ ١٦٢٠ جۆرە هەڵچوونی نەگۆڕی هەیە؛ و دەیویست "ژمارەی وردی جۆرەكانی ژیانی تەندروست" بدۆزێتەوە. فۆریە دەیگوت لە ساتێكەوە كە هەر كەسێك لە هاوئاهەنگی لەگەڵ وارسكە ناوەكی‌یەكانی خۆی دا بژیت، كار دەگۆڕێت بۆ چێژ. هاوئاهەنگی بە بنەمای ژینی هەرەوەزی دەزانی: "هەمان هاوئاهەنگی كە لە خودی جیهانی شاراوەو لە بزووتنی ئەستێرەو تەنە ئاسمانی‌یەكان دا بەدی دەكرێ". سۆسیالیزمی فۆریە بێزاریی ئەو لە كۆمەڵگای درز بردوو بە هۆی چینەكانەوە، هاواری ئازادیی وارسكەو یەكسانیی راستەقینەی ژن‌و پیاو، كاریگەری لەسەر بنەماگەلی باوەڕەكانی كارل ماركس‌و ئەو شتەی كە ئەو بە "سۆسیالیزمی زانستی" ناودێری دەكرد، دانا. بارت هەمان "نووسین‌و شەیدایی لە هەمبەر زمان"ی لە بەرهەمەكانی فۆریە دا بەدی دەكرد كە نموونەكانی دیكەی ئەوی لە نووسینەكانی ساد دا دۆزیبوویەوە. ئەو نووسی "فۆریە تەنانەت لە فلۆبێریش گرنگترە. ئەو بە شێوەیەكی ناڕاستەوخۆ تامەزرۆیی مێژووی بەیان كردو هەر لەم پلەیە دا هەم مێژوونووسەو هەم مرۆڤێكی ئەوڕۆیی: واتە مێژوونووسی تامەزرۆیی".[185]

لە شوێنێكی دیكە دا وتی كە بە سەختی دەتوانێ بەرهەمەكانی فۆریە بخوێنێتەوە: "چونكە لەسەر بناغەی بەڵگە هێنانەوەو ئاراستەی چیرۆكی دانەمەزراون... چێژی خوێندنەوەی "بەرهەمەكانی فۆریە"☺ هێندە پەیوەندی بە سینتاكسەوە نیەو زیاتر سیمانتیكی‌یەو بە دەربڕینی كۆنتر لەسەر بنەمای "تیۆریی دەربڕین" دامەزراوە".[186] لەنێوان هزرەكانی سادو لوڤیولا دەتوانین چەند لێكچوونێك بدۆزینەوە، هەر یەكەیان بەجۆرێك بەرهەم هاتووی هزری رۆشنگەری بوون‌و دژی كۆمەڵگایەك بوون كە وارسكەكانی سەركوت‌و ئەوینی قەدەغە دەكردو شەیدای هەڵچوونەكان‌و سەرمەستی شۆڕش‌و چاوەڕێی ئەو هاوئاهەنگی‌یە بوون كە "دەبێ لە دواڕۆژدا دروست بكرێت". لەنێوان ئەم دوو پیاوەو پیاوی سێیەم لە ڕوانینی یەكەم دا، هیچ لێكچوونێك ناتوانی بەدی بكەیت. چ پێوەندی‌یەك لە نێوان ئەم دوو كافرەی پشتیوانی ئازادیی وارسكەكان، لەتەك ئینیا تسیو سێنت لوڤیولا، كە دامەزرێنەری ئایینزای ژزو ویتیەكان‌و نووسەری "ئەزموونە مەعنەوی‌یەكان" كە یەكێك لەگرنگترین بەرهەمە سۆفیگەرییەكانی مێژووی مەسیحیەتە، هەیە؟ لوڤیولا هەر ئەو خواپەرەستەیە

کە داوای لە پێڕەوکەرانی خۆی کرد بۆ ئەوەی لە گوناھ دوور کەونەوە کتومت وەکوو تەرمێك رۆژگار بەرنە سەر. تەنیا لە تێڕوانینێکی پێکهاتەیی بۆ ئەدەبیات دەتوانی تێبگەیت کە بۆچی ناوی ئەم دنیاپەرێزە لەگەڵ ناوی دوو گوناهبار لەسەر بەرگی کتێبێك تۆمار دەکرێ. لێرەدا لێکچوونەکانی ئەوان یان لانی کەم کردەی هاوبەشیان لە بەرەو رووبوونەوە لەتەك زماندا دەتوانی بدۆزیتەوە. لوڤیولای دنیاپەرێز، چەشنی روونکاری ئاواتە سێکسییەکانو فەیلەسووفی خەیاڵپەروەر شەیدای ژماردنو کۆکردنەوەو رێکخستن بوو. ئەو بە وردییەکی ماتماتیکی جۆرەکانی گوناهی ژماردو باسی لە جۆرەکانی نزا کرد، فۆرمە هەمەجۆرەکانی خەڵوەتبردنەوە، پلەکانی ئامادەیی مەعنەوی بۆ لەئامێز گرتنی گوتەی خوا، قۆناغەکانی سلووكو تەنانەت راژەی چاکترین کاتژمێرەکانی رۆژو شەو بۆ نزاکردنو دڵسپاردن بە دەرکەوتی خوای پۆلێن کرد.[١٨٧] فۆریە میوەکانو جلوبەرگەکانی بە مەبەستی چێژو شادی پۆلێن دەکردو لوڤیولا بە مەبەستی گەیشتن بە ئاسوودەیی مەعنەوی پۆلینی دەکردن. پاڵنەری یەکەمیان وارسکەو ئارەزووپەرستی بوو، پاڵنەری پیاوی دووەم "تێگەیشتن لە چۆنیەتیی ژیانی مەسیح" بوو. بەڵام نێوەرۆکی فێرکارییان بە پێی بنەمای پێکهاتەگەرایی بێبایەخەو لێکچوونی وێنەیی کارەکەیان خاڵێکی گرنگە. هەڵبەت لوڤیولا چێژی بەلاوە گرنگ نەبوو، بەڵام توخم گەلێك لە چێژ لە نۆژەن کردنەوەی زمانیی بڕوای تایبەتیی خۆی لە کتێبە سەمەرەکەیدا بەدی دەکرێ.[١٨٨] بەڵی هەر سێ پیاوەکە جیهانیان لە رێگەی زمان "نووسین"ەوە دەئافراند. لەم رووەوە بارت بە "وتە خولقێنەران" یان "ئاخێوسازان" ناودێری کردن.[١٨٩] سنت لوڤیولا بە داهێنانی زمانێك کە بڕوادار بتوانێ لەگەڵ خوادا نزاو نیاز بکا (یان بە پێی دەقی "ئەزموونە مەعنەوییەکان" بئاخفێ، واتە بڵێتو ببیسێ)[١٩٠] شۆڕشێکی لە رێبازی کاتۆلیکەکاندا بەرپاکرد، زمانێك کە دوو قەلەندەری بەدناوی لە دەستپێکی سەدەی نۆزدەهەم دا شەیدای خۆی کردبوو. ئەوانیش هەریەکە زمانێکی بێوێنەیان داهێناو لەبەر ئەوە کە هیچ زمانێك بەبێ نیشانەی جیاواز لە گۆڕێ دانیە، رێگەی سنت لوڤیولایان درێژە پێداو بە ناچار پۆلێن بەندیان

دەست پێکرد. لەبەرانبەر ١٦٢٠ جۆرە هەڵچوون دا کە فۆریە دۆزیبوویەوە، لوڤیولا باسی لە چوار جۆر ئەسرین رشتن لە کاتی نزاکردن لە خەڵوەتگەی خۆیداکردوە کە لە تەك چوار جۆر ئەسرین رشتن لە نوێژخانەی مەزندا، جیاوازە. جۆرەکانی ئۆخژنی "فەیلەسووف لە ژووری نوستندا"ش بەناوبانگە، هیوایەتی هەر سێپیاوەکە دۆزینەوەی جیاکارییەکانو لە هەنگاوی دووەمیشدا رۆنانی توخمەکان بوو، واتە رێسایەکی دەستپێکی بوو لە زمانناسی دا. هیوایەتی هیچ زمان خولقێنێك جگە لەمە شتێکی تر نیە. کتێبی بارت لە چواربەش پێك هاتوە: یەکەمینو دوایین بەش بۆ مارکی دۆساد تەرخان کراوەو دوو بەشی نێوەڕاست هەر یەکەو بە نۆبەی خۆی لە مەڕ لوڤیولاو مالارمە نووسراوە. یەکەم بەش لە تێزێکی کورت دەچێ، بەڵام سێبەشەکەی دی لە بڕگە گەلی زۆر پێك هاتوون. هەر بڕگەیەك رۆشنکەری لایەنێك لە کاری سێ "وتەخولقێن"ن لە پانتایی زماندا. لە پێش گوتاری کورتی کتێبەکە دا بارت ڕایەکی بە شێوەیەکی کورتکراوە هێنایە گۆڕێ کە بوو بە بابەتی سەرەکیی بەرهەمێکی تری خۆی، بەناوی چێژ وەرگرتن لە دەق. لەو دا دەخوێنینەوە:

شتێك لەم لەپێش دانانە **Premise** ماندووکەرتر نیە کە دەق بە بابەتێك بۆ قووڵبوونەوە، خەیاڵکردنەوە، بەراورد، رەنگدانەوە ... بناسین. دەق بابەتێکی چێژ وەرگرتنە، خۆشیی دەق بە زۆری مێتۆدی دەربڕینیەتی: چێژە بەیانکەرەکان هەنو لە بەرهەمەکانی سادو فۆریەدا ئەم جۆرە چێژانە وەبەرچاو دەکەون. لەگەڵ هەموو ئەوانەدا چێژی دەق بە شێوەیەکی قووڵتر بەدەست دێ. واتە لە شوێنێکدا کە دەتوانین بە ڕاستی بڵێین: ئەمە دەقێکە، کاتێك کە دەقی ئەدەبی (کتێب) بێتە نێو ژیانمانەوە، کاتێك کە نووسینێکی دیکە (نووسینی کەسێکی دی) بتوانێ پاتۆرگەلێ لە ژیانی رۆژانەمان بنووسێتەوە. بە کورتی کاتێك کەپێکەوە ژیان رووبدا. شوێن پێی دیاریکەری چێژی دەق لەو شوێنە دایە کە بتوانین لەگەڵ فۆریەو ساد ژیان بەرینە سەر. ژیان لەتەك نووسەرێك کتومت بە واتای گرتنەبەری بەرنامەیەك کە نووسەر لە کتێبەکانیدا هێناویەتە گۆڕێ، لە ژیانی خودی ئێمە دا، نیە (هەرچەند ئەم خاڵە گەلێك

سەرنج راكێشە، چونكە بنەمای بەڵگە هێنانەوەی "دۆن كیشۆت" پێك دێنێ. لەبیرمان نەچێ كە دۆن كیشۆتیش كەسایەتییەكە لەنێو كتێبێك دا)[١٩١] بارت لە درێژە دا گوتی: ژیان لەگەڵ سێ "وتە خولقێن" دا بە واتای دەست پێڕاگەیشتن بەو چێژانەی كە ساد پێشنیاریان دەكا یان ژیان لە فالانژی فۆریەدا نیە (لە راستیدا ئەم دووانە هەر بە قەد ژینی دەروێشانە بە شێوەی سنت لوڤیولا دژوارن) بەڵكوو ئامادەیی پاتۆری كتێبەكانیانە لە ژیانی رۆژانەمان دا: "ژیان لەتەك ساد دا، بە مانای ساد ئاسا ئاخاوتنە". بارت بە بنەمای مێتۆدی خۆی وەفادارە، واتە جەخت لەسەر ئەوە دەكا كە: "زمان دروستكەری جیهانی منە" بەڵام دەبێ زۆر ورە بەرز بین تا بتوانین چەشنی ساد بدوێین.

٦

هەر بەو چەشنەی كە ئێمە لە یەكەم پاری گێنیس دا دەخوێنینەوە...
جۆیس، یۆلیسێس

بارت لە چێژی دەق دا تا سەر ئێسقان ئەپیكۆر گەرایە. ئەو ناپرسێ "بۆچی چێژ لە دەقێك وەردەگرین؟" زۆر بە سانایی دەڵێ "لە خوێندنەوەی دەقێك چێژ وەردەگرین، چونكە بە چێژەوە نووسراوە".[١٩٢] بارت تەنیا دەیەوێ بزانێ بە چ جۆرێك لە خوێندنەوەی دەقێك چێژ وەردەگرین. ئەو بە دەستێك گەوهەری راستەقینەی گوتەو بە دەستێكیتر واتاكانی چێژ لەوان دا پیشان دەدا. بارت خۆی لە گفتوگۆیەك دا روونی كردۆتەوە كە لە رێگەی بەكارهێنانی وشەی "چێژ"ەوە (چێژ وەرگرتن لە دەقە هزرمەندانەكان) هەوڵی داوە تا "وشەی سانسۆركراو لە پانتایی رەخنەكاری"دا لە چەقی سنووری دەسەڵاتی وشەیی كاری خۆی دا دابنێ.[١٩٣] ئەو وشەیەكی دیكە بە نموونە دێنێتەوە: "رابواردن". دەقەكان چێژبەخشن، چونكە لەدەرەوەی ئێمەدانو ئێمە لە پێوەندیگرتن لەگەڵ وان دا چێژ وەردەگرین؛ بەڵام نامانگۆڕن. دەقگەلێكی دەگمەنیش هەن كە شتێك بانتر لە چێژ دەئافرێنن: "كە بریتییە لە" خۆشی. ئەم دەقانە بە واتای

راستەقینەی وشە پێشڕەون. لە دەرەوەی پانتایی لێكچوون یان راستنوێنی Verisimilitude دان. بۆ نموونە بەرهەمەكانی ماركی دۆساد چاوگەی خۆشین. بارت بە هێنانەئارای جیاوازیی خۆشیو چێژ ئێمەی لە "جیهانی ئیرۆتیك"نزیك كردۆتەوە.[١٩٤] خۆشی خوێنەر گێژو وێژ دەكا: "چەشنی قەیرانێك لە پێوەندیی وی لە تەك زمان دا دەردەكەوێ". بەڵام چێژ پێوەندییەكی راستەوخۆ لەنێوان خوێنەرو زمان دەخولقێنێ. بارت چێژی دەق بە "دەقاودەق ناوەكی" دەزانێ. هەروەها جیاكاریی نێوان دەقێك كە چێژ دەخولقێنێو دەقێك كە دروستكەری خۆشیە، جیاكارییەكی ناوەكیە. نووسەری دەقێك كە بەرهەمهێنەری خۆشیە، سەرچاوەی ئەم خۆشییە لە "نەلواو بوون"ی گەیشتن بە هەموو چێژەكە دەزانێ "نووسەری خۆشی، دەقێكی لە بەرگرینەهاتوو، دەقێكی نەلواو دەست پێدەكات".[١٩٥] دواتر بارت لە S/Zدا دەقەكانی بەرهەمهێنی خۆشی بەدەقە "نووسینەیی"یەكان ناودێر كرد. خاڵی گرنگ لێرەدایە كە چێژی دەقو خۆشیی دەق هێندێك جار جیانو هێندێك جار هاوڕێن، بەڵام لە زمانی فەڕانسەوی دا وشەیەك نیە كە چێژی جیاییو پێكەوە بوون بەیان بكات.[١٩٦] "چێژی دەق" كاملترین (ئەگەر لەواتای سووكایەتی ئاساو نێگەتیڤی وشەكە نەترسابام دەبوایە نووسیبام زێدەڕۆیانەترین) بەیانكردنی شەیداییەكانی بارتە لە هەمبەر زمان. ئەو چەشنی فلۆبێر كە دەیگوت "تەنیا زمانە كە دەمێنێ" هەموو دەقێك لە هەموو ئاراستە بەهادارانەكانی بەتاڵ دەكاتەوەو پەی بەوە دەبا كە "ریزكردنی وشەكان لە پاڵ یەكدی دا، دواجار جۆرە چێژێكی تاكەكەسی لێ دەكەوێتەوە". ئەو نووسەرەی كە "پیتەكانو وشەكان" دەگرێتە ئامێز، دروستكەری "دەقی هەڵچنراو (و زایەنەر) بە "چێژ"ەو ئەو نووسەرەی كە دەسەڵاتی پیتەكانو وشەكان بەرتەك دەداتەوە هەنگاوی یەكەم لە پێناو دەقی زایەنەری خۆشی هەڵدێنێتەوە. دەقی هەڵچنراو (و زایەنەر) بە چێژ دەتوانین بیخەینە بۆتەی رەخنەوە".[١٩٧] بەڵام ناتوانین دەقی زایەنەری خۆشی"بخەینە ژێر تیشكی رەخنەوە" چونكە هەر لە سەرەتاوە لەبازنەی ئەگەر چۆتە دەرێو پێی ناوەتە پانتایی نەلواوەكانو خاڵە سەركۆنەكراوو قەدەغەكراوەكانەوە. كەوابوو ناتوانین

باس لە "دەقی خۆشی" بکەین، مەگەر ئەوە کە خۆمان دەقێکی پشتبەستوو بە خۆشی بنووسین (ئەو کارەی کە بارت لەگەڵ دەقی ساد دا کردوویەتی). دەقی پشت بەستوو بە چێژ دواجار دەتوانین بە گەڕاندنەوەی بۆ "فەلسەفەی هەست" (یاخود دەروونناسی) بناسینەوە، بەڵام دەقی پشت بەستوو بە خۆشی تەنیا بەهۆی خۆشی‌یەوە دەناسرێتەوەو بەس. دەبینین کە بارت نووسینی چەشنی "ماددەی بێهۆشکەر" یان جۆرە چێژێکی ئیرۆتیک پێناس کردوە. ئیشی ئەو بە وتەی سوزان سونتاگ "دوماهی پێهێنانی کارێکە کە مۆنتێنی دەستی پێکردبوو".(١٩٨) لە لایەکی دیکەوە کاریگەریی نووسەری "بەرهەمی" "بنەمای چێژ" واتە زیگمۆند فرۆید، بە سەر کتێبەکەی بارتەوە دیارە، لە شوێنێکدا بارت نووسین بە "کاری ئۆدیب" ناودێر دەکا، جۆرە ئەوینێك لەهەمبەر زمانی زگماکی‌و ئەگەر بمانەوێ پێ لەسەر ڕەچەڵەکی "چێژی دەق" داگرین، نیچەش بەدی دەکەین کە وتوویەتی "ناتوانین لەدەست یەزدان ڕابکەین، چونکە هێشتا پێویستیمان بە ڕێزمان هەیە". لە"چێژی دەق"دا بارت چەمکی "نێو ـ دەق"ی داهێنا. ئەو یەکەم جار روونی کردەوە کە جارێکیان بەهۆی خوێندنەوەی دەقێك کە ئێستاندال گێڕاویەتەوەو (خۆی نەینووسیوە) ئاسەوارێکی پروستی بەدی کرد. لە شوێنێکی تری دەقێکی فلۆبێر دا دیسانەوە شوێن پێ‌و هێمایەکی پروستی پەیدا کرد:

لەو کاتەدا زانیم کە بەرهەمی پروست، لانی کەم بۆمن، کتێبێکی سەرچاوەیە هەروەکو ڕێسای گشتی، ماندالای هەموو ئەنسکلۆپیدیای ئەدەبی، هەر بەو چەشنەی کە مادام سوینی بۆ داپیرەی حیکایەتخوان، حیکایەتەکانی قارەمانەتی بۆ دۆن کیشۆت بەم چەشنە بوون. نموونەگەلی دیکەش دەتوانین بدۆزینەوە. ئەم خاڵە بەو واتایە نیە کە من پروست ناسم؛ پروست خۆی دێتە لام، من ناچمە لای ئەو. دەقی ئەو جۆرە باڵادەستی‌یەك نیە بەڵکوو زۆر بە ئاسانی بیرەوەری‌یەکی ئامادەیە. هەمان ئەو شتەیە کە بە نێو ـ دەق ناوی دێنم: نەلواو بوونی ژیان لەنێو دەقێکی بێسنوورو ناکۆتا ـ جا ئەم دەقە هی پروست بێ یان ڕۆژنامەیەك،یابەرنامەیەکی تەلەڤزیۆنی کتێب واتا دەخوڵقێنێ، واتاش ژیان.[١٩٩]

بارت چەمکی نێو ـ دەقی لە ساڵی ١٩٥٥ لە وتارێك لەمەڕ بەرهەمی "هەرزە"ی ئاین رۆب گری‌یە روون کردبوویەوە. سەردێڕی ئەو وتارە "ئەدەبیاتی ئەدەبی" بوو. لەو دا بارت باسی لە شێوەی تازەی خوێندنەوە کردبوو کە رۆمانی نوێ بەسەرمان دا دەیسەپێنێ: دەقی رۆمانی نوێ بەهۆی گەڕانەوە بۆ بیرەوەریی ئێمە دەبێتە دەقگەلی "ڕێنمایی‌کەر".[٢٠٠] لە "چێژی دەق"دا ئەم چەمکە "نێو ـ دەق" یە فراوان بۆتەوە. ئێما بو واری جیهانی لە ڕێگەی ئەو شتەی کە خوێندبوویەوە دەناسێ، هەر وەها ڕەنگە دۆن کیشۆتیش، لەوانەشە زۆر لە پاڵەوانەکانی دیکەی رۆمانەکان، کە ئێمە لەتەك ئەم ئاراستەیەی ژیانی دەروونیی ئەوان لەنێو "تان‌و پۆ" "کە"دا ئاشنا نەبوو وین، وابن. خودی ئێمەش دنیا بە هۆی ئەو شتانەی کە خوێندوومانەتەوە دەناسین‌و ئیدی توانای تێگەیشتن لەو شتە فیزیکی‌یانەمان بەو جۆرەی کە هەن، نیە. وەکوو ئەوە وایە باسکردنی رووداوێك لە زاری کەسێکەوە ببیسین‌و لە دوو تۆی قسەکانی دا "هەست بە رووداوەکە بکەین"، هەمووان پێیان وایە کە لە ڕێگەی دەقەوە، کەتواریان ناسیوە. بارت ئەرکی سەرشانی رەخنەگری بە ئاشکرا کردنی ئەم "لادان"ە زانیوە. دەق دنیایەکە لە نیشانەکان، واتە دنیایەکە لە ڕێکەوتنەکان‌و ئاماژە دڵخواز یان ڕێکەوتنیەکان (ئەمە گرنگترین وانەیەکە کە دەتوانین لە سۆسۆرەوە فێری ببین). ئەرکی سەرشانی رەخنەگر "وێران کردنی روانگەیەکە کە نیشانەکان "بە شتی" ئاسایی‌و سروشتی گریمان دەکا".[٢٠١] یەکێك لە هۆیە سەرەکی‌یەکانی نووسینی کتێبی "ئیمپراتۆریی نیشانەکان" روونکردنەوەی ئەم خاڵە بوو کە ئاماژەی دەق نەك بۆ کەتوار بەڵکوو بۆ دەقەکانی دیکەیە. بارت بەهۆی وەسفی سیستمی نیشانەکانی شێوەیەکی دیکە لە ژیان، واتە روونکردنەوەی نیشانەکانی ژیانی مۆدێرن لە ژاپۆن دا، هەوڵی دا تاکوو بسەلمێنێ لەوێش دا سیستمێك لە توخمە ڕێکەوتنی‌یەکان‌و پشت بەستوو بە بژاردن هەیەو پێوەندی‌یەك لە نێوان ئەم توخمانەو دنیای کەتوار لە روانگەی لێکچوون‌و یەکگرتوویی ناوەکی‌یەوە ناتوانین بەدی بکەین. نامۆیی نیشانەکانی ژیانی ژاپۆنی، تێگەیشتن لەم خاڵە بۆ ئێمە ساناتر دەکا. ئێمە زۆر لە نیشانەکان

لە ژیانی رۆژانەمان دا بە "سروشتی" لە قەڵەم دەدەین، چونکە خوومان پێوە گرتوون. هەرچەند خودی بارت لە یادنووسێك دا كە لەگەڵ كتێبەكەی دا هاتووە، باسی لە ئاشنایەتیی دڵی خۆی لەتەك نیشانە ژاپۆنیەكان كردوە(!!): "لەنێوان هەموو ئەو وڵاتانەی كە دانەر دیونیو ناسیونی، ژاپۆن تاقانەیە، كاری نیشانەكان لەوێ دا زۆر زۆر نزیكە لە باوەرو خولیاكانی ئەو". بارت جەخت دەكا ژاپۆن بەڕای ئەو "هەرێمی نڤیسیار"ە؛ نڤیسیارێك كە بە بڕوای ئایینی دێرینی زێن دەتوانین بڵێین جۆرە "ساتووری"یەكە. ساتووری بە واتای جۆرە بڕواهێنانێكە بە پڕوپووچ بوونی گوتارە.[202] دابڕان لە لێكچوون، رەگو ریشەكەی بۆ دابڕان لە دنیای ئاماژەی واتایی دەگەڕێتەوە. باوەڕی بارت بەوە كە دەق خاوەنی دواواتا نیەو هەوڵدانی رەخنەگرو تیۆرەوانی ئەدەبی نابێ گەڕان بە دووی واتا بێ، بەڵكوو ئەوان تەنیا ئافراندنێكی تازە دەست پێدەكەن، بە مانای جیابوونەوەی ئەوە بارت لە فۆرمالیستە رووسیەكان. سوزان سونتاگ لە پێشگوتارێكدا كە لەسەر "هەڵبژاردەی بەرهەمەكانی بارت"بە زمانی ئینگلیزی نووسی ئەم بڕیارەی دەركرد: "ئەو بەردەوام زمانی دەبینیو چاوەدێری واتا بوو"، بەڵام نزیكایەتیی بارت لەتەك واتادا، زیاتر لە مەودا دابوو. ئەو ـ بە تایبەتی لە دوایین بەرهەمەكانی دا ـ بڕوای بە واتای كۆتاییو تاقانە نەبوو. لەوەو پێشیش ئەركی سەرشانی رەخنەگری بە "كوشتنی واتا" دەزانی. دەیگوت حەز لە فیلمی "فریشتەی مەرگ"ی لویس بۆنۆئێل دەكا "چونكە واتا دەكوژێ". رەخنەشی لە فیلمەكانی ئالێن رۆب گری یە (بە پێچەوانەی رۆمانەكانی) دەگرت: "رۆب گریـیە لە فیلمەكانی دا واتا ناكوژێ. پێی وایە ئەگەر هاتوو واتای لەگەڵ شتێكی دیكە تێكەڵ كرد، واتا دەمرێ، بەڵام بۆ كوشتنی واتا هەوڵو كارێكی لەمە زیاتر پێویستە".[203] مەبەست ئەوەیە كە بەرتەكدانەوەی واتایەك بە مانای بڕواهێنان بە هەبوونی واتاگەلی لە ئەژمارنەهاتووی دەق بێو داننان بەوە كە ناتوانین واتایەكی رەسەن، حاشاهەڵنەگرو كۆتایی، بدۆزینەوە،ئەمەش بیروباوەڕەكانی بارت لە هێرمێنۆتیكی ئەدەبی نزیك دەكاتەوە: هەر واتایەكی لواوی جیهان كە هونەرمەند ئەیدۆزێتەوە، بە تاكانەیی جگە لە درۆیەك شتێكی تر نیە. بەڵام كۆی ئەوان هەقیقەتی نووسەرە".[204] بە لای هەموو كەسێكەوە بەرهەمی ئەدەبی كۆمەڵەیەك لە واتاكانە: "ئەگەر بەرهەمێك لە یەك ساتدا چەندین چەمكی هەیە، هۆیەكەی بێتواناییو نەزانیی خوێنەر نیە، بەڵكوو پێكهاتەی خودی دەقەكەیە [205] هەربۆیە "راڤەی دەق بە واتای دۆزینەوەی چەمكێكی كەم تا زۆر راستو رەوان بۆ ئەو دەقە نیە. بەڵكوو زانینی گرنگیی چۆنایەتی موشەمەری چەمكەكانیەتی".[206] كاتێك كە بارت بە ئەرخەیانیەوە دەینووسی "ئەدەبیات شتێك نیە جگە لە شێواز"و "شێوازی ئەدەبیاتیش بریتیـیە لە ئامانجی ئەدەبیات" [207] لەسەر نەبوونی دواواتا جەختی دەكردەوە. لە لایەكی دیكەشەوە ئەم ڕایە كە بەرهەم لە ویستی دانەر جیایە، لە ئەنجامدا دەبووایە پەسند كردنی سروشتی فرەواتایی بەرهەمی لێ كەوتبایەوە. لانی كەم دوو چەمك لەبۆ بەرهەم هەن: یەكەمیان چەمكێكە كە لەتەك ویستی دانەر دەگونجێو ئەوی تریان چەمكێكە كە خوێنەر پێی دەگات. هەر ئەم خاڵە كە بەرهەم دەتوانێ فۆرم گەلێكی تەواوو جیاواز لەگەڵ ئەو فۆرمەی كە نووسەر دروستی كردوە بەخۆیەوە بگرێ (ئەمە رێسایەكی پۆل ڤالێریـیە) [208] هێندە بەسە كە لەباوەڕ پێكراو بوونو راڤە یان ویستی دانەر بە گومان بینو چەمك یان چەمك گەلێكی تازە لە جێی دابنێین. بارت چەندین جار پشتگیریی لە "سایكۆلۆژیی باڵا" كردو بێئاگایی رەخنەی فەرهەنگستانی لەو "سایكۆلۆژیە باڵا"یەی بە یەكێك لە هۆكارەكانی هەڵەی ئەو شێوە لێكۆڵینەوەیە لە قەڵەم دا. هەر ئەم بڕواهێنان بە سایكۆلۆژیی باڵا بنەمای هەڵێنجانێكی تایبەتیـیە لەهەمبەر هێرمێنۆتیك.[209] بارت لەو باوەڕە دابوو كە گرنگی سایكۆلۆژیی باڵا لەو خاڵە دا شاردراوەتەوە بواری ئەوەمان دەداتێ تاكوو لە رێگەی "سیمبۆل سازیـیەكی دیاریكراوەوە رێساگەلێك وەدەست بێنین كە بە كەڵكی ناسینی رەگو ریشە هاوبەشەكانو یەكگرتوویـیەكی كۆتاییو قووڵی سیمبۆلە فرەچەشنەكان دێن"[210] و ئەمە بە مانای بەرگری كردن لە تێگەیشتنێكی تایبەتە لەمەڕ هێرمێنۆتیك. ئەم خاڵە كە لە رێگەی واتا هەمەجۆرەكانەوە بە ڕەگو ریشە هاوبەشەكان دەگەین، لە تەوەرەكانی هێرمێنۆتیكی مۆدێرن دا راژە كراوە. بارت

لەم خاڵە بنەمایی‌یەوە ڕێساگەلی تایبەت بە خۆی دۆزیەوە. بۆ نموونە وتی کە کاتێك لەمەڕ بەرهەمەکانی نووسەرێکەوە دەنووسین، بابەتی سەرەکیمان نەك نووسەر بەڵکوو شێوازێکە کە نووسەر لەو دا ئێمە بە درکاندنی هێندێك شت لەبارەی خۆمانەوە ناچار دەکات: "من بەهۆی کەرەستە گەلێکەوە کە ئەو دەیخاتە بەردەستم کاریگەری دەخەمە سەر خۆم. ئەوەی کە من لەبارەی ئەوەوە دەیڵێم، من ناچار دەکا تا لەمەڕ خۆمەوە تێ‌فکرێم، (یان خود زۆر جاران بیر لە خۆم نەکەمەوە)".[٢١١] دوابەرهەمێك کە بارت لە بارەی ئاخێوی ئەدەبی‌یەوە لەماوەی ژیانی دا بڵاوی کردەوە ناوی "بڕگە گەلێك لە ئاخێوی ئەویندارانە" بوو. کۆمەڵەیەك لە بڕگەکان لەبارەی ئاخێوی ئەویندارانەوە نووسراون‌و، "ڕەنجەکانی ووڕ تێری لاو"ی گۆتە، لەوان دا ڕۆڵێکی گرینگیان هەیە.[٢١٢] کتێبەکە بەری ڕەنجی دوو ساڵ توێژینەوەی بارتە. ئەو لە سمینارێك لە "ئکۆڵ پراتیك" دا لە ساڵانی ١٩٧٤ ـ ١٩٧٥ لەمەڕ ئاخێوی ئەویندارانەوە توێژینەوەی ئەنجام داو بە تایبەتی وانەی چیرۆکی ناوبراوی گۆتەی وتەوە: "لە ڕەوتی کار کردنمدا خوازەکانی هەڵقوڵاوی ژیانی خۆم لەتەك ئەو خوازانەی کە لە ڤۆرتێردا هاتوون تێکەڵ کرد".[٢١٣] کتێبەکە لەمەڕ ئاخێوی ئەویندارانەوە نیە، بەڵکوو ئاخێوێکە هۆکارەکەی ئەوینە. ئاخێوێکە لەبارەی "بابەتی ئەویندارانەوە". لە کتێبەکە دا بارت، هاوڕێیەکانی نامە تایبەتی‌یەکان، دەقی ووڕتێر، وتارێك لە ئەدەبیاتی سۆفیانە، ڕۆمانتیك‌و دەقە نوێ‌یەکان، پێکەوە "مۆنتاژ" کراون؛ بارت خۆی گوتوویەتی: "دەقاودەق بە واتا سینەمایی‌یەکەی مۆنتاژ کراون".[٢١٤] کەسێك کە لە کتێبەکە دا دەڵێ "من" "ئەو منە" منی نقیسیارە، ئەمە تەنانەت ڕۆلان بارتیش دەگرێتەوە. هەر لەبەر ئەم پێوەندی‌یەی دانەر لەتەك کاراکتەردا ئەم بەرهەمەش دەتوانین وەکوو ڕۆمانێك بخوێنینەوە. لێرەدا مێتۆدی بڕگە نووسین لە گەڵ تێڕوانینی بارت بۆ ئاخێوی ئەویندارانە دەگونجێ. ئەم ئاخێوەش بڕگە بڕگە، بە دوای‌یەك دانەهاتوو، دابڕاو، بەبێ هیچ هاوڕێکی‌یەکی ناوەکی‌یە ، کەوابوو وڕێنەئامێز، خەماوی‌و تاڵە، بەڵام هیچ کات ئازاردەر نیە، بڕگە گەلێکن لە زمان کە بە خێرایی بە زەین دا تێ‌دەپەڕن. ئاسەوارێك بەجێ

دێڵن کە پێوەندی‌یەکی ڕاستەوخۆی لەگەڵ وان دا نیە: "من ئەو سروشتە بە دوای یەك دا نەهاتوویەی کە لە زەینی ئاشق دا هەیە بەرتەسکم کردۆتەوەو نەمکردوە بە شێعر".[٢١٥] لەخۆڕا نیە ئاشقیان بە دێوانە لە قەڵەم داوە. زمانی ئاشق خاوەنی ئەو بنەماگشتی‌و لۆژیکی‌یەی کە بتوانێ ریوایەتێك بگێڕێتەوە نیە: "کتێبەکەم ناڕەزایەتی‌یە لەهەمبەر مێژووی ئەوین" بارت دەڵێ دو جۆر بابەتی ئەویندارانە دەناسین: یەکێکیان لە ئەدەبیاتی فەڕانسە دا رابردوویەکی هەیەو مەودای نێوان ڕاسین‌و پروست دەگرێتە خۆی‌و لەسەر بنەمای ئێرەیی دامەزراوە. ئەوین لێرەدا جۆرە پارانۆیا **Paranoia**و تەنانەت خۆ ئازار دانیشە. ئەوی دیکەیان لە ڕۆمانتیزمی ئاڵمانی دایەو بۆ ئەدەبیاتی سەرەتای سەدەی نۆزدەهەم‌و موسیقای شوومان دەگەڕێتەوە. لێرەدا هەرچەند ئێرەیی بە تەواوی بە لاوە نەنراوە، بەڵام ئەوینێکی پڕسۆزو نیازدارانە هەوێنی سەرەکی‌یە. چەشنی منداڵێکە کە پێویستی بە دایك هەیە. بارت لە کتێبەکە خۆی هەوڵیدا تا ڕۆنانی ئەم دوو بابەتە ئەویندارانەیە بناسێت. لە کتێبی "دەروون شیکاری"دا وەبەرچاو دەکەوێ، بەڵام هێندە گرنگ نیە: "لە بابەتە دەروون شیکاری‌یەکان وەکوو توخمە چیرۆکی‌یەکان کەڵکم وەرگرتوە". بارت لە گفتوگۆیەك دا رای گەیاند ماوەیەکی زۆر دەیویست ئەم کتێبە بە "هەستی ئەویندارانە" ناوزەد بکا چونکە وەبیرهێنەری دەروونناسیی سەدەی پێشوو بوو.[٢١٧] ڕۆمانە هاوچەرخەکان لە "سۆز"ی ئەوین نادوێن. ئەوین لە نەریتی ڕۆژانە دوور کەوتۆتەوە. بە تایبەتی لە بیاڤی هزرمەندانە دا. "بڕگە گەلێك لە ئاخێوی ئەویندارانە" روحێکی "نۆستالیژیك"ی هەیە، چونکە باس لە هەستێکی فەرامۆش کراو دەکا. ئەمڕۆکە بە وتەی بارت "ئەوین شتێکە کە لە ڕاڕایی سێکسوالیتە دا بەرتەك دراوەتەوە". لەم ڕووەوە کتێبەکەی بارت بە واتای تەواوی وشە "ڕۆمانتیك"ە، گەڕانەوەیە بۆ سۆزو هەست، کتێبێکە تایبەت بە نووسەر (تایبەتی‌ترین بەرهەمی نووسەرێکە کە لە هەموو بەرهەمەکانی دا ڕەنگی داوەتەوە). لەو شوێنەدا "ڕەنگی داوەتەوە" کە باسی لە ساڵانی منداڵیی خۆی کردوەو لە پیواری دایکیدا ـ کە هەموو بەیانی‌یەك ماڵی بەجێ دەهێشت ـ

کوڕە مندالّەکە "بە تەنیاو بەرەڵڵا کراو لە ماڵەوە دەمایەوە" و هەموو کات لە خۆر نشین لە وێستگەی پاس دا چاوەڕانی دایکی دەکردو پاسەکان یەکە یەکە تێدەپەڕینو دایکی ئەو لە نێو هیچ کامیان دانەبوو". [٢١٨]

دووبارە دەگەینەوە لای پروستو "نێو ـ دەق" هەمدیس دەناسینەوە. ئەو کوڕە مندالّەی کە جاران چەند زوو دەخەوتو بەر لە خەوتن چاوەڕێی دایك بوو تا بێتو ماچی مالئاوایی پێشکەش بکاو ئەگەر دایك نەهاتبا کوڕەکە بە بێ دایك دەمایەوە. سەرنج راکێش بوونی دەقە ئەویندارانەکان لەوە دایە کە پێوەندییە نێوان دەقییەکان لەوان دا بەرینن. ئۆدنی شاعیر دەڵێ: "نەك ئەوینێکی گشتی، بەلکوو تاقانە دلبەر بوون"، بارتیش دەڵێ ئەوینیش بریتییە لە پێویست بوونی دلبەر، دەمانەوێ کەسێك دەنگمان ببیسێ، کەسێك سەیرمان بکا، بەلام تەنیا لە من تێبگا. [٢١٩] لە رمبۆ بە دواوە پێیان وابوو کە ئەوین "لەخۆ دەرچوونە". بەلام بارت پیشانی دا کە ئەوین کتو مت پێچەوانەی ئەمەیە: واتە نەلواو بوونی هەلاتن لە خۆ. لە رۆژگاری ئەوین دا مەحکوومم بەوەی هەر ئەو شتەبم کە هەم. دلبەر دەڵێ: "من لە ئامێز بگرنو بەو شێوەیەی کە هەم منتان خۆش بوێ". [٢٢٠] کتێبەکە جۆرە "وێنەیەکی نێگەتیڤی" رۆمانێکە کە بارت دەیتوانی بینووسێ: ـ جۆرە دان پیانانێك ـ بارت سەردەمانێك وتبووی ناخوێنێتەوە، بەلکوو "هەندێ جار لە رەمزەکانی ئالبێرتین، هێندێك جار لە رەمزەکانی شارلۆسو هەرجارەو لە رەمزەکانی کەسیکی تازە دا" درێژەی پێدەدا.+ "بڕگەگەلێك لە ئاخێوی ئەویندارانە" دەبێ بەم جۆرە بخوێنینەوە: جارێکیان بڕگەکانی "ڤۆلتێر"، جارێکی دی هێماکردنەکان بە ئەفلاتوونو ... . بارت دەڵێ هیچ کام لە "ئاخێوە پەسند کراوەکان"ی (مەسیحیەت، مارکسیسزمو فرۆیدیزم) وەلامێکیان بۆ ئەوین پێنیە: یەکەمیان ئاشق ناچار دەکەن تا زمانو هەست "بۆ ئامانجێکی دیکە" بگوازێتەوە، دووەمیان هەر لە بنەڕەتەوە لەم بارەوە بێدەنگە، سێیەمیان ئاشق ناچار دەکا تا جیهانی گومان ئاسای خۆی بەلاوە بنێ. [٢٢٣] بەلام کتێبەکەی بارت ئەوینی بە پرۆسەیەکی ژان هێنەر پێناس کردوە، کتێبێکی پڕ خولیایە کە چەشنی نووسینەکانی نووالیس ئەوین بە چێژ وەرگرتن لە رەنجو ئازار دەزانێ. بەلام خالێکی هاوبەش لەنێوان ئەوینو ڕەنج دا هەیە: هیچ کامیان ناگەنە هیچ؛ هەردووك واتا "پاش رووداوی رووداوەکان" دەئافرێنن. ئاشق هەر بە تەنیا نووسەر نیە، بەلکوو خوێنەریشە؛ دەبێ لە هەر نیشانەیەکی پڕبەها کە دلبەر "دروستی دەکاو یان دەیهێنێتە گۆڕێ" تێ بگات. ئاشقیش ناچارە کە دەق تەنیا بە یارمەتیی دەق بخوێنێتەوەو لە لای خۆی دووبارە بیخولقێنێتەوەو لە رێگەی ئەم بەراوردەوە دەگەینە چەمکی "چێژی دەق"؛ پێشتر دیتمان کە نزیکایەتییەك لەنێوان دەقی پشت بەستوو بە خۆشیو "قەیرانی زمان" دا هەیە. ئاشکرایە کە "بڕگە گەلێك لە ئاخێوێکی ئەویندارانە" راستەو ڕاست لەبارەی زمانەوە نووسراوە. پێکهاتەی کتێبەکەش سروشتێکی "زمان ئاسا"ی هەیە: رێککەوتنێکە، بڕوای بە هاوشێوەیی ناوەکی یان یاسای بەراورد نیە. چەند پاتۆرێك لە بڕگە گەلێك دا هاتوون کە هەر یەکەیان بە پێی واتای ئاشنای وشەیەکەوە دیاری کراون. سەردێری پارەکان بریتین لە: کۆنتاکت، ئێرەیی، خۆشم دەوێی، خولیا، بیرەوەری، خۆکوژی، هەقیقەت، نووسین، نامەو ... . بارت چەندین جار لە کتێبەکەی دا گرنگیی "وەقسە هاتنی دلبەر"ی وەبیر هێنایەوە: ئەوە کە دەتوانێ لە زمان دا "ئەوەی دەمەوێ بیبیستم، بیلێتەوە". [٢٢٣] بەم جۆرە "بڕگە گەلێك لە ئاخێوێکی ئەویندارانە" کۆمەڵەیەك لە پێوەندیە نێوان دەقیەکانە، بارت دەڵێ: "مێژوو بە گوتەی بیکۆ بە شێوەیەکی پێچاوپێچ بەرەو پێشەوە دەچێ. هەموو شتێکی کۆن هەمدیس پەیدا دەبێتەوە، بەلام نەك لە شوێنە کۆنەکەی خۆی، بەلکوو لە شوێنێکی تازەدا. زەوقەکان، بەهاکان، ئاراستەو "نقیسیارە کۆنەکان" دێنەوەو لە جێیەکی تەواو تازەدا جێگیر دەبن [٢٢٤] و دەڵێ بابەتی ئەوین بە ڕای ئەو لە شوێنێك دایە کە لاکان بە "پانتایی خەیالپەروەری" ناوزەدی کردوە. بارت دەڵێ کە لە تەك ئەدەبیاتی رابردوو پێوەندییەکی راستەوخۆو بەردەوامو گەشەکردووی هەیە، چونکە ئەم ئەدەبیاتە پێوەندیی خۆی لەگەڵ خەیالپەروەری رێك دەخا، یان بە دەربڕینی تر زیندووی دەکاتەوە. بارت لە پێشگوتارێکدا کە بۆ بەرهەمی "حەشارگەو سەرچاوە"ی ژان دانیل (کە باس لە سالانی مندالیی ئەو نووسەرە دەکا) نووسیویەتی، دەڵێ: "کەتوارێك کە

مرۆڤ دروست دەکا، ئەوەیە کە سەردەمانێك ئەو منداڵ بووە... منداڵی واتە سەردەمێك کە لە لای دایکم بووم‌و ژینم لە بەردەم دا بوو، یا بە شێوەیەکی تر ئەمە بڵێم، نەمر بوو". ئەم چەشنە جیهانە تەنیا لە ڕێگەی نۆژەن کردنەوەی گوتەیی‌و بە یارمەتیی وشەکان دەتوانین دووبارە بدۆزینەوە:

ناتوانی بنووسیت، ئەگەر بێتوو ویستی ئەوەت نەبێ لەهەمبەر جیهان بەخشندە بیت، بێگومان لە کاری نووسین دا، ڕەوشتێکی تایبەتی هەیە "کە بریتی‌یە لە (لەو شتەی کە من لەنێو زنجیرەی بەها چاکەکان دا دەیناسم‌و دەمانکات بە بوونەوەرێکی زیندوو چالاك‌و ئاوەزی ژیانمان پێدەبەخشێ). بە دەربڕینێکی باشتر، نووسین هەر لە سەرەتاوە کردەیەکی ڕەوشتی‌یە، هەر چرکەساتێکی نووسین هێمایەکە بۆ "قەیرانی چاکەکار بوونی ئێمە لەهەمبەر جیهان" بەڵام ئەم چاکەیە شتێك نیە کە "ڕەوتی"☺☺ نووسین ئاشکرای بکات، تەنیا ئەو کاتەی کە کۆتایی بە دەقە دێنین، بەڵێ تەنیا ئەوکات، تێگەیشتنێکی تەواو لەو شتەی کە خوێندوومانەتەوە وەدەست دێنین. دروست لەو شوێنە دا هەست بە چاکە دەکەین.(٢٢٥)

چاکەکار بوون‌و منداڵی. گەڕانەوەیەك بۆ وێناکردنی ڕۆمانتیك لە ساڵانی بێگوناهی دا. ساڵانێك لە دەرەوەی کات‌و لە دەرەوەی نقیسیار دەژیاین. ساڵانێك کە زمانمان دەدۆزیەوەو ژیانمان بە ڕاستی "زمان ئاسا" بوو. ڕۆلان بارت چەشنی منداڵێك ژیاو بە ڕاستی کەمتر لە هەموو کەس هەستی بە "قەیرانی چاکەکار بوونی ئێمە لەهەمبەر جیهان" کرد. وەکوو منداڵێك لەپاش مردنی دایکی دنیاکەی کۆتایی پێهات؛ نووسی کە "ئیدی تامەزرۆیی‌یەکی لەبۆ ژیان نیە"و لە ماوەیەکی کورت دا کۆچی دوایی کرد. مەرگی ئەو لە مەرگی منداڵێك دەچوو. ٢٥ ی فێوریەی ١٩٨٠ لە کاتی پەڕینەوە دا لۆری‌یەك ڕۆلان بارتی کردە ژێرەوە....

تێبینی‌یەکانی وەرگێڕ:

☟ ئایینی زێن: ئایینێکی باشووری ڕۆژهەڵاتی ئاسیا، پێوەندی‌یەکی روحیی لەگەڵ هێزە گەردوونی‌یەکان لە ڕێگەی لەهۆش خۆچوون یان نەشئەی سۆفیانە (خلسە)یە.

☟☟ ئەو ڕەخنەیەی کە بەر لە سەرهەڵدانی قوتابخانەی دەروون شیکاریی فرۆید هەبوون، وەکوو ڕەخنەی قوتابخانەی ڕۆمانتیکی، ئەم ڕەخنەیە گرنگی بە شیکردنەوەی باری دەروونیی نووسەر دەدا لە ساتەوەختی نووسین داو لە دوو توێی وشەکانی نووسەر ئەم بارە دەروونی‌یەو پاڵنەرەکانی نووسینی بەرهەم دەستنیشان دەکات.

☟☟☟ دسێر: ئەو شلەمەنی یا ساردەمەنی یا هەر شتێکیتر بەر لە خۆراك‌و پاش خۆراك دەدرێتە میوان.

☺ شوێنگەی ژن لە کۆمەڵگەی بورژوازی لە ڕووی ئابووری‌یەوە مارکس وتەنی "کاری هەرزانە" لە ڕووی کۆمەڵایەتیشەوە ئازادیی ژن دروشمێکی باشە بۆ پەیامی ڕەوشتی‌و سیاسیی سیستمی بورژوازی.

☺☺ تێبینی لە نووسەرەوەیەو پێوەندیی بە وەرگێڕەوە نیە.

پەراوێزەکانی پاری هەشتەم

1. R. Barthes, Roland Barthes. Paris, 1975.

2. Ibid., p.148.

٣ـ بارت لە دواندەری‌یەکەی لە "کلـژۆدۆ فرانس" (٧ی کانوونی دووەمی ١٩٧٧) بابەتی تەوەرەکانی سیمیۆلۆژی بە لێڵ‌و ئاڵۆز دایە قەڵەم‌و بەرهەمەکانی خۆی بە "تێزگەلێ" ناودێر کرد کە "ژانرەکانیان ناڕوونە":

R.Barthes, Lecon, Paris, 1989, P.7.

٤ـ ساڵی ڕابردوو ژیاننامەی ڕۆلان بارت (نووسەرێك کە هەرگیز حەزی لە ژیاننامەکان نەدەکرد)وەکو ڕۆشنگەری هێندێك لایەنە تایبەتیەکانی ژیانی بڵاوکرایەوە:

L.J. Calvet, Roland Barthes, Paris, 1990

5. R.Barthes, Incidents, Paris, 1987.

6. R.Barthes, "Reponses", Tel quel, 47, 1971. P. 102.

7. R.Barthes, Le grain de la voix, Paris, 1981, PP. 210 – 211.

8. R.Barthes, Roland Barthes, P.124.

٩ـ وتارەکە چەند مانگێك بەر لە مردنی بارت لە گۆڤاری Tel quel بڵاوکرایەوە:

R.Barthes, Le bruissement de la langue, Paris, 1984, PP. 333 -342.

10. R.Barthes, Critique et vérité, Paris, 1966, P.46.
11. R.Barthes, Roland Barthes, P.164.
12. R.Barthes, Le bruissement de la langue, P.325.
13. R.Barthes, Roland Barthes, P.123.

١٤ـ بریتانی‌یەکان پێیان وایە نووسەری داهێنەر (Creative Writer) کەسێکە کە رۆمان، کورتە چیرۆك، شانۆو فیلمنامە بنووسێ، یان شێعر بهۆنێتەوە، واتە کەسێکە کە "ئاخێوی ئەدەبی" دەخوڵقێنێ، بەڵام رەخنەگر نووسەرێکی داهێنەر نیە. تی. ئێس.ئیلیۆت کە چامەی "چوار کۆرتێت"ی هۆنیەوە، داهێنەر بوو، بەڵام ئەو وتارانەی کە لەمەڕ رەخنەی ئەدەبی‌یەوە دەینووسین، داهێنەرانە نەبوون... نەبوون؟

15. R.Barthes, Le grain de la voix, PP.198 – 199.
16. R.Barthes, Roland Barthes, PP. 96-98.
17. Prétexte, Roland Barthes, Colloque de cerisy, Paris, 1978, P.238.
18. R.Barthes, Roland, Barthes, P.98.
19. Ibid., PP. 96 – 98.
20. R.Barthes, Essais critiques, Paris, 1964, P.247.
21. R.Barthes, Sur Racine, Paris, 1963, P.156.

جفری هارتمەن رایەکی لەم چەشنەی دووپات کردۆتەوە: "بەم چەشنە سروشتی وێنەیی هونەر لە مێژووی ئەدەبی دا دەبێتە کێشەیەکی سانتڕال. بە چ جۆرێك هونەر بخەینە نێو مێژوو، بێئەوەی حاشا لە سەربەخۆیی‌یەکەی بکەین؟ ئەم پرسیارە سەرەکی‌یە: خۆڕاگریی ئەرەستۆکرات ئاسای هونەر لە بەرامبەر تاقیکردنەوەی سەردەم چیە؟"

J.Hartman, Beyond Formalism, Yale u. P., 1976, P.358.
22. M.Heidegger, Nietzsche, Trans P.Klossowski, Paris, 1971, vol.1, P.19.
23. R.Barthes, Le grain de la voix, P.42.

بڕوانە پاری یەکەمی کتێبی:

V. Jouve, La Littérature Selon Barthes, paris, 1986.

٢٤ـ بە مەبەستی وردبوونەوە لە باسێکی فراوانتر لە ئاستی تیۆریی ئەدەبی، بڕوانە وتاری پییێر بۆردیار بە ناوی "گومانی ژیاننامە":

P.Bourdieu, "L'illusion biographique", Actes de la recherche en science social, 62 – 63, 1986, PP.61-72.
25. R.Barthes, Critique et vérité, PP. 9 – 42.
26. R.Barthes, L' aventure sémiologique, Paris, 1985, PP. 315 – 316.
27. R.Barthes, Le grain de la voix, PP. 52 – 53.
28. R.Barthes critique etverite,pp.56-57
R.Barthes, Le degrézéro de l'écriture, Nouveaux essais critique, Paris, 1972, PP.144-145.

وتاری "لە کوێوە دەست پێدەکات؟" وەکوو بەرەنجامی وتارێکی دیکەیە کە بارت لەژێر ناوی "لە زانستەوە تا ئەدەبیات" لە ساڵی ١٩٦٧ نووسیبووی‌و لەو دا زمانی بە گرینگترین هۆکاری جیاکەرەوەی نێوان زانست‌و ئەدەبیات لە قەڵەم دابوو:

R.Barthes, Le bruissement de la langue, PP.13 – 20.
29. R.Barthes, Essais critiques p.254.
30. Ibid., P.257.
31. Ibid., p.260.
32. Ibid., p.218.
33. R.Barthes, Le bruissement de la langue, PP. 175 – 181.
34. R.Barthes, Roland Barthes, P.175.
35. R.Barthes, Le degré zéro de l'éctiture, P.8.

لەبارەی نزیکایەتیی نێوان نیشانەناسی‌و تیۆریی ئەدەبی لە هزری بارت دا بڕوانە:

G.Genette, Figures, Paris, 1976. Vol. 1. P.188.
36. R.Barthes, Le grain de la voix, P.64.
37. R.Barthes, Essais critiques, P.80.

"من بەردەوام رقم لە فۆرمە بەراوردی‌یەکان ﴿لەنێو﴾ هزر، هونەرو زمان دەبوویەوە... لە نیشانە زماناسانەکان دا هیچ فۆرمێکی بەراوردی بەدی ناکرێ. پێوەندیی لێکچوون‌و بەراورد لەنێوان ئاماژە پێکەرو ئاماژە پێکراو ناتوانی بدۆزیەوە. هەر لەبەر ئەم هۆیە من هۆگری ئەم نیشانانەم ﴿لە چوارچێوەی﴾ هەر گۆڕانێك دا کە بە سەریان دادێ، جا چ لە رستە، نووسینە، یان دەق دابێت":

R.Barthes, Le grain de la voix, PP.196 – 197.

38. R.Jakobson and K. Pomorska, dialogues, cambridge, 1983, P.76.
39. R.Barthes, System de la mode, Paris, 1983, P.20.
بارت لە وتاری "لە زانستەوە تا ئەدەبیات نووسیویەتی کە "پێکهاتەگەرایی" لە فۆرمی پسپۆریانەی خۆی دا، جۆرە شیکردنەوەی فەرهەنگییە لە بەرهەمە هونەریو فکرییەکان داو ڕەگو ریشەی بۆ زمانناسی دەگەڕێتەوە":
R.Barthes, Le Bruissement de la langue. PP.13 – 20.
40. C. Lévi strauss. "Introduction", M.Mauss, Sociologie et anthropologie, Paris, 1985, P.XIV.
٤١ـ ئاماژە فەرهەنگییە واتادارەکان ﴿مەرج نیە هەموو جارێ﴾ لەتەك ئەرکی فەرهەنگی هاویەك نابن. لەم نموونەیەی بارت ورد بینەوە: "پێم وایە ئۆتۆمبێلەکانی ئەمڕۆ دروست چەشنی نوێژخانە مەزنەکانی سەردەمی گۆتیکن، بەرزترین دروستکراوەکانی سەردەمن، دەسکەوتی هەستی هونەرمەندانی نەناسراون کە لە گومانەکان نەك لە بەکارهێنان دا، بەشێکی هەرە گەورە لە حەشیمەتی ﴿ئەو هونەرمەندانە﴾ چەشنی کەرەستەگەلی جادوویی نایابن":
R.Barthes, Mythologies, Paris, 1970, P.150.
42. F. de Saussure, Cours de linguistique generale Paris, 1979, PP. 33-35.
43. S. Sontag, L'écriture meme, a propos de Barthes, Paris, 1982, P.47.
44. R.Barthes, L'aventure sémiologique, P.32.
٤٥ـ لەم بارەوە بڕوانە:
S.Nordhal Lund, L'aventure du significant, une lécture de Barthes, Paris, 1981.
46. R.Barthes, System de la mode, Paris, 1967.
ئەو چاپەی کە من تاووتوێی دەکەم، چاپی ١٩٨٣ی ئەم کتێبەیە. گۆڤارگەلێك کە بارت وەکوو بابەتی کارەکەی ئیشی لەسەر کردن Elle و La gardin des modes بوون کە لە مەودای مانگی ژوئەنی ١٩٥٨ تا ژوئەنی ١٩٥٩ بڵاوکراونەتەوە.

٤٧ـ ژۆلیا کریسوا وتوویەتی: "ئاستەمە بتوانین وێنەیەکی چاکتر لەم کتێبەی بارت لەمەڕ نیشانەناسییەوە بخەینە روو"؛ و تۆدۆرۆف ﴿ئەم کتێبەی﴾ بە "نموونەی مێتۆدۆلۆژیك" ناودێر کرد:
J.Kristeva, Sémiotike, Paris, 1978, PP.60 – 89.
هەروەها وتاری تزوتان تۆدۆرۆف "لە نیشانەناسی تا تیۆریی دەربڕین" لە:
Annals 22, 1967, P.1323.
48. R.Barthes, Essais critiques, P.156.
49. R.Barthes, L'aventure Sémiologique, PP.30-31.
50. R.Barthes, Le grain de la voix, P.45.
لە هونەرە شانۆییو بەرجەستەکارییەکان دا، ئەم ئاراستە "فکری"یەی پۆشاك رۆڵێکی گرنگی هەیە: لە رێگەی "شێوەی لەبەرکردنی جلوبەرگ"ەوە پەی بە کەسایەتی یان لانی کەم چەند روویەکی کەسایەتیی کەسەکان دەبەین.
51. Ibid., P.48.
52. Ibid., P.58.
53. Ibid., P.59.
54. Ibid., PP.65 – 66.
55. R.Barthes, System de la mode, P.26.
56. Ibid., P.29.
57. R.Barthes, Le grain de la voix, P.66.
58. R.Barthes, L'obvie et l'obtus, essais critiques III, Paris, 1982, PP.25 – 42.
59. R.Barthes, System de la mode, P.246.
٦٠ـ وتووێژی بارت لەگەڵ بلاڤۆکی:
Sept jours, 8 Juillet 1967.
61. R.Barthes, Le grain de la voix, PP.202 – 203.
هێمای بارت بۆ وتارێکە کە لەژێرناوی "پروستو ناوەکان" نووسیویەتی:
R.Barthes, Nouveaux essais critiques, PP.121 – 134.
ئەم وتارە تاکە وتارێك نیە کە بارت لە بارەی پروستەوە نووسیویەتی. ئەو لەو بارەوە وتارێکی دیکەی نووسیوە لەژێر سەردێری "بیرۆکەیەك بۆ پشکنین" (١٩٧١) کە لەم نامیلکەیە دا بڵاوکراوەتەوە:

Recherche de Proust, Paris, 1980, PP.34-39

و هەروەها دواندەرىیەك لە "كلژۆ دوفرانس" لەژێرناوی "جاران چەند زوو دەخەوتم":

R.Barthes, Le bruissement de la langue, PP.313-325.

62. R.Barthes, le grain de la voix, P.203.

63. R.Barthes, L'aventure sémiologique, Paris, 1985, P.335.

64. R.Barthes, le grain de la voix, P.203.

٦٥ـ بزانە كە شێخی ئێمە ـ قدّس اللهُ روح العزیز ـ هەرگیز ﴿لە ئاخاوتن دا﴾ "من"و "ئێمە"ی بەكار نەهێناوە. لە هەر شوێنێك باسی خۆی كردبێ، وتوویەتی: "ئەوان وەهایان وتوەو وەهایان كردوە"و ... ":

محمد بن منور میهنی، اسرار التوحید. تصحیح م.شفیعی كدكنی، تهران، ١٣٦٦، ج ١، ص ١٥.

66. R.Barthes, Le grain de la voix, P.204.

بارت وتوویەتی كە ئیمبێل بنۆنیست بە گرنگترین زمانناس دەزانێ، چونكە بە لای ئەوەوە زمانەكان گرنگ بوونو زمان وەكوو پێكهاتەیەك ئەبستراكت ﴿بە لایەوە گرنگ نەبوو﴾: "خاڵگەلێكی روونو ئاشكرا، ناوەكانو وشەكان، گرنگ بوونو هەر ئەم خاڵە دروستكەری لایەنی چیرۆك وێژیانەی بەرهەمەكانی ئەوە" (لاپەڕەكانی ٢٠١ ـ ٢٠٢).

67. R.Barthes, Mythologies, PP.191 – 247.

68. Ibid., P.202.

69. A.P. Foulkes, Literature and Propaganda, London, PP.29 – 36.

٧٠ـ نووسینەكانی بارت بەر لە "پلەی سفری نڤیسیار" هەر بە نەناسراوی ماونەتەوە. فیلیپ رۆژە لێكۆڵینەوەیەكی لەبارەیانەوە نووسیوە كە زیاتر پێوەندییان بە دوو نووسینی ئەو لە ساڵانی ١٩٤٢ ـ ٤٣ هەیە ﴿كە نێوەرۆكی ئەو لێكۆڵینەوەیە﴾ لەبارەی "بێگانە"ی ئالبێر كامۆ و "یادنووسەكانی رۆژانە"ی ئاندرێ ژید بوو. بارت وتارێكیشی لەمەڕ فیلمی "فریشتەكانی گوناه"ی رۆبێر بێرسۆن نووسیوە كە لە گۆڤاری Existences ژمارە ٣٠ (١٩٤٣) دا بڵاو كراوەتەوە. ئەم "بەرهەمە سەرەتاییانە"ی بارت چاپەكەیان تازە نەكراوەتەوە:

P.Roger, Roland Barthes, Roman, Paris, 1986, P.334.

٧١ـ هەروەها مۆریس مێرلۆ پۆنتێ ئەم ڕایەی بەیان كردوە. تەنیا پاش كۆتایی هاتنی رستە "وشەكان واتادار دەبنو هزر بەیان دەكرێتو یان بەرەو بەیان كردن هەنگاو دەنێت، كە بە مانای تێگەیشتنو تۆكمە بوونی رستەیە":

M.Merleau – Ponty, Phénomenologie de la perception, Paris, 1976, P.206, PP.445 – 446.

72. R.Barthes, Le degré zéro de l'écriture, P.44.

73. Ibid., P.38.

74. Ibid., P.39.

75. R.Barthes, Leson, Paris, 1989, P.16.

76. R.Barthes, Le degré zéro, de l'écriture, P.42.

77. R.Barthes, Mythologies, P.7.

بارت زاراوەی سینەمایی "مۆنتاژ"ی بەكار هێناوە.

78. Ibid., P.88.

79. Ibid., P.27.

80. Ibid., P.180.

81. Ibid., PP.77 – 79.

82. R.Barthes, Sade, Fourier, Loyola. Paris, 1980. P.41.

83. R.Barthes, Mytholigies, PP.193 – 195.

84. Ibid., P.199.

85. Ibid., P.207.

86. Ibid., P.208.

87. R.Barthes, Roland Barthes, P.70.

٨٨ـ ناوی ئەم رۆمانەی جۆیسم چ لە كتێبەكەو چ لە نووسینەكانی دیكەم دا، وەرنەگێڕاوە، تەنیا لەبەر ئەوە كە وەرناگێڕدرێت. بڕواننە پاری یازدەهەمی ئەم كتێبەو لێكۆڵینەوەی ئۆمبێرتۆ ئێكۆ لەمەڕ رۆمانی جۆیس.

٨٩ـ ئەم وتارە بۆ یەكەم جار لەم سەرچاوەیەی خوارەوە بڵاو كراوەتەوە:

Communications, 8, 1966. PP.1 – 27.

ئەم ژمارەیەی گۆڤارەكە دواتر لە دووتۆی كتێبێك دا چاپ كرایەوە:

L'analuse structura la du recit, Paris, 1981.

جگە لە وتارەكەی بارت، وتارگەلێكی گرنگی ئێكۆ، تۆدۆرۆف، گێرماس، برێمۆن، ژێنێت، مێتز، گریتیو مۆرۆن لەو كتێبەدا بڵاو كراونەتەوە. دەقی وتارەكەی بارت لەم كتێبەی خوارەوە دەتوانی بخوێنیتەوە:

R.Barthes, L'aventure sémiologique, PP.167 – 206.

چەند هەمدیس وێژەیەك كە لە وتارەكەی بارتەوە وەرم گرتوون، دواسەرچاوەكانن.
90. R.Barthes, op.cit., P.170.
91. Ibid., P.172.
هەمدیس وێژەیەكە لە مالارمە، لەمەڕ گەلاڵەی ناتەواوی "ئەدەبیات" (١٨٦٩):
S.Malarme, Oeuvres completes, Paris, 1974, P.851.
92. R.Barthes, op.cit., P.175.
گێڕانەوەیە لە زاری تۆدۆرۆف لە وتاری "بابەتگەلی چیرۆكی ئەدەبی" كە هاوكات لەگەڵ وتارەكەی بارت لە هەمان بڵاڤۆكی Communicatios لە چاپ درابوو.

93. Ibid., P.176.
پێشنیار دەكەم رۆمانی سەرنج راكێشی "تووتییەكەی فلۆبێر" بخوێننەوە:
J.Barnes, Flaubert's Parrot, London, 1983.
94. Ibid., P.172.
95. Ibid., P.182.
بۆنموونە لە روانگەی گێڕانەوەییەوە، بەرسڤ دانەوەی تەلەفون لە لایەن ژنێكی گەنجەوە لە فیلمی "م. بە نیشانەی مەرگ بزانە" كە بەرهەمی ئالفرێد هیچكاكە (﴿لە فیلمی﴾ لە تارانی پلە پێنجەم) دا گرنگییەكی چارەنووسسازی هەیە.
96. Ibid., P.183.
٩٧ـ بۆنموونە نۆشینی پێكێك ویسكی لە فرۆكەخانە، هەم دەتوانێ مانای چاوەڕوانی كەسێتی بدا بە دەستەوە (كەوابوو ویسكی پێوەندی لەگەڵ گێڕانەوەیی چیرۆكیو رۆڵی تایبەتییەوە هەیە)و هەم دەتوانێ بە كەڵكی كەشسازی چیرۆك بێ، بۆنموونە مۆدێڕن بوونی فەزاكە نیشان بدات (كە لێرەدا بە هێما ئەژمار دەكرێ).
98. R.Barthes, op.cit., P.186.
99. Ibid., PP.187 – 188.
100. Ibid., P.189.
101. Ibid., P.190. n.
102. T.todorov, Littérature et signification, Paris, 1966.
103. A. – J. Greimas, Sémantique structurale, Paris, 1966.
١٠٤ـ Apulle چیرۆكنووسێكی رۆمییە كە لە سەدەی دووەمی زایینی دا، بە زمانی لاتین چیرۆكی "گوێدرێژی ئاڵتوونی"ی نووسی، كە چیرۆكێكی درێژە لە توێی دوانزە بەرگ دا، جۆرە پێشبینییەكی ژانرە پیكارسكییەكانە، پاڵەوانی چیرۆكەكە واتە لۆسیۆس، دەبێتە گوێدرێژێكو لەپاش رووداوگەلێكی لە ئەژمار نەكراو، پەی بە چیەتیی راستەقینەی خۆی دەبا.
105. R.Barthes, op.cit., P.195.
بنەمای تیۆریی گێڕانەوە جیاكارییەكە لەنێوان ئەو شتەی كە بە "چیرۆك" ناودێر دەكرێ، (زنجیرەیەك لەكردەكانو رووداوەكانن كە بە جیا لە فۆرمی سەرهەڵدانی خۆیان، لە ئاخێو دا، لە گۆڕێ دان)و ئەو شتەی كە بە "تانو پۆ" ناوزەد دەكرێ (كە پەیوەستە بە زمانو ئاخێو) لەم بارەوە، بڕواننە باسی فۆرمالیستەكان لە پاری دووەمی ئەم كتێبەدا.
106. Ibid., P.196.
107. R.Barthes, Le bruissement de la langue, PP.21 – 31.
108. Ibid., PP.22 – 23.
109. R.Barthes, Roland Barthes, P.96.
١١٠ـ ئەم وتارەی بارت یەكەم جار لەم بڵاڤۆكە دا چاپ كرابوو:
Communications, 11, 1964.
ئێستا ﴿هەمان وتار﴾ دەتوانین لەم كۆمەڵەیە دا بدۆزیتەوە:
R.Barthes, et al, Littérature et eréalité, Paris, 1982, PP.81 – 90.
111. Ibid., P.82.
112. G.Flaubert, Correspondences, ed. C.Conrad, Paris, 1926 – 1933, Vol.8, P.370.
ژاك دریدا ئەم خاڵەی بە "سروشتی دەرەكی هەر چەشنە گەڕاندنەوەیەك بۆ زمان" ناودێر كردوە:
J.Drrida, Positions, Paris, 1972, P.126.
113. P.Sollers, Logiques, Paris, 1968, P.228.
114. J.Kristeva, Le text du Roman, The Hague, 1970.
115. R.Barthes, L'aventure Sémiologique, PP.173 -174.
116. R.Barthes, Essais Critiques, P.232.
١١٧ـ لە كتێبی "رۆلان بارت"دا، بارت پێڕستێكی كورتی لەو شتانەی "حەزیان لێ دەكا"و "لەو شتانەی حەزیان لێ ناكا" خستۆتە بەردەست. تاكە رۆمانێك لە دەستەی یەكەم دایە "بوو وارۆ وۆپكۆشە"یە:
R.Barthes, Roland Barthes, P.120.
118. R.Barthes, Le grain de la voix, P.233.

119. Ibid., P.238.
120. Ibid., PP.236 – 237.
121. Ibid., P.237.
122. R.Barthes, Sollers écrivain, Paris, 1979. P.78.
123. Ibid., P.86.

زۆر پێدەچێت سەرچاوەی زانیاریی بارت لەهەمبەر هزری حوسێن کوڕی مەنسووری حەللاج کتێبەکەی ماسینیۆن بێت. لەبارەی ئەم خاڵەوە، بڕواننە ڕوونکردنەوەی ماسینیۆن لەهەمبەر حەللاج لەمەڕ "تویخی ناو" لە:

L.Massignon, La passion de Hallaj, Paris, 1975, Vol.3, PP.183 – 188.

124. R.Barthes, Le grain de la voix, PP.70 – 71.
125. R.Barthes, S/Z, Paris, 1976, PP.22 –23.
126. Ibid., PP.9 -10.
127. R.Barthes, Le grain de la voix, P.107.
128. R.Barthes, S/Z, P.196.

١٢٩ـ لەمەڕ مێتۆدی بارت لەم کتێبە دا بڕواننە ئەم وتارەی خوارەوە، کە بە تایبەتی لە ڕوونکردنەوەی پێنج دەستە لە ڕەمزە سەرەکییەکان کارایی هەیە:

F.Lahault, "Sur S/Z et l'analyse des récits", Poetique, 47, 1981, PP.303 – 314.

130. Le Code des action nerrative.
131. Le Code proprement sémantique.
132. Le Code culturel ou référentiel.
133. Le Code herménuique.
134. Le Code Symbolique.
135. Le Code d'accreditement.
136. Prétexte: Roland Barthes, Colleque de Cerisy, Paris, 1978, P.84.
137. R.Barthes, Le grain de le voix, P.76.
138. Ibid., P.77.
139. Ibid., P.87.
140. Ibid., P.88.
141. Ibid., P.104.
142. R.Barthes, S/Z, P.23.

١٤٣ـ بڕواننە پەیوەستی سێیەم لە کۆتایی ئەم کتێبە.

144. Ibid., P.89.

١٤٥ـ بارت لە "ڕۆلان بارت"دا doxaی بە "باوەڕی هەمووان" ناودێر کردوە:

R.Barthes, Roland Barthes, P.75.

146. C.Prendergast, The order of Mimesis, Lambradge u. p., 1986, P.14.

١٤٧ـ بڕواننە:

A.Laveres, Roland Barthes, structuralism and after, Harvard u.p., 1982.

148. R.Barthes, Roland Barthes, P.106.
149. R.Barthes, Mishelet, Paris, 1974.

بارت بە شێوەیەك لە شێوەکان ئەم ڕێسایەی ڕەچاو کرد؛ کتێبەکەی ئەو زیاتر وەکوو ناسینی میشلەیە لە ڕێگەی دەق گەلێك کە ئەو ﴿بە شێوەیەکی﴾ "نەستیانە" لەبارەی خۆیەوە نووسیونی. کتێبەکانی ئەم کۆمەڵەیە لە چاپەکانی دواتریان دا، ناوەکەیان گۆڕا بۆ "نووسەرانی نەمر"و ڕێسای یەکەمیش لەوان دا ڕەچاو نەکرا. وەبیر دەخەمەوە کە کتێبی "ڕۆلان بارت"یش هەر لەم کۆمەڵەیە دا بڵاو کراوەتەوە.

150. R.Barthes, Roland Barthes, P.87.

١٥١ـ ڕستەکەی مارکس لە کتێبی "هەژدەی برۆمێری لوویی بۆناپارت"دا هاتوە:

K.Marx and F.Engles, Selected Works, Moscow, 1977, Vol.1, P.424.

152. R.Barthes, Le bruissement de la langue, PP.239 – 242.

١٥٣ـ بەڵام بارت کاریگەریی باشلاری بەسەر کتێبی "میشلە"وە ڕەت کردەوە. لە وتارێك دا لەم بارەوە لە Tel Quel, 47, 1971, P.94 نووسی کە لە کاتی نووسینی کتێبی "میشلە"دا هێشتا بەرهەمەکانی باشلاری نەخوێندبوویەوە. بەڵام خاڵی گرنگ هیچ کات، کاریگەریی وشیارانە نیە؛ خاڵەکە دۆزینەوەی پێوەندییە "نێوان دەقی"یەکانی "میشلە"یە لەتەك بەرهەمەکانی باشلار دا.

154. R.Barthes, Michelet, P.106.

155. Ibid., PP.105 – 113.
156. Ibid., P.130.
157. Ibid., PP.131 – 132.
158. Bulletin des léttres, 15 Octobre 1962, PP.333 - 337.
159. C.Mauron, Mallarme l'obscure, Paris, 1940.
160. H.Mondor, La vie de Mallarme, Paris, 1941, P.55.
161. R.Barthes, Michelet, P.5 ١٤٠
162. R.Barthes, Le bruissement de la langue, PP.225 – 237.
163. J.P.Richard, Poésie et profondeur, Paris, 1955, P.9.
164. J.P.Richard, Littérature et sensation, Paris, 1954.
165. Tel Quel. 47, 1971, P.95.

١٦٦ـ وتارەکانی بارت لەمەڕ شانۆی برێشت لە گۆڤاری Theatre Populaire لە نێوان ساڵانی ١٩٥٤ تا ٥٦ بڵاو کرانەوە؛ زۆربەشیان لە کتێبی "وتارە رەخنەیی‌یەکان"دا دووبارە لەچاپ دران.

167. R.Barthes, Essais critiques, P.75.
168. Ibid., PP.45 – 64.
169. R.Barthes, Sur Racine, Paris, 1969.

لە وتاری یەکەم دا لە شوێنێك دا زمانی بە "دڵی بێفۆرمی" شانۆنامەکان ناودێر کردوە. زمانو دیالۆگ کەسێتی‌یەکان بەرەو پێشەوە دەبەن:

Ibid., PP. 58 – 59.

١٧٠ـ لە دەستپێکی ئەم پارە دا هێمام بۆ مشتو مڕی بارت / پیکارد کرد. باسی ئەم مشتو مڕە ئەدەبی‌یە لە زۆر کتێب دا هاتوە. لەو نێوەدا بڕواننە:

P.Bourdieu, Homo Academicus, Paris, 1984, PP>151 – 155.

P.Thody, Roland Barthes, A Conservative Estimate, London, 1977, PP.59 – 62.

١٧١ـ مشتو مڕی بارت / پیکارد خەڵکی‌تری ناچار کرد تا تیۆرەکانی خۆیان راژە بکەن. هاوکات لەگەڵ بڵاو بوونەوەی "رەخنەو هەقیقەت"ی بارت، سێرژ دۆبرۆفیسکی کتێبێکی لە پێناو پشتگیریی بارت "رەخنەی نوێو فریودانی نوێ" بڵاو کردەوە. ئاندرە ئاڵماند کتێبی "ئاسۆگەکانی رەخنەی نوێ"ی نووسیو لۆسیەن گۆڵدمەن کتێبی "دۆخی‌رەخنە لەمەڕ راسینەوە"ی لە ساڵی ١٩٧١ بۆ پشتیوانی کردن لە بارت بڵاو کردەوە.

172. R.Barthes, Sur Racine, P.14.
173. C.Mauron, L'inconscient dans l'oeuvre et la vie de racine, Paris, 1957.

هەڵبەت بارت رەخنە لە بەرهەمەکانی مۆرۆن دەگرێو هەر ئەم کتێبەی سەرەوە بە "کۆن" دەزانێ، چونکە "لەبەر ئەوەی زانستگاکان باوەشیان بۆ کردۆتەوە". بارت وەبیرمان دێنێتەوە کە پلاری پیکاردی "رەخنەگرانی فەرهەنگستانی" لەسەر بەرهەمی "لەبارەی راسین"ەوە بە خاتری "لێکۆڵینەوە دەروون شیکاری"یانەکانی نەبوو ـ ئەوان هەرگیز بەم جۆرە هێرشیان نەکردۆتە سەر کتێبی مۆرۆن ـ بەڵکوو "بەهۆی ئاراستەی پۆست ستراکتۆرگەرایانەکەی پلاریان تێگرتوە":

R.Barthes, Le grain de la voix, P.215.
174. R.Barthes, Sur Racine, P.34.
175. Ibid., PP.9 – 10.
176. Ibid., P.155.
177. Ibid., P.156.

١٧٨ـ رۆبێر برێسۆن نهێنیی ئەم شێوە دروستەی رۆڵگێڕانی لە سینەماتۆگراف دا بەدی کرد. یەکێك لە قوتابی‌یەکانی بە ناوی ژان ماری ستڕۆب لە هەر دوو فیلمی خۆی ﴿بەناوی﴾ "ئۆتون" (لەسەر بنەمای شانۆیەکی پی‌یەر کۆرنی)و "مەرگی ئیمپیدۆکلێس" (لەسەر بنەمای شانۆی شێعریو ناتەواو هۆلدێر لین) ئەم مێتۆدەی بەکار هێناوە.

١٧٩ـ بارت ئەم ڕایەی تەنیا لەبارەی ئەکتەری بەرهەمەکانی راسین نەهێناوەتە گۆڕێ. ئەو لە وتارێك دا روونی کردۆتەوە کە لە "شێوەی" چڕینی دیتریش فیشێر دیسکاڵ گۆرانیبێژی بەناوبانگی باریتۆنو باس، بێزارە، چونکە ئەویش بە جۆرێك گۆرانی دەچڕێ کە گوایە هەر وشەیەك لە "لیدری"دا واتایەکی حاشاهەڵنەگری هەیە، واتایەك کە گۆرانیبێژ لەگەڵی دا ئاشنا نیە.

180. R.Barthes, Sur Racine, P.143.
181. R.Barthes, Sade, Fourier, Loyola, Paris, 1980.
182. R.Barthes, Le grain de la voix, PP.238 – 242.
183. Ibid., P.151.
184. Ibid., PP.160 – 161.
185. Ibid., P.96.
186. Ibid., P.151.

١٨٧ـ چەند ساڵێك بەر لەنووسینی "ساد، فۆریە، لویولا" بارت لە وتاری "رەخنەو هەقیقەت"دا گرنگی مامەڵەكردنی لویولای لە تەك زمان دا وەبیرخستبوویەوە:

R.Barthes, critique et verité, P.47.

هەر لەم دەقە دا بارت هێمای بۆ باسەكەی ژۆرژ باتای لە كتێبەكەی ﴿بەناوی﴾ "ئەزموونی دەروونی" كردبوو. باتای ئاخێوی گفتوگۆ ئاسای لویولای لە هەر چەشنە دەربڕینێكی دواندەریانە جیاكردەوە.

188. R.Barthes, Le grain de la voix, PP.151 -152.

189. R.Barthes, Sade, Fourier, Loyola, P.7.

190. Saint Ignace de Loyola, Exercies spirituels, tra. J.C.Guy, Paris, 1982, P.52.

191. R.Barthes, Sade, Fourier, Loyola, P.12.

192. R.Barthes, Le plaisir du texte, Paris, 1973, P.11.

193. R.Barthes, Le grain de la voix, P.194.

١٩٤ـ لە زمانی فەڕانسی دا وشەی Jouissance یان خۆشیو رابواردن روویەكی ئێرۆتیكی هەیە كە چێژ Plaisire ﴿ئەو لایەنە ئێرۆتیكییەی﴾ نیە. خۆشیو رابواردن هاوواتایەكی تەواو نین. لە زمانێكی جەماوەری دا هاوواتایەكی وردتر دۆزراوەتەوە. ئەو كەسەی كە دەڵێ بەهۆی بیستنی كۆپلەیەكی مۆسیقا یان دیتنی فیلمێك "كەیفی كردوە" هاوواتای ورد (ئەو واتایەی كە بارت مەبەستیەتی)ی دۆزیوەتەوە.

195. R.Barthes, Le plaisir de texte, P.37.

196. R.Barthes, Le grain de la voix, P.166.

ئەم رێسایە لە چێژی دەقیش دا هاتوە:

R.Barthes, Le plaisir du texte, P.33.

197. Ibid., P.37.

198. S.Sontag, L'écriture meme, a propos de Barthe, P.58.

199. R.Barthes, le plisir du texte, PP.58 – 59.

200. R.Barthes, Essais critiques, PP.63 – 70.

201. R.Barthes, Le grain de la voix, P.101.

202. R.Barthes, L'empire des signes, Paris, 1980.

ئەو گوتەیەی كە گێڕاومەتەوە لە پشت بەرگی كتێبەكە نووسراوە.

٢٠٣ـ وتووێژ لەبارەی سینەما لەگەڵ ژاك ریۆتو میشێل دۆلاهای:

R.Barthes, Le grain del voix, PP.27 – 28.

204. R.Barthes, critique et vérité, P.28.

205. Ibid., P.51.

206. R.Barthes, S/Z, PP.11 – 12.

207. R.Barthes, Essais Critique, P.139.

هەر لەم وتارانە دا بارت نووسی كە ئەدەبیات بێگومان لەگەڵ پرسیارێكی واتاناسانە بەرەوروویە؛ بەڵام "پرسیاری سەرەكی بەم چەشنە نیە: واتای جیهان چیە؟ یان ئایا جیهان واتادارە؟ بەڵكوو بەم جۆرەیە: ئەمەش جیهان، ئایا واتایەك بۆ ئەو بەدی دەكرێ؟" (ل ١٦٠).

208. R.Barthes, Le grin de la voix, P.43.

٢٠٩ـ هەڵبەت ئەم نزیكایەتییەی سایكۆلۆژیی قووڵ ﴿یان بەرزەكی﴾ و هێرمێنۆتیك لە بەرهەمەكانی كارل گۆستاو یونگ تێدەپەڕێ. بەڵام دەبێ بە دڵنیاییەوە بڵێین كە بەرهەمەكانی یونگ یەكێك لە گرنگترین رەگو ریشەكانی هێرمێنۆتیكی مۆدێرنن. هەرچەند گرنگیی ئەم خاڵە هێشتا نەزانراوە. بڕواننە:

C.Tacou ed, Mircea Eliade, Cahier de l'herne, Paris, 1978, PP.11 – 24, 117 – 134.

210. R.Barthes, Le grain de la voix, P.42.

211. Ibid., P. 110.

212. R.Barthes, Fragments d'un discours amoureux, Paris, 1977.

213. R.Barthes, Le grain de la voix, P.266.

214. Ibid., P.267.

215. Ibid., P.268.

216. Ibid., P.269.

217. Ibid., P.272.

218. R.Barthes, Fragments d'un discours amoureux, P.21.

219. Ibid., P.127.

220. Ibid., P.142.

221. R.Barthes, Le plaisir du texte, P.23.

222. Ibid., P.250.

223. R.Barthes, Fragments d;'un discours amoureux, P.246.

224. R.Barthes, Le grain de la voix, PP.264 – 265.

225. J.Daneal, Le Refuge et la source, Paris, 1977.

پێش وتاری بارت لەم وتارەش دا چاپ کراوە:

Le Nouvel obsérvateur, 9 mai 1977.

١٤٤

پاری نۆیەم
چێژی رەخنە: تۆدۆرۆف

ئەدەبیات یان هەموو شتێکە، یا هیچ شتێك.

ژۆرژ باتای

١

تزوتان تۆدۆرۆف لە ساڵی ١٩٣٩ لە سووفیەی بولگاریا چاوی بە دنیا هەڵێنا؛ لە ساڵی ١٩٦٣ سەفەرێکی بۆ فەڕانسە کردو ئیدی هەر لەوێدا ژیانی بەسەر برد، بەڵام هەمیشە خۆی لە فەڕانسەدا بە بێگانە دەزانی. لە پێشگوتاری دوایین کتێبەکەی خۆی "ئێمەو ئەوانیتر، هزری فەرانسی لەمەڕ هەمەچەشنیی مرۆیی" روونی کردەوە کە یەکەمین بەشی ژیانی لە بولگاریا لەژێر دەسەڵاتی رژێمی ستالینیستی بردە سەرو هەر لەو رۆژانەوە ژینی (چەشنی دیلەکانیتر) دووکەرتە کرابوو: کەرتێکی کۆمەڵایەتی ملکەچی سەرەرۆیی‌و کەرتێکی تاکەکەسیانە کە بە جۆرێکی دیکە تێدەفکری.[1] پاشان چووە فەرانسەو لەوێدا وەکوو هەندەرانییەك ژیا. هەربۆیە، بەردەوام جیاوازیی بوون بە ئەوی دی‌و دابەش بوونی دەروونیی مرۆڤ هەوێنە سەرەکییەکانی هزری ئەو هەبووەو هەیە.

جارێکیان ئەم واتا Themaیانەی لە کتێبێك دا لەژێرناوی "دەست بەسەر داگرتنی ئەمریکا" هێنایە گۆڕێ.[٢] بەڵام کاری سەرەکیی خۆی لەم بوارەدا لە "ئێمەو ئەوانیتر"دا بە ئەنجام گەیاند. تۆدۆرۆف لە ساڵی ١٩٦٨ بەولاوە وەکوو توێژەرێك لە "سەنتەری نەتەوەیی توێژینەوە زانستییەکانی فەڕانسە" لەبواری زمان‌و ئەدەبیات قەڵەمی خستەگەڕو کتێبگەلێکی زۆری بڵاو کردەوە کە زۆرترینیان بە زمانانی تر وەگێڕدراون. تۆدۆرۆف رۆڵێکی گرنگی لە وەگێڕان‌و ناساندنی بەرهەمەکانی فۆرمالیستە رووسییەکان‌و بە تایبەتی میخائیل باختین هەبوو. مێتۆدی سیستماتیکیی وردی کارەکەی، لەگەڵ شێوازی سەرنج راکێشی نووسین‌و مێتۆدی دەربڕینی تایبەت بەخۆی بووە هۆی ئەوە کە تاووتوێی پێکهاتەیی دەق متمانەی هەنووکەیی خۆی وەدەست بێنێ، هەرچەند ئەو هەرگیز کارەکەی خۆی لە چوارچێوەی پشتیوانیکردن لە رێبازێکی تایبەتی قەتیس نەکردوە.[٣] تۆدۆرۆف لە کتێبی "تیۆریی ئەدەبی" دوو مەیلی سەرەکی لە خوێندنەوەی دەقە ئەدەبییەکانی لێکجیاکردەوە. مەیلی یەکەم لە خودی دەقی ئەدەبیدا بە دووی واتا دەگەرێ؛ ئەوی دیکە دەق چەشنی دەربڕینی پێکهاتەیی ئەبستراکت دەزانێ.[٤] تۆدۆرۆف خاڵی یەکەمی بە راڤەی دەق دەدایە قەڵەم‌و کۆمەڵەناوێکی چەشنی راڤە، روونکردنەوەی دەق، خوێندنەوەو رەخنە بە هاوواتای "تەئویل" دەزانێ. ئامانجی ئەم مێتۆدە دۆزینەوەی یەکێك لەواتاکانی دەقە. تۆدۆرۆف وەکوو بارت بڕوای بە واتای تاقانەی دەق نیە: "دەق لە رەوتی دووبارە خوێندنەوە دا واتای یەکسان نادا بە دەستەوە؛ لەگەڵ هەر خوێندنەوەیەك دا واتایەکی تازە وەدەست دێنێ".[٥] ئەمە دژی پۆزەتیفیزمە لە زانستە کۆمەڵایەتییەکان دا کە بە دوای واتایەکی کۆتایی‌و حاشاهەڵنەگر دەگەڕا. کێشە ئەوە نیە کە دواواتا وەدەست نایەت، بەڵکوو ئەوەیە کە لە بنەڕەتەوە هەر

نیه. بەڵام مەیلی دووەم دەکەوێتە خانەی چوارچێوەی گشتیی "زانست"ەوە: بابەتی سەنتراڵی "مەیلی دووەم" نەك وەسف یان دۆزینەوەی واتای بەرهەمی ئەدەبیی تایبەتو تاکانە، بەڵکوو دەست پێڕاگەیشتن بەو یاسا گشتییانەیە کە دەقێکی تایبەت لەوان کەوتۆتەوە. لەنێو ئەم مەیلە دووەمە دا دەتوانین فۆرمگەلی هەمەجۆر بەدی بکەین: ئەو شیکردنەوانەن پشت ئەستوورن بە دەروون شیکاریو کۆمەڵناسیو بناغەکەشیان لەسەر مێژووی باوەڕەکان دانراوە. کەسانێك کە ئەم شیکردنەوانە ئەنجام دەدەن هەر لە بنەڕەتەوە بڕوایان بە سروشتی سەربەخۆی دەقی ئەدەبی نیەو دەق بە بەیانکردنی ئەو یاسایانە دەدەنە قەڵەم کە لە دەرەوەی بەرهەم دانو پێوەندییان بە دەروون، کۆمەڵگا، یان "روحی مرۆیی"یەوە هەیە. ئامانجی کۆتایی تاووتوێ کردن، دۆزینەوەی شێوازێکە کە بەرهەمی ئەدەبی لەودا دەربڕی "شتێکە لە دەرەوەی خۆیدا". چیەتی ئەم چەشنە شیکردنەوەیە بەپێی ئەوە کە بە کام ئاخێو (دەروون شیکارانە، سۆسیۆلۆژیكو ...) بەستراببێتەوە، جیاوازیی تێدەکەوێ. لێکچوونی ئەم مێتۆدە لەگەڵ "زانست"دا لەوەدایە کە بابەتەکەی نەك دیاردەیەکی تایبەت، بەڵکوو یاسایەکی تایبەتییە. تیۆریی ئەدەبی بەردەوام لە چوارچێوەی ئەم هاوتەریبیییەی راڤەو زانستدا بووە. ئەم تیۆرە بە دوای واتاوە نیە، بەڵکوو بە دووی یاسا گشتییەکان دا دەگەڕێ، یاساگەلێك کە زاڵن بەسەر هەر یاسایەکی تایبەتی دا. ئاخێوی رەخنەگرانە لە رووبەڕووبوونەوە لەتەك زانستەکان دا ئەو یاسایانە تەنیا لە نێو خودی ئەدەبیات دا دەدۆزێتەوە. بەم چەشنە تیۆریی ئەدەبی هەم "ئەبستراکت"ەو هەم "ناوەکی". بابەتەکەی تایبەتمەندییەکانی ئاخێوێکی تایبەتییە کە بە ئاخێوێکی ئەدەبی ناوزەد دەکرێ. ئاسەواری دەربڕین (یان رەنگدانەوە) پێکهاتەیەکی ئەبستراکتو گشتییەو، ئەم پێکهاتەیە

نەك بەرهەمی هەنووکەیی بەڵکوو "بەرهەمە ئەگەرییەکان" دەگرێتە خۆ، نەك بەرهەمی ئەدەبی بەڵکوو "ئەدەبی بوونی" بەرهەم دەگرێتەوە.[٦] ئامانجی تیۆریی ئەدەبی گەیشتنو وەدەستهێنانی تیۆرێکە لەمەڕ پێکهاتەو ئەرکی ئاخێوی ئەدەبیێ. لە وتارێك دا لەژێرناوی "چۆنایەتیی خوێندنەوە"، تۆدۆرۆف سێچەشن خوێندنەوەی دەقی لێك جیاکردەوە: خوێندنەوەی گەڵاڵەکراو، خوێندنەوەی راڤەییو خوێندنەوەی گونجاو لەتەك تیۆریی ئەدەبی.[٧] خوێندنەوەی گەڵاڵەکراو جۆرە خوێندنەوەیەکە کە دەق بە یارمەتیی رابەرو بنەماگەلێك لەدەرەوەی خۆی دەخوێنرێتەوە. بۆنموونە رابەری ژیان یا سایکۆلۆژیی دانەر، یان بە هۆی رابەری مێژووی کامڵبوونی کۆمەڵگا، یان بە پێی بنەماکانی رێبازی تیۆرێکی ئەدەبی. لەم شێوازەدا دەتوانین لە دەقەوە بەرەو هەر شتێکی دەرەوەی دەق پلار بهاوێین. فۆرمێکی (کامڵتر) لە شێوەی گەڵاڵەکراو دا، شێوازی راڤەکارانەیە. فۆرمە وردەکارانەکەی خوێندنەوەو روونکردنەوەی رستە بە رستەی دەقە. هەرچرکە ساتێکی خوێندنەوە لەم شێوەیەدا ئاوێتەیەك لە دەقو کەتوارەکانی دەرەوەی دەق - هەرچەند شوێن دەستپێکی کاری دەقە، بەڵام جۆرە هەڵسەنگاندنێکی بەردەوام دەق لە تەك "ناودەق" لە هەر چرکە ساتێك دا - بەدی دەکرێ. شێوەی سێیەم شێوەیەکە کە لەگەڵ تیۆریی ئەدەبی دا دەگونجێ، کە لە کۆتایی خوێندنەوە دا ئەو بنەماگشتییانەی کە لەنێو دەق دان، دەدۆزێتەوە، بەڵام لەم رێگەیە یان لەو بنەمایانە یان لە کارێکی دیاریکراو دا بە دووی "ئەو بنەمایانە"دا ناگەڕێن، بەڵکوو لە رێگەی سنووردار کردنی پانتایی خوێندنەوەو تاووتوێی پێکهاتەیی ئەو دەقەوە "بنەما گشتییەکان دیاری دەکات". تۆدۆرۆف پێشنیار دەکا کە ئەم شێوەیە بە شێوەیەکی رەها بە خوێندنەوە ناودێر بکەین. خوێندنەوە خۆی کارێکی سیستماتیکەو ئامانجەکەی

ناسینی پێوەندیـیە ناوەکیـیەکانی توخمەکانی دەقە. خوێندنەوە لە سەربەخۆیی دەقـەوە دەسـت پێدەکـاو "لەهەمـبەر سەربەخۆیی دەق وەفادارە"[٨] بەڵام شێوەی گەڵاڵـە کـراو تـەواو بـە پێچـەوانەوە لە بەستنانەوەی هەمە لایەنەی دەق بەدنیای دەرەکیـیەوە دەسـت پێدەکـا. دەتـوانین بڵێین کـە شـێوەی راڤەیـی، لەنـێوان ئـەم دوانەدایـە. راڤە لە راستیدا خوێندنەوەی دەقە لە رێگەی "پچڕپچڕ کردن"یەوەو خوێـندنەوە جۆرە راڤەیەکی سیستماتیکە کـە کۆی دەق دەکات بە بابەتی ئیش کردنـی خـۆی. خوێـندنەوە لـە لایەنـی ناوێـزەو تایبەتیـی دەق تێدەپـەڕێو لـە ئـەنجام دا دەگاتـە ئـەم رێسایە کـە هیچ دەقێك تاقانە نیە، هەرچەندیش سەنگی تـوخمە تایبەتیـیەکانـی قـورس بێت. راڤە وەکوو گەڕان بە دووی دەقێکی تـرە کە لەپشـت ئـەو دەقـەی کـە تاووتـوێ دەکـرێت، خـۆی شـاردبێتەوە. خوێـندنەوە پێویستیی ئـەم بـەدوا گەڕانـە پەسـند دەکاو ئەمە خۆی رووی هاوبەشی مێتۆدی تاووتوێـی پێکهاتەیـی دەقـەکان لەتـەك هێرمێنۆتیکی ئەدەبیـیە. بـەڵام راڤەکار، ئـەم خاڵـە کـە دەق "واتایەکـی جیاواز"ی هەیـە، پەسـند ناکـا. دەیەوێ لە رێگەی شـیکردنەوەی پێوەندیـیە ناوەکیـیەکانـی دەق فۆرمێکی دیکە لە واتای گشتی کە لـە دەق دا خـۆی حەشـار داوە وەدەسـت بێـنێ. هەربـۆیە خوێـندنەوە خاوەنـی رێسایەکی "زانسـتی" کـە بـەردەوام راسـتو دروسـت بـێ، نـیە. هـەر دووبـارە خوێـندنەوەیەك بەسـتراوەتەوە بـە هەڵـبژاردنو هەڵسـەنگاندنی تاکەکەسـیی خوێـنەرەوە. خوێنەر (یا رەخنەگر، یان تیۆرەوانی ئەدەبی) دەتوانێ بە ئارەزووی خـۆی چـەند لایەنێکی دەقـی ئاڵـۆز زەق بکاتـەوە. نەریتێکی "هەتاهەتایـیو لـە گـۆڕان نەهاتـوو" لـە گـۆڕێ دانـیە تاکوو پرۆسەی خوێندنەوە ئاسان بکات. جۆرە هەمـە چەشـنەکانی خوێـندنەوە چاوگەکەیان بریتیـیە لە شێوە هەمە ڕەنگەکانی هەڵبژاردنـی خوێـنەران. تـۆدۆرۆف دان بـەوە دادەنـێ کـە دواجـار ناتـوانین بڵـێین

خوێندنەوەیەکی تایبەتیـی دەقـێك راستە یان ناڕاست، تەنیا دەتوانین بزانین کە کـام فۆرمـی خوێـندنەوە (کـامڵ)ە. ئەم خاڵە پاری هاوبەشی تیۆریی تۆدۆرۆفە لە تەك هێرمێنۆتیکی مۆدێرن دا.

خوێـندنەوە جیایە لـە وەسـف کـردن.[٩] زۆر کەس پێیان وایە خوێندنەوەی دەق بـە شـێوەی شـیکردنەوەی پێکهاتەیـی هـەمان وەسـفی دەق یـا ناسـینی مێـتۆدی دەربڕینـی دەقـە. هەڵـبەت بـێگومان زانینـی مێـتۆدی دەربـڕین ئامانجێکی گرنگە بـەڵام خوێـندنەوە لـە دۆزیـنەوەی "مێـتۆدی دەربـڕین"دا قەتـیس نامێنێـتەوە. نموونەیەکـی کلاسـیك وەکوو تاووتـوێ یـان خوێـندنەوەی شـێعری "پشیلەکان"ی بودلێـر کـە یاکۆبسـێنو لیۆشـتراوس خسـتوویانە بەردەسـت، پیشـانیدا کـە خوێـندنەوە لـە وەسفەوە بـە واتـای ناسـینی مێـتۆدی دەربڕینـی شـاعیران دەسـت پێدەکـا؛ بـەڵام لـەویش تێدەپەڕێ. تۆدۆرۆف لە نێوان خوێندنەوەو وەسف کردن دا سێلایەنی جیاوازی دەستنیشـان کـرد: ١ـ وەسـف کردن پێش وەخت وا گریمان دەکـا کـە بابەتەکانـی ئاخـێوی ئەدەبـی سـەقامگیرن: تەنـیا رۆنانـیان لـە هەمـوو دەقـێك دا تـازەو جیاوازە لـە رۆنانـەکانیتر، بـەڵام خوێـندنەوە هەموو دەقێك بە دەرەنجامـی بابەتگەلـێك دەزانـێ کـە لـە "کـۆمەڵە" یـان گشـت دا گـۆڕانکاری دەخولقێـنن. ٢ــ وەسـفی بابەتـە زمانناسـانەکان، هـەر دەقـێك بـە شـێوەیەکی ئۆتوماتـیك لـە ئاسـتی ئەدەبـی دا ئۆرگانیزەکـراو دەزانـێ (خاوەنـی هـەمان هاوڕێکیـیە کـە لـە "زمـان" دا هەیەتـی). بـەڵام خوێـندنەوە لەهـەر دەقـێك دا هاوڕێکیـیەکی تـازە پەیـدا دەکـات. ٣ـ لـە وەسـف کـردن دا، هاوڕێکی هەنووکەیی توخمەکانـی دەق ـ هاوڕێکی سینتاکسـی یـان زمانـی ـ گـرنگ نـیەو لێـرەدا ئامانج هێـنانەگۆڕی هاوڕێکیـیەکی دیکەیە. بۆ خوێندنەوە هیچ بەشێکی پرۆسەکە هیچ هەوێـنێك یـان بنەمایەکـی پرۆسـەکە ـ بێبایـەخ نـیەو هاوڕێکـی هەنووکەیـی

توخمەکان لە دەق دا شوێن دەسپێك‌و بنەمای ئیش کردنی "هاوڕێکی هەنووکەیی"یە. بەڵام تۆدۆرۆڤ هەرگیز خوێندنەوە ناخاتە جێی شێوەی گەلاڵەکراو یان راڤەیی. ئەو بڕوای بە سەربەخۆیی ئەم سێ‌شێوەیە هەیە، پێویستیی دوو مێتۆدەکەی‌تر بە باشی دەناسێ‌و بیر لە جۆرە پێوەندی‌یەکی نێوانیان دەکاتەوە. بە بۆچوونی تۆدۆرۆڤ تێگەیشتن لە نزیکایەتیی زمانی دەق خاڵی سەرەکی‌یە لە تیۆریی ئەدەبی دا. ئەو چەند جارێك رستەیەکی لە زاری پۆل ڤالێری گێڕاوەتەوە: "ئەدەبیات جۆرێك پەرەسەندن‌و بەکارهێنانی بەشێك لە تایبەتمەندی‌یەکانی زمانەو ناتوانێ جگە لەمە شتێکی تر بێ".[10] تۆدۆرۆڤ کاری خۆی بە رۆشنگەری‌و روونکردنەوەی ئەم ڕستەیەی ڤالێری زانیوە. هەر ئەم راستی‌یە کە ئەدەبیات هونەرێکە پشتی بە گوتە بەستوە توێژەرانی ناچار کرد لە رەوتی سەدەکان دا "رۆڵی گەورەی زمان لە ئاخێوی ئەدەبی" دا بناسن. لە رێسای ڤالێری دا زمان چەشنی سیمبۆل هەیە نەك چەشنی ئامراز. ئەمڕۆکە دان بەوە دانراوە کە مرۆڤ "لە رێگەی زمانەوە خۆی دروست کردوە"و سیمبۆلی زمان نموونەی زۆربەی کردەکانی مرۆڤ بووە. بە گوتەی ئیمیل بنۆنیست "فۆرمە زمانی‌یەکان هەموو سیستمی نیشانەیی‌یان دیاری کردوە"[11] و هونەری ئاخاوتەیی - بەهۆی تایبەتمەندی‌یەکەی لە بەکارهێنانی زمان دا - دەکەوێتە خانەی ئەم رێسایەوە. زمان لێرەدا هەم سیمبۆلێکی ئەبستراکتەو هەم ئامرازە. ئەدەبیات تاکە پانتایی‌یەك نیە کە لەسەر بنەمای سیمبۆلی زمان دامەزرابێ، بەڵام تاکە پانتایی‌یەکە کە توێژینەوە لەودا، رۆشنگەری بەشێك لە تایبەتمەندی‌یە نەناسراو و شاراوەکانی زمانە. کاری رۆمەن یاکۆبسێن تێگەیشتن لە کار تێکەریی دوو لایەنەی "تیۆریی ئەدەبی"و زمان بوو لەسەر یەکتری. فۆرمالیستە رووسی‌یەکان کاری خۆیان بە "ناسینی گۆڕانکاریەکانی مێتۆدۆلۆژیی

ئەدەبی کە لەگەڵ گۆڕانکاری‌یە زمانی‌یەکان دا گونجاون" پێناس کردو شکلۆفسکی یەکێك لە یەکەم وتارەکانی بۆ ئەم بابەتە تەرخان کردبوو.[12] شکلۆفسکی شێوەیەکی هاوشێوەی لەنێوان رێزمان‌و رێزمانی چیرۆکدا دۆزیبوویەوە.'' تۆدۆرۆڤیش کاتێك باسی لە بەکارهێنانی پاژە ناوەکی‌یەکانی "تیۆریی دەربڕین" لە ئەدەبیات دا کرد، کەوتبوە ژێرکاریگەریی شکلۆفسکی‌و فۆرمالیستە رووسی‌یەکان. ئەو هێمای بۆ بەکارهێنانی فرمانەکان لەزمانی رۆژانەو ئەدەبیاتی مۆدێرن کردو رۆمانی میشێل بۆتۆری بە نموونە هێنایەوە. ئەو بەرهەمانەی کە دەبێ وەکوو دەستپێکی ژانرێکی ئەدەبیی تازە بزانرێن: خوێنەر بە چاوەڕوانی دەهێڵنەوەو وشەیەکی تری چاوەڕواننەکراو بەکار دەهێنن. تۆدۆرۆڤ لە بەکار هێنانی فۆرمەکانی دیکەی خوازەکان‌و شێوازەکانی "تیۆریی دەربڕین" لە ئەدەبیاتیش دا، باسی کردوە: لێکچوونی واتایی وشەکان لە "رێزمانی چیرۆك" دوو یان چەند کەسێتی‌یەك لە کەسێك دا گرد دەکاتەوە. بەکارهێنانی فرەواتایی وشەیەك، لە بەرهەمەکانی راسین دا، کاراکتەرێك فرەچەشن دەنوێنێ. لە "دیکامێرۆن"دا شوێنگەی دوو کەسێتی بەهۆی گۆڕانی دۆخ، واتاگەلی تازە وەردەگرێ، ئەمە خاڵێکە کە لە بەکارهێنانی زمانی دا نموونەی زۆری هەیە: (وەکوو) گۆڕانی واتایی رستەکان لەسەر بنچینەی بەستێنی بەکارهێنانی (رستەکە) یان لەسەر بنەمای شوێنگە جیاوازەکان.[13] لە زمانناسی دا بەپێی توێژینەوەی بنۆنیست "واتای وشە، توانای وشەیە بۆ تێکەڵبوون لەتەك یەکەیەکی دیکە کە لە ئاستێکی (کامڵتر)دایە". یان بە دەربڕینی‌تر واتای وشە لەو رۆنانانەی کە لەوان دا دەتوانێ ئەرکی زمانناسانە بگرێتە ئەستۆ دیاری دەکرێ، واتە: "واتای وشە کۆی پێوەندی‌یە لواوەکانیەتی لەتەك وشەکانی دیکە دا".[14] لە گوتەی ئەدەبیش دا واتا لە تایبەتمەندی‌یەکانی

دیکە کە دەتوانین بە "ڕاڤەیی" ناودێریان بکەین جیا دەبێتەوەو هەر بە تەنیا لە "توانای ڕۆنانی"ی (واتا)دا دەناسرێتەوە. لە زمانناسیدا چوارچێوەی ڕستە دیاریکەری واتای وشەیەو لە گوتەی ئەدەبییشدا دەربڕینی کۆتایی (ئاخێو) ڕۆشنگەری خاڵێکی سەرەتایییە. بەم پێیە تەواوەتی بەرهەم چوارچێوەیەکە کە ڕستەیەکی کورت لە زمانناسی دا هەمان چوارچێوە پێك دێنن. [١٥] لە تیۆریی ئەدەبیدا بەردەوام واتا کۆی بەرهەم (بە واتای ئەو قەڵەمڕەوە دیاریکراوو تایبەتییە کە لە زمانناسیدا دەشێ تەنانەت ڕستەیەکی زۆر کورت بێت) بە دەست دێنین‌و لە ڕەخنەی ئەدەبیدا بەردەوام ڕاڤەگەلی یەکەکانی ئاخێوی ئەدەبی لە کۆی بەرهەم هەڵدەهێنجێنین. [١٦] ئیمیل بنۆنیست دوو ئاستی لێك جیای لە کردە یا پێوەندیی ئاخاوتەیی دیاری کرد: ئاخێو و چیرۆك. [١٧] ئەو لەو باوەڕە دابوو کە ئەم دوو ئاستە لە سەرقاڵیی ئاخێوەر (یان نووسەر یان ناسکار) لە گێڕانەوە دا دیاری دەبن. لە چیرۆك دا کەتوارەکان لە زەمەن دا ڕوو دەدەن‌و چیرۆك گێڕەوە یان ئاخێوەر یان نووسەر یان ناسکار، لەو دا دەستێوەردان‌و بەشداری دەکەن. بەڵام لە ئاخێو دا لۆژیك کتومت زەمەنمەند نیەو ئاخێوەر لە کردەی پێوەندی دا بەشدارەو ویستی ئەو لە کاریگەری دانان لەسەر بەرامبەر "گوێگر - خوێنەر" گرنگە. [١٨] تۆدۆرۆف لە وتاری "زمان‌و ئەدەبیات" دا لە پەسند کردنی ئەو جیاکارییە کە بنۆنیست دروستی کردوە، ڕستەیەکی پرووستی بەنموونە هێنایەوەو پێشانی دا کە لەم ڕستە تا ڕادەیەك درێژە دا، تەنیا چوار وشەی یەکەم پەیوەستە بە ئاستی چیرۆکەوە، پاشان ئاخێو دەست پێدەکا. تۆدۆرۆف گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە هەر دەقێك بە چەشنێکی حاشاهەڵنەگر ڕۆنانێکە لەم دوانە. هەر دەقێك‌و هەر گوزارەیەك، کردەیەکی گێڕانەوەییە. جۆرە دەربڕینێکی زمانناسانەی کەتوارە، کەوابوو خاوەنی ڕەهەندێکی "چیرۆك

ئاسا"یە. لە خوێندنەوەی هەر دەقێك دا یەکێك لەم دوو لایەنە بە قازانجی ئەویتر - بە زۆری - لەبەرچاو ناگیرێ. [١٩] فۆرمالیستە ڕووسییەکانیش سەرنجیان دەدایە ئەم خاڵە: ئەوان لە هەموو دەقەکان‌و فۆرمەکانی ئاخێو چیرۆکێکیان دەدۆزیەوە کە کۆی کۆتایی‌و دەرنەبڕاوی پاژەکانەو ئەم چیرۆکەیان لە تان‌و پۆ جیا دەکردەوە. کە ئەمەی دووەمیان پێوەندییەکی تایبەتییە کە چیرۆك گێڕەوە (بکەر، نووسەر، ئاخێوەر) دەیداتە پاڵ ئەم ڕووداوانە؛ واتە جیاکاریی نێوان ڕووداوەکانی ژینی ڕاستەقینەو "ژیانی چیرۆکی" کە لە چەقی کردەی گێڕانەوە دا خۆی حەشار داوە دەگرێتەوە. هەر گێڕانەوەیەك خاوەنی ئەم چییەتییە دووفاقییەیە؛ لە هەر گێڕانەوەیەك دا کەتوار دوو فۆرمی هەیە: کەتوار بەو شێوەیەی کە کاریگەری دەخاتە سەر کەسێتییەکان‌و بەو شێوەیەی کە لە پێوەندیی دووسەرەی ئاخێوەر - گوێگر دا درکی پێدەکرێت. ئەم جیاکارییەی ئاخێو و چیرۆك ئێمە بە خاڵی بنەکدار (سانتراڵ)ی "ڕوانگە" دەگەیەنێ: ئەو کەسەی کە لە گێڕانەوەی چیرۆکێك دا دەڵێ: من،"ئەو منە" منی ئاخێو نیە، واتە ناسکار یان چیرۆك گێڕەوەی کردەو پێوەندیی ئاخاوتەیی نیە. ئەو تەنیا کەسێتییەکە لەنێو چیرۆك دا - جیا لە هەر ڕۆڵێك کە لەو دا هەیبێ - و لەتەك بەکارهێنانی "من"دا تەنیا بەرجەستەیی زیاتر پەیدا دەکا. بەڵام دەتوانین منێکی دیکەش بدۆزینەوە؛ ئەو "من"ە نەبینراوەی کە گێڕانەوەکە ئەنجام دەدا، ئەو ناسکارە یا ئەو نووسەرەی کە خامە دەخاتە سەر کاغەزو بۆ وێنە دەنووسێ: "جاران چەند زوو دەخەوتم...". تۆدۆرۆف پاشان باسێکی لەمەڕ پێگەی چیرۆك گێڕەوە (چەشنی زانای گشت، چەشنی یەکێك لە کەسێتییەکان؛ بەڵام وەکوو زانای گشت، یان چەشنی کەسێتییەك‌و بە ڕاستی لە چوارچێوەی ئاستی زانیاریی ئەو) دەخاتە ڕوو. ئەمە باسێکە کە لە بابەتەکانی "ڕەخنەی

ئەدەبیی ئەنگلۆساکسۆن" (بە تایبەتی لە ڕێبازی "ڕەخنەی نوێ") تێناپەڕێو لە ئاخێو دا ئەو ڕەخنەیە بە "پەرەستنی روانگە" ناودێر کراوە.

١٥٤ ٢

تـۆدۆرۆف بـە پێچـەوانەی بـارت بـە زۆری گـرینگترین کێشـە تیۆری ـیەکان دەوروژێـنێ؛ لـەو دا بـە ئاشکرا مەیلـێك لەهەمـبەر تیۆرەوانیـی ئەدەبـی هەیـە، جۆرە ئەوینێك لەهەمبەر "سیستەم، تیۆری‌و هێنانەگۆڕی ڕێساگەلی گشتی بەدی دەکرێ. ئـەم ڕاڕایـیە کـە بـارت بەردەوام لەبەری هەڵدەهات میراتی فۆرمالیستە روسـیـەکان بـە تایبەتـی باختیـنە. تۆدۆرف لـە وتارێکی کورت دا، بە شێوەیەکی سیستماتیك‌و ورد، تیۆریی ئەدەبی پێکهاتە گەرایی شیتاڵ کردۆتەوە"[٢٠] و یەکێك لـەو نووسـەرانەیە کـە فەرهەنگـنامەیان لەمـەڕ زمانـەوە نووسـیوە کـە زۆر لـە زمانناسـان پەسـنیان کـردوە.[٢١] لـە بەرهەمەکانـی تـۆدۆرۆف دا جـۆرە کـەش‌و هەوایـەك یـان سروشـتی سـەدەی هەژدەهـەم، گـونجاو لەتـەك فەرهەنگـنامەی بەناوبانگـی دیـدرۆ، دالامبێـر بـەدی دەکـرێ؛ کـە بێگـومان پایـەو ڕێـزی پێکهاتەگەرایی زیاتـر کـردوە. ژمارەیـەك لـە بابەتەکانـی تاووتوێـی تـۆدۆرۆف "گشـتی"ن: چـەمکی ئەدەبـیات، واتـای سـیمبۆل لـە ئاخـێوی ئەدەبـیات، ژانـرە ئەدەبی‌یەکان، ئاماژە لە ئاخێوی ئەدەبی‌داو ... دەگرنەوە. خاڵی گرینگ لێرەدایە کـە ئـەو لـە توێژینەوەکانـیدا، لـەبارەی بابەتـە گشـتیـیەکان، هـەمان وردی‌و وردبینیی وتارنووسێکی لەخۆی نیشان داوەو شیکردنەوەی ئەو نموونانەی کە دەیانهێنێـتەوە زیاتـر ڕێخۆشکەرە تـا ئـەو گشتگیریە تیۆریکیانەی کە دواجار ئەنجامـیان دەدا. لـەم بـارەوە وتـاری "چـەمکی ئەدەبـیات" نموونەیەکی دیارە.[٢٢]

لـەم وتـارەدا تـۆدۆرۆف نیشـانی دا کـە چـەمکی ئەدەبـیات لـە ڕۆژئـاوا، خاڵێکـی تازەیـەو پێشـینەی پەیدابوونەکەی بـۆ سـەدەی هەژدەهـەم دەگەڕێـتەوە. پێشـتر وشـەیەك لەبەردەسـت دا نەبـوو کـە تـەواوی بەرهەمهێنانـی ئەدەبی بەیان بکات‌و بیگـرێتە خـۆ. هەرچـەند وشـەیەك نەدەدۆزرایـەوە، بـەڵام چـەمکەکەی هەبـوو. ڕێگەیـەك بـۆ ناسـینی ئـەو چـەمکە، کەڵك وەرگـرتن بـوو لـە "مێـتۆدی ئەرکی"؛ هەمـوو بەرهەمـە ئەدەبـیەکان گەوهەرێکی هاوبەشیان هەیـەو خاوەنـی کۆمەڵە ئەرکێکـی تایبەتیی خۆیانن، تا ئەمڕۆکەش ئەم مێتۆدە ئەرکی Functionalityیە کەڵکـی لـێ وەردەگـیرێ. تـۆدۆرۆف نووسـی کاتـێك مـارتین هایدگێر بڕیار دەدات: "هـونەر، نواندنـی کەتوارە" یان "شێعر، بنەمای هەبوونە بە یارمەتیی ئاخاوتە" لـە ڕاسـتی‌دا لـە هـەمان مێـتۆدی ئەرکی کەڵکی وەرگرتوە. ئەم مێتۆدە ڕووبەری کارەکـە لەچوارچێوەی "شـاکارەکان"دا دەهێڵێـتەوە، واتـە ئـەو بەرهەمانـەی کـە گـریمان دەکـرێ "گەوهـەری هـونەری"یـان هەیـە.[٢٣] هایدگێـر خۆیشـی هەرگیـز نەی‌شاردۆتەوە کە بابەتـی کارەکـەی "هـونەری هەڵکەوتـوو"یـە. لەبەرامـبەر دا، مێـتۆدی شـیکردنەوەی پێکهاتەییمان هەیە؛ واتە ناسینی هەر یەك لە لایەنەکانی بەرهەمهێنانـی ئاخـێوی ئەدەبـی لـە ڕێگـەی شـیکردنەوەی پێوەندی‌ـیە ناوەکی‌یەکانی تـوخمە پێکهاتەیی‌یەکانـیان. ڕێگەی کلاسـیکی ناسـینی بەرهەمـە ئەدەبی‌یەکان بەکارهێنانـی چـەمکی ئەرەسـتۆیی "لاسایی‌کردنەوە"یە. ئەدەبیات لاسـایی کـردنەوەی کەتـواری بەرجەسـتەیە لـە ڕێگـەی زمـان‌و وێنەکێشـان لاسایی‌کردنەوەی ئـەو کەتوارەیە لە ڕێگەی شێوەکاری‌یەوە. بەم پێیە ئەدەبیات‌و هـونەر بـە واتـای خوڵقاندنی کەتوارێکی تازەن. ئەرەستۆ لە "تیۆریی ئەدەبی"دا، دەربڕینـی شـێعریی بـە هاوشـانی ئـەو ئافـراندنانە دەزانـێ کـە "بـە یارمەتیـی ڕەنگـەکان‌و ڕوخسـارەکان" وەدەسـت هاتـووە.[٢٤] لاسـایی کـردنەوە دروسـتکەری

مەوداو جیاوازیی نێوان بابەتو بەرهەم ("کەتواری بەرجەستە"و "کەتواری هونەری")یە. فرگە بە پشت بەستن بەم خاڵە دەیگوت کە دەقی ئەدەبی نەڕاستەو نە درۆ، بەڵکوو "چیرۆك ئاسا"یە. سروشتی "چیرۆکی" ڕەنگە لەمەڕ ڕۆمانو چەشنەکانی دەربڕینی گێڕانەوەیی کارایی هەبێ، بەڵام شێعر کە لە بنەڕەت ڕا پێوەندیی بە کەتواری دەرەکییەوە نیە، لە تەك ئەم "سروشت"ەدا سەروکاری نیە. هەروەها لەبارەی بەشێك لەجۆرەکانی دەربڕینی ئەدەبیش "چیرۆك" چەمکێکی ئەکتیڤ نیە: نزاکان، پێداهەلگوتنەکان، پەندەکان، بەشێك لە نوکتەکانو ... تەواوی ئافراندنە ئەدەبییەکان ڕاستەوڕاست چیرۆك ئاسا نینو هەموو چیرۆکەکانیش بە بابەتگەلی ئەدەبی ناژمێردرێن. ئەو "خاڵانە یان نموونە دەروون شیکاریانە" کە فرۆید "دەیان گێڕێتەوە" دەبێ ڕاست بن تا خزمەتێك بە تیۆرەکەو هەروەها دۆزینەوەی هەقیقەت بکەن. ڕەخنە بە شێوەیەکی لاسایی‌گەری ڕابردوویەکی درێژی هەیە. تۆدۆرۆڤ لەکتێبی "تیۆرەکانی سیمبۆل"دا باسی لەم خاڵانە کردوە.[٢٥] خاڵی گرنگ پێوەندییەکە کە تۆدۆرۆڤ لە نێوان چەمکی ئەدەبیاتو "شێوەی تاووتوێی پێکهاتەیی" دروستی کردوە. یەکێك لەو خاڵە "گشتی"یانە کە تۆدۆرۆڤ کردی بە بابەتی کاری خۆی، ڕێزمانی چیرۆك بوو.[٢٦] ئەو لەم بوارە دا تا ڕادەیەك لەکاری برێمۆنو گێرماسەوە نزیکە، تۆدۆرۆڤ هەوڵی داوە تا لە کاروباری گێڕانەوە تێبگات. ئاشکرایە وشەی دەستوور کە تۆدۆرۆڤ بەکاری هێنا، زادەی لێکچوونە لەگەڵ "ڕێزمان" لە بابەتەکانی زمانناسی دا. بەر لە تۆدۆرۆڤ فۆرمالیستە ڕووسییەکان سەرنجیان دابوویە ئەم خاڵە. ئەوان دوو فۆرمی سەرەکییان لە ڕۆنانی چیرۆکەکان لێك جیاکردبوویەوە: ١ـ فۆرمێکی کراوە کە لەو دا ڕووداوەکان بە دوای یەکدی دا تێدەپەڕن، وەکوو زنجیرە ڕووداوێك کە پاڵەوانەکانیان

لەگەڵیان دا، بەرەوروو دەبن. وەکوو "دۆن کیشۆتو ڕۆکامبۆلو یۆلسێسس"ی جیمز جۆیس. ٢ـ فۆرمی داخراو، کە لە تەك هەوێنێکی سەرەکی دەست پێدەکاو گەڵاڵە **Plot** پێبەپێی کامڵبوونی ئەو هەوێنە بەرەوپێشەوە دەچێو دواجار کۆتایی پێدێت. هەرچەند کە دەتوانین زنجیرەیەك ڕووداوی لاوەکیش بدۆزینەوە کە لە ڕەوتی چیرۆك دا دێنە پێشەوە، بەڵام لۆژیکی چیرۆك پەرەسەندنی ئەو هەوێنە سەنتراڵەیە. لەم گرووپە دا دەتوانین "ئۆدیبی سۆفۆکلێس یا فێرکاریی هەستیارانە"ی فلۆبێر بە نموونە بێنینەوە. بە ڕای تۆدۆرۆڤ لە دەسپێکی چیرۆك دا جۆرە لەپێش دانان **Premis**ێك (گەرای بەرەنجام) هەیە کە لە کۆتایی چیرۆك دا ئاشکرا دەبێ (دێتە ئەنجام) و چیرۆك تێپەڕینە لەم لەپێش دانانە دەسپێکییە بەرەو بەدیهاتنی دوایین ئەنجام. ڕێسای سەرەکی لە گرووپی یەکەم هاویاریی ڕووداوەکانو هاوتەریبییە، ڕێسای سەرەکی لە گرووپی دووەم دا ئاست نزمیو ئاست بەرزیی ڕووداوەکانە لە بەرامبەر یەکتری دا. ئەم ڕێسایانە بە جۆرێکی دیکەش لە چیرۆکەکان دا بەکار دێن. ڤیکتۆر شکلۆفسکی دەری خستوە کە هاوتەریبیی کەسێتییەکان لە "شەڕو ئاشتی"ی تۆلستۆیدا، بەدی دەکرێ، (هاوتەریبی ناپلیۆن/کۆتوزۆف، هاوتەریبیی شازادە ئاندری/پێیێر بزۆخێف)و ئاست نزمی لە ئاناکارنین (ئیستوا لە پلەیەکی نزمتر لە خوشکەکەی)[٢٧]. هاوتەریبی، دژایەتیو پلەبەندی، "چەند وێکچوونێکیان لە "یەکە"کانی زمانناسیدا هەیە" و ئەم پێداگرتنەی شکلۆفسکی، وەبیرهێنەری سەرنجێکی بنۆنیستە کە پێشتر باسم کرد.

تیۆریی تۆدۆرۆڤ لەمەڕ "ڕێزمانی چیرۆك" لەوتارێکدا هەر بەم ناوە هاتوە.[٢٨] بەڵام ڕوونکردنەوەی زیاترو ڕاژەی ئاراستە تیۆرییەکانی دەبێ لە دوو کتێبی تۆدۆرۆڤدا بۆی بگەڕێی کە تاووتوێی ڕۆمانی "هۆگرییە ترسناکەکان" و تاووتوێی

چیرۆکەکانی "دیکامێرۆن" دەگرنە خۆ.[٢٩] لە وتاری "رێزمانی چیرۆک"دا تۆدۆرۆف لەم خاڵەوە دەستی پێکرد کە زماناسی بەردەوام لەدووی ناسینی رێزمانی کۆتاییو گشتی بووە تا لەسەرووی جیاکاریی زمانەکانەوە جێ بگرێو بە دوا پێکهاتەیان ئەژمار بکرێت. بە هێنانەگۆڕی پێوەندیی گێڕانەوەو زمان، بیرۆکە دۆزینەوەی رێزمانی چیرۆک هاتۆتە ئاراوە. یەکەمین دژواری لەم رێگەیەدا لە پاتۆرەکانی ئاخێویکەوە پێکدێن. دیدی واتاناسانە لەمەڕ پاژەکانی ئاخێو دەبێ جیاکاریی پێناسەو ناو لەبەرچاو بگرێ. "پێناسەی فۆرمیک" بۆ نموونە منداڵ ـ بوونەوەرێك کە خاوەنی سروشتی جەستەیی دیاریکراوە ـ دێنێتە گۆڕێ، بەڵام ناوی منداڵ، ئەم سروشتانە بە چەشنێکی لە پاڵیەك (دیاریکراو) دەناسێنێ. لە چیرۆك دا بە بەکارهێنانی هەر جۆرە پێناسەیەك (ناوە گشتییەکان) هەمدیس سروشتە دیاریکراوەکان دێنەوە گۆڕێ. ئەگەر بڵێین "پاشای فەڕانسە سەفەری کرد" بەو مانایەیە کە دەزانین مرۆڤێك پاشای فەڕانسەیەو ئەو مرۆڤە سەفەری کردوە. لە راستی دا پاشای فەڕانسە نەك ناوێکی گشتی، بەڵکوو ناوێکی تایبەتییە. بکەری رێزمانی بەردەوام لە هەرچەشنە دیاریکارییەك بەدەرە، بەڵام بکەری چیرۆکی ناتوانێ لەدەستی دیاریکارییەکان رزگاری بێت. هەر کردەیەك لە رێسایەکی رێزمانی دا "بکەر ـ کردار ـ بەرکار" یان "بابەت ـ بارکراو (= محمول)"ێك ئاراستەیەکی دیارینەکراوی هەیە، بەڵام هەر کردەیەك لە دوایین رێسای چیرۆك (واتە تێپەڕین لە هەڵکەوتی سەقامگیری یەکەم بەرەو هەڵکەوتی سەقامگیری دووەم) ئاراستەیەکی دیاریکراو پەیدا دەکات. لە چیرۆکێکی دیکامیرۆن بە ناوی "گۆزە شەراب"دا ژنێکی خاوەن مێرد بەناوی "پەرونلا" دڵخوازێکی دیکەشی هەیە. هەرچەند دوو پیاوەکە ناوەکەیان دیار نیە، بەڵام لە چیرۆکدا رۆڵی تایبەتیی

خۆیان هەیەو بەهۆی چەند سیفەتێکەوە دیاری دەکرێن، هەر بەو شێوەیەی کە خودی پەرونلا دیاری دەکرێت. گرینگترین سیفەتەکانی دوو پیاوەکە مافەکەیانە کە لەمافی پەرونلادا دەبیندرێتەوە، پەرونلا مافی رابواردنی هەیە لە تەك یەکێك لە پیاوەکانو لەگەڵ ئەوی دیکەیاندا ئەو مافەی نیە. هەوڵی ئەو بۆ گەیشتن بە مافێك کەنیەتی، دەبێتە هۆی تێپەڕینو گۆڕانی چیرۆك لە هەڵکەوتی یەکەم بەرەو هەڵکەوتی دووەم. پەرونلا بەهۆی کردەی خۆیەوە هەڵکەوتی یەکەم لەق دەکا (پێبەپێی شکاندنی یاساو رێسایەك کە مافەکانی ئەو دیاری دەکا)، خاڵەکە لێرەدایە کە ئەگەر بۆکاچیۆ پەرونلای بە هاوسەر یان ژن لە قەڵەم دابا، شتێکی ئەوتۆ نەدەگۆڕا، لەچیرۆکدا ناوە تایبەتیو گشتیەکان هەرچۆنێك بێ بۆ ناوە تایبەتیەکان دەگەڕێنەوە کە سەرقاڵی کردەنو لەم رێڕەوەدا تایبەتمەندن. هەڵکەوتی دووەم سەقامگیرە، چونکە پەرونلا کردەی کڕینی گۆزەیەك ـ کارێکی رەواو پەسندکراو ـ ی لەجێی کردەیەکی قەدەغەو حەرام "داناوە". گوایە بە پێی رێسای بۆکاچیۆ ئازادیی وارسکە شیاوە. ئێستا بە یارمەتیی شیکردنەوەی پێکهاتەی کردەکانو نزیکایەتییەکان، توانیومانە یەکە وێنەیییەکان کە لە بەراوردی پاتۆرە جیاجیاکانی چیرۆکەوە دەزانرێن، واتە ناوی تایبەتی، بکەرو بابەت، بناسین.[٣٠] بە پێچەوانەی جیاکارییە ئاشکراکانی رێزمانو رێزمانی چیرۆك ناچارین لە رێزمانی چیرۆکیش دا، بەرلەوەی چیرۆك وەسف بکەین، پاتۆرەکانی لە روانگەی وێنەییەوە لێك جیا بکەینەوە، تەنیا لە رێگەی بەراوردی سیستمی نیشانەکانی چیرۆك لەگەڵ زمان دا کە سیستمێکی دیکەی نیشانەکانە، دەتوانین سروشتە تایبەتییەکانی چیرۆك بناسینو وەسف یان راڤەیان بکەین.[٣١] ئەم ناسینە وێنەیییەی پاتۆرە تایبەتییەکانی چیرۆك چیە؟ تۆدۆرۆف نووسیویەتی:

چیرۆکی ئۆتۆپیك، بە دۆخێکی سەقامگیر دەست پێدەکات. پاشان وزەیەك هاوسەنگییەکەی تێك دەدات. هەڵکەوتێکی ناسەقامگیر دروست دەبێت؛ بەهۆی کردەی پێچەوانەی ئەو هێزە، دۆخی سەقامگیر دیسانەوە دروست دەبێ؛ ئەم دۆخە سەقامگیرە چەشنی دۆخی یەکەم خۆ دەنوێنێ، بەڵام ئەم دووانە هەرگیز یەکسان نین. کەوابوو لە چیرۆك دا دوو پارا هەن. پاری دۆخەکان (سەقامگیرو ناسەقامگیر)و پاری گواستنەوە. جۆری یەکەم بە چەشنێکی ڕێژەیی چەقبەستووەو دەتوانین بڵێین چەندبارەیە. جۆرێکە لە کردە کە دەتوانێ بە شێوەیەکی لەبن نەهاتوو دووپات ببێتەوە. بەڵام پاری دووهەم لە بنەڕەتەوە بەردەوامو گەشەسەندوویەو تەنیا یەك جار هەیە نەك زیاتر.[٣٢]

تۆدۆرۆف لە وتارێکی دیکە دا لەژێرناوی "گۆڕانی گێڕانەوە"دا پاری گواستنەوەی وردتر وەسف کردو روونی کردەوە کە تێپەڕین تێکەڵاوییەکە لە لێکچوونو جیاکاری:

پێوەندیی ساکاری رووداوە یەك لە دوای یەکەکان، چیرۆك نیە؛ رووداوەکان دەبێ پاژەکانی یەکەیەك بن، واتە دواجار پێکەوە توخمی هاوبەشیان هەبێ. بەڵام ئەگەر توخمەکان هاوشێوەی یەکدی بن ئیدی چیرۆکێك لە ئارادا نابێ، چونکە ئیدی شتێك بۆ گێڕانەوە نامێنێتەوە. کەوابوو، گواستنەوە هاونیهادەیەکە لە جیاکاریو هاوشێوەی، دوو رووداو پێکەوە گرێ دەدا بە بێ ئەوەی ببنە هاوشێوەی یەکتری. چەشنی "یەکیەتیەکی دوو روخسارە" ئەرکێکە لە دوو واتادا کە: لێکچوونو جیاکاری وێکڕا دەگرێتەوە.[٣٣]

ئێستا بە سەرنج دان بە گرینگیی "قۆناغی گواستنەوە" دەتوانین سەرنج بدەینە لایەنێکی تایبەتیی "ڕێزمانی چیرۆك". تۆدۆرۆف لە وتاری "چیرۆکی مرۆڤان"دا دەنووسێ:

ڕێسایەك لەبەرچاو بگرین "A، B ی بینی". بەلای هێنری جیمزەوە A گرنگەو بۆ شەهرەزادی چیرۆك گێڕەوەی "هەزارو یەك شەو" B گرینگە. لەو چیرۆکەی کە پشت بەستوویە بە سایکۆلۆژی، هەر کردەیەك رۆشنگەری کەسێتیی بکەرەو بە دەربڕینو هێمایەك لە قەڵەم دەدرێت. بەڵام چیرۆکی ناسایکۆلۆژیك بە پێچەوانەوە ڕێڕەوی خۆی بەهۆی کردەکانەوە نادۆزێتەوە. کردەکان وەك خۆیان گرنگن، بەڵام بەکەڵکی ناسینی سروشتێکی تایبەتی بەناوی هێماکان نایەن. دەتوانین "هەزارو یەك شەو" بە ئەدەبیاتی "بارکراو" ناودێر بکەین، چونکە لەو دا پشت بە بارکراو دەبەسترێ نەك بابەت ... هەرچەند کە بەسەرهاتی ساندبادی دەریاوان لە ڕێگەی کەسی یەکەمی تاك دەگێڕدرێتەوە، بەڵام هەرچۆنێك بێت، گێڕانەوەیەکی تاکەکەسی نیە. لەو دا A، B نابینێ، بەڵکوو B دەبینرێت.[٣٤]

لە "هەزارو یەك شەو"دا پێوەندییەکانی توخمەکان بەردەوام بە چەشنێکی سادەو راستەوخۆ، هۆو هۆکارییە. بۆ نموونە A دلێرە، کەوابوو دێوەکە دەشکێنێو ئەمە سروشتی "ئەدەبیاتی بارکراو"ە. بەڵام لە "ئەدەبیاتی بابەت" دا، ئێمە لە ڕێگەی پێشقەچوونی چیرۆكو شکانی دێوەوە تێدەگەین کە A دلێرە. لە "هەزارو یەك شەو"دا پێوەندییەکانی کردەکان بەلاوە دەنرێو شێوازە رۆشنگەرەکانی کردەکان لەنێودەچن؛ چونکە پێوەندییەکە راستەوخۆو هۆو هۆکارییە.[٣٥] زۆر زووش لە دۆخێك بەرەو دۆخێکی پێچەوانە دەچین. هاوسەری تازیەباری قاسم، بەخێرایی پێشنیاری عەلیبابا برای قاسم پەسند دەکاو لەپاش شەوێك تازیەباری رازی دەبێ ژینی هاوبەش لەتەك عەلی بابا پێك بێنێو ... . ئەم چەشنە نموونانە لە "هەزارو یەك شەو"دا زۆرن.

کتێبی "دەستووری دیکامیرۆن" نموونەیەکی باشە لەمێتۆدی تۆدۆرۆف لە ناسینی "ڕێزمانی چیرۆک"دا. گێڕانەوە لەم کتێبە دا بە کۆمەڵەیەك لە کەرەستە زمانییەکان لە قەڵەم دەدرێت کە خاڵی گرنگ لەو دا بەهۆی ڕۆڵە "بان ڕێزمانی"یەکانی پێکهاتە بەندی بەدەست دێت. هەر چیرۆکێك دەتوانین لە سێ روانگەی سینتاکسی، تیۆریی بەیانی، واتاناسانە، تاووتوێ بکەین. روانگەی پشت بەستوو بە تیۆریی دەربڕین کە لە بنەڕەتدا پەیوەستە بە ئەرکی وشەکانەوە، بە بۆچوونی تۆدۆرۆف بایەخی ئەوتۆی نییە (واتە لەبۆناسینی پێکهاتەی گێڕانەوەیی بێکەڵکە). کاری تۆدۆرۆف لە پلەی یەکەم دا لەسەر روانگەی سینتاکسی دا چڕ بۆتەوەو پاشان تا رادەیەك سەرنج دەداتە روانگەی واتاناسانە. تۆدۆرۆف سەد چیرۆکی "دیکامیرۆن" بەم چەشنە تاووتوێ دەکا: ناسینی "بەرودوایی"ی چیرۆکەکان، ناسینی گوزارەکان (هەر گوزارەیەك رستەیەکی گێڕانەوەیی تەواوە لە بەرامبەر رستەیەکی تەواو، لە ڕێزمان دا)و ناسینی بەشەکانی (ناوە تایبەتییەکان، کردەکان، ئاوەڵناوەکان). لەم ڕێزمانە دا گوزارە دەتوانێ هەر لەناوی کەسێتییەکانو ئاوەڵناو تا دەگاتە کردەیەکی تەواو، بگرێتەوە.[٣٦] هەموو سیفەتەکان کە لە سەد چیرۆکی هەڵبژاردەی دیکامیرۆندا بەدی دەکرێن لە سێدەستەدا پۆلێن دەبن: ١ـ ئەو سیفەتانەی کە سەرچاوەکەیان بەرامبەریی شادیو خەم، ئەوینو تەنیاییـیە. ٢ـ ئەو سیفەتانەی کە سەرچاوەکەیان بەرامبەریی چاکەو خراپەیە. ٣ـ سیفەتە سنووردار کەرەکان، وەکوو تەمەن، شوێنگەی کۆمەڵایەتی، رەگەز "نێر یا مێ"و کە لە دیکامیرۆندا یەکێك لە گرینگترین سیفەتە سنووردارەکان خێزاندار بوون یان رەبەنیی کەسێتییە. لە زۆربەی چیرۆکەکانی دیکامیرۆن تایبەتمەندییەکانی ئەو کەسانەی کە لەم گرووپانەدان بەردەوام سەقامگیر دەمێننەوە. کردەکان لە

"دیکامیرۆن" (تا ئاستی) سێ فرمان دادەبەزن: گۆڕان، گوناه کردنو سزادران. لەسەر بنەمای ئەم نموونە گشتییانە، تۆدۆرۆف تاووتوێی سەد چیرۆکەکەی ئەنجام داوە.

نزیکایەتیی بەرهەمی ئەدەبی لەتەك کەتواردا چییە؟ ئەم پرسیارەش لەبەردەمی بارت دا، قوت ببوویەوەو وادەردەکەوێ کە هیچ رەخنەگرێك جگە لەوەی هەڵوەستەی لێ بکات چارەیەکی تری نییە. تۆدۆرۆف لەم بارەوە کەڵکی لە زاراوەی "راست نوێنیی بەرهەمی ئەدەبی" وەرگرتو ئەم پرسیارەی هێنایە گۆڕێ: سنووری راست نوێنی یان گونجاوی کەتواری هونەری لەتەك کەتواری بەرجەستە لە کوێ دایە؟ تۆدۆرۆف لە وتاری "دەروازەیەك بۆ راست نوێنی"[٣٧]دا دەریخست کە "راست نوێنی" دەقاودەق بەواتای گونجان لەتەك کەتوار نییە، بەڵکوو یەکدەنگییە لەتەك تێگەیشتنی هەمووان لەئاست کەتوار. لە فیلمێکی فریتیس لانگ دا بە ناوی "لە سەرووی گومانی لۆژیکی" (١٩٥٦) نووسەرێك بە ناوی تام گارێت بە ڕواڵەت بۆ سەلماندنی ئەم خاڵە کە یاسا بە ئاسانی دەتوانێ بێتاوانان بە مردن سزا بدا، بە یارمەتیی خەزوورەکەی بەڵگەنامەو چەند ئاسەوارێك کۆدەکاتەوە کە ئەو بە "بکوژ دەناسێنن". هەموو کەسێتییەکانی فیلمەکە ئەو بە تاوانبار دەزانن، جگە لە خەزوورەکەی ... و بینەران. راست نوێنیی رێساکان (گونجاو لەگەڵ ڕای هەمووان) لەگەڵ هەقیقەت دا ناگونجێ. خەزووری گارێت دەمرێ، بەڵام بەڵگەگەلێك کە بێتاوانیی ئەو (گارێت) دەسەلمێنن بۆ دادگا دەنێرێت. ئێستا هەمووان ئەو بە بێتاوان دەزانن، بەڵام بینەران بۆیان دەردەکەوێ کە بە ڕاستی ئەو بکوژەو ئەوەی لە سەرەتای فیلمەکە ئەنجامی دابوو، جگە لەو شێوازانەی کە بۆ شاردنەوەی تاوانی کوشتن بەکاری هێنابوون، هیچی دیکە نەبوو. جارێکی دیکە راست نوێنی لەگەڵ هەقیقەت دا

یەك ناگرێتەوە. لە کۆتایی دا تەنیا بە مردنی گارێتو (مەرگی چیرۆك) باوەڕی هەمووان (راست نوێنی) لەتەك هەقیقەت دا یەك دەگرێتەوە.[٣٨] تۆدۆرۆڤ پێی لەسەر ئەوە داگرت کە پارادۆکسی راست نوێنیو هەقیقەت "یاسای رۆمانی پۆلیسی"یە.[٣٩] لە کتێبی "تیۆریی ئەدەبی"دا تۆدۆرۆڤ دوو چەشنە پێوەندیی ناوەکیی پاژەکانی ئاخێوی ئەدەبیی لێك جیا کردەوە: پێوەندییەکی پشت بەستوو بە پیوارو پشت بەستوو بە ئاراییی. لە جۆری یەکەمدا، توخم گەلێکی شاراوە کە لە قووڵایی نەست دان، پێوەندیی‌یەك لەنێوان واتاو سیمبۆل دروست دەکەن. لەکاتی خوێندنەوەی دەقێکی ئەدەبی، ئەم ئاماژە پێکەرە، دەبێتە ئاماژەیەك بۆ ئاماژەپێکراوێکی تایبەتی. لە جۆری دووەم دا، پێوەندیی‌یەکانی توخمەکان لەسەر بنەمای پلەبەندی پێکدێت. لێرەدا وزەی ناوەکیی بەرهەم، هاورێکیو ریزبەندیەکەی دیاری دەکات. وشە، رستە، کردە، کەسێتیی چیرۆکی نەك ئاماژە بە وشە، رستە، کردە، یان کەسێتیەکی دیکەدەکەنو هەیەو سیمبۆلێکن کە ناکەونە خانەی ئەم دوو جۆرانەوە.[٤٠] ئاخێوی ئەدەبی لە سەر بنەمایەکی دیکە دامەزراوەو ئەویش بریتیە لەزمان. ئەم پەیوەست بوونە بنیاتیەی ئەدەبیات بە زمانەوە کە لە راستیدا واتای ئەدەبی لە واتا ناسراوە زماننناسانەکان وەدەست دێنیّ، بە فۆرمو پلەی جیاواز لە "ژانرە ئەدەبیەکان"دا دەردەکەویّ. جیا لەم دوو دەستەیە دەتوانین دەستەی سیّیەم واتە بەدوایەك داهاتنی ئاخاوتەییش بەدی بکەین. لێرەدا توخمە ناوەکییەکان لەسەر بنەمای بەردەوامیی لۆژیکی تایبەتیی خۆیان تاووتویّ دەکرێن. فۆرمالیستە رووسیەکان پیّیان وابوو بواری تیۆریی ئەدەبی لە سیّلق پێك هاتوە: مێتۆدی دەربڕین، رۆنانو هەوێنی بەرهەمەکان. یەکەمیان لەسەر بنەمای سێنتاکسی، دووەم واتاییو سێیەم تیۆریی دەربڕین دامەزراون. لەمێژووی تیۆریی ئەدەبیدا قۆناغ گەلێك هەن کە یەکێك لەم لقانە گرنگتر لە لقەکانی دیکە زانراونو توێژینەوە ئەدەبیەکان لەگەڵیدا یەکیان گرتۆتەوە. فۆرمالیستە رووسیەکان جەختیان لەسەر گرینگیی ئاراستەی سینتاکسی کردو تیۆریی ئەدەبیی مۆدێرنیش ئەم رێگەیەی گرتە پێش. لە لایەکی دیکەوە فۆرمالیستەکانو پێکهاتە گەرایان رێساکانی تیۆریی دەربڕینیان لە چوارچێوەی باسکردن لە هەوێنی بەرهەمەکان نەهێشتەوەو لە پانتایی بابەتە سەرەکی‌یەکانی خۆیان لەمەڕ فۆرمەوە بەکاریان هێنان. بابەتە کلاسیکی‌یەکانی تیۆریی دەربڕین لە باسەکانی رێبازی رەخنەی نویّ (بە تایبەتی لە تاووتوێی روانگەدا) و هەروەها لە توێژینەوە مۆرفۆلۆژیکی‌یەکان دا گرینگیان پەیدا کرد. بە بۆچوونی تۆدۆرۆڤ خاڵی گرنگ لە تیۆریی ئەدەبیی مۆدێرن جیاکاریی نێوان دوو پرسیاری سەرەکی‌یە: ١. بە چ جۆرێك دەقێك واتای هەیە؟ ٢ـ چ واتایەکی هەیە؟ پرسیاری یەکەم ئێمە دەگەیەنێتە پێوەندیی فۆرمو واتا، پرسیاری دووەم پێوەندیی دەق لە تەك توخمە یان دەقی‌یەکان (سیستمی سیمیۆلۆژیکی کە بە کەتوار ناودێر دەکریّ) دەخاتە روو. تەنیا بە دۆزینەوەی وڵامێکی ورد بۆ پرسیاری یەکەم دەتوانین لەم خاڵە ئاگادار بینەوە کە هەر "رووداو"ێك لە دەقی ئەدەبی دا (هەر توخمێك کە لە دەق دایە) تەنیا لە چوارچێوەی دەق دا راستەقینەیەو جیا لەوە لەگەڵ "کەتواری بەرجەستە" دا هاوشێوە نیە. پرسیاری سانترال لە باسی "راست نوێنی"دا ئەمەیە: ئایا "کەتواری دەق" لەتەك رێساکانی ژانری ئەدەبی کە دەق لە چوارچێوەی دا جێگیر بووە دەگونجیّ یان نا؟ راست نوێنی پێوەندیی‌یەك لە نێوان ئاخێوو واتادار Referentی ئاخێو دا نیە، بەڵکوو پێوەندیی‌یەکە لەنێوان ئاخێو لەگەڵ ئەو شتەی خوێنەر بڕوای پیّدەکا. خاڵی سەرەکی بەم چەشنە نزیکایەتیی بەرهەمە لەگەڵ هەموو ئەو شتانەی کە لە زەینی بەرامبەر "گوێگر

ـ خوێنەر"دا بە ڕاستەقینە خۆ دەنوێنن. [٤١] قسەکردنی ئاژەڵانو هەڵکەوتەکانو ئەرکە "مرۆیی"یەکانیان لە حیکایەتی منداڵان، بۆ منداڵان ڕاست نوێنن. ژیانو پەرجووەکانی مەسیح لە ئینجیل بۆ کەسانێك کە بڕوایان بە فێرکارییەکانی هێناوە، ڕاست نوێنە. مەسخی مرۆڤ بە زیندەوەرۆچکەیەك لە دنیای کافکادا ڕاست نوێنە. تۆدۆرۆف لە کتێبی "دەروازەیەك بۆ ئەدەبیاتی فەنتازیك"دا ڕستەیەکی ئێدگار ئالانپوی گێڕاوەتەوە کە تایبەتمەندیی باسەکەی ئەو دەنوێنێ: "گیانی مرۆڤ ناتوانێ شتێك جگە لەوەی کە بە بەڕاستی هەیە، وێنا بکات". [٤٢] چیرۆکەکانی (پۆ) زیاتر لە جۆرەکانی دیکەی چیرۆکە فەنتازیکییەکان لە "کەتواری بەرجەستە"وە نزیکن. بەڵام ئەگەر لە کەتواریش "تێپەڕین" هەمدیس خوێنەر ڕووداوە فەنتازیکییەکان پەسند دەکا. بودلێر گوتوویەتی: "ئێدگار ئالان پو تەنیا دۆخە ناوێزەکانی ژینی مرۆڤ بەکاری دێنێ، دۆخگەلێك کە بە هەرحاڵ بە مانای کەتوارن، بەڵام کەتوارگەلی دەگمەنن". هەرچەندیش ڕووخانی بنەماڵەی ئاشێر سەمەرەو نامۆ بێتە بەرچاو، ئەو هەستەی کە پاش خوێندنەوەی دروست دەبێ، جۆرێك "ڕاست نوێنیی ڕووداوەکانە". ئێمە لەم چەشنە ڕووداوە "سەیرو سەمەر"انەی کە ڕوو دەدەن سەرمان سوڕ دەمێنێ. تۆدۆرۆف لە "دەروازەیەك بۆ ئەدەبیاتی فەنتازیك دا هەوڵی دا تاکوو نموونەگەلێك لەم نزیکییەی خەیاڵو کەتوار پۆلێن بەندی بکا. لە ئەدەبیاتی فەنتەزیك دا چەندین گیانەوەری دەریایی دەبینین کە بان سروشتی نین، تەنیا لە قەبارە درنج ئاساکەیان دانەبێ. بۆ نموونە سەندبادی دەریاوان لە "هەزارو یەك شەو"دا ئەژدیهایەکی دەریایی دەبینێ کە بە قەد فیلە زەمینییەکان، ماسییە زەبەلاحەکانو باڵندەی هەرە گەورە کە هەتاو دادەپۆشنو ... ئەمە ڕەنگە لەم هەقیقەتەوە سەرچاوە بگرێ کە "چاوانی ترساو هەموو شتێك گەورە

دەبینن". [٤٣] جۆرێکی دیکەیان سەیرو سەمەرە ئامرازییەکانە. بەشێکی دیاردەکان لە چوارچێوەی دەقدا سەمەرەن، بەڵام لە دنیای خوێنەری ئەمڕۆیدا خاڵگەلێکی ئاشنان. چەشنی ئەو شتانەی کە لەهەزارو یەك شەودادەفڕن، لە هەزارو یەك شەودا، یان دیوارێك کە لە هەر لەگەڵ ڕوانینی عەلی بابا لادەدرێ. خاڵگەلێکی زۆر لە چیرۆکە زانستیو خەیاڵییەکانی سەدەی نۆزدەهەم کە سەرسووڕهێنەر بوون ئەمڕۆکە بوونەتە ئامرازێکی ئاشنا (ژێردەریایی ناتیلۆس لە "بیست هەزار کیلۆمیتر لە ژێر دەریا"ی ژوول وێرن، کەشتیە ئاسمانیەکانو شتی سەمەرەیتر لە بەرهەمەکانی ژوول وێرن دا) "لەو نموونانەی سەرەوەن".

٣

"دەروازەیەك بۆ ئەدەبیاتی فەنتازیك" بەناوبانگترین کتێبی تۆدۆرۆفە. یەکەمین "پار"ەکەی پێناسەی ئەدەبیاتی فەنتازیکو ناسینی پێگەکەی لە دەربڕینی گێڕانەوەیی دا لەخۆ گرتوە؛ لەم ڕووەوە هەر لەم پارە دا باسێکی ورد لەبارەی ژانرە ئەدەبییەکانەوە هاتوە. کێشەی ژانرەکان بەردەوام بە ڕای تۆدۆرۆف خاڵێکی گرنگ بوە. سەردێڕی یەکێك لە کۆمەڵە وتارەکانی "ژانرەکانی ئاخێو"ە. لەم کۆمەڵەیەدا وتارێك لەژێرناوی "سەرچاوەی ژانرەکان" هێما بۆ کاملبوونی باسێك دەکات کە لە "دەروازەیەك بۆ ئەدەبیاتی فەنتازیك"دەستی پێکردبوو. [٤٤] تۆدۆرۆف لەم کتێبەدا جەختی کردبوو کە هەوڵدان بۆ دیاریکردنی ژانرێکی ئەدەبی بەمانای هێنانەئارای پێناسەیەکی کۆتایی، گشتیو حاشاهەڵنەگرو ورد نیە، گەر چەندین جاریش بەرهەمە فەنتازیکییەکان تاووتوێ بکەین دیسانەوە لە ڕێگەی ناسینی پارە هاوبەشەکانیانەوە ناتوانین پێناسەیەکی کۆتایی بەدەست بێنین. تۆدۆرۆف بە هێماکردن بە باسێکی کارل پۆپێر کە لە "لۆژیکی دۆزینەوەی زانستی"دا هاتوە، ئەم ئەنجامەی وەدەست

هێنا: "لە ڕوانگەی لۆژیکی‌یەوە هێنانەگۆڕی پێناسەیەکی گشتی هەڵەیە... هەرچەندیش ژمارەیەکی زۆری قووە لە پێشمان هەبێ، هەمدیس ناتوانین بگەینە ئەو ئەنجامەی کە هەموو قوویەکان سپین".[٤٥] تۆدۆرۆف لە نێوان "ژانرە تیۆریکی"و "ژانرە مێژوویی"یەکان جیاکاریی کرد. ژانرە تیۆریکی‌یەکان لە تیۆرێکی گشتی ئەدەبی‌یەوە سەرچاوە دەگرن، بەڵام ژانرە مێژوویی‌یەکان بەرهەمی لێوردبوونەوەیە لە راستی‌یە دیاریکراوەکانی بەرهەمە ئەدەبی‌یەکان. دابەشکاری کلاسیکی‌یەکانەی ئەفلاتوونی‌و ئەرەستۆیی لەبۆ ژانرە ئەدەبی‌یەکان واتە شێعر، قارەمانیەتی‌و درام، لەسەر بنچینەی تیۆرێکی گشتی واتە تیۆریی "لاسایی کردنەوە" دانراوە. بە پێی سروشتی ئەو روانگەی تیۆریکی‌یەی کە هەڵی دەبژێرین دەتوانین بەرهەمەکان بە گرووپی هەمەچەشن دابەش بکەین.[٤٦] هەر ژانرێکی ئەدەبی کە بە چەشنێکی تیۆریك وەدەستی دێنین‌و پێمان وایە کە پانتایی ﴿ئەو ژانرە﴾مان ناسیوەو پێناسەمان کردوە دەبێ لە تەك دوو سیستمی جیاواز یەك بگرێتەوە: سیستمی ئەزموونی‌و سیستمی تیۆریك. واتە دەبێ لە لایەکەوە پێناسەیەکی وەدەست هاتوو لە ژانرێکی ئەدەبی لە گەڵ دەقە ئەدەبی‌یەکانی دا تاقی بکرێتەوە (و ئەگەر ئەنجام گیریی کۆتایی ئێمە تەنانەت لەتەك بەرهەمێکی تایبەتی دا نەگونجێ بە هەڵەی دەدەینە قەڵەم) لە لایەکی دیکەشەوە ژانرە بەدەست هاتووەکان لە "مێژووی ئەدەبی"ش دەبێ لەتەك تیۆری‌یەکی گشتی‌و سەروسامان دادایەکان گیر بن، ئەگینا ئێمە دەبینە دیلی ئەو پێشداوەری‌یانەی کە لە قۆناغێکەوە بۆ قۆناغێکی‌تر جیاوازی‌یان تێدەکەوێ: پێناسەی ژانرەکان جۆرە هامووشۆیەکی بەردەوامە لەنێوان روونکردنەوەی راستی‌یە تیۆریکی‌یەکان‌و تیۆری‌یەکی ئەبستراکت".[٤٧]

ڕۆمانتیك خوازە ئاڵمانیەکان، لە بنیاتی تیۆریی ئەدەبیی خۆیاندا، تایبەتمەندیی بەرهەمی ئەدەبی‌یان بەرجەستە دەکرد، نەك لێکچوونەکانیان لەگەڵ بەرهەمەکانی دیکەدا. ئەگەر سروشتی بەرهەمی هونەری لە گەوهەرە تاقانەکەیدا بزانین (جۆرە دیاریکاری‌یەك کە بەرهەم لە هەر دیاریکاری‌یەکی دیکە جیا دەکاتەوە) لە بنەڕەت دا کێشەی ژانرەکان کە لەسەر بنەمای هاوشێوەیی لەنێوان بەرهەمەکان دانراوە، بەلاوە دەنرێ. ئەم تیۆری‌یە لە دوو بابلیسکی رابردوو دا بە شێوەی هەمە جۆر، زۆر جاران هاتۆتە گۆڕێ. بۆ نموونە بێندێتۆ کرۆچە لە پاری هەڵسەنگاندنە هەڵەکان لەمەڕ هونەرەوە لە کتێبی "تیۆریی جوانناسی"دا رایەکەی ئەوە بوو کە رۆژانە لەباسە رەخنەیی‌و مێژوویی‌یەکان دا لەمەڕ هونەرەوە بەرەوڕووی هەڵسەنگاندنی هەڵە دەبینەوە کە دەتوانین هونەر بەسەر چەندەها ژانر دابەش بکەین کە هەر یەکەیان چەمکێك‌و سنوورێکی دیاریکراو و یاساگەلێکی تایبەت بە خۆیان هەیە. بەڵگەیەك کە کرۆچە بۆ سەلماندنی رێساکەی خۆی دەیهێنێتەوە هەمان باسی ناسراوی ڕۆمانتیك خوازەکانە: "هەستی هونەری‌و شاعیرانە بەرهەمی هونەری بە خاتری خودی "بەرهەمەکە" خۆش دەوێ، واتە بە خاتر هەمان ئەو شتەی کە هەیە، وەکوو بوونەوەرێکی زیندوو و تاقانەو لە بەراورد نەهاتوو هەستی ناوبراویش ئەمە دەزانێ﴿!!﴾ کە هەر بەرهەمێك رێسایەکی تاکانەیی‌و بایەخێکی تەواو و لە گۆڕان نەهاتووی خۆی هەیە...".[٤٨] ئەم ڕایەی کرۆچە ئێستاشی لەگەڵ دابێ لایەنگری زۆری هەیە. (مۆریس بلانشۆ)ش دەنووسێ کە تەنیا بەرهەم هەیەو ژانر نیەو "بەرهەم لەنێو ژانر دا دیل نابێ". بەڵام تۆدۆرۆف لە زاری ژێرار ژێنێتەوە دەگێڕێتەوە کە: "ئاخێوی ئەدەبی لەسەر بنەمای ئەو پێکهاتانە دروست دەبێ‌و (کامڵ) دەبێ کە ناتوانێ لەوان تێپەڕێت. ملکەچ ئاسایە، چونکە

«ئەو پێکهاتانە» لە زمانو نووسینیان دا دەدۆزێتەوە".[٤٩] باسی رۆمانتیك خوازەكان بە شێوەیەكی رەها هەڵە نیە. رەگو ریشەی باسەكەیان لە راستیەك دا خۆی حەشار داوە كە تۆدۆرۆف پێی لەسەر دادەگرێ: هەموو بەرهەمێكی ئەدەبی گۆڕان بەسەر ژانری خۆی دا دێنێ. لە راستی دا زمانی ئەدەبی بەو شێوەیەیە كە "هەر ئاخاوتنێك لەو دا ناڕێزمانیە". لە نێوان دەستەبەندیی ئەدەبیو پۆلێن كردنە ناسراوەكان لە زانستە مرۆڤایەتیەكان دا جیاوازی هەیە. گیانەوەرێك یان رووەكێك كە لە پلەیەكی تۆماركراودایە، بە ڕاستی "دیلی" ئەو پلەیەیە. بەلام بەرهەمی ئەدەبی قالبی چەشنەكانو ژانرەكان تێك دەشكێنێ، (بەرهەمی ئەدەبی) هەر بەو چەشنە كە بەرهەم هاتووی كۆمەڵە پێشمەرجێكە (كۆمەڵەیەك لە كەرەستەكان) لە (رەوتی) بەرهەم هاتنی خۆی دا، گۆڕانكاری بەسەر ئەو پێش مەرجانە دێنێ. ژانر بە مانای نزیكایەتیی بەرهەمو جیهانی ئەدەبیە. پێوەندیی هەر بەرهەمێك لەتەك بەرهەمەكانی دیكە بەیان دەكا، بەلام دیاریی ناكات. كلۆدیۆ گیلین نووسیویەتی:

مێژووی ئەدەبی، بە پێچەوانەی مێژووی زمان یا كۆمەڵگا، ئەوەندە بەهۆی ئەركی سیستەمە توكمەكان دیاری ناكرێت، بەڵكوو لە رێگەی هۆگری بۆ سیستەم یان بنەمابەندی دەناسرێتەوە. مێژوونووسان ... بەردەوام "ویستی سیستەم"یان لەمێژووی ئەدەبی دا دۆزیوەتەوەو زانیویانە كە ئەم هۆگرییە پێبەپێی گۆڕانكاری لە پانتایی ئەدەبیات دا وەكوو (گشت)ێك روو دەدا.[٥٠]

بە رای گیلین سیستەمە تیۆریە ئەدەبیەكان دەبێ لەهەر چركەساتێكی مێژوویییان دا، لە بنەڕەت دا چەشنی رەمزە زەینیەكان بناسین كە دانەر لە رێگەی نووسینەكانیەوە پێیان دەگات. پێكهاتەی ئەم سیستەمە چەند قات لە بەرهەمی دانەرەوە نزیكترە لەو رەمزە زمانیانەی كە لە گوتارو نفیسیاری خۆیدا

لەوان كەڵك وەردەگرێ.[٥١] لەم رووەوە توێژینەوە لەسیستمی ژانرە ئەدەبییەكان رێگەیەكی دروست لەناسینی ئەم رەمزە زەینیانەیە. سێروانتێس نموونەیەكە لەو نووسەرەی كە سەرقاڵی وتوویژێك لەتەك ژانرەكانی دەربڕینی ئەدەبی قۆناغەكەیدا دەبێ یولیسێسی جۆیسیش وەكوو بەرخۆدانێكە لەگەڵ ژانرەكانی دەربڕینی ئەدەبی دا. ڕاڕایی جۆیس كە هەر پارێكی كتێبەكە لە جۆرە دەربڕینێكی ئەدەبی نزیك بكاتەوەو هەر لەم كاتە دا قاڵبە سەرەكییەكەی تێك بشكێنێ، لەم سروشتەوە سەرچاوەی گرتوە. هەرچەند گیلین نموونەی جۆیسی نەهێناوەتەوە، بەلام "یولیسێس" سەلماندنی تەواوی رێساكانیەتی. بە بۆچوونی گیلین سیستمی ژانرەكان هەم هاوكاتی **Synchronic**یەو هەم نێوكاتی **Diachronic**یە: "پێبەپێی گۆڕدرانی ژانرەكان ئەو ژانرانە كار لە یەكتریش دەكەنو ئەو تیۆرە ئەدەبیو سیستەمەی (كە لەنێوی دابوون)یش دەگۆڕن". ژانرەكان لە لایەكەوە (كامڵ)و قەناعەت پێكەرنو لە لایەكی دیكەوە (بە تایبەتی لەسەردەمی پۆست رۆشنگەریدا تەنانەت بەرهەمەكانی ڤۆلتێر) لێڵو وردەكارانە نین.[٥٢] گیلین فۆرمی پیكاریسكی لەبۆ بەیان كردنی رێساكانی خۆی هەڵبژارد. ئەم رایەی تۆدۆرۆفو گیلین كە بەرهەمی ئەدەبی لە كۆتی ژانردا نامێنێتەوە، دەتوانین چاكتر لە رەخنەی تۆدۆرۆف لەمەڕ تیۆریی نۆرترۆپ فرای لەبارەی ژانرە ئەدەبیەكانەوە، بناسین. ئەم باسەی تۆدۆرۆف نیوەی دووەمی یەكەم پاری "دەروازەیەك بۆ ئەدەبیاتی فەنتازیك"ی گرتەوە. كتێبی فرای "شیتاڵكردنەوەی رەخنەگرانە"[٥٣] یەكێك لە بەناوبانگترین ئەو بەرهەمانەیە كە لە بواری رەخنەی ئەدەبی لەپاش جەنگی دووهەمی جیهانی بلاو كرایەوەو بە بناغەی "رەخنەی ئوستوورەیی" ناودێریان كردوە. تۆدۆرۆف باوەڕپێكراویی ژمارەیەك لە باسەكانی كتێبی ناوبراوی پەسند كرد، بەلام

جەختی کرد کە گرنگترین ڕێساکانی فرئای لە بەرهەمەکانی فۆرمالیستە رووسی‌یەکانو هەروەها لە رێبازی "رەخنەی نویٚ"دا بەدی دەکرێنو بە شێوەیەکی وردتر لە بەرهەمەکانی پێکهاتەگەرایانیشدا هاتوون. بۆ نموونە باسی فرئای لەمەڕ ژانرەکانەوە هێندە تازە نیەو ئەو ئەنجامانەی کە وەدەستی هێناون وردیش نین. فرئای شەش چەشنە (یان شەش میتۆد)ی لێك جیای لە بارەی دەستەبەندیی بەرهەمە ئەدەبیەکان پێشنیار کردوە. تۆدۆرۆف یەکەیەکەی ئەم مێتۆدانەی خستە بەرتیشکی رەخنەوەو پیشانی دا کە فرئای رێسایەکی دروستی بۆ پۆلێن بەندیی بەرهەمە ئەدەبی‌یەکان نەدۆزیوەتەوە. بۆنموونە فرئای رێسای بە دۆخی پاڵەوانی چیرۆك لە هەمبەر خوێنەرو یاساکانی سروشت زانیوەو بەگرووپی دۆخە چیەتیەکان (ماهوی) و دۆخەکانی پشت بەستوو بە رێسایەکی تایبەتی دابەشی کردوون. ئەگەر پاڵەوان (بە چەشنێکی چیەتی) لەسەرووی خوێنەرو یاساکانی سروشت بێت، لەگەڵ ئوستوورەو ئەگەر بە پێی رێسایەکی تایبەتیی بەرزتر لەوان بێت لەتەك حیکایەتی فۆلکلۆریك بەرەو ڕووین؛ ئەگەر پاڵەوان لەسەرووی خوێنەرو بەڵام ملکەچی یاساکانی سروشت بیٚ لەگەڵ "جۆرێکی لاسایی‌گەری بەرزتر" بەرەو رووین. دواجار لەو شوێنەی کە پاڵەوان ئاستەکەی نزمتر بیٚ لە خوێنەر، جۆری بەرهەم تەوس دەبێت. تۆدۆرۆف دەپرسیٚ: هەرکاتێك ئەم رێسایە، وەکوو مێتۆدێك دروست بیٚ، کەوابوو بۆچی فرئای ناتوانیٚ بکەوێتە دوای هەموو رۆنانە ماتماتیکی‌یە لواوەکانی "ئەو رێسایە" ؟ بۆچی تەواوی ئەو فۆرمانەی کە لە پێوەندیی پاڵەوان، خوێنەرو یاساکانی سروشت، جارێك لەسەر بنەمای جیاکاریی چیەتیو جارێکی دی لەسەر بناغەی جیاکاریی پشت بەستوو بە رێسایەکی تایبەتی وەدەست دێن، روون ناکاتەوە؟ بۆچی بە شێوەیەکی دڵخوازانە تەنیا پێنج رۆنانی پەسند کردوەو لێی کۆڵیونەتەوە، بەڵام وازی لە کەرەستەکانی دیکە هێناوە؟ و لە بنەڕەت دا بۆچی پێوەندیی سیٚ توخمی ناوبراوی بە رێسا لەقەڵەم داوە؟[٥٤] بە ڕای تۆدۆرۆف رەگو ریشەی دژواریی کاری فرئای لەوە دایە کە لە لایەکەوە دانی بەوە داناوە کە ئەدەبیات "جۆرێکی دیکەیە لە زمان" و لە لایەکی دیکەشەوە بە دووی ئەنجامە لۆژیکی‌یەکانی رێسای نزیکایەتی لە نێوان زمانو ئاخێوی ئەدەبی نەکەوتوە. فرئای لەهەمان یەکەم هەنگاوەوە لە هەر چەشنە شیکاری‌یەکی زمانناسانە دوور کەوتۆتەوە. باسی ئەو لەمەڕ "ژانرە ئەدەبی‌یەکان" رۆنانێکە لە مێتۆدە لێك جیاکان کە هیچ کامیان بە دروستی بە دواداچوونیان لەسەر نەکراوە. پاشان تۆدۆرۆف خاڵێکی گرنگ کە خۆی بە "یادنووسە کۆتاییو ماخولیایی"یەکان ناودێری کرد، هێنایەی گۆڕیٚ: ژانرگەلێك کە لەسەر بنەمای تیۆریی ئەدەبیی تایبەت دەیانهێنیتە ئاراوە، دەبیٚ لەتاووتوێی دەقەکان دا تاقی بکرێنەوە. ئەگەر لەگەڵ هیچ دەقێك دا نەگونجان، ئەنجامی کارەکە، زۆر بە ئاسانی، هەڵەیە. لە لایەکی دیکەوە ئەو ژانرانەی کە لە تاووتوێی مێژووی ئەدەبی دا دەیان ناسین دەبیٚ لە تەك تیۆری‌یەکی یەکدەستو هاوشێوە گونجاو بنو ئەگەر نەبن، بە ناچار دەبیٚ دان بەوە دابنێین کە بە هەڵەدا چووین.[٥٥] ژانر چەمکێکی ئەبستراکتەو هەر بابەتێکی دیاریکراو دەتوانیٚ لەگەڵی دا تەبا بێت یا نەبێت. "هیچ پێویست نیە کە بەرهەمێکی ئەدەبی وەفادارانە لە پانتایی ژانرێکی تایبەتی دا بمێنێتەوە". تیۆریی ژانرەکان دوو رووی هەیە: رووی یەکەم بە "ئەنجام گیری" ناودێری دەکەین کە لەو دا بەرهەمێکی هونەریی تایبەت دەدرێتە پاڵ چەند ژانرێکی ئایدیالی تا دواجار بۆمان دەرکەویٚ کە لەگەڵ گەوهەرو دوایین تواناکانی کامە ژانر دا دەگونجیٚو رووی دووەم بە "بەراوردی" ناودێری دەکەین کە لەو دا ژانرگەلێکی گشتی، لە تاووتوێی ئەزموونی، واتە لە

نزیکایەتیی نێوان بەرهەمە تایبەتی‌یەکانو ئەو نەریتانەی کە دەشێ بناسرێن، وەدەست دێن. تیۆریی ژانر لەگەڵ هەر دووکی ئەمانە سەروکاری هەیە.

ئێستا دەتوانین شیکردنەوەی تۆدۆرۆف لەبۆ ئەدەبیاتی فەنتازیك، وەکوو نموونەیەك لە مێتۆدی کارەکەی لە تاووتوێی ژانرە ئەدەبی‌یەکان دا بهێنینە گۆڕێ. تۆدۆرۆف لە پاری دووەم لە کتێبی "دەروازەیەك لەبۆ ئەدەبیاتی فەنتازیك" باسەکەی بە شیکردنەوەی زمانی ئەدەبیاتی فەنتازیك دەست پێکردوە. ئەو لەبارەی چیرۆکی بەناوبانگی یان پوتوکی (١٧٦١ ـ ١٨١٦) واتە "ئەو نووسینانەی کە لە ساراگۆسا پەیدا بوون" دواو نووسی کە لەم چیرۆکانەدا "دودڵی" بنەمای دەربڕینە. ئالفۆنێس کە پاڵەوانی چیرۆکەکەیە دەگاتە ئەو ئەنجامە کە "تا رادەیەك بڕوام بەوە هێنابوو کە ئەهریمەنەکان دێنو بۆ بەلاڕێدابردنی من، خۆیان وەکوو خەڵکانێك دەنوێنن کە لە سێدارە دراون"، بەڕای تۆدۆرۆف ئەم "تاڕادەیەك باوەڕم کردبوو" رێسای سەرەکی‌یە کە گەوهەری ئەدەبیاتی فەنتازیك لە ئاراستە زماناسانەکان دا پیشان دەدات. "باوەڕی رەها چەشنی ئەرخەیانی تەواو ئێمە لە پانتایی خەیاڵ دوور دەخاتەوە؛ گومان ژیان دەبەخشێتە خەیاڵ".[٥٦]

هەر لەبەر ئەم هۆیە دەتوانین ناوونیشانی "ئەدەبیاتی خەیاڵی" وەکوو هاوئاستو هاوواتای "ئەدەبیاتی فەنتازیك" بەکار بهێنینو دان بەوە دابنێین کە بنیاتی خەیاڵ گومانە لەهەمبەر کەتوار. لە روانینی یەکەم دا ئالفۆنێس گومانی هەیە لە کەتوار، بەڵام ئەگەر خوێنەر ئاگای لە "هەقیقەت" بووایە، واتای چیرۆك یەکسەر لەدەست دەچوو و سەرنج ڕاکێش بوونی خوێندنەوەش بزر دەبوو. فۆرمی ئەدەبیاتی فەنتازیك بەردەوام دروستکەری هێمایەکی پرسیاری‌یە لەبەردەمی خوێنەرو "گومانی یەکەم مەرجی ئەدەبیاتی فەنتازیکە".[٥٧]

تۆدۆرۆف جەختی کرد کە خوێنەر دەبێ "لە روانگەی پاڵەوانی چیرۆك" توشی گومان بێت: "هەرکات خوێنەر لە جیهانی کەسێتی‌یەکانی چیرۆك بچێتە دەرەوەو ئەزموونی تایبەتیی خۆی بدۆزێتەوە، مەترسی‌یەکی نوێ هەڕەشە لەدەربڕینی خەیاڵی دەکات. مەترسی‌یەك کە لە راڤەی دەق دا خۆی حەشار داوە. ئەم خاڵە گرنگەمان لەبیر نەچێ کە دەسپێکی باسی تۆدۆرۆف خوێنەرە نەك دەق. ئەو چەشنی پێشڕەوانی هێرمێنۆتیکی مۆدێرن، دەق بە خاوەنی دواواتا نازانێو لەم رێڕەوە دا بە ژیندەری لێڵیو گومانی دەزانێ، خوێنەر دەبێ لە جیهانی چیرۆکی فەنتازیکدا ئەوەندە نغرۆ بێ کە لەهەمبەر راستیی هەموو شتێك گومان بکات. نموونەیەکی دیکەی تۆدۆرۆف چیرۆکی "ئۆرلیا"ی ژێرار دۆنێروال ە.[٥٨] ئەو رستەگەلێکی لە چیرۆکی نێروال گێڕایەوە کە لەواندا چیرۆك گێڕەوە چەندین جار دەڵێ: "بیرۆکەیەکم دۆزیەوە"، "هەستم دەکرد"، "گوایە کە" "لەوانەشە" واتە لە هەموو شوێنێك گومان لەهەمبەر حاشاهەڵنەگریی ئەزموون دووپات دەبێتەوە؛ لە هەموو شوێنێك چیرۆك گێڕەوە لە "مرۆڤە ئاساییو تەندروستەکان" جیادەبێتەوەو تەنانەت لە هەمبەر "خود"ی تاکیشەوە گومان دەکا: "بە دۆزینەوەی ئەو شتەی کە خەڵکی بە ئاوەزی دەزانن"، "بەڵام وادێتە بەرچاو کە تەنیا گومانی منە"، "کارەکان لەگەڵ ئەو شتانەی کە خەڵکی گومانی پێدەڵێن هاوسەنگ بببوون...". لە ئۆرلیا دا "کردەکان بەردەوام "کردەکان وا خۆ دەنوێنن"، "شێتانە"نو دوا رێسای چیرۆك گێڕەوە ئەمەیە: دەگاتە ئەو ئەنجامە: "شێتیو خولیا نیشانەی کەسێکی پایەبەرزن"و ئەمە بە مانای گەڕانەوەیەکە بۆ گوتەی ئێدگار ئالان پوو: "زانست پیشانی ئێمەی نەداوە کە شێتی فۆرمێکی بەرزتری ئاوەزە یان نا". تەنانەت پێکهاتەی واتاناسانەی ئەم رستەیە لێڵو ناڕوونە. تۆدۆرۆف نووسی: "ئۆرلیا نموونەیەکی رەسەنو تەواوە

له لێڵی‌و نادیاریی ئەدەبیاتی فەنتازیك. لێڵی‌و نادیاری‌یەك كە بەرەو شێتی هەڵدەكشێ. لێرەدا پێشتر دەزانین كە شێتین. ئەوەی دەبێ بیزانین (گومان هەر لەمەوە لە دایك دەبێ) وڵامێكە بۆ ئەم پرسیارە كە ئایا شێتی ئاوەزێكی بەرزتر نیە".[٥٩] لە حاڵێك دا كە لە بەرهەمەكانی هۆفماندا، ڕاڕاین كە چ ناوێك بدەینە پاڵ كردەی پاڵەوانەكان، لە "ئۆرلیا"دا بە گومانێكی قووڵتر گیرۆدەین، گومانێك كە پێوەندیی بە قووڵایی‌و چیەتیی ئەو ناوەوە هەیە. چەندین كەڕەت هێمایان بۆ لێكچوونی "ئۆرلیا"و "كوندە پەپووی كوێر"ی سادق هیدایەت كردوە.[٦٠] ئاستەم نیە كە بیروڕاكانی نێروال لەبارەی "متمانەی تاكێكی نەگونجاو لە تەك هزری هەمووان" و بێبایەخی بیروباوەڕەكانی خەڵكان لە ژیانی رۆژانە لە بەرهەمێك دا بدۆزینەوە كە باس لە گۆشەگیریی پیاوێك دەكا لە جیهانی مرۆڤان یان بە گوتەی خۆی پیاوۆكان دا: "پاش ئەو خۆم لە ریزی مرۆڤان، لە ریزی گەمژەكان‌و بەختەوەران بە گشتی دوور خستەوە"؛ "ژوورەكەم سووچێكی تاریك‌و دوو دەلاقەی رووەو دەرەوەو رووەوە دنیای دەرەوەی پیاوۆكەكان هەیە"؛ "دواجار حەكیمباشیان ئاگادار كردەوە، حەكیمی پیاوۆكەكان"؛ "هیچ جۆرە كتێب‌و نووسراوەو بیرۆكەی پیاوۆكەكان بە كەڵكی من نایەت"؛ "هەستم دەكرد ئەم دنیایە بۆ من نەبوو. بۆ تاقمێك مرۆڤی بێشەرم، رووهەڵماڵراو، سواڵكەر رەفتار، زانیاری فرۆش، سیخوڕو چاوودڵ برسی بوو... نا، من پێویستم بە دیتنی ئەو هەموو دنیا هێڵنج هێنەرو ئەو هەموو قەڵافەتە پڕنەگبەتە نەبوو"؛ و "ئێستا تێدەگەم ببوومە نیمچە خوایەك، لە سەرووی هەموو پێداویستی‌یە سووك‌و بچووكەكانی خەڵكەوە بووم... "[٦١]. بەرزی شێتی لە ئاست ئاوەزی پیاوۆكەكان لە هەمان رستە سەرەتایی‌یەكانی رۆمانەكەوە ئاشكرا دەبێ: خەڵكی "لەسەر رێگەی باوەڕەكانی پێشوو، باوەڕەكانی خۆیان" لە تەك ژانە

دەروونی‌یەكانی مرۆڤ بە گومان‌و گاڵتە جاری‌یەوە بەرەوڕوو دەبن؛ ئەم دەردانە بۆچیرۆك گێڕەوە سەرچاوەی ناسینی خۆیەتی‌و بۆ خوێنەر دەستپێكی گومانە لە "باوەڕەكانی خۆی". لە رۆڵی گومان لە كوندە پەپووی كوێر ورد بینەوە. "من هەوڵ دەدەم ئەوەی كە لەبیرمە، ئەوەی كە لە پێوەندی لەگەڵ رووداوەكاندا لەبیرم ماوە بنووسم. رەنگە بتوانم لەبارەیەوە داوەری‌یەكی گشتی بكەم نەك تەنیا ئەرخەیانی‌یەك وەدەست بێنم‌و یان هەر هیچ نەبێ خۆم بتوانم باوەڕ بكەم"؛ "ئایا ئەم خەڵكەی كە هاوشێوەی منن كە لە ڕواڵەت دا پێداویستی‌و حەزو ئارەزووی منیان هەیە، بۆ فریودانی من نین؟"؛ "ئایا چەند سێبەرێك نین كە تەنیا بۆ گاڵتەپێكردن‌و فریودانم دروست كراون؟"و "چەند خولەك، چەند كاتژمێر درێژەی كێشا؟ نازانم"[٦٢]. رۆمانەكە پڕە لە دووپات بوونەوەی "پێم وایە"، "بەڵام نازانم بۆچی"، "رەنگە"، "نەم توانی لێكی بدەمەوە". رستەگەلێك كە پارادۆكسی ناوەكی‌یان هەیە زۆرن: "لە هەمان كاتدا ئەم كۆڕەم بە دوورو نزیك دەهاتە بەرچاو"؛ "دۆخی خەمۆكی‌و شادیی خەمهێنەری هەموو ئەمانە دەری خست كە ..." و "هەڵلەرزین، پڕ لە تۆقین‌و حەز... خەوی شیرین‌و ترسناك".[٦٣] چیرۆكەكان سستی بە هۆی بێهۆش بوون (لە رێگەی مادەی سڕكەرەوە) و "تا" دێنێتەوە یاد: "واق وڕماوی، گێژی، ماندوویەتی‌و گومان‌و دوودڵی" لە دەق دا هاوشێوەی ئەم ڕستەیە زۆرە: "بەرەبەرە هەستی خوماری‌و سستی دایگرتم". هەستی واق وڕماوی خوێنەریش دادەگرێ‌و لەم دۆخە نیوە خەوتوویەدا ئەو "وەنەوز دان"ەو سستی‌یە چیرۆك گێڕەوەش دەگرێتەوە. لێرەوە هەموو شتێك دانی پیادەنرێ. تەواوی رووداوە ناماقووڵەكان باوەڕ دەكا. چەشنی چیرۆك گێڕەوە، بیرەوەری سەرمەدی، ئاسەوارێك لە ژیانی ئەو كە (باوەڕی پێكردوە) لەودا زیندوو دەبێتەوە. چیرۆك گەلێك كە لە رابردووەوە دێنەوە

بیری چیرۆك گێڕەوە (و بۆچی نەڵێین بە یادی خوێنەر؟) نیشانەیەکی دیکەی ژیانیان پێوە دیارە.[٦٤]

چیرۆك گێڕەوەی "کوندە پەپووی کوێر" چیرۆکێك دێنێتەوە یاد کە پێی وایە تاکە حیکایەتێکی راستەقینەیەو لە "میمکە گیان"ی بیستوە. ئەمە روونکردنەوەی پێوەندیی باوكو مامی چیرۆك گێڕەوەیە لە تەك بۆگام داسی سەماکەرەوە کە بە "ئاوازێکی نەرمو یەکسان" سەمای دەکرد. کەسایەتییەکی دیکەی ئەم چیرۆکە مارناگە. چیرۆك گێڕەوە دەپرسێ: "ئایا هەموو ئەم ئەفسانانە پێوەندییان بە ژینی منەوە نیە؟"[٦٥] بەڵام کامە من؟ چیرۆك گێڕەوە؟ سادق هیدایەت؟ خوێنەر؟ دواجار لە بازنەی واتا ناسیاوەکانو هەر چەشنە متمانەیەك چووینەتە دەرەوە. پرسیاری چیرۆك گێڕەوە "ئایا دایکم زیندوویە؟" (ئەو شتانەی دواتر دێن، یەکێك لە جوانترین نووسینەکانی هیدایەت) بەڕاستی پرسیاری کێیە؟ پرسیاری خوێنەر کە ئیدی بەتەواوی ئەفسوون کراوە؟

ئایا دایکم زیندوویە؟ رەنگە ئێستا کە من سەرقاڵی نووسینم ئەو لە گۆڕەپانی شارێکی دوورەدەستی هیندستان، لەبەردەم رووناکیی مەشخەڵێك چەشنی مارێك خۆی بادەداو سەما دەکا. وەکوو ئەوە وایە ماری ناگ پێوەی دابێ‌و ژنو منداڵانو پیاوە کونجکۆڵو رووتەکان لە دەوری ئەو بازنەیان بەستوە، لە کاتێك دا باوك یان مامم بە قژە سپییەکانیەوە، کۆماوە، لە تەنیشت گۆڕەپانەکەوە سەیری دەکاو یادی سیاچاڵو دەنگی فیکەو خشەی ماری تووڕەی دێتەوە یادو کاتێ سەری خۆی بەرز ئەکاتەوە، چاوەکانی دەبریسکێنەوەو گەردنی گرژ دەبێتەوەو هێڵێك کە لە چاویلکە دەچێ، لەپشت ملیەوە رەنگی قاوەیی تۆخ بە خۆیەوە دەگرێ.[٦٦]

لە چەند دێڕێکی پاش ئەمە دا پوورەکەی ـ دایکی لەکاتە ـ "چەند تاڵەموویەکی قاوەیی تەوێڵیان داپۆشیوە" لەبەر دەمی دا ڕاوەستاوە. کاتێك کە چیرۆك گێڕەوە دەڵێ: "لەو کاتەوەی خۆمم ناسی، پێم وابوو پوورم دایکمەو خۆشم ویست. هێندە خۆشم دەویست کەهەر ئەم٩لاوشکە شیریەی خۆم دواتر چونکە لەو دەچوو بە هاوسەری خۆم هەڵبژارد". دایك، پوور، هاوسەر، خوشكو ماری ناگ، دەبنە یەك شت. مام، باوكو چیرۆك گێڕەوە "کۆماوە، لە تەنیشت گۆڕەپانەکە دانیشتوونو سەیری دەکەن"، گومان سالاریی گومان کۆتایی نەهاتوویە. دواجار نازانین کە لە سیاچاڵ، لە تەنیشت مارناگ، کێ هاتۆتە دەرێ. گرنگ نیە کێیە "لە دەنگی خشەو دەنگی مارە تووڕەکە کە چاوی خڕو پڕشەڕو ددانی ژەهراوی هەبوو... ژیانی رابردووی خۆی بە تەواوی لەبیر کردبوو"[٦٧] ژیانی رابردوو مردووەو تەنانەت لە خەیاڵدانیشدا شوێنێکی بۆ نەماوەتەوە. لە "کوندەپەپووی کوێر" دا لە هەر شوێنێ کە هەستی هاوبەشی خوێنەر / چیرۆك گێڕەوە / نووسەر سەردەردێنێ، لە شێوەی مەرگ دا خۆی دەدەخا: "ئایا بۆ هەموو کەس رووی نەداوە کە کتو پڕ و بەبێ‌هۆ لە بیرێك دا رۆبچێ‌و هێندە نغرۆ ببێ کە ئاگای لە کاتو شوێنی خۆی نەمێنێ‌و نەزانێ کە بیر لە چی دەکاتەوە؟" خۆی وڵام دەداتەوە: "ئەمە دەنگی مەرگە" و "ئێمە منداڵی مەرگینو مەرگە کە ئێمە لە فریوەکانی ژین رزگار دەکاتو لە قووڵایی ژیان دا ئەوە کە بانگمان دەکاو بەرەو خۆی رامان دەکێشێ. لەو تەمەنانەی کە هێشتا لە زمانی خەڵکی تێناگەین ئەگەر هەندێ جار لە کاتی یاری راوەستین بۆ ئەوەیە کە دەنگی مەرگ ببیسین. بە درێژایی ماوەی ژیان مەرگە کە قامکی خۆی بۆ ئێمە درێژ دەکا"[٦٨] هیدایەت زۆر جاران لە بەرامبەر مەرگ دا باسی لە ئێمە کردوە: بۆ ئەوەی دەنگی مەرگ ببیسین: "هەندێ جار پێم وابوو ئەوەی کە دەم دی ئەو کەسانەش

لە سەرەمەرگ دان دەبیبینن." [٦٩] کەسێك ئەمە دەڵێ کە خۆی بە "گشتی" لە جەرگەی مرۆڤان، گەمژەکانو بەختەوەران دوور خستبوویەوە. بە گشتی؟ لە بەرامبەر ژیان دا رەنگە، بەڵام نەك لەبەردەم مەرگ دا. "هەورە زەردو خەستو مەرگاوی‌یەکان ئاسۆی ئاسمانیان داپۆشیبوو، بە جۆرێك کە قورسایی‌یان خستبوویە سەر شانی تەواوی شار."[٧٠]

٤

بەر لەوەی باس لە لایەنەکانی دیکەی باسی تۆدۆرۆف لەمەڕ ئەدەبیاتی فەنتازیك بکەم، خاڵێك کە ئەو لە "سیمبۆل گەرایی‌و راڤە" لە بارەی زمانی ئاڵۆز هێناویەتیەوە، وەکوو تەواوکەری باسکردن لە زمانی ئاڵۆزی نێروال لە "ئۆرلیا"و لە "کوندە پەپووی کوێر"دا دەهێنمە ئاراوە.[٧١] لەو کتێبەدا تۆدۆرۆف سەلماندی کە "هەر فۆرمێکی ئاخێوی سیمبۆلیك" زمانێکی ئاڵۆزی هەیە، واتە واتاکەی فرە چەشنەو زمانەکەی بە ناچاری ئەم ئاڵۆزیە دەنوێنێتەوە. رۆمانتیك خوازەکانو هزرمەندانی سەدەی نۆزدە دوو جۆر بەستێنی سیمبۆلیکی ئاخێویان لێك جیا کردەوە: ئەلیگۆری‌و سیمبۆل. رۆمانتیك خوازەکان سیمبۆلیان بە چەشنێکی (کامڵ) دەدایە قەڵەمو ئەلیگۆریشیان تەنیا بە سیمبۆلێك کە بە دروستی بەکار نەهاتوە، دەزانی.[٧٢] کاریگەریی ئەوان لە بابەتە زماناسی‌یەکان وای لە فۆن هۆمبۆلت کرد کە رایگەیاند "هزر لە سیمبۆل دا دەست ناکەوێ"و ئەمەی بە بەرزە ئاستیی ئاخێوی سیمبۆلیك دایە قەڵەم نەك بە کەمو کووڕی. گۆتە سروشتی وەدەست نەهاتووی ئاخاوتەی بە سروشتی تەواوی زمانەکان زانی‌و گوتی کە ئەم تایبەتمەندی‌یە کە ئاخاوتە ناتوانێ (دەری بڕێ) رەگو ریشەی بۆ سیمبۆل سازی دەگەڕێتەوە. شێگل ئەم لایەنەی هەمە لایەنەتر دەربڕی: "روانینی شاعیرانە بۆ شتەکان، ئەو (شت)انە دەخاتە دەرەوەی تێگەیشتنی هەستیارانەو دیاریکاریە ئاوەزیەکانەوە. روانینی شاعیرانە راڤەیەکی بەردەوامەو بەخشینی سروشتی نەلواوە بە شتەکان".

ئەمە دەستپێکی جیاکاری نێوان زمانی شێعرو زمانی رۆژانەیە. تۆدۆرۆف خەریکی دۆزینەوەی رەگو ریشەی ئەم (جۆرە) تێگەیشتنە لە (مەڕ) سیمبۆل بوو و عەبدولقاهیر جۆرجانی ـ ئەدیبو تیۆرەوانی هەڵکەوتووی ئێرانی کە لە ساڵی ٤٧٤ی کۆچی مانگی کۆچی دوایی کرد ـ کە بە گرینگترین بناغەدانەرانی "زانستی واتاو دەربڕین" ئەژمار دەکرێ، بە نموونە هێنایەوە. جۆرجانی لە کتێبی "اسرار البلاغه"دا لەنێوان دوو فۆرمی دەربڕینی ئەلیگۆری‌یانە جیاوازیی دانابوو. یەکەم ئەلیگۆری‌یەك کە لە هاوشێوەیی‌یەوە دروست دەبێو جۆرجانی بە ئەلیگۆریی فکری ناودێری کردوە (چەشنی باسکردن لە دەمو چاوێکی جوانو شوبهاندنی بە گوڵ، یا ناونانی مرۆڤێك بە شێر بە هۆی چاونەترسی‌و ئازایی‌یەوە) دووەم ئەلیگۆری‌یەك کە لەگەڵ فۆرمێکی راڤە دەناسێتو جۆرجانی بە ئەلیگۆریی خەیاڵی ناودێری کردوە. (بۆنموونە ئەگەر بڵێین ئەمە بەڵگە هێنانەوەیە کە لە روونی‌و ئاشکرایی دا وەکوو خۆرە). واتای ئەلیگۆری پەیوەستە بەم خاڵە پێشینەیی‌یەوە کە بزانین خۆر ئاشکراو ئاشکراکەرە.[٧٣] هەندێ جار ئەم خاڵە پێشینەیی‌یە یان "خاڵی راڤەیی"یە ئاسان ناناسرێتەوە کە ئاڵۆزی زادەی ئەم دژواری‌یەیە. وەسفی حوسێن کوڕی حەللاج لە "تژکرە الاولیا"ی عەتار نەیشابووری کە دەڵێ "ئەو شێری بێشەڵانی توێژینەوەیە" سەر بە ئەلیگۆری‌یەکانی دەستەی یەکەمە[٧٤] بەڵام ئەم دەربڕینەی خوارەوە کە لە هەمان کتێب وەرگیراوە بۆ ئەلیگۆری‌یەکانی دەستەی دووەم دەگەڕێتەوە (بە سەرنج دان بەمە کە "خاڵە راڤەیی"یەکەی بە ئاسانی ناناسرێتەوە): "وتی

چوومە بیابان ئەوین باریبوو و زەوی تەڕ ببوو، بە جێی بەفر پێدەچووە نێو ئەوینەوە".[٧٥]

تۆدۆرۆف نووسیویەتی کە لە سەردەمی نوێ دا فیلیپ ویل رایت لە کتێبی "میتافۆرو کەتوار"دا لەنێوان **Diaphor** (ئەلیگۆری خەیاڵی لەگەڵ واتای ئاڵۆزو بابەتی نەناسراو)و **Epiphor** (ئەلیگۆری فکری لەگەڵ واتای ئاشکرا) جیاکاری داناوەو پیشانی داوە کە بەرهەمی رۆمانتیك خوازەکان لە بنەڕەتەوە لەتەك خاڵی یەکەم، واتە ئەلیگۆریی خەیاڵی پێوەندیی هەیە.[٧٦] نموونەیەکی تری تۆدۆرۆف ئاڵۆزیی بەرهەمەکانی کافکایە. واتای لەئەژمارنەهاتووی چیرۆکەکانی کافکا، لە ئاڵۆزییە زمانییەکەیەوە وەدەست هاتوون. ئاڵۆزییەك کە رێخۆشکەری راڤەگەلی زۆرە: راڤەگەلی دینی، سایکۆلۆژیك (گرینگی پێوەندییە بنەماڵەییەکان، پێوەندی لەتەك باوك) سۆسیۆلۆژیك (بۆرۆکراسی...). تۆدۆرف لە زاری ئیمریشەوە دەگێڕێتەوە کە "تەواوی ئامرازەکانی راڤە لە بەرهەمەکانی کافکا دا هەن. هەر یەکە پەیوەستن بە جۆرە لێکچوون یان راستنوێنییەکەوە... سروشتی نووسینەکانی کافکا ئەمەیە کە هیچ فۆرمێکی دوایین واتاکان ناگرنە خۆیان".[٧٧] مارت رۆبێر گوتوویەتی کە رووداوەکانی بەرهەمەکانی کافکا شتێك نین جگە لە چەند چرکە ساتێك لە راڤە (چەند چرکە ساتێك لە راڤە نەلواوەکان). سیمبۆل گەرایی لە لایەکەوە بنەمای دروستکەرو لە لایەکی تریشەوە هەوێنی سەرەکیی بەرهەمەکانی کافکایە.[٧٨] تەواوی بەرهەمەکانی کافکا باسکردنی شەڕی نائومێدیانەی کەسێتیی سەرەکییە بۆ زانینی واتای سیمبۆل، واتە بۆ تێگەیشتن لە رەمز.

لە پاری شەشەمی "دەروازەیەك بۆ ئەدەبیاتی فەنتازیك"، تۆدۆرۆف باسی لە "واتاگەلی خەیاڵی" کرد. ئەو نووسی کە جگە لەم پارە تاووتوێی ئەو لەسەر

بنەمای بەکارهێنانە زمانیو ناسینی پێکهاتەی بەرهەم گەلێك بوو کە لە ژانری ئەدەبیاتی فەنتازیك دان. لەم رووەوە ئیدی دەتوانێ لە "ئاراستە واتاناسانەکان یان هەوێنی بەرهەمەکانی ئەدەبیاتی فەنتازیك" بدوێ. لەبەر ئەوە کە ئەدەبیاتی فەنتازیك لەسەر بنەمای هەستیاری پێك دێ کە بە هۆی واتای نەناسراوی نووسراوەکان وەدەست دێت، ناتوانین لە باسکردنی هەوێنەکان خۆ ببوێرین. تۆدۆرۆف نووسی کە دەتوانی بەیانکردنی هەر رووداوێك چەشنی هەر گوزارەیەك لە روانگەی سینتاکسییەوە تاووتوێ بکەیت، واتە رووداوەکە بگۆڕی بۆ "رووداوێکی زمانی"و بەهۆی مێتۆدی "هاونشینی" پێوەندییەکانی لەگەڵ رووداوەکانی دیکە (کە هەریەکەو لە جێگەی خۆی گۆڕاون بۆ رووداوە زمانییەکان) تاووتوێ بکەیت. رێگەیەکی تر ئەوەیە کە هەمان رووداو وەکوو رووداوێکی واتایی لەبەرچاو بگرینو تێبینیی ئەوە بکەین کە "لەجێی ئەو" چ شتێك دەیتوانی رووبدا، واتە مێتۆدی "جێنشینی"مان بەکار هێنابا.[٧٩] جێی سەرنجە کە ئەدەبیاتی فەنتازیك ناتوانرێ تەنیا لە رێگەی هاونشینیو رێسا سینتاکسییەکانی زمان تاووتوێ بکرێ، بەڵکوو ناچارین کە شیکاریی واتادارەکان لە رێگەی پێوەندییە جێنشینی یان واتاناسانەکانیش بهێنینە گۆڕێ: "دەتوانی چیرۆکی فەنتازیك بە یارمەتی رۆنانی زمانیو "مێتۆدی دەربڕین" تاووتوێ بکەیت، بەڵام بەبێ "رووداوە سەمەرەکان" شتێك بە ناوی چیرۆکی فەنتازیك نایەتە ئاراوە. هەرچەند چیرۆکی فەنتازیك لەم رووداوانە دا قەتیس نامێنێتەوە، بەڵام هەبوونیان زۆر پێویستە".[٨٠] جیا لەو گرینگییەی کە تۆدۆرۆف بۆ شیکردنەوەی واتادارەکانی بەرهەم دای دەنێ، بەڵام مێتۆدی کارەکەی هەروا تاووتوێی زماناسانەیەو لەم رووەوە لە رێبازی "شیکردنەوەی واتادارەکانی بەرهەمی ئەدەبی" کە بەردەوام رەخنەی لێ دەگرت نزیك

نەبۆتەوە.[٨١] تۆدۆرۆف جەخت دەکا کە ئەو دنیایەی کە چیرۆکی فەنتازیك پێکی دێنێ، خاوەنی هیچ راستی‌یەك نیە، تەنیا لە زمان‌و لە رێگەی زمان لە هزری خوێنەر دانەبێ. کەوابوو "ئاراستەی ئاخاوتەیی‌و سینتاکسی هەر بەقەد ئاراستەی واتاناسانە فۆرماڵە" [٨٢] و ئەمە لە باوەڕی تۆدۆرۆف لەهەمبەر هەبوونی جیاکاریی فۆرم‌و نێوەڕۆك سەرچاوە دەگرێ. لەباسکردنی باوەڕەکانی بارت لە پاری هەشتەم دا دیتمان کە ئەویش لانی کەم لە دوو کتێبی گرنگی خۆی "میشلە"و "لەبارەی راسین"ەوە لەمێتۆدی "شیکردنەوەی واتاداری بەرهەمەکان" و تاووتوێی واتاناسانەی هەوێنی بەرهەمەکان نزیك ببوویەوەو چەشنی تۆدۆرۆف روانگەیەکی تازەی کە سەرچاوە گرتوو لە کاراییی مێتۆدە زمانناسانەکان بوو، داهێنابوو کە هەر ئەمە ببوە هۆی مەودایەك لەنێوان بەرهەمەکانی ئەو و نووسینەکانی هزرڤانانی رێبازی "شیکردنەوەی واتادارەکانی بەرهەم".

خاڵێکی گرنگی دی لە کتێبی "دەروازەیەك بۆ ئەدەبیات فەنتازیك" باسێکە کە تۆدۆرۆف لە پاری دەیەم دا، واتە دوایین پاری کتێبەکە لەمەڕ "ئەرکی ئەدەبیاتی فەنتازیك" هێناویەتە گۆڕێ. هەتا ئەم پارە بابەتەکان تا رادەیەك لەسەر بنەمای پێناسەیەك نەك هێندەش ورد، لەبۆ ژانری "چیرۆکی فەنتازیك"، دەچووە پێشێ. بۆمان دەرکەوتووە کە ئەم ژانرە لە بنەڕەت دا لەسەر بنچینەی گومان لە زمان‌و لە هزرەکانی خوێنەر دانراوە، خوێنەرێك کە چارەنووسی خۆی لە چارەنووسی پاڵەوانی چیرۆك دا دەبینێتەوە، هەست بە شك‌و گومانێك لەمەڕ چیەتی‌و واتای رووداوگەلێکی سەمەرە دەکا، کاتێك لەگەڵیان دا بەرەوڕوو دەبێ. ئیدی ئەو نازانێ کە ئایا ئەم ڕووداوانە پێوەندی‌یان بە کەتوارەوە هەیەو دەتوانن "سروشتی‌و ئاسایی" گریمان بکرێن؛ یان بە تەواوی بەرهەمهێنراوی

خەیاڵ‌و چەشنێك بەدحاڵیبوون‌و گومانێکن. بە دەربڕینێکی‌تر خوێنەریش دڵنیا نیە کە ئایا رووداو یا زنجیرە رووداوی چیرۆك دەشێ رووبدەن یان نا؟[٨٣] کەوابوو دەتوانین بڵێین کە "ژانر"ی تایبەتیی ئەدەبیاتی فەنتازیك ناچارمان دەکا چەشنێکی تایبەتی لە خوێندنەوەی دەقیش رەچاو بکەین. [٨٤] تا ئێرە لانی کەم پانتایی وڵامی پرسیاری "چیرۆکی فەنتازیك چیە" روون بۆتەوە؛ ئەمە پرسیارێکە کە پێکهاتەی ژانریش دەهێنێتە گۆڕێ. ئێستا وڵامی ئەم پرسیارە کە "بۆچ ئەدەبیاتی فەنتازیك؟" دەدەینەوە. پرسیارێك کە ئەرکی ژانر دێنێتە پێشێ. تۆدۆرۆف کاتێك گەیشتە ئەم باسە دوو جۆر ئەرکی لێك جیا کردەوە: ئەرکی کۆمەڵایەتی‌و ئەرکی دەق. لەمەڕ یەکەمیانەوە لە زاری پیتێر پێن زۆڵدێتەوە نووسی: "بۆ زۆر لە نووسەران هێنانە گۆڕی کێشەگەلی بان سروشتی بیانوویەکە بۆ ئەوەی لەبارەی کۆمەڵە شتێکەوە کە ناتوانن لە جەرگەی دەربڕینی ریئالیستی‌یەوە لێیان بدوێن، بنووسن".[٨٥] تۆدۆرۆف وتی کە هەرچەند دەشێ ئەم رێسایە زێدەڕۆیانە بێتە بەرچاو، بەڵام کاکڵەیەکی راستی لەنێو خۆی دا هەڵگرتوە. لە "ژانر"ی چیرۆك فەنتازیك دا بە ئاسانی دەتوانین باس لە خاڵە رێگە پێنەدراوە رەوشتی‌و کۆمەڵایەتی‌یەکان بکەین. بۆ نموونە ئێستاشی لەگەڵ دابێ، نووسین لەبارەی بەشێکی فۆرمەکانی ئارەزوو و کردەی سێکسیی قەدەغەکراو، یا لانی کەم بە دژواری پەسند دەکرێت.[٨٦] مەبەستی تۆدۆرۆف تەنیا "سانسۆری ویژدانی" (باوەڕە رەوشتی، دینی، رامیاری‌یەکان‌و ...) نیە، بەڵکوو چەشنێکی کاراتری "خۆسانسۆری"یە کە نووسەر خۆی پەیڕەوی دەکات. فۆرمی فەنتازیك ئامرازێکە بۆ بەربەرەکانی لەتەك ئەم "سانسۆری کەسی"یە. هەر چەشنە توندو تیژی‌و کردەگەلی نەشیاو ئەو کاتەی لە لایەن ئەهریمەنان‌و جنۆکەکان رووبدا، بە ئاسانی لە کۆتەدوانی‌یەکانی سانسۆر

تێدەپەڕێ. ئەمڕۆکە لە رۆژئاوادا دەربڕینی هێندێ بابەت ئاسانتر بووەو رەنگە لەبەر ئەم هۆیە ئەرکی کۆمەڵایەتیی چیرۆکی فەنتازیك تا ڕادەیەك نەمابێ. خاڵێکی گرنگ کە لێرە دا دێتە گۆڕێو تۆدۆرۆف تەنیا هێمایەکی بۆ کردووەو خۆی لێ دزیوەتەوە، نزیکایەتیی چیرۆکی فەنتازیکە لەگەڵ دەروون شیکاریدا. ئەرکی ئەدەبیاتی فەنتازیك بەزاندنی ئەو سنوورانەیە کە پانتایی "خاڵگەلی قەدەغەکراو" دیاری دەکا، پانتاییەك کە بابەتی توێژینەوەی دەروون شیکارییە.
ئەرکی دەق خاڵێکی تری باسەکەی تۆدۆرۆفە. وەبیردێنمەوە کە بەبۆچوونی ئەو هەرچیرۆکێك بە مانای گواستنەوەیەکە لە دۆخێك کە ناسەقامگیر بووە بۆ دۆخێکی سەقامگیر. دەبێ ئەرکی دەق لەم گواستنەوەیە دا بدۆزینەوە. تۆدۆرف نموونەگەلێکی لە "هەزارو یەکشەو" هێناوەتەوە کە لەوان دا دروستبوونی هێزە بان سروشتییەکان بە تەواوی لە سەردەمی گواستنەوە دا روو دەدەن‌و لە دۆخی سەقامگیریی سەرەتایی‌و کۆتایی چیرۆك دا نایان بینین.[٨٧] دەرکەوتنی ئەم "رووداوە سەیرانە" (کە دروستکەری گومانی پاڵەوان‌و خوێنەرو بنەمای ئەدەبیاتی فەنتازیکن) هۆی سەرەکیی گۆڕانکاری‌و گواستنەوەیە. ئەم "دۆخ"ە هیچ کات تایبەت بە چیرۆکەکانی "هەزارو یەکشەو" نیەو تا ڕادەیەك هەموو نموونەکانی دیکەی ئەدەبیاتی فەنتازیك دەگرێتەوە. تۆدۆرۆف گەیشتۆتە ئەو ئەنجامە کە دوو ئەرکی کۆمەڵایەتی‌و جوانناسانە لە ژانری ئەدەبیاتی فەنتازیك دا وەك یەکن. لە هەردووکیاندا پێشێل کردنی یاساکان بەدی دەکرێن (هەڵگەڕانەوە لە بەرامبەر یاسا کۆمەڵایەتی‌و سروشتییەکان هاویەك دەبێت‌و هەڵکەوتی سەقامگیر لە پێکهاتەی چیرۆك‌و لە جیهانی رەوشتی کۆمەڵایەتیدا وەکوو یەك دەرمێ‌و ...) لە دنیای دەق‌و لە دنیای ژینی کۆمەڵایەتیدا، دەستێوەردانی هێزە بان سروشتیەکان بە دابڕانێك لە سیستمی رێساگەلی

پەسندکراو ئەژمار دەکرێ‌و هەر ئەمە پاساو و هۆی بوونیانە.[٨٨] لە ئەدەبیاتی مۆدێرن دا گۆڕانکاری لە ئەرکی ژانری ئەدەبیاتی فەنتازیك پێبە پێی گۆڕانکاری لە فۆرم‌و پێکهاتەکەی دا روو دەدات. تۆدۆرۆف "بەدگۆڕان"ی کافکای وەکوو نموونەیەکی (کامڵ)ی چیرۆکی فەنتازیکی سەدەی بیستەم تاووتوێ کردوە. لێرەدا گۆڕانکاری لە لۆژیك یا رووداوە سەرسووڕهێنەرەکان لە نیوەی چیرۆك یان لە دۆخی گواستنەوە دا روونادا، بەڵکوو لە هەمان یەکەم رستەی چیرۆکی مەسخ دا، دەخوێنینەوە کە گریگۆری سامسا کاتێك بەیانییەك لە خەو هەستا، لەنوێنەکەی دا ببوو بە زیندەوەرۆچکەیەك. لەگەڵ پێشڤەچوونی چیرۆکەکە دا ئەو بەرەبەرە دۆخی نوێ قبووڵ دەکا، واتە شوێنگە تەواو نائاساییەکەی دێتە دی. ئەو تێدەفکرێ کە ئەم ڕووداوە دەیتوانی بۆ کەسانی تریش (و بە شێوەیەکی تایبەتی بۆ جێگری بەڕێوەبەرایەتییەکەی) رووبدات. تەنانەت خۆشحاڵ دەبێت کە ئیدی لە ئاست دایك‌و باوکی هیچ بەرپرسیاریەتیەکی نیە. چیرۆکەکە پێشڤە دەچێ تاکوو لە کۆتاییدا شوێنگەی سروشتی بە گوتی مۆریس بلانشۆ "ترسهێنەرو بێزارکەر" دێت؛ واتە شوێنگەی باڵغ بوون‌و داهاتووی خوشکی گریگۆری هەستی بێزاریمان لە لا دروست دەکا.[٨٩] کەوابوو چیرۆکەکەی کافکا تەواو لەگەڵ نموونەکانی پێشووی چیرۆکی فەنتازیك جیاوازە. ئەم نموونانە لە دۆخی ئاسایی‌و سروشتییەوە دەستیان پێدەکرد بۆ ئەوە بگەنە دۆخی ناسروشتی، بەدگۆڕان لە دۆخی بان سروشتیەوە دەست پێدەکاو بەرەبەرە ئەو دۆخە سروشتی دەنوێنێ. لێرەدا هەستی سەرەکیی خوێنەر نەك گومان بەڵکوو گونجاندنی خۆیەتی لەتەك رەوتی رووداوەکان دا. بەم پێیە "کوندە پەپووی کوێر" لەنیوەرێگەی چیرۆکی فەنتازیکی کلاسیك‌و چیرۆکی فەنتازیکی مۆدێرنە. شوێنگەی سەرسووڕهێنەر وەکوو چیرۆکی کافکا، هەر لە سەرەتای

کوندەپەپووی کوێر دا هەیە، بەڵام بە پێچەوانەی چیرۆکی کافکا، خاڵی پۆزەتیڤی سەرەکی هەمان "گومان"ەو لەم روانگەیەوە لە ئەدەبیاتی فەنتازیکی کلاسیکی‌یەوە نزیکترە.

ژان پۆل سارتێر لە وتارێك لەمەڕ رۆمانی "ئەمین ئەدەب"ی مۆریس بلانشۆ تیۆری‌یەکی لەبارەی ژانری ئەدەبیاتی فەنتازیك خستۆتە بەردەست کە تۆدۆرۆف دانی بەوە داناوە کە لە تیۆری‌یەکەی خۆی دەچێ.[٩٠] بە بۆچوونی سارتێر بلانشۆ و کافکا بە دووی هێنانە گۆڕی بابەتگەلی سەمەرە نین، چونکە لە روانگەی ئەوانەوە تەنیا یەك بابەتی سەرسوورهێنەر هەیە، کە ئەویش مرۆڤە... مەبەست مرۆڤی ئاسایی، سروشتی‌و کۆمەڵایەتی‌یە. کەسێك کە رێزلە گالیسکەی تەرم هەلگر دەگرێ، لە کەنیسە چۆك دادەداو بە دووی ئاڵایەکەوە بە نمایشی سەربازی هەنگاو دەنێ، ئەم مرۆڤە سروشتیە بریتیە لە هەمان بوونەوەری سەرسوورهێنەر. سروشتیبوونی پاڵەوانانی کافکا لەو شوێنەدا ئاراستە ناوێزەکەی دەردەخات کە هەموو شتە ناسروشتی‌یەکان بەلای ئەوانەوە سروشتین‌و هەروەها خاوەنی سروشتی ناوێزەشن. تۆدۆرۆف گەیشتۆتە ئەو ئەنجامەی کە "ئەمە جیاکاریی نێوان چیرۆکی فەنتازیکی‌و کلاسیك‌و چیرۆکی کافکایە. ئەگەر بمانەوێ بە کورتی بڵێین: ئەوەی بۆ چیرۆکەکانی فەنتازیکی کلاسیك بە ناوێزەیەك ئەژمار دەکرێ لە بەرهەمەکانی کافکا دا رێسایە".[٩١] لایبنیتیس راستی دەگوت کاتێك کە دەیوت جیهان (ژیان) لە کۆمەڵە زنجیرەیەکی هاوشێوە پێك هاتوە کە بە پێی یاساگەلێکی "ئاسایی" بە چەشنێکی هاوڕێك بە دووی یەکدا دێن؛ ئێمە تەنیا چەند چرکەساتێکی کاتی‌و کورتی ئەم زنجیرانە دەبینین‌و ناتوانین لە یاسا "ئاسایی"یەکانی تێبگەین. هەربۆیە بڕوا بە چەشنێك دابڕان، واتە چرکە ساتە ناوێزەو تایبەتی‌یەکان دەکەین. راستی‌یەکە ئەوەیە کە لە ژیان دا چرکە ساتە

ناوێزەکان لەگۆڕێ دانین. هەموو ئەو شتانەی کە ئێمە بە "تایبەت"یان گریمان دەکەین، ئەگەر بێتوو لە دوورەوە لێیان بڕوانین: ساکار، سوواو و دووپات کراوەن.

٥

بۆ ناسینی مێتۆدی شیکاری تۆدۆرۆف سەرنج بدەین بەوتارەکەی خۆی بە ناوی "نهێنی چیرۆك" کە یەکێك لە باشترین نموونەکانی شیکاریی پێکهاتەیی‌یە(٩٢). تۆدۆرۆف لەم وتارەدا سەرەتا لە سێ کورتە چیرۆکی هونەری هێنری جیمز "واتە" "نەخشێك لەسەر قالیچە"، "سێر دۆمینیك فراند"و "لە قەفەسدا" دوا. ئەو بۆ دۆزینەوەی پێکهاتەی کورتە چیرۆکەکانی جیمز ـ کە بەردەوام گەڕانە بە دووی رەهایی ـ گەیشتە مێتۆدو شێوازی چیرۆك بێژی هێنری جیمز:

لەم چیرۆکانەدا هەر رووداوێك لەسەر بنەمای دیدی یەکێك لە کەسێتیەکان نووسراوە. ئێمە هەرگیز لەبارەی سێردۆمینیك راستی‌یەکە نازانین تەنیا لە رێگەی پیتر بارۆن، (ئەگینا) خوێنەر جگە لە زانیاری بارۆن شتێکی‌تر نازانێ. لە چیرۆکی "لە قەفەس دا" چیرۆك گێڕەوە هەرگیز لەپێش چاوی خوێنەر، ئەزموونەکانی ئوە رارد و لیدی برادین پیشان نادا، تەنیا وێنەیەك لەوان کە ژنێکی گەنجی بەرپرسی تەلەگراف ناسیویەتی، پیشان دەدا.[٩٣]

ئەم "دەربڕینە ناڕاستەوخۆ، جادوویی‌و شارەزایانە"یە (خودی هێنری جیمز مێتۆدەکەی خۆی بەجوانی بەم چەشنە ناودێر کردوە، لە هونەردا خاکیبوون (= تواچع) بێ‌مانایە) لە کۆتایی چیرۆکی "لە قەفەس دا" وەبیرمان دەکەوێتەوە. دەبێ هەستی کچە لاوێك لەبارەی پێوەندی ئەفسەر ئوە رارد و لیدی برادین، لەزاری خاتوو (جۆردن)ەوە بناسین. بەڵام خاتوو جۆردن خۆی گێڕانەوەی بەرێزدرك دوپاتدەکاتەوە"بە داخەوە" ئەفسەر ئوە و لیدی برادین زۆر کەم

دەناسێ. جیمز ئەم مێتۆدەی بە ناسینی شتێك لە ڕێگەی شتێكی دیكەوە زانیوەو ڕستەیەكی بەناوبانگی هەیە: "دەیزانی بەڕاستی ناتوانم یارمەتی بدەم؛ واتە ﴿دەیزانی﴾ دەزانم كە ئەو دەزانێ من ناتوانم ئەو كارە ئەنجام بدەم". تۆدۆرۆف نووسیویەتی: "بەڵام ئەو شێوازی دەربڕینی ڕوانینەكان یان ڕوانگەكان، ئیدی تەنیا شێوازێك نیە، دەتوانین بڵێین كەكێشەكە هەوێنە سەرەكیەكانی دەقیشە [٩٤] لێرەدا ئەو خاڵە لە قاڵب دراوە كۆنە لەمەڕ جیاكاری "فۆرمو نێوەرۆك" (یان بە گوتەی جیمز "شێوازو ئایدیا") بێمانا دەبێت. تۆدۆرۆف پاشان لە ڕەگو ریشەی ئەم شێوە ناڕاستەوخۆیەی كۆڵیەوەو دوو نموونەی هێنایەوە، یەكێكیان لە "نتردام دوپاری"و ئەویتریان "مادام بوواری". ئەو دەری خست كە لە چیرۆكی یەكەم دا ویكتۆر هۆگۆ بە ڕاشكاوی باسی لەهەستو هزری پاڵەوانەكانی خۆی كردوە. بەڵام لە چیرۆكی دووەم دا فلۆبێر باسی لە گەوهەری سەرەكیی هەستو هزری كەسێتیەكانی چیرۆكەكەی "نەكردوە"و تەنیا بە چەشنێكی ناڕاستەوخۆ دەری بڕیون. لە لایەكەوە لەنیگای كەسیەتیەكی دیكەو لە لایەكی دیكەوە لە ڕێگەی وەسفی "شتەكانی تر"و ئاشكرایە كە هێنری جیمز لەبارەی شێوەی گێڕانەوەی فلۆبێر زۆر شت فێربووبوو. بە ڕای تۆدۆرۆف ڕەسەنایەتیی هونەری جیمز لەو شوێنەدا ئاشكرا دەبێ كە ئەم مێتۆدە لە چیرۆكەكانی دا دەگۆڕێت بۆ هەوێنە سەرەكیەكان. لەم بەرهەمانەدا ئێمە جگە لە فۆرمی سەرهەڵدان نابینین، و واتای بەرهەمیش شتێ نیە جگە لەوە كە تەنیا فۆرمی سەرهەڵدان ڕاستەقینەیە، ڕاڤەكانیش دەگەڕێنەوە بۆ جیهانی خوڵقێنەری ئاڵۆزی. هەوڵدان بۆ وەدەستهێنانی هەقیقەت لە گۆڕێ دایە، بەڵام خودی هەقیقەت بەردەوام شاراوەیە (٩٥) تۆدۆرۆف ئەم پیواری هەقیقەتەی بە

"بنەمای كاری جیمز"ی زانیوەو نووسیبووی "لە بەرهەمەكانی جیمز دا خاڵی سەرەكی پیوارە". [٩٦]

ئێستاكە لە خاڵێكی "تەكنیكی"ی دیكە ورد بینەوە: ڕۆنان لە چیرۆكە كلاسیكیەكان دا بۆ نموونە لە "دیكامیرۆن" هەمان پێكهاتەی ئاشنا بەدی دەكەین. شوێنگەی سەقامگیری یەكەم، لە قۆناغی گۆڕانو گواستنەوەدا شوێنی خۆی بە شوێنگەی سەقامگیری دووەم دەسپێرێ، كە بە زۆری شوێنگەی دووەم سەقامگیرترو لە ڕوانگەی پراكتیكیەوە "كاراترە". هەر لەم پارەدا، لە باسكردنی چیرۆكی "گۆزە شەراب"ی دیكامیرۆن دیتمان كە پەرونلا بە ئەنجامدانی پلانێك (بەوە كە خۆی بەیاری كڕیاری گۆزە شەراب دەناسێنێ" چیرۆك بە شوێنگەو هاوسەنگیەكی تازە دەگەیەنێ كە بەهەر حاڵ "پراكتیكیتر" لە شوێنگەی یەكەمە. بەڵام لە چیرۆكەكانی هێنری جیمز، شوێنگەی دووەم خاوەنی هیواو سەرنج ڕاكێشبوون نیە. كچە لاوەكە لە چیرۆكی "لە قەفەس دا" سەرەتا لە شوێنگەی "ئاسایی" ژیانی ڕۆژانەی خۆیدایە، واتە لە بەڕێوەبەرایەتی تەلەگراف درێژە بە كاری خۆی دەدا. لە كۆتایی دا هەرچەند بە بیستنی هەواڵی پێكەوەنانی ژینی هاوبەشی لیدی برادینو ئەفسەر ئوه رارد، جۆرە هاوسەنگیەكی چیرۆكی دروست كراوە، بەڵام سەرچاوەی خولیاپەروەریو هیوای كچۆڵەش كۆتایی پێهاتوە. لە شوێنگەی یەكەم دا، خوێنەر چاوی بڕیبوە دوارۆژ: ئایا پێوەندیەك لەنێوان ئەفسەرەكەو كچەكە دروست دەبێت؟ لە شوێنگەی دووەم خوێنەر ئاور لە رابردوو دەداتەوە: ئوه رارد كێبوو؟ چی كرد؟

لە تاووتوێی چیرۆكەكانی "تارماییەكان"ی هێنری جیمزدا، تۆدۆرۆف پیشانیدا كە بەردەوام پیواری مایەی سەرەكیە. تەنانەت لەناوی بەشێك لەم چیرۆكانەدا، ناوی كەسانێكی ئامادە نەبوو (غایب) (یان تارماییە ئامادەكان)ە: سێردومینیك

فراند، سێر ئێدمۆند ئێرم، مود - ئولین، ونوناوۆنسێن. دەسمایەی سەرەکیی تەواوی چیرۆکەکان ئەمەیە: "ئارایی جەستەیی ژین لەنێو ئەبا" تاووتوێی تۆدۆرۆف لە"چیرۆکی هەڤالان"ی هێنری جیمز دوابەدوای سەلماندنی ئەم خاڵە نووسراوە.(٩٧) لەم چیرۆکەدا، پیاوێك تارمایی دایکی لە چرکەساتی مەرگی دایکی دەبینێ. ژنێکیش تارمایی باوکی خۆی لە چرکە ساتی مەرگی باوك دەبینێ. چیرۆك گێڕەوە ژنێکی گەنجە، دەزگیرانی پیاوەکەیەو هاوڕێی ژنەکەیە. ئەو سەری سوڕماوە لەم دوو رووداوەو هەوڵ دەدا تا "دوو شایەتحاڵ" بە یەکتر بناسێنێ. بەڵام هەموو هەوڵەکانی بەهۆی هۆکاری هەمەچەشن بەرەوڕووی شکست دەبێتەوە. دواجار ژنەکە دەمرێو پیاوەکە بە دەزگیرانەکەی دەڵێ کە ژنی ناوبراوی لە ساتی مردن دا دیوە. گەر بە ڕاستی وابێ یان لەپەیکەری تارماییەکدا بێ؟ گرنگ نیە گرنگ ئەوەیە کە لە ئارادابوونی جەستەیی لە ژیان دا نەلواو بوو ﴿!!﴾ نموونەیەکی دیکەی چیرۆك "مود ئولین"ە. کوڕە لاوێك بە ناوی مارمادوك شەیدای کچێکە بە ناوی مود ئولین کە پانزدە ساڵ لەوەوپێش مردوە. بەڵام کوڕەکە لەو باوەڕەدایە کە مودئولین زیندوویەو دایكو باوکی کچەکەش لەگەڵ ئەو دا هاوڕان. لە رێگەی گێڕانەوەی "وینیا" کە هاوڕێی مارمادوکە تێدەگەین کە ئەو لەگەڵ کچەکە "ژینی هاوبەش پێك دێنێ"و پاشان کچەکە "دەمرێ"! مارمادوکیش "لەپاش ئەو دەمرێ". ئێستا لاوینیا پەرە بەم باوەڕە دەدا. بە پێی ئەم چیرۆکە "ئارایی" بە واتای مەرگەو "پیوار" بە واتای ژیان. لە چیرۆك دا، رابردوو گرنگییەکی چارەنووسسازی هەیە. "ژینی دووەمی مود ئولین" دەرەنجامی هزری ئەوانیتره لەهەمبەر ئەو و رابردوو، کاتێك کە ئەو بە ڕاستی لە ژیان دا مابوو. هێنری جیمز دەگاتە ئەو ئەنجامەی کە: "هەتاکوو زیاتر بڕوانینە رابردوو، زیاتر لە شتەکان تێدەگەین". بڕواهێنان بەوە کە لە جیهانێك

دا کە دێتەوە یادی خەڵکیتر دەژین، هاودڵی کردنە لەگەڵ جیمز دا. جیهانێك کە بە واتای جەستەیی بۆ کەسانیتر پیوارەو لە یادەوەریی ئەوان بۆکاتی بەسەرچوو واتای هەیە. کەوابوو "مەرگ چاووگەو گەوهەری ژیانە. رابردوو ئێستای داهاتوویە. وڵام بەر لە پرسیار دێتە گۆڕێ".[٩٨]

چیرۆکێکیتر هێنری جیمز "میحرابی مردووان"ە کە (کامڵ)ترین نموونەی ئەم گرووپە لە بەرهەمەکانیەتی [٩٩]. ئێسترانسۆم کەسیەتیی سەرەکیی چیرۆکەکە، مردووان دەپەرستێ. ئەو تەنیا پیوار دەناسێو جگە لەو هیچ شتێکی ناوێ. دەزگیرانەکەی دەمرێو ئەو دڵ بە بیرەوەریو یادی دەزگیرانەکەی دەسپێرێ. رۆژێك یەکێك لە هەڤالانی کە هاوسەرەکەی مردبوو، هاوسەرە تازەکەی بە ئێسترانسۆم دەناسێنێ. ئەو تەواو دادەهێزرێ. "ژنی زیندوو" پەسند ناکا، دەڵێ کە هاوڕێیەکەی خەیانەتی لە بیرەوەری هاوسەری راستەقینەی خۆی کردوە، ژنی زیندوو بە لای ئەوەوە بێبایەخەو بیرەوەریی مردوو بە ڕای ئەو بە واتای راستەقینەی بوونەوەرێکی زیندوویە. رۆژلە دوای رۆژ زیاتر دەبێتە مردوو پەرست. بڕیار دەدا مێحرابێك بۆ مردووەکانی دروست بکا. بۆ هەر مردوویەکی تازەی کەسوکاری خۆی ("ژمارەشیان چەندە زۆرە!") مۆمێك لەم مێحرابە دا هەڵدەگیرسێنێ. مێحراب بە مانای بوونی بیرەوەرییەکانیەتی. مەرگ تاوانەکانو خراپەکارییەکان دەبەخشێو چاکە دەسەپێنێ. "دانیشتوانی مێحراب" بە لای ئێسترانسۆمەوە نزیکترین کەسن. تەنیا شوێنی ئەو لەم مێحرابە دا بەتاڵە. ئێسترانسۆم لەگەڵ ژنێکی گەنج ئاشنا دەبێ، ئەو ژنە شەیدای هاوڕێی ئێسترانسۆم بوو، ئەو هاوڕێیەی کە هەرگیز بەهۆی بێوەفایی لەهەمبەر بیرەوەرییەکانی هاوسەرە مردوەکەی لێی خۆش نەببوو. ئەو هاوڕێیە مردوە، تەنیا مردوویەك کە مۆمێك سەبارەت بەو لەمێحرابەکە دا ناسووتێ. بەڵام ژنە

لاوەکـە شـەیدای ئـەم مـردوویەیەو داوا لـە ئێسترانسـۆم دەکـا: "مۆمێکـی بـۆ هەڵبکە"، ئێسترانسۆم دەڵێ: ناتوانم. ژنەکە دەڵێ: "کەوابوو ماڵاوا". مەرگ ژینی مـردووان دیـاری دەکـا، کاتـێك ژنەکـە دەڕوا ئێسترانسـۆم بـە راسـتی هەسـت بـە تەنیایـی دەکـا، ئـیدی هۆگـری هـیچ شـتێك نـیە، تەنانـەت مـردووەکانیش ناتوانن دڵنەوایـی لـێ بکـەن. دەبینـی کـە مـردووان جارێکـی دی دەمـرن. لە پێکەوتوو و نەخۆش دەچێتە کەلیسا. لـە دڵـی خـۆی دا هـاوڕێ بێوەفاکـەی خۆی بەخشیوە، ئـیدی ئـەوین، کیـنەو هاوڕێیەتـی لـە گۆڕێدا نیە. مەرگی پەتی بەبێ ئەوەی گوێ بداتـە ئـەو کەسـەی کە دەمرێ، هەیە. لێبووردن گەورەترین لەمپەری لەبەردەمی مـەرگ دا تێك شکاندوە. ژنەکەش دێتە کلیساو ئێسترانسۆم لە ئامێزی دا دەمرێ. وەکـوو ئـەوە وابـوو هۆگریـی ئـەو بە پیوار و مەرگ بیانووی ژیانی بوو، ئێستا بە واز هێـنان لـە مردن، تەنیا دەتوانێ بمرێ. پیوار مایەی سەرەکیی کورتە چیرۆکی هێنـری جیمـزە کـە لە دوایین رستەی وتاری تۆدۆرۆڤ دێتە گۆڕێ، بە چەشنێکی هەمـە لایەنـە، ئـەم ڕسـتەیە شـوێنگەی دانـەر لـە شیکردنەوەی پێکهاتەیی دەق دا پیشان دەدا:

هێنـری جیمـز، لـە سـاڵی ١٨٤٣ لـە نـیۆیۆرك لـە دایـك بـوو. بـەڵام تا ساڵی ١٨٧٥ لە ئـوروپا ژیـا. سـەرەتا لـە پاریس، پاشان لەندەن. پاش چەند سەفەرێکی کورت بۆ ویلایەتـە یەکگرتووەکانـی ئەمـریکا، بـوو بـە هاووڵاتـی بـریتانیاو لـە چێڵسـی لـە سـاڵی ١٩١٦ دا کۆچـی دوایـی کـرد. هـیچ رووداوێکی گرنگ لە ژیانی دا رووی نەدا. ژیانـی خـۆی هەر بە نووسینی کتێبەکانی بردەسەر: دەیان رۆمان، کۆمەڵە کورتە چـیرۆکێك، بـڕگە گـەلی شـانۆییو چـەندین وتـار بەرهەمـی ژیانـی ئـەون. بـە دەربـڕینێتر ژیانـی بـە چەشـنێکی تـەواو ئاسایی تێپەڕی (هەر بەو چەشنەی کە

هـەر شـتێکی هەنووکەیی ئاسایییە): بەرهەمەکانی کە بە شێوەیەکی بنەمایی لە پیوار دابوون، ئەم خاڵەیان بەهێزتر دەرخست.(١٠٠)

تێبینی وەرگێڕ:
⋆ قوو: باڵندەیەك لە شێوەی قازو مراوی، مل بەرزو سپی رەنگە.

پەراوێزەکانی پاری نۆیەم

1. T.Todorov, Nous et les autres, Paris, 1989.
ئـەم پەرتـووکە هـەروەك لـە ناوونیشـانی دووەم دەردەکەوێ، لەبارەی شێوەی مامەڵە کردنی فەرانسیەکان لەتەك "مژارێکی دیکە"یە. لەو دا تیۆرەکانی گۆبینۆ، مۆنتێنی، مۆنتێسکیۆ، رێـنان، میشلە، پێگی، شارتۆ بریان، لۆتی، لیۆشتراوسو... لەمەڕ "ژیارە فەڕانسیەکان"و لە بنەڕەت دا چەمکی "ئەوی دی" تاووتوێ کراوە.
2. T.Todorov, La conquete, le l'Amérique Paris, 1982.
بەرهەمێکـی تـری تـۆدۆرۆڤ لـە بـواری ئاخـێو و تیۆریـی سیاسـی، وتارێکی کورتە بەڵام زۆر سەرەنج راکێشە لەمەڕ ژان ژاك رۆسۆ:
T.Todorov, Frele bonheur, Paris, 1985.
٣ـ بـۆ نمـوونە تـۆدۆرۆڤ لـە دوایـین کارەکەی "ئێمەو ئەوان" هەر چەند کەڵکی لە مێتۆدی پێکهاتەگەرایـی لـە خوێـندنەوەی دەقەکانـدا وەرگـرتووە، بـەڵام (تارادەیەك بەهۆی چیەتیی کارەکـەی کـە لـە پانتایـی فەلسـەفەی رامـیاری دایـە) لە مێتۆدگەلی تریش کەڵکی وەرگرتوە. خـۆی باسـی لـە بەرهەمـی هزرمەندانـی جیـاواز چەشـنی یۆرگـێن هابێرماس، هانا ئارێنتو ریمۆن ئارۆن کردوە کە کاریگەریان لەسەر ئەو داناوە:
T. Todorov, Nous etles autres, P.15.
4. T.Tdorov, Poétique, Paris, 1973, P.15.
5. Ibid., P.16.
6. Ibid., PP. 19 – 20.
7. T.Todorov, Poétique, de la prose, Paris, 1971, PP.241 – 253.
8. Ibid., P.245.
9. Ibid., P.246.

١٠ـ بڕواننە وتاری "ئەدەبیاتو زمان" لە:
T.Todorov, Poétique de la prose, P.32.
تۆدۆرۆڤ مێتۆدی دەربڕینو توخمەکانی فۆرمیکی چیرۆکی، بە شتێك جگە لە بابەتە زمانناسانەکان، نازانیو لەسەر بنەمای سیمبۆلە زمانییەکان بە دوای ڕێسا ڕێزمانییەکان چیرۆك دەگەڕێ.
11. E.Benveniste, Problems de linguistiqu générale, Paris, 1987, Vol. I, P.17.
12. T.Todorov. ed, théorie de la littérature, Paris, 1966, P.48.
بڕواننە پاری دووەمی ئەم کتێبە.
13. Ibid., PP.128 -129.
14. E.Benveniste, op.cit, Vol.1, P.290.
١٥ـ تامەزرۆیی ئێمە بۆ دووبارە خوێندنەوەی ڕۆمانێكو چەندبارە بینینی فیلمێك یا بیستنی کۆپلەیەك موسیقا، دۆزینەوەی دووبارەی "گەورە پێکهاتەی واتایی"یەتی. هەر جارەو توخمە پێکهاتەییەکان لەتەك دوا پێکهاتە بەراورد دەکەین.
١٦ـ ئەم جیاکارییەی نێوان "تیۆریی ئەدەبی"و "ڕەخنەکاریی ئەدەبی" لە بەرهەمەکانی دواتری تۆدۆرۆڤ دا نیە. خاڵی سەرەکی جیاوازیی دوو مێتۆدە، یەکێکیان واتایەکی ئەگەری لەنێو دەق دا وەدەست دێنیو ئەویتر ڕێنوێنیکەرێکە کە لە دەرەوەی دەق دایە. ئەم خاڵە هەڵبەت چەشنی بنەمای بەڵگە هێنانەوەی بەرزە ئاستیی مێتۆدی پێکهاتەگەرا ماوەتەوە، بەڵام ناتوانین مێتۆدی یەکەم بە تیۆرییو دووەمیان بە ڕەخنەکاریی ئەدەبی بزانین.
17. E.Benveniste, op.cit., Vol.1, PP.238 – 239.
18. T.Todorov, Poétique de la prose, PP.37 – 38.
19. Ibid., PP.38 – 39.
20. T.Todorov, Poétique, Paris, 1973.
21. T.Todorov And O. Docrot, dictionnaire encyclopédique des sciencis du langage, Paris, 1972.
22. T.Todorov, les genres du discours, Paris, 1978, PP.13-26.
23. Ibid., P.15.
24. Aristotle, The works, Vol? 1: Rhetorica/ Poetica, ed, W.D.Ross, Oxford, 1971, 1447 a.
25. T.Todorov, Théories du symbole, Paris, 1985.
بڕواننە پاشکۆی سێیەم لە کۆتایی کتێبەکە.

26. Grammaire du Récit.
٢٧ـ بڕواننە وتاری "بنەمای کورتە چیرۆكو ڕۆمان" لە نووسینی ڤیکتۆر شکلۆفسکی لە:
T.Todorov éd, Théorie de la littérature, PP.170 – 196.
28. T.Todorov, Poétique de la prose, PP.118 – 128.
29. T.Todorov Littérature et significaion, Paris, 1967.
T.Todorov, Grammaire du Décaméron, The Hague, 1969.
30. T.Todorov, Poétique de la prose, PP.122 - 123.
چیرۆکی "گۆزە شەراب"ی بۆکاچیۆ ساکارە: پەرونلا دڵخوازەکەی لە پیاوی مێردەکەی دێنێتەماڵەوە. مێردەکەی دەگەڕێتەوە، پەرونلا وا نیشان دەدا کە ئەو کوڕە لاوە بۆ کڕینی گۆزە شەراب هاتوە؛ مێردەکەی فریو دەداو دەینێرێتەوە گۆزەخانەکەو هەردووك پێکەوە دەکەونە ڕامووسانو مێردەکە ناچار دەبێ گۆزە شەرابەکە بۆ ماڵی "کڕیار" بگوازێتەوە.
Boccaccio, The Decameron, Trans. G.H. Mc William, London, 1972, PP.527 -531.
لە فیلمی "دیکامیرۆن"ی پییەر پائۆلۆ پازۆلینی (کە شارەزای نیشانە ناسی بوو) جەخت لەسەر گەمژەیی مێردەکە کراوە. سیفەتێك کە "مافی تازەی" پەرونلا سنووردار دەکاو پەیوەستی دەکا بەخۆیەوە.
31. T.Todorov, op.cit., P.128.
32. Ibid., P.121.
33. Ibid., P.246.
34. ibid., P.79.
35. Ibid., P.80.
36. T.Todorov Grammair du Décaméron, P.72.
37. T.Todorov Poétique de la prose, PP.92 -99.
٣٨ـ ژاك ریوت فیلمی لانگی بە "کوودەتایەك دژی تێگەیشتنی ڕەها" زانیوە: "فیلمەکە سنوورەکانی ڕاستنوێنی دەستنیشان دەکا":
Cahiers du cinema, 76, novembre 1957.
39. T.Todorov, op.cit., PP.97 – 98.
40. T.Todorov, Poétique, P.30.
41. Ibid., P.P.36 – 37.

42. T.Todorov, Introduction a la littérature fantastique, Paris, 1976, P.45.n.

43. T.Todorov, op.cit., P.60.

"لـەو دەریایەدا ماسیەکم دی کە درێژیەکەی ٢٠٠ میتر بوو"و "لە هێندێك لە دورگەکان باڵندەیەکی گەورە هەیـە کـە پێی دەڵێن رۆخو بەچکەکانی خۆی بەگۆشتی فیل دەژێنێ"و ئـێمە پـێکەوە دەدوایـن لـە ناکاو هەتاو لەبەرچاوان بزر بوو و تاریکی باڵی بەسەر رووناکی رۆژ دا کێشا. کاتێ سـەیری ئاسمانمـان کـرد بۆ ئەوەی بزانین لەمپەری بەردەمی خۆر چیە، لـەناکاو دیـتمان باڵەکانـی رۆخ خـۆری داگـرتوەو تاریکـی دەوروبەرمانـی تەنـیوە": هـزار و یکشب، ترجمه عبداللگیف گسوجی، تهران، ١٣٥٧، ج ٤، ص ١١١، ص ١١٤، ص ١٣٣.

44. T.Todorov, Les genres du discours, PP.44 – 60.

45. T.Todorov, I, Introduction a la littérature fantastique, P.8.

46. Ibid., P.9.

47. Ibid., P.26.

٤٨ـ ب. کروچـه، کلـیات زیباشناسـی، تـرجمه ف.روحانـی، تهـران، ١٣٥٨، ص‌ص ١٢٠ — ١١٠ (بازگفت از ص ١١٥).

49. G.Genette, figures, Paris, 1979, Vol.2, P.15.

50. C.Guillen, Literature As system, princetion u.p., 1971, P.376.

51. Ibid., P.390.

52. Ibid., P.121.

هێمای گێلین بە "وتارگەلێك لەمەڕ شێعری قارەمانێتی"یە کە ڤۆلتێر نووسیویەتی.

53. N.Frye, Anatomy of criticism, pricetion u.p., 1973.

54. T.Todorov, Introduction a la littérature fantastique, PP.61 – 71.

N., op.cit., PP.246 – 326.

هەروەها بڕواننە پاری چوارەمی کتێبی فرئای.

55. T.Todorov, op.cit., P.22.

56. Ibid., P.35.

57. Ibid., P.36.

58. G.De. Nerval. Aurélia, ed. B.Didier. Paris. 1958.

لـەم کتێـبە دا، هەم بڕگەگەلی چاپ نەکراوی "ئۆرلیا" بەدی دەکرێ، هەم راڤەگەلی بئاتریس دیدیە بەدی دەکرێ کە سەرنج راکێشە.

59. T.Todorov. op.cit., PP.44 – 45.

٦٠ـ رۆژە لێسکۆ، ژیلبێـر لازار، رنـە لولو و ئاندرێ برتۆن باسیان لە لێکچوونی دوو بەرهەم کـردوە. هانـری ماسـە لـە زاری رۆژە لێسکۆوە دەگێـڕێتەوە کە هیدایەت رۆژێك پێی وتبوو: "زۆر بـە داخـەوە کـە نێـروالم زۆر درەنـگ ناسـی"و جـەخت دەکـا کـە "دیـد، تێگەیشـتنو هەسـتی هـەردوو نووسـەرەکە" یەکسان بـوو و ژیـانو هەڵسوکەوتی رەوشتیشیان لـە یەکتر دەچوو:

درباره صادق هدایت، ترجمه و تدوین ح.قائمیان، چاپ سوم، تهران ١٣٤٣، ص‌ص ١٤٦ — ١٤٤.

پاستۆر ڤالێـری رادۆ نووسی کـە هـیدایەتو نێـروال یەکسان ژیانو "هەردووك لە پێڕەوی کردنی بنەما فکریو مەعنەویەکانی دەوروبەریان لایان دا" (هەمان سەرچاوەی پێشوو، ل ١٢٢).

٦١ـ ص.هدایت، بوف کور، چ ٧، تهران، ١٣٣٨، ص ١٢، ص‌ص ٥٥ — ٥٤، ص ٦٨، ص ٨٩، ص‌ص ١٠٠ — ٩٩، ص ١٢١.

٦٢ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو، لاپەڕەکانی ١٠ — ١١ - ١٧.

٦٣ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو، لاپەڕەکانی ١٤ — ١٦ — ١٧.

٦٤ـ تـۆدۆرۆف لـەبارەی "ئۆرلـیا"وە دەڵـێ کـە لـەوێ دا خولیاکانـی لە شێوەی چیرۆك گەلێك دەردەکەون. ئەم خاڵە لەبارەی "کوندە پەپووی کوێر"یشەوە راستە:

T.Todorov, op.cit., P.66.

٦٥ـ هدایت، ص، پیشین، ص ٦١.

٦٦ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو، ل ٦٢.

٦٧. هەمان سەرچاوەی پێشوو، ل ٦٨.

٦٨ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو، ل ١٠١.

٦٩ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو، ل ٩٩.

٧٠ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو، ل ٩٧.

71. T.Todorov, Symbolism et Interprétation, Paris, 1978.

72. Ibid., P.76.

٧٣ـ عبدالقاهر جرجانی، اسرار البلاغه، ترجمه ج.تجلیل، تهران، ١٣٦٦، ص‌ص ٥٢ — ٥١. ئێستا کتێبێکی گرنگی تری جۆرجانیش وەرگێڕدراوەتە سەرزمانی فارسی:

عبدالقاهر جرجانی، دلایل الاعجاز فی القرئن، ترجمه م.رادمنش، مشهد، ١٣٦٨، ص ١١٤ – ١١٣.

٧٤ـ عگار نیشابوری، تژکرهالاولیاو، تصحیح م.استعلامی، تهران، ١٣٦٣، ص ٥٨٣.

٧٥ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو، ل ١٨٣.

76. T.Todorov, op.cit., p.77.

77. Ibid., P.84.

78. Ibid., P.85.

تۆدۆرف لە کتێبی "لەسەر کاغەز"ی مارت رۆبێر فاکتی هێناوەتەوە.

79. T.Todorov, Introduction a la littérature fantastique, PP.97 – 98.

80. Ibid., P.98.

٨١ـ تۆدۆرۆف ڕەخنەی لە ژان پییەر ریشار و ڕەخنەگرانی ڕێبازی "شیکردنەوەی واتاکانی بەرهەمی ئەدەبی" گرتوە کە نەیانتوانیوە پۆلێن بەندیی هەوێنەکانی بەرهەمە ئەدەبییەکان بکەنو تەنانەت نەشیان توانیوە باسەکەش دەست پێبکەن:

Ibid., P.101.

82. Ibid., P.100.

٨٣ـ بەم پێیە "راشۆمۆن"ی بەرهەمی کۆرۆساوا فیلمێکی "فەنتازیك"ە. گێڕانەوە هەمەجۆرو فرەچەشنیی چیرۆکی کە لە دارستان دا دروست بوون، دواجار ئەنجامێکی لێ دەکەوێتەوە: نەزانی ئێمە، نەناسراو بوونی کەتوار.

84. T.Todorov, op.cit., P.165.

85. P.Penzoldt, "The Supernatural", Fiction, London, 1952, P.146.

86. T.Todorov, op.cit., PP.166 – 167.

87. Ibid., PP.172 – 174.

88. Ibid., P.174.

89. Ibid., P.179.

90. Ibid., P.181.

بڕوانە:

J.P.Sartre, Situations, Paris, 1947, vol.1, PP. 122 – 142.

91. Ibid., P.183.

92. T.Todorov, Poétique de la prose, PP.122 – 142.

تۆدۆرۆف ئەم وتارەی لە ساڵی ١٩٦٩ نووسیوەو لە ساڵی ١٩٧١ چاپی کردوە. وتاری "نهێنیی چیرۆك" تەواوکەرێکیشی هەیە کە لەژێرناوی "تارماییەکانی هێنری جیمز" نووسراوە:

Ibid., PP. 186 – 196.

93. Ibid., P.158.

94. Ibid., PP.158 – 159.

95. Ibid., P.160.

96. Ibid., P.153.

تۆدۆرۆف لە پەراوێز دا گوتەیەکی گرنگو رۆشنگەری لە زاری فلۆبێرەوە گێڕاوەتەوە. فلۆبێر لە نامەیەك دا کە بۆ گی دوموپاسان (١٥ی ئووتی ١٨٧٨) ناردوویەتی، نووسیویە: "ئایا هیچ کات بڕواتان بە هەبوونی شتەکان کردوە؟ ئایا جگە لە بەد حاڵی بوون شتێکی دی هەیە؟ جگە لە "پێوەندییەکان" هیچ شتێك راستەقینە نیە. واتە ئەو شێوەیەی کە هەموو شتێك بە هۆی ئەوەوە لەبەرچاو دەگرین". (ل١٦٠)

97. Ibid., PP.169 – 170.

98. Ibid., P.172.

٩٩ـ "مێحرابی مردووان" سەرچاوەی سەرەکیی فیلمی فرانسوا ترۆفۆ، بەناوی "ژووری سەوز" (١٩٧٨)ە. فیلمەکە هێمایەکی بە "چیرۆکی هاوڕێیان" دەکات.

100. T.Todorov, op.cit., P.185.

پاری دەیەم

نیشانەو ئاخێو: ژێنێت‌و کریستوا

هەر رۆمانێك چەشنی ژیانێکە کە لە شێوەی کتێبێك دەردەکەوێ. هەر ژیانێك سیمبۆلێکی هەیە، ناوونیشانێك، بلاوکەرەوەیەك، پێشگوتارێك، دەروازەیەك، دەقێك، یادنووس گەلێك.

نۆوالیس

١

ژێرار ژێنێت لە ساڵی ١٩٣٠ چاوی بە دنیا هەڵهێنا. لە ساڵی ١٩٤٩ لە زانکۆ وەرگیرا، هەتا ئەمرۆش ژیانی لە زانکۆ بردۆتە سەر، سەرەتا وەکوو خوێندکارو پاشان وەکوو مامۆستای زانکۆ. هەڵەچنی گۆڤاری "Poetique"ە، و سەرپەرشتیاری کۆمەڵەیەکە کە چاپەمەنی "سوی" هەر لە ژێر ئەم ناوە بلاوی کردۆتەوەو ژمارەیەك لە گرنگترین بەرهەمی پێکهاتەگەراکان لەو دا بلاو بۆتەوە. لەپاش بلاوبوونەوەی سێ بەرگی کتێبی "خوازەکان" وەکوو یەکێك لە گرنگترین توێژەرانی تاووتوێی پێکهاتەیی دەق ناسرا. (1) ژێنێت لە ساڵی ١٩٧٦ "لۆژیکی لاسایی کردنەوە"ی لەبۆ روونکردنەوە، رەخنە، تاووتوێی کامڵبوونی مێژوویی تیۆریی ئەرەستۆ، بلاو کردەوە. (2) دوو ساڵ دواتر "تابلۆ دووبارە نووسینەیی‌یەکان"ی لەمەڕ کێشەی نێوان دەقی نووسی. (3) لە ساڵی ١٩٧٩ تیۆریی "سەر دەق «Architexte»"ی لە وتارێك هەر بەناوی «سەردەق» لەمەڕ ژانرە ئەدەبی‌یەکانەوە هێنایە گۆڕێ. (4)

دواجار، لە ١٩٨٧ کتێبی "بەستێنەکان"ی بلاو کردەوە (5) و لەو دا خاڵە تایبەتی‌یەکانی ئارایی کتێب‌و پەسند کردنی دەقی تاووتوێ کرد. بابەتی بەرهەمەکانی ژێنێت، خالگەلی سەرەکی‌و ئاشنای تیۆریی ئەدەبی پێکهاتەیی‌یە؛ بەلام ئەو دەقانەی کە بۆ تاووتوێ هەڵیبژاردون (زمانێك کە گونجاو لە تەك "تیۆریی دەربڕین"ی کلاسیك بەکاری هێناوە) چەندین جار کۆنترن لەو دەقانەی کە کەسانێك وەکوو بارت، تۆدۆرۆف‌و کریستوا هەڵیان بژاردوون. (6)

بابەتی زۆر لە وتارەکانی ژێنێت، ئەدەبیاتی سەدەی حەڤدەهەم، یان فۆرمە فەرامۆشکراوەکانی دەربڕینی ئەدەبی، یان جۆرەکانی خوازەو باسەکانی تیۆریی ئەدەبی‌یە. هەرچەند هەڵبژاردنی ئەم بابەتگەلە، خوێنەری کەمتر بەرەو بەرهەمەکانی خۆی راکێشاوە، بەلام نیشاندەری دەسەلاتی ئەوە بەسەر مێتۆدی شیکاریی پێکهاتەیی دا. هەڵبەت کۆمەڵە بەرهەمێکیشی لەمەڕ ئەدەبیاتی نوێ نووسیوەو ئەم بەرهەمانە زیاتر خوێنراونەتەوەو وەرگێڕدراون‌و تاووتوێی وردتر لەبارەیانەوە لە کتێبە رەخنەکاری‌یەکان دا بەدی بکەیت. لەنێوان ئەم نووسینانەی ژێنێت دا وتارێکی درێژ کە لە سێیەم بەرگی "خوازەکان" دا لە ژێرناوی "ئاخێوی چیرۆك" کە بۆ تاووتوێی رۆمانێکی مارسێل پروست تەرخان کراوە، ناوبانگی زۆری وەدەست هێناوە. کورتە وتارێکی زۆر گرنگی ژێنێت لەمەڕ "خوازەی رەها لە بەرهەمەکانی پروست"یش لە کتێبی ناوبراو دا چاپ کراوە. وتاری "ئاخێوی چیرۆك" بە وتەی دەیڤید لاج "کامڵترین‌و پالاوتەترین نووسراوێکە کە لە پاش ئەو جیاکاری‌یەی کە فۆرمالیستە رووسی‌یەکان لەنێوان چیرۆك‌و گەلالە دایان ڕشت، بلاو کراوەتەوە". (7)

لە دەستپێکی "ئاخێوی چیرۆك" دا ژێنێت نووسی:

ئەوەی من لێرەدا دەیهێنمە گۆڕێ لە بنەڕەت دا مێتۆدێکی شیکاری‌یە. دەبینم کە بە دووی خاڵێکی تایبەت کەوتبووم‌و «ئێستاش» خاڵێکی گشتیم دۆزیوەتەوە.

دەمهەویست بەم تیۆرە خزمەتی رەخنە بکەمو بەپێچەوانەی ئارەزووی خۆم رەخنەم لە خزمەتی تیۆر بەکار هێناوە. ئەم مەتەڵە پێکناکۆکە، بە بۆچوونی من لەبەردەمی تیۆریی ئەدەبی بە گشتیو بێگومان لە بەرامبەری تەواوی کردەی ناسین دایە، کە بەردەوام لەنێوان ئەم دوو پانتاییە دراوسێیە کەرت دەبن، لە لایەکەوە بەرەورووی بابەتێکی تاقانە دەبنەوەو لە لایەکیترەوە بەرەورووی زانستێکی گشتی... دواجار تێدەگەین کە خاڵی گشتی لە جەرگەی خاڵی تایبەتی دا خۆی حەشار داوەو بە پێچەوانەی پێشداوەریی هەمووان، خاڵی ناسراو لە جەرگەی رەمزو نهێنی دایە.[٨]

هەر ئەم دانپیانانەی ژێنێت نیشاندەری چەند روویەکی گرنگی کاری ئەوە. دەیویست شتێ بنووسێو شتێکی دیکەی نووسیوە، زانیویەتی کە ئەوەی دەیەوێ بیناسێ لە جەرگەی نهێنیو رەمز دا خۆی شاردۆتەوەو دواجار نەیتوانیوە بەو "زانستی گشتی"،ئەو زانستەی کە بە کەڵکی شیکردنەوەی هەر دەقێك بێت، بگات. هەموو ئەمانە گرنگترین دەرەنجامی تیۆرین کە ـ تا ئێستا لەم کتێبە دا دیومانە ـ پێکهاتە گەرایی هێناویەتە ئاراوە. لە وتاری "ئاخێوی چیرۆك" دا ژێنێت بەهۆی مێتۆدی پێکهاتەگەرایییەوە خاڵگەلێکی سەرنج ڕاکێشو تازەی لە "گەڕان بە دووی کاتی لەدەستچوو"ی مارسێل پروست وەدەست هێناوە، ئەو خاڵانەی کە چەندین دەیە توێژەران نەیانتوانیوە بیانبینن. دۆزینەوەی دوو چەشن وەسفی پروست لە بۆ نوێژخانەی مەزن ـ یەکێکیان میتافۆریكو ئەوی دی لەسەر بنەمای خوازەی رەها ـ کارێکی پڕشنگدارە. بەڵام خاڵی گرنگ لێرەدایە کە ژێنێت ئەم دۆزینەوەیەی خۆی بە بنچینەی تیۆریەك، تەنانەت لەمەڕ بەکارهێنانی خوازەی رەها لە رۆمانەکەی پروست، دانانێ. بۆ ناسینی ژێنێت دەگەڕێینەوە بۆ وتارێکی کۆنی ئەو "پێکهاتەگەراییو رەخنەی ئەدەبی" (١٩٦٦).[٩] لەم وتارەدا، ژێنێت لە یەکەمینساڵەکانی گەشانەوەی تاووتوێی

پێکهاتەیی دەقە ئەدەبییەکان لە فەڕانسە، هەوڵی دا تاکوو بنەما تیۆریو مێژوویییەکانی ئەم مێتۆدە شیتاڵ بکاتەوە. دووبارە خوێندنەوەی ئەم وتارە لە دوو رووەوە سەرنج راکێشە. هەم ناسینی مێتۆدی کاری ژێنێت سادە دەکاتەوە، هەم بەهۆی لێوردبوونەوەی ئەو لە رابردوو، بە بەسەرکردنەوەی مێژووی سەرهەڵدانی رەخنەی پێکهاتەیی ئەژمار دەکرێت. ژێنێت باسەکەی لە چەمکی "بڕگەبەندی" (لیۆشتراوس)ەوە دەست پێکرد. ئەو بە شێوەیەکی سادەتر لە زانای گەورەی مرۆڤناسی ﴿شتراوس﴾، "بڕگەبەندی" چەشنی کردەیەکی سەرەتایی وەسف کرد: هەر شتێکمان دەست کەوێت شتێکی لێ دروست بکەین. ئەوەی دروست دەکرێ هەبوونی خۆی بەر لە هەموو شتێ منەتباری کۆمەڵە کەرەستەیەکە کە بە هۆیانەوە دروست کراوە، کەرەستەگەلێك کە شێوەی دروست کردنی ئێمەشیان پێك هێناوە. پێکهاتەیەکی تازە لە پاتۆرە لێك ترازاوەکانی پێکهاتەیەکی پێشووتر وەدەست دێنین، ئەگەر بێتو توخمەکانی پێکهاتە تازەکە، خاوەنی ئەرکی پێشوو نەبن، یان لانی کەم هەموویان درێژە بە ئەرکی پێشوو نەدەن، ئەم "یاسا"یە لەمەڕ "هزری کێویلە" یان کولتووری مرۆڤی سەرەتایی هەر بە قەد بنەماکانی هزری مرۆڤی مۆدێرن کاراو دروستە. ژێنێت پێی داگرت کە ڕەخنەی ئەدەبی، ئەم یەکیەتی توخمەکانی دەقی سەرەکیو دەقی رەخنەیی پیشان دەدا. هەر ئەو کەرەستەیە بەکار دێنێ کە بنەمای دەقی سەرەکیشە: واتە زمان، بە تایبەت زمانی نڤیسیاری؛ ئەم دووانە، واتە دەقی سەرەکیو دەقی رەخنە، ملکەچی یاسا زماننناسانەکانن؛ تەنانەت خۆبواردنیان لەم یاسایانەش تەنیا لەچوارچێوەیئەم یاسایانەدا دەشێ تاووتوێ بکرێنو بناسرێن، هەرچەند ئەم کارە بەردەوام بەئاسانی ئەنجام نادرێ. هەڵبەت ئەم خاڵە لە مەڕ فۆرمەکانی دیکەی ڕەخنەی هونەری گونجاو نیە. ڕەخنەگری مۆسیقا نەك لەدەنگ بەڵکوو کەڵك لە وشەکان وەردەگرێ، تەنانەت ئەگەر لەبارەی کۆپلەیەکی مۆسیقا بدوێ

(کە کەرەستەی سەرەکی کارەکەی لێرەدا مۆسیقاییە: «واتە» دەنگی مرۆڤە) هەمدیس بنیاتو بنەمای واتاناسانەی کارەکەی زمانە کە بە ئاسانی دەتوانین بە کەرەستەی سەرەکیی ئاخێوی رەخنەگرانە ناودێری بکەین. رەخنەگری نیگارکێشیش نەک کەڵک لە فۆرمەکانو رەنگەکان، بەڵکوو کەڵک لە وشەکان وەردەگرێ. بەڵام رەخنەگری ئەدەبی - بە ناچاری - هەمان بابەت کە لێی دەکۆڵدرێتەوە بەکار دێنێ. کەوابوو دەتوانین بڵێین کە رەخنەی ئەدەبی زمانێکە کە دەچێتە "بان زمان"و "ئاخێوێکە کە لەمەڕ ئاخێوەوە دێتە ئاراوە". (١٠)

ژێنێت ئەرکە جیاوازەکانی رەخنەی ئەدەبیی دەستنیشان کرد: ١) ئەرکی "رەخنەگرانە" لە واتای گشتیی وشەدا، کە بریتییە لە داوەریو ناساندنی بەرهەمە ئەدەبییەکان بۆ سادەتر کردنی کاری هەڵبژاردنی هەمووان: واتە خوێنەر لە رێگەی ئەو رەخنەیەی کە دەیخوێنێتەوە، کتێبی خوازراوی خۆی پەیدا دەکاتو دەیخوێنێتەوە.

ئەمە ئەرکێکە کە لە "تەکنیکی فەرهەنگی"ی هاوچەرخ (زاراوە کە ئادۆرنۆ بەکاری هێناوە نەک ژێنێت) پێگەیەکی گرنگی لە بلاڤۆکو رۆژنامەکان دا وەدەست هێناوە. ٢) ئەرکی "زانستی" کە تاووتوێی وردی دەقە ئەدەبییەکانەو ئامانجەکەی ناسینی بارودۆخەکانی هەبوونی بەرهەمە ئەدەبییەکانە (ناسینی سەرچاوەکانی بەرهەم، هەلومەرجی مێژوویی - کۆمەڵایەتیی سەرهەڵدانی، هەلومەرجی سایکۆلۆژیو دەروونی دانەرەکەی، ئەو کاریگەرییەی کە دایناوە، کاریگەرییەک کە لە دەقەکان یان بەرهەمی نووسەرانی دیکە وەری گرتووە ... هتد) کە لە "تەکنیکی فەرهەنگی"ی هاوچەرخ دا ئەم ئەرکە زیاتر لە پۆلەکانی وانەی زانکۆیی یان «گۆڤار»ە وەرزنامەییە ئەدەبیو "ئاکادمیک"ەکان دا کورت دەبێتەوە.

٣) ئەرک بە چەشنێکی تایبەتی تیۆریو ئەدەبی کە دەق بە سەرچاوەی دانایی دەزانێو، رەخنە خۆی بۆ دەقێکی "سەربەخۆ" کە تایبەتمەندیی داهێنەرانەی هەیە، دەگۆڕێت. ئەم چەشنە رەخنانە کاری نووسەرن نەک بنووس «Ecrivants» خاوەنی پەیامێکی زیاترە لە پەیامی ئەو دەقەی کە تاووتوێی دەکەن. ژێنێت نووسینەکانی "سێنت بوو"و مووریس بلانشۆی بە نموونەگەلێکی ئەم چەشنە دەقە لە قەڵەم دا. (١١) لەوانەیە خوێنەر لە رەوتی ئەم چەشنە رەخنانە دا دوو ئەرکی پێشوو بدۆزێتەوە، واتە رێنوێنیی خوێندنەوەو رێنوێنی کردن لەبۆ توخمە بان دەقییەکان، بەڵام خاڵی سەرەکی بەهەر حاڵ خودی دەقەکەیە. بە ڕای ژێنێت ئەم چەشنە رەخنەیە دەقی ئەدەبی بە چاوگە، سەرچاوەو واتادار «Referent»ی کاری خۆی دەزانێ.

ئەدەبیات لە بنەڕەتەوە لەسەر بنەمای زمان دانراوەو رەخنەی پێکهاتەییش بەکارهێنانی مێتۆدە زمانناسانەکان دەسەپێنێ. ژێنێت پێی داگرت کە دۆزینەوەی ئەم خاڵە هەوڵی سەرەکیی فۆرمالیستە رووسییەکان بوو. (١٢) بە ڕای ئەوان دەتوانین بەهۆی رەمزەکانەوە لە پەیام تێبگەین؛ ئەمە بڕیارێکە کە دواتر لیڤی‌شتراوس دووپاتی کردەوە: "لە ئوستوورەناسی دا چەشنی زمانناسی شیکردنەوەی روخسارەکانو فۆرمەکان بە شێوەیەکی کتوپڕ، خاڵی واتا دەهێنێتە گۆڕێ". رۆمەن یاکۆبسێن هەنگاوێکیتر چووە پێشەوەو لە ساڵی ١٩٢٣ دا لە تاووتوێی شێعری چێک دا لەنێوان بەهاکانی کێشناسی یان ئاوازی تاک یەکەی دەنگیی « Phonator یان – Voice»و بەها ئاماژەئاسا واتاییەکەی پێوەندییەکی دۆزیەوەو لە گرنگیی چەمکی جیاکاریی فۆنۆلۆژیک لە سیمانتیک دوا، ئەو زانی کە هەر زمانەو بە شێوەیەک ئەم پێوەندییەی نێوان جیاکاریی فۆنۆلۆژیکو واتا دەخوڵقێنێ: «زمانی» رووسی لە رێگەی جیاکاریی توندییەکان «ی دەنگ» ، یونانی لە رێگەی درێژییەکان، سێربی لە رێگەی

جیاکاری لە کپی‌و گڕی ﴿یان بەرزی‌و نزمی﴾.[١٣] ژێنێت نووسی کە پێکهاتە گەرایی تەنیا مێتۆدێك نیە، بەڵام هەر هەمان ئەو شتەیە کە ئێرنێست کاسیرەر بە "مەیلی گشتیی هزر" ناودێری کردوە.[١٤] ئەو مەرجی یەکەمی بە "تێگەیشتنی پێوەندی‌یە ناوەکی‌و پێکهاتەیی‌یەکانی دەق" دەزانی‌و نووسی کە تەواوی هۆکارە دەرەکی‌یەکان دەبێ وەکوو خاڵگەلی لاوەکی بەلاوە بنرێت‌و فۆرم بە خاڵی سەرەکی دابنرێت. بە بۆچوونی ژێنێت ڕێبازی "شیکردنەوەی واتاکانی بەرهەم" بمانەوێ یان نەمانەوێ سەر لە کۆمەڵە هەوێنێکەوە دەردێنێ کە ئەویش فۆرمی نارێکی پێکهاتەیە[١٥] واتە ریشاڵێك لە مێتۆدی دروست‌و شیاو لە ﴿شێوازی﴾ کارکردنی پەیڕەوەکانی ئەم ڕێبازە دا بەدی دەکرێ، چونکە دواجار دەبێ لە دوا پێکهاتە بکۆڵنەوە کە لە کۆی پێوەندی‌یەکانی نێوان هەوێنەکان پێك هاتوە، بەڵام چونکە ڕێگەی گەیشتن بەم پێکهاتەیە نازانن، لە هەوێنەکانەوە نەك لە فۆرمەوە دەست پێ‌دەکەن‌و پێویستیی بەکار هێنانی مێتۆدە زمانناسانەکان لەبەرچاو ناگرن‌و دواجار ئەنجامی هەڵە وەدەست دێنن. ژێنێت نموونەی لە بەرهەمی ئەم ڕەخنەگرانە هێناوەتەوە تاکوو پیشان بدا کە وێنایەکەیان لەبۆ دواپێکهاتە لە زەین دا بووە. ئەو کتێبی "جیهانی گوماناویی مالارمە" بەرهەمی ژان پی‌یەر ریشاری بە نموونە هێناوەتەوەو هەمدیس وێژی‌یەکیشی لە کتێبی "فۆرم‌و ئاماژە"ی ژان ڕۆسە باس کردوە؛ ئەم دوو نووسەرە لەم نموونانەدا قامکیان بۆ "پێکهاتەی تایبەتیی بەرهەمی ئەدەبی" ڕاکێشاوە [١٦] نموونەیەکی دیکەی لە وتارێکی ژۆرژ پولە هێناوەتەوە کە لەو دا پولە جەختی کردوە کە دەبێ دانەر بە لاوە بنێین‌و بەرهەم وەکوو "کردەی مەعنەوی‌و هزرڤانانە" لەبەرچاو بگرین‌و پەیامەکەی هەر لە سەرەتاوە بهێنینە ئاراوە". [١٧] ژێنێت ڕەخنەی لە پولە گرتوە، چونکە بنەمای بەرهەم پشت گوێ دەخاو پەیام لە هاتنەدی بەرجەستە واتە پێکهاتەی بەرهەم دا نادۆزێتەوە؛ لە

درێژەدا دەڵێ بە پێچەوانەی مێتۆدی ڕەخنەگرانی ڕێبازی "شیکردنەوەی واتاکانی بەرهەم" پێکهاتەگەرایی کلیلی چارەسەر کردنی گرفتەکەی دۆزیوەتەوە. لەم رووەوە، جیاکاریی بەرهەمە ئەدەبی‌یەکان "بە پێی واتاکەی" بۆ تاووتوێی پێکهاتەیی دژواری‌و گرفت ناخوڵقێنێ: "دەتوانین بواری ئەدەبی بکەینە دوو بەش: ئەدەبیاتی "زیندوو" کە واتاکەی بۆ ڕەخنەگری ئەدەبی ئاشنایە، چەشنی باسە یەهوودی یان یۆنانی‌یەکان کە پۆل ریکۆر دەیانناسێ‌و ئەو ئەدەبیاتەی کە هەرچەند هێشتا ناتوانین بە "مردوو" ناوزەدی بکەین، بەڵام واتاکەی "ونبوو"یە، چەشنی کولتووری ئوستوورەیی‌و توتمیك".[١٨] بە بۆچوونی ژێنێت پێکهاتەگەرایی دەتوانێ لەم پانتایی دووەمەدا بە شێوەیەکی بەهێز وەکوو پانتایی یەکەم دەق تاووتوێ بکا. چونکە لە هەردووك دا واتا لە ڕێگەی فۆرمەوە بەدەست دێنێ. "ناسینی فانتۆماس‌و ریش شین بە یارمەتیی هەمان ئەو ئامرازانەی کە سوان یان هاملێت بەهۆیانەوە دەناسرێن" (١٩) چەندساڵێك دواتر لە کۆتایی کتێبی "تابلۆ دووبارە نووسینەیی‌یەکان" ژێنێت ئەم باسەی کامڵتر کردو نووسی دوو چەشن پێکهاتەگەرایی لە پانتایی خوێندنەوەی دەق دا هەیە. چەشنی یەکەم، پێوەندیی بە پێکهاتەی ناوەکیی دەقەوە هەیە؛ وەکوو تاووتوێی یاکۆبسێن‌و لیۆشتراوس لەبۆ شێعری "پشیلەکان"ی بودلێر، چەشنی دووەم مێتۆدێکە کە لێئوشتراوس لە کتێبی "لۆژیکی ئوستوورەکان" دا بەکاری هێناوە، واتە بە یارمەتیی دەقێکی (ئوستوورەیی) دەقێکی (ئوستوورەیەکی) دیکە "دەخوێنێتەوە"و لێکی دەداتەوە[٢٠] ژێنێت لە هەمبەر دروستیی مێتۆدی ئیشکردنی خۆیەوە ئەدیبێکی سەرسەخت‌و پێ‌داگر نیە. ئەو شتانەی کە ئەو بە کەم‌و کووڕیی مێتۆدەکانی خەڵکانی‌تر دەیانزانێ، دەژمێرێ، بەڵام لەو باوەڕە دایە کەبەشێك لە هەقیقەتی مێتۆدۆلۆژیك بە لای ئەوانەوەیە. ئەو یەکێك لە یەکەمین نووسەرانی پێکهاتەگەرایە کە ڕای گەیاند مێتۆدی پێکهاتەگەرایی لە

شوێنێك دا دەگاتە مێتۆدی هێرمێنۆتیکی ئەدەبیو ئەم خاڵە بەو واتایەیە کە هەموو هەقیقەتەکان لە لای پێکهاتەگەراکانەوە نیە: "لەبارەی بەرهەمێکی یەکگرتوو رەخنەی هێرمێنۆتیك باس لە زمانی نوێکردنەوەی واتاو دووبارە خولقاندنەوەی ناوەکی دەکاو رەخنەی پێکهاتەیی لە گوتاری ناوەکیو نۆژەن کردنەوەی دەدوێ".[٢١]

تەنانەت ژێنێت هێندە چووە پێشەوە کە هەر دوو رێبازەکەی بە "دوو چەشنە ئامازەو تەواوکەری یەکتری" دایە قەڵەم. لە نێوان دەیەی ١٩٦٠ پێشبینیی ئەم نزیکایەتییە ئاسان نەبوو و ئامرازەکەشی پێویستیی بە ئازایەتیی هزرمەندانە بوو. لەو رۆژانە، تەنانەت رۆلان بارت بیری لە دروستکردنی "سیستمی پێکهاتەگەرا" دەکردەوەو هێشتا باسی لە "چەشنێك لە زانستی ئەدەبی" دەکرد. لە رەوتی کامڵبوونێکی تری رەخنەی پێکهاتەیی، نزیکەی یەك دەیە دواتر تەوەرەکانی هێرمێنۆتیك دەستیان پێکرد، ژێنێت لەم خاڵە تێدەگەیشت کە "رەخنە بەردەوام تازە دەبێتەوە"و لە بەرهەمەکانی دا ئاسەوارێك لەو دوگمو دڵنیاییو تەنانەت دەتوانین بڵێین بەرچاوتەنگیانە نیە، خاڵگەلێك کە لە بەرهەمەکانی دارێژەرانی هەر قوتابخانەیەکی نوێ دا کەم تا زۆر بەدی دەکرێ. ژێنێت لە درێژەی هەمان وتاری "پێکهاتەگەراییو رەخنەی ئەدەبی" دا نووسیویەتی:

ئاماژەیەکی تازە دەقاودەق واتایەکی تازە نیە؛ پێوەندییەکی نوێ لەنێوان فۆرمو واتایە. ئەگەر ئەدەبیات بە هونەری ئاماژەی واتایی بزانین، کەوابوو دەبێ دان بەوە دابنێین کە بەردەوام تازە دەبێتەوەو هاوکات لەگەڵ ﴿ئەدەبیات﴾ دا رەخنەش چ لە واتاو چ لە فۆرم دا نوێ دەبێتەوەو گۆڕان بەسەر پێوەندیی واتاو فۆرم دێنێت. لەم رووەوە رەخنەی نوێ لە "واتاکان" یا "مێتۆدی دەربڕین" دا هەمان ئەو شتانە دەدۆزێتەوە کە رەخنەی کۆن لە "ئایدیاکان"و "هەستەکان"دا دەی دۆزیەوە. واتایەکی کۆن ئێمە دەگەیەنێتە فۆرمێکی تازەو هەر ئەم بزاوتە، هەموو بەرهەم دەگۆڕێت.[٢٢]

ژێنێت لە وتارێك دا لە بارەی رۆلان بارت کە لە نێوان ساڵانی دەیەی ١٩٦٠ دا نووسیویەتی، واتای خوازەی روونکردۆتەوە.[٢٣] ئەم چەمکە لە هزری ئەو دا گرنگیەکی زۆری هەیە؛ دەزانین کە ئەمە سەردێڕی سێبەرگ لە کۆمەڵەیەك لە گرنگترین وتارەکانی ئەوەو رێخۆشکەری تێپەڕین لە سیستمی ئاماژەی زمانی بۆ سیستمی ئاماژەی شێعرییە. ژێنێت نووسیویەتی ئەگەر وشەیچارۆگە پەیڤێك بێ کە ئاماژە بە واتا یان ئاماژە پێکراوێکی وەك چارۆگەی کەشتی بکات، لە تەك نیشانەیەکی زمانی بەرەوڕووین، بەڵام ئەگەر چارۆگەی کەشتی وەکوو کۆی شتێ کەشتی لەبەرچاو بگرین، لەگەڵ جۆرە رەمز، هێما یا خوازەی وشەیی بەرەوڕووین. ئەگەر هاتوو بەشێك لەشتێکمان بە نیشانەی کۆی ئەو شتە گریمان کرد، ئەمە خۆی دەربڕینێکی خوازەییە. لێرەدا ئێمە لە ئاماژەی زمانی تێپەڕیوینو بە سیستمێکی ئاماژەی تازە گەیشتووین. ژێنێت خۆی دەڵێ: "سیستمی سیمیۆلۆژیکی کە لەو دا چارۆگە بتوانێ لە جێی کەشتی بەکار بێت، سیستمی خوازە وشەییەکانە. سیستمێکی دیکەی سیمیۆلۆژیك کە لەو دا خوازەیەکی وشەیی بتوانێ ئاماژە پێکەرێك بێت بۆ ئاماژە پێکراوی شاعیرانە، تیۆریی دەربڕینە".[٢٤] کەوابوو سێ سیستمی ئاماژەی زمانی، ئاماژەی خوازەیی، ئاماژە لە تیۆریی دەربڕین دەناسین. نموونەکەی ژێنێت خوازەی رەها بوو. هەڵبەت بەکارهێنانی میتافۆریش لەو سێ سیستمە ناوبراوەدا دەشێ و دەگونجێ. ئەگەر وشەی نێرگز لە جێی گوڵی نێرگز بەکار بهێنرێت، لە تەك ئاماژەی زمانی دا بەرەوڕووین. ئەگەر لە جێی چاوی یار بەکار بێت لە گەڵ میتافۆر کە فۆرمێکی خوازەیە سەروکارمان هەیە. بەڵام لە سیستمی سیمیۆلۆژیکی تیۆریی

دەربڕین دا ئەم خوازە وشەیییە خۆی دەتوانێ بە واتایەکی شاعیرانە بەکار بێت، بۆ نموونە لە دێڕە شێعرێکی حافز دا:

"غلام نرگس مست تو تاجدارانند   خراب بادەی لعل تو هوشیارانند ﴿٭﴾

نێرگز مێتافۆرێکە لەبۆ چاوی مەستی یار (کە لە شێعری کلاسیکی فارسیدا ئەم میتافۆرە چەندین جار بەکار هاتوە) لێرەدا، لە ئاستی تیۆریی دەربڕین دا بە واتایەکی شاعیرانە بەکار هاتوە، واتە بە واتایەك کە تێگەیشتن لێی ئاسان نیەو لە بنەڕەت دا واتایەکی کۆتایی نیە. بۆ نموونە دەتوانین وا گریمان بکەین کە مەبەستی حافز لە بەکارهێنانی میتافۆری نێرگز، هێما بۆ "ڕەحمەتی خوا"یەو تیشکدانەوەی (زات)ی ئیلاهی بە جۆرێك دەبینێ کە تاجدارەکان خزمەتکاری ﴿ئەو دووانە﴾ن. بەڵام ئەم تاك واتایە جگە لە (ئەگەرێکی واتایی) شتێکی دیکە نیە. هەر لەبەر ئەم هۆیە شێعری حافز واتایەکی تاقانە، کۆتاییو حاشاهەڵنەگری نیەو بە پێی ئاماژە هەمە چەشنەکان لەتیۆریی دەربڕین دا واتاگەلی زۆر لەخۆ دەگرێ. بنچینەی باسی ژێنێت ئەمەیە کە هەرکات خوازەی وشەیی بە پێی ڕێساکانی تیۆریی دەربڕین لە واتایەکی شاعیرانە دا بەکار بێنین، ئاماژەی واتایی هێندە فراوان دەبێتەوە کە نابێتە هیچ ئاماژەیەکی حاشاهەڵنەگر.

بە ڕای نیچە (خوازەکانی تیۆریی دەربڕین، گەوهەری زمانن)و یەکێك لە باوترین فۆرمەکانی خوازە، واتە میتافۆر، ئاسانتر لە خوازەکانی دی پیشان دەدا کە زمان بۆ گەیاندنی واتا بەس نیە. وشەکان چەشنی مەودایەك ﴿لەنێوان﴾ شتەکان، فۆرمێکی ئەبستراکتیان هەیەو لەم ڕووەوە دەربڕینی هەر پەیڤێك واتاگەلی دیکە، جگە لە واتای تایبەتیو ڕەچاوکراوی ئاخێوەری لەگەڵدایە. نیچە دەپرسێ ئایا ناتوانین بڵێین کە مرۆڤ گیانەوەرێکی میتافۆرسازە؟ خۆی وەڵام

دەداتەوە کە لە ڕاستی دا بەم چەشنەیە، دەڵێ: "تەنیا لە سایەی وزەی فەرامۆش کردنە کە مرۆڤ پێی وایە کە هەقیقەتی دۆزیوەتەوە"، تۆدۆرۆڤ لە بەرامبەر تیۆریی کلاسیکی میتافۆر کە بە ناوێزەی دەزانێ، باسی لە "تیۆریی ڕۆمانتیکی میتافۆر" کرد [٢٥] ئەگەر بڵێین ئەڤینو بە هۆیەوە واتای ئەڤین بهێنینە بەرچاو، ئاماژەی ئێمە واتایییە، بەڵام ئەگەر بڵێین ئاگرو لەو دا واتای ئەوین بهێنینە بەرچاو، کردەی ئێمە کە لە پانتایی خوازەی وشەیی دایە، "سیمبۆلیکە".[٢٦] نیچە ئەم دووانەی بە میتافۆریك ناودێر دەکردو هیچ وشەیەك واتای ئەوین نادا بە دەستەوە؛ دەیوت هیچ ﴿وشەیەك﴾ پەی بە واتا نابات. بەڵام خوازەی وشەیی ڕێگە لەبەردەم کردەی سیمبۆلیك ئاوەڵا دەکاتو ئەم جۆرەیان هەر لە بنەڕەتەوە حاشا لە هەبوونی واتا دەکات. بە شێوەیەکی تر، کردەی دروستکردنی سیمبۆل لەسەر بنچینەی بڕوا هێنان بە مەودای زمانو هەقیقەت داڕێژراوە، بەڵام کردەی ئاماژەی واتایی، حاشا لەم مەودایە دەکات. مارسێل پروستیش لە ڕێگەیەکی دیکەوە بەم ئەنجامە گەیشتبوو. ئەو نووسی "مێتۆدی دەربڕینی جوان، هەر لە بنەڕەتەوە نیە... . تەنیا میتافۆر دەتوانێ جۆرە نەمرییەك بە مێتۆدی دەربڕین ببەخشی".[٢٧] لە دوایین بەرگی "گەڕان بە دوای کاتی لەدەستچوو" دەخوێنینەوە: "مێتۆدی دەربڕین بە تکنیكو شێوازەوە پەیوەست نیە بەڵکو جۆرە دیدێکە" [٢٨] پروست میتافۆری بە ڕێگەیەك بۆ گەیشتن بە "گەوهەری شتەکان" دەزانی. بەڵام گەوهەری شتەکان لە ناوهێنان نایەت. لەبیرمان نەچێ کە پروست کاتی بەسەرچووی بە کاتی ڕابردوو نەدەزانی، بەڵکوو بە "کات لە دۆخی پەتی"دا دەیزانی. (هزرێك کە ڕەگو ڕیشەی بۆ فەلسەفەی هێنری برێگسۆن دەگەڕێتەوە). کات لە دۆخی پەتی دا هاونیهادێکە لە کاتی ڕابردوو کاتی ئێستا؛ کەوابوو کاتێك پروست دەیوت "منی ڕاستەقینە هەرگیز لە گۆڕێ دانەبووەو ناشبێتو لە دەرەوەی کات دا دەژی" ڕێسایەکی پشت بەستووی بەم

تێگەیشتنە تایبەتیە لەبۆ میتافۆر دەهێنایە ئاراوە.[٢٩] واتە پروستیش بڕوای بە نەلواو بوونی دەربڕین (و گەیشتن بە) هەقیقەتی خودیەتی ﴿= ذاتی﴾ شتەکان هەبوو. ژێنێت جیاوازی لەنێوان راپۆرت، چیرۆكو گێڕانەوە دادەنێ.[٣٠] راپۆرت، هاوڕێکی شتەکانە لەدەق دا، چەمکێکە چەشنی تانو پۆ لە بەرهەمەکانی فۆرمالیستە رووسیەکان دا. چیرۆك دوا هاوڕێکیی رووداوەکانە لە جیهانی دەرەوەی دەق دا، وەکوو چەمکی چیرۆك لە بەرهەمەکانی فۆرمالیستەکان دا. گێڕانەوە، هێنانە گۆڕی راپۆرتە. جۆرە هەڵبژاردنێکی توخمەکانو دروستکردنی هاوڕێکیی هاونشینی لە گەڵاڵە دایە. بەم شێوەیە، "لۆژیکی گێڕانەوە" شێوەی هەڵبژاردنو خستنە دەستی توخمەکانی چیرۆکە، بۆنموونە لە چیرۆکێك ﴿لەبارەی﴾ دەسرەنگینیەکانی شێرلۆك هۆڵمز تاوانێك رووی داوە، پاشان نیشانەکانی دەرکەوتوونو دواجار تاوانبار ناسراوە. بەڵام بە پێی لۆژیکی گێڕانەوە ئەم چیرۆکە بەم چەشنە گوزارشتی لێ کراوە کە یەکەم جار نیشانەکانی تاوان ئاشکرا کراون پاشان تاوانبار ناسراوەتەوەو دواجار روونکردنەوەیەك لەمەڕ تاوان هاتوە. تەنیا توخمی جیاکەرەوە لە لۆژیکی گێڕانەوە، کات نیە، بەڵام کات توخمێکی زۆر گرنگە. بنەمای باسی ژێنێت لەسەر بناغەی تێپەڕین لە ئاماژەی زمانی بۆ پانتایی دەربڕینی سیمبۆلیکە. بە بۆچوونی ژێنێت هەر "گوزارەیەکی گێڕانەوەیی" گێڕانەوەیەکە لەرووداوێکی راستەقینە یان خەیاڵی کە لە لایەکەوە لەگەڵ بابەتی گێڕانەوە واتە لەگەڵ رووداو یان چیرۆك بەیان کراوە (یان پەیوەندی بە "تەونی چیرۆك"ەوە هەیە)؛[٣١] لە لایەکیترەوە پێوەندیی بە دەربڕینی گێڕانەوەیی یان لۆژیکی گێڕانەوە کە ژێنێت بە"کردەی پێوەندیی کاری گێڕانەوەیی" ناودێری دەکرد. ژێنێت دەنووسێ: "هەر راپۆرتێك یان چیرۆکێك پەیوەستە بە سەردێڕی بەسەرهات یان ئەو چیرۆکەی کە لەژێرناوی ئاخێو یان فۆرمی دەربڕینی گێڕانەوەیی کە خۆی

هەڵیبژاردوە دەیگێڕێتەوە" [٣٢] فیکتۆر شکلۆفسکی دەیگوت هەر چیرۆکبێژێك لەبۆ چیرۆکەکەی خۆی کەرەستەگەلێك هەڵدەبژێرێت کە یارمەتی پێکهاتنی بابەتی سەرەکی بکات. لە ئەنجام دا، چەشنی گێڕانەوە پەیوەستە بە بابەتو چەشنی ئاخێو پەیوەستە بە کەرەستەکانەوە. بابەتی "یۆگنی ئونەگین" حیکایەت ئاسایەو لەم رێڕەوە دا پێکهاتەیەك دێنێتە بەرهەم.[٣٣]

ژێنێت توخمەکانی گێڕانەوەی لە وتارێکی درێژو گرنگ کە لەمەڕ رۆمانی "گەڕان لە دووی کاتی لەدەستچوو"ی مارسێل پروست نووسیویەتی، وەسف کردوە[٣٤] ئەم توخمانە بریتین لە: ١) هاوڕێکی، کە دەربڕینی لۆژیکیو زەمەنمەندیی چیرۆکە؛ هەندێ جار پێشبینیی رووداوەکانە. لەوان دا دەستپێشخەری، بۆ نموونە لە چیرۆکی "مەرگی ئیوان ئیلیچ"ی تۆلستۆی بە کۆتایی هاتنی چیرۆکەکە دەست پێ دەکا، واتە بەهۆی مەرگ، پاشان فلاشبەك، تەنانەت بۆ ساڵانی منداڵیی ئیوان ئیلیچ دەگەڕێتەوە. ژێنێت ئەم شێوەیەی بە "پێشبینی" ناوزەد دەکرد. هەندێ جار چیرۆك لە نیوەی رێگا دا بۆ رابردوو دەگەڕێتەوە، وەکوو "مادام بوواری" کە لە نیوەڕێگای باس کردنی چیرۆکەکە، وەسفی رۆژگاری منداڵیو تازەلاویی ئێما دێتە کایەوە، یان چیرۆکی ئەڤینی سوان بۆ ئیدێت کە گێڕانەوەکە لە یەکەمین بەرگی رۆمانی پروست دەپچڕێنێ. ژێنێت ئەم شێوەیەی بە "گەڕانەوە" ناودێر دەکرد. هەندێ جار کاتی گێڕانەوە (تانو پۆ) و کاتی چیرۆك جیاوازیان تێدەکەوێ، چەشنی خالگەلێك کە لە رۆمانی نوێ دا روو دەدەن، یان وەکوو دەستپێکی "ئیلیاد" کە لەپاش روونکردنەوەی شەڕی ئاشیلو ئاگامەمنوون، هۆمیرۆس رۆژانی رابردوو دەگێڕێتەوە. ژێنێت ئەم شێوەیەی بە "زمان پشێوی" پێناس دەکرد.

٢) بەردەوامیی گێڕانەوە، کە دەردەخات کام لە رووداوەکان یان ئەرکەکانی چیرۆك دەتوانی فراوان بکەیت، یان بە لاوەی بنێیت. لۆژیکی گێڕانەوە لەم

بارەوە بە ڕاشكاویو هێزێكی زیاتر ئاشكرا دەبێ. تا ڕادەیەك دەتوانین ڕێساو ڕێ شوێن گەلێك بدۆزینەوە، كە لە چ خالگەلێك دا دەبێ چیرۆك لەگەڵ روونكردنەوەی وردو زیاتر باس بكەین، لە چ شوێنێ چیرۆكبیژی خێرا دەبێت؛ و لە چ شوێنێك هێواش دەبێتەوە. ئەم ڕێسایانە پەیوەستن بە نەریتە ئەدەبی‌یەكان، ژانرێكی تایبەتی كە لەو دا جێی خۆی دەكاتەوە، توخم گەلە بان دەڤی‌یەكان. لێوردبوونەوە لە بەردەوامی زمانیی پروست ڕێخۆشكەری زۆر لەم ڕێسایانەیەو ژێنێت روونكردنەوەی وردی لەو هێناوەتەوە[٣٥]، بەڵام خاڵی گرنگ ئەمەیە كە بزانین ڕێتمی گێڕانەوە چەندان ڕێسا پەسند نیەو یەكێك لەگرنگترین توخمەكانە لە هەڵبژاردنی فۆرمی گەلاڵە كە دەرخەری ئازادیی نووسەرە. لە "گەڕان لە دووی كاتی لەدەستچوو" دا سێ دێڕ دوانزە ساڵ روون دەكەنەوەو سەدو نەوەد لاپەڕەش بۆ دوو یان سێ كاتژمێرێك تەرخان كراوە. خشتەیەك كە ژێنێت خۆی گوتەنی "خەملاّندوویەتی" تا ڕادەیەك ئازادیی پروست لە زەمەنمەندیی رۆمانێك دا پیشان دەدا كە بابەتە سەرەكی‌یەكەی كاتە.[٣٦]

٣) دووبارە بوونەوە یان فرەپاتی ﴿Frequency﴾، كە لە ژمارەی گێڕانەوەی ڕووداوێك لە رۆمان دا دەدوێ. ژێنێت دەپرسێ كە ئایا ڕووداوێكی دووبارە بوو هەرجارەو لە تاكە ڕوانگەیەكەوە گێڕدراوەتەوە؟ هەرجارەو چ رۆڵێكی هەیە؟ ﴿بۆ نموونە﴾ نموونەی بەناوبانگی خواردنی شیرینی مادلێن لەگەڵ چا دا، لە رۆمانی پروست. گرنگیی ئەم تاووتوێیە كە بە گوتەی خودی ژێنێت، پێشتر لە بەرهەمە تیۆری‌یەكان دا، كەمتر گرنگیی پێدراوە، [٣٧] لەو رۆڵە دایە كە لە ناسینی "كات لە چیرۆك"دا دەیگێڕێ؛ واتە نزیكیی كات لەگەڵ شوێنگە دا روون دەكاتەوە. شەمەندەفەری بەناوبانگی سۆسۆر، هەموو شەوێك لە كاتژمێر هەشتو چلو پێنج خولەك لە ژنێڤەوە بەرەو پاریس دەكەوێتە ڕێ، لە

زمانناسیدا "یەك" شەمەندەفەرەو لە ئاخێوی ئەدەبی دا "هەر شەوەو شەمەندەفەرێكە".

٤ـ دۆخ یان ڕوو: مەودای گێڕانەوە لە تەك دەربڕینی چیرۆك گێڕەوە كامەیە؟ ئایا گێڕانەوە ڕاستەوخۆیە، یان ناڕاستەوخۆ، یان "ناڕاستەوخۆی ئازاد"؟ ژێنێت باسەكەی خۆی بە پۆلێن بەندی بەناوبانگی ئەفلاتون لە هەمبەر چەشنەكانی گێڕانەوە دەست پێدەكات. لێرەدا مەسەلەی "ڕوانگە" دێتە گۆڕێ. ژێنێت چوار دەستەی لێك جیای لەبارەی پێگەی چیرۆك گێڕەوە لە چیرۆك دا جیا كردۆتەوە: دەستەی یەكەم، چیرۆك گەلێكن كە چیرۆك گێڕەوە لەوان دا وەكوو چیرۆك گێڕەوە یان كەسێتی بەدی ناكرێ؛ وەكو سەرتاسەری"ئیلیاد"ی هۆمێرۆس و زۆربەی "ئۆدیسە" (جگە لە چوار سروودی نۆیەم تا دەوانزەهەم) دەستەی دووهەم، چیرۆك گەلێكن كە چیرۆك گێڕەوە لەوان دا وەكوو چیرۆك گێڕەوە بەدی ناكرێ، بەڵام وەكوو كەسێتی بەدی دەكرێ، چەشنی "ژیل بلاس" كە نووسەر چیرۆكەكە لە زاری ژیل بلاسەوە دەگێڕێتەوەو خودی ژیل بلاس كەسێتیی سەنتراڵی چیرۆكە. نموونەیەكی دیكە "چێژی رۆژان"ی مارسێل پروستە. دەستەی سێیەم، چیرۆك گەلێكن كە لەوان دا چیرۆك گێڕەوە بەدی دەكرێ، بەڵام وەكوو كەسێتی بەدی ناكرێ، چەشنی ئەو چیرۆكانەی كە شەهرەزاد لە "هەزارو یەكشەو" دا دەیان بێژێو خۆی لەوان دا رۆڵی نیە. دەستەی چوارەم، چیرۆك گەلێكن كە چیرۆك گێڕەوە لەوان دا هەم وەكوو چیرۆك گێڕەوەو هەم وەكوو كەسێتی بەدی دەكرێ. چەشنی ئۆلیس لە سروودەكانی نۆیەم تا دوانزەهەمی ئۆدیسە كە ئەویش وەكوو شەهرەزاد حیكایەتێك دەگێڕێتەوە، تەنیا جیاوازی‌یەكەی ئەوەیە كە ئەو خۆی لە چیرۆكەكە دا رۆڵی هەیە. هەر بەم شێوەیە چیرۆك گێڕەوەی چیرۆكی "ژان سانتۆ"ی پروست [٣٨]، رۆماننووسێكی گریمانەیی‌و خەیاڵی‌یە بە ناوی كەسەكە، كە چەشنی شەهرەزاد،

وەكوو چیرۆك گێڕەوە لە چیرۆك دایە. بەڵام بە كەسیەتییەكی چیرۆكەكە ناژمێردرێ؛ هەروەها چیرۆك گێڕەوە لە "گەڕان بە دووی كاتی لە دەستچوو" دا وەكوو ژیل بلاس چەشنی كەسیەتییەك لە چیرۆك دا بەدی دەكرێ، واتە وەكوو چیرۆك گێڕەوە ﴿بەدی ناكرێ﴾. نووسەر چیرۆك دەگێڕێتەوە، بەڵام بە جێناوی "من"، كەسیك كە لە چیرۆك دایە، "پاڵەوانی چیرۆك"ە، دەیەوێ ببێتە نووسەر، بیر لە رابردوو دەكاتەوەو هەموو شتێ لە دەرەوەی كات دا دەبینێتەوەو ... ژێنێت دەگاتە ئەو ئەنجامەی كە "ژان سانتۆی" بەهۆی پێكهاتەی گێڕانەوەیی خۆی، واتە پێگەی چیرۆك گێڕەوە، چەندین كەڕەت زیاتر لە "گەڕان بە دووی كاتی لەدەستچوو" دۆخی ئۆتوبیۆگرافیەك بە خۆیەوە دەگرێ؛ لەو دا "من" یان چیرۆك گێڕەوە، كەسێك كە ﴿ناوی﴾ مارسێل پروستە دەدۆزێتەوە. بەڵام لە "گەڕان بە دووی كاتی لەدەستچوو"، مارسێل پروست كەسێك دەدۆزێتەوە كە نە خۆیەتی نە كەسێكی دیكە، بەڵكوو كەسیەتییەكی خەیاڵییە.(٣٩)

٥) دەنگ یان ئاواز. دوایین توخمی گێڕانەوەیە لە باسەكەی ژێنێت دا، كە لە نزیكایەتیی چیرۆك گێڕەوە لە تەك گێڕانەوە ـ لە روانگەی شوێنگەكانی كاتی ـ شوێنییەوە ـ دەدوێ. بە دەربڕێنیتر دەبێ بزانین كەكاتی گێڕانەوەو كاتی دەق چ پێوەندی گەلێك لە تەك یەكدی دا پەیدا دەكەن، بە چ جۆرێ چیرۆك گێڕەوەیەك شوێنگە جیاوازە كاتی ـ شوێنییەكان لەچیرۆكێك دا دەگێڕێتەوە.(٤٠)

٢

زۆر لە رەخنەگران راستنوێنییان بە واتای گونجانی توخمە گێڕانەوەییەكانی چیرۆك لەگەڵ "تێگەیشتنی هەمووان" لە قەڵەم داوە. ژمارەیەك لە ڕەخنەگران لە فۆرمە كۆمەڵایەتییەكانی سەرهەڵدانی تێگەیشتنی هەمووان ورد بوونەتەوە (شوێنگەی چینایەتی، ئایدیۆلۆژیی دەسەڵاتدارو هتد) لەم بارەوە دەتوانین

نموونە لە بەرهەمەكانی گئۆرك لۆكاچ لە سەردەمێك دا كە بڕوای بە "ماركسیزمی سۆڤیەت" هەبوو، بهێنینەوە. هەندێكی دیكە لە ڕەخنەگران لە فۆرمە تاكە كەسییەكانی سەرهەڵدانی "تێگەیشتنی هەمووان" واتە لە "تێگەیشتنی خوێنەری بەرهەم" ورد بوونەتەوە. نموونەیەكی ئەم گرووپەن بەرهەمەكانی تزوتان تۆدۆرۆف لەبارەی راستنوێنییە. ژێرار ژێنێت مەسەلەی "تێگەیشتنی هەمووان"ی پەسند نەكردوەو بە ڕێسای "راست نوێنی بەرهەمی ئەدەبی"ی نەزانیوە. ئەو لە وتاری "راست نوێنیو وروژاندن"(٤١) دا، دوو نموونە لە ئەدەبیاتی بابلیسكی حەڤدەهەمی فەڕانسەی هێنایەوە: ﴿نموونەی یەكەم﴾ شانۆنامەی "سید"ی كۆرنیو ﴿دووەم نموونەش﴾ "شازادە خاتوو كلو" كە رۆمانێكی مادام دولافایت لە "سید دا شیمن ژینی هاوسەرێتی لەگەل بكوژی باوكی خۆی كە سیدە پێكەوە دەنێو لە دووەمیان دا شازادە لە لوتكەی چیرۆكەكەی دا لەبەردەم مێردەكەی دا دان بە تاوانەكەی دەنێ. لەم دوو كردەیە یەكێكیان لە تەك ڕێسا ڕەوشتییەكانی سەدەی حەڤدەهەم (رەنگیشە لەگەڵ ڕێسا ئەوڕۆییەكان دا) ناگونجێ. زۆر لە رەخنەگران ئەم خاڵەیان بە "هەڵەیەك" زانیوە كە كۆڕنی تووشی بووە. چونكە كچێكی پاكو روح سووك لەگەڵ بكوژی باوكی خۆی ژینی هاوبەش پێك ناهێنێ. خاڵی دووهەم، واتە دانپیانانی خاتوو شازادە كلو، لەتەك ڕێسا رەوشتییەكانی سەدەی حەڤدەهەم دا دەگونجێ. بە پێی "تێگەیشتنو ڕەوشتی هەمووان" باشترە كە هەڵەیەك روو نەداتو خەیانەتێك ئەنجام نەدرێت، بەڵام ئەگەر رووی دا، دانپیانان لەبەردەم هاوسەر دا بە شەرەفانەترین كارەكانە. لەم دۆخە دا هەموو شتێ دەكەوێتە ئەستۆی هاوسەر بۆ ئەوەی لەمەڕ بەردەوامیی ژینی هاوسەرێتی بڕیار بدات. لەم دوو كردەیە دا، یەكەم لەگەڵ ئەڤینو وارسكە دەگونجێو دووەمیان ناگونجێ. بە پێچەوانەوە، دووەمیان لەگەڵ ڕەوشتی كۆمەڵایەتی دەگونجێو یەكەمیان ناگونجێ.

بەلام ژێنێت دەڵێ کە لە "لۆژیکی گێڕانەوە" هەر دوو کردەکە راست نوێنن. شیمن شەیدای سیدە، ئەو لەمپەرەی کە کوژرانی باوکی شیمن لەبەردەم ئەوینیان دا دروستی دەکات بە قەد دوژمنایەتیو ڕقەبەری دوو بنەماڵەی ئەریستۆکراتی شاری وێرۆنا لە شانۆی "رۆمیۆ جوڵێت"ی شکسپێر ﴿لەمپەرێکی﴾ سستە. لەو شوێنەش دا کە جوڵێت ئاگادار دەبێتەوە کە رۆمیۆ سەر بە بنەماڵەی نەیار، واتە مۆنتگیۆستە دەناڵێنێ: "تاقانە ئەوینم لە تاقانە نەفرەتمەوە چاوگەی گرتوە"[٤٢]، بەلام لۆژیکی گێڕانەوە، سەرکەوتنی ئەوینە بەسەر نەفرەت داو ئەمە پاساوی کردەی جوڵێتو شیمنە. ئەم پاساوە، هەڵبەت نەك لە ڕێگەی تێگەیشتنو ڕەوشتی هەمووان، بەڵکوو لە ڕێگەی لۆژیکی ناوەکی چیرۆکەوە دێتە بەرهەم. کاری شیمنو بەرهەمی کۆڕنی هەر بە قەد کاری شازادە خاتوو کلو راست نوێنن؛ لەبەر ئەم هۆ سادەیە کە "راست نوێنیی بەرهەم تەنیا لە لۆژیکو چەقی خودی بەرهەم دێتە دیو نەك لە تێگەیشتنی خوێنەرانی بەرهەم". [٤٣] ژێنێت بۆ نموونە باس لە هەوڵدانی ژۆلین سۆرێل بۆ کوشتنی خاتوو رێنال لە "سوورو ڕەش"ی ئیستاندال، دوایین گۆڤەندی وانینا لەتەك شازادە ساولی لە "وانینا وانینی" دوو کرداری توندو تیژن، کە لە زەینی بەرامبەر﴿ئاخێوەر ـ گوێگر﴾ دا هەر چۆنێك بێت "نەشیاو"و ئازاردەرن. کەمتر رۆماننوسێك بوێری هێنانەگۆڕی ئەم چەشنە کردانەی هەبوو، بەلام ئیستاندال بەئاسانی لە رۆمانەکانی دا باسی لێوە کردوون، چونکە لە لۆژیکی چیرۆکیی دا دەگونجێن.[٤٤]

ژێنێت لە وتاری "دەروازەیەك بۆ سەر دەق" (١٩٧٩) نووسیویەتی کە بابەتی "تیۆریی ئەدەبی" دەق نیە، بەڵکوو "بان دەق" یا چاکتر بڵێین لایەنی سەردەقی لە دەقێك دا هەیە. [٤٥] مەبەستی ئەو لە سەر دەق لایەنە گشتی یا بەرزە ئاستیەکان بوو کە بە دروستکەری دەق دێنە ئەژمار: فۆرمە هەمە چەشنەکانی

ئاخێو، شێوە فرەچەشنەکانی دەربڕین، ژانر یا ژانرە ئەدەبیەکان، بە کورتی هەموو ئەو توخمە ئەدەبیانەی کە بەرهەمێك لە پلەیەکی تایبەتی دادەنێنو لە بەرهەمەکانی دیکەی جیا دەکەنەوە. لە سەردەمی ئەرەستۆوە تاکوو ئێستا ئامانجی "تیۆریی ئەدەبی" شتێ نەبووە جگە لەوە کە تەواوی "سەردەق" لە سیستمێکی تیۆریکیی یەکگرتوو دا کۆببنەوەو گشت بوارەکانی ئاخێوی ئەدەبی بە وردی دەستنیشان بکرێن. هەڵبەت سەردەق لە ژانر گشتیترە، بەلام مەسەلەی ژانرە ئەدەبیەکان لەو دا گرنگیەکی تایبەتیی وەرگرتوە، چونکە لە هەموو ژانرێك دا، بە جۆرێك لە جۆرەکان، پرسیاری سەرەکی هەمان "سیستمی یەکگرتوو"ی توخمە سەردەقیەکانە. مەبەستی ژێنێت لە "سەردەق" لە هەنگاوی یەکەم دا رێکخستنی تیۆرێکە لەمەڕ ژانرە ئەدەبیەکانەوە. [٤٦] بەلام هەمدیس بە جەختەوە بڵێین کە تەنیا "لە هەنگاوی یەکەم" دا، چونکە سەردەق چەمکێکی تیۆریکە ﴿کە﴾ چەندین جار لە ژانر گشتیترەو بە هۆیەوە دواجار دەتوانین جیاکاریی فۆرمی ئەو بەرهەمانەی کە لە ژانرێك دا پۆلێن کراون، بناسینەوە. دابەشکاری باسەکانی کتێبی "تیۆریی ئەدەبیی ئەرەستۆ"، لەسەر بناغەی دابەش کردنی دەربڕینی ئەدەبی بەسەر قارەمانیەتی، تراژیدیو کۆمێدی بو؛ وادیارە ئەرەستۆ هەر یەکە ﴿لەو بابەتانەی﴾ بە "ژانرێك" لە قەڵەم داوە. هەر دوو بابەتی ﴿قارەمانیەتیو تراژیدی﴾ لە کتێبێك دا کە لەبەر دەست دایە، بەدی دەکرێ. لە سەردەمی رێنسانس دا هەمووان لەو باوەڕە دابوون کە بەشی کۆمێدی کتێبەکە بزر بووە. دابەشکاریی ئەفلاتوون، لەسەر بناغەی فۆرمی هەمە چەشنی بەکارهێنانی "لاسایی گەری"، بنچینەی کاری ئەرەستۆش بووە. بە پێی ئەم پۆلێن بەندیە شێعری دڵداری، قارەمانێتیو شانۆ (درام) سێ فۆرمی سەرەکیی دەقە ئەدەبیەکانن: "شێعری دڵداری دەربڕینی کەسایەتیی خودی شاعیرە. لە شێعری قارەمانێتی دا (یا لە رۆمان) دا شاعیر هەندێ جار بە

زمانی خۆی دەدوێو هەندێ جار چەشنی چیرۆك گێڕەوەو هەندێ جار لە زمانی کەسێتیەکانی بەرهەم لە شێوەی ئاخاوتەی ڕاستەوخۆ (گێڕانەوەی فرەچەشن). لە درام دا، شاعیر لە پشت ئەو کەسایەتیانەی کە خۆی خولقاندوونی خۆی شاردۆتەوە".[٤٧] ئەم دابەشکارییە بنچینەی تێگەیشتن لە دەربڕینی ئەدەبی بوو لە سەدەکانی نێوەڕاست دا. گرنگترین پشتیوانیشی سێنت توماس ئاکویناس بوو. لە ڕۆمانی جیمز جۆیس دا ﴿بەناوی﴾ "وێنەی هونەرمەند لە تافی لاوی دا" ئیستیفێن بۆ هاوڕێکەی لەمەڕ "تیۆریی خۆی"یەوە دەدوێ و باس لە سێ فۆرمی سەرەکی جوانناسانە دەکا: "فۆرمی دڵداری کە لەودا هونەرمەند وێنە لە پێوەندیی خێرای خۆی ﴿بە هونەرمەند﴾ خۆیەوە دێنێتە ئاراوە، فۆرمی قارەمانێتی کە ئەو ﴿هونەرمەند﴾ وێنە لە پێوەندیی نێونجی (لەنێوان خۆی ئەوانیتر) دەردەبڕێو فۆرمی دراماتیك کە ئەو وێنەیە لە پێوەندیی خێرا لە تەك ئەوانیتر بەیان دەکا.[٤٨] هەڵبەتە ئەم دابەشکارییە تیۆریی ئیستیفێن نیە، لە پێشنووسی ڕۆمانەکە دا کە بە ناوی "ئیستیفێنی قارەمان" دا بڵاو بۆتەوە، جۆیس بە تەنزەوە نووسیویەتی کە ئیستیفێن خۆی پێی وابوو شتێکی تازەی دۆزیوەتەوە، بەڵام "تیۆرە جوانناسانەکەی لە بنەڕەت دا هیی سێنت تۆماس بوو".[٤٩] ژێنێت لەو دوو جۆرە دابەشکارییەی یۆنانییەکان کە تا ڕۆژگاری جوانناسیی مۆدێرن بەردەوام ئەرکی خۆی چەشنی سیمبۆلی سەرەکی پۆلێن بەندی، بەرهەمە ئەدەبییەکان پاراست، تێپەڕی. ئەو، بە هێنانە گۆڕی سەردەق، تایبەتمەندی هەرجۆرە بەرهەمێکی لە ڕەهەندی جۆراوجۆرەوە هێنایە ئاراوەو کەمو کورتی چەمکی کۆنی "ژانر"ی پیشان دا.

ژێنێت توێژینەوەی خۆی لەمەڕ سەردەق کە بمانەوێ یان نەمانەوێ دەگاتە کێشەی نێوان دەقیەتی، لە کتێبی "تابلۆ دووبارە نووسینەییەکان"دا درێژە پێدا. ئەو لە دەستپێکی ئەم کتێبە دا پێنج دەستە لە پێوەندییەکانو

هۆکارگەلێك کە لە پەسندکردنو پەی بردن بە واتای دەقەکان دا ڕۆڵیان هەیە، لێك جیا کردەوەو هەر یەکەی بە فۆرمێکی پێوەندیگەلی "باڵایی بەخشی دەق" ناودێر کرد. ئەم پێوەندییانە ئاماژەی واتایی دەق ئاشکرا دەکەنو لەوەش زیاتر، دەبنە هۆی باڵایی ﴿Transendence﴾ ئەو ﴿دەق﴾ەش. دەستەی یەکەم بریتییە لە هەمان ئەو شتەی کە ژولیا کریستوا بە نێوان دەقی ناوزەدی کردوە. ﴿واتە﴾ بەکارهێنانی وشیارانەی دەقێك لەنێو دەقێکی دیکە دا. چ وەکوو شێوەیەکی تەواو یا وەکوو پاتۆرگەلێك. بە بۆچوونی ژێنێت نموونە هێنانەوە لە دەقێکیتر (کە بە زۆری دەکەونە دوو کەوانەوە)، دزیی ئەدەبی، هێمای درکە ئامێز، توانج لەو دەستەیە دایە. ژێنێت لەم بارەوە هێما بۆ بەرهەمەکانی ریفاتێر دەکا کە واتایەکی فراوانی لەبۆ نێوان دەقی هێناوەتە کایەوە. هەرکاتێك دەقێك لە ڕوانگەی واتا ناسانەوە بە درێژەی دەقێکی دیکە بزانرێت، لە تەك خاڵی نێوان دەقی بەرەو ڕووین.[٥٠] ریفاتێر لەو باوەڕە دایە: "نێوان دەقی کارو کەرەستەی تایبەتیی خوێندنەوەی دەقە ئەدەبییەکانە. تەنیا نێوان دەقی خولقێنەری ئاماژەی واتایییە، ئەمە لە کاتێك دایە خوێندنەوەی دێڕ بە دێڕی دەق ﴿بێ گوێدانە چەمکی نێوان دەقی﴾ ﴿★★﴾ لە دەقە ئەدەبیو نائەدەبییەکان، جگە لە واتا شتێکی دی داناهێنێ".[٥١] ژێنێتو ریفاتێر هێمایان بۆ بەرهەمەکانی هارۆڵد بلۆم نەکردوە لە کاتێك دا وردترین فۆرمی پێوەندییە نێوان دەقییەکانی، بە تایبەتی لە زمانی شاعیرانە دا دەرخستوە. دووەم دەستەی پێوەندییە باڵایی بەخشەکانی دەق پێوەندییەکە ئاڵۆزو ناڕوون، کە ژێنێت بە "ئەودیو دەق" ﴿Paratext﴾ ناودێری کرد: فۆرمی هێنانە ئارای دەقی ئەدەبی لە دوو توێی کتێب دا بە هەموو تایبەتمەندییەکانییەوە (کە پێویستی بە تاووتوێی "مێژووی کامڵبوونی ئەم تایبەتمەندییانە"هەیە). ژێنێت ئەم خاڵانەی لە کتێبی "بەستێنەکان" دا بە وردی تاووتوێ کرد؛ کە لە درێژەی

باسەکە داو هەر لەم پارە دا هێمای بۆ دەکەم. لێرەدا دەبێ پێ لەسەر ئەو دابگرم کە بە ڕای ژێنێت "پێش دەق" واتە ئەو شتەی بەر لە نووسینی دەق (چەشنی گەلاڵەی سەرەتایی دەق) پێك دێت؛ لەم دەستە دوەمەی پێوەندییە چارەنووسسازەکانی واتای دەق دایە. (بۆنموونە ئەو گەلاڵەیەی کە جۆیس بەر لە نووسینی یۆلیسێس مەبەستی بوو، یا دیمەنی دوایین دیمانەی لۆسیەن‌و مادام شاستۆلێر کە ئیستاندال بەر لە نووسینی ڕۆمانی لوسین لۆون نەخشەی بۆ کێشاوە. بەڵام لە ڕۆمان دا بە خێرایی تێدەپەڕێ، یا هەموو جۆرە پێشنووسی بڕگەی بەرهەمەکان‌و...) ژێنێت سێیەم دەستەی پێوەندییە باڵایی بەخشەکانی دەقی بە "بان دەقی" ناودێر کردو ئەمانە پێوەندی گەلێکن (بە زۆری ڕاڤەیی) کە دەقێك بە دەقێکی دیکەوە دەبەستێتەوە، جا وەکوو سەرچاوە باسی لێوە بکات یا خۆ نەکات. بۆ نموونە هێگل لە "دیاردە ناسی روح" دا بە شێوەیەکی ڕاڤەیی باسی لە "برازای رامۆ" ﴿کە﴾دیدرۆ نووسیویەتی، کردوەو لە پێشگوتاری بەناوبانگی ئەم کتێبەدا ڕاڤەگەلێکی لە بۆ چەند بەرهەمێکی شیلینگ هێناوەتە کایەوە. ژێنێت دەڵێ کە باشترین فۆرمی ئەم پێوەندییانە دەتوانین بە "ڕاڤەی ڕەخنەگرانە" ناودێر بکەین‌و لە بنەڕەتەوە "مێژووی ڕەخنەنووسی" خۆی بریتییە لە جۆرە پێوەندی گەلێکی بان دەقی. چوارەمین دەستەی پێوەندییە باڵایی بەخشەکانی دەق، هەمان سەردەقە کە پێشتر باسم لێوە کردو بە واتای گشتی جێگرتنی دەقە لەنێو هەمەکییەك لە دەقەکان‌و بە واتای تایبەتیی ناسینی ژانرە ئەدەبیەکانەوە پەیوەستە. پێنجەم دەستەی پێوەندییە باڵایی بەخشەکانی دەق، پێوەندی دەقێکی پێش دەق لەگەڵ دەقێکی پاش دەقە [٥٢]، پێوەندییەك کە ناتوانین بە ڕاڤەیی‌و تەئویلی لە قەڵەمی بدەین؛ هەمدیس وێژی‌و گێڕانەوەش نیە، بەڵکوو بە شێوەیەك لە شێوەکان دووپاتەی "پاش دەق"ە. لەبەر ئەوەی کە فۆرمەکانی دیکەی پێوەندییە باڵایی بەخشەکانی دەق،

لە پارەکانی دیکەی ئەم کتێبە دا باسکراوە، لێرەدا بە وردبوونەوەیەکی زیاتر لە پێوەندییە پاش دەقییەکان دەکۆڵمەوەو بابەتی سەرەکیی کتێبی "تابلۆ دووبارە نووسینەیییەکان"ی ژێنێتیش هەر ئەم پێوەندییانەیە.

هەندێ جار لە پێش دەق یا "دەقی پلە دوو" [٥٣] دا بە ڕاشکاوی باس لە دەقی یەکەم یا پاش دەقی یا دەقی پێشڤەچوو دەکرێ، بۆ نموونە لە کتێبی "تیۆریی ئەدەبی"ی ئەرەستۆ دا هێمایەك بۆ "ئۆدیپی پاشا" کراوە. بەڵام خاڵگەلێکی زۆریش دەتوانین بەدی بکەین کە لە پێش دەق دا هێمایەك بۆ پاش دەق نەکراوە. بۆ نموونە لە "یۆلیسێس"ی جۆیس‌و "ئەنەئید"ی ڤێرژیل هێمایەك بۆ "ئۆدیسە"ی هۆمێرۆس، چەشنی دەقی پێشوو یا پاش دەق نەکراوە. لە لایەکی دیکەوە هەندێ جار پاش دەق ئەدەبییەو هەندێ جار پەیوەستە بە ئاخێوێکی ترەوە. بۆ نموونە Finnega wake ی جۆیس "پەیوەندی" بە نووسینەکانی ویکۆ لەمەڕ فەلسەفەی مێژووەوە هەیە، یان "یوسف‌و براکانی"تۆماس مان ﴿پێوەندی﴾ لەگەڵ چاخی دێرین ﴿عهد عتیق = تەورات﴾ەوە هەیە. پلەو فۆرمی پەیوەست بوونی پێش دەقەکان بە پاش دەقەکانیشەوە جیاوازە. پێوەندیی "یۆلیسێس"ی جۆیس لە تەك "ئۆدیسە"دا ڕاستەوخۆ و سادەیە، بەڵام پێوەندیی "ئەنەئید"ی ڤێرژیل لەگەڵ "ئودیسە"دا ناڕاستەوخۆو ئاڵۆزە. جۆیس گەلاڵەی کردەو پێوەندییەکانی نێوان کەسێتییەکانی ئۆدیسەی بەهۆی مێتۆدێکی دیکەوە بەکار هێناوە، ڤێرژیل مێتۆدی ئودیسەی بە کردەکان‌و پێوەندیگەلی دیکەوە گرێ داوە. ئامانجی سەرەکیی کتێبی "تابلۆ دووبارە نووسینەیییەکان" ناسینی فۆرمە جیاجیاکانی پێوەندییە پێش دەقەکان لەگەڵ پاش دەقەکانە:

لە دروشمێکی پڕوپاگەندەیییەوە بگرە کە لەو دا ڕستەیەکی بەناوبانگی دەقێکی ئەدەبی دەگۆڕن، تا ئەو پێوەندییە کە لە نێوان "دانپیانانەکان"ی سێنت

ئۆگۆستین‌و "دانپیانانەکان"ی ژان ژاك رۆسۆ دا هەیە، هەر لە گاڵتە بەرهەم دا ﴿هەڕل = Parody﴾ نیوەبەیتێکی کۆڕنی لە شانۆیەکی ڕاسین تا فیلمی وودی ئالێن ﴿واتە﴾ "دووبارە ئەو کۆپلەیە بژەنە"، "سام" کە ناوونیشانەکەی هێمایەکە بۆ رستەی بەناوبانگی همفری بۆگارت لە فیلمی کازابلانکا لە دەرهێنانی مایکێل کۆرتێز، لە تەواوی ئەم پێش دەقە دا، فیلمی کازابلانکا چەشنی پاش دەق ئامادەیە. لە "تابلۆ دووبارە نووسینەیی‌یەکان" دا گرنگیەکی زۆر بە گاڵتەبەرهەم واتە گاڵتەو هێمای تەنزئامێز (و بە زۆری سووکایەتی ئامێز) بۆ دەقێکی‌تر، دراوە، تا ئەو جیٚیەی کە دەتوانین ئەم کتێبە بە لێکۆڵینەوەیەکی ورد لەمەڕ گاڵتە بەرهەمەوە لەقەڵەم بدەین. لە پاری حەفتاونۆیەمی کتێبەکە دا، باسێکی ورد لەمەڕ پێوەندی‌یە پێش دەقی‌یەکانی نێوان بەرهەمە نیگارکێشی‌و موسیقایی‌یەکانەوە پێشکەش کراوە. بە بۆچوونی ژێنێت ئەم پێوەندی‌یانە (بە تایبەتی لە مۆسیقا دا) بە شێوەیەکی (کامڵتر) پێك هاتوون.[٥٤]

ژێنێت جۆرەکانی ئەم پێوەندی‌یانەی دەستنیشان کردوە: گۆڕینی کۆمەڵە کۆپلەیەك کە بۆ ئۆرکستری کۆڕ یا سەمفۆنیك نووسراون بۆ چەند کۆپلەیەکی پیانۆ (فرانتس لیست، سەمفۆنیەکانی بتهۆڤنی لەبۆ دوو پیانۆ ریٚکخست) ژەنینی کۆپلەگەلێك کە بۆ تاکە سازێك نووسراون بەهۆی ئۆرکسترەوە (مۆریس راوێل کۆپلەی "تابلۆکانی یەك پێشانگا"ی مۆسۆرسکی بۆ ئۆرکستر رێك خست). لەم نموونانە دا رێسای سەرەکیی پێوەندی‌گەلی پێش دەقی هەر بەقەد دروستکردنی واریاسیۆن گەلێك کە لەسەر بناغەی واتادار ﴿Thematic﴾ی سەرەکی یا ئاوازێك کە خاوەنەکەی ئاوازدانەرێکی‌ترە، دیٚتە ئەنجام (وەکوو ئەو واریاسیۆنانەی کە برامس لەسەر بنچینەی واتادارێکی هایدن دروستی کرد). هەمدیس دەتوانین باس لە فراوانبوونەوەی واتادارێکی دروستکراوی ئاوازدانەرێك (یا

فراوانبوونەوەی گۆرانیەکی فۆلکلۆریك) لە بەرهەمەکانی ئاوازدانەرێکی تر بکەین‌و چەشنی نموونەیەك لە پێوەندی‌یە پێش دەقی‌یەکان لەبەرچاوی بگرین. خاڵێکی سەرنج راکێش‌و گرنگ کە ژێنێت هێمای بۆ نەکردوە، بەڵام بە چەشنێکی کامڵتر گرنگی پێوەندی‌یە پێش دەقی‌یەکان نیشان دەدا، "شێوەی پێشکەشکردنی" گۆڕاوی کۆپلە مۆسیقایی‌یەکانە. تا دەیەی رابردوو بەرهەمەکانی موسیقای سەردەمی باروك، لەسەر بنەمای ریٚکخستنی تازەو گونجاو لەتەك روحی موسیقای رۆمانتیك پێشکەش دەکران، هەنوکە لە دەیەیەك بەسەر "گەڕانەوە بۆ شێوەی ڕەسەنی باروك" تیٚنەپەڕیوە. ژەنیاران‌و رابەرانی ئۆرکسترا وەکوو گوستاو لیۆنارد، فیلیپ هێردۆگ، سیگیواڵد کویی جکن، بەرهەمەکانی ئاوازدانەرانی سەردەمی باروك، بە تایبەتی (باخ)یان لەسەر بنەمای رێسا رەسەنەکانی سەرهەڵدانی ئەم بەرهەمانە پێشکەش کردوە (ژمارەی ژەنیاران زۆر کەمترە لە "پێشکەشکردنە رۆمانتیکەکان"و گونجاوە لەتەك رێساکانی باروك دا، سازەکان رەسەن‌و "ساکارو سادە"ن، لە جێی دەنگی ژنان بۆ پێشکەشکردنی کۆپلەکانی سوپرانۆو ئاڵتۆ کەڵك لە دەنگی کوڕان وەردەگیریٚ‌و...) ئەنجامی کارەکە، لە "ئاسۆی ئاماژە واتایی"یەکانی سەردەمی سەرهەڵدانی بەرهەمەکانەوە نزیکترەو ئەمە نیشانەی "هەڵێنجان"ێکی نویٚیە لەبۆ موسیقا.

سەردێڕی کتێبەکەی ژێنێت ﴿واتە﴾ تابلۆ دووبارە نووسینەیی‌یەکان، لە کورتە چیرۆکێکی بورخس دا هاتوە. ئەم چیرۆکە خۆی بە نموونەیەك لەبۆ ناسینی پێوەندی‌یە پێش دەقی‌یەکان ئەژمار دەکریٚ[٥٥] و سەردێڕەکەشی "پییەر مۆنارد، نووسەری دۆن کیشۆت"ە[٥٦] لەم چیرۆکە دا پییەر مۆنارد هەوڵ دەدا تا مەودای سیٚسەد ساڵی خۆی لەتەك سەردەمی سێروانتێس بە لاوە بنیٚ‌و بە جێی ئەو پاتۆرگەلێك لە دۆن کیشۆت "دەقاودەق بەو شێوەیەی کە نووسراون"

بنوسێتەوە. لە چیرۆکی بورخس دا پاتۆرێك لە پاری نۆیەم، بەشی یەکەمی دۆن کیشۆت دەخزێتە نێو نووسراوەی سێروانتێس‌و دواتر هەمان پاتۆر، بە بێ هیچ گۆڕانکاری‌یەك لە نووسینی پیەر مۆنارد دا دووبارە دەبێتەوە. بەڵام چیرۆك گێڕەوەی چیرۆکەکە دوو ڕاڤەی جیاواز لەم "دوو" دەقە کە لە ڕواڵەت دا یەك دەقە، دەدا بە دەستەوە. سێروانتسی سەدەی شانزدەهەم لە پێناو بەرەڤانی لە مێژوو نوسیوویەتی‌و مونارد "ئەم هاوسەردەمەی ویلیام جێمز" هێرشی کردۆتە سەر مێژوو. لەم هەردوو (یا یەك) دەقەی کە باسی لێوە دەکەین: "مێژوو دایکی هەقیقەت، ڕکەبەری سەردەم، نامەی کردەوەکان، شایەتی رابردوو، سیمبۆل‌و وانەی ئەمڕۆ و ئاگادار کردنەوەیە لە دوارۆژ".[٥٧] لە کۆتایی چیرۆکەکە دا چیرۆك گێڕەوە دەڵێ: "بەڕای من "دوایین" دۆن کیشۆت دەبێ چەشنی تابلۆیەك گریمان بکەین کە چەندین جار دەتوانین لەسەری بنووسین".[٥٨] هەروەها بورخس وشەی ئیسپانیایی Palim Pesto (تابلۆیەك کە چەندین جار لێی بنووسرێ)ی بەکار هێناوە کە ناونیشانی کتێبەکەی ژێنێت فۆرمی فەرەنسی (و ناوی کۆ)ی ﴿وشەی ناوبراو﴾ە.

کتێبی "بەستێنەکان" لەمەڕ دووەم دەستەی پێوەندی‌یە بالآیی بەخشەکانی ئاماژەی واتایی دەقەکان واتە "پارادیم" ﴿= نموونەی سەرەکی = Paratext﴾ە. ئەم کتێبە باس لە روونکردنەوەی وردی فۆرمی هێنانە ئارای دەقە ئەدەبی‌یەکان دەکا. دەقە ئەدەبی‌یەکان، لەپاش "داهێنان"ی کتێب هەرگیز چەشنی "دەقێکی رووت" نەخراونەتە بەردیدی خوێنەرانەوە، بەڵکوو بە زۆری بوونەتە کتێب‌و ئەم کتێبە قەبارەیەکی هەیە، کە بە پێی نەریتی سەردەم وەبەرهەم دێ‌و لەوانەیە لە کۆمەڵەیەکی دیاریکراو، لە لایەن دەزگایەکی چاپەمەنی بڵاو بکرێتەوە. نیگاری سەر بەرگ، پیتەکان، لاپەڕەی ناوونیشانەکان، ناوی نووسەر یان نووسەران‌و، لەوانەیە ناوی خوازراوی نووسەر، سەردێڕی دەق، ڕەنگە

تەنانەت رۆڵی رستەگەلێك کە لە پشت بەرگ لەبۆ ناساندن (یا رێکلامی) کتێب دێن، هەروەها لاپەڕەی پێشکەشکردن، ئەو بژێرویژیانەی کە چەشنی شا وتەی کتێبەکە دێن، پێشگوتارو پێشەکی‌یەکان، پاش گوتارەکان، سەردێڕی پارەکان، سەردێڕە لاوەکی‌یەکان، پێڕستەکان، ئیندێکسەکان، پەراوێزەکان، هەر هەموویان لە "پەسند کردن"ی دەق لە لایەن خوێنەرەوە (یا واتا پێدانی دەق) کاریگەر بن. هەموو ئەمانە وەکوو "بەستێەکانی ئاماژەی واتایی" دەقن. جگە لە کتێب دەتوانین باس لە لاپەڕەی ئەدەبیی بڵاڤۆکەکان، باسەکانی ئەنجومەنی ئەدەبی، زانستی، زانکۆیی، وتووێژو مشت‌و مڕەکان (لە راگەیەنە گشتی‌یەکان دا) بکەین. بەڵام ئەو خاڵەی کە ژێنێت مەبەستیەتی باسی لێوە بکات لە گەلاڵەی "پارادیم"ی فۆرمی نڤیسیاری دەقە ئەدەبی‌یەکان بە تایبەتی لە فۆرمی کتێب دایە. ژێنێت سەلماندی کە بە گۆڕانی ئەم "بەستێن"انە دەق واتایەکی دی وەردەگرێ. ئەو پرسی کە ئەگەر جۆیس ناوی "یۆلیسێس"ی بۆ رۆمانەکەی خۆی هەڵنەبژاردبا،[٥٩] ئایا هەمدیس ئێمە ئەو ﴿رۆمانە﴾مان بەو شێوەیەی کە ئێستا دەخوێنینەوە، دەخوێندەوە؟ و ئایا دیسان ئەم واتایە (یا واتا ئەمڕۆیی‌یەکان)مان لەو وەدەست دەهێنا؟ و بە پێداگریەوە باسمان لە پێوەندی‌یە نێوان دەقی‌یەکانی ﴿یۆلیسس﴾ لە تەك ئۆدیسە دا دەکرد؟ یان ئەگەر گریمان جۆیس سەردێڕی ئەو پارانەی کە دواتر ریچارد ئیلمەن‌و ئیستورات گیلبرێت بۆ تێگەیشتنی باشتری یۆلیسس پێشنیاریان کرد، خۆی بەکاری هێنابان، واتە هەر پارێکی بە کەسیەتی‌یەکان‌و یا شوێنگە گەلێکی تایبەتی لە چیرۆکی ڤارەمانیەتیی هۆمێرۆس پەیوەست کردبا (بۆ نموونە پنە لۆپە پارێکی خوێندبایەوە، تلماگ پارێکی دیکەو، هەروەها پەری‌یە دەریایی‌یەکان، هادس، کالیسپۆو ...) لە واتا (یا واتاکانی) رۆمانەکەی جیاوازی‌یەك دروست نەدەبوو؟[٦٠]

بۆ وەڵامدانەوەی ئەم جۆرە پرسیارانە ژێنێت کتێبی "بەستێنەکان"ی نووسی، کە لە سێزدە پار دا تەواوی خالگەلی "پارادایم"ی بە وردی تاووتوێ کرد. بەم جۆرە دۆخی "مێژوویەکی دروستبوونی دەقەکان یا کتێبە ئەدەبیەکان"ی گرتە خۆ. هەرچەند کە ژێنێت هەر لە سەرەتاوە مێتۆدی مێژوویی‌و "نێوکاتی" بەلاوە نابوو و گوتبوی کە هەر خاڵێکی تایبەتیی "پارادایم"، مێژووی دیاریکراوی خۆی هەیە.[٦١] نموونە زۆرو زەوەندەکانی "بەستێنەکان"، لە هەموو شوێنێك دا دوابەدوای سەلماندنی رێسایەکی تیۆریك کارایی‌یان هەیە. زۆر لەخاڵەکان (نموونەگەلێك لە ئەرکی "توخمەکان"ی کتێبەکە). بێبژیوانی مەسەلەی "پەسند کردنی خوێنەر" دەهێننە ئاراوەو ئەنجامی کۆتایی کتێبەکە بە شێوەی هەمە چەشن دەسەلمێندرێ. من تەنیا چند نموونەیەك لە خەرمانی نموونەکانی کتێبەکە (لە سەرەتای کتێبەکە) دەهێنمەوە کە تا ڕادەیەك پەیوەندیان بە مەسەلەی گۆرانی واتایی دەقەوە هەیە لە چرکە ساتی خوێندنەوەدا. هەروەها ئەم نموونانە پیشاندەری سەرنج ڕاکێشبوونی کتێبەکەی ژێنێتە: ناو ونیشانی کتێبێك کە لویی ئاراگۆن لەمەڕ هانری ماتیس نووسیویەتی "هانری ماتیس" ﴿لەو دا﴾ نیگارکێش بەهۆی جەختکردن لەسەر وشەی رۆمان خوێنەر ئاگادار دەکاتەوە کە تەنیا لەگەڵ "راستیەکان"ی ژیانی ماتیس بەرەوڕوو نیە، بەڵکوو زیاتر لەتەك زەینی ئاراگۆن دا سەروکاری هەیە.[٦٢] ناوونیشانی رۆمانی ژان ریکاردۆ ﴿واتە﴾ "سەرکەوتنی قوستەنتەنیە" بە کەمێك دەستکاری لەسەر نەواربەرگی کتێبەکە بوو بە "پەخشانی قوستەنتەنیە"و خوێنەر تێدەگا کە خاڵی سەرەکیی رۆمانەکە زمانە، نەك گێڕانەوە.[٦٣] ئەم نەریتە کە لە پاش نووسەر رستەی "نووسەری کتێبی فلانەکەس" دێت، خوێنەر لە تەك پرسیاری نێوان دەقی (و هەندێجار واتا تایبەتیەکەی واتە پێوەندیە ناوەکیەکانی بەرهەمەکانی نووسەر) بەرەوڕوو

دەکاتەوە[٦٤] و ناوی خوازراو هەندێجار لەتەك دەق دا یەك دەگرێتەوە. بۆ نموونە ناوی سێن ژون پرێس لەسەر بەرگی کۆمەڵەیەك لە شێعرەکانی خۆی "ئانا باس" ناوێکی شاعیرانەیەو وەبیرهێنەری سەرزەمینە دوورەکان[٦٥] بڵاو بوونەوەی سێ وێنەی لێك جیای سالانی ژیانی پروست لەسەر بەرگی رۆمانی "گەڕان بە دووی کاتی لە دەستچوو" بەر لە هەموو شت چەمکێك لە "بیۆگرافی" بەسەر بەرهەم دا دەسەپێنێ.[٦٦] چەمکێك کە بە شێوەیەکی حاشاهەڵنەگر، لەگەڵ رۆحی بەرهەم دا یەك ناگرێتەوە (هەرچەند کە ئەم سێوێنەیەش هەڕەمەکی دەستبژێر کراون‌و بۆ سالانی ١٨٩١، ١٨٩٥ و ١٨٩٦ دەگەڕێنەوە، واتە بۆ سالانی بەر لە دەستپێکردنی نووسینی رۆمانەکە ﴿دەگەڕێنەوە﴾).

٣

ژولیا کریستوا هێشتا پێی نەنابوە سی‌ساڵیەوە ژمارەیەك لە گرنگترین بەرهەمەکانی خۆی لە بواری تاووتوێی پێکهاتەیی دەقە ئەدەبیەکانەوە، بڵاو کردەوە. ئەویش چەشنی تزۆتان تۆدۆرۆف خەڵکی بولگاریایە (لەدایکبووی ١٩٤١)و بەرەو فەرەنسا کۆچی کردوەو لەوێ دا بەشی ئەدەبیاتی خوێندوە. لەگەڵ گۆڤاری "تێل کل" هاوکاریی کردوەو لە ساڵی ١٩٦٦ وانەی ئەدەبیاتی وتووتەوە. لە یەکەم نووسینەکانی دا لەژێر کاریگەریی دوو ئاخێوی زاڵی سەردەم واتە مارکسیزم‌و دەروون شیکاری فرۆید بووە. ﴿ئاخێو﴾ی یەکەمی بە یارمەتیی لویی ئاڵتوسێر ناسی‌و ماوەیەکیش لە گرووپە مائۆئیستیەکان چالاکیی هەبووەو لە دەیەی ١٩٧٠ دا بوو بە یەکێك لە بەناوبانگترین نووسەرانی فیمینیستی فەڕانسە. بەرهەمەکانی فرۆیدیشی بە یارمەتیی نووسینەکانی ژاك

لاکان ناسیو هۆگری خۆی لەهەمبەر دەروونشیکاری (بە پێچەوانەی مارکسیزم) تا ئەمڕۆ پاراستوە. دوو رۆمانیشی نووسیوە کە دووەمیان لەژێرناوی "ساموورایییەکان" ناوبانگی دەرکردوە. لە ساڵی ١٩٦٩ یەکەمین کۆمەڵە وتارەکانی خۆی لەژێرناوی "نیشانەناسی" بڵاو کردەوە. ناوی کتێبەکە ﴿واتە﴾ وشەی یۆنانی "سیمیۆتیکە"یە، کە بە ئەلفو بێی یۆنانی لەسەر بەرگی کتێبەکە نەخشێنراوە. ناوی دووەمی کتێبەکە "چەند توێژینەوەیەك لەبارەی شیکردنەوەی نیشانەکان"ە. [٦٧] کریستوا لە ساڵی ١٩٧١ کتێبێکی لەژێرناوی "دەقی رۆمان"ی لە لاهای لە چاپ دا. [٦٨] بەرهەمە گرنگەکانی تری ئەو لە بواری ئاخێوی ئەدەبی بریتین لە: شۆڕشی زمانی شاعیرانە [٦٩]، فرەچەشنی ناسی [٧٠]، هێزەکانی بێزاری [٧١]، چیرۆکەکانی ئەوین [٧٢]، خۆری ڕەش، لەبارەی خەمۆکیو ماخولیا [٧٣]. دوایین کارێك کە تاکوو ئێستا بڵاوی کردۆتەوە کتێبێکە بەناوی "نامۆیان لە خۆ" [٧٤] لەبارەی چەمکەکانی "ئەوی دی"و "بێگانەیی"یەوە نووسراوە. ئەم کتێبە جۆرێك لە "مێژووی چەمکەکان"ە: هەر لە چەمکی بەربەرەکانو چەمکی بیانی لەئەسینا تا دەگاتە چەمکەکانی "بیانی"و "ئەوی دی" لە کولتووری هاوچەرخ دا ﴿دەگرێتەوە﴾. کریستوا لەم ڕەوتە مێژووییيە دا ڕاگەیەندراوی شۆڕشی فەرەنسا لەبارەی مافی هاووڵاتیان بە خاڵێکی وەرچەرخان لە رزگار بوون لەچنگی ئەو ترسەی کە لە "ئەوانی دی" هەمانە، دەزانێ؛ ترسێك کە لە تیۆریی فرۆید لەبارەی دڵەڕاوکێ ، نامۆییو لە چەمکێکی تایبەتی دا کە ئەو هێناویەتە گۆڕێ واتە ﴿لە﴾ "نەناسراوی"دا خۆی شاردۆتەوە. [٧٥] بە بۆچوونی کریستوا، ئەمڕۆکە کێشەی سەرەکی نەك هاوڕاکردنی ئەوی دی لەگەڵ خۆ، بەڵکوو دانان بە خواستو مافی ئەویترە بۆ درێژەدان بە فۆرمێکی ژیان کە لەوانەیە بە تەواوی جیاواز بێ لەگەڵ ژیانی من دا. بنەمای تیۆریی ئەم کتێبە "لۆژیکی وتووێژ"ەو کریستوا، نەك تەنیا لە

مێتۆد، بەڵکوو لە نێوەرۆکی فیکریی بەرهەمەکانی میخایل باختین نزیك بۆتەوە. کریستوا جیا لەمە، چەندین کتێبی گرینگی دیکەشی نووسیوە: "لە سەرەتادا ئەوین بوو" (١٩٨٥) کە ﴿ئەم بەرهەمە﴾ ناوێکی تری هەیە کە بریتییە لە "دەروونشیکاریو ئیمان"و بە جۆرێك لە جۆرەکان درێژەی "چیرۆکەکانی ئەوین"ە، "زمانی ئەم نەناسراوە" ﴿بەرهەمێکیترە﴾ کە بە ناوی خوازراوی ژولیا ژویو لە ساڵی ١٩٦٩، و بۆ جاری دووەم لە ساڵی ١٩٨١ بە ناوی خۆیەوە بڵاوی کردەوەو جۆرە کورتە مێژوویەکی زمانناسییە. رۆمانی "ساموورایییەکان" لەمەڕ ژیانی هزرمەندانەی فەڕەنسیانەی دەیەی ١٩٨٠یە کە پێوەندییەکی "نێوان دەقی" هەیە لە تەك رۆمانی "ماندارنەکان"ی سیمۆن دوبو وار. ژولیا کریستوا هەمان رێگای تیۆرەوانە پێکهاتەگەراکانی بڕیوە. یەکەمجار لە توێژینەوەی پێکهاتەیی دەق، نیشانەناسیو مەیل بە "سیستمی دەربڕینی ئەدەبی" دەستی پێکردو بەرەبەرە لە دەیەی ١٩٧٠ مێتۆدەکانی تریشی پەسند کرد. بە پێی لۆژیکی ئیشکردنەکە (نەك بە ئەنقەست) لە شیکردنەوەی پشت بەستوو بە واتاکانی بەرهەمو پاشان لە هێرمێنۆتیکی ئەدەبی نزیك کەوتەوە. ئێستا رێچکەی تایبەتیی خۆی گرتۆتە بەرو بە تایبەتی ئەو دوو کتێبەی کە لەبارەی تیۆریی ئەدەبی نووسیونی واتە "چیرۆکەکانی ئەوین"و "خۆری ڕەش" نیشاندەری مێتۆدی تازەی ئیشکردنی ئەوە. پەخشانێکی سانای هەیە کە تێگەیشتن لە دژواری واتایی بەرهەمەکانی ئاسانتر دەکاو نووسینەکانی چەند روویەکی تازەی پرۆبلماتیکە ئەدەبیو سایکۆلۆژیکییەکان دەهێننە گۆڕێ کە سنوورداری ئاخێوی پیاوانەی ژێنێت یا تۆدۆرۆف تێك دەشکێنێ. ئەم خاڵە بە تایبەتی لە کتێبی "چیرۆکەکانی ئەوین" دەردەکەوێ کە بە ئاشکرا (بێ ئەوەی کە ئاگامان لێی بێت) سنوورەکانی "ئاخێوی ئاشقانە" تێك دەشکێنێ.

دەستپێکی باسەکەی کریستوا لەمەڕ "زمانی ئەدەبی، هەمان جیاکاری ناسراو واتە: جیاکاری لەنێوان زمانی ئەدەبیو زمانی سروشی بوو. کریستواش لەو باوەڕە دابوو کە زمانی ئەدەبی لە "ڕێساکانی ڕێزمانو سیمانتیك" تێدەپەڕێ. بنەمای بەڵگە هێنانەوەی کریستوا ئەمەیە کە زمانی ئەدەبی تاکە فۆرمی بەکارهێنانی بێسنوورو ناکۆتای رەمزەکانە. لە هەر دوو فۆرمی زمانی ئەدەبی دا، واتە شێوەی گوتاریو شێوەی نڤیسیاری (کە هەر یەکەیان ڕێساگەلی تایبەت بە خۆشیان هەیە)، ئەم زمانە لە کۆتە ڕێزمانیو سینتاکسیو سیمانتیکیەکان رزگار دەبێ. بە دەربڕینێتر زمانی دەقی ئەدەبی سروشتێکی دووفاقی هەیە، لە لایەکەوە پەیوەستە بە یاساکانی زمانی رۆژانەو لە لایەکی دیکەوە لە کردەی شکاندنی ئەم ڕێساو یاسایانە دا دێتە دی.[٧٦]

لە نووسینی دەق دا چەشنی خوێندنەوە، هاوکات دوو ئاخێو هەن، یەکێکیان ئاخێوی رۆژانە، پێوەرو "ڕێسادار"، ئەوی دی ئاخێوی یاخیـیە کە لە لە کۆی یاساکانو ڕێساکان هەڵدێو ئاخێوێکی بنەماشکێنە. لێرەدایە کە "دەقێکی بێگانە دێتە نێو دەقی سەرەکیـیەوە"؛ [٧٧] یا بە دەربڕینێتر دانەر بە پێچەوانەی ویستی خۆی کە دەیەوێ زمانێکی تایبەتی ـ کە زاڵە بەسەریداو هەڵبەت بە شێوەیەکی ڕێژەیی ـ بەکار بهێنێ، خۆی لە ئاست زمان دا ملکەچ دەبێ. ئەو خوازیاری ئەوەیە کە ڕەچاوی ڕێساکان بکا، بەڵام گەوهەری کاری ئەدەبی ئەوەیە کە هەموو ڕێساو یاسایەك بشکێنرێت، ئەو دەیەوێ زمان جڵەو بکا، بەڵام زمان جڵەوی ئەو دەگرێتە دەستو ئەگەر لە بەرامبەر ئەم "وەسوەسەی زمان"ە دا خۆڕاگری بکا، بەرهەمی کارەکەی "لە دارشتنێکی قوتابی زیرەکی پۆل" باشتر نابێت، ﴿دارشتنێك کە قوتابیەکە لەو دا﴾ هەموو شتێکی دروست نووسیوەو دەقێکی دڵخوازی مامۆستای سەختگیری زمانی ئامادە کردوە، بەڵام ئەم دەقە

ئەدەبی بوون ـ هەر ئەو شتەی کە یاکۆبسێن بە "گەوهەری دەقی ئەدەبی زانی پێوە دیار نیە. "دەقێکی بێگانە دێتە نێو دەقەوە".

ئەم بڕیارەی کریستوا لە قۆناغی یەکەم دا دەرەنجامی وردبوونەوەیە لە سروشتو گەوهەری زمان؛ و لە قۆناغی دووەم دا لە ئەنجامی سەرنج دا بە "دەقی ئەدەبی" دەردەکەوێت. هەموو دەقێك خاوەنی واتاگەلی لە ئەژمارنەهاتوویە. مامۆستایانی زمان هەرچەندەیش هەوڵ بدەن ناتوانن دەقێکی تاك واتایی بەرهەم بێنن. ئەگەر یاسای نووسراو بە ڕاستی تاك واتایی بووایە، ئەو کات "زانستی یاسا" بێمانا دەبوو. لە دان دانان بەم خاڵە کە دەق واتاگەلی فرەچەشن و هەندێ جار تەنانەت دژیەکی هەیە دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە دەبێ ئەم واتایانە لە ڕێگەی "نزیکایەتیـیە نێوان دەقیـیەکان"ەوە وەربگرین. هەرچەشنە پۆلێن بەندیـیەکی بەرهەمە ئەدەبیـیەکان بە مانای ناسینی ئۆرگانیزمو بنەمای ئاخێوە. بە وتنی ئەمە کە "ئەم دەقە کۆمیکە" لە راستی دا سنوورمان بۆ پێوەندیـیە نێوان دەقیـیەکان داناوەو ئەم سنوورەمان بۆ ناسین بە پێویست زانیوە.

ئێستا ئەم دەقە لەتەك دەق گەلێکی تایبەتی، واتە لەگەڵ دەق گەلی کۆمیك بەراورد دەکەینو سوود لەو ڕێسا ئاخێویانە وەردەگرین کە پێشتر لە ریزی ئاخێوی کۆمێدی دا پۆلێنمان کردبوون، [٧٨] و تەنانەت باس لەو توخمە بان دەقیـیانە دەکەین کە خاوەنی ئاراستەی کۆمێدی بن. هەر دەقێك کۆمەڵەیەکە لە ئامـاژە پێکەرەکان یا گێرماس گوتەنی "یەکە واتاییـیەکان"ن. ئەم یەکانە لە ڕێگەی تێگەیشتن لە پێوەندیـیە نێوان دەقیـیەکانەوە دەبن بە بابەتگەلی واتایی [٧٩] کریستواش وەکوو باختین (ئەو لە نووسینە سەرەتاییـیەکانی خۆی دا کەوتبوە ژێر کاریگەریی باختین) لە هەنگاوی یەکەم دا پێوەندیـیە نێوان دەقیـیەکان لە "ژانر"ی بەرهەمی ئەدەبیو لە هەنگاوی دووەم دا، لە قۆناغێك دا

کە هەم ئەبستراکترو هەم زۆر دژوارو گرنگ خۆ دەنوێنن، لە ئاخێو ﴿جیادەکاتەوە﴾. بە زۆری گرنگترین خاڵەکان لە مەسەلەی نێوان دەقی بە سروشتی زمانی ئەدەبیو سروشتی دەقی ئەدەبی (ڕێسابەندی ئاخێو) لە قەڵەم دەدرێت، بەڵام هۆکارێکی دیکەی گرنگ لە گۆڕێ دایەو ئەویش هۆکاری خوێنەرە. ڕۆلان بارت لە S/Z نووسی: "من ﴿خوێنەر﴾(***) بابەتێکی نەزان کە لەبەردەم دەق دا بێ نیم (!!) ... ئەو "من"ەی کە لەگەڵ دەق دا بەرەوڕوو دەبێ، خۆی کۆمەڵەیەك لە دەقەکانیترە، ئەو گشتێکە لە ڕەمزە ناکۆتاو بزر بووەکان (کە ڕەچەڵەکیان ون بووە)"[٨٠]. هەر دەقێك لەسەر بناغەی دەق گەلێك کە پێشتر وەمان خوێندوون واتا دەدا بە دەستەوەو پشتی بە کۆمەڵە ڕەمزێك بەستوە کە پێشتر ناسیومانن. نێوان دەقی، سەرنجی ئێمە بۆ دەق گەلی پێشوو ڕادەکێشێ (لامان روونە کە ئەو دەقەی کە پێشتر خوێندوومانەتەوە گرنگە نەك دەقێك کە "زووتر نووسراوە"). ﴿☺﴾

بە پێی ڕێسای نێوان دەقی هۆی واتادار بوونی هەموو دەقێك تەنیا ئەوەیە کە ئێمە پێشتر کۆمەڵە دەقێکمان خوێندۆتەوە. لە لایەکی دیکەوە، بە جەخت کردن لەسەر ئەم "زانیاری پێشینە"یە ناچارین کە دەقەکانی پێشوو بە دروستکەرانی ڕەمزە جۆرە بە جۆرەکان بزانین کە ئاسۆی ئاماژە مەیسەر دەکەن. کەوابوو نێوان دەقی بەرلەوەی ناوێك بێ بۆ تێگەیشتن لە پێوەندییەکانی بەرهەمی ئەدەبی لەگەڵ بەرهەمەکانی دی، ڕۆشنگەرو دیاریکەری فۆرمی ئارایی هەموو بەرهەمێك لە قەڵەمڕەوی فەرهەنگ دایە، واتە تێگەیشتن پێوەندییەکە کە لەنێوان دەقێكو چەشنەکانی ئاخێو و کردەکانی ئاماژە داو لە هەموو فەرهەنگێك دا بەدی دەکرێ. پێوەندییە نێوان دەقییەکان وەکوو هەڵقەی پێوەندیی پاژەکانی ئاخێوە؛ کۆی ئەو زانیارییەیە کە بوار بە دەق دەدا تاکوو واتای هەبێ. کاتێ لە واتا یا واتاکانی دەقێك تێدەفکرین "لە ڕاستی دا لە جێی

کردەی نێوان زەینی، کردەی نێوان دەقی دروست دەبێ".[٨١] ئەم کردەیە بە روونی پێناسەیەکی تازە لەبۆ دەق دێنێتە ئاراوە: "ئاراستەی واتایی دەق هەرچی بێت، شوێنگەکەی وەکو کردەی ئاماژەکار، هەڵگری پێش گریمانیی ئاخێوگەلێکی دیکەیە... هەموو دەقێك هەر لە سەرەتاوە لە قەڵەمڕەوی دەسەڵاتی ئاخێوەکانیترە کە ﴿ئەو ئاخێوانە﴾ فەزایەکی تایبەتی بەسەر ﴿دەق﴾ دا دەسەپێنن.[٨٢]

کریستوا پێنج فۆرم یان "پێنج مێتۆد"ی ڕاست نوێنی لێك جیاکردەوە. پێنج شوێنگە کە لەوان دا دەقێك دەتوانێ لە پێوەندی لەتەك "دەقێکی"تر دا بێت، تاکوو بە یارمەتیی ئەو دەقە "بناسرێتەوە". لێرەدا خاڵی سەرەکی هاوئاهەنگیی دەق لەگەڵ "کەتوار" (واقع)ە، کە وادیارە ئەم هاوئاهەنگیە کە هەموو بەرهەمێك ڕاست نوێن دەکا. واتە وەکوو ڕاستییەك دەیخاتە روو، یەکێکە لەم پێنج شوێنگەیە. واتە جیهان یان کەتوار چەشنی دەقێك لەبەرچاو دەگرین (سیستەمێك لە پێوەندییە نێوان نیشانەیی ﴿Intersemiotic﴾ ەکان) کە پێدەچێ ئەو دەقەی کە ئێمە مەبەستمانە "ڕاست نوێن" بکات. بە ڕای کریستوا ئەم پێنج شوێنگانە بریتین لە: ١) "کەتوارە کۆمەڵایەتییەکان" یا "جیهانی ڕاستەقینە". ٢) فەرهەنگی گشتی یا ئەو زانیارییە هاوبەشەی کە هەمووان پێیان وایە کەتوارەو بەشێك لە فەرهەنگە. ٣) دوایین ڕێساکانی ژانرە هونەرییەکان. ٤) یارمەتی وەرگرتنو پشت بەستنی دەقێك بە دەقە هاوشێوەکان. ٥) ڕۆنانێکی ئاڵۆز لە "نێودەق"، شوێنێك کە هەر دەقەو دەقێکی دی وەکوو پێگەو شوێن دەستپێکی خۆی دەزانێو لە پێوەندی لەگەڵ ئەو دا دەناسرێتەوە. یەکەم جۆری "ڕاست نوێنی" گەڕاندنەوەی دەقە بۆ "کەتوارە کۆمەڵایەتییەکان". ئەمە شتێکە کە خەڵکی پێیان وایە "جیهانی ڕاستەقینە"یە. واتە لە بیریان دەچێتەوە کە ئەو شتەی کە هەیە خۆی

سیستمێکە لە پێوەندییە نێوان نیشانەیی ﴿Intesemiotic﴾یەکان کە لەسەر بنچینەی کۆمەڵە رێککەوتنێك واتای پەیدا کردوەو لە ڕاڤەکردن دێت، بە پێی زانیاریو ئاماژە واتاییەکانی هەموو سەردەمێكو شوێنگە هەندێ جار ئاڵۆزە کۆمەڵایەتی، ئابووری، رامیاری، فەرهەنگییەکانو ... "دەگۆڕدرێت". بەم چەشنە چیرۆکێك، شوێنگەکانی گەلاڵە، هەموو بەرودوایی یەك، توخمەکانی هەموو دەقێك دەبێ "راستەقینە" بن، واتە دەبێ لەگەڵ سیستمێکی سیمیۆلۆژیکی تایبەتی کە بە کەتوار لە قەڵەم دەدرێ یەك بگرنەوە. کەسیەتییەکانی چیرۆك، بۆنموونە دەبێ خاوەنی هەستو سۆزەکان، هەڵچوونەکانو هەستی "کەسانی راستەقینە" بنو کردەو کاردانەوەکانیان بشێت پەسند بکرێت. کریستوا ئەم شوێنگە راست نوێنییە بە گشتیترین شوێنگە دەزانێو بەڵگە دێنێتەوە کە هەر شتێك کە لە جەرگەی گوزارەیەکی زمانی دا بەیان دەکرێت راست نوێنە، چونکە زمان لە بنەڕەتەوە لە جیهان وەرگیراوە.[٨٣] بەڵام ئەگەر هەموو ئەو شتانەی کە بەهۆی زمانەوە بەیان دەکرێن بە راست نوێن بزانین، ئەو کات باسی راست نوێنی بە کەڵك چ دێ؟

دووەمین رێسای راست نوێنی، گەڕاندنەوەی دەقە بۆ فەرهەنگی گشتی کە لە خاڵگەلێکی دژوار دا دەتوانین لە مێتۆدی یەکەم جیای بکەینەوە. سەردەمانێك کە بەڵزاك لە "سارازاین" دا نووسی: "کۆنت لانتی، کورتەباڵاو ناشیرین بوو، وەکوو ئیسپانییەکان ڕەزاگرانو چەشنی بەنکدارەکان ماندووکەر..." دووجار لەم مێتۆدی راست نوێنییە سوودی وەرگرت. لە کولتووری خوێنەرانی رۆژگاری باڵزاك دا نەدەکرا کەسێ بنووسێ: "کۆنت چەشنی ئیتالییەکان ڕەزاگرانو وەکوو نیگارکێشەکان ماندووکەر بوو" چونکە ڕەزامەندیی گشتی لەمەڕ رەزاگران بوونی ئیتالییەکانو ماندووکەر بوونی نیگارکێشەکان لە گۆڕێ دانەبوو، بەڵام هەمووان لەبارەی رەزاگران بوونی ئیسپانییەکانو ماندووکەر بوونی

بەنکدارەکانەوە هاوڕابوون. بە ڕاستی ئەم دوو بڕیارە وەکوو دوو ڕەمزی ئاشناو پەسندکراو ، پتەو بوون. پرووست باسی لە کەسێك کردوە کە "بەردەوام، هەرشتێك کە دەیبیست یان دەیخوێندەوە، لەتەك دەقێکی ئاشنا بەراوردی دەکردو لەو شوێنەدا کە پێی وابوو جیاکارییەك لە گۆڕێ دانییە، ئەو کات هەستی ستایشکردنی ئەو تینو گوڕی دەسەند" . [٨٤] واتە ئەو دەقی بە هۆی "گەڕانەوە بۆ ئەو زایەڵە گشتییە نەناسراوە، کە چاوگەی پەیدابوونەکەی زانیاری گشتی مرۆییە" راست نوێن دەکرد.[٨٥] لەم ڕووەوە بارت باسی لە "یەکانگیری ئایدیۆلۆژیکی دەق" دەکرد. [٨٦]

واتە دەق لە رێگەی گەڕانەوە بۆ "ئایدیۆلۆژی" خۆی راست دەنوێنێو لە رێگەی ئەم ئاماژەوە، خوێنەر رەمزەکان دەناسێ.

سید لە شانۆنامەی کۆڕنی دا، ناچارە باوکی شیمن بانگهێشت بکا بۆ ململانێ. خوێنەر (یا بینەری شانۆکە) هۆی ئەمە بە باشی دەزانێ، چونکە کۆنت باوکی ئەوی کوشتوە. سەردەمانێك کە بەڵزاك باس لە پەیکەرسازێك بە ناوی سارازاین دەکا ـ کاتێ بەیانی زوو دەچووە کارگەوەو شەو لێی دەهاتە دەرەوە ـ خوێنەر تێدەگا کە سارازاین هۆگری کارەکەیەتی، چونکە دەق گەڕانەوەیەکە بۆ بەستێنی فەرهەنگیی "بە درێژایی رۆژ کار کردن". راست نوێنی لەم دۆخەدا بواری کورت بێژی بۆ نووسەر دەڕەخسێنێ. کردە بە شێوەیەکی کورتو خێرا بەیان دەکاو لە رێگای گەڕانەوەی فەرهەنگییەوە کۆی ﴿ئەو کردەیە﴾ بۆ خوێنەر ئاشکرا دەکات. زۆرترین کاریگەری کە چیرۆك دەیخاتە سەر خوێنەر، هەر لە گەڕانەوە فەرهەنگییەکەیەوە هەڵقوڵاوە، کە بە جۆرە گشتگیر بوونێکی کردەی کەسێك ئەژمار دەکرێ. تۆدۆرۆف لەنێو پێنج دەستەبەندی کە کریستوا رێکی خستوون هەر بە تەنها ئەم رێسایە یان مێتۆدی دووەمی راست نوێنی بە راست نوێنی زانیوە. واتە دەقێك بخوێنیتەوە کە لەتەك فەرهەنگە گشتیو هەنووکەییەکان

دا بگونجێ. فۆرمالیستە رووسیەکان ئەم مێتۆدەیان بە "ئاسایی‌کردنەوە"و هەندێ جار "وروژاندنی دەق" ناودێر دەکرد: ﴿واتە﴾ توخمە نەناسراوەکانی دەق لە جۆرە هاوڕێکی‌یەکی "ئاخێو هێنەرانە" دا رێك بخەینکە بە جۆرێك لە جۆرەکان ئاسایی خۆ بنوێنن [٨٧] لە سێیەمین رێسای راست نوێنی دا، زنجیرەیەك لە رێسا ئەدەبی‌یەکان گرنگی پەیدا دەکەن‌و دەق بە گەڕانەوە بۆ ﴿ئەو رێسا ئەدەبی‌یانە﴾ واتادارو یەکدەست دەبێت. سید لە شانۆی کۆڕنی دا ناتوانێ بڵێ لە ئەنجامی سووکایەتی کردنی کۆنت بە باوکی "بێزی هاتۆتەوەو ئیدی تاقەتی بەسەر ئەم پیاوە هەرچی پەرچیانە نەماوەو دەیەوێ واز لە هەموو شتێك بێنێت‌و بڕوا". بەڵام پاڵەوانی یەکێك لە رۆمانەکانی ئاندرە ژید لەم چەشنە بارودۆخە دا دەتوانێ ئەم کارە بکات.

رێساگەلێك کە نەبوونی بوارو ئەم بوارەیان رەخساندوە، لە دوو جۆر بەرهەم وەدەست دێن. "لە دەرەوەی دەق" دا کردەی زۆر لە کەسیەتی‌یەکانی ئیستاندال تەواو بێمانان. تەنیا لە جیهانێك دا کە ئیستاندال دەیخوڵقێنێ (و "ژانر"ی رۆمانەکانی سنوورەکەی دەستنیشان دەکات) دەتوانین پەی بە کردەو پەرچە کردارەکانیان ببەین. لێرەدا زنجیرەیەك لە یاساکان گرنگیان پەیدا کردوەو دەق بە گەڕانەوە بۆ ئەو ﴿یاسایانە﴾ واتادار دەبێت.

سالامبۆ وەکوو پاڵەوانی چیرۆکێکی مێژوویی توانیویەتی هەندێ کار ئەنجام بدات کە ئێما بو واری تەنانەت بە ئەنجام دانی یەکێك لەو کارانە چیرۆکەکە ناڕاست دەکات. ناتوانی چاوەڕوانی ئەوەت هەبێ کە کردەی کارەکتەرەکانی چیرۆك گەلی "تارمایی‌یەکانی" هێنری جیمز لە دیزی میلێر دا دووپات ببنەوە. رێساکە کۆن‌و ناسراوە: گیانی گوتەی ئەرەستۆیە کە بەشێك لە کردەکان لە ژانرێك دا شیاو و لە ژانرێکی دیکە دا نەشیاون. تراژیدی - دواجار - خەڵکانێك باشتر لەوەی کە هەن‌و کۆمێدی خراپتر لەوەی کە هەن نیشان دەدا. [٨٨] هەر

ژانرەو راست نوێنی تایبەت بەخۆی دروست دەکا. لە چوارەم رێسای راست نوێنی دا، کردە پەسند نەکراوەکان تەنیا وەکوو کردە ئەدەبی‌یەکان پەسند دەکرێن. ئەم کارە لە رۆمانەکانی سەدەی هەژدەهەم دا، بە زۆری هاوکات دەبوو لە تەك پێشەکی‌یەك لە سەرەتا داو روونی دەکردەوە، بە چ جۆرێ بەڵگەنامەیەك یا دەفتەری بیرەوەری‌یەك کەوتۆتە دەست چیرۆك گێڕەوە. چیرۆك گێڕەوە هەقیقەتی چیرۆکێکی بەیان دەکردو لەم رووەوە جیاکاریی نێوان هەقیقەت‌و چیرۆکی زەق دەکردەوە. بەم چەشنە دەیتوانی ئاگایی خۆی لەهەمبەر راست نوێنی ئەدەبی پیشان بداو جەخت بکات کە ئەگەری روودانی ئەو شتەی کە بەیانی دەکات، لە لایەکەوە لە ئاراستەی ئەدەبیی خودی بەرهەمەوە هەڵقوڵاوەو لەم هەیکەل‌و لۆژیکی چیرۆکە دا دەشێ پەسند بکرێ. بەلزاك لە پاری سێیەمی "ئۆژنی گراندە" دا نووسی: "زۆر جاران روویداوە کە هەندێ کار لە ژینی مرۆڤ دا لە رووی ئەدەبی‌یەوە ناڕاست بێنە بەرچاو، هەرچەند کە راست‌و دروستن. ئایا ئەم خاڵە دەرەنجامی بێتوانایی ئێمە نیە لە بەکارهێنانی هۆکارە سایکۆلۆژیکی‌یەکان بۆ وەسفی ئەو کارانە؟" تەواوی رووداوەکانی "کۆمێدیای یەزدانی"ی دانتی تەنیا وەکوو "کردەگەلی ئەدەبی" پەسند دەکرێن؛ یان دیدرۆ وەکوو نووسەرێکی "مۆدێرن" لە "ژاکی چارەنووس باوەڕ" دا روونی کردۆتەوە کە گرووپێکی چەکدار رێیان لە ژاك‌و ئاغاکەی گرتوە. بە پێی لۆژیکی چیرۆك دەبێ شەڕێك روو بدا، بەڵام چەکدارەکان بە بێدەنگی رێگاکە بەردەدەن: "کەوابوو، مالاوا، ئەی هەقیقەتی چیرۆك... دەبینین من چیرۆك باس ناکەم، چونکە ئەو شتەی کە دەبێ چیرۆکنووس جێبەجێی بکا ئەنجامی نادەم. لەگەڵ ئەوەش دا ئەو کەسەی پێی وایە نووسینەکانی من هەقیقەتن پێدەچێ کەمتر لەو کەسەی کە نووسینەکانم بە چیرۆك لە قەڵەم دەدا، هەڵە بکات". [٨٩] چیرۆك گێڕەوە دەربازبوونی خۆی لە رێساو چوارچێوەکانی ژانر ڕادەگەیەنێ‌و لە ئەنجام

دا کردەگەلێك کە لە ژانر دا نەشیاون، دەداتە پاڵ کەسیەتیەکانی چیرۆك‌و دەق راست نوێن دەکا. بەڵام هەر ئەم نموونەیەی دیدرۆ، بە باشی دەسەلمێنێ کە بۆ ئەم چەشنە کارە دەبێ واز لە ڕێسای لاسایی کردنەوە بێنین. گرنگ نە سروشتەو نە لاسایی کردنەوەی سروشت، بەڵکوو لۆژیکی گێڕانەوەییە. لە دەقە مۆدێڕنەکان، گرنگیی ئەم مێتۆدە دەرکەوتوە.

پێنجەمین مێتۆدو ڕێسای راست نوێنی دەتوانێ جۆرێکی تایبەتی بێ لە ڕێسای چوارەم: کاتێ لە دەقەکەی خۆمان دا، باس لە دەقێکیتر دەکەین، ئامادەیی ئەم دەقە دووەمە، ڕاڤەی دەقی یەکەم دەگۆڕێت‌و دەتوانێ راست نوێنی بکا. بە زۆری بەکارهێنانی دەقی دووەم‌و "جیابوونەوە" لەو، خوێنەر هان دەدا تا پارادۆکسێك لەنێوان ئەم دوو دەقەدا بدۆزێتەوە. کاتێك کە چیرۆك گێڕەوە دەنووسێ: "تەنیا ئەگەر دەمزانی ئەو شتەی رووی داوە..." یان "ئەو نەیدەزانی کە..." لە راستی دا ئەگەری راست نوێنی ئەڵتەرناتیڤەکانیتر بەلاوە دەنێ‌و ئاڵتەرناتیڤی هەنووکەیی راست نوێن دەکا. بەکارهێنانی تەوس ﴿Ironi﴾یش بەم چەشنەیە. پروست بە یارمەتیی ئەم فۆرمە تایبەتیە (یا ئەم شێوە دەربڕینە) کە پەیوەستە بە تیۆرییەکی دەربڕینی تایبەتەوە، ئەگەری راست نوێنی ئەو ئەڵتەرناتیڤانەی جگە لەوانەی کە خۆی دەیەویستن، لەنێو دەبرد.

٤

لەبیرمان نەچێ کە شێعر ئەگەر بە زمانی هەواڵدەرییش نووسرابێ، لە کایەی زمانیی هەواڵدان دا بەکەڵك نایە.

ویتگنشتاین [٩٠]

کۆهێن لە کتێبی "پێکهاتەی زمانی شاعیرانە" دا نموونەیەکی هێناوەتەوە: ئەگەر هەواڵێکی رۆژنامە وەکوو شێعرێکی نوێ بڕگەبەندی بکەین، وشەکان دۆخ‌و واتای

هەواڵدەری خۆیان لە دەست دەدەن‌و "واتایەکی" شاعیرانە پەیدا دەکەن: "دوێنێ لە گەورە ڕێی حەوتەم / ئوتۆمبیلێك / کە بە خێرایی سەد کیلۆمیتر دەئاژوو / خۆی بە درەختێك دا کێشا / و هەر چوار نەفەرەکەی کوژران". [٩١] لەم "کایە زمانییە تازە"یە دا کارەسات بۆتە "تراژیدی نموونە": وشەی دوێنێ واتایەکی تازەی وەرگرتوەو بۆتە زنجیرەیەك لە دوێنێ ئەگەریەکان‌و گۆڕاوە بۆ کاتێکی گەورەترو گرنگتر لە رۆژێکی تایبەتی‌و دیاریکراو. گەورە ڕێی حەوتەم بۆتە شوێنی رووداني کارەسات‌و دەرکەوتنی چارەنووس، "خۆی پێداکێشا" و "کوژران" وەکوو کردەگەلی تراژیك دەرکەوتوون. نەبوونی روونکردنەوەی زیاتر، ڕەنگ‌و رووی بێلایەنی هەواڵ، واتایەکی "تەم‌و مژاوی‌و نهێنی ئامێز"یان بە "شێعر" بەخشیوە. درەخت (ڕەنگە وەکوو ئامادەیی راستەقینەی خۆی) بۆتە شتێکی رەمز ئاساو ئامرازی چارەنووس‌و نەبوونی‌و نادیاری. هەواڵی "کوژران" واتایەکی قووڵترو پڕژانتری لە "هەواڵێکی سادەی رۆژنامە" پەیداکردوە. کەوابوو زنجیرەیەك لە وشەکان، کە هاونشینیيان بە شێوەیەکی ئەنقەست بەرهەمی هارمۆنی فۆنۆلۆژیك‌و لەسەر بنەمای ڕێسا شاعیرانەو ئەدەبییەکان نەبووە، لە بونیادی "دوو کایەی جیاوازی زمانی" توانیویەتی "دۆخی شێعرێك" بگرێتە خۆ. لەدەربڕینی رۆژنامەڤانانە دا کات‌و شوێن دیاریکراون، بەڵام لە دەربڕینی شاعیرانە دا دوێنێ لە دەرەوەی کات دایەو گەورە ڕێ واتایەکی هەیە کە گەورەترە لە شوێن. درەخت ئامادەییەکی سیمبۆلیکی هەیەو لە سەنتەری کارەساتێك کە مەرگی لێ کەوتۆتەوە، هەڵکەوتوە. شێعر لە "بەیانکردنی کەتوار" دوور کەوتۆتەوەو بۆتە "خاڵێکی ناتاکەکەسی"و ئەبستراکت. کاتێك کە رنە وۆلك رەخنە لە نۆرترۆپ فرئای دەگرێ کە بە پێی مێتۆدی ڕاڤەی ئوستوورەیی ئەو ـ تەنانەت راپۆرتی ماسیگرێکی سادە لە رۆژێکی ساماڵیش دا دەتوانێ ببێتە دەربڕینێکی ئوستوورەیی کە ئاو و تیشك توخمە سەرەکییەکانی

﴿ئەو ئوستوورانە﴾ن - لەبیرخۆی دەباتەوە کە نهێنی زمانی ئەدەبی، بە وردی هەر ئەم خولْقاندنی "کایەی زمانیی تازە"یەیە. دوورکەوتنەوە لە زمانی سروشتیو رۆژانە، تەنیا بە یارمەتیی رێساگەلێکی فۆنۆلۆژیك نایەتە دی، هێندە بەسە ویتنگشتاین وتەنی "یاسای کایەکە بگۆڕین". شاعیرێك کە لە نامەکەی دا کە بۆ هەڤاڵەکەی نووسیویەتی باس لە "مـن" دەکا، لە منێکی تایبەتی، ئەزموونیو نەناسراو دەدوێ، بەڵام لە شێعرەکەی دا ئەم "مـن"ە تایبەتیـیە ناتوانی بەدی بکەیت. لە نامەکانی شاعیر دا، تەنانەت لەو شوێنەدا کە ئەو بە تەواوەتی لە دنیای شاعیرانەی خۆی دا نغرۆیە، هەمدیس کەسێکە، مرۆڤێکە کە دەچێتە شوێنێك: "دواجار رۆژ لە دوای رۆژ سەفەرم کرد، سەفەرم کردو گەیشتمە ئێرە. بەیانی زوو خۆم لێرەدا دۆزیەوە (باران دەباری). رۆژێکی بێسەفەرم لەپێش دایە... واتە گەیشتووم". (نامەی راینێر ماریا ریلکە بۆ شازادە خاتوو ماری تاکسیس لە بایۆن، دوایین رۆژی ئۆکتۆبەری ١٩١٢، شەو). [٩٢] بەڵام جێناوی کەسیی من، لە هیچکام لە شێعرەکانی ریلکە دا "مـن" نیە، سەفەر لەوێدا بە واتای گواستنەوەی شوێنی زەمینی ﴿ناسوتی﴾یە، باران هەرگیز زەمینی نیە. ریلکە هەرگیز لە بایۆن دا نیە، شارێکی کۆن، تەنیشت پیرنە، لەگەڵ نوێژخانەی مەزنی مەریەمی پیرۆز: "زمانی شێعر، زمانی مەتەڵە". [٩٣] ﴿!!!﴾ یاکۆبسێن جەختی لەسەر سروشتی تایبەتی ئاوازو هاودەنگی وشەکان، کە دروستکەرانی شێعرن دەکردەوەو ژێنێت﴿یش﴾ لەو باوەڕە دایە کە خاڵی سەرەکی لە شێعر یا گەوهەری گوتەی شاعیرانە دا، تەنیا لە ئاراستەی "دەستکردی"ی بەکارهێنانی وشەکان دا خۆی حەشار نەداوە (هەرچەند ئەم لایەنە زۆر یارمەتیی زمانی شاعیرانە دەدات) بەڵکوو پشتی بە "جۆرێك خوێندنەوە" بەستوە کە شێعر بەسەر خوێنەر دا دەیسەپێنێ. فۆرمێك لە ئارایی یا بە گوتەی پۆل ئیلوار "ئاشکرایی شاعیرانە" ﴿هەیە﴾: "لێرەدا زمانی

شاعیرانە، گوایە "پێکهاتە"ی راستەقینەی خۆی ئاشکرا دەکا، پێکهاتە فۆرمێکی تایبەتی نیە کە لە رێگەی سیفەتە تایبەتیـیەکانی خۆیەوە پێناسە بکرێ، بەڵکوو جۆرە "دۆخ"ێکە، فۆرمێك یا پلەیەکە لە ئارایيو ڕاکێشان". [٩٤] هاوڕێکی وێنەیی وشەکان یا دروستبوونی زمانیی شێعر، بەس نین بۆ ئەوەی پێکهاتەی شێعرێك روون بکەنەوە، توخمی سێیەمو چارەنووسساز کە تەنانەت لە پیواری دوو توخمەکەی دی کار دەکات، ئاراییو ئاشکرایی شاعیرانەیە. بە شێوەیەکی کتو پڕ ئاخێو دەیان جار ئەبستراکترو قووڵترو پڕواتاتر دەبێو ئەمە دەرەنجامی جۆرێك "نەریتی شاعیرانە"یە کە توێژینەوەی پێکهاتەیی شێعر هەوڵ دەدا تاکوو ئەم دابو نەریتە بدۆزێتەوە. گرینگترین خاڵ لەم نەریتە شاعیرانەیە دا، گشتی ﴿ = کلیت﴾ی تۆکمەو یەکسانی شێعرە. زمانی رۆژانە پێویستی بەم گشتە نیە، چونکە خۆی بەشێکە لە "دۆخێکی ئاڵۆز"و واتاکەی لەو دۆخە وەردەگرێ. بەڵام شێعر "جیهانێکی داخراو"ە، جیهانێك کە یاکۆبسێن گوتەنی، وشەکان لەو دا بایەخیان "لەخۆ"دایە. بە بێ هێماکردن بۆ ئاماژە پێکراو، بە بێ ئامـاژەی واتایی، تەنیا وشەنو بەس؛ و پێکهاتەی سەنتراڵی شێعریش هەر بەهۆی نەبوونی ئەم ئاماژە واتاییـیەوە دروست دەبێ. تۆدۆرۆڤ خوێندنەوەی شێعری وەکوو توێژینەوەی بەردەوامو هەوڵدان بۆ دۆزینەوەی پێکهاتەیەکی سەنتراڵ زانیوە کە زاڵە بەسەر تەواوی دەق داو بارت روونی کردۆتەوە کە لە شێعری نوێ دا، وشەکان جۆرە بەردەوامیەکی وێنەیی دەخولْقێنن کە بابەتگەلی هزرمەندانەو سۆزدارانە بە بێ ئەو ﴿جۆرە بەردەوامیە﴾ بە هیچ شێوەیەك نایەتە ئاراوە. ئەم بەردەوامیـیە هەمان پێکهاتەی سەنتراڵە. خاڵێکی دی لە "دابو نەریتی شاعیرانە" دا کە بە چەمکی یەکیەتیی ناوەکی بەستراوەتەوە، ئاماژە پێکراوی شێعرە. شێعر گوتن بە واتای خولْقاندنی پێکهاتەیەکی ئاخاوتەییـیە کە گەوهەرێکی لە خۆی دا شاردبێتەوە.

چ بتوانی لە تەك ئەزموون دا یەكانگیری بزانی یا چ نەتوانی. لەم رووەوە، خوێندنەوەی شێعر بە مانای هەوڵدانە بۆ دۆزینەوەی هەوێنی شاراوەو سەرەكیی شێعر (موكاشەفەیەك كە جۆیس بە پەیڕەوی كردن لە سێنت تۆماس بە دەركەوت (تجلی) ناوزەدی دەكرد). كریستوا لە كتێبی "شۆڕشی زمانی شاعیرانە" دا نەریتەكانی "ئاشكرایی شاعیرانە"ی لە شێعری نوێ دا دۆزیوەتەوە. ناوونیشانی دووەمی كتێبەكە "پێشڕەوانی نوێگەرایی لە كۆتایی سەدەی نۆزدەهەم"ە. كتێبەكە بە شێوەیەكی تایبەتی بۆ شێعرەكانی لوترە ئامۆنو مالارمە تەرخان كراوە؛ ئەو دوو شاعیرەی كە دەیانزانی شێعر "ریسك كردنە لە زمان دا". پاری سەرەتای كتێبەكە "بنەما تیۆرییەكان"، بە تایبەتی یەكەمین بەشی ﴿ئەو پارە﴾ واتە "نیشانەناسیو سیمبۆل" بنەما مێتۆدۆلۆژیكییەكانەی كاری كریستوا ئاشكرا دەكات. ئەو زمان بە بابەتی كردەی "خۆبالایی"یەك (كتومت بەو واتایەی كە هوسرێل هێنابوویە گۆڕێ)دەزانێ: "بكەری زمانیی خۆبالاییەكە كە بەردەوام لە رەوتی گفتوگۆ دا لەخۆی تێدەپەڕێ". [٩٥] لەم كتێبە دا یەكەمین نیشانەكانی تێپەڕینی كریستوا لە "نیشانەناسی ئەدەبی" دەتوانین ببینین، هەوڵێك كە لە سێكتێبی گرنگی ئەو كە دواتر نووسراون درێژەی پێدراوە. [٩٦]

هێزەكانی بێزاری (١٩٨٠) نیشاندەری كاریگەری قووڵی فرۆیدە لەسەر مێتۆدی كاری كریستوا. كاریگەرییەك كە تەنیا لە قەڵەمڕەوی مێتۆدۆلۆژی دا قەتیس نامێنێتەوە، بەڵكوو گەوهەرو بونیادی باسەكە دیاری دەكات. تاووتوێی هەستی بێزار بوون لەخۆ، سووكایەتی كردن بە دەروونی خۆ لە بەرامبەر ئەو شتەی كە بە "بابەتی بێزاری" ناوزەد دەكرێ، شوێن دەستپێكی باسی دەروون شیكاریانەی كتێبەكەی كریستوایە. ئەو لە پاش ئەم باسە، بە دووی سیمبۆلەكانو نموونە سەرەكییەكان لە بەرهەمەكانی دستۆفسكی، لوترە ئامون،

پروست، ئارێتۆو بە تایبەتی لویی فردیناند سلین گەڕا. پاری یەكەمی كتێبەكە بۆ دۆزینەوەی هەرزەیی لە ﴿دەروونی﴾ خۆ دا تەرخان كراوە. سەرهەڵدانی هەستی نەفرەت، بۆ چركە ساتێك دەگەڕێتەوە كە لە "بابەت" دا ئاماژە كردن بەشتێك نەدۆزمەوە. كێلێك نیشانەیەكە بۆ مەرگو هەستی بڕواكردنمان لە لا دروست دەكا، بەڵام تنۆكە خوێنێك ئاماژەیەك بۆ مەرگ نیە. تەرمێك جگە لە مەرگ گەر هەڵگری ئاماژەیەك بۆ شتێكی دیكە (بۆ نموونە نیشانەی توندو تیژی، چەشنی باتای كە باسی لە تەرمە پارچە پارچەكراوەكانی شۆڕشگێڕە چینییەكان كردوە) بێت، هەستی نەفرەتمان لە لا دروست دەكاو لەو دا جۆرە یەكبوونێكی ژانو سووكایەتی پێكردن بەدی دەكەین. تەنیا بە دوور كەوتنەوە لە "من" دەتوانین بێزاری لە خۆ بناسین، واتە بەهۆی جیاكاری لەنێوان ناوەوەو دەرەوە [٩٧] ئاشكرایە لە هزری ئایینی دا، بێزاریی هەڵقوڵاو لە هەرزەیی، لە یاخیبوون لە یاسای پیرۆزی خوایی واتە لە ئەنجامدانی گوناهەوە سەرچاوەی گرتوە. بەڵام لە جیهانی نوێ دا بە تایبەتی لەپاش قەیرانی مەسیحیەت، نەفرەتو بێزاری لە چوارچێوەی داخراوی خۆی ﴿واتە﴾ ئینجیل، هاتە دەرەوەو جۆرە دەربڕینێكی تازەی لە خالگەلە ئاماژە هەڵنەگرەكان بە خۆیەوە گرت. هەربۆیە تاووتوێی ئیستاتیكی ﴿نەفرەتو بێزاری﴾ لە رۆمانەكانی دستۆفسكی دا تا ئەم رادەیە گرنگە [٩٨] بە بۆچوونی كریستوا "یەخسیربووەكان" لەنێوان بەرهەمەكانی دستۆفسكی دا كامڵترینو وردترین دەربڕینی نەفرەتو بێزاری دەدا بە دەستەوە. لە ڕەوتی خوێندنەوەی ئەم رۆمانە دا، خوێنەر بە تێپەڕین لە چوارچێوە ڕەوشتی، كۆمەڵایەتیو ئایینییەكان، رقی لە خۆی دەبێتەوە. لەم دۆخە دا پێمان وایە "لە مرۆڤ بوون" دەرچووین. كریستوا بە یارمەتی نموونەگەلێك لە رۆمانی "یەخسیربووەكان" دەری خست كە دستۆفسكی بێزاری سێكسی، ڕەوشتیو ئایینی لە تێپەڕینو بەلاوەنانی یاساكانی باوكسالاری دا

دەبینیەوە. [٩٩] بەڵام لە بەرهەمەکانی پروست دا ئەم نەفرەتە لە ئاراستەگەلی "ئێروتیك تر" دا ڕەنگ دەداتەوە. لێرەدا نەفرەت ناسوتیترەو ڕوویەکی مرۆییتری وەرگرتوە. پروست جۆرە نەفرەتێکی شاراوەی لەهەمبەر کردەی سێکسیو ئەوینی جەستەیی لە ناخودئاگای هەر تاکێك دا دۆزیوەتەوە. کریستوا نموونەی لە "یولیسێس"ی جۆیس دەهێنایەوە کە لەو دا جۆرە بێزار بوونێك لە لەشی ژن، دەگۆڕێت بۆ ﴿ترس﴾و خۆبواردن لە "جەستەی دایکانە" ﴿!!﴾. ئەم بێزارییە بە شێوەیەکی تایبەتی لە نووسینەوە سەر هەڵدەدا کە بە ڕای کریستوا لە بەرهەمەکانی سیلین دا دووپات کراوەتەوە: واتە بە نەفرەتەوە نووسین [١٠٠] کریستوا باسی لە بورخس کردوە، ﴿بورخس﴾ پێی وایە چیرۆك سەرگێژەو دۆش دامانە، نەك ئەرخەیانی. بەردەوام بە پەیجۆرێکی پۆلیسییەو مەبەستی گەیشتن بە ئامانجێکە. لە کاتێك دا ئەرخەیانی دروستکەری نەفرەتە. لەخۆڕا نەبوو کە بورخس لە هەموو فۆرمەکانی "باوەڕ" دەترسا. کریستوا وەبیری هێناوەتەوە کە لە هزری ئارێتۆ دا هەموو "من"ێك بەردەوام لە ئابلوقەی تەرمەکان دایە. [١٠١] کریستوا نووسیویەتی کە "ئەم دەقە ئەدەبییە جیاوازانە، چەشنەکانی نەفرەت نیشان دەدەن، ئەو چەشنە نەفرەتانەی کە لە پێکهاتە دەروونییە جیاوازەکانەوە هەڵقوڵاون" کریستوا بە مەبەستی ناسینی یەکێك لەم چەشنانە، لە دوایین بەشی کتێبەکە دا، چەمکی نەفرەتی بە چڕوپڕی لە بەرهەمەکانی سیلین دا لێکداوەتەوە. جیا لەو شەش وتارەی کە بۆ بەرهەمەکانی سیلین تەرخان کراون، پاتۆرەکانی دیکەی کتێبەکە بۆ ڕوونکردنەوەی "خاڵگەلی قەدەغەکراو" تەرخان کراون، ﴿ئەم پاتۆرانەش بریتین لە﴾: باسی فرۆید لە زیان ناسی دەروونی، بە تایبەتی تەوەری "هانسی بچووك"، باسی فرۆید لەمەڕ جۆرەکانی "تابو"، باسی مێری دوگلاس مرۆڤناسی بریتانی "کە بۆ یەکەمجار سیستمێکی سیمبۆلیکی لە خاڵگەلە قەدەغە کراوە ئایینییەکان، وەکوو

ڕەنگدانەوەیەکی جیاوازییەکانو دژایەتییە کۆمەڵایەتییەکان، هێنایە گۆڕێ"[١٠٢] دوایین باس بریتییە لە "نیشانەناسی خاڵگەلە قەدەغەی کراوەکان" لە کتێبی پیرۆز ﴿ئینجیل﴾ کە سەرنج ڕاکێشترین بەشی کتێبەکەیە.

کتێبێکی دیکەی کریستوا "چیرۆکەکانی ئەوین"ە کە لە ساڵی ١٩٨٣ بڵاو کرایەوە. لەم کتێبە دا بە خێرایی کتێبی ڕۆلان بارت ﴿واتە﴾ "برگە گەلێك لە ئاخێوێکی ئاشقانە" بەسەر دەکاتەوە، چونکە بابەتی هاوبەشی هەردووکیان "ئاخێوی ئاشقانە"یە. [١٠٣] جیاکاریی سەرەکی لەو دەقانە دایە کە ئەم دوو نووسەرە هەڵیان بژاردوونو هەروەها لە شێوەی نووسینی "ئاسایی" کریستوا، لە بەرامبەر مێتۆدی بڕگە نووسیو کورتبڕی ڕۆلان بارت دایە. لە چیرۆکەکانی ئەوین دا کریستوا واگریمانی کردوە کە زمانی ئاشقانە پڕە لە میتافۆرو خوازەو ئەلیگۆری. ڕەنگە هەر لەبەر ئەمەش بێ کە دەروون شیکاران هەموو حیکایەتێك بەرەو چیرۆکێکی ئاشقانە "ئاراستە دەکەن". [١٠٤] کریستوا ڕوونی کردۆتەوە کە بەشداریکردن لە دەمەتەقێیەك لەگەڵ کچۆڵان دا ئەوی فێر کرد کە بەهەر حاڵ دڵدار مەحکوومە بە تەنیایی. هۆیەکەشی ئەوەیە کە دروستکردنی هاودڵی مەعنەوی لە تەك ئەوانیتر نالوێ؛ و ئێمە هەرگیز ناتوانین بزانین کە ئەوی دی چ ئەزموونێکی هەیە. زمان بەم پێیە ئامرازی دروستکردنی پێوەندی نیە. تەنانەت لە ئەزموونی تاکەکەسیش دا تێدەگەین دەرچوون لەخۆ بۆ ئەویتر، لە دەربڕین نەهاتوویەو یان بە شێوەیەکی باشتر "نایەتە زمان"ەوە. بێتوانایی ئێمە، لە سادەترینو یەکەمین خاڵ دا، واتە لەوە دا کە ئێمە لە ئەوین "چ دەخوازین" ئاشکرا دەبێ. تەنانەت لە نامە ئاشقانەکان دا، "ئێمە"یەکی درۆزنانە جێی پێوەندیی دوو سەرە (منو تۆ) دەگرێتەوە. کەوابوو ئەوین کە ڕەگو ڕیشەی بۆ چێژخوازی دەگەڕێتەوە، دواجار بە یەکێك لەم دوو جەمسەرە دەگات: یان بە خۆ ئەڤینی (نارسیسیزم)، واتە ئایدیالی کردنی خۆ، یان ئایدیالی کردنی

ئەوی دی. بەڵام "من" لە دۆخی دووەم دا، بەردەوامەو فەرامۆش ناکرێ. [105] ئەوین بەردەوام لە ئاخێوی فەلسەفی تاك گەرادا پووچەو لەم ئاخێوە دا بەلاوە دەنرێ، بەڵام لە ئاخێوی سۆفیانە دا، لایەنێکی سەنترالە. فرۆید رەنگە یەکەمین تاك گەرایەك بووبێت کە ئەوینی بە کرۆکی ئیشکردنی خۆی زانیوە. هەرچەند ئەم کارەی بە مەبەستی گەیشتن بە ئامانجێك ئەنجام دا کە بە تەواوی دەچووە خانەی فەلسەفەی تاك گەراوە.[106] لە درێژەی پێشگوتاری کتێبەکە دا، کریستوا گەلاڵەیەکی کورتی لەمەڕ باسەکانی کتێبەکەوە خستە روو: پاری یەکەم، شیکردنەوەی نارسیسیزم لە لایەن فرۆیدەوە، پاری دووەم بۆ سەرهەڵدانی چەمکی ئێرۆس لە لای یۆنانییەکانو بە تایبەتی باسی ئەفلاتوون لەمبارەوەو پاشان بۆ "ئاهی ئەو"و باسەکانی تەورات (و هەڵبەت "غەزەلی غەزەلەکانی سولەیمان") تەرخان کراوە. لە باسکردنی چەمکە یەهودییەکان دا توێژینەوەکانی گێرشۆلم شۆلم رێخۆشکەری ئیشکردنی کریستوا بووە. پاری سێیەم لە شوێنگەی نارسیس لە ئاخێوی ئەدەبی دا دەکۆڵێتەوە، یەکەمین سەرهەڵدانی ﴿نارسیس﴾ لە "مەسخ"ی ئۆویدو تیۆریی فلوتین لەمەڕ ئەوینو داهێنانو کاریگەری تیۆریی فلوتین لەسەر ئەدەبیاتی مۆدێرنو بە تایبەتی مالارمەو ڤالێری دا ﴿دەردەکەوێ﴾. [107]

پاری چوارەم لە سۆفیگەری مەسیحی، بە تایبەتی سێنت بێرنارو، سێنت تۆماس دەکۆڵێتەوەو پاری پێنجەم لەمەڕ دۆن جۆوانی، رۆمیۆو جوڵیێت، حەزرەتی مریەمو چەمکی "وەستانەکانی ماتێر" (دایکی راوەستاو، یا ژانەکانی مریەم لە تەنیشت خاچی عیسا مەسیح)ە. پاری شەشەمیش روونکردنەوەیەکە لەسەر بەکارهێنانی "تیۆریی دەربڕین" لە ئاخێوی ئاشقانە، لە سەدەکانی نێوەڕاست تا رێنسانس، لە کۆتایی دا چەند هێمایەك بۆ بودلێر، ئێستاندالو ژۆرژ باتای کراوە. بۆ ئاشنا بوون لەتەك مێتۆدی کریستوا لە یەکێك لە باسەکانی

"چیرۆکەکانی ئەوین" وردبینەوە. لێرەدا باسی "وەستانەکانی ماتێر"ی ئەوم هەڵبژاردوە، چونکە پێم وایە باشترین بەشی کتێبەکەیە. بنەمای باسەکەی کریستوا دوو کتێبەکە روونکردنەوەیان لە پەراوێزی لاپەڕەکانی "چیرۆکەکانی ئەوین" دا هاتوە: یەکەمیان دەقێکە لە کتێبی مارینا ڤارنەر بە ناوی "ئوستوورەو پەرەستنی مەریەمی کچ" کە لە لەندن لە ساڵی ١٩٧٦ دا بڵاوکراوەتەوەو دووەمیان دەقێکی ئیلسە باراندە بە ناوی دیاریکاری دایکانە کە لە پاریس لە ساڵی ١٩٧٧ دا لە چاپ دراوە. [108] کریستوا لەچەند پرسیارێکەوە دەستی پێکردوە: بۆچی ئاراستەی مرۆڤانەی مەسیح لە پێوەندی دایكو کوڕ دا ئاشکرا دەبێ؟ بۆچی کچێنی لە ئوستوورەی مەریەمی پیرۆز دا هێندە گرنگە؟ ئایا هەروەك دومزیل دەڵێ هۆیەکەی ئەوە نیە کە: کچێنی نیشانەی باڵادەستی باوکانەیە؟ سێنت ژروم وتەنی "کاتێك مەرگ نەبێ جیاوازی سێکسیش نابێ؟" ئایا دەتوانین بڵێین ژیان بە حەزرەتی مەریەمو مەرگ بە حەوا دەستی پێکردوە؟ بۆچی لە ئینجیل دا باسی بەسەرهاتی مەریەم نەکراوەو گرنگی بە ژیانی ئەو نەدراوە؟[109] یەکەمین شێعر لەبارەی لەدایکبوونی مەریەمی پیرۆز لە کۆتایی سەدەی دەیەم دا (دێرنشین)ێك بەناوی هێروس وتیاگاندشایم، هۆنیویەتەوە کە بە زمانی لاتین نووسراوە، ﴿ئیدی لەوەو بە دواوە﴾ ئەفسانە وێژیە ناسوتیەکان دەستیان پێکرد. بێرنارد دلکرۆو لە ساڵی ١١٣٥ ﴿ی زایینی﴾ مەریەمی "چەشنی هاوسەرێکی لە دڵا شیرین" ستایش کرد، لە ساڵی ١٣٨٠ دا کاترین قدیسەی سیینا باسی لە "هاوسەرێتی رووحیانە"ی مریەمو مەسیح کردو ستایشی سکپڕی ئەوی کرد﴿!!﴾ [110] لە دەستپێکی سروودی سێوسێی "فیردەوس"ی دانتی دا بەم چەشنە حەزرەتی مەریەم وەسف کراوە: "دایکی کچ، کچی کوڕی خۆی" [111] و لێرەدا رۆڵی سیانێژن، واتە دایك، هاوسەر، کیژ، لە ماریفەتی مەریەمی پیرۆز دا بەدی دەکرێ. کریستوا دەپرسێ بۆچی مریەم

لەسەر تەرمی مەسیح دەگری؟ لەو تابلۆ نیگارکێشیانەی ڕێنسانس کە بابەتەکەیان لە خاچ درانی ﴿مەسیحە﴾ ئەو ﴿مریەم﴾ لەدۆخی ئەسرین رشتن دا دەبینین. مەگەر مەریەم نازانێ مەسیح دووبارە زیندوو دەبێتەوە؟ بۆچی لە ڕێنسانس بەو لاوە لە مۆسیقای ئایینی دا بەردەوام دایکی پیرۆز دەگری؟ لە "وەستانەکانی ماتێر" ورد بینەوە، بە تایبەتی با سەرنج بدەینە "وەستانەکانی ماتێر"ی پرگولزیی ئاوازدانەر کە لە دوایین هەفتەی ژیانی کورتی خۆی (لە تەمەنی بیستو شەش ساڵی دا بەهۆی نەخۆشی وەباوە مرد) پەژارەی مریەمی کرد بە مۆسیقا، ﴿بەناوی:﴾ "سلاو دایە، کانی ئەوین". لێرەدا کریستوا، نووسینی ئیلسەباراندی لە پەراوێزی کارەکەی خۆی هێناوەتەوە کە ئەوینی "تەواو وکامڵ"ی مەریەم بۆ مەسیح بەیان دەکا. ئەوینێك ئەگەر هاتوو بەیان نەکرا، هۆیەکەی بۆ "هەژاری زمان" دەگەڕێتەوە. چونکە "جۆرێك چوونە دەرەوە لە بازنەی ئاماژەو بەیانگەری"یە. [١١٢] هەر لەم روونکردنەوە کورتەی پارێکی کتێبەکەی کریستوا، دەردەکەوێ کە ئەو لە چوارچێوەی نیشانەناسیو تاووتوێی پێکهاتەیی دەقە ئەدەبیەکان تێپەڕیوە. هەڵبەت دەتوانین ببینین ئەو کەڵکی لە توێژینەوە سیمیۆلۆژیکیەکان وەرگرتوە تا شوێنگەیەکی تازە بدۆزێتەوە، ﴿بە جۆرێك﴾ ئامرازگەلێکی زۆرو زەوەند لەبۆ ناسینی "بابەتی ئەدەبی" دەخاتە خزمەت ناوبراو.

دوایین کارێك کە تا ئێستا کریستوا لە بواری تیۆریی ئەدەبی بلاوی کردۆتەوە، ناوی "خۆری ڕەش، لەمەڕ خەمۆکیو خولیا (١٩٨٧)یە کە زیاتر لە بەرهەمەکانی تری خۆی دابڕان لە پێکهاتەگەرایی پێوە دیارە. تایبەتمەندیی سەرەکیی ئەم کتێبە گرنگی ئاخێوی فەلسەفیە. نووسین لەبارەی خولیاوە، ئێمە لە فەلسەفە نزیك ئەخاتەوە، بۆ نموونە سوکرات فەلسەفەی بە "فێربوونی مردن"و هایدگەریش بوونی بە هەڵکشان بەرەو مەرگ لە قەڵەم دەدا. [١١٣] کریستوا

لەنێوان خولیاو "سۆزی دڵدارانە"و لەم ڕێڕەوە دا لەنێوان دوو کتێبی خۆی واتە "خۆری ڕەش"و "چیرۆکەکانی ئەوین" پێوەندیەکی نزیك دەبینێو جەخت دەکا کە تاووتوێی سیمیۆلۆژیکی ئەم دوو باسە دژوارە، چونکە بنچینەی ئەم تاووتویێە تێپەڕین لە زمانی سیمبۆلیکە، بەڵام ﴿لەگەڵ ئەوەش دا﴾ ئەم دووباسە لە سیمبۆل دانابڕێن. [١١٤] هەرچەند کریستوا ئەوەندە گرنگی بە ناولێنانی مێتۆدەکەی خۆی نادا، بەڵام رەنگە بتوانین ئەو مێتۆدە بە "شیکاری سیمبۆلیك" ناوزەد بکەین. لە ئەدەبیاتی فەرمیی سەدەکانی نێوەڕاست دا پەژارە ستایش دەکرا. بەڵام ڕێنسانس شادی بە شیاوتر زانیو چێژو ئێرۆتیزمی ستایش کرد. لەوە بە دواوە ئەم "ستایشکردنی شادی"یە سەقامگیر بوو و کەسانێك وەك پاسکال، رۆسۆ نێروال، کە پەژارەیان ستایش دەکرد، چەند نموونەیەکی ناوێزەن. [١١٥] لە بابلیسکەکانی نێوەڕاست دا، کلیسا پەژارەیەك کە سەرچاوەکەی هۆگریی ناسوتی بێت، بەگوناه دەزانیو دانتی "گیانە خەفەتبارەکان"ی خستە دۆزەخەوە (لەتەك ئەو کەسانەی خۆ دەکوژنو هەروەها نائومێدەکان). بەڵام "پەژارەی مەعنەوی"و "رەنجی سۆفیانە"ی بە هاوڕێی خۆشەویستی مەسیحو دایە مەریەم و هەڤاڵەکانی لە قەڵەم دا. [١١٦] نموونەی تەواوی ﴿پەژارەو رەنج﴾ دەتوانین لە تابلۆی "مەسیحی مردوو"ی هولباین دا بەدی بکەین؛ تابلۆیەك کە دستۆفسکی بە بینینی وتبووی: "چۆن لەپاش دیتنی ئەم تابلۆیە دەتوانین بڕوا بکەین ئەو دووبارە زیندوو دەبێتەوە؟" دەرونشیکاریی کلاسیك (فرۆید، ئابراهام، کلاین) خولیا بە جۆرە بێزاریەك لەهەمبەر بابەتی ئەوین (بابەتی ونبوو) دەبەستێتەوە. خواستی خاوەنداریەتیو مەرگ یەك دەگرنەوە. [١١٧] ژاك لاکان جەختی لەسەر ئەم خاڵە کرد کە: بەردەوام پێداویستی هاوکاتە لەگەڵ ماخولیا، خاوەنداریەتی لە ئارەزووی وێرانگەری جیاوە نابێت. [١١٨] کریستوا نووسیویەتی کە ئەم هاوکاتبوونەی ئەوین لە تەك نەفرەتو خاوەنداریەتی لەگەڵ وێرانکەری

دا، سەرەتا لە بونیادی هزری فرۆید دا بوو و دواجار نووسینی "لەسەرووی بنەمای چێژەوە"و هێنانەگۆڕی "وارسکەی مەرگ"ی لێ کەوتەوە. [١١٩] ماخولیا پەیوەستە بە رابردوو و خەمی نامۆیی، نەك كات. كانت دەیوت كە خەمی نامۆیی پەژارەی لەدەستچوونی كاتە نەك شوێن؛ ژانێكە كە لە ئەنجامی بەسەرچوونی سەردەمی لاوێتی هەستی پێدەكەین. [١٢٠] هەڵێنجانی فرۆید لە "بابەتی دەروون" پەسندكردنی ئەم بڕیارەی كانتە: بابەتی دەروون رووداوێكە لە یادەوەری داو بۆ كاتی ونبوو دەگەڕێتەوە.[١٢١] نۆژەنكردنەوەی زەین لەسەر بنەمای بیرەوەری‌و دووبارە بوونەوەی گێڕانەوەیە، كەوابوو بە زمانەوە پەیوەستە. لە كتێبی "خۆری رەش" تابلۆی شێوەكاری "مەسیحی مردوو"ی هۆلباین رۆڵێكی گرنگی هەیە. لە "گەمژە"ی دستۆفسكی دا شازادە میشكین دەڵێ كە باوەڕداران بە دیتنی ئەم تابلۆیە ئیمانی خۆیان لەدەست دەدەن، چونكە لەم وێنەیە دا مەسیح "یەكسەر مردوە". بە ڕاستی وا دەردەكەوێ كە باوكی وازی لێ هێناوە. مەسیح لێرەدا ناسووتییەو خولیای هەر لەم شكاندنی ئەفسانە پیرۆزە نەمرەوە سەرچاوە دەگرێ، ئەوەی ئێمە دادەهێزرێنێ ئەم بژێروێژی ﴿=پەند﴾ە لاتینییەیە: "مەرگ سنووری كۆتایی هەموو شتێكە". [١٢٢] ئێمە نامانەوێ بڕوا بەم "سنووری كۆتایی"یە بكەین، بەڵام روخساری مردووی مەسیح لە تابلۆی هولباین دا وەبیرمان دەخاتەوە كە ئەم سنوورەی هەیە. بە پێچەوانەی تابلۆكانی دیكەی رێنسانس لە بەرهەمی هۆلباین دا روخساری مەسیح ئارام نیە، بەڵكوو ئاسەواری ژانی جەستەیی‌و رووخێنەری پێوە دیارە؛ لێرەوە تێدەگەین كە بۆچی پاسكال نووسیبووی: "مەسیح بێچارە بوو..." [١٢٣] بۆچی عیسا مەسیح، لە دوایین شەو ﴿ی ژیانی خۆی﴾ لە باخی زەیتوون دا ئۆقرەی نەدەگرت‌و هاوڕێیەكانی خۆی لە خەو هەڵدەستاند: "روحی من بەهۆی خەمەوە لە مەرگ نزیك بۆتەوە، لێرەدا بمێننەوەو خەوتان لێ

نەكەوێ". [١٢٤] تەواوی پاری شەشەمی كتێبی "خۆری ڕەش" راڤەی شێعرێكی ژێراردۆ نێرواله بە ناوی "ئێل دسدیچادۆ"و زاراوەی "خۆری رەشی ماخولیا"ش لەم شێعرە دا هاتوە. كریستوا هەوڵی دا تا "شتی ونبوو" یا "بابەتی ماخولیا" لە شێعری نێروال دا بدۆزێتەوە. ئێل دسدیچادۆ ناوی یەكێك لە جەنگاوەرانی (شاجان)ە لە ﴿بەرهەمی﴾ "ئایوانهۆ"ی والتێر سكات دا، هەروەها ناوی پاڵەوانی چیرۆكێكی ئالێن رنە لساژ (١٧٤٧ ـ ١٦٦٨)ە بە ناوی "ئەهریمەنی جەنگەڵی". [١٢٥] لە رۆمانی لساژ دا، دسدیچادۆ لەپاش مردنی هاوسەرەكەی شێت دەبێ. كریستوا نووسیویەتی كە لە بەرامبەر وشەی ئیسپانیایی **Eldesdichado** دا وشەی فەڕەنسی **Desherite** یا بێبەشبوون لەمیرات بەكار دێت‌و واتایەكی دیكەشی كەسێكە كە بنەڕەت‌و رەچەڵەكی خۆی بزر كردبێ. [١٢٦] ئەم هەوێنە، چاوگەی ماخولیایەو كریستوا بزركردنی رەگەزی (خۆ)ی بە هەوێنی هەر یەكە لە نیوەدێڕ (مصراع)ەكانی شێعری نێروال زانیوە. لە لایەكی دیكەوە لەبیرمان نەچێ (هەرچەند كریستوا هێمای بۆ ئەم خاڵە گرنگە نەكردوە) كە لە دوایین نیوەدێڕەكانی شێعری "سەرزەمینی قڵیشاو"ی تی.ئێس.ئیلیۆت دا هەمدیس وێژی ﴿☺☺﴾ لەم شێعرەی نێروال هاتوە. (نیوەدێری ٤٢٩)

لەودا نێروال خۆی بە شازادەیەك چوواندوە كە كۆشكی "ئاكی تێن"ی بزر كردوە، "كۆشكێكی وێران"، سیمبۆلی نەریتێكی لەدەستچوو"یە. مێتۆدی كاری كریستوا لە تاووتوێی شێعری نێروال دا، زۆر لە مێتۆدی هێرمێنۆتیكی مۆدێڕن، بە تایبەتی لە راڤەی شێعرەكانی پۆل سێلان لە لایەن گادامێرەوە، نزیكە. بە پێی راڤەی كریستوا، روخساری ژنێكی پیرۆز یا دڵبەرێكی نەمر، لەم شێعرە دا خۆی شاردۆتەوە.

كریستوا هەوڵیدا تا لەنێوان ئۆرلیا (ژنی كارتێكەر ﴿= سەرنج ڕاكێش = (اپیر)﴾ی رۆمانی نێروال) و ژنی شاراوەی ئەم شێعرە پەیوەندییەك بدۆزێتەوە.

ئـەم ژنـە (اثـیر)یـە مایەی ماخولیا دەهێنێتە گۆڕێ، وەکوو ئەو دەورەی کە ژن لە ڕۆمانـی "کوندە پەپـووی کوێری"ی سادق هیدایەت دەیگێڕێ. لە شێعری نێروال دا هاتـوە کـە:تاقانـە ئەسـتێرەکەم مـردووە"ومـەرگ چەشـنی کۆتایـی پێهاتنـی هەمـووان دەردەکـەوێو کریسـتوا دەگەڕێـتەوە بـۆ شـیعری بەناوبانگی نێروال کە لـەودا بەباوکـی دەڵـێ: "تـۆ ئـەو کەسـەی کە لە دەروونم دا دەتناسمەوە؟... مخابن کـە هەمـوو شتەکان بە مردنم کۆتایی‌یان پێ دێت". کریستوا نیهیلیزمی ژان پۆل سـارتێر، نیچـەو دستۆفسـکی لـەم شـێعرانەی نێـروال دا بـەدی دەکـاو بـە تایبەتی زایەڵەی گوتەی بەناوبانگی ژان پـۆل لـە "مەسـیحی زەیـتوون زاران" دا دووبارە دەبیسـێتەوە: "خوامـردوەو بەتاڵـە ئاسمـان/ شـین بکـە کـۆرپەکەم/ چـیدی لـەم دونـیایە دا باوکـێك نـیە..." [١٢٧] پاشـان کریسـتوا ئـاوڕێکی‌تر لـە دستۆفسـکی دەداتـەوەو دەنووسێ کە فرۆید باسی لە ماخولیا لە بەرهەمەکانی دستۆفسکی، بە واتایەکـی "سـایکۆیی‌و پزیشـکی" کـردبوو. ئەمـە وەبیرهێـنەری هاویەکی‌یەکە کە یۆنانی‌یەکان لەنێوان ماخولیاو شێتی دایان نابوو. دستۆفسکی لە نامەیەك کە بۆ مایکۆڤـی ناردبـوو (٢٧ مـای ١٨٦٩) نووسـیبووی: "خاڵـی سـەرەکی پەژارەیە". هەر لـەم نامەیـە دا باسـی لـە ئاستەنگەکانی ژیـان لـە ئـورووپا کـردوەو نووسـیبووی: "بـەهاری داهاتوو دەگەڕێمەوە بۆ رووسیا"؛ [١٢٨]و لە "دەفتەری یەخسیربووەکان" دا نووسـیبووی: "چـون دەبـێ بنووسـیت؟ لـە رێگـەی رەنـج‌و دیسـانەوە ڕەنـج کێشـان". رەنـج لەگـەڵ نووسـینەکانی دستۆفسکی دا فرچکی گـرتوە. لە "تاوان‌و سزا" دا "رەنـج‌و ژان لـە هـزری وشـیار دا، جیاوە نەبوو" زانـراون. [١٢٩] کریستوا، دستۆفسـکی لەتـەك حەزرەتـی ئەیـیووب بـەراورد دەکـا، لـە لای دستۆفسـکیش خۆڕاگـرتن لـە بەرامـبەر ڕەنـج‌و ژان، تاقیکـردنەوەیەکە بـۆ ئـەوەی روح‌و گیانـی مـرۆڤ سـەربەخۆیی خـۆی وەدەسـت بێنێـتەوە [١٣٠]. پێشـتر دیتمان کە کریستوا لە نـێوان ماخولـیاو سـۆزی دڵدارانـە نـزیکایەتی‌یەك بـەدی دەکـا، ﴿بـەلام﴾ لـە

هێماکـردن بـۆ حەزرەتـی ئەیـیووب ئەم پێوەندی‌یە دروست ناکا. بەڵام لە هەندێ لـە جوانتـرین غەزەلەکانـی زمانـی فارسـی دا واتـە ئـەو غەزەلانـەی کە مەولانا بە نـاوی شەمسـی تەبریـزیەوە وتوونـی، دەیان جار رەنجی ئەیـیووب لەتەك ئەو ژانە ئەویـنداریەی کـە یەعقـووب چەشـتوویەتی، هاوتـەبا دەزانـرێت. تاقیکـردنەوەی لاهوتی، لە ئەوینی ناسووتی، نزیك دەبێتەوە:

"محنت ایوب را، فاقەی یعقوب را

چارەی دیگر نەبود، رحمت رحمان رسید" "[١٣١]

"ترا هەر گوشە ایوبی بەهر اگراف یعقوبی

شکستە عشق درهاشان، قماش از خانە دزدیدە" (١٣٢)

ێن میوەی یعقوبی، وان چشمەی ایوبی

از منقرە پیدا شد، هنگام نقر ێمد. (١٣٣)

"باز درێمد گبیب از در ایوب خویش

یوسف کنعان رسید جانب یعقوب خویش" (١٣٤) ﴿☺☺☺﴾

لـە دوایـین پـاری کتێبـی "خـۆری ڕەش"دا، کریسـتوا لەمەڕ چیرۆکەکانی "ژان"ی مارگـرێت دۆرا خامـەی خستۆتە گـەڕو ﴿ئـەو "ژان"ەی﴾ بـە بەرهەمی رۆژگاری ئـێمە لەقەڵـەم داوە: "سـەردەمی ئاپۆکالیپسـە"و درێـژەی بـەم خاڵـە داوەو گوتویەتـی: "بـە گوتەی سێنت ئۆگۆسـتین ئـێمە لەژێرچەپۆکی ترس‌و لەوێنەدا، هـەنگاو دەنـێین" ﴿!!﴾ [١٣٥]. کریسـتوا دەڵـێ ڕەنگـە هـەر لەبـەر ئەمـە بـێت کـە سـینەما لەسـەردەمی ئـێمە دا هێـندە گـرنگ بـووە، هـونەری وێـنەکان نیشانەی پیاسـەکردنی ئـێمە لـە رۆژگـار (قەڵەمڕەو)ی تـرس‌و دڵەڕاوکێ‌یەکانـەو لەبیرمان نەچـێ کـە مارگـرێت دۆرا خـۆی سـینەماکارێکی هەڵکەوتـوویەو لـە تـەواوی بەرهەمـە سـینەمایی‌یەکانی ئەو دا (چ ئەو فیلمانەی کە خۆی دروستی‌کردون‌و چ ئـەو فیلمـنامانەی کە نووسیونی) ترس، ماخولیا، دڵەڕاوکێ، رۆڵی گرنگیان هەیە.

کریستوا دەنووسێ کە ئەمڕۆکە ماخولیا ورووژاندنی "تیۆرییەکی دەربڕینی تازە"ی لێ کەوتۆتەوەو پێدادەگرێ کە ئەزموونی دۆرا، لەتەك نەبوونی، بە واتایەکی ئاشقانە، بەو چەشنەی کە لە بەرهەمەکانی پۆل ڤالێری دا ڕەنگی داوەتەوە، نەك بە واتای فەلسەفی، پەیوەست دەبێو لەم ڕووەوە، ماخولیا دێتە گۆڕێ. لە دەسپێکی باسکردن لە دۆرا، کریستوا دوو هەمدیس وێژی ئەوی هێناوەتەوە: "ژان یەکێك لە گرنگترین شتەکانە لە ژیانی من دا" (ژان). "پێم گوت، کە لە سالانی مندالی دا ژانەکانی دایکم ﴿بریتی بوون﴾ لە تەواوی کەلکەلەکانی من" (خۆشەویست)ی کریستوا دەڵێ کە ئەمە دەستپێکی باسەکەیە، چونکە ئێمە تازە زانیومانە کە ماخولیا گۆڕاوە بۆ پالنەری شاراوەی تیۆرییەکی دەربڕینی نوێ.

تێبینییەکانی وەرگێڕ:

(★) خزمەتکاری چاوی مەستی تۆ فەرمانڕەواو خاوەن شکۆکانن　　　　شەیدای
شەرابی لێوی سووری تۆ وشیارانن

(★★) تێبینی لە نووسەرەوەیەو پێوەندیی بە وەرگێڕەوە نیە.

(★★★) تێبینی لە نووسەرەوەیەو پێوەندیی بە وەرگێڕەوە نیە.

(☺) تێبینی لە نووسەرەوەیەو پێوەندیی بە وەرگێڕەوە نیە.

(☺☺) هەمدیس وێژی (دووبارە گوتنەوە، گێڕانەوە لە زاری کەسێکی دیکەوە) نووسەر خۆی (بازگفت)ی لە بەرامبەر (نقل قول) دا هێناوە، بۆیە بۆ ئەوەی چەمکی (گێڕانەوە = روایت) لەگەڵ (بازگفت = گێڕانەوە لە زاری کەسێکی دیکەوە) ـ کە هەردووکیان گێڕانەوەن ـ تێکەڵ نەبن، لێرەدا وشەی (هەمدیس وێژی)م بەکار هێناوە.

(☺☺☺) واتای وشەیی دێڕە شێعرەکان:

"ئازارو ڕەنجی ئەییووب، تەڵەو داوی یەعقووب
نەبوو چ چارەیی دی، ڕەحمەتی ڕەحمان گەیی"

"لە هەر سووچێکت ئەییوبێك، لە هەر لاییێکت یەعقووبێك
ئەوین شکاندوویە دەرگایان، کە خانوو بۆتە خەمخانە"
"ئەو مێوە یەعقووبییە، ئەو چاوگە ئەییووبیە
پەیدابوو لەو دیمەنە، سەرو وەختی نیگایە"
دیسان تەبیب هاتەوە بۆ کنی ئەییووبی خۆی
یووسفی کەنعان گەیی، گەیشتە یەعقووبی خۆی"

<u>پەراوێزەکانی پاری دەیەم</u>

1. G.Genette, Figures, Paris, 1966.
G.Genette, Figures, II, Paris, 1969.
G.Genette, Figures, III, Paris, 1972.
2. G.Genette, Mimologiques, Paris, 1976.
3. G.Genette, Palimpsests, Paris, 1978.

ناوونیشانی کتێبەکە بە واتای کاغەزگەلێکی پێستی ـ تاڕادەیەك بریقەدارو روون ـ ە کە دەتوانی لەسەری بنووسیتو پاشان نووسینەکان بسڕیتەوە.

4. G.Genette, Introduction a l'architexte, Paris, 1979.
5. G. Genette, Seuils, Paris, 1978.

٦. ژێنێت هەوڵی زۆری داوە بۆ ناساندنی ڕەگو ریشەکانی تیۆریی دەربڕینی کلاسیك. پێش گوتارێك کە ئەو بۆ کتێبی "خوازەکانی ئاخێو" (١٨٣٠)ی پییەر فۆنتانیە نووسیویەتی رۆڵێکی زۆری لە هێنانە گۆڕی باسەکانی تیۆریی دەربڕین بە تایبەتی تێگەیشتن لە میتافۆر لە چوارچێوەی ناو یان وشە دا گێڕاوە:

P. Fontanier, Les figures du discours, ed, G. Genette, Paris, 1968.
7. Lodge, F, ed, Modern Criticism and Theory, A Reader, London, 1988, P.62.
8. G.Genette, Figures, vol.3. PP.68 – 69.
9. G.Genette, Figures, vool. 1, PP. 145 – 170.

10. Ibid., P.146.
11. Ibid., PP. 146 – 147.
12. Ibid., P. 149.

٢٦٠

١٣ـ ژێنێت داوا له خوێنەر دەكا بڕوانێته كتێبەكەی ئێرلیش:

V. Erlich, Russian Formalism, History Yale.u.p., 1981, PP. 188 – 189.
14. G.Genette, op, cit., P.155.
15. Ibid., P. 156.
16. Ibid., P. 157.

١٧ـ وتاری ژۆرژ پوله لەم بڵاڤۆكەدا چاپ كراوە:

Les léttres nouvelles, 24 juin 1959.
18. G.Genette, op.cit., P.159.
19. Ibid., P.160.
20. G.Genette, Palimpsests, P.452.
21. G.Genette, Figures, vol. 1, P. 161.
22. Ibid., PP. 161 – 162. n.

ژێنێت له دوو لاپەڕەی دواتر دا له زاری بۆرخێسەوە دەڵێ: "شاعیری مەزن ئەو كەسەیه كه ئافراندن ناكا، بەڵكوو ئەدۆزێتەوە".

23. Ibid., PP. 192 – 193.
24. Ibid., P. 192.
25. T. Todorow, "Synecdoques". T.Todorov et al,Sémantique de la poésie, Paris, 1979, P.14.
26. Ibid., P. 19.
27. M.Proust, Essais et articles, Paris, 1971, P. 586.
28. M.Proust, A la recherche du temps perdu, Paris, 1954. vol. 3, P. 895.
29. G.Genette, Figures, vol. 1, P.40.

٣٠ـ به ریز به واتای Narration, Histoire, Récit هاتوە.

٣١ـ Diégese جیهانی شوێنی ـ كاتیی چیرۆكە. ریشەی یۆنانیی وشەكە هەر بەم واتایه له "تیۆریی ئەدەبی"ی ئەرەستۆ دا هاتوە. له ڕۆمانێك دا كه دەیخوێنینەوە هەر گریمانێكمان كه هەبێ، له سەرووی گەڵاڵەی ڕۆمان، یان دووایین چیرۆكەكە دایە، واتە بریتیيە له توخمێك Diégetiqe. له فیلمێكی سینەمایی دا ریزبەندی، ڕێسای مۆنتاژ، ڕێسای بزركردنی وێنە، مۆسیقای دەق، (كه به پێی لۆژیكی گێڕانەوە ئەكتەرەكان نایبیسن، بەڵام بینەر دەیبیسێ)، ڕێسای دانانی دەنگەكانو ... توخمگەلێكی ناچیرۆكین (بەدەر له شوێنگەی كاتی ـ شوێنی)و به A diégetique ناودێر دەكرێن. ئیتین سۆریۆ له ساڵی ١٩٤٨ له نووسینه سینەمایيیەكانی خۆی دا ئەم زاراوەیەی بەكار هێنا، پاشان له بەرهەمەكانی پێكهاتەگەراكان دا بەكار هات.

32. G.Genette, Figures, vol. 3, P. 74.
33. T.Todorov ed, Théorie de la littérature, Paris, 1966, PP. 54 – 55.
34. G.Genette, op.cit., PP. 67 – 267.
35. Ibid., P.126.

٣٦ـ كۆمبرە: ١٨٠ لاپەڕە لەپێناو دە ساڵ / ئەوینێكی سوان: ٢٠٠ لاپەڕە له پێناو دوو ساڵ / ژیل بێرت: ١٦٠ لاپەڕە بۆ نزیكەی دوو ساڵ / (دوو ساڵ مەودا) / بالەبەك، یەك: ٣٠٠ لاپەڕە بۆ سێ تا چوار مانگ) گێرمانت: ٧٥٠ لاپەڕە بۆ دوو ساڵ (بەڵام ١١٠ لاپەڕە بۆ بانگهێشتێكی دوو تا سێ كاتژمێری، ١٥٠ لاپەڕە بۆ خوانێكی شەوانەی دوو كاتژمێری، ١٠٠ لاپەڕە له پێناو میوانیيیەكی كچە پاشا) / بالەبەك، دوو: ٣٨٠ لاپەڕە بۆ شەش مانگ (١٢٥ لاپەڕە له پێناو بانگهێشتێك) / ئالبێرتین: ٦٣٠ لاپەڕە بۆ ١٨ مانگ (٣٠٠ لاپەڕە بۆ دوو ڕۆژ، ١٣٥ لاپەڕە بۆ كۆنسێرتێك) / ڤێنیز: ٣٥ لاپەڕە بۆ چەند حەوتوو / (مەودایەكی نادیار: لانی كەم چەند حەوتوو) / تانسۆنویل: ٤٠ لاپەڕە بۆ "چەند ڕۆژ" / (مەودایەكی ١٢ ساڵە) / شەڕ: ١٣٠ لاپەڕە بۆ چەند حەوتوو (زۆرترین «بەشی» تەرخان كراوە بۆ پیاسەیەكی ئێوارەیەك له پاریسو ماڵی ژووپین) / پێش نیوەڕۆیەك له هۆبەی گێرمانت دا: ١٩٠ لاپەڕە بۆ دوو سێ كاتژمێرێك:

G.Genette, op.cit., P. 127.

سەرچاوەی ژێنێت سێبەرگی كتێبی پیلیاد (١٩٥٤)ە.

37. Ibid., P.145.

٣٨ـ ژان سانتۆی یەکەمین پرۆژەی "گەڕان لە دوو کاتی لەدەستچوو"یە کە پروست لەنێوان ساڵانی ١٨٩٥ تا ١٨٩٩ نووسیو ١٩٥٢ بۆ یەکەم جار بڵاو کرایەوە.

39. G.Genette, op.cit., p.256.

40. Ibid., pp. 255. 227.

41. G.Genette, Figures, vol. 2. pp. 71 – 100.

42. W.Shakespeare, The Complete Works, eds, S. Wells, C.Taylor, Oxford, 1986, p.387.

لە درێژە دا دەبینین کە رۆمیۆش چەشنی جۆلێت چەند بە ئاسانی واز لە هەموو شتێك دێنێ: "نازانم چۆن ناوی خۆمت پێبڵێم فریشتەکەم، لەم ناوە کە دوژمنتە بێزارم. گەر نووسرابایە پارچە پارچەم دەکرد" (ل ٣٨٨).

43. G. Genette, Figures, vol. 2, p. 72.

44. Ibid,. p. 77.

لە فیلمی "وانینا وانینی" لە دەرهێنانی رۆبێرتۆ رۆسلێنی، لە کۆتایی دا وانینا پەنا بۆ کەنشت دەبا و لە دنیا دوور دەکەوێتەوە.

45. G.genette, Introduction a l'architéxte, Paris, 1979.

ئەم وتارە هاوکات لەگەڵ وتارگەلێکی گرنگی نووسەرانی رێبازەکانی تری رەخنەو تیۆریی ئەدەبی لەم کۆمەڵەیەی خوارەوە دا هاتوە:

G.Genette, et al, Théories des genres, Paris, 1986. pp. 89 – 160.

٤٦ـ یەکێك لە گرینگترین بەرهەمەکان لەمەڕ "ژانرە ئەدەبیەکان" کتێبی بەناوبانگی کاتە هامبورگرە لەژێرناوی "لۆژیکی ژانری ئەدەبی":

K. Hamburger, Logique de genres littéraires, Paris, 1986.

ئەو کتێبە تەواوکەری تیۆریی ژێنێتە. پاری یەکەمی "بنەمای زماناسانە"یە کە بە وردی پێوەندیی زمانناسیو "ژانرگەلی ئەدەبی" روون دەکاتەوە (لاپەڕەکانی ٦٨ ـ ٢٩) پاری سێیەم دوو ژانری سەرەکی ئەدەبی (دڵداریو رۆنانی ﴿ترکیبی﴾) لێك جیا دەکاتەوە.

47. R. Wellek and A. Warren, Theory of Literature, London, 1978, pp. 227 – 228.

48. J. Joyce, The Portable James Joyce, New York, 1977, pp. 482 – 483.

49. M. Beebe, "Joyce and Aquinas". Philosophical Quarterly, 36, 1957.

50. G.Genette, Palimpsestes, p.9.

51. M.Riffaterre, "La tarce de intértexte" La pensée, Octobre 1980.

٥٢ـ پێش دەق لە بەرامبەر hypertexte و پاش دەق لە بەرامبەر hypotexte بەکار دێ. ژێنێت پێشگرەکانی hyper و hypo ی بە سەرنج دان بە ریشە یۆنانیەکەیان بەکار هێناوە. یەکەمیان لە ریشەی "هۆپێر"ی یۆنانی بە واتای پێشو دووەمیان لە وشەی "هۆپۆ"ی یۆنانی بە واتای پاش وەرگیراوە. لە زمانە ئورووپیەکانی ئەم سەردەمە دا پێشگری Hyper واتای لە رادەبەدەر دەدا بە دەستەوە کە مەبەستی ژێنێت ئەم واتایە نیە.

53. G.Genette, op.cit., p.12.

54. ibid., pp. 438 – 439.

55. Ibid., pp. 451 – 452.

56. J.L Borges, Fictions, Paris, 1974, PP. 63 – 74.

57. Ibid., pp. 71 – 72.

بۆ تێگەیشتن لە شوێنگەی رستەی سێروانتێس بڕواننە:

Cervantes, Don Quixote, tran, J.M. Cohen, London, 1978, p. 78.

58. J.L. Borges, op.cit., p. 73.

٥٩ـ یۆلیسێس ناوی لاتینیی ئۆدیسیۆسی یۆنانیە، کە بە فارسی (بە سەرنج دان بە گۆ کردنی زمانی فەڕانسی) بە ئۆلیس وەرگێڕدراوە. ناوی کتێبی جۆیس بە پێی گۆ کردنی ئینگلیزی دەتوانین بە "یۆلیسێز"یش وەری بگێڕین، بەڵام جۆیس پێی لەسەر وشە لاتینیەکە داگرتوە.

60. G.Genette, op.cit., p.8.

هێماکردن بۆ دوو رەخنەگری هەڵکەوتوو، هێمایە بۆ پێشنیاری ئەوان کە پارەکانی "یۆلیسێس" بە ئۆدیسەی هۆمیرۆس گرێ دەدات. ئێستوارت گیلبێرت لە بەشی دووەمی کتێبی "یۆلیسێسی جیمز جۆیس" (چاپی یەکەم ١٩٣٠) ئەم گەلاڵەیەی هێنایە پێشەوە:

Gilbert. S, James Joyce's "Ulysses", London, 1969, pp. 76 – 82.

ریچارد ئێلمەن لە روونکردنەوەیەك دا سەبارەت بە یولیسێس بە ناوی "یولیسێس لەسەر لیفی" (لیفی ناوی رووبارێکە کە بە دووبلین دا تێدەپەڕێ) ئەنجامی داوە، ئەم پرۆژەیەی تەواو کرد:

R. Ellmann, Ulysses on the Liffey, London, 1969, pp. 118 – 123.

61. G.Genette, op.cit., pp. 18 – 19.

62. Ibid., pp. 17 – 18.

فیلیپ رۆژە لاسایی ئەم کارەی کردۆتەوەو کتێبی نووسیوە لەژێرناوی "رۆلان بارت، رۆمان" (١٩٨٦).

63. Ibid., p. 32.

(لەناوونیشانی رۆمانەکە دا لە جێی Prise، Prose هاتوە).

64. Ibid., p. 45.

65. Ibid., p. 48.

ناوی راستەقینەی شاعیر ئالێکسێس لێژە بوو؛ ناوی کۆنی ئێران لە لایەن فەڕانسەوییەکان پرێس بوو.

66. Ibid., p. 33.

٦٧ـ هەڵبژاردەیەك لە وتارەکانی ئەم کتێبە (بە پێی هەڵبژاردنی خودی کریستوا) لە ساڵی ١٩٧٨ دا چاپ کراوە کە سەرچاوەی ئەو هەمدیس وێژیانەیە کە لەم پارە دا هاتوون:

J. Kristeva. Semiotike, Paris, 1978.

68. J. Kristeva. Le texte du roman, La Haya, 1970.

69. J. Kristeva. La révolation du langage poétique, Paris, 1978.

70. J. Kristeva. Polglogue, Paris, 1977.

71. J. Kristeva. Pouvoires de l'horreur, Paris, 1980.

72. J. Kristeva. Histories d'amour, Paris, 1980.

73. J. Kristeva. Soleil noir, dépression et mélancolie, Paris, 1987.

74. J. Kristeva. Etrangers a nous-memes, Paris, 1988.

75. Unheimlich.

76. J. Kristeva. Sémiotike, p.118.

77. Ibid., p. 120.

78. Ibid., p. 52.

79. Ibid., p. 54.

80. R.Barthes, S/Z, Paris, 1976, p.16.

81. J. Kristeva. Sémiotike, p. 146.

82. J. Kristeva. La révolution du langage poétique, pp. 383 -389.

لە بەرهەمهێنانی دەقو خوێندنەوەی دا، رێسای پێوەندییە نێوان دەقییەکان (هەرچەند بە شێوەی جیاواز) دەور دەبینێ. لە هونەرێکی تازەتری گێڕانەوە ورد بینەوە: لە سینەمادا، لومییەر، مەلیسو تەنانەت گرێفێس پێدەچێ واتادار ﴾Referent﴿ی نیشانەکانیان لە جیهانی دەرەکی دا دەدۆزیەوە: پەرچەکرداری بینەران (نموونەی بەناوبانگی پەرچەکردار لە بەرامبەر شەمەندەفەری لۆمییەر) دەریخست کە ئەوانیش لانیکەم تا ڕادەیەك هەموو نیشانەکانیان بە جیهانی دەرەکییەوە دەبەستەوە. هەنووکە بە لای ویمو وێندرێس نیشانەی سینەمایی، هێمایەکە بۆ "مێژووی سینەما"و "واتادار"ی توخم گەلی بەرهەم کە لە پێوەندییەکی نێوان دەقی دا دەردەکەوێ. ئەوکات رەنگە هەموو نیشانەیەك (لە درەختێکەوە بگرە تا دەگاتە پێوەندییەکی ئەویندارانە) ئاوڕدانەوەیەك لە دنیاش بووبێ. بەڵام ئێستاکە بە تەواوی گەڕانەوەیەکە بۆ (ئەو فیلمانەی کە پێشتر دیومانن".

83. J. Kristeva. Sémiotike, pp. 208 – 245.

84. M.proust, A la recherch du temps p[edru, vol. 2, p. 406.

85. R.Barthes, S/Z, P. 25, P.211.

86. Ibid., p.211.

٨٧ـ بڕواننە وتاری تۆدۆرۆف لە:

Communications, no, 11, 1968, pp.1-4.

88. Aristotle, The Works, Rhetorica / Poetica, trans, W.D Ross, Oxford, 1971. 1448 a.

89. D.Diderot, Jaques fatalist et son maitre, Paris, 1966, p. 285.

ریشەی جیاکاری لەنێوان "چیرۆك بێژی"و "ئامادەیی نووسەر لە بەرهەم"دا دەبێ لە بەرهەمی ئێسترێن ﴾بەناوی﴿ "تریسترام شاندی" دا بدۆزینەوە. پێوەندیی بەرهەمە چیرۆکییەکانی دیدرۆ لەگەڵ رۆمانی ئێسترێن یەکێك لە باشترین نموونەکانی "پێوەندییە نێوان دەقییەکان"ە. بڕواننە تەوەری "ئاڵۆزیی رۆمانێسك" لە:

P.Saint – Amand, Diderot, le labyrinthe de la relation, Paris, 1983, pp. 110 – 117.

90. L.Wittgenstein, Zettel, Oxford u.p., 1967, p. 28.

91. J.Cohen, Stracture du langage poétique, Paris, 1966, p. 76.

92. R.M. Rilke, Correspondance avec Marie de la Tour et Taxis, Paris. 1988, p.109.

93. C.Brooks, The Well-Wrought Urn, New York, 1947, p.3.

94. G.Genette, Figures, vol. 2, p.150.

95. J. Kristeva. La revolation du lagage poétique, pp. 17 -18.

٩٦. له لایەنێکی تایبەتیەوە دابڕانی کریستوا له مێتۆدی نیشانەناسی له کتێبی "فرەچەشنی ناسی" دا دەردەکەوێ:

J. Kristeva, Polylogue, Paris, 1977.

ئەو کتێبە لەمەڕ دروستکردنی سیمبۆل له ئاخێوی ئەدەبیو هەروەها شێوەکاری دەدوێ.

97. J. Kristeva. Pouvoirs de lhorreur, p.15.

98. Ibid., p.25.

99. Ibid., pp. 25 – 27.

100. Ibid., pp. 29 – 31.

101. Ibid., p.33.

102. Ibid., p. 81.

١٠٣. دەبێ کتێبێکی تریش بخەینە پاڵ ئەم دوو بەرهەمە. هەرچەند ناوبانگی ئەو دوو بەرهەمەی نیە، ﴿کە بریتیەیە لە﴾ کتێبی ئالێن فینکێل کرۆت بە ناوی "دانایی ئەوین". فینکێل کرۆت لەژێر کاریگەریی ئیمانۆئێل لویناس دا رووی گرنگی "ئارایی ئەوی دی"ی له "ئاخێوی ئەویندارانە"دا زەق کردۆتەوە. پاری "روخساری خۆشەویست"ی کتێبەکەی ئەو، بابەتێکی سەرنج راکێشە کە بە کەڵکی بەراوردی مێتۆدی کاری خۆی لەتەك مێتۆدی پێکهاتەگەراکان دا هاتوە:

A.Finkielkraut, La sagesse de l'amour, Paris, 1988, pp. 47 – 81.

104. J. Kristeva. Histoires d'amour, p.9.

105. Ibid., p.16.

106. Ibid., pp. 17 – 18.

١٠٧. فلوگین، دوره ی پار، ترجمه م.ح.لگفی، تهران، ١٣٦٦، ص ص ٣٧٥ ـ ٣٥٩.

108. J. Kristeva. Histoires d'amour, pp. 296 – 327.

M.Warner, Alone of All Her sex, The Myth and Cult of Virgin Mary, London, 1976.

I.Brand, Le meternel singulier, paris, 1977.

109. J. Kristeva. Op.cit., p.301.

١١٠. ئیکۆنەکانی کاترین قدیسەی سی نیا، کە پییەرۆ دلا فرانچێسکا، کێشاویەتەوە له پەرستگای مدنترکی ئیتالیا دایە، هەرمانگەو بابەتی نەریتێکی پیرۆزە کە لەو دا ژنانی نەزۆك له کاتێك دا کە مۆمیان بە دەستەوەیە داوای منداڵی لێ دەکەن. له دەستپێکی نۆستالگیا کە ئاندرێ تارکۆفسکی دەرهێنەرێتی، هێمایەك بەم رێورەسمە کراوەو له ئێکۆنەکانی قدیسەی سی نیا دا، رۆڵێکی گرنگی هەیە.

111. "Vergina madre, figlia del tuo figlio".

112. J. Kristeva. Op.cit., p.316.

113. J. Kristeva. Soleil noir, p.14.

114. Ibid., p.15.

کریستوا دەنووسێ: "هەموو نووسینێکی ئەویندارانە بە شێوەیەکی حاشاهەڵنەگر خەیاڵدانێکی حاشاهەڵنەگری لەگەڵ دایە".

115. Ibid., p. 16.

116. Ibid., pp. 17 – 18.

117. Ibid., pp. 20 -21.

118. J.Lacan, L'ethique de la psychanalyse, Paris, 1986, p.58.

ئەو کتێبە دەقی (وانە)ی لاکانە له نۆی دێسامبری ١٩٥٩ دا.

119. J. Kristeva. Op.cit., p.26.

١٢٠. هەمدیس وێژەیەکە ـ هەڵبەت چەندان ورد نیە ـ له کتێبی "مرۆڤناسی له ڕوانگەیەکی پراگماتیك"ی کانتە، کە کریستوا له وتاری "چەمکی نۆستالێژی"ی ئێستارۆ بێنسکی وەری گرتوە (ل ٧١). وەرگێڕدراوی ئەم هەمدیس وێژەیە له وەرگێڕانێکی کتێبی ناوبراوی کانت، له لایەن میشێل فۆکۆوە، بەدی دەکرێ:

Kant. E, Anthropologie du point du vue pragmatique, trans. M.Foucault. Paris. 1964.

پەراوێزێکی ناچاری: باشترین بەرهەمێك کە لە بواری نۆستالێژیەوە خوێندوومەتەوە ئەم کتێبەیە:

V.Jankélévitch, L'irréversible et la nostalgie, Paris, 1983.

نۆستالێژی پەیوەستە بە کاتەوە نەك شوێن، بە دەربڕینی باشتر شوێن لە ڕێگەی کاتەوە دەناسێ.

121. J. Kristeva. Op.cit., p. 71.
122. Ibid., p.135.
123. B.Pascal. Pensées, ed. L. Brunschvigg, Paris, 1976. p. 277.

١٢٤. عهد جدید، انجیل مرقس، باب ١٤، ئایه ٣٤.

١٢٥. ئەهریمەنی جەنگەڵی (١٧٠٧) ڕۆمانێکی گاڵتەجاڕانەیە لەبارەی درنجێکەوە کە لە بتڵە شووشەیەکەوە هاتۆتە دەرێو بەهۆی گۆیەکی سیحراوییەوە سەیری ژینی کۆمەڵایەتیی مادرید (و لە ڕاستی دا پاریس) دەکات.

126. J. Kristeva. Op.cit., p. 156.
127. Ibid., p.174.
128. Ibid., p.186.
129. Ibid., p.191.
130. Ibid., p. 195.

١٣١. کلیات شمس یا دیوان کبیر، تصحیح ب . فروزانفر، تهران، ١٣٥٥، ج ٢، ص ١٩٩.
١٣٢. هەمان سەرچاوەی پێشوو، بەرگی ٥، ل ١١٤.
١٣٣. هەمان سەرچاوەی پێشوو، بەرگی ٢، ل ٤٧.
١٣٤. هەمان سەرچاوەی پێشوو، بەرگی ٣، ل ١١٤.

135. J. Kristeva. Op.cit., p.232.n.

پاری یازدەهەم
نیشانەو ڕاڤە: ئێکۆ

... کە ئەگەر کەسێك پێیانەوە زیاد بکا، خوا بەڵاگەلی نووسراوی ئەم کتێبەی بەسەر دا دەبارێنێ.

موکاشفەی یوحەننای پەیامبەر

١

ئۆمبێرتۆ ئێکۆ لە ساڵی ١٩٣٢ لە ئێلە ساندێریا لە "پیەمۆن"ی ئیتالیا لەدایك بوو. لە زانکۆی تۆرینۆ خوێندیو لە ساڵی ١٩٥٤ دا بڕوانامەی فەلسەفەی وەرگرتو تێزەکەی لەژێرناوی "مەسەلەکانی جوانناسی لە هزری سێنت تۆماس" دا نووسی کە دوو ساڵ دواتر بڵاو کرایەوە.[1] لە ساڵی ١٩٥٩ دا کتێبی "کاملبوونی جوانناسیی سەدەکانی نێوەڕاست"ی بڵاو کردەوە، کتێبێك کە وەکوو کاملبوونی باسەکانی تێزی پێشوو ئەژمار دەکرێ. کتێبی سێیەمی ئەو نزیکەی سی ساڵ دواتر لە چاپدرا:"هونەرو جوانی لە جوانناسیی سەدەکانی نێوەڕاست دا"(١٩٨٧). ئێکۆ لە ساڵی ١٩٦١ لە زانکۆکانی تۆرینۆ، میلان، فلۆرانسو بۆلوینا دا وانەی فەلسەفەو نیشانەناسیی وتەوە. کتێبێك کە بە سەرەتای ناوبانگی ئەو دەژمێردرێت "بەرهەمی کراوە"یە؛ کە لە ساڵی ١٩٥٨ دا کۆتایی پێهات، لە ساڵی ١٩٦٢ بڵاو بوویەوەو بابەتەکەی هونەری مۆدێرنە.[2] ئێکۆ لە ساڵی ١٩٦٥دا وتارێکی درێژی لەمەڕ جوانناسیی جیمز جۆیس نووسی لەژێرناوی "لە کۆمەڵەی یەزدانیەوە تا **Finnegans wake**" کە لەگەڵ وەرگێڕانی فەرەنسی "بەرهەمی کراوە" بڵاو بوویەوەو چەند ساڵێك دواتر بە شێوەیەکی کاملتر بە زمانی ئینگلیزی چاپ کرا: "جوانناسیی ئاژاوە: سەدەکانی نێوەڕاستی جیمز

جۆیس. [٣] ئێکۆ لە ساڵی ١٩٦٤ دا کۆمەڵەیەکی لەژێرناوی "ئاپۆکالیپس‌و پڕئاوەزی" بڵاوکردەوە کە دەستپێکی باسەکەی ئەو، لەمەڕ "هونەری جەماوەری"ە بەناوی کورتە هەواڵ (لەبارەی هەواڵی رۆژ لە راگەیەنە گشتی‌یەکاندا)، شێوەی بیناسازی، لە لێواری ئیمپراتوری دا، ساڵانی تامەزرۆیی کە تەواوی ئەم وتارانە لە کۆمەڵەیەك دا بە زمانی فەرەنسی بڵاو کراونەتەوە.[٤] زۆربەی ئەم نووسینە کورتانە لەبارەی کێشەکانی ژیانی رۆژانە (تۆپی پێ، تیرۆریزم، مۆدێلی جل‌وبەرگ، تەلەڤزیۆن، بەرهەمە تازەکانی تەکنۆلۆژی، ئوتۆمبیلی نوێ‌و هتد)ن‌و لە رۆژنامەو گۆڤارە ئیتالی‌یەکاندا بڵاو بوونەتەوە. مێتۆدی کاری ئێکۆ نیشانەناسی‌یەو لەم بوارەدا گرنگترین کارە فکری‌یەکانی دروستبوون‌و نووسراون. "تێزێك لەبارەی نیشانەناسیی گشتیەوە" کە لە ساڵی ١٩٧٥دا چاپ کراوە؛ گرنگترین کاری ئەوە لەمەڕ نیشانەناسی.[٥] پێشتر "پێکهاتەی پیوار"ی بە ناوێکیتر (واتە) "دەروازەیەك بۆ توێژینەوەی نیشانەناسی" لە ١٩٦٨ دا بڵاو کردبوویەوە [٦]، لە ساڵی ١٩٧٩ دا کتێبێکی بە سەردێڕی لاتینی **Lector in fabula** (خوێنەر لە چیرۆك دا) بڵاوکردەوە کە بنەمای تیۆرەکەی لەبارەی خوێندنەوەی دەقە؛ [٧] کەتیۆرگەلێکە تا ڕادەیەك لە باسەکانی هێرمێنۆتیکی ئەدەبی‌یەوە نزیکن. یەکێك لە تازەترین بەرهەمەکانی ئێکۆ لەبارەی نیشانەناسی‌یەوە کتێبێکە بە ناوی "نیشانەناسی‌و فەلسەفەی زمان". [٨] ئێکۆ بە باشی شارەزای نەریتی فەلسەفەی شیکاری‌یە، درێژە پێدەری بیروڕاکانی پیرێسەو لەسەر باسەکانی سۆسۆرو پێشڕەوانی "رێبازی ژنێڤ" رەخنەی هەیە. لەنێو پێشڕەوانی نیشانەناسیی نوێ‌و پێکهاتەگەرایی ئەدەبی دا، ئێکۆو ژولیا کریستوا رۆماننوسیشن. ئێکۆ لە تەمەنی پەنجا ساڵی دا، "ناوی گوڵی سوور"ی بڵاو کردەوە، کە رۆمانێکی پڕفرۆش بوو و بووە هۆی بەناوبانگ بوونی ئەو. شەش ساڵ دواتر رۆمانێکیتری ئەو بە ناوی "پاندۆلی فۆکۆ" بڵاو کراویەوە، کە بە قەد ژمارەی رۆمانی پێشوو لێی فرۆشرا. بەم چەشنە ئێکۆ بوو بە نووسەرێکی "جێی پەسندی هەمووان"و خۆی لە گفتوگۆیەك دا وتی: دژایەتی‌یەکی ئەوتۆ لەنێوان

"هونەری مۆدێرن"و "هونەری جەماوەری" نابینیً، واتە بە پێچەوانەی ئادۆرنۆ، هەر یەکەیانی بە بەیانکردنی جۆرێك لە راستی‌یەکانی سەردەمی ئێمە ئەژمار دەکرد.[٩] ئێکۆ لە بەرهەمە نیشانەناسی‌یەکانی خۆشیدا، باسی لە مۆسیقای لۆچیانۆ بریۆ، رۆمانەکانی جۆیس‌و فیلمەکانی ئانتۆنیۆنی کردوەو ئۆگری چیرۆکە وێنەیی‌یەکان، رۆمانە پۆلیسی‌یەکان‌و زنجیرە تەلەڤزیۆنی‌یەکانە.

ناوی گوڵی سوور رۆمانێکی پۆلیسی‌یە کە رووداوەکانی لە سەدەی چواردەهەم واتە دوایین رۆژەکانی سەدەکانی نێوەڕاست‌و لە پەرستگایەکی کۆن دا روو دەدا. پاڵەوانی رۆمانەکە کتێبخانەیەکە کە لە نێوەڕاستی ئەم پەرەستگایە دایە، رەنگە باشتر بێ بڵێین پاڵەوانی رۆمانەکە زانیاری‌یەو کردەگەلی کەسێتی‌یەکانی چیرۆك نیشاندەری شوێنگەی زانیاری لە رۆژگاری گۆڕانکاری‌یەکانە. کاتی رووداوەکانی چیرۆکەکە ئەو رۆژانەن کە بەها زاڵ‌و کۆنەکان بەسەر چوون‌و شکۆفەکانی تاکگەرایی‌و مرۆڤ گەرایی پشکوتون. هێماگەلی زۆری کتێبخانە بۆ ئاپۆکالیپس‌و کۆتایی جیهان‌و کات، بۆ گۆڕانکاری‌یەکانی ئەو رۆژانە دەگەڕێنەوە، بەڵام بە ڕاشکاوی سەردەمی ئێمە وەبیر دێننەوە. کتێبخانەکە پارێزەر یا ئەویندارێکی نابینای هەیە، کە بێ ئەملاو ئەولا لەسەر بنەمای کەسایەتیی رواڵەتیی بورخس دروست کراوە، واتە ئەو کەسەیە کە "کتێبخانەی بابلی" نووسیوە، کونج‌و کەلەبەری لە ئەژمارنەکراوی خولقاندوەو خۆی گوتەنی "لە سەدەکانی نێوەڕاستیشدا ژیاوە". ئەم رۆمانە پۆلیسی‌یە - هەڵبەت پڕهەڵچوونە - بە هێماگەلێك بۆ سێنت تۆماس دەست پێدەکاو بە بەسەر کردنەوەی ویتگنشتاین کۆتایی پێدێت، واتە جۆرە فەلسەفەیەکی نوێی پڕ لق‌و پۆپە، ساڵێك پاش بڵاوبوونەوەی رۆمانەکە، ئێکۆ لە بڵاڤۆکی ئیتالیایی ئالفا بێتا "پەراوێزێك لەسەر ناوی گوڵی سوور"ی بڵاو کردەوە.[١٠] لەم "پەراوێزە"دا ئێکۆ لەناوی کتێبەکەوە دەستی پێکردو رروونی کردەوە ئەو شێعرەی کە لە دوایین دێڕی کتێبەکە دا هاتوە، کۆپلە شێعرێکی نووسەرو رێنوێنی‌کاری تاقمی بندیکتن واتە "بێرنارد دومورلە"یە لە سەدەی دوازدەهەمدا. ئێکۆ وتی سەرەتا دەیویست ناوی "کەنشتی تاوان" لە ڕۆمانەکە بنێت؛ بەڵام ئەمە تەنیا ئاقاری پۆلیسی

رۆمانەکەی روونو زەق دەکردەوە، لەم رووەوە، بەسەردێڕێك کە ستایشی ناووزمانە دەستی پێکرد، (کە بریتیە) لەشێعرێك کە دەردەخا تەنیا ناوی گوڵی سوور وەبیرهێنەری گەوهەرەکەیەتی. ئێکۆ لەسەر بناغەی تیۆرێك کە لە کتێبی "خوێنەر لە چیرۆکدا" هێناویەتە گۆڕێ، حەز ناکا راڤەیەك لە بۆ رۆمان بدا بە دەستەوە، چونکە هەموو راڤەیەك، سەپێنەرییەو کاولکەری واتاکانی دەقە. ئەو هێمای بۆ وتارێکی ئێدگار ئالان پۆ کردوە کە لەژێرناوی "چاوگەی شێعرێك" ناوبانگی دەرکردوە. لەم وتارەدا پۆ شێعری بەناوبانگی خۆی واتە "قالاو"ی راڤە نەکردوە، تەنیا روونیکردۆتەوە کە چۆن شێعرەکەی هۆنیوەتەوە.[١١] ژمارەیەك لە روونکردنەوەکانی ئێکۆ رێخۆشکەری تێگەیشتنی باشتری دەقنو هەندێکیشیان تەنیا بەیانکەری چێژی نووسەرین: "ئەگەر (رووداوەکانی) رۆمانەکە لە سەدەی چواردەهەمدا روو دەدەن، تەنیا لەبەر ئەوەیە کە دەمەویست تاوانبار ناسەکە ئینگلیزی بێت"[١٢] هەڵبەت دەیویست هێمای بۆ سەرهەڵدانی تاکگەرایی نوێ، بیروڕاکانی ڕاجێر بەیکێنو هەروەها کۆمەڵێ بەناوبانگی (قددیسان) لە نۆڤەمبەری ١٣٢٧ کردبێ. ئێکۆ روونی کردەوە کە سەرەتا نەیدەویست بورخس بکوژ نیشان بدا. بەڵام بە پێشقەچوونی کتێبەکە، ئەویش بوو بە بکوژ! ئێکۆ پێی داگرتوە کە زۆر لە پێوەندیەکانو رووداوەکانی رۆمان، خۆیان بەسەر ئەودا سەپاندوە:"وێناکردنی چیرۆکێك کە لەسەدەکانی نێوەڕاستدا روو بداو لەودا ئاگر کەوتنەوە روو نەدا، چەشنی وێناکردنی فیلمێکە کە لەو دا شەڕێك لەزەریای هێمن روو بداو لە ڕەوتی رووداوەکان دا فڕۆکەیەك لە فیلمەکە دا بەدی نەکرێت"[١٣] سەرنج راکێش بوونی رۆمانەکە، بۆ ئاراستە "پۆلیس"یەکەی دەگەڕێتەوە. لەنێو هەموو چالاکییەکانی مرۆڤ دا، کردەگەلی شاردنەوەو دۆزینەوە (واتە کردەکانی تاوانبارو پۆلیس) زیاتر لە هەر کارێکی دی نیشانە ناسانەن. بەشێك لە رۆمانەکانو فیلمە کلاسیکییە پۆلیسییەکان، وەکوو "نامیلکەگەلی وانەبێژی لەمەڕ نیشانەناسی"ن. لەناوی گوڵی سووردا بنەمای پۆلیسیی کردەکان گرنگە، نەك لەبەر ئەوەی کە دواجار هاوڕێکیو باڵادەستی کۆمەلایەتی وەدەست دێنین، بەڵکوو لەبەر ئەوە کە لە

سەرتاسەری رۆمانەکە دا پرسیارێکی چارەنووسساز زاڵە بەسەر خاڵەکانی تردا، ئەمە پرسیاری سەنترالی هەموو رۆمانێکی پۆلیسییە:گوناهکار کێیە؟ [١٤] هەموو چیرۆکێکی پۆلیسی بۆ گەیشتن بەئەنجام وا گریمان دەکا کەهەموو رووداوەکان لۆژیکین، لۆژیکێك کە سەرنجی خوێنەر بە کردەکانو وزە بە چیرۆك دەبەخشێ.
کتێبخانە (زانیاری) هەر بە تەنها پاڵەوانانی رۆمانی ناوی گوڵی سوور نین، بەڵکوو هەوێنی سەرەکین لە هزری ئێکۆ دا کە لە زۆربەی بەرهەمەکانی دا دەردەکەون. ئێکۆ خۆی وەبیری هێناوەتەوە کە کتێبخانە واتای بیرەوەری مێژوویی مرۆڤ دەگەیەنێو هێما بۆ بورخس دەکات کە کتێبخانەی بە هێزی ڕەها شوبهاندوە.[١٥] بەڕای ئێکۆو بۆرخس، خوای خوڵقێنەر لە کتێبخانەیەکی مەزن دەچێو چەشنی دانتی کە لە کۆتایی کۆمێدیای یەزدانی (فیردەوس، سروودی سیو سێ، بەیتەکانی ٨٤ تا ٨٦) خوڵقێنەرو خوڵقێنراوان وەکوو کتێبێك دەبینێ کە "ئەوین شیرازەیەتی"، ئێکۆش جۆرێك ئارایی هێرمێنۆتیکی بۆ کتێبخانە بەدی دەکا. لە تێزی "کتێبخانە" دا دەنووسێ کە یەکێك لە ئەرکە سەرەکییەکانی کتێبخانە شاردنەوەیە. [١٦] کتێبخانە لە رواڵەتدا شوێنێکە بۆ دۆزینەوەو خوێندنەوەی کتێب، بەڵام رۆڵە سەرەکییەکەی شاردنەوەیە (لە زۆربەی قۆناغە مێژووییەکاندا ئەم خاڵە ئاشکراترو روونتر دەبینرێت) کتێبی شاراوە تامەزرۆیی دروست دەکا. رێنسانس بە دۆزینەوەی دەستنووسە کۆنەکان لەم پەرستگا حەشاردەرانەدا دەستی پێکرد، بەڵام ئێستاشی لەگەڵدا بێ وەکوو سەدەکانی نێوەڕاست مافی کەڵك وەرگرتن لە کتێبخانە "ئیمتیاز"ی گەڕیدەکانی زانیارییە. پاڵەوانی دووەمین رۆمانی ئێکۆ واتە "پاندۆلی فۆکۆ" فۆرمێکی دیکەی سەرهەڵدانی زانیارییە. فۆرمێك کە کەم تا زۆر لە کتێبخانە دەچێ: "مۆزەخانەی داهێنانو پیشەسازیەکان"ی پاریس (کە لەو دا کتێبخانەیەکی باوەڕپێکراویش هەیە). ئەم مۆزەخانە مێژوویییە بیرەوەریی ئامادەیی مرۆڤە لە پانتایی "زانستەکان"دا (زیاتر نیشاندەری تامەزرۆیی ئێمەیە بۆ ئەم ئامادەییە تا خودی ئامادەیی). ناوی ئەم رۆمانە هێمایەکە بۆ داهێنانی بەناوبانگی لیۆن فۆکۆ: پاندۆلێك ﴿*﴾ کە خولانەوەی زەوی بە دەوری خۆی دا

دەسەلمێنێ. ڕۆمانەکە جۆرە "مێژووییەکی نهێنیو ڕەمزی"یەو هێماگەلی زۆر بۆ تاقمە یەهودیەکانو ڕێبازی کابالا، کراوە کە(ئەم هێماکردنانە) لەخۆڕا نین. ئەمە، مێژووی شاراوەو ناوەکیی سەدەکانی نێوەڕاستە، لە ڕێگەی تێپەڕین لە پالێوی "ڕوانگەی ئەمڕۆیی ئێمە"وە. ئێکۆ مۆزەخانەی داهێنانو کارگە پیشەسازییەکان بۆ پەرەستگایەك لە سەدەی سێزدەهەم دەگوازێتەوە، شوێنێك کە نیشاندەری تامەزرۆیی مرۆڤە بۆ گۆڕینی ژینگەی خۆی؛ و پاندۆلی فۆکۆ "ئامێرێکی بێدەنگ، میتافۆریكو لە هەمان کات دا ڕاستەقینەیە" کە دواجار لە نیوەی سەدەی نۆزدەهەم (واتە لە چڵەپۆپەی بڕواهێنان بە زانستو لەدایکبوونی پۆزەتیڤیسم) هزری سەقامگیریی لە ئێمە سەندوەو کۆتایی بە حەکوومەتی ڕوحیی سەدەکانی نێوەڕاست هێنا. ڕوحێك کە ئێکۆ، بەدەر لە هۆگریی خۆی بۆ ئەو ڕوحە ـ بە دوی دواین لەرینەوەکانی تا دەگاتە "ئاڵمانیای ساڵی سفر" دەکەوێ. ژاك لۆگۆف پسپۆڕ لە مێژووی سەدەکانی نێوەڕاست دا نووسیویەتی کە دوو ڕۆمانی ئێکۆ "مێژوویی"نو وتوویەتی کە مەبەستی "مێژوو بە واتا ڕاستەقینە"کەیەتی: نەك ڕووداوە ڕۆژژمێرییەکان ـ بە درێژایی کات ـ بەڵکوو واتای کۆتاییو بنەمای ڕووداوەکانە.[١٧] لۆگۆف لەم ڕێگەیەوە سەلماندوویەتی کە ئەم دوو ڕۆمانە، تەنیا لەمەڕ سەدەکانی نێوەڕاستەوە نەنووسراون، بەڵکوو زیاتر بە گێڕانەوە گەلێکی مودێرن لە ژیانی مۆدێرن دەژمێردرێن. ئەم "ئارایی مێژووی"یەی ڕۆمانەکانی ئێکۆ، کاتێك بە باشی دەناسرێن کە وەبیر بیهێنینەوە کە سەدەکانی نێوەڕاست بە واتای تەواوی وشە دروستکەری ڕۆمانی مێژوویی بوو. ئێکۆ نهێنیی هەموو ڕۆمانێكو(ڕۆمانی مێژوویی) بە باشی دەزانێ. هەموو ڕۆمانێك "مەیدانی تێپەڕینی کات"ەو پاندۆلی فۆکۆ لە سەلماندنی خولانەوەی زەوی بە دەوری خۆی دا، جۆرە تێپەڕینێکیش دێنێتە پێشەوە. بەر لەوەش، هەڵگری جۆرە کۆتایییەکیشە (کۆتایی هێنانی ڕۆمان). بیرۆکەی ئاپۆکالیپس دوو ڕۆمان پێکەوە گرێ دەدا.

هزرڤانی سەدەکانی نێوەڕاست یا سۆفی بوو، یا ئەستێرە ناس، یا کیمیاگەر. لە هەردووك ڕۆمانی ئۆمبێرتۆ ئێکۆ دا، لەم سێکەسە هزرڤانە ئامادەن. هێماگەلی

زۆر بۆ زانستەکانی سەدەکانی نێوەڕاست، بە تایبەتی ئەستێرەناسیو کیمیاگەری دەگرێت (زانست بنچینەی پاندۆلی فۆکۆیە)و باسە سۆفیانەکان، دژوارترین خاڵەکان لە هەردووك ڕۆمانەکە دا دەهێننە پێشەوە. لە کاتێك دا کە بونیادی سۆفیانەی ناوی گوڵی سوور مەسیحیەتە، ئەم بونیادە لە پاندۆلی فۆکۆ دا تاقمە بچووکە یەهوودییەکانی سەدەکانی نێوەڕاستن. هەردووك ڕۆمانەکە رووکاری بەرهەمە کۆمیکەکانیان هەیە. مێتۆدی دەربڕین لە هەردووکیان دا لە تەوس نزیك دەبێتەوە. ئێکۆ بە ڕادەیەك دەیەوێ سەدەکانی نێوەڕاست بناسێ کە ڕۆڵی پێکەنین لەوان دا بدۆزێتەوە. هەرچەند هێما بۆ باسەکانی باختین لەمەڕ هونەری کۆمیك لە سەدەکانی نێوەڕاست دا ناکا، بەڵام خۆی لەسەر گرنگی ئەم هونەرە پێدادەگرێ. پارێزەری نابینای زانیاری لە ناوی گوڵی سوور گەر لە هەموو شتێ خۆش بێ لە پێکەنین نابوورێ. لەئینجیل دا ـ ئەم سیمبۆلی باڵادەستییە لە سەدەکانی نێوەڕاست ـ عیسای مەسیحە کە قەت پێناکەنێ. بەم چەشنە ئێکۆ وەکوو باختین نهێنیی ئەم خاڵەی زانیوە کە مرۆڤی ئاسایی سەدەکانی نێوەڕاست پێدەکەنێو "مرۆڤی فەرمی" دەگریا. لەخۆڕا نیە کە بەڕای مێژوونووسانی سەدەکانی نێوەڕاست، بەرگی دووەمی کتێبی تیۆریی ئەدەبی ئەرەستۆ بە ونبوو لە قەڵەم دەدرا، کە کتێبێکە لەبارەی هونەری کۆمێدیاوە. کتێبێك کە پەیداکردنی دۆزینەوەی ڕێگەیەکی هاتنەدەرەوەیە لە هەزار قوژبنی کتێبخانەی ناوی گوڵی سوور. کاتێ کتێبەکەم تەواو کرد وەبیرم هاتەوە کە گرۆچۆ مارکس چ بە سانایی دەیتوانی کتێبی ئەرەستۆ لەو کتێبخانەیە دا بدۆزێتەوە.

٢

"بەرهەمی کراوە" لە کۆتایی دەیەی ١٩٥٠دا نووسرا. ئەم کتێبەی ئێکۆ چەشنی نووسینەکانی ئەو کاتی ڕۆلان بارت بە پێشەکییەکی مێتۆدۆلۆژیك بۆ مێتۆدی پێکهاتەگەرا دەژمێردرێ. ئێکۆ لەو ڕۆژانەدا بانگەشەی ئەوەی نەدەکرد کە مێتۆدی کارەکەی تەواو پشتی بە نیشانەناسی بەستوە، بەڵام بناغەی باسەکەی

لەسەر پێوەندیی نێوان نیشانەکان دادەنا نەك لەسەر کۆی فۆرم یا خۆ دیاردەکان؛ مێتۆدی کارەکەی لەسەر بنچینەی سیمبۆلە زمانناسانەکان دادەڕشت. کاری ئەو بەم پێیە کە پێوەندییەکانی لە ئامادەیی خودی دیاردەکان بە گرنگتر دەزانی، پێکهاتەیی بوو. لە مێژوویی‌گەری سووك‌وریسوا★ کە لەو ڕۆژانە دا باو بوو دوور و لەو شتەی کە پۆل ڤالێری بە "دۆخی ئاخاوتەیی دەق" ناودێری دەکرد، نزیك بوو. ژێرار ژێنێت وتوویەتی کە وتارەکانی بەرهەمی کراوە جۆرە کۆ کردنەوەیەکی "مێتۆدگەلی ئارایی" سەدەی بیستەمن.[١٨]

هەر لە بەرجەستە بوونی فۆرم لە بەرهەمەکانی کالدێر تا ناسەقامگیریی واتا لە چیرۆکەکانی کافکاو جۆیس، لە ئاراستە فێرکارییەکانی ئاخێوی ئێستاتیك لە لای برێخت تا ڕەتکردنەوەی هەرچەشنە هەڵچوونێك لە ڕۆمانی نوێو دواجار گۆڕانی فۆرمو واتا لە مۆسیقای مۆدێرن دا، ﴿مێتۆدگەلی ئارایی (حچور) بەدی دەکرێن﴾ کتێبی ناوبراو (ئەمڕۆکە دەتوانین بە ئاسانی بڵێین) وانە نامەیەکی تیۆریکە لەمەڕ بنەماکانی هونەری مۆدێرن، بە تایبەتی ئەو وتارە درێژەی کە بۆ جیمز جۆیس تەرخان کراوە، داهێنەرانەیە. ڕوانگەی سەرەکی ئێکۆ لەبارەی ڕاڤە هەڵگربوونی بەرهەمی هونەری کە لە "خوێنەر لە چیرۆك دا" پێگەیشت، بیست ساڵ لەوەوبەر چەشنی تروسکاییەك لە "بەرهەمی کراوە" دا هەبوو. ئەم یاسایەی ئێکۆ کە "بەرهەمێك تا کاتێك کە وەکوو بەرهەمێك لە ئارادایە، ڕاڤەی جۆراوجۆر هەڵدەگرێ"، ڕەگو ریشەی بۆ ئەم کتێبە دەگەڕێتەوە. بەم پێیە بەرهەمی هونەری سیستمێکە لە نیشانەکان کە پێوەندییە ناوەکییەکانیان ئەگەری ڕاڤەگەلی زۆر دەڕەخسێنن. بەم پێیە هەموو بەرهەمێك بریتیە لە ئەگەرو واتای ڕاڤەکان. بە ڕای ئێکۆ لەبارەی چیرۆکەکانی کافکاوە ئاگادار بین کە:

بەرهەمەکانی کافکا چەشنی نموونەیەك لە"بەرهەمی کراوە" خۆدەنوێنن: دادگایی کردن، کۆشك، چاوەڕانی، دیل بوون، نەخۆشی، مەسخو ئەشکەنجە لەم بەرهەمانەدا تەنیا لە ئاماژە ئەدەبییەکانی خۆیاندا قەتیس نامێننەوە. لەبەرهەمەکانی کافکادا، بە پێچەوانەی ئەو شتەی کە لە حیکایەتە ئەلیگۆرییەکانی سەدەکانی نێوەڕاستدا باو بوو، واتاگەلی شاراوە کەڵکی زۆریان لێ وەردەگیرێ، بەڵام هیچ فەرهەنگێکی زانیاری گرەنتی (واتا)یان ناکاتو بەهۆی هیچ هاوڕێکییەکی ناسووتی پێك نەهاتوون. ڕاڤەگەلی ئێگزیستانسیالیستی، خواناسانە، سایکۆلۆژیو دەروون شیکارانەو سیمبۆلیك لە بەرهەمەکانی کافکادا هەریەکە بەچرکە ساتێك لە توانستەکانی بەرهەمەکانی ئەو ئەژمار دەکرێن. ئەم بەرهەمانە بەهۆی تەمومژاوی بوونی خۆیان کراوەن.لەجێی جیهانێکی هاوڕێك کە یاساگەلی تەواو ناسراوی هەیە، بنیاتی جیهانێکی تایبەتی دادەڕێژن.[١٩]

ئێکۆ زاراوەی "بەرهەمی کراوە"ی لە مۆسیقای مۆدێرنەوە وەرگرت. ئەو چەند نموونەیەك لە مۆسیقای هێناوەتەوە کە لەوان دا راڤەی ژەنیار واتایەکی تازە بە دەقی مۆسیقا دەبەخشێ. بۆنمونە لەبەرهەمی "یازدەیەمین کۆپلە بۆ پیانۆ"ی کارێل هاینز ئوشتوکهاو زێن، بە پێی هەڵبژاردنی ژەنیار، دەتوانین پێکهاتەی ناوەکی کۆپلە بگۆڕین ، یان دوەمین موومان لە "سۆناتای ژمارە سێ بۆ پیانۆ"ی بۆلێز، بەسەرچوار بەش دابەش کراوە کە ژەنیار دەتوانێ بە سەرنج دان بە پێکهاتەی بازنەیی ئەم کۆپلەیە، لە هەر بەشێکەوە کە بیەوێ مۆسیقاکە دەست پێبکا. لە کاتێك دا "فۆگ"ێکی باخ یا "کوارتت"ێکی شۆئێنبێر کۆمەڵەیەك لە راستیە دەنگیەکانە کە ئاوازدانەر پێگەی دەنگەکانی بە وردی لەو کۆمەڵەیەدا دەستنیشان کردوە: دەتوانین بڵێین کە "فوگ"ی باخ کۆپلەیەکە پچڕ پچڕ کە بە تەواوی پێشکەش کراوە. بەڵام موما دووەمی سۆناتای بۆلێز فۆرمێکی

ناسروشتی هەیە، لەسەر بناغەی هەڵبژاردنی ژەنیار، فۆرمەکەی دیاری دەکرێ. جێی سەرنجە کە "بەرهەمێکی کراوە"ی چەشنی کۆپلەی بۆلێزو "بەرهەمێکی داخراو"ی چەشنی فۆگی باخ بە شێوەیەکی یەکسان ئەگەر راڤەگەلی هەمەچەشن بۆ گوێگر دەرەخسێنن، بەڵام گوێگر هەرجارەو بەبیستنی فۆگ لەگەڵ کەتوارێك بەرەورووو دەبێ (کە بە شێوەگەلی جیاواز دەژەنرێ‌و هەرجارەو ئەگەر راڤەی زۆر دروست دەکا) بەڵام بە بیستنی چەندبارەی کۆپلەی بۆلێز لە بنەڕەتەوە لە تەك کەتوارێکی تازە بەرەورووو دەبێ. بە دەربڕینێ‌تر راڤەی ژەنیار لەبەرهەمی بۆلێز دا پێکهاتەیەکی نوێ دەخولقێنێ (کە یەکێك لە ڤاریاسیۆنە واتایی‌یەکانە لە دوایین پێکهاتەی بەرهەمدا). بەڵام دەبێ لەبیرمان نەچێ کە لە ژەنینی "بەرهەمی داخراو"یش دا ژەنیار، راڤەی خۆی لەبارەی بەرهەمەوە دێنێتە گۆڕێ. لەنێوان پێرلۆدی تەرخان کراو بۆ پیانۆ، بەرهەمی باخ کەوای دابنێین دینۆلیپاتی دەیژەنی‌و هەمان پێرلۆد کە گلین گۆڵد پێشکەشی کردوە، جیاوازی زۆر هەیە. جگە لەوەش دەبێ سەرنج بدەینە ئەم راستی‌یە کە بەرهەمەکەی باخ نەك بۆ پیانۆ بەڵکوو لە بنەڕەتەوە بۆ کلاوسێن دروست کراوە؛ هەروەها ئامرازە تەکنیکی‌و دەنگی‌یەکانی ئەم دوو سازەش جیاوازن. دەتوانین بە ئاسانی بسەلمێنین کە پێشکەش کردنی هەمان پێرلۆدی باخ بە کلاوسێنی گۆستاو لیۆنارد کەتوارێکی تازەیە لە هەمبەر پێشکەشکردنەکانی دیکەی ئەم بەرهەمە کە (جیاوازە لەو پێرلۆدەی) کە ژەنیارەکانی دیکەی کلاوسێن "دەیخولقێنن". بەهەر حاڵ ویستی باخ لەم بەرهەمە داخراوە دا، بە هەمان سادەیی ویستی بۆلێز لە بەرهەمە کراوەکەی خۆی دا لە کاتی پێشکەش کردن دا (بەو جۆرە کە لە پەسند کردن‌و تێگەیشتنی بەرامبەر) دەگۆڕدرێت‌و ئەمە خاڵێکی گرنگە کە بۆلێز پەی پێ‌نەبردوە.

ئێکۆ لە یەکەم وتاری "بەرهەمی کراوە" کە وەکوو پێشەکی‌یەکی تیۆریکە (لەژێرناوی "تیۆریی ئەدەبی بەرهەمی کراوە") لە زاری ئەفلاتوونەوە لە تێزی سۆفیست دا دەڵێ کە نیگارکێشەکان ناتوانن بۆ ئەو وێنەیەی کە ئایدیای خۆیانە، نزیکایەتی دروست‌و راستەقینەی نێوان پاژەکان ڕەچاو بکەن، بەڵکوو هەوڵ دەدەن تا نزیکایەتی‌یەکان بە چەشنێك بکێشنەوە - ئەو شتەی بەهۆی لاسایی‌گەریەوە دروستیان کردوە - کە جوان بێتە بەرچاو. لەم رووەوە "وێنە یان پەیکەرێك کە ئەگەر لە سووچێکی دیاریکراوەوە ببینرێ لە ئایدیال دەچێ‌و ئەگەر ڕاستەوخۆ بە وردی سەیر بکرێت، وێکنەچوویە" پێك دێنن.[20] بەرهەمی هونەری بە پێی چیەتی خۆی کراوەیە، چونکە پابەندی لاسایی کردنەوەی ڕەها نیەو ناشتوانێ پابەند بێت‌و بە ڕاڤەی جۆراوجۆرەوە پەیوەستە. کەوابوو، جوانناسی بەردەوام مەیلی بۆ هێنانە کایەی بنەما تیۆری‌یەکانی ئارایی ئەم ڕاڤانە هەبووە. بە پێی جوانناسی سەدەکانی نێوەڕاست لە ئورووپادا دەکرا هەموو بەرهەمێك لەچوار گۆشەنیگای جیاوازەوە راڤە بکەیت: ئەدەبی، ئەلیگۆریی، رەوشتی‌و دواجار راڤەی سۆفیانە.[21] هەموو راڤەیەك دروستکەری واتایەکی تازەو جیاواز بوو. پەیکەرەکانی کالدێر کە لە پاتۆری رەنگاوڕەنگی سووك دروست کراون، بە گواستنەوەیان لە فەزا دا رۆنانێکی وێنەیی تازە دەخولقێنن کە پانتایی ئامرازەکان لە بنەڕەتەوە دەگۆڕێت.[22]
ئێکۆ ڕەگ‌و ریشەی فەلسەفی ئەم چەمکەی لە دیاردەناسی هۆسرێل‌و مێرلۆپۆنتێ دا دۆزیوەتەوە. ئەو باس لە چەمکی "ئاسۆی هەر پلەیەکی وشیاری" دەکا کە بە ڕای هۆسرێل بەردەوام دروستکەری واتاگەلێکی تازەیە. مێرلۆپۆنتێ تەنانەت زاراوەی کراوە لە کتێبی "دیاردەناسی تێگەیشتن" دا بەکار هێناوەو لەو باوەڕە دایە کە ئەم ئاسۆ فەرهەنگی‌یانە بەردەوام کراوەن.[23] ئێستا

که له چەمکی "بەرهەمی کراوە" تێگەیشتین، دەتوانین له گرنگترین نموونەیەك که ئێکۆ هێناویەتەوە، واته له بەرهەمەکانی جیمز جۆیس بدوێین. له Finnegans wake دا جۆیس باس له وشەیەکی رەمزی دەکا که دەتوانێ واتای زۆر بدا بەدەستەوە "چونکه به شێوەی جۆراوجۆر دەنووسرێت" ئەم وشەیه که نایەته نووسین، وێنەی کتێبی جۆیسەو تەنانەت زیاتر لەوەش وێنەی جیهانه (که رۆمانی جۆیس به رەنگدانەوەی زمانیی (ئەو جیهانه) ئەژمار دەکرێ)، له کاتێك دا له لای دانتی تەسلیس (= خوا، روح القدس (جبرئیل)، مەسیح) وێنەی جیهانی بوونه **Cosmos** وشەی جۆیس گریمانەی جیهانێکی شێوێنراوە **Chaosmos** [24]، جیهانێکی بێسەرەوبەرەیه که واتاکەی پێشتر له زەینێکی ترانسێندالْ دا جێگیر نەبووەو به ڕاستی "جیهانێکی کراوەیه" که چەندین واتای جیاواز دەگەیەنێت. وتاری ئێکۆ لەمەڕ جۆیس هەوڵێکه بۆ دۆزینەوەی ئەو بنەما ئیستاتیکییانەی که جۆیس دروستی کردوون. بەشی یەکەمی ئەم وتاره بۆ بەرهەمەکانی قۆناغی یەکەمی ژیانی جۆیس وەك: ئیستێفێنی قارەمان، وێنەی هونەرمەند له تافی لاوێدا و دابلینییەکان، تەرخان کراوە. ئێکۆ سەرچاوەی تیۆری دەرکەوت له هونەر دێنێتەکایەوە، تیۆرییەك که جۆیس له زاری ئیستێفێن له وێنەی هونەرمەند له تافی لاویدابه چەشنێکی گشتی دەریدەبڕێ و (له گەلاڵەی یەکەمی ئەم چیرۆکه واته ئێستێفێنی قارەمان به وردەکارییەکی زیاتر دێته گۆڕێ). ئەم تیۆره له لایەن سێنت تۆماسەوە باس کراوەو به واتای موکاشفەی کەتوارو پێناسەی هەقیقەت به یارمەتیی زمانه.[25] ئیستێفێن دەڵێ: "واتای دەرکەوت، موکاشفەی کتوپڕو مەعنەوییە، چ له گوتەیەکی ساکار دابێت، یا له بزاوت، یا له چرکەساتێك له وەبیرهێنانەوەیەکی زەینی". [26] ئەم "سەرهەڵدانی کتوپڕو پڕی هەقیقەت"ە له بنەڕەتدا موکاشفەیەکی گیانییە، بەڵام بەهۆی زمانەوە بەیان دەکرێت. ئێکۆ پێی داگرتوە که جیا له زۆربەی وێکچوونەکان که لەنێوان ئەم تیۆرەو رێساکانی تیۆریی ئەدەبی له یۆلیسێسدا بەدی دەکرێت، دیسانەکە کارێکی دروستو شیاو نابێت که تیۆریی ئیستیفێن به "راگەیەنراوێکی ئیستاتیك"ی بزانین، که یولیسێسی لەسەر بنیات نراوە. "دەرکەوت" زیاتر بەیانکەری بیروڕاکانی جۆیسەو ئەم بیروباوەڕانه له یولیسێسدا نه به چەشنێکی شێلگیرانه، بەڵکوو به شێوەی "خالگەڵی گاڵتەییو هەزەلی" دەردەکەون. کاری دژوار ئەمەیه که بزانین کام بەشه له جوانناسیی ئیستێفێن له بەرهەمەکانی دواتری جۆیس دا بەکار هاتوەو کام بەشیش له پیوار دایه.[27]

بەشی دووەمی وتارەکەی ئێکۆ بۆ یولیسێس تەرخان کراوە. رۆمانێك که پێدەچێ "مێژووی زەوی بەر له مرۆڤو لەوانەشه له پاش ئەویش" بێت. (ئەمە) فەرهەنگۆکێکه که چاوگەکەی نەك هزری هونەرمەند، بەڵکوو کۆمەڵی مرۆیی، مێژوو و کولتووره. [28] ئێکۆ به وردی تیۆریی ئەدەبیی یۆلیسێسی تاووتوێ کردوەو دەری خستوە که تێپەڕین له یەکێتی وێنەیی ئاخێوی ئەدەبی (ئەمە که پارەکانی رۆمان هەر یەکەو به شێوەی گێڕانەوەیی نووسراون) هێندەش ئازادانه ئەنجام نەدراوە، بەڵکوو پارەکان لەسەر بنەمای بەکارهێنانی هەموو فۆرمەکانی خوازە دەربڕینییەکان له "تیۆریی دەربڕین" دا پێك هاتوون.[29] له تیۆریی ئەدەبیی کلاسیك رووداوەکانی راپۆرتێك (چیرۆکی یا مێژوویی) به وردی هەڵدەبژێردرێن، هەموویان له روانگەیەکەوە دەگێڕدرێنەوە (یا لەسەر بنچینەی پاساوی لۆژیکی، ئاشکرایی روانگه جیاوازیی تێدەکەوێ و له ئەنجام دا دەگەڕێتەوە بۆ روانگەی سەرەکیی چیرۆك گێڕەوە)، چیرۆك زیاتر

لەسەر ئاراستەی تاك هێڵی پێشڤە دەچیۆ وەك بڵێی "هەموو شتەكان لەجێی خۆیان دان".

بەڵام لە یولیسێس دا، سەرەتا وا دەردەكەوێ كە لە بنەڕەت دا هەڵبژاردنێك لەگۆڕێ دا نیەو رووداوە گرنگەكانو (رووداوە) كەم بایەخەكان بە یەكسانی بەیان دەكرێن؛ نە تەنیا روانگەی چیرۆك گێڕەوە، بەڵكوو شێوازی نووسین لە هەموو پارێك دا جیاوازەو خوێنەر خۆی لە تەك جیهانێكی لێواولێو لە فرەییو شتی تازە بەرەوڕوو دەبینێ كە لێك پچڕاو و هەزار پارچە خۆی دەنوێنێ. هەرچەند ئەم "بەرتەك دانەوەی لۆژیكی گێڕانەوەیی یا لۆژیكی هەڵبژاردنی گەلاڵە" شتێكی تازە نیەو خاوەنی فۆرم گەلی پارێزكارانەیە لە بەرهەمەكانی هێنری جیمز دا [٣٠] بەڵام ئەم ئازادیە بە ڕواڵەت ڕەهایە لە هەڵبژاردندا هێندە سەمەرە دەهاتە بەرچاو كە تەنانەت رەخنەی هەندێ لە رەخنەگرە مۆدێڕنیستەكانی لێ دەكەوتەوە. لە رێگەی یۆلیسێسەوە بۆ یەكەم جار لە كەوشەنەكانی تیۆریی ئەدەبی دەچینە دەرەوەو یەكسەر دەچینە نێو پانتایی تیۆریی دەربڕینەوە. لێرەوە نەك تەنیا گەلاڵە، پێوەندیی تاك هێڵیو كۆتو بەندی كاتی رووداوەكان، روانگەی جێگیری چیرۆك گێڕەوەو لۆژیكی گێڕانەوە بەلاوە دەنرێن، بەڵكوو بناغەی لۆژیكی - فەلسەفی رۆمانی ناوبراو واتە تێگەیشتنی ئاشناو ناسراو لە كاتیش لەنێو دەچێ. [٣١] بەم چەشنە پێگەی مرۆڤ گۆڕانی بەسەر دادێ. یادنووسێك كە ئیستیڤێن لە پەراوێزی وانەی جوگرافیی قوتابخانەكەی خۆی نووسیبووی - كە ئەو لە ئیستیڤێن ددالۆس بۆ پۆلی قوتابخانەی سەرەتایی كۆنلۆو ڤود، بە شار، ئیرلەندا، ئورووپا، گۆی زەویو جیهان دەگەیەنێت - لە یۆلیسێسدا بناغەی ئامادەیی مرۆڤە. جۆرێك ئاڵۆزی كە ئێمە بۆ سەدەكانی نێوەڕاست دەگەڕێنێتەوەو ئاشكرایی، حاشاهەڵنەگریو راشكاویی

بەجێماو لە رێنسانس پووچەڵ دەكاتەوەو ترسی پاسكال لەبێدەنگی بۆشایی بەتاڵی ئاسمانەكان پاساو دەداتەوە. دروست هەر بەم روانینە ترساوە بۆ ناسینی پێگەی مرۆڤ بوو، كە جۆیس باسی لە "رێبازخانەی ئاكویناسی پیر" دەكرد. لەو (رێبازخانە)یەدا، "تیۆریی دەربڕین" (بە پێچەوانەی رێبازخانەكانی سەردەمی نوێ) بەهای هەبوو و هەموو گێڕانەوەیەك لەگەڵ "هاوڕێكی مۆسیقایی"دا دەگونجا. ئەم رێسا ناسراوەی سەدەكانی نێوەڕاست (پێبەپێی مۆسیقاو چیرۆك) بە تایبەتی لە پاری یازدەیەم دا، ناسراو بە "پەرییە دەریاییەكان" لە یۆلیسێس دا ئاشكرا دەبێ، پارێك كە لە كاتژمێر چواری ئێوارە لە مەیخانەیەك دا بەسەر دەچێو لەتەك رستەگەلی كورت دا دەست پێدەكا كە بێمانا دێنە بەرچاو و لانی كەم تا كۆتایی پارەكە ناتوانی هیچ واتایەكیان بۆ بدۆزیەوە. ئەم رستانە لە "دەستپێكی" كۆپلەیەك دەچن كە لەم پارەدا پێشكەش دەكرێت.[!!] چەشنی ئۆڤۆرتۆرئۆپێرا كە بە زۆری چەند هەوێنێك لە كۆپلە سەرەكییەكانی ئۆپێرا بە شێوەیەكی كورت كراوە بەیان دەكا.(٣٢) زۆر لە وشەكان لەم پارەدا پێ بەپێی مۆسیقا (كە لە "هەمان چركە سات"دا لە مەیخانەكە دەیژەنن) نووسراون. بۆ نموونە بلۆم لە جوانی ماریۆن تێدەفكرێو لەوە كە جوانیی ئەو بەسەر دەچێو "دڵبەران هەموو وازی لێ دێننو ماندوو دەبن"و لەپاش چاوە گەورە ئیسپانیاییو قژە wavyavyeavyheavyeavyevyevy ەكانی ئەو، [...] كە ئەم وشە سەیرو سەمەریە وەبیرهێنەری دەنگی مۆسیقایە لە مەیخانەدا. بەكارهێنانی مۆسیقا لە دەقداو (هەروەها بنەمای پشت بەستوو بە تیۆریی دەربڕین) ئێمە بۆ سەدەكانی نێوەڕاست دەگەڕێنێتەوە، پۆلێن بەندیی پارەكانی (یۆلیسێس)یش لەگەڵ تێگەیشتنە هونەرییەكانی ئەو ڕۆژگارەدا دەگونجێ. هەر یەكە لەهەژدە پارەكانی رۆمانەكە ئەندامێك لە ئەندامەكانی لەش دێنێتە كایەوەو دواجار

جەستەیەک دروست دەکا، جەستەیەک کە سیمبۆلێک لە جیهانە. ئەمەش لە دیدی فەیلەسوفانی سەدەکانی نێوەڕاست بیرۆکەیەکی ناسراو بوو. وێنەی جیهان لە یۆلیسێسدا لەگەڵ گریمان کردنی جیهان لە سەدەکانی نێوەڕاستدا یەک دەگرێتەوە. ئێکۆ نووسیویەتی:

بەرهەمەکانی جیمز جۆیس تەنهاو تەنها بەهۆی چیەتی خۆیان کە پەیوەستن بە سەدەکانی نێوەڕاستەوە، کاریگەریەکی سیمبۆلیکیان هەیەو دەتوانین واتایەکی ئەدەبی، واتایەکی رەوشتی (یا ئەلیگۆریەک لەسەر بنەمای راڤەیەکی سۆفیانە) لەوان دا بدۆزینەوە. لەم بەرهەمانە دا "ئۆدیسە"یەک بەدی دەکەین (کە) مرۆڤێکی ئاسایی‌یەو بۆ جیهانی رۆژانەو نەناسراو تەریک خراوەتەوە (مەبەست جیهانی دوور لە ئەفسانەیە) و ئەلیگۆریی کۆمەڵگەی نوێی جیهان بە یارمەتیی مێژووی شارێک و هەروەها هێمایەکیش بۆ شارێکی لاهوتی و پیرۆزمەند دەدۆزینەوە؛ واتایەک بەدی دەکەین لەسەر بنەمای راڤەیەکی سۆفیانە، درکەیەک بۆ هەبوونی تەسلیسی پیرۆز. [٢٣]

سێیەمین بەشی وتاری ئێکۆ لەمەڕ دواین رۆمانی جیمز جۆیس Finnegans wake ە. هاوسەری جۆیس یەکەمین تان و پۆی رۆمانەکەی لەبیر بوو: تیم فینەگان لە پەیژە بەردەبێتەوەو هەمووان پێیان وایە مردوە. هەڤاڵەکانی لە کۆڕی پرسەکەی دا کۆ دەبنەوەو بە یادی ئەوەوە شەراب نۆش دەکەن. تیم فینەگان رادەچڵەکێ و لە جێژن و خواردنەوەی ئەوان دا بەشداری دەکات. لەم گەلاڵەیەی رۆمانی ناوبراو دا جگە لە هێمایەک ئاسەوارێک نەمایەوە، کە ئەویش ناوی سەمەرەی چیرۆکەکەیە. لێرەدا ناوی فینەگان بە کۆ هاتوەو بێگومان هێمایەکە بۆ گۆرانی کۆنی ئیرلەندی لەژێرناوی "هەڵسانەوەی فینەگانەکان" کە هەڵگری تەنزێکی برینداركەر بوو و لە پیاوێک دەدوێ کە لە کۆڕی ماتەمینی

خۆی دا بەشداری دەکا. بەڵام ئەم گۆرانی‌یە تاکە سەرچاوەی ناوی ئەم کتێبە نیە. هەڵسانەوەی فینەگانەکان، واتە هەڵسانەوەی ئەو فینەگانە دیاری نەکراوەی کە تاک نیە، خاوەن کەسایەتی نیەو لە بنەڕەتەوە ناوی کەسێکیش نیە، یەکێک لە لایەنەکانی ناوی رۆمانەکەیە.

دەتوانین ناوی فینەگان Finngan بکەینە دوو کەرت: Fin هێما بۆ کۆتایی دەکا، رەچەڵەکەکەی بۆ "فینیس" Finis دەگەڕێتەوەو بە واتای سنوورو چوارچێوەیە لە زمانی لاتین دا، کە لە فەرەنسی کۆن دا واتاگەلی کۆتایی، مەرگ، بنەتا، چوارچێوە، کەوشەن، وێستگە (شوێنی راوەستان)ی دەدا بەدەستەوە؛ و egan کە وشەیەکی ئینگلیزیی کۆنە بۆ Ongean دەگەڕێتەوە؛ کە لەنێو ئاماژە واتایی‌یە فرەچەشنەکان کە لە زمانی ئینگلیزیدا وەدەستی هێنا، یەکێک لەو (ئاماژە)انە دواجار گۆڕا بۆ وشەی Again کە واتای دووبارەو لە سەرەتاوە دەست پێکردن دەدا بە دەستەوە. یەکێکی دیکە لە ئاماژەکانی لە "ئینگیزی ناڤین"دا واتای پێچەوانەی ئاقارو گەڕانەوەی شەپۆلی دەدا بە دەستەوە. کەوابوو لە ناوونیشانی کتێبەکەدا هاتنە کۆتایی و مردن، لەگەڵ دووبارە دەستپێکردنەوەو هەستانەوە هاوکات پێکەوە هاتوون.

لەبیرمان نەچێ کە خودی رۆمانی جۆیس لە میانەی رستەیەک دا دەست پێدەکا کە بەشی یەکەمی ئەو رستەیە، دواین رستەی رۆمانەکەیە. چاکتر وایە بڵێین کتێبەکە کۆتایی پێدێت، بەڵام دووبارە لە سەرەتاوە دەست پێدەکاتەوە، پێکهاتەیەکی بازنەیی هەیە، دووپاتە دەبێتەوە،[٢٤] چەشنی پێکهاتەی مێژوو لە دیدی وێکۆوە کە فەلسەفەی مێژووی ئەو کۆڵەکەی رۆمانەکەی جۆیسە.

ڤین ناوی هۆزگەلێک لە باکووری رۆژهەڵاتی ئورووپا لە هەزارەی یەکەمی زایینی بوو. لەم هۆزانە (کە هەر یەکەیان بە فینیش ناودێر دەکرا) ئاسەوارێک لە ناوی

وڵاتی فێنلەند ماوەتەوە. گێڕانەوە گەلێك لە باوەڕە نەریتیيەكانی ئەم هۆزانە لەمەڕ مەرگەوە، جۆیسیان شەیدای خۆیان كردبوو. نەریتی ئەوان لە شەونخوونیيە سەرەتاییيەكان دا، لەپاش مردنی وارسكەیی، لە بەشێكی دیكەی ناوی كتێبەكەی جۆیس دا هاتوە، چونكە Wake لە (زمانی) ئینگلیزی ناڤیندا واتای شەوارەشی دەدا بە دەستەوەو ئەم هۆزانە دەریاوان بوونو واتایەكی دیكەی وشەی Wake دەڤیكی كەشتیيەو، (ئەو هۆزانە) مردوەكانی خۆیان دەسووتاندو Finnan لە ئینگلیزیی كۆن دا بە واتای دووكەڵیش بەكار دەهات. باسەكەمان تا ئێرە بە باشی ئاشكرا دەكات كە ناوی رۆمانەكەی جۆیس كە ئەم ئامرازە سیمانتیكییانەی لەخۆی دا شاردۆتەوە، لە وەرگێڕان نایەت، تەنانەت ئەگەر بێتو گرفتە فۆنۆلۆژیكییەكان لەبەرچاو نەگرین. بەڵام دەبێ بزانین گرفتەكان دەستیان پێكردوە: Finn دەتوانێ هێمایەكیش بێ بۆ فین مەك كۆمهیل (ناسراو بە فین مەك كوڵ) كە قارەمانی نەتەوەیی ئیرلەندایەو یەكێك لە قۆناغە مێژووییيەكان لە پرۆژەی بازنەی مێژووی ویكۆ دا، سەردەمی پاڵەوانیەتییەو لە رێگەی ئەم نموونەیەوە دەچینە نێو راڤەكانی ناوی كتێبی جۆیسەوە كە لە ئەژمار نایەن. بەڵێ، تەنانەت ناوی رۆمانەكەی جۆیس ناوێكی كراوەیە لەبەردەم راڤەو وەرگێڕانە زۆرو زەوەندەكان دا. زمانی رۆمانەكەی جۆیس رۆنانێكە لە وشەكانی زمانە جۆراوجۆرەكان. زۆر لە پەیڤەكانی كتێبەكە لە كۆمەڵە رۆنانێكی پاژی دروست كراون كە هەر یەكەو بە زمانێكی تایبەتی واتایەكی تایبەت بە خۆیان هەیە. ئەم وشە كلیلیانە دەتوانین بەچەندین واتای جۆراوجۆر وەربگێڕین. هەندێ جار واتای ئاشنا دەدەن بە دەستەوە كە لە ڕستەدا بێمانانو ئەگەر هاتوو راڤەیەكی دیكەمان لەسەریان ئەنجام دا واتا بەرهەم دێنن. هەندێ جار دۆزینەوەی رەمزەكەیان زۆر دژوارەو تەنانەت نەلواوە. جۆیس (بە زمانی

فەرەنسی) گوتبووی: "گەیشتوومەتە بنی ئینگلیزی". رۆمانەكە باس لە مۆتەكە گەلێك دەكات كە پێنج ئەندامی خێزانێك لە شەوێك دا دەیان بینن. كۆمەڵە مۆتەكەیەك كە تێك چڕژاونو ناتوانی پەی بە نهێنییەكەیان ببەیت. یولیسێس باس لە رۆژێكی دابلین دەكاو ئەم رۆمانە Finneganswake لە شەوێكی ئەو دەدوێ. كتێبەكە جۆیس گوتەنی "بە زمانی شەو" نووسراوەو دەبێ بە "جوانناسیی خەو بینین" ناودێری بكەیت. ئاڵۆزیو راڤەگەلی هەمەچەشن نهێنیی ئەم "قارەمانێتی شەوانە"یەن. لە كۆتایی وتارەكە دا، ئێكۆ بۆ باسی پێوەندیی جوانناسیو هونەریی سەدەكانی نێوەڕاست گەڕایەوە. ئەو دەری خست كە چەمكی دەركەوت لەدوایین رۆمانی جۆیس دا میتافۆرێكی ئەپستمۆلۆژیكەو هەر ئەم خاڵە هاوشێوەیی ئەم رۆمانەی لەگەڵ هونەری سەدەكانی نێوەڕاستی لێكەوتۆتەوە. لە هونەری ئەو بابلیسكانە داو هەروەها لە رۆمانەكەی جۆیس دا قەیرانەكانو دواكەوتنە فیكرییەكان، پێبەپێی كەڵەكە بوونی ئەزموونەكانو پێگەیشتوویی هزرەكان ئامادەییان هەیە. لە هەردووكیان دا زمان دەگاتە بنی خۆی.[٣٥] جۆیس لە وانەبێژانی سەدەكانی ناڤین فێری گەڕان بە دووی ڕەچەڵەكی وشەكان بووەو لەوەش زیاتر فێری گوێ نەدان بە هەستو نزیك بوونەوە لە ئاوەزی هەمووان بووە. ئێكۆ لەم یاسایانەوە دەگاتە ئەو ئەنجامەی كە Finneganswake یەكەمین نموونەی ئەدەبییە لە مێتۆدی دەربڕینی هونەری مۆدێرن دا؛ مێتۆدێك كە هونەرە بەرجەستەكارییەكان زووتر پێی گەیشتبوون. واتە دۆزینەوەی زمانێك كە روونكەرەوەی جیهان نیە، بەڵكوو رەنگدانەوەی جیهانە. لە رۆمانەكەی جۆیسدا وشە سەرناكەوێ. بە شێوەیەك نیە كە تەنیا یەكجارو بۆ هەمیشە وشەیەك پێناسە بكرێتو بزانرێتو لە ریتمی دەنگیو واتایی خۆی، لە یاساكانی خۆی كە دواجار

دەناسرێن، جیهانو مێژووی ئایدیالی ئەو پێناسە بکاو روونی بکاتەوە. جیمز جۆیس، بەم پێیە پاڵەوانێکە، چونکە شەڕ لەگەڵ گەوهەری زمان دا دەکا، جۆیس شەڕەکەی بەربلاو کردوە، ئەو نەك تەنیا ئاماژە ناسراوە زمانی‌یەکان، بەڵکوو لە بنەڕەتەوە خودی ئاماژەی پەسند نەکردوە. ئیدی ناتوانی بڵێیت کە لە سەرەتاوە وشە هەبوو.ڕۆمانەکەی جۆیس دەڵێ لە سەرەتاوە ئاژاوە هەبوو.[٣٦] ئاژاوە درێژەی هەیە.

٣

بەرهەمی کراوە لە دەیەکانی ١٩٦٠و ١٩٧٠ چەشنی بەرهەمێك کە "هێشتا رێگەی خۆی نەدۆزیوەتەوەو پێش نیشانەناسانە Presemiologiece یە" هەڵدەسەنگێنرا. بەڵام لە دوایین ساڵانی دەیەی ١٩٧٠ کە ئاخێوی پێکهاتەگەرایی، رێڕەوی تازەی پەیدا کردو پێشڕەوەکانی مەسەلەی راڤەی دەقیان هێنایە ئاراوە، واتە دروست لەو شوێنەوە کە نیشانەناسی لە هێرمێنۆتیکی ئەدەبی نزیك بوویەوە، گرنگی کتێبی بەرهەمی کراوە دەرکەوت. وا دەردەکەوێ کە ئەم کتێبە بیست ساڵ زووتر نووسرابوو و وتەکانی لەگەڵ تیۆریی ئەدەبی دەیەی ١٩٨٠دا یەك دەگرێتەوە. ئێکۆ خۆی لە چڵەپۆپەی باڵادەستی باسەکانی "پێکهاتەگەرایی ئۆرتۆدۆکس"دا چەندین جار پێی داگرت کە هەوێنی سەرەکی بەرهەمی کراوەی لە بەرهەمەکانی دواتری خۆی درێژە پێداوە. ئەم هەوێنە، بە تایبەتی لە جوانناسیی سێنت تۆماسو تێگەیشتنی پۆست رۆمانتیکی جیمز جۆیسدا شایەتیەکە "بۆ ئەو هەوێنە سەرەکیە". بەرهەمە تیۆری‌یەکانی ئێکۆ، بە تایبەتی "تێزێك لەبارەی نیشانەناسی گشتیو نیشانەناسیو فەلسەفەی زمان" لەم دەستمایە سەرەکی‌یە جیا نین، زمانی هونەریو شێوازناسی تایبەتیی ئەم کتێبانە بوونە لەمپەرێك لەبەردەم زۆربەی توێژەرانو نەیانتوانی ئەم هەوێنە

بدۆزنەوە. لە لایەکی دیکەوە سەرنجدانی ئێکۆ بە فەلسەفەی شیکاریو هزری پیرێس ـ کە لەم کتێبانەدا ئاراستەی سەرەکیی باسەکان پێك دێنێ ـ تا ڕادەیەك لەگەڵ چەشەی "پێکهاتەگەرا فەرەنسی‌یەکان" ناکۆك بوو. [٣٧] هەر لە بەرهەمە سیمیۆلۆژیکی‌یە بەرایی‌یەکانی ئێکۆ کە لەوان دا تیۆرەکەی لەمەڕ رەمزەکان، پێکهاتەو سیستم هاتە گۆڕێ، دەقە ئەدەبی‌یەکان چەشنی تاقیگەی تیۆرەکەی بەکار هاتن. لە هەنگاوی یەکەم دا ئێکۆ تیۆرەکانی یاکۆبسێن، مۆکارۆفسکیو هزرڤانانی رێبازی پراگی پەسند کرد کە لەو باوەڕە دابوون دەبێ لەنێوان ئاخێوی ئەدەبیو زمانی سروشتیو زمانی رۆژانە جیاوازی‌یەك دابنرێ. ئێکۆ خاڵی دیکەش لەوان فێربوو کە بریتی‌بوو لەوە کە دەبێ شوێن دەستپێکی کارەکە "نیشانەناسی" بێ، نەك فەلسەفەی زمان. لە "تێزێك لەبارەی نیشانەناسی گشتی‌یەوە" جەختی کرد کە "زمانی ئیستاتیکی ئاماژە بە دەق دەکا نەك پەیام. دەتوانین پەیامی زۆر کە هەر یەکەو بە سیستمێکی تایبەتیەوە پەیوەستن، بۆ دەقێك بدۆزینەوە" [٣٨] خاڵێکی تازە کە ئێکۆ خستیە سەر رێسای پێشڕەوە پێکهاتەگەراکانی خۆیەوە، جەختی لەسەر ئاراستەی پراگماتیکیی هەموو دەقێك دەکرد. واتە دەقی ئەدەبی لەگەڵ هەموو فۆرمەکانی دیکەی دەقەکان لە یەك خاڵی بونیادی دا هاوبەشنو ئەم خاڵەش سروشتی پێوەندیی دەقە. راستە کە دەق ئازادانە پەسندو راڤە دەکرێ، واتە ئاراستە پراگماتیکی‌یەکەی لە دەرەوەی ویستی دانەرو خوڵقێنەرەکەی کار دەکات، بەڵام خاڵی گرنگ لێرەدایە کە دەقی پێشکەش کراو (یا دەقی چاپکراو) بە مەبەستی دروستکردنی پێوەندی چاپو بڵاو کراوەتەوە. تەنانەت نووسەرێك کە بانگەشەی ئەوە دەکات کە بۆخۆی دەنووسێ، بە بڵاو کردنەوەی بەرهەمەکەی، دەق دەخاتە نێو پرۆسەی پێوەندی‌یەوەو لەوانەیە بە نیشاندانی جۆرە دڵەڕاوکێ‌یەك لەمەڕ چارەنووسی

دەق، خۆی لە بەرپرسیارێتی بدزێتەوە. دەق ئامادەی جێگیر بوون لە سیستمێکی تازەی ڕەمزەکان دەبێت. بەڵام دەبێ بڵێین کە سیستم گەلی ڕەمزە فرەچەشنەکان لە سیستمێکی کۆتایی پۆلێن بەندی دا جیٚیان نابێتەوە.[٣٩] لە کاتێك دا ئاخێوی جوانناسانە خۆی لقێکە لە تیۆریی بەرهەم هێنانی سیمیۆلۆژیك، ڕاڤەی دەقی ئەدەبی‌و هونەری، ناکەوێتە چوارچێوەی ئەم تیۆرەوە. ئێکۆ لە "پێکهاتەیەکی بێ پێکهاتە" دەدوێ (کە وەبیرهێنەری دوایین نووسینەکانی ژیل دلۆز بە تایبەتی گەلاڵەی ئەو لەمەڕ "ریزۆم" یا رووەکێکی بێ بنچە) [٤٠] ناوونیشانی ئیتالیایی، کتێبێك کە من بە پێکهاتەی پیوار وەرم گێڕاوە دوو واتای هەیە: anssente Lastrutture لە لایەکەوە دەتوانین بە "پێکهاتەی پیوار" ناودێری بکەین‌و لە لایەکی دیکەوە بەسەرنج دان بەم خاڵە کە وشەی assente لە زمانی ئیتالیایی دا کەسی سێیەمی تاك لە کرداری assentireدا بە واتای دان پیانان‌و قبووڵکردنە، دەتوانین ناوونیشانی کتێبەکە بە "پێکهاتەی پەسندکەر"و تەنانەت "پێکهاتەیەك کە دەڵێ بەڵێ"ش لە قەڵەمی بدەین‌و بۆ پاساودانی ئەم دوو ناوونیشانە لە کتێبەکە دا نموونەش بهێنینەوە. ئێکۆ دواتر لە کتێبی خوێنەر لە چیرۆکدا نووسی کە پرسیاری دێرین لەبارەی نیشانەوە (چۆن ئاماژەپێکەرێك لە ئاماژە پێکراو دەدوێ؟) بەهۆی بەرهەمەکانی پیرێسەوە بۆتە پرسیارێکی تازە: بە چ جۆرێ جێگۆڕکێی نیشانەکان روو دەدا؟ [٤١]

ئێکۆ پێی داگرتوە کە پێکهاتەگەرایی دیاردەیەکی تازە نیەو وەکوو مێتۆدێك لە زانستە سروشتی‌و فیزیکی‌یەکان دا رابردوویەکی دوورو درێژی هەیە، جگە لەوەش لە فەلسەفەو لۆژیکیش دا ناسیاو و هاوڕێیەکی دێرینە. [٤٢] هەر لە بەرهەمی سۆفیستەکانەوە تا دەگاتە ئەمڕۆکە دەتوانی شوێن پێی ئەم هاوڕێیە هەڵگری: "دەبێ بڵێین کە شێوەو جۆرەکانی نیشانەناسی لە جۆرەکانی فەلسەفە

زیاترە".[٤٣] جگە لە سۆفیستەکان سێنت ئۆگۆستین زۆر لە پرۆبلماتیکە سەرەکی‌و (مۆدێڕنەکانی) نیشانەناسی لەبەرهەمەکانی خۆیدا بەکار هێناوە، چونکە ناچار بوو بابەتی بەرەوڕوو بوونەوەی مەسیحیەت لەگەڵ نووسین‌و خوێندنەوە بهێنێتە گۆڕێ‌و لە ئەنجام دا گەیشتە ئەم پرسیارە سەرەکی‌یە کە: "ڕاڤەی دەق چیە؟" ئێکۆ نووسیویەتی کە تیۆریی ڕاڤەی دەقی ئۆگۆستین بە شێوەیەکی سەرسوڕهێنەر مۆدێرنەو تا ڕادەیەك هاوشێوەی تیۆرەکانی ویتگنشتاینە.[٤٤] لە سەردەمێکی نزیکتر لە سەردەمی ئێمەوە لەگەڵ کتێبی جان لاك (واتە) "تێزێك لەمەڕ تێگەیشتنی مرۆڤەوە" بەرەو روو دەبین. تێزەکە بەم خاڵە کۆتایی پێ‌دێت کە لە زانستدا سێ بابەتی سەرەکی هەیە: ڕەوشت، فیزیك‌و نیشانەناسی. لاك وشەی یۆنانی "سیمیۆتیکە"ی بەکار هێناوە: تاکوو بتوانێ هێما بۆ ڕەچەڵەکی کۆنی ئەم "بابەتە زانستیە" بکات. بێگومان پێ‌داگری لاك لەسەر گرینگی نیشانەناسی بوو بە ڕێخۆشکەری نووسەرانی "فەرهەنگنامە" لە سەردەمی ڕۆشنگەری داو کۆندیاك تیۆرێکی لەمەڕ فۆرمە جیاوازەکانی نیشانە لە ژیانی فکری دا هێنایە ئاراوە کە لە راستی دا بوو بە بناغەی باسە سیمیۆلۆژیکی‌یەکانی سەدەی نۆزدەهەم (بۆ نموونە لە باسەکانی دوستوت دوتراسی). لە سەردەمی نوێش دا هۆسرێل بەدی دەکەین کە تیۆرەوانی "نیشانەناسی"یەو پاشان لەگەڵ ئەم کەتوارە دا بەرەوڕوو دەبین کە بەشی سەرەکی ئاخێوی فەلسەفی لە دەوری بابەتی زمان دا چڕ بۆتەوە[٤٥] بە دەربڕینێ‌تر لە ڕەوتی دوو هەزار ساڵی رابردوو دا، پرسیار یەك شت بووەو وڵامەکان جیاوازو فرەچەشن. گرنگ ئەوەیە کە بزانین جاروبار (نەك هەمیشە) فەلسەفە بەهۆی زاراوەکانی نیشانەناسی‌یەوە ڕێسای بۆ دانراوە. لە دوایین بەشی پێکهاتەی پیوار دا ئێکۆ پشتگیری لە پێکهاتەگەرایی نوێ ("مێتۆدێك کە لە

فەڕەنسا دا بەرەوی پەیدا کردوە") کردو رای گەیاند کە بەرتەکدانەوەی ئەم مێتۆدە بە مانای رەتکردنەوەی فەلسەفەیە. کەوابوو بە ناچاری گەڕایەوە بۆ مێژووی نیشانەناسیو باسی لە ئەرەستۆ کرد کە بە باسکردن لە گەوهەر، ئەم مێتۆدەی راژە کردبوو. باسی ئەرەستۆ لەم بارەوە کە ئایدیا لە دەرەوەی ئارایی فیزیکیی شتەکانی دیکە دا دەناسرێتەوە، بە بناغەی مێتۆدی پێکهاتەگەرا ئەژمار دەکرێ.[٤٦] بەم پێیە پێکهاتە "فۆرمی دیاریکراوی پێوەندییە ناوەکییەکانەو سیمبۆلێکە بۆ توێژینەوە. بەم چەشنە تیۆریی ئێکۆ کە پێکهاتە لە چوارچێوەی پێوەندییە ناوەکییەکانی رەمزەکان دەهێڵێتەوەو فۆرم بە واتای تایبەتیی وشە لەبەرچاو ناگرێ، باسێکی ئەرەستۆییە. پێکهاتەگەرایی نوێ کە لە بەرهەمەکانی سۆسۆرەوە دەستی پێکردوەو، نیشانەناسە فەرەنسییەکان کاملیان کردوە، وەکوو فۆرمی وشیارانەی تاووتوێی پێوەندییە ناوەکییەکانی فۆرمێکە. بەهۆی ئەم باسانەوە ئیدی روون بۆتەوە کە دەتوانین ئەم سیمبۆلە وێنەییە بدەینە پاڵ هەموو دیاردەیەك.[٤٧] بە بۆچوونی ئێکۆ لە باسە فەلسەفیو ئەدەبییەکانیش دا چەمکی ئوستوورەیی "پێوەندییە ناوەکییەکانی توخمەکان کە دروستکەری گۆڕانکارییەکانی گشت (کل)ە" شتێکی تازە نیە. هێندە بەسە پێکهاتەگەرایی پشت بەستوو بە تاووتوێی گۆڕانکارییەکانی فۆرم کە لوسیەن گۆڵدمەن پشتگیریی لێ دەکرد وەبیرخۆمان بێنینەوە.[٤٨] گۆڵدمەن گۆڕانکارییەکانی پێکهاتەی لە "سروشتی زەمەنمەندو مێژوویی" خۆی دا خستبوویە ژێر لێکۆڵینەوەو پەی بە گرینگیی تاووتوێی هاوکاتی نەبردبوو.

باسی سەرەکی پێکهاتەگەرایی مۆدێرن، تێپەڕین لەم زەمەنمەندییەیە، بەڵام بە هەرحاڵ لەبیرمان نەچێ کە خاڵی سەرەکی، واتە سەرنج دان بە پێوەندییە ناوەکییەکانی توخمەکان لە بەرهەمەکانی گۆڵدمەن دا هاتۆتە گۆڕێ.[٤٩] لە رێگەی گەلاڵەی "پێویستیی تێپەڕین لە زەمەنمەندی"یەوە لە مەیلی ئێکۆ بۆ فەلسەفەی شیکاری تێ دەگەین. ئێکۆ بە پێچەوانەی زۆر لە رەخنەگرانی پێکهاتەگەرا گوێ ناداتە نەریتی دیاردەناسیو بنچینەی زۆر لە باسە تیۆرییە سەرەکییەکانی ئەو دەبێ لە فەلسەفەی شیکاریدا بەدی بکەیت. بە ڕای ئێکۆ بنەمای شیکردنەوەی سیمیۆلۆژیك تێگەیشتنە لە پێوەندیە ناوەکییەکانی توخمەکان، لەم رووەوە لەگەڵ شیکردنەوەی فێنۆمێنۆلۆژیك، کە پێی وایە ئەم ڕێژانە لەبەرچاو ناگرێ، تەبانییەو بانگەشەی ئەوە دەکا، کەپێکهاتەگەرایی پێوەندییە ناوەکیەکانی توخمەکان دەهێنێتە ئاراوە، لە کاتێکدا دیاردەناسی بەدووی "ئارایی"شتەکان دەگەڕێ. دیاردە ناسان لەو باوەڕەدان کە بەر لە هەرچەشنە دیاریکارییەك شتەکان لە رێگەی پۆلێن کردنی بابەتو رێساو گشتگیرییە تیۆرییەکانەوە دەناسنو بە دووی بابەتگەلی دیاریکراو دەگەڕێن، لە کاتێکدا نیشانەناسان سیمبۆلێکی ئەبستراکت وەکوو بنەمای مێتۆدی تاووتوێکردنی خۆیان لەبەرچاو دەگرنو بەردەوام خەریکی گشتگیریی تیۆریكو بەراوردو بەڵگەهێنانەوەی لۆژیکی (استقراو)... هتدن.[٥٠] لەم رووەوە ئێکۆ بەردەوام لەگەڵ هەرچەشنە فۆرمێکی دەرکەوتی "تیۆریی ئەنتۆلۆژیك" دژایەتی کردوەو لەم ڕێڕەوەش دا خۆی لە نەریتێکەوە نزیك دەخاتەوە کە تێگەیشتنی ئەزموونی بە ڕێسای سەرەکیی توێژینەوەی هەقیقەت دەزانێ. گەر بمانەوێ نیشانەناسی ئێکۆ بە هۆی تایبەتمەندییەکەوە لە فۆرمەکانی دیکەی باسە سیمیۆلۆژیکییەکان جیابکەینەوە، دەبێ باس لە "نیشانەناسی پێوەندی" بکەین، مەبەست ئەوەیە کە ئێکۆ جەختی لەسەر ئاراستەی پراگماتیكو پێوەندیکارانەی نیشانە کردوە. ئەو لە پێکهاتەی پیوار دا بە ڕاشکاوی نووسیویەتی کە هەموو شێوە هێمایەك تەنیا ئەو کاتە لە پانتایی ئاماژەی واتاییدا جێدەگرێ کە بە

کەڵکی پـێوەندی بـێت. بـە ڕای ئـێکۆ نـەك تەنـیا زمان، بەڵکوو تەواوی گریمانەو وێـنەکان، دەنگـەکانو شـتەکان، جـووڵەو گۆکـردنەکان، بـە کورتـی هەمـوو ئـەو دیاردانـەی کـە لەنـێو سیستمی نیشانەکان دا ئامـادەن، تەنیا لە ئاستی پێوەندیدا گـرنگنو تەنیا لەبەر ئەوە کە بابەتی پێوەندین، لە سیستمی نیشانەکان دا پولێن بەنـدی دەکـرێن. ئـەم بـڕیارە وەبیرهێـنەری باسـەکانی پیرێسو مۆریس لەبواری نیشانەناسی دایـە. ئـەم وێکچوونە کاتـێك کـە ئێکۆ باس لە ڕەمزەکان دەکا زیاتر ئاشکرا دەبێ. هەمـوو کـردە پێوەندیکاریـیەکان بـە ئامادەبوونـی ڕەمـزەکان واتـا پەیـدا دەکـەن "کـە ئـەو ڕەمـزانە" لـە دیدێکـی مێژوویـیو کۆمەڵایەتیـیەوە پێك هاتـوون. بـەم چەشـنە نیشانەناسـی دێـتە نـێو پانتایـی پـێوەندی سیسـتمی نیشـانەکانو سیسـتمی ئایدیۆلۆژیکیـیەوە. یەکـێك لـە لایەنـە پێشـکەوتووەکانی هـزری ئـێکۆ ئەوەیـە کـە لـە کۆتـی چوارچێوەی ئاخێوی سیمیۆلۆژیکی دەیەکانی ١٩٦٠ و ١٩٧٠ دا نەمایـەوەو ترسیشـی لـە هێـنانەگۆڕی شـیکردنەوەی "نێوکاتـی"و مێژوویـی نەبـوو. لـە پـێکهاتەی پـیواردا ئـێکۆ، لـەپاش سـەلماندنی ئـەم بڕیارە کە هەموو سیستمێکی نیشانە، خاوەنی هەر فۆرمێك بێ، لە ئاستی پێوەندیدا هەیەو واتـادارە، بـە وەبیرهێـنانەوەی ئـەم بـڕیارەی پێـرێس کـە ئامـاژە پێکـراو لـە ڕاڤـە بەدەر نیە، لە پەیامی جوانناسانەی کۆڵیەوە. ئەو لە بڕیاری یاکۆبسێنەوە دەستی پێکـرد کـە "بـە پێـی بـڕیارەکە" پـەیام خاوەنـی ئاراستەیەکی ئاڵـۆزەو سیستمی ڕەمزەکانـی، هەربەهـۆی ئـەم ئاڵـۆزیەوە ڕێسـا هەڵگـر نـیە. ئـێکۆ ئـەم ئاراسـتە ئاڵـۆزەی لـە "لۆژیکـی کراوەیـی ئامـاژەی واتـای لـە بەرهەمـی هـونەری دا" ئـەنجامگیری کـرد؛ لۆژیکـێك کـە دروستکەری ڕەمزگەلی نوێو تایبەتیـیە. هەندێ جار بـە ئاسـانی دەتوانـی بیناسـیتەوە (بـۆ نموونە هەمـووان دەزانـن کـە لە پاش

کۆمـێدیای یەزدانـی دانتـی، زمانـی ئیتالیایـی گۆڕانـی بەسـەردا هـاتو ڕەمـزگەلی تازەی بەدەست هێنا) هەندێ جار تێگەیشتنی ئاستەمە.

بەرهەمـی هـونەری تا ئەو جێیەی کە چەشنی ئاخێوی جوانناسانە لە گۆڕێ دابێ کـراوەیە، واتـە ڕاڤەگـەلی لـە ڕادەبـەدەر هەڵدەگـرێو لـەم ڕووەوە خاونی واتایەکی کۆتایـی نـیە، قەڵەمـڕەوە واتایـیـیەکەی تـەمو مژاویـە، لـە تـەك قاڵـبە سـادەو ئاشـناکانی پێوەندیـیە ڕۆژانـەکان یـەك ناگـرێتەوە.[٥١] ئـێکۆ لێـرەدا لـە چـەمکی نامۆسـازیو ناسـیاوی سـڕینەوەی فۆرمالیسـتەکان دوا کـە گەوهـەری بەرهەمـی هـونەری یـان لـە "بـە نەناسـراوی مانـەوە"یـدا دەبینیـنەوەو خـۆی گەیشـتە ئـەو ئەنجامـە کـە تێگەیشـتن لـە پەیامـی جوانناسـانە لەسـەر بنچـینەی دیالکتیکـی پەسـندکردنو ڕەتکـردنەوەی ڕەمـزەکانە. لـە کۆتایـی باسـکردن لـە پەیامـی جوانناسـانە، ئـێکۆ خشتەیەکی کێشایەوە کە ڕای خۆی لەمەڕ پێوەندیی سیستمی نیشـانەکانو سیسـتمی ئایدیۆلـۆژیك دەردەبـڕێ. نمـوونەکەی لـەم خشـتەیە دا شـیعری بەناوبانگـی شـاعیری فەڕەنسـی سـەدەی شـانزدەهەم واتـە ڕۆنسـارە: "نازدارەکـەم، ببیـنە گوڵی سوور ئەم بەیانیە پشکوت..." ڕەوانەکاری پەیام پییەر دوڕۆنسارە. ئـەو پەیامێکی شاعیرانەی نـاردوەو بۆ ئەم کارە کەڵکی لە ڕەمزەکان (سیسـتمی ڕەمزەکانـی زمانـی فەرەنسـی لـە سـەدەی شـانزدەهەمی زایینـی) وەرگـرتوەو ئـەم کـارەی بـە پێـی ئایدیۆلۆژیەکـی تایبەتـی (بەسـتێنی پـێوەندیە ناوەکیـیەکانـی ڕەمزەکانو زۆر لە "ڕەمزە لاوەکیەکان") ئەنجام داوە. ئەم پەیامە بـە یارمەتیی هێماگەلێکی تایبەتی (زمانی نڤیسیاری"و لە ڕێڕەوە تایبەتیـیەکان (کتـێب، دەسـتنووسو هـتد)ی دەربڕین، وەردەگیرێو پەسند دەکرێ. مەبەست لە پەسـند کـردن یـا وەرگرتنـی پـەیام، لـە هـەنگاوی یەکـەم دا فۆرمـی بینـراو و هەسـتپێکراوی نڤیسیاریـیە کـە دەگۆڕێت بۆ نیشانەگەلێك کە هەڵگری ئاماژەی

زماناناسانەن. بەم چەشنە پەیام دەچێتە بواری ئاماژەی واتایی‌یەوە. شێعر رۆنسار دەگۆڕێت بۆ سەرچاوەی زانیاری (چەشنی سیستمێك لە ئاماژەگەلی واتایی کە شایانی هەڵبژاردنن) و بە وەرگری پەیام دەگات. وەرگر، لە نموونەکانی ئێمە دا، خوێنەری شێعرە، کەسێك کە ئێستا دەژی. ئەو ئاماژەکانی پەیام دەگۆڕێت بۆ هێماگەلی جیاواز (کە هەندێ جار لەمەبەستو ویستی شاعیر، زۆر دوورن). وەرگر، پەیام لەگەڵ کۆمەڵە ڕەمزێك کەخۆی بەکاریان دێنێ دەگونجێنێ (بۆنموونە واتای کۆمەڵە وشەیەکی شێعرێك دەخاتە جێی واتا ئەمرۆیی‌یەکانیانەوە، ﴿بۆنموونە﴾ وێنایەك کە ئەمڕۆکە لە ئەوین هەمانە بە شێوەیەکی جیاواز لە وێنای سەدەی شانزدەهەمو لە وشەی mignonne یا نازدار دا دەردەکەوێ. ئەم خاڵە بە تایبەتی لەمەڕ زۆر لە ڕەمزە لاوەکی‌یەکان بە شێوەیەکی واتاناسانە گرنگی پەیدا دەکات).

تێگەیشتنی وەرگر پەیوەستە بە زۆربەی رەمزە لاوەکی‌یەکانەوە: بۆنموونە لە هەمبەر ڕەمزە زمانیو رەمزە گوتەیی‌یەکانی وەرگر، چەمکە سۆزداری‌یەکان بە پاژەکانی پەیام (نازدارەکەم، گوڵی سوور، بەرەبەیان...) بەستراونەتەوە. دەبێ بزانین ئایا هەر یەکە لەم پاژانە بەوردی هەمان واتای سەدەی شانزدەهەمیان پاراستوە یان نا. خاڵگەلی وردتریش هەن، بۆ نموونە مێیینە بوون یا نێرینە بوونی خوێنەری شێعر، خاڵێکی دیکەش هەیە: ئایا زمانی فەڕەنسی "زمانی زگماك"یەتی یان نا (ئەگەریش نەبێت دەبێ کاریگەری‌یە سۆزداری - دەروونی‌یەکانی فۆنیمی وشەکانی شێعر لەبۆ ئەو خوێنەرە ڕەچاو بکرێ: بۆ نموونە دەبێ بزانین کە ئایا وشەی rose لە "زمانی زگماك"ی وەرگری پەیام واتای هەیە، یان نا، لە روانگەی فۆنۆتیکی‌یەوە ئەم "موسیقای ئاخاوتە"یە چ کاریگەری‌یەکی لەسەر دادەنێو...)(١٩٩٢ دواجار دەبێ دیاریکاری‌یە فەرهەنگی‌یەکان

کە لەگەڵ ئەم پەیامە کەوتوون، بناسینەوە. بۆ نموونە گوڵی سوور ئەمڕۆکە وەکوو سیمبۆلی چ شتێك بەکار دێ. ئێکۆ کۆی ئەم ڕەمزانەو رەمزە لاوەکی‌یەکانی وەرگری لەژێرناوی "دەزگای تیۆریی دەربڕین" دیاریکردوەو لەو باوەڕە دایە کە ئایدیۆلۆژیای پەیامنێری پەیام هەم بە شێوەیەکی راستەوخۆ لە کاتی وەرگرتنی پەیامو هەم بە شێوەیەکی مێژوویی کار دەکاتە سەر ئەم دەزگایە. وەگر یا خوێنەری شێعر بە وەرگرتنی پەیام، ئەو پەیامە دەکات بە پەیامێکی راڤەکراو، واتە پەیام وەکوو هێماگەلێك دێتە گۆڕێ. ئەم سیستمی ئاماژە واتایی‌یە تازەیە، بە نۆرەی خۆی، دەبێتە سەرچاوەیەکی زانیاری نوێ بۆ وەرگرەکانی تری پەیام، (بۆ نموونە بە مەرجێ راڤەی خوێنەری ئەمڕۆیی شێعری رۆنسار بنووسرێتەوە) و بەستێنی ئایدیۆلۆژیکی سەردەم دەوڵەمەندتر بکرێ. بەڵام ئەم ئایدیۆلۆژی‌یە، دەستبژێر کردنی رەمزەکانو رەمزە لاوەکی‌یەکان بەسەر وەرگر دا دەسەپێنێ. وەرگر بێگومان جۆرە چاوەدێری‌یەکی مۆرفۆلۆژیکیش دەخاتە سەر دروستیو وردی پەیام، کە بەر لەهەموو شتێك بە ڕێڕەوەکانی دەربڕینی پەیام (کتێب، دەستنووسو...) بەستراوەتەوە. لە لایەکی دیکەوە وەرگر دەتوانێ لە سیستمی رەمزەکانی پەیامنێر لە روانگەی زماناناسیو مۆرفۆلۆژیی مێژوویی‌یەوە، ئاگادار بکرێتو هەروەها زاڵ بێت بەسەر سیستمی رەمزە لاوەکی‌یەکانی پەیامنێر لەرێگەی وشەناسی مێژوویی یا ناسینی مێتۆدی دەربڕین، یا تیۆریی دەربڕینو... هتدو لە ئەنجام دا لە رێگەی تاووتوێی کولتوور یا مێژووی باوەڕە ئایدیۆلۆژیەکان نێرەری پەیامیش بناسێتەوە.[٥٢]

دوایین کاری ئێکۆ لەبواری نیشانەناسی دا، هەرچەند خاڵێکی تازە ناخاتە سەر لایەنە تیۆرییەکانی باسەکانی پێشووی ئەو، بەڵام دەرخەری نزیکبوونەوەی ئەوە لە هێرمێنۆتیکی ئەدەبی کە لە کتێبی (١٩٨٢) خوێنەر لە چیرۆکدا بەم لاوە، بە

شێوەیەکی وشیارانە درێژەی پێدراوە. کتێبی نیشانەناسیو فەلسەفەی زمان جۆرە مێژوویەکی نیشانەناسییەو لە هەمان کات دا پێنج چەمکی سەرەکی کە بابەتی زۆر لە لێکۆڵینەوەکان لە دوو دەیەی رابردوو دا بوون، روون دەکاتەوە. ئەم چەمکانە بریتین لە: نیشانە، ئاماژە پێکراو، مێتافۆر، سیمبۆڵو رەمز (کۆد). هەموو ئەمانە لەروانگەیەکی مێژوویی‌یەوە هاتوونەتە بەرباسو هەروەها دەخزێنە نێو تیۆریی ئێکۆ لەمەڕ نیشانەناسی‌یەوە. بە بۆچوونی ئێکۆ ئەم چەمکانە، لە هەمان کات دا، لە چەقی باسەکانی فەلسەفەی زمانیش دان. [٥٣] ئێکۆ لە پێشگوتارێکی کورت دا ئەم ڕایەی جارێکی دیکە هێنایە گۆڕێ کە بریتی‌یە لەوە کە نیشانەناسی دیاردەیەکی تازە نیە. ئەو نیشانەناسی گشتی بە جۆرێك ئاخێوی فەلسەفی دەداتە قەڵەم (لە وتووێژێك دا ئێکۆ تەنانەت نیشانەناسی گشتی بە تاکە ئاخێوێکی فەلسەفی پێناس کرد.[٥٤] ئەو پاشان نیشانەناسی‌یە تایبەتی‌یەکانی چەشنی زانستەکان پێناس کرد: نیشانەناسی هێماکانو فۆنۆلۆژی، نیشانەناسی هێماکانی هاتووچۆ، کەشناسیو هتد. دواجار نیشانەناسی بەکاربەری لە نیشانەناسی تایبەتی جیاکردەوە. بۆ نموونە باس لە بەکارهێنانی نیشانەناسی لە رەخنەی ئەدەبی، یا ڕەخنەی سینەمایی کرد. نیشانەناسی تایبەتی وەکوو جۆرە رێزمانێکی نیشانەکانە. واتە زنجیرەیەك لە رێسا پراکتیکی یا پراگماتیکی‌یەکان رووندەکاتەوە. هەرچەند هێشتا نەگەیشتۆتە ئاستی زانستێك، بەڵام دەتوانێ بگات. [٥٥] ئێکۆ لەکتێبی نیشانەناسیو فەلسەفەی زمان لەمەسەلەی دێرینی ئاماژەپێکراوی کۆڵیەوە. بە پێچەوانەی باسەکانی سۆسۆر و پەیڕەوانی لە رێبازی ژنێڤ، بابەتی سەرەکی نیشانەناسی، نیشانە نیە، بەڵکوو راڤەی نیشانەکانە؛ کتومت٩٩بەو واتایەی کە پیریس باسی لێوە دەکرد. تەنیا نابێ بڵێین "نیشانە خودی بابەت نیە" بەڵکوو دەبێ بڵێین: "ئەگەر ئەم شتە چەشنی نیشانەیەك لە قەڵەم بدرێ، ئەوکات ..." ئێکۆ هێمای بۆ وتەی پیرێس کردوە کە "نیشانە ئەو شتەیە کە دەبێتە هۆی ئەوەی کە بەردەوام ئێمە زیاتر بزانین".[٥٦] خاڵێك کە لەم کتێبەی ئێکۆدا سەرنجڕاکێشو تازەیە، جیاکاری دووچەشن واتاناسی لە پاری "فەرهەنگنامە دژی زانیاری نامە"یە.[٥٧] لێرەدا مەبەست بەرامبەرێتی دوو چەشنە کتێبی ژێدەرە؛ لە فەرهەنگنامەدا وشە لە بەرامبەر وشەیەك دا دێتەوە، یا چەند وشەیەکی روونکەرەوەیی لەگەڵ کەمترین روونکردنەوەو باسکردن؛ لە زانیاری نامەدا روونکردنەوە بە شێوەیەکی رێژەیی چڕترو وردترە. واتاناسیی فەرهەنگنامەیی لەبەرامبەر هەر ئاماژە پێکەرێك، ئاماژە پێکراوێك بەدەر لە هەموو پەیوەستبوونەکانی دەخاتە ریزی نیشانەکانی گشت (کل)ێکەوە.

پێناسەی فەرهەنگنامەیی لە راڤەکردن نایەتو لەسەر بناغەی ئاراستەی رێککەوتەیی نیشانەکان دامەزراوە. بەڵام واتاناسی زانیاری نامەیی هەر ئاماژە پێکراوێك لەپێوەندی لەگەڵ کۆی نیشانەکان دەهێنێتە گۆڕێ. لە راستیدا فەرهەنگنامە زانیاریی نامەیەکە کە پێوەندییەکان دەشارێتەوە یان بەرتەکیان دەداتەوە.[٥٨] بەڵام هەموو نیشانەیەك لە بەکارهێناندا دەبێتە چەند خاڵێکی راڤەهەڵگرو هەروەك پیرێس سەلماندوویەتی، تەنیا بەهۆی پێوەندی‌یەکانی ئەم خاڵە راڤەهەڵگرانە لەگەڵ یەکدی دا دەتوانین بیانناسین. ئەگەر ئەم پێوەندییانە نەناسین ناتوانین واتاش بناسین. ئەگەر نەزانین کە پێوەندی هێما بۆکردن، گوتنو شاردنەوە لە سەردەمی هێراکلیت دا چ بوە، ئەو کات نازانین کە بۆچی هێراکلیت گوتوویەتی خواوەندی دۆلف بە هێمایەك رەزامەند دەبێت. گرنگترین بەشی کتێبی نیشانەناسیو فەلسەفەی زمان٣باسی ئێکۆیە لەمەڕ سیمبۆلەوە. پاری چوارەمی کتێبەکە لەژێرناوی "جیهانی سیمبۆلیك" باسێکی ورد بەڵام

کورتە لەبارەی کۆمەڵە تیۆریەکی گرنگ کە لە فەلسەفەی زمانو جوانناسیدا بۆ سیمبۆل تەرخان کراون. سەرەتا ئێکۆ پیشانی دا کە هەتا ئێستا پێناسەگەلی هێندە جیاواز لەمەڕ سیمبۆلەوە هاتۆتە کایەوە کە زێدەڕۆیی نیە ئەگەر بڵێین ئیدی باس باسی تاکە دیاردەیەك نیە. بۆ نموونە سوزان لانگر سیمبۆلی بە ڕێگەیەك بۆ ئەبستراکت زانیوە؛ نۆرتروٚپ فرئای (سیمبۆلی) بە هاو واتای هەوێنەکانی بەرهەم لە قەڵەم داوە (بەڕای ئێکۆ، فرئای پێناسەیەکی وردی لەسەر چەمکە سەرەکییەکانی تیۆرەکەی خۆی لە شیتەڵکردنەوەی رەخنەگرانە نەکردوەو تەنیا پێناسەی "سەرچەشن" Archetypeی یونگی دووپات کردۆتەوە) لە پانتایی مرۆڤناسی دا مێری دوگلاس لە "سیمبۆلە سروشتیەکان" (١٩٧٣) دا، نەیتوانیوە پێناسەیەك بۆ سیمبۆل پەیدا بکاتو ج.ل.وێستۆن لە کتێبی کلاسیکی خۆی بەناوی "لە نەریت تا رۆمانس" (١٩٢٠) سیمبۆلی لەتەك لە ئارادابوونی نهێنیو رەمز بە یەك شت زانیوە.

ئێکۆ لە کتێبی سیمبۆلە گشتیو تایبەتیەکان (١٩٧٣) لەنووسینی ریمۆند فێرت دەگێڕێتەوە کە دواجار ناتوانین پێناسەیەکی ورد لە سیمبۆل بدەین بەدەستەوە. تەنیا لە پانتایی پراگماتیكو بواری بەکارهێنانی زمان دەتوانین جیاوازییەکانی نێوان نیشانەو سیمبۆل بناسینەوە. بەڵام وا دێتە بەرچاو کە ئێکۆ، لانی کەم لە هەندێ خاڵ دا، سیمبۆلو نیشانەی بە یەك شت زانیوە [٥٩]و دەڵێ کە لێئوشتراوسیش کاتێك لە مرۆڤناسیدا کەڵك لە مێتۆدە زمانناسانەکان وەردەگرێ، لە راستیدا سیمبۆلە فەرهەنگیەکان بە واتای نیشانە دێنێتە گۆڕێ. [٦٠] ژاك لاکانیش لە باسە دەروون شیکارییەکان دا، نیشانەناسیو شیکردنەوەی سیمبۆلیکیی بە یەك واتا بەکار هێناوە؛ هەروەها ناسینی فۆرمە سیمبۆلیکییەکان لە بەرهەمەکانی ئێرنێست کاسیرەر، بە تایبەتی لە کتێبی

ناوداری فەلسەفەی فۆرمە سیمبۆلیکیەکان (١٩٢٣) کتومت بە واتای نیشانەناسییە.[٦١] ئێکۆ پشتگیری لەم خاڵە کردوە کە واتا سیمبۆلیکییەکانی دوو گوزارە کە کەتوارێکی تاکانە بەیان دەکەن، دەشێ لەگەڵ یەکدی دا جیاوازیشیان هەبێ.[٦٢] هەر بەم جۆرە راڤە گوزارەییە تاکانەکانیش لە ڕوانگەی سیمبۆلیکەوە لەتەك یەکتر دا جیاوازن. کاتێك کە هۆڵدرلین لەنانو شەراب (کۆپلەی حەوتەم) دا دەڵێ: "درەنگ گەیشتم، بەڵام ئەی هاوڕێ / یەزدانان زیندوون، بەڵێ / بەڵام لە سەرەوەن، لە سەرووی ئێمەوەن / لە دڵیدنیایەکی دی دا" واتای ئەم شێعرە لەروانگەی سیمبۆلیکییەوە بۆ باوەڕدارو بێباوەڕ جیاوازە. واتاگەلی ناڕاستەوخۆی گوزارەو پێناسەیەك لەنێو زۆربەی تیۆرەکان دا هاوبەشە، واتە ئەم خاڵە کە "سیمبۆل دانانی شتێکە لە جێی شتێکی دیکە" ئێمە لە باسە نوێیەکانی هێرمێنۆتیکی ئەدەبی (بە تایبەتی باسی گادامێر لە واتا فرەلایەنەکانی دەق) نزیك دەخاتەوەو ئێکۆ ڕەگو ریشەی ئەم باسانەی لە تێگەیشتنی رۆمانتیك خوازەکان لە سیمبۆل، دۆزیوەتەوە. ئەو وتوویەتی کەسەرتاسەری جوانناسیی رۆمانتیك لەم یاسایەدا کورت دەبێتەوە کە بەرهەمی هونەری لە رێگەی بیرۆکەی "گونجانی ناوەکی"یەوە دەناسرێت.[٦٣] واتە بەرهەمی هونەری خاوەنی هاوئاهەنگیو هاوڕێکی ناوەکیو ئۆرگانیکی تایبەت بەخۆیەتی. بەم پێیە هیچ زمانێکی دیکە ناتوانێ دەری ببڕێت. ئەو ڕاڤە هەمە جۆرانەی کە لەسەر بەرهەمێك ئەنجام دەدرێت، وەکوو ژمارەیەك رێگەی ناکۆتان بۆ دۆزینەوەی ئەم هاوڕێکیو گونجانە ناوەکییە. شلینگ وێنەیەکی بە سیمبۆلیك دەزانی کە بابەتەکەی نەك گەڕانەوە بۆ بیرۆکەیەك، بەڵکوو خودی بیرۆکە بێت؛ واتە سیمبۆلی بە "گەوهەری بەرهەمی هونەری" ناودێر دەکرد. گۆتە لە ساڵی ١٧٩٧ دا ئەلیگۆریو سیمبۆلی لێك جیاکردەوەو نووسی ئەلیگۆری

هانا بۆ وزەی هزرو سیمبۆل پەنا بۆ وزەی هەست دەبات. ئەلیگۆری دڵخوازانەو ڕێککەوتەییەیە، بەڵام سیمبۆل پشتی بە جۆرە هاوشێوەییەیەك بەستوە. وێنە یا گریمانێك سروشتییە کە هەمووان بتوانن لێی تێبگەن.[٦٤] "ئەلیگۆری دیاردە دەکات بە چەمكو چەمك دەگۆڕێت بۆ وێنە، بەڵام بە جۆرێك کە چەمك لە وێنەدا بشاردرێتەوە. سیمبۆل دیاردە دەکات بە بیرۆکەو بیرۆکە دەگۆڕێت بۆ وێنە، بە جۆرێك کە بیرۆکە بە شێوەیەکی چالاك لە وێنە دا بمێنێتەوە". بە بۆچوونی ئێکۆ جوانناسیی ڕۆمانتیك "ڕاڤەی واتاناسانە"و "ڕاڤەی جوانناسانە"ی لێك جیاکردۆتەوە، واتە ئەم بڕیارەی پەسند کردوە کە دەتوانین دیاردەیەك بە شێوەیەکی جوانناسانە ڕاڤە بکەین بە هیچ شێوەیەك نەچینە نێو ڕەهەندی واتایی ئەو ﴿دیاردەیە﴾. ڕەنگە بتوانین بە یارمەتیی زاراوەی هیگلمسێلف بڵێین کە ڕاڤەی واتاناسانە (یا ڕاڤەی سیمیۆلۆژیك) پەیوەندی بە فۆرمو ڕاڤەی جوانناسانە پەیوەندی بە گەوهەرەوە هەیە. ئێکۆ کۆمەڵەی ڕەمزەکانو ڕەمزە لاوەکییەکان کە وەرگری پەیام بە هۆیانەوە پەیام دەکاتە "ئەمڕۆیی"، لەژێرناوی "سیستم یا دەزگای تیۆریی دەربڕین" دیاری کردوەو لە پێکهاتەی پیواردا مێتۆدی قەناعەت پێکەریی پەیامی بەهاوئاستی تیۆریی دەربڕین زانیوە: "ئاخێوی قەناعەت پێکەر بەردەوام بە درێژایی سەدەکان، بەهۆی فۆرمە هەمەجۆرەکانی تیۆریی دەربڕین کۆدی بۆ دانراوە". [٦٥] گرنگیی ئەم باسانەی "تیۆریی دەربڕین" لەو شوێنەدا کە ئێکۆ جیاکاریی نێوان سیمبۆلو میتافۆر ڕوون دەکاتەوە، دەزانرێت. ئەو دەڵێ کە میتافۆر ناتوانرێ ڕاڤە بکرێت. هەگیزاوهەرگیز شتێ نالێ کە وەرگری پەیام هەوڵ بدا ڕاڤەی بکات. درۆ لە میتافۆر دا ئەوەند ئاشکرایە کە ڕاڤە نەلواو دەکا. ئەگەر بڕوا بە میتافۆر بکەین لۆژیکی ئاخێو هەڵدەوەشێتەوە، بەڵام ئەگەر بڕوا بە واتای سیمبۆل بکەین، هاوئاهەنگی واتاناسانە تێك دەشکێ [٦٦] میتافۆر دەتوانین چەشنی خوازە بناسین، ﴿بەڵام﴾ سیمبۆل چرکەساتێك لە "ژیانی بابەت"ە.

٤

بنەمای باسی ئێکۆ لە کتێبی خوێنەر لە چیرۆکدا لێکچوونێکی زۆری لە تەك باسەکانی هێرمێنۆتیکی ئەدەبیو باوەڕەکانی پێشڕەوانی جوانناسیی تێگەیشتن هەیە. بنچینەی سەرەکی باسەکە لەهەر دووکیان دا خوێندنەوەی دەقو ڕاڤەکردنیەتی. ئێکۆ لە پێشینەی باسەکە واتە "خاڵی ڕاڤەیی" لە بەرهەمەکانی پیرێس دەستی پێکردوە، بەڵام شوێن دەستپێکی هێرمێنۆتیکی ئەدەبی لەدوو نەریتی دیارەناسیو ئایدیالیزمی ئەڵمانیەوە سەرچاوەی گرتووە. ئێکۆ چەشنی نوسەرانی هێرمۆنیتکی ئەدەبی گەیشتۆتە ئەو ئەنجامە کە بەهۆی دوایین توانای هەموو دەقێکی ئەدەبی (هونەری)یەوە ڕاڤەکانی دروستکەری واتای زۆرن بنەمای باسەکەی ئێکۆ "شوێنگەی خوێنەر"ە. خوێنەر کاتێ بەرەوڕووی دەقێك دەبێتەوە، خۆی لە بەرامبەر دۆخێك دەبینێتەوە کە خۆی دروستی نەکردوە، بەڵام دەتوانێ فۆرمێکی تازە بەو دۆخە ببەخشێ. لەم ڕووەوە دانەر لە ڕەوتی نووسین دا، بەردەوام خوێنەرێکی گریمانەیی بۆخۆی پەیدا دەکات. بە ڕای ئێکۆ دانەر دەنووسێو خوێنەرێکیش لەزەینی خۆیدا بەرجەستە دەکات، چەشنی نیگارکێشێك کە بینەری تابلۆکەی خۆی لە زەین دا بەرجەستە دەکاتو بەردەوام دوو هەنگاو دەکشێتەوە، بۆ ئەوەی کە دەرەنجامی کاری خۆی لە دیدی بینەرێکی گریمانەییەوە ببینێ. چاوی نیگارکێش بەردەوام دوو شوێنگەی جیاوازی خوڵقێنەر / بینەر دەئافرێنێ. گەڵاڵەی بەرهەمی ئەدەبی لە زەینی دانەریش دا چیرۆکێکە.[٦٧] بەڵام گرنگ ئەوەیە کە هەر ئەم گەڵاڵەیە لە لای هەر خوێنەرێك، دروستکەری چیرۆکێکی تازەیە. نووسەر هیچ ڕێگەیەکی نیە بۆ ئەوەی کە هەموو

خوێنەرانی بەرهەمەکەی لەگەڵ چیرۆکێکی گریمانەییو زەینی خۆی ئاشنا بکات. لەپاش کۆتایی هاتنی نووسین، دانەر گفتو گۆ لە تەك خوێنەری گریمانەیی بە لاوە دەنێ. واتە زۆر بە ئاسانی، ئەو لە قوژبنێکی ئەم گفتوگۆیەوە فڕێ دەدرێتە دەرەوە. لێرەوە وتوویژی خوێنەرو دەق دەست پێدەکا (و پێ بە پێی ئەوە وتوویژی نێوان دەقو دەقەکانی دیکەش).[٦٨] بە بۆچوونی ئێکۆ دوو جۆر دەق هەیە: یەکێکیان خوێنەری "ئاسایی" دەخوازێ، لەم دۆخەدا چارەنووسی دەق لە لایەن خوێنەری ئاسایییەوە دیاری دەکرێ. بەڵام دەقێکی دی هەیە کە خوازیاری خوێنەری تازەیە لێرەدا دانەر دەق دروست دەکاو چوارچێوەی وتوویژی دەقو خوێنەر دیاری دەکاو خۆی لە گۆڕەپانەکە دەدزێتەوە. رۆمانێکی ئاگاتا کریستی نموونەیەکە لە یەکەمین دەق، و یولیسێس نموونەیەکە لە دووەمین دەق. ئەمە هێشتا بە واتای هەڵسەنگاندن یا بە شێوەیەکی وردتر پۆلێن کردنی بایەخی دوو دەق نیە. دواجار، "دۆن کیشۆت"و "شەڕو ئاشتی" دەکەونە دەستەی یەکەمەوە. خاڵێك کە ئێکۆ جەختی لەسەر دەکا تێگەیشتنی شوێنگەی دانەر لە لایەكو خوێنەر لە لایەکی دیکەوەیە.

جیاکارییەك کە ئێکۆ لەنێوان دوو چەشنە دەق دا ئەنجامی دەدات، لە سەرووی "ئێستراتیژی نووسین" بەجیاکاری ئاخێوی ئەدەبی لەگەڵ "ئاخێوی زانستی" پەیوەست دەبێ. ئێکۆ دەڵێ کە دوو جۆر نووسین هەیە: داهێنەرو ناداهێنەر. بەرهەمەکانی سۆفۆکلێس یا شکسپێر سەر بە دەستەی یەکەمنو بەرهەمەکانی ئەرەستۆو گالیلۆ لە دەستەی دووەم دان.[٦٩] ئێکۆ خۆی وەکوو نووسەری ناوی گوڵی سوور لە دەستەی یەکەم دایەو وەکوو نووسەری خوێنەر لە چیرۆکدا لە دەستەی دووەم دایە. دەقگەلی داهێنەو،ئەنجامگیری بە خوێنەر دەسپێرن. ئەگەر شکسپێر ویستبای تیۆرێکی رەوشتی لەبارەی پێوەندییەکانی باوكو کوڕ بێنێتە گۆڕێ، ئیدی هاملێتی نەدەنووسی، بەڵکوو تێزێکی فەلسەفی ـ ڕەوشتی دەنووسی. هاملێت راڤەگەلی لە رادەبەدەر هەڵدەگرێو بەرهەمێکی کراوەیەو ئامێز بۆ

هەموو گۆڕانکارییەکی واتایی دەکاتەوە. بەڵام لە دەقگەلی ناداهێنەر دا دانەر دەتوانێ لەتەك هەر راڤەیەکی نووسینەکەی خۆی کە پێی وابێ هەڵەیە، دژایەتی بکا. ئەم چەشنە دەقانە خاوەنی دوایین واتان، واتایەك کە دانەر خۆی مەبەستی بووە؛ ئەگەر بێتو لەو واتایە تێ نەگەین، بێگومان هەڵسەنگاندنێکی هەڵە لەبارەی دەقەوە ئەنجام دەدەین. لە بەرهەمەکانی کانت، مارکسو ئاینشتاین وشەکان بۆ شاردنەوەی باوەڕەکانو دروستکردنی تەمو مژی واتایی نەنووسراون، ئەو وشانە بەکار هاتوون بۆ ئەوەی بیرۆکەیەك (بیرۆکەی دانەر) روون بکەنەوەو دەری ببڕن. بەڵام لە رۆمانی مارسێل پروست دا، وشەکان بە هیچ شێوەیەك بەمەبەستی هێنانە ئارای بیرۆکەیەکی تایبەتی نەنووسراون. هەرکاتێك بیرۆکەیەك بدەنە پاڵ نووسەری دەقێکی ئەدەبی، وڵامی لۆژیکیی ئەو جگە لەمە شتێکی دی نابێت: "رەنگە ڕاست بێت". سیمبۆلی دەقی ناداهێنەر تێزی لۆژیکی ـ فەلسەفی ویتگنشتاینە، کە لەو دا هاوڕێکی لۆژیکیو ماتماتیکی زاڵە؛ بەڵام سیمبۆلی نووسەری رۆمان بەدەستخستنی لۆژیکیی بیرۆکەکان نیە، بەڵکوو دروست کردنی تەمو مژە، چونکە بە لای هونەرمەندەوە هیچ شتێك حاشاهەڵنەگر نیە. سێنت تۆماس، ئەهریمەنی بە شەڕەنگێز دەزانی، بەڵام بە لای جۆن میلتۆنەوە ئەهریمەن رەنگە بەدکار بێتو لەوانەشە بەدکار نەبێت.

ئێکۆ راڤەکردنی جیاواز لەسەر بەرهەمە ئەدەبیو هونەرییەکانی پەسند کردووەو دەڵێ کە هەموو بەرهەمێکی ئەدەبی (وهونەری) لە بنەڕەت دا بە واتای ئەگەرو توانای راڤەیە. ئێکۆ پشت بە گوتەی پۆل ڤالێری دەبەستێ کە "دەڵێ": "شێعر پێناسە ناکرێو پێناسە هەڵگر نیە". ئێکۆ ئەم بڕیارەی فراوان کردۆتەوەو لەو باوەڕە دایە کە هەموو بەرهەمێکی هونەری لەنێو کۆمەڵەیەك لە ڕاڤەکان دا پێك دێو پێناسەیەکی ئەو بەرهەمە هونەرییە کە پشتی بە تاکە راڤەیەك بەستبێ، هەڵەی تێ دەکەوێ. بەڕای ئێکۆ بنەمای بەرهەمی هونەری تەمو مژە. دەقی ئەدەبی بیرۆکەیەکی تایبەتی ناهێنێتە گۆڕێ، بەڵکوو ئاسۆیەك لە بیرۆکەی لە رادەبەدەرو هەندێ جار دژ یەك دەخولقێنێ. تەمو مژ دروستکەری یاسا گێڕانەوەییەکانە. ئێکۆ لە وەسفی پاندۆلێکی شکاوە لە

چیرۆکی سلیوی ژێرار دونێروال نموونەی هێناوەتەوە. لەم چیرۆکەدا چیرۆک گێڕەوە بڕیار دەدا بۆ لوییسی کە گوندێکەو زێدی خۆیەتیو سەردەمی منداڵیی خۆی لەوێ دا بەسەر بردوە، بگەڕێتەوە. چیرۆک گێڕەوە لە دژایەتی نێوان ژیانی ڕۆژانە کە پێی وایە هەرزەیەو ژیانی ئایدیالی (کە لە شێوەی ژنێکی ئایدیالی دا خۆ دەنوێنێ، لەتەك جوانیەکی کارتێکەرانە، ژنێك کە لە پاری سێیەم بە ناوی ئادرین دێتە خەوی چیرۆك گێڕەوەوە)، دەژی.[٧٠] چیرۆك گێڕەوە دەچێتە لوییسی، نەك بە مەبەستی دۆزینەوەی ئادرین، بەڵکوو بە مەبەستی دۆزینەوەی سیلوی، ژنێك کە لە پاری دووەمی چیرۆکەکە چەشنی "دەرکەوتی کتو پڕی هەقیقەت" سەبارەت بەو چرکە ساتێك ئاشکرا ببوو.

لە سەروبەندی سەفەر دا سێ لاپەڕە لە چیرۆکەکە بۆ وەسفی وردی کاتژمێرێك کە پاندۆلەکەی شکاوە، تەرخان کراوە. لە ڕوانینی یەکەم دا لەم سێلاپەڕەیەدا بنەمای کورتبڕی لە گێڕانەوە دا ڕەچاو نەکراوە. خوێنەر پێی وایە ئەم وەسفە درێژەی پاندۆلە شکاوەکە پێوەندییەکی ڕاستەوخۆی لەگەڵ گەلاڵەی چیرۆکەکە نیەو بە زێدەگۆیی دەزانێ. بەڵام بە بۆچوونی ئێکۆ ئەم وەسف کردنە پێویستە. وەسفی کاتژمێرێك کە ئیدی لە ئیش کەوتوە، لە چیرۆکێك دا کە لە بنەڕەت دا لەبارەی پێوەندیی کاتو بیرەوەرییە، لە چرکەساتێکی چیرۆکەکە، کە چیرۆك گێڕەوە بۆ سەردەمی منداڵیی خۆی گەڕاوەتەوە زێدەگۆیی نیەو پێویستە:

خوێنەر پێشتر زانیویەتی کە چیرۆك گێڕەوە لە سەروبەندی ئەم سەفەرەدا کاتژمێرێکی نیە، بەڵام ئەم وەسفکردنە وردەی کاتژمێر، شتێك ناخاتە سەر زانیاریی خوێنەر لە بارەی خوو و خدەی چیرۆك گێڕەوە یا تایبەتمەندییە دەروونییەکانی ئەو "چیرۆك گێڕەوەیە". ئامادە بوونی ئەم پاندۆلە شکاوە سەیرو سەمەرە دێتە بەرچاو، چونکە کردەکان دوا دەخا. خوێنەر دەبێ بزانێ ئەگەر نووسەر ئەم ڕوونکردنەوە چروپڕە دێنێتە گۆڕێ، کەوابوو مەبەستێکی تری هەیە.[٧١]

تەنیا لە پاری دواتر دا ئەم "مەبەست"ە دەتوانی بزانیت، چونکە لەم پارەوە ڕێسای کاتداری چیرۆك تێك دەشکێو سەفەری چیرۆك گێڕەوە بۆ رابردوو دەست پێدەکا. خولیاکانی چیرۆك گێڕەوە وەسف دەکرێنو دەسەڵاتی گومان دروست دەبێ. ئیدی نازانین کە ئایا ئەو بەڕاستی ئادریانی دیوە یان نا. وا دێتە بەرچاو کە هەوڵدانی ئەو بۆ دۆزینەوەی کاتی بزربوو بێسوودە. چیرۆك گێڕەوەی سیلوی، چیرۆك گێڕەوەی ڕۆمانەکەی پروست نیە (هەرچەند پروست شەیدای نێروال بوو)و ناتوانێ رابردوو بە دەست بێنێتەوە. سیلوی باس کردنی پڕژانی نوشوستییەکە. هەوڵدان بۆ دۆزینەوەی وڵام بێ ئاکام دەبێتو لێرەدایە کە کاتژمێر برەوێکی سیمبۆلۆژیك وەدەست دێنێو چەشنی سیمبۆل دەبێتە چرکە ساتێك لەشوێنگەو تەمو مژی ژیان.

بە دەربڕینی تر کاتژمێر "شوێنگەیەکی کراوە" پەیدا دەکات. ئاشکرایە سیمبۆل شتێکە، بەڵام چ شتێ؟ ئەم خاڵە چارەسەر نەکراو و وڵام نەدراو دەمێنێتەوە، کە وابوو بۆچی دەبێ وەسفکردنی لە دەق دا، یا بە دەربڕینی باشتر هۆی سەرهەڵدانەکەی لە دەق دا بەدەر لە تەمو مژ گریمان بکەین؟

ڕوونکردنەوەی پاندۆل لە چیرۆك دا دۆخێکی سیمبۆلیکی هەیە. چونکە دەتوانێ بە شێوەی ناکۆتا ڕاڤە بکرێت. نێوەڕۆکەکەی لە کاکەشانێکی تەماوی دەچێ کە ڕاڤەگەلی زۆر هەڵدەگرێو لەبەردەم جێگۆڕکێی بەردەوامی ڕاڤەکان کراوەیەو ڕاستو دروستی هیچکام لەم ڕاڤانە دواجار لەگەڵ دەق نازانرێت. سیمبۆل نیشان دەدا کە شتێك هەیە دەتوانرێت بوترێ، بەڵام ئەم شتە هەرگیز ناتوانرێ یەك جارو بۆ هەمیشە بوترێت.[٧٢]

تێبینی وەرگێڕ:

(٭) پاندۆل: کاتژمێری کارەبایی، ئامرازێکە پێکهاتوو لە گۆیەکی سووك کە بە بەنێکی هاوریشمییەوە هەڵواسرا بێ، پاندۆل ئێلێکتریك بە فارسی (ێونگ)

د. محمد معین، فرهنگ معین، مؤسسەو انتشارات امیرکبیر، تهران ١٣٦٣، ص ١٠٢

<u>پەراوێزەکانی پاری یازدەهەم</u>

١ـ ئەم تێزە بـ ە شێوەیەکی وردترو هەمە لایەنەتر بڵاو کراوەتەوە:

U.Eco. The Aesthetics of Thomas Aquinas, tran, H. Berdin, Harward u.p., 1988.

2. U.Eco. L, oeuvre ouverte, tran. C.Roux de Bezeux, Paris, 1979.

3. U.Eco. The Aesthetics of chaos, Tulsa u.p., 1982.

بەشێك لەم باسانەی ئەم تێزە بە زمانی فەڕانسی لەم بڵاڤۆکە دا بەدی دەکرێت:

Tel Quel, 2, Automne 1962.

4. U.Eco. La guerre du fux, trans, M.Tanant, Paris, 1987.

٥ ـ ئەم کتێبە لەژێرناوی تیۆرییەك لەمەڕ نیشانە ناسی بە زمانی ئینگلیزی بڵاو کراوەتەوە:

U.Eco. A Theory, of Semiotics Indiana u.p. 1976.

6. U.Eco. La stracture absente introdoction a la recherche sémiotique, tran, U. Esposito – Torrigiani. Pars. 1988.

7. U.Eco. Lector in fabula tran. M.Bouzaher, Paris, 1989.

Fabula (لە ڕەگی Fari بە واتای گوتن) لە زمانی لاتین دا بە واتای گفتوگۆو چیرۆك بەکار دەهات. ئەم وشەیە ڕەچەڵەکی وشەی کۆنی فەڕانسی Fableیە. کە ئێستاش بە واتای حیکایەك بەکار دێت. ئەو واتایەی کە ئێکۆ مەبەستیەتی هەمان واتایەکە فۆرمالیستە ڕووسیەکان بەکاریان دەهێنا، واتە چیرۆك کە لە بەرامبەر "گەڵاڵە"دا پۆلێن دەکرێ.

8. U.Eco. Sémiotique et philosophie du langage, tran. M.Bouzaher, Paris, 1988.

٩ـ وتووێژی ئێکۆ لەگەڵ بڵاڤۆکی:

Magazine lattéraire, février, 1989, P.18.

10./ U.Eco. Apostidde, au Nom de la rose trans. M.Bouzaher, Paris. 1987/.

11. Ibid., p.14.

12. Ibid., pp. 31 – 33.

13. Ibid., p. 36.

14. Ibid., p.62.

15. Magazine lattéraire, février, 1989, p.23.

16. U.Eco.De bibliotheca, Cae an, 1960.

17. J.Le Goff, "forcement médiévat et terriblement modern". Magazine lattéraire, février, 1989,

18. G.Genette. "Une théorie de l'oeuvre d'art", Magazine lattéraire, février, 1989, pp. 46 – 47.

مێتۆدەکانی (ئارایی)م لە بەرامبەر mode دا هێناوەتەوە. مەبەستی ژێنێت فراوانترین واتای ئەم وشەیەیە.

19. U.Eco, L'oeuvre ouverte, p. 22.

20. Ibid., pp.18 – 19.

بۆ سەرچاوەی هەمدیس وێژی بڕوانین دیالۆگی سۆفیت لە:

افلاگون دوره ىٔپار، ترجمه م.ح.لگفی، تهران، ١٣٦٧، ج ٣، ص ١٥٠١.

21. U.Eco. op.cit., p.19.

ڕاڤەی سۆفیانەم لەبەرامبەر anagogique بەکارهێناوە.

22. Ibid., p.25

23. Ibid., pp.31 – 33.

پێم وایە ئێکۆ، هێما بۆ دوو خاڵ لە کتێبی دیاردەناسیی تێگەیشتن لە نووسینی مێرلۆ پۆنتیَ دەکا؛ یەکێکیان لەسەرەتای باسی "جەستە" کە میرلۆ پۆنتی لە "دیتن" دەدویَو ئاسۆ لە تەك "پرسپکتیو" بە یەك شت دەزانیَ:

M.Merleau – ponty, phénoménologie de la perception, Paris, 1976. p. 82.

هەروەها ئەوی دیکەیان باس لە ئامادەیی‌و توانای کۆکردنەوەی شوێن لە لایەن جەستەوە کە لەو دا ئاسۆی بە واتای پاش بەستێن زانیوە، دەکا:

بەهۆی وشیاریی من لە هەمبەر ئەوە کە دەزانم بە شێوەیەکی جەستەیی هەم، (هەم، واتە لەشی من هەیە) کە وابوو فەزاو ئاسۆ هەن:

Ibid., pp. 118 – 119.

24. U.Eco. op.cit., p.60.

25. Ibid., p.197.

26. J.Joyce, Stephen Hero, London, 1977, p.188.

27. U.Eco. op.cit., p. 205.

28. Ibid., p.216.

29. Ibid., pp.219 – 220.

ئـەم خاڵـە بـە تایبەتـی لـە بـارەی پـاری ناسـراو بـە "ئائەئۆلـۆس" دەگـونجێ کـە گـەوهـەرەکـەی "تیۆریـی دەربـڕین" ەو زۆر لـە خـوازە دەربـڕینیـیەکان کـە مارکۆس فابیۆس کۆویین تیلیان تیۆرەوان ئەدەبیـی رۆمـی کـە لـە سەدەی یەکەمی زایینی دا دەژیا، باسی لێوەکردوونو هەروەها ئەو خوازانەش کـە لـە "تیۆریـی دەربـڕین" ی ئەرەسـتۆ دا هاتـوون، لـەم پـارەی یۆلیسێس دا بە چەشنێکی وشیارانەو شارەزایانە بەکار هاتوون. بڕواننە پەیوەستی کتێبی:

D.Gifford, "Ulysses" Annotated, California u.p., 1988, PP. 635 -643.

30. U.Eco.op.cit., p.225.

31. Ibid., p.227.

٣٢ ـ زۆر جاران دوو لاپەڕەی یەکەمی ئەم پارەیان لەگەڵ مێتۆدی واگنەر لە دروستکردنی دۆخی مۆسیقایی لە ئۆپێراکانی دا، واتە بەکارهێنانی لایتمۆتیف یا "هەوێنی سەرەکی" بەراورد کردوە.

33. U.Eco. op.cit., pp. 235 – 236.

٣٤ ـ لەبارەی گرینگیی بازنە لە ئاخێوی ئەدەبی بڕواننە:

G.poulet, Les métamorphoses du cercle, Parsi, 1979.

35. U.Eco. op.cit., pp.281 – 282.

36. Ibid., p.293.

٣٧ ـ ئـێکۆ کـە تـوێژەری فەلسـەفەی ئەسکۆلاسـتیکی سـەدەکانی نێوەڕاسـتە لە پارادۆکس ناترسێ. تەنانـەت ناوونیشـانی ژمارەیـەك لـە بەرهەمەکانـی وەبیرهێـنەری جـۆرێك پـارادۆکسو نەگـونجانن: پـێکهاتەی پـیوار، بەرهەمیکراوەو لـەم دووایییانە دا وتارێکی بڵاو کردۆتەوە لەژێرناوی: هەقیقەت، یەك چیرۆك.

38. U.Eco. A Theory of Semiotics, p.76.

٣٩ـ بڕواننە وتاری ئێکۆ:

U.Eco. "Notes Surla sémiotique de la reception". Actes Sémiotiques, 9/81, 1987.

40. P.fabbri, "Ledédale, dans, let taxte" Magazine lattéraire, février. 1989. pp. 48 – 83.

بڕواننە لێدوان لەبارەی باوەڕەکانی دێلۆز لە پاری ١٥، کتێبی سێیەم.

41. U.Eco. Lector in fabula, pp.31 – 33.

42. U.Eco. La Stracture absente, pp. 321- 322.

٤٣ ـ گێڕانەوە لە گفتو گۆیەکی لە تەك ئێکۆ لە:

Magazine lattéraire, février, 1989, p.18.

44. Ibid., p.19.

45. Ibid., p.20.

46. U.Eco.La stracture absente, p 322.

47. Ibid., p.324.

48. Stracturalism, genetique.

49. U.Eco.op.cit. 326.

50. Ibid., pp.329 – 330.

51. Ibid., pp. 139 – 140.

٥٢ ـ بـە ئاسـانی بـۆمان دەردەکـەوێ کـە رەهەنـدی پـێوەندی کـە ئـێکۆ هێـناویەتە گـۆڕێ، لەسـەر بنەمای تیۆریو رە هەندی رۆمەن یاکۆبسێن دامەزراوە.

U.Eco. op.cit., pp. 142 – 143.

53. U.Eco. Sémiotique et la philosophie du langage, p.9.

54. Magazine lattéraire, février, 1989, p.20.

٥٥ـ لـە سـاڵی ١٩٧٨ ئـێکۆ لە لێدوانێك لەگەڵ ئیمیلیۆ گارۆنی نیشانی دا کە نیشانە ناسی تایبەتی " گـرنگترین مەسـەلەکانی ئەپستمۆلۆژیك" لـە بیاقـی کارەکـەی دا بـە چارەسەر نەکراوی هێشتۆتەوە. بڕواننە:

U.Eco. Sémiotique et la philosophie du langage, p.11

56. Ibid., p.14.

57. Dictionnaire vercus Ensyslopédie.

58. U.Eco. Sémiotique et la philosophie du langage, p.107.

59. Ibid., p.196.

60. Ibid., p.197.

61. Ibid., pp. 198 – 199.

62. Ibid., p.203.

63. Ibid., p. 209.
64. Ibid., p. 209 – 210.
65. U.Eco. La structure absente, p.154.
66. U.Eco. Sémiotique et la philosophie du langage, p. 233.
67. U.Eco. Lector in fabula, pp. 130 – 141.

٦٨ ـ ئێکۆ بۆ تێگەیشتن لە پێداویستییەکانی گۆڕینی گەلاڵە بۆ چیرۆك، نموونەی لە کورتە چیرۆکێك هێناوەتەوە: " درامایەکی تەواو پاریسی" نووسینی ئالفۆنس ئالایی (١٩٠٥ ـ ١٨٦٤)؛ ئالایی ئەم چیرۆکەی لە ساڵی ١٨٩٠ بڵاو کردبوویەوە.

69. Magazine lattéraire, février, 1989, pp.20 – 21.

٧٠ ـ وشەیەك کە نێروال بەکاری هێناوە "beatué éthere" یە. ﴿سادق﴾ هیدایەتیش باس لەم جوانیە اپیری ﴿کارتێکەر = ئەفسوونکەر﴾ە کردوە.

71. U.Eco. Sémiotique et la philosophie du langage, p. 231 – 232.
72. Ibid., p.233.

فەرەنسی	ئینگلیزی	کوردی	
Actant	**actant**	کردە	١
allégorie	**allegory**	ئەلیگۆری	٢
ambiguité	**ambiguity**	تەم و مژ-لێڵی	٣
anachronism	**anachronism**	هەڕەت پشێوی	٤
analepse	**retrospection**	گەڕانەوە	٥
anthropomorphisme	**anthropomorphism**	مرۆڤ ئاسا گریمانکاری	٦
antinomie	**antinomy**	نەهات	٧
aphorisme	**aphorism**	بژێرویژی-پەند	٨
archaique	**archaic**	کۆن- دێرین	٩
archaisme	**archaism**	کۆنخوازی یا چاخیکۆنخوازی	١٠
archêologie	**archaeology**	دێرینەناسی– شوێنەوارناسی	١١
archetype	**archetype**	سەرچەشن	١٢
architexte	**architexte**	پاشکۆی دق	١٣
arch-trace	**arch-trace**	سەرزناك	١٤
aura	**aura**	دەرکەوت	١٥
bricolage	**bricolage**	بڕگەبەندی	١٦
cas	**case**	پەند	١٧
catharsis	**catharsis**	پاکبونەوە	١٨
code	**code**	رەمز – کۆد	١٩
cognitive	**cognitive**	ناسینەیی – لەناسین هاتوو	٢٠
combinaison	**combination**	رۆنان	٢١
commentaire	**commentary**	ڕاڤە	٢٢

communication	communication	پەیوەندی	٢٣
conative	conative	هەوڵدەری – کۆششی	٢٤
configuration	configuration	پەیکەربەندی – شیرازەبەندی	٢٥
contact	contact	پێوەندی- پێوەندی گرتن	٢٦
conte	tale	چیرۆك – راز – حیکایەت	٢٧
conte de fees	fairy tale	چیرۆکی منالآن	٢٨
Contexte	context	بوار	٢٩
contiguité	contiguity	دراوسێیەتی – هاوسایەتی	٣٠
d codage	decodag - decode	رەمزشکێنی	٣١
déconstruction	deconstruction	هەڵوەشاندنەوە	٣٢
défamiliarité	defamilarization	ناسیاوی سڕینەوە	٣٣
deformation	deformation	شێوەشکێنی – فۆرم شکێنی	٣٤
description	description	وەسف – وەسف کردن	٣٥
destinataire	receiver- address	وەرگر	٣٦
destinateur	sender-addresser	نێردەر	٣٧
destruction	destruction	وێرانگەری –	٣٨

		کاولگەری	
devinette	riddle	مەتەڵ	٣٩
diachronique	diachronic	نێوکاتی	٤٠
dialogique	dialogique	لۆژیکی وتوێژ	٤١
diégétique	dialogue	وتووێژ	٤٢
discours	diction	دەبڕین	٤٣
écriture	diegetict	جیرۆکی- هۆنەی جیرۆك	٤٤
discours	discourse	ئاخێو	٤٥
écrivain	writing	نڤیسیار	٤٦
writer	writer	نووسەر	٤٧
ecrivants	ecrivants	بنووس	٤٨
ellipse	ellipsis	کورتبڕی-بەلاوەنان	٤٩
emotive	emotive	سۆزاوی	٥٠
encodage	encodage	رەمزدانان	٥١
énoncé	utterance	گوزارە-گوتە	٥٢
énonciation	enonciation	پێوەندیی‌ئاخاوتەیی	٥٣
épistémologie	epistemology	ناسینەناسی	٥٤
ésthétique	aesthetic	جوانیناسی	٥٥
étymologie	etymology	رەچەڵەکناسیی‌وشەکان	٥٦
fantastique	fantastic	فەنتازیك	٥٧
figuration	figuration	شیرازەبەندی	٥٨

٥٩	خوازەیدەربڕینی	**figure**	**figure**
٦٠	ئەرك-رۆڵیتایبەتی	**function**	**fonction**
٦١	کۆپلە- بڕگەیشیعر..	**fragment**	**fragment**
٦٢	بەرودوایی	**frequency**	**frequence**
٦٣	زێدەگۆیی- درێژدادڕی	**gaspillage**	**gaspillage**
٦٤	ژانر-چەشنیئەدەبی	**genre**	**genre**
٦٥	ئەفسانەیقارەمانێ تی	**saga**	**geste**
٦٦	گراماتۆلۆژی	**grammatology**	**grammatologie**
٦٧	نووسینەتەوەری	**graphocentrism**	**graphocentrisme**
٦٨	رابواردن	**hedonism**	**hédonisme**
٦٩	هێرمێنۆتیك	**hcimcneutcs**	**hermencutiqué**
٧٠	لۆژیکیفرەچەشنی	**heterology**	**heterologie**
٧١	زنجیرەپلە-هیرارکی	**hierarchy**	**hierarchic**
٧٢	ئاسۆ	**horizon**	**horizon**
٧٣	پێش دەق	**hypertext**	**hyper texte**
٧٤	پاش دەق	**hypotext**	**hypotexte**
٧٥	روخسارەکان=ئیکۆ	**icon**	**icone**
	ن		
٧٦	وێنە-وێنەیخەیاڵی	**image**	**image**
٧٧	لاسایی گەری	**imitation**	**imitation**
٧٨	نوێنە-ئیندێکس	**index**	**indice**
٧٩	نیاز	**intention**	**intention**
٨٠	نێواخنزمانی	**intralinguale**	**intralinguale**
٨١	نێوان زمانی	**interlinguale**	**interlinguale**
٨٢	خاڵیراڤەیی،واتیرا ڤەیی	**interpretant**	**interpretant**
٨٣	راڤە	**interpretation**	**interpretation**
٨٤	نێوان نیشانەیی	**intersemiotics**	**inters miotique**
٨٥	نێواخندەق- ژووردەق	**intertext**	**intertexte**
٨٦	نێوان دەقی	**intertextuality**	**intertextualité**
٨٧	گەڵاڵە-تان وپۆ	**plot**	**intrigue**
٨٨	نێواخندۆزی	**intuition**	**intuition**
٨٩	تەوس	**irony**	**ironic**
٩٠	خۆشی	**bliss**	**jouissance**
٩١	زمان (رەهایزمان)	**language**	**langage**
٩٢	• زمان(و.زمانی کوردی)	**language**	**langage**
٩٣	ئەفسانەی پیرۆز	**legend**	**légende**

lineaire	linear	هێڵی	٩٤
litterarit	literariness	ئەدەبیبوون- ئاراستەیئەدەبی	٩٥
locution	proverb	قسەی نەستەق	٩٦
logocentrisme	logocentrism	زمانساز- ئاخاوتەخولقێن	٩٧
logothéte	logothete	بیرەوەری(فۆرمیسا دەیئەدەبی)	٩٨
message	message	پەیام	٩٩
m talinguale	metalinguale	بان زمانی	١٠٠
metaphore	metaphor	خواستن-میتافۆر	١٠١
metatextualite	metatextuality	بان دەقی – باندەقێتی	١٠٢
métonymie	metonymy	خوازەی رەها	١٠٣
mimesis	mimesis	لاسایی کردنەوە	١٠٤
monologue	monologue	تاکبێژی – مۆنۆلۆگ	١٠٥
morphologic	morphology	وشەناسی – مۆرفۆلۆژی	١٠٦
multiphonie	multiphony	فرەدەنگی	١٠٧
mythe	myth	ئوستوره	١٠٨
mythem	mythem	یەکەیئوستوورەیی	١٠٩
mythologie	mythology	ئوستوورەناسی	١١٠

mythologique	mythologic	لۆژیکی ئوستووره	١١١
narration	narration	گێڕانەوە	١١٢
narratologie	narratology	گێڕانەوەناسی	١١٣
néologisme	neologism	تازەگەرییوشەیی- داهێنانیوشەیی	١١٤
objet	object	بەرناس	١١٥
ontologie	ontology	بوونناسی	١١٦
orthodoxie	orthodoxy	راستنوێنی- بناژۆخوازییئایینی	١١٧
parabole	parabole	حیکایەتی رەوشتی	١١٨
paradigme	paradigm	پارادایم	١١٩
paradigmatique	paradigmatic	جێنشینی	١٢٠
paradoxe	paradox	پێکناکۆك	١٢١
paralinguistique	paralinguistic	ئەوپەڕ زماننناسی	١٢٢
paratexte	paratext	ئەوپەڕدەقی	١٢٣
parodie	parody	تەوس	١٢٤
parole	speech	ئاخاوتن	١٢٥
pastiche	pastiche	لاساییکردنەوەلەبە رهەمیهونەری	١٢٦

phatique	phatic	ئاخاوتەیی	١٢٧
phénoménologie	phenomenology	دیاردە ناسی	١٢٨
phonetiques	phonetics	دەنگ تەوەری– فۆن تەوەری	١٢٩
phonocentrisme	phonocentrism	فۆنیم تەوەری	١٣٠
phonologic	phonology	فۆنۆلۆژی	١٣١
plaisir	pleasure	چێژ- چەشە	١٣٢
poetique	poetics	تیوری ئەدەبی	١٣٣
polysemie	polysemy	فرەدەنگی	١٣٤
post	post	پاش	١٣٥
pragmatique	pragmatic	پراگماتیك	١٣٦
pre	pre	پێش	١٣٧
prefiguratio	prefiguration	پێش شیرازەبەندی	١٣٨
presupposition	presupposition	پێش گریمان	١٣٩
prolepse	prolepsis	پێشبینی	١٤٠
reception	reception	پەسەند کردن	١٤١
r cit	story	راپۆرت- چیرۆك	١٤٢
reference	reference	گەڕاندنەوە	١٤٣
r f rent	referent	واتادار	١٤٤
r figuration	refigutation	هەمدیس شیرازەبەندی	١٤٥
ressemblance	similarity	لێکچوون	١٤٦
rhetorique	rhetoric	تیۆری دەربڕین	١٤٧

rime	rhyme	سەروا	١٤٨
rythme	rhytm	کێشی شێعری	١٤٩
selection	selection	هەڵبژاردن	١٥٠
s mantique	semantic	واتاناسی - سیمانتیك	١٥١
s me	seme	یەکەی واتایی	١٥٢
s miologie	semiology	نیشانەزانی	١٥٣
semiotique	semiotics	نیشانەناسی	١٥٤
sense	meaning	واتا	١٥٥
sequence	sequence	بەرودوایی	١٥٦
signe	sign	نیشانە	١٥٧
signitiCation	signification	ئاماژە	١٥٨
signifi	signified	ئاماژەپێکراو	١٥٩
signifiant	significant-signifier	ئاماژەپێکەر	١٦٠
sphere	sphere	پانتایی	١٦١
structure	structure	پێکهاتە	١٦٢
structuralism s	tructuralism	پێکهاتەگەرایی	١٦٣
style	style	مێتۆدی دەربڕین	١٦٤
subcode	subcode	ژێر رەمز	١٦٧
sujet	subject	ناسکار	١٦٨
symbole	symbol	سیمبۆل	١٦٩
synchronique	synchronic	هاوکاتی	١٧٠
synecdoque	synecdoche	خوازەی رەها	١٧١
syntagmatique	sntagmatic	هاونشینی	١٧٢

syntaxe	**syntax**	سینتاکس	١٧٣
system	**system**	سیستم	١٧٤
taxoflomie	**taxaonomy**	زانستی دابەشکاری- پۆلێن بەندی	١٧٥
teleologie	**teleology**	ئەنجام ناسی	١٧٦
texte	**text**	دەق	١٧٧
theniatique	**thematic**	هەوێنی	١٧٨
trace	**trace**	هێما- زناك	١٧٩
trait d s sprit	**joke**	نوکتە- قسەی خۆش	١٨٠
transcendance	**transcendence**	بالآیی – ترانسێندێنس	١٨١
trope	**trope**	خوازە	١٨٢
Voix	**Voice**	دەنگ	١٨٣
vraisemblance	**verisimilitude**	راست نوێنی	١٨٤